

Det här verket har digitaliseringen vid Göteborgs universitetsbibliotek och är fritt att använda. Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work has been digitized at Gothenburg University Library and is free to use. All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text. This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.

GÖTEBORGS UNIVERSITET

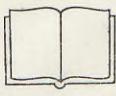
GÖTEBORGS UNIVERSITETSBIBLIOTEK

✓

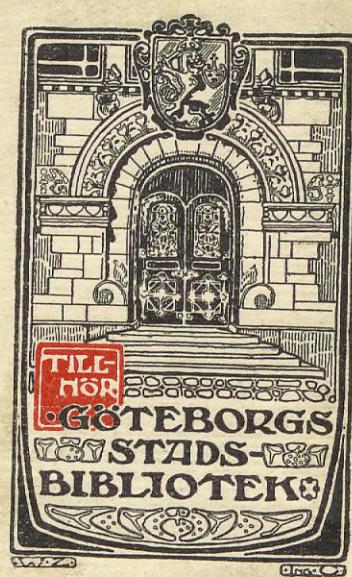
100169 0071

BIBLIOTEK GÖTEBORGS-UNIVERSITETS

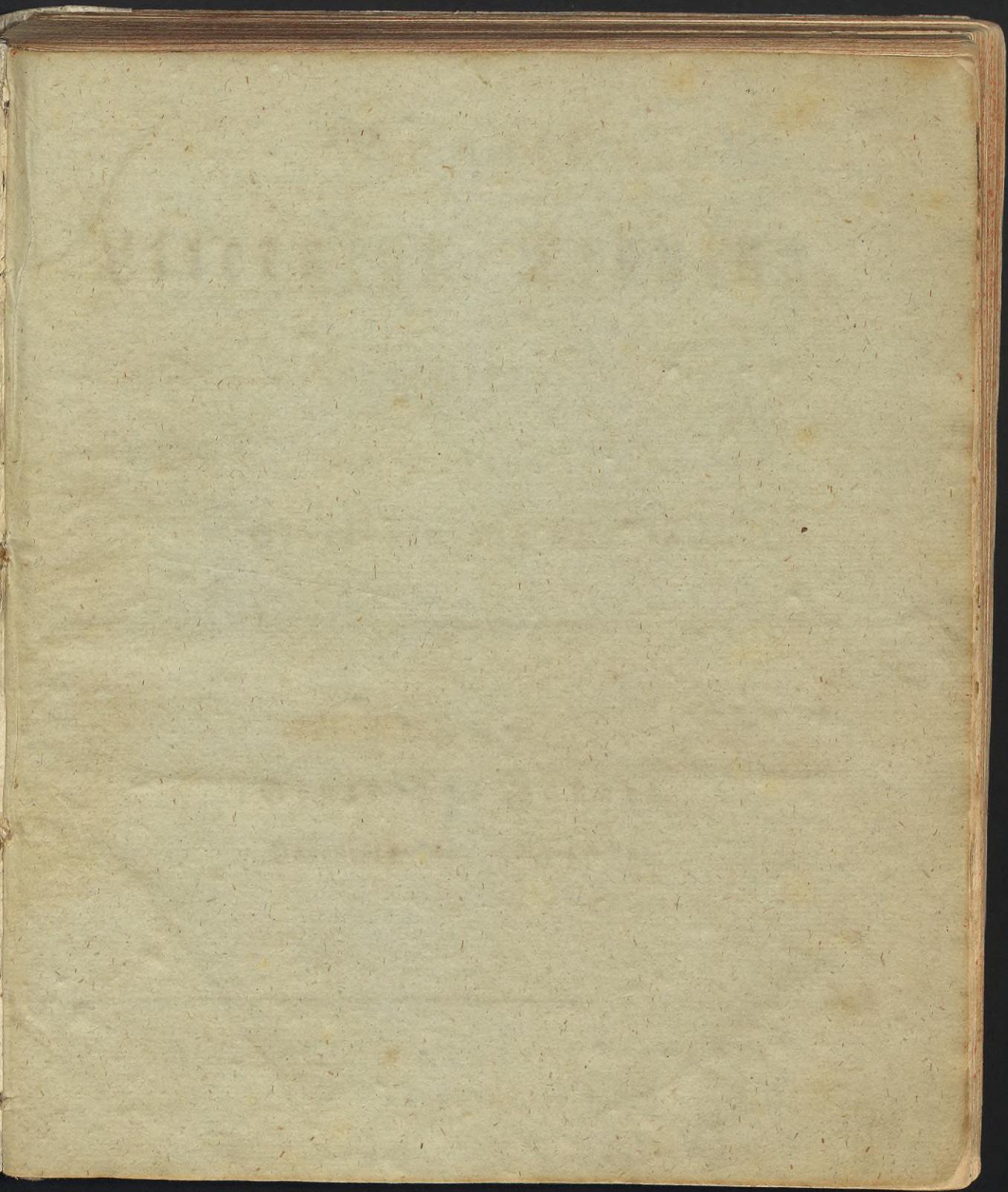

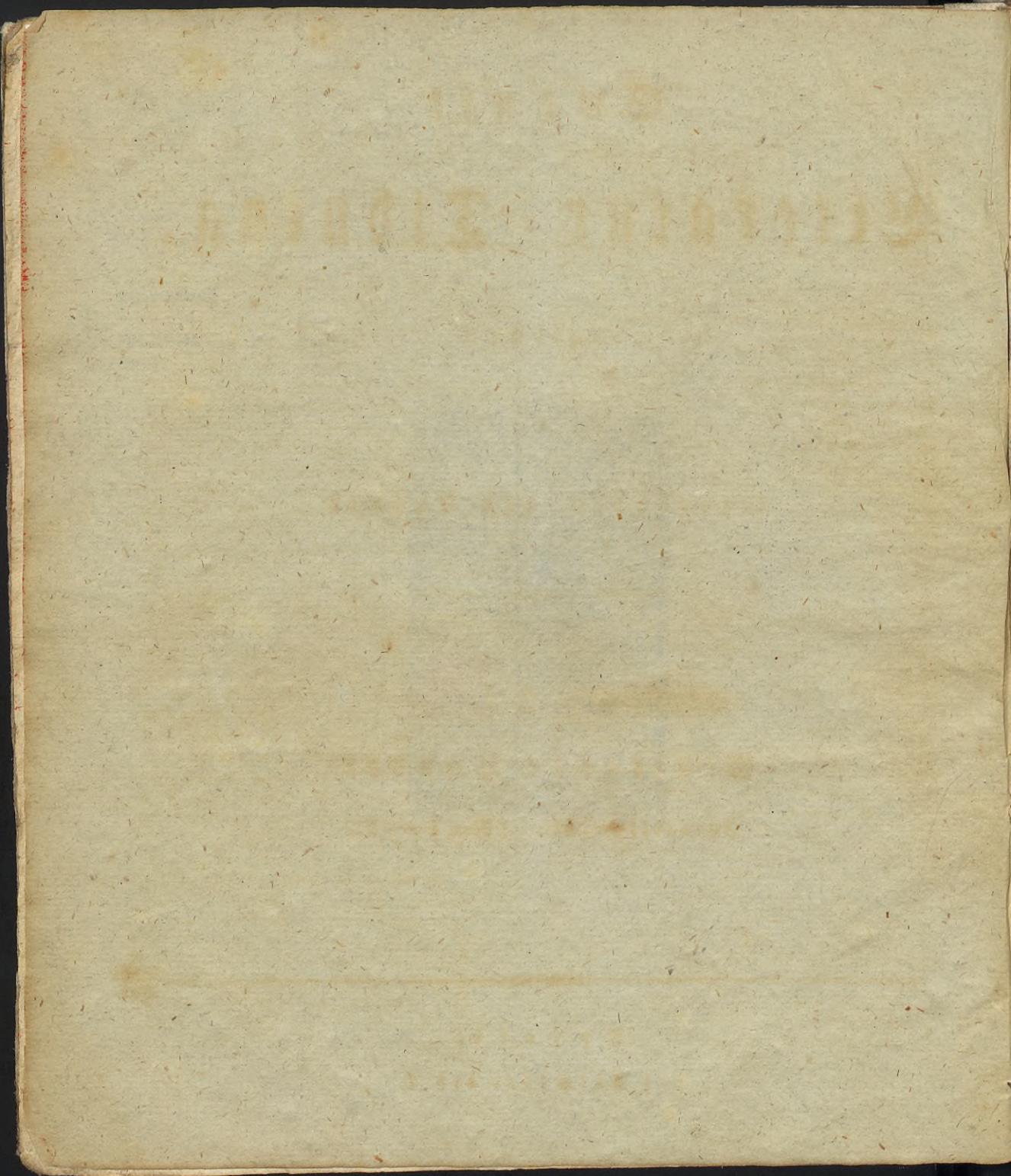
Centralbiblioteket

Tidskr.
Sv.

Karl

Danskt Folkeblad
**Svensk
Litteratur-Tidning,**

utgivnen

i

Stockholm och Uppsala.

1821.

Sjuttonde Bandet:

Januarii—Juli. (N:o 1—26).

Uppsala,

hos Palmblad och C.

三三三三三

0010012 : 111033112

卷之三

1960-1970: The 1960s and 1970s

12

卷之三

~~W.D.—1940—MIL—100000~~

S w e n s t L i t e r a t u r - Z i d n i n g.

N:o 1.

Måndagen den 8 Januari

1821.

Något om
Hinduernes Pantheism och deras föreställningar om Ewigheten af de Ondas straff.

"En tankande forskare af Asiens äldre religioner 1) har bemödlat sig att visa, att emanationsystemet väl står i ett nära sammanshang med metempsychose, men på intet sätt med pantheismen; emedan individualitet i hinduiska lärän alldelens icke är upphävd eller förnekad; och emedan de särskilda väsendernas återfall i gudommen enligt densamma väl är möjligt, men alldelens icke nödvändigt, så att det ständiga onda ewigt blifver distinkt och förkastadt: eller, enligt ett stenbart nyare theologiskt uttryck: att helvetesstraffenas ewighet singalunda är osömlig med emanationsystemet, utan twertom utgör en wäsentlig beständsdel deraf. — Denna åsigt synes ov dock vara rakt stridande mot andan af den indiska religionen. Ty, så widt vi förstått den, är det onda blytt en negation, ett fall från det goda; detta fall har ej medfört ewiga följer; straffet är endast en luttring, ett willkor för uppstigandet till en högre fullkomlighet, eftersjälva denna verlden endast en sådan förbättrande reningsanstalt. Men efter lång kedja af tider skall den brottligaste bland sjelfwa de onda Andarna, friad från all syndabefläckelse, ingå i den ewiga fullkomligheten, hvorigenom således det ondas rike helt och hället försvinner 2). Likaså segrar, enligt den gamla parsiska hūreligionen, efter en vis tid Ormuzd och den onde Ahrimans välide upphör

fullkomligt. Om åter den indiska lärän, ehuusvälv deßa sköd falla, der före nödvändigt måste vara pantheistisk, är åter en ny fråga. Det är sant, allt är wiserligen, enligt detta system, i grunden godt, men det onda eristeras ju ändock i denna sunnewerlden; rätt och orätt är ju, enligt pantheistiska föreställningen, ej ett blytt sken, en tom illusion, utan en positiv realitet, som endast icke är ewig?"

Så läses i Tidsskriften Svea II. 109-110. En ej längesedan ukommen akademisk afhandling 3), träffas deremot följande infast:

"Neque cum recentiori nostratum quodam Indicæ antiquitatis scrutatore, virum spectatissimum *) in eo hallucinatum, credimus, quod à Pantheismo hanc vindicans doctrinam, expiationem seu regressum, individualitate servata, esse possibilem, nec tamen necessariam, atque ita hoc sistema cum æternis statuendis poenis bene posse conciliari adfirmat. Saltem huic sententiæ fragmentum Carminis Schastah Bhad, quo sublimior ista, quam adumbravimus, enuntiatur intellectualismi forma: adeo non repugnat, ut potius eandem firmare videatur, cum omnes quidem lustrationis, ut ca-

ket är meddeladt enligt Holwells öfversättning i Svea II. 109. tyckes ju tydligen bekräfta denna vår mening?"

5) De Notione Libertatis in summis Philosophiae principiis vindicanda. Auct. Mag. Er. Aug. Sohröder. Ups. Maj., 1820.

*) Fr. Schlegel.

1) Fr. Schlegel, Spr. v. Weish. s. 97.

2) „Det fragment ur Schasta Bhad, hvil-

nunt, regiones, spectatione peracta, prorsus rescindi prædicetur, simul vero animas moneatur, quæ, in malo persistentes, certamine male defungerentur, in tenebras miseriasque demergi, æterna soluturas supplicia. Vide: Swea, om Hins duernes Fornhäfder, II. 109, cfr. p. 90-100."

Denna anmärkning har å my wändt min uppmarksamhet på dessa ämnen, hvarför jag nu, sedan jag erhållit en och annan vid utarbetandet af den nämnde uppsatsen i Swea skänad bok, är i tillfälle att med någon större säkerhet yttra mig. Och då dessa ämnen hafva afseende på twenue hufvudpunkter i ett urgammat folks religionslära, så hoppas jag, att denna tidnings-läseare dervid torde fästa några ögonblicks uppmarksamhet.

Hvad först det Holwellkska fragmenter anger, så torde andan deraf, så widt jag funnat inf, på följande sätt böra fattas. Gud, äfven i sin wrede full af barmhärtighet, beslöt att till räddning och salighet återföra de olydiga Andarne, från mörkseus djup, Onderah, "der de en hel ewighet, under en lång föhd af är stuckat," till hufvens boningar. Detsa skulle ske genom reningar och en gradvis uppstigande återgång till heligheten, på sätt som noga beskrives. Slutligen talade den Ewige: "Om på den dagen, då den tidrymd, som jag bestånt för allverldens warande och den tidpunkt, som min barmhärtighet beviljat till pröfning för de fallne Andarne, genom de fyra Fog's omlopp är fulländad; om då en af dem finnes, som, härdnackad i sina förbrytelser, icke genomgått straffets och pröfningens åtonde region, och icke hunnit i den nionde, ja reningens första region; då skall du, Schiva, med min make bewapnad, för evigt nedstörta honom i mörkseus boningar. Och då skall du utrotta straffets, luttringens och pröfningens åtta regioner, och de skola icke mera till vara. Men du, Bischi, skall än en tid upprätthålla reningens sju regioner, tills de Andar, som haf-

wa brukat min nåd sig till mytta, genom dig blifvit renade från deras synder. Och på den dagen, då detta är fullbordadt och de åter hafwa ingått i deras förlorade tillstånd och trådt inför min närvoro; skall du, Schiva, utrotta reningens sju regioner, och de skola ej mera till vara". S. II. 98.

Det är sant, att början af denna citat kunnat gifwa anledning till det infast, hvilket blifvit yttradt af Hr Schröder. Hade dock Hr Schr. läst några sidor längre, skulle han funnit att förf. hafvt gjort sig detsamma, med dessa ord, s. 112: „Endast de Dycklige, son, då den tid, hvilken den Ewige bestånt för Universum, är försluten, ännu icke öfwerhunmit sin pilgrimsfärd, blifwa ewigt förtappade. Endast i afseende på dem, hvilka sakna all förmåga till förbättring, gäller Schlegels ofwanföre bestridda mening, om Hinduerne föreställning om helwetes-straffens ewighet".

Mellerst synes det klart af det följande, att förf. af Schaja Bhad knapt tänkt sig möjligheten, att någon af de Onde Andarne skulle finnas så förhårdad, att han ej berjente sig af den bryggan som genom den Ewiges nåd för honom öppnade vägen till saligheten. Detta tyckes sannolikt af de himmelske Andarnes jusb, hvilka är fulla af medlidksamhet öfver sina fallna Bröders öde, äfvensom af de Onde Englarne egen fröjd, då den Ewiges rädsLAG blef dem bekant. Hanns någon bland dem, som saknade all innre förmåga till evig förbättring, så blef han visserligen nedstörtad i Onderah — hvilket betyder Mörkrets hem: — han blef förintad, uppslukad af en evig natt. Deruti bestod enligt min tanka förtapelsen: icke i ett evigt quat, ty straffets liksom reningens regioner finnas ju då icke mera till: den Ewige hade längt förrut befallt, att de skulle förstöras. Detta synes mig allt mer och mer klart genom jämförelsen med den öfriga indiska lärar; hvarom nedanföre. Så gifves det öfver den Zoroastriska lärar om verldens

sut twenne interpretationer, ty Zind-Awesta uttrycker sig härom blott dunkelt: — enligt den ena; den ält-persiska, omvänder sig slutligen Ahriman, och skräller sig med hela stakan af sina tjänare, invid den Ewiges thron, liksom före begynnelsen; enligt den andra traditionen, måhända af ett indist ursprung, sätteras Ahriman och warde förintad. Så förmodligen ärven Moisafur och Rhäbum, hvilka i den indiska mythologien spela sanima rôle.

Vi lemnna nu Schasta Bhad, medgivande att den kan tillåta twenne meningar, och öfverlemnande till kännares pröfning, huruvia den, som vi framstält, närmast öfverensstämmmer med den i deina och Hindostanenes öfriga skrifter rådande anda. Vi gå nu att meddela mera afgörande prof. Enligt twenne Sjastras, som Dow meddelat, läres uttryckligen att hvarken straff eller belöningar är eviga. "De enda själarna hafwa tillstånd, att efter en wif tid iflada sig jordiska kroppar" (sid. 647. frans. öfvers.). Så Bagavetam 7 Boken. Der heter det, att alla Wäsenden, som straffwa emot Gud, af honom fättas lissom i ett kretslopp, men att de alla på skillen vägar komma till ett gemensamt mål. Må meninskorna hata eller i kärlek förena sig med Gud, så straffas eller belönas de redan i detta lissvet och komma alla efter en weeling af straff eller belöningar sedan i besittning af saligheten. — Med demna åsigt tyckes dock ej den öfverensstämma, hvilken framställs i Ezour Vedam. Der (8:de Bok. 4:de Afsdeln.) yttras följande: "Guds wishet är lissom hans makt, hans rättvisa lissom hans godhet oändliga; dersör måste de frambringa oändliga, åtminstone i affeende på varaktigheten, oändliga werkningar. Här hafwa vi grunden till straffens och belöningarnas evighet. Gud belönar som Gud, och dersör måste han evigt belöna den hvilken han en gång skattat värde belöning." — På ett anuat ställe (3:de Boken, 5:te Afsd.) stillras Patalam, d. w. s. usgrund, med deß plågor, hvuraf

eld, gift, insekter, stanl blott utgöra en ringa del, och dervid tillägges, att bland dessa qval skola de förtappade ewigt uthärda; — men vid detta ställe gör Utgivwaren följande anmärkning: Es scheint die Kinder nehmen das Wort ewig nicht immer in der Bedeutung, die wir ihm geben. (Så, i det Holwellsta frageminent: „En hel Ewigheit succade de ölycklige Andarne i mörkvens djup . . . slutligen låt den Ewige beweka sig“). Widare tillägger Utgivwaren: „die indischen Philosophen glauben die ewige Fortdauer der Strafen nicht.“ Ifr sid. 173. Ith's öfvers. af Ezour Vedam, Bern 1794.

Af det anförrda är åtminstone så mycket klart, att de indiske Wise om detta ämne åga en delad öfvertygelse. Ty de Hinduiske Urkunderna är ej, lissom Zoroasters eller Hesiodernes skrifter — för att icke tala om Christendomens heliga böcker — att betrakta sät som en codex, ur hvilken en enda anda, en enda öfvertygelse talar. Däktadt många och betydande öfverensstämmelser, träffar man hos de försinämde Författarne en ocean af meningar, som likt böjerna swalla emot hvarandra och osta uppenbart (säsom i Ezour Vedam) bekriga hvarandra. Hvad som redan Cicero anmärkte om de Wise han kände, att ingen mening varit så orimlig, att den ej blifvit försvarad af Philosopherne, gäller ännu mer om Hinduernes. Knapt gafs i Greeland ett enda system, hvarp till man ej skulle kunna framföra något liknande i Indien — och dertill kommer här en mångd af frågor och en mångfald i deras behandling, hvarpå de helleniske Wise aldrig tänkte. Förmåga af abstraction har intet folk öfverträffat Hinduerne: i spitsfundiga distinctioner och abstracta modificationer står Sophisterne och den senare tidens Scolastici djupt under dem. De grusligaste willfareller, de mest förderliga lefnads-åsifter, är af dese Lärde utvecklade bredvid hvarandra stå här den gräfska viskspelse, och det fräckaste fritankeri. Bland en sträckfull natt der dämonissa gudagestalter

Herrskat, framstråla blöxtar af så herrliga, först genom christendomen at lätvet wundna sanningar, att man skulle tro att ett flimme af den första uppenbarelseen ännu dröjde hos detta folk. Höga är det som vi ännu känner om deß innersta läror, dock tillräckligt för att uppfylla oss med förvåning blandad med en djup båtvan. Viste vi allt, så skulle vi måhända erfara, att ingen i senare tider vågat fråga gifvnes, som ej syfslatt dessa Läntkares föreställningar.

Då man således vill gifva ett enkelt begrepp om Hinduerne lära, så bör man hufwudsakligast fästa sig vid de satser och åsifter, som äro mest utspridda och mest ingripit i lifaret. I alla fall är det ett verkligt mistag af Schlegel att påstå, att helveteskraffens ewighet utgör en väsentligt beständig del af det indiska emanationsystemet. Men Schlegel har förmödligens yrkat denna sats, emedan enligt hans åsigt, om det onda ej blefve ständigt åtskilda från det goda, pantheismen deraf skulle bliwa en nödvändig följd -- och denna ville han för hvad pris som helst aflaggsna från detta åtskillingsfölt. Jag har i Swea bemödlat mig, churu i korthet, att visa, att denna slutsöld aldeles icke är nödvändig: ty åtskillnaden mellan godt och ondt existerar ändock i tiden, och så länge beggedera ej förklaras för illusioner, så har man för moralen ingenting att besöra. Så upphör enligt persiska hustråan det onda efter den beständiga tidens slut, men så länge den warar, består lifvet i en beständig kamp mot de Onda maktarna och deras skapelse.

Afwärndad för nämnde förfäders auctoritet, har dock Görf., i afhandlingen i Swea, tillsamt yttrat sig i denna fråga, och, genom den distinction han försökt, inarare synt sätta Schlegels hypothes om Hinduerne renhet från pantheistiska föreställningar. Om Emanationsystemet enligt Schlegels mening behöfver så i nödvändigt sammahang med pantheismen, eller ej, detta må Philo-

sopherne sinnemellan afgöra; men i historiskt hänsyn är det ett betydligt mistag, då denne Läntkare vill främma Hinduerne från Allsätt-läran. Jag åtubjer mig att bland de många bewis-ställen, soar kunde framfekas, blott anföra några, der Pantheismen så obeskrifadt framträder, att intet rum mer återstår för twiflet.

„Obekant bör det ej vara för eder, att emellan denna Gud (Wischnu) och Verlden ingen åtskillnad gifves, och att då de begge till sitt väsende blott utgöra ett enda helt, ingenting finnes i verlden, som äfven icke är Wischnu. Denne Gud antager alla möjliga gestalter, och werkar på otaliga andra sätt, utan att dock i sjelfva werket erfara alla dessa skenbara förändringar, lik en sovande, som i drömmen tror sig förläta den eller den handlingen, utan att dock i werfligheten någonting deraf föregår.“ Bagavedam, B. III. Widare: „Verlden är icke annat än Wischnu's form. Alt bär han i sin buk: alt är Wischnu; alt hvad är, hvad war, hvad blifwer är Wischnu“. I Boken; ja författaren af denna skrift anför ett ställe ur sjelfva Vedam, hvorut det heter: „Verlden är Wischnu?“ - Så förställa sig Brahmenerne skapelsen såsom en utdragning eller utsträckning af Guos substans, och alt slutar da det drages tillbaka i samma substans. Voy. de Bernier, II. 129. Ett märkvärdigt bidrag till Hinduerne pantheistiska föreställningar lemnar det af Sonnerat meddelade fragment ur boken Gandon, hvoraf här några sicilien: „Det höga Wäsendet, som vi kalle Schiva, men som andre nämna dels Brahma, dels Wischnu, är det enda, som vi erkänne för den Allsmärtige. Han är grunden till de fem elementerna, liksom till rörelser, hvilka förorsaka lifvet och tiden; förenad med våra själar är detta Allvæsen, som utgör vår warelse; själens substans och den känsla hon har, är ej annat än Gud sjelf... Han är Gudarnes Gud och den Allsmärtige; Weda's och Jagomous (lagens) upphofsmann,

ty Schasta's och Purana's betyga det... Han har flera gånger förfört verlden och å nyo skapat den samma. . . Det är han som rö framställe under namn af trenne Gudar, som vi kalle Trimurti. Stundom tyckes han hafrwa hvarken länsla eller någon slags länslig egenkap; stundom liknar han elden, som finns vara dold uti trädern och stenarna, uti vattnet och lusten. Gud finns uti alla ting's inre. . . Hufsdent han ej äger någon kropp eller någon mäha, icke engång till ett solgrunds storlek, så antager han dock stundom en kapnud, på det de af honom skapade warenne, hvarika besinna sig i mörker, må erhålla ljuset, må upphysas, och oaktadt de särskilda mänskliga kapnader han antagit, så är han ej länslig, hvarken för näjen eller smärtor; Han är fri från alla slags skiften. . . Han uppfyller verlden med sin gränslöshet: han är allttings princip, utan att sjelf hafrwa någon grund för sig. . . Gud, som är såndligen mindre än ett solgrand är likväl såndligen större än hela verlden. Denne Gud, som är allt, är alltid ensam till, utan någon bilo, utan handling, utan en gifwen egenkap, utan att vara af något ställe eller tid omgifwen; således osöränderlig. Detta enda och enkla Wäsende har ingen slags förening med materien. Han liknar männans strålar, hvarika synas på wattenytan och tyckas röra sig med vattnet, utan att sådant har minsta verlighet med mannen. . . Denna förening liknar Drömmarna, som låta se och videröra blotta blandwerk. Gud uppenbarar sig i flera kroppar liksom i flera sjalar, på sätt som solen, hvilken alltid blir den samma, visar sin bild i flera wattenfäril. . . Hwad de Gudar angår, hvarika wi förmångfaldigar, och dem wi bewisa wördonad under en mängd bilder, så har man endast tillskapat deras bilder till förmån för de okunnige och svage Märdarne, hvarikas grofwa religion behöver något materielt och för deras sinne fastligt. Dessa skulle icke kunna begripa det högsta Wäsendets godhet

och fierhet, utan alla de föreställningar, som komma dem att tänka på Gud, då de ej se hans egenkaper, af hvilka man för dem gjort lika många Gudar. Men de människor, som kunna fatta denna Guden, behöfva, som vi, inga Gudabilder; ty de bilder, åt hvilka vi offra vår wördonad, är blott bilder af detta höga Wäsendes särskilda uppenbarelser eller skepnader, under hvilka det behagat visa sig i verlden. Det är endast genom dessa bilder vi fira minnet af Dese gudomliga uppenbarelser, liksom af de mälgeringar dessa uppenbarelser öf förkaffat *)"

Man kan säga, utan att mycket frukta för mistag, att nästan alla, som i Indien och Persien göra anspråk på egentligt tänkande, är tillgivna en mystisk sekt, som på den förstnämnda halften heter Veda-nta-skolan och i Persien Eofi's. Redan i Swea (s. 106-08.) meddelade vi derom ett fort begrepp. Vi tilllägger här några hufvuddrag. Dessa Wise bilda en art fritänkare — för hvilka alla religioner är litiglita, och verlden blott ett tomt sten och alla ständ ech alla lishwets willkor utan all betydelse. Hela deras sträfvande syftar på att fatta sig i förbindelse med det högsta Wäsendet, hvilket fier genom afläggandet af alla band som fästa os vid sinne ligheten. De olika graderna af en sådan art förtjusning, hvarigenom man uppfriiger till den högsta grad af lyckelighet och fullkomlighet är i Japan, China, Siam, Indien 2) åfwensom i Persien 3) betecknade med särskilda namn och utgöra ett eget, högst widlöftigt heligt studium. Den enda skillnad, hvilken förf. mellan dessa Skolor kunnat upp-

1) Utsörligare kan detta fragment läsas i Schoerbing's Samling af de äldsta Folke slags ReligionsUrkunder, II. 268.

2) Erläuter. zu Ezour-Bedam, s. 207.

3) v. Hammer, Gesch. d. schönen Neder künste Persiens. Wien 1818.

täcka, är den att denna wißdom-skola på andra sidan om Ganges är mer eller mindre materialistisk, då den åter, synnerhet i Indien, antagit en afgjord intellectual natur; i Persien (atminstone hos Skalderne) — andra mystiske philosopher i Persien än dese känner jag icke — är den afgörd, som öppnar sig för det till sitt förutande längtande sinnen, är den åter synckad af rosor, tulpaner och omkringdöbnad af Bulbuls (nötktergalens) visor; de grader, hvarigenom man lyfter sig till den saliga quietismen och de förberedelser, som höra dertill, är kanske mer i följd af ett slags inve skygghet än för det poetiska behovet full, symboliserade genom de allegoriska bilderna af rus, världshus, trollfågeln Simurg 1) o. s. v. under det att Hindostanen utan båsvan förtar sig i djupet af denne förderliga mystik. — „Den som sjelf, — heter det 2), — i följd af sin förening med Gudomen, förslorat all hjälpröfning, kan tala, såsom om han sjelf wore det högsta Wäsen-

1) Se nedanför.

2) Auflösung des Vedant, von Nemimohon Roy (en insedd Bremen), s. 20.

det, likasom Bemdis (en berömd Brahmin), hvilken i följd af en sådan sjelfsorgäthenhet förklarade, att han hade skapat solen, månen och Menu, den nästa personen i Gudomen, näst Brahma”:

— „I ett sådant tillstånd kan hvarje skapad Wäsen säga: „O Gud, jag är ingenting annat än du” 1). — „Då känner man ej mer skillnaden mellan mitt, ditt, hans; då far själne osvanir från ut från busyndet och förblundar sig med det högsta Wäsendet.” — „De hvilka i tredje graden af den ekstatiska fallskönligheten, i tankan afsondra Wischnu från verlden och altt kroppsligt, återvända i Brahma's ske, deras substans blandar sig med Wischnu's. — „I denna verld behöfva dese hjälter i andakt ej mer återfödas” 2). „Den ensamme sträfvar att dra sig tillbaka i sin själ, denna i den allmänna själén, hvilken är Gud?” — Slutligen himmer man så långt, att man lefver af blotta rena luften 4).

(Fortsett. s. 16.)

1) Ders. s. 20.

2) Erläuter. zu Ejour Vedam, s. 214.

3) Bagaved. 7:de Bok. 4) Ders. x:a Bok.

S m å r r e S k r i f t e r.

R e c e n s i o n :

Den Hvita Påsen eller Samling af Handlingar, Bref och Bewis, till wederläggning af de mot Drottningen af England, Carolina, i den namnkunniga Gröna Påsen innehållna anklagelser. 1:a Häftet. Baron Bergami's lefnads-märkvärdigheter, af honom sjelf författade. Översättning. Sthm., 1820. Ecksteinska Tryckeriet. 60 sidd. 12:mo.

Denna conjunctur-skrift har alst utseende af att vara understucken: atminstone förutsätter den en stor enfald hos läsaren. Motivet för Bergami's tjenskärdighet är spådomen af en „gumma från Böhmen” (i franskans står förmodligen Bohémienne, hvilket betyder Ziguenerka), att han skulle frälsa en stor

Prinsesa med faran af sitt eget lif. Menskors orättvisa skulle straffa honom för en qwinna's erkänsla.” B. blef derefter så upptänd af medlidande för den okända Prinsesan, att han utböd sin tjenskt åt alla han fann på sin väg, tills han äntligen träffade den sanskyldiga. Sedan innehåller denna skrift ingenting annat än hvad man redan erfariit af Tidningarna, än nat än försök att på ett ofskyldigt sätt förklara Baronens dagliga och nattliga sammankomster med Prinsesan. Sanningen häraf äfven medgivven, sväfvar dock en stor flugga af twetydigheit öfver dessa förhållanden. För att fylla rummet, meddelas slutligen Prinsesans bref till den afledne Konungen, hvilket förut är bekant, men upptas ger tredjedelen af boken.

S w e n s t

L i t e r a t u r - Z i d n i n g .

No 2.

Måndagen den 15 Januari

1824

Nägot om
Hinduerne's Pantheism och deras föreställ-
ningar om Ewigheten af de Ondas straff.

(Fortsättning. och slut fr. No 1.)

I grunden densamma är åfven Persiens
vishet. Bland antalet af dess mystiske skål-
der stråla de tre sjernorna Sena ji († 1180),
Herideddin Attar († o. 1326), samt den
sjore Mevlana Schelaleddin Rum i
(† 1262). En kännares *) af den Persiska
skaldekonsten skilrar särundan den hos detta
folkslags mystagoger rådande andan:

„Den lärosats, som Sofis egentligen
yrka, lyder: Gud är Ljuset och Ljuset
är Gud, det ofskapade, ewiga, okroppsliga,
som, brutet i tusen strålar, af verlden åter-
speglas i alla dess former. Liksom den som
ser månan, genom dess hus inser och fattar
solens tillvaro, churuväl han ej ser henne, så
känner den beständande anden Upphofsmannens
tillvaro af Skapelsens werk, huset af återke-

net, brämpunkten af den brutna strålen, urs-
kraften af elementerna, i millioner former
blott en enda kraft, Ett Wäsende, Ett i Allt,
Allt i Ett, den Ewige, Dåndlige höjd öf-
ver Sinnen och tankar, öfver kroppars och
själas verldar, Honom — helse verldarnas
inbegrepp, den ewige Anden, den Enda Gu-
den.“

„Den som vill sänka sig i detta hav af
Gudomlig åskräckning och gudomlig kärlek, må
först befria sig ur alla sunnlighetens band. För
Själens fäget öppne han först utflygten ur
sinnenas bur, och uppswinge sig i den öfver-
sunliga verlden; han förintе sitt Tag, som
måste förlora sig i Allheten, för att på nytt fö-
das i den ewiga kärlekens brinnande bad. Den
som på sådana wingar uppswingat sig till
den Allrahögstes thron, för honom åro alla
religioner lika. Christine, Mossliner, Gebret
och Judar tillbedja Honom blott efter positi-
tiva former, och dessa former helsewa åro en löja,
som, höjd öfver den Ewiges anlete, endast
lyfter sig för den i Guds kärleks mysterier
invigde betraktaren. Kärlek och Religion flyta till-
sammans i ett med deras källa, den tillbedjans
de med den tillbedde, menissaus gudomli-

*) v. Hammer, Gesch. der schönen Rebe-
küste Persiens.

ga del vändar tillbaka till den ewiga sol-kärlan, från hvilken den uppgrävde, mänskligheten afslades och man nedstörta i gudomens djup. Gud blifver mänskan, mänskan Gud. Alla dessa mysterier ligga långt öfver all sinnlighet. Men emedan det blott är förummadt mänskan, att genom sinnliga tecken göra sig förstådd, så är Mystikerens språk i hänseende till åskrädeningen sinnligt, men i hänseende till sinnet allegoriskt och symbolistiskt. Sinnenutnäring och rus betyda åskrädening af Gud och den gudomliga kärlekens innersta genombördning. Vägare, värdshus, flickor, gostrar äro lika många uttryck för det åskrädande lifwets intellektuella medel och vägar. Winguasset är den ewiga kärlekens kalk, den kärlekses anlete betecknar Herrans förklaring, hvilken såsom det ewigt Sanna, Sköna, Goda uppenbarar sig i Ljusets, Li flets och Kärleken's treenighet, svarande mot Andens, Själen's och Hjertets. Denira hujsets Alt-sett-lära synes från de äldsta tider varit den österländska philosophiens esoteriska lära, den som Grekerne kallade den gammal-orientaliska (ταῖς αὐτοῖς), och hvilken först i Grekland kunnig genom Xenophanes och den eleatiska skolan, i senare tider dock fullständigt blef utvecklad, genom Gnostikerne och NyPlatonikerne. Platinos' skrifter, och den Gnostikers, hvilken gömt sig under namnet Hermes Trismegistos, innehållia taliska sällan, hvilkas rening man nästan ordfagrant återsinner i Parsernes mytiska skaldewerk?*

Det är märkvärdigt, att de persiske Philosopherne sjelfva inte den asgrund, hvarende störta sig, och söka försvara sig från förebrälseen för pantheism, derigenom att de föregisiva, att verlden, enligt deras lära, ej är Gud sjelf utan Guds afbild**). Till samma medvetande hafva äfven Indiens Brahminier hunnit, och söka på enahanda sätt från sig aflagsna denna beskyllning***).

*) v. Hammer, ant. skr. s. 347.

**) EzourVedam.

Så gjorde man äfven Indiens Wise ör rätt, om man påstod, att de förfädrade goda werk . . . Det gifves — heter det 1) — twenne läror: Sankhya, den spekulative kunskapen, som består i förnuftets öfning och djupt beraktande, och den praktiska, eller utöfningen 2) af moraliska religiofa skuldigheter. — Mänskan är ej fritagen från werksamhet; hon är ej frikänd från upp-fyllandet af sina skyldigheter, och hon kan aldrig vinna lycka i fullkomlig syflosöshet. Mänskan kan således ej vara syflosö ett ögonblick; hon är, utan att wilja det, nödgad att att handla efter sin naturs medfödda grunder?... Werksamhet är högre än owerksamhet. Vet, att denna verlden, full af werksamhet, är högre än owerksamhet. . . Brödet alstras genom regn; regnet genom Guds dyrlan och Guds dyrlan genom goda werk . . . Gud sjelf lefver i utöfningen af de moraliska skyldigheterna". . . Men det heter äfven, att „i (blotta) kunskapen ligger utan undantag alla goda werk," — att „wihetens eld förtär alla moraliska gerningar. Memiskohandlingar äga ej mer makt att begränsa den själ, som skilje sig från de få kallade goda verken **)"! — „Gerningar göra ingen verkan på Gud 3)" . . . „Så försakelse som utöfning af goda werk är twenne medel, hvilka föra litet till högsta sällheten: dock är utöfningen högre än försakelse... Blott barn och okunnige tala om den speculativa och praktiska läran såsom twenne förfädra läror; men de äro endast en . . . Att blixta Sanmaya (Eremitt) utan application, är att blott gifva sig middor och oro, hvaremot den wise (Mouni), som beslitar sig emi skyldigheternas utöfwande är redan förenad med Brahma, den allsinäktige 4)" . . . Hvad mänskan kallar verldeförsakelse (Sannya s) är det samma som Gudsfruktan (Yog). Eremitt är den som utan enstildt äfsligt gör hvad som

1) Baguat-Gifa. III. 2) Ders. IV. 3) Ders. 4) Ders. V.

kan göras, men ej den som lefver utan handling och offer vid 5.)" "Liknäl föker en Yogi helst ensligheten, för att der odla sitt förstånd. Med andan fästad på ett enda föremål, bör han hängifwa sig åt utöfningen af sin andakt, för att rena sin själ; han bör hålla hufvudet, häxen och hela kroppen orörlig; hafwa både ögonen jemt fästade på nässspessen, utan att se annorsidés". . . . "En Yogi är öfwer Tapusuvius eller dem, som plåga sig med allehanda hårda botosningar; öfwer de Wise; ja öfwer dem, som urofwa moraliska goda werk 6)" "Var bönjuk af hjertat och fåst ej värde wid handlingarnas frukt. Vet att kunschapen är mer än utöfning; hjertats andakt är mer än kämmedom, men försakelse af gerningens frukt är mer än andakt; ty den tillkommande fällheten beror af denna försakelse 7)." . . .

Man torde i denna lära, liksom i flera fäster, som framställas i den bok, ur hvilken det föregående är hämtadt, igenkäma ett väist väckande mellan sundta förnuftets enkla bud och den stränga consequensen af en förfärligande lära. Deraf säger också Guden Krisch-na, att handlingens vägar äro fulla af mörker. Om dock författaren af Mahabharata tillägga handlingarna ett väist värde, så har det, säson han helf tillstår, 8), åter funnits andra, som påstött att goda werk böra undvikas säson ett brott. Hwad man åtminstone bör medgifwa, är att den praktiska dygden icke står i ett nödvändigt förhållande

5) Ders. VI. Den läran att man skall göra de goda gerningarna, utan att deras af önska sig hwarken timlig eller andelig fördel, med försakelse af deras frukter och utan att se på deras följer, är så wiktig att den i Baguat-Gita inskräpes på hvarje sida.

6) Ders. VI. 7) Ders. XII.

8) Ders. XVIII.

till den hinduiska trosläran, och i alla fall är af en gansta underordnad besfaffenhet.

Då man finsemellan jämför den persiska och indiska mystiska skolans lärosatser, ju mindre kan man twifla på, hwad redan W. Jones anmärkt, att den esoteriska Brahmin läran och Persernes Vedanta ej är ett ett. Jämför man dem åter med de europeiska systemer, hvilka man åfven kallat pantheistiska — t. ex. Spinozas och på väist fått åfven Schellings — så skall man skräja en oändlig åtskillnad. Enlige dese senare betraktas Universum wisseligen såsom Guds form; men den är en nödvändig produkt af Guds oändliga kärlek, i det att den uppenbarat sig i tallösa kapelser, af hvilka dock hvor och en njuter ett organiskt lif, lyckligt på engång såsom en leim af alheten och tillika såsom en sjelfständig, sjelflevande del, under frihetens och nödvändigheten harmoniskt förenade banér. Hos Österländslingarne är werlden åter ett — jag vet icke om ett mycfullt, ett rentaf blindt — dock alltid åndamålstöft, suktigt spel af Guds domen: — menniskorne äro icke kärlekens barn, utan ett bortkastadt slägte, affskurna från den stora polyp-modren. Hwem för dock ostare än de kärlekens språk på tungan? Men denna tråmad, att, som en afledd båck, förena sig med den omätliga werldsströmmen, är blott en död kärlek in abstracto, utan frukt för lifvet i det den icke omfattar de likar, som ligga snärjde i samma band. — "Den wise känner aldrig något något medlidande hwarken med lefsvande eller döde 9)" — Det gifwes ingen, säger Krisch-na, som är värdd min kärlek eller mitt hat 1)." En annan lifsvande princip feslar jemväl den ochristna werlden, frihetens, som icke kan tankas utan kärlekens, i det frihet och nödvändighet hos kärlekens Gud och hans kreatur äro ett, ty Gud, eburu allsmäktig, kan dock — i foljd af sitt wäsende

9) Baguat-Gita II.

1) Ders. IX.

såsom den högsta Godheten, — ej frambringa annat än g o d a produktioner, och derför är Gud hels, efter mänskligt språk att tala, öfven bränden af Nördwändigheten. Men den sammanföljer här med friheten och står ej vid Guds sida likt Eimarmene med taflan och diamant-grif- feln bredvid Zeus, såsom en främmande ofta fiendlig makt. Kreaturet är, enligt den christna tron, ej en fallen warelse, så länge hon gör huses gerntingar fullkomligt kan hon dock icke uppfylla den högsta rättfärdighetens lag; men dersöre lades Guds kärlek, som ej försnämde kläda sig i sioft, på den högt stigande wigtstolen), — men hon blifwer det först då hon sondrar den ensilda viljan från All-wiljan. Hos Orientalerne börjar falset redan från födelsen: enligt de Christne war dock den första mänskan född fullkomlig, hon föll, — ty allt mänskligt faller — men Allförbarmaren återställe jemwigten, och mänskan lärde sig att äfka Honom — och sitt öde. — Wäl saga Österlandets wisse, att den Allsmäktige icke kan twinga fria Warelsers handlingsar; men hvilken frihet gifves der för Poly- pens armar, hvilka den wanläpliga Modren sträcker ifrån sig, gräsligt omfattande den kala Klippan, men hvilka hon åter drager till sig i nästa ögonblick, då hon, halft medvetslös, rullar sig till sammans i en ohygglig klump?

„Det gifves tvenne Öden, som beherrskar världen. Den mämnista, som är född med det gudomliga Ödet, himmer till Moksa, ewigt förenande med gudomen; de åter som föddas under det onda Örets natur, förstå ej att tilltaga i dygd eller afhålla sig från last: deras hjäl är inskränkt till en dödlig födelse.“ *).

Fr. Schlegel har, i sin framställning, förklarat den indiska lärjan: — han har forttegat eller fört borträsonera de drag, som skulle sprida skugga öfver taflan.

Det war en tid, då Forskaren i Hins-

duernes urhäfder trodde sig finna svar på frågorna om världens ålder, mämnistans upphof, den allsta uppenbarelsen och mångfaldiga andra spörsmål ur slägters första barndom. Men de gamla böckerna tiga eller tala med halsvra orediga ljud. I stället leder oss den hinduistiska historiens Genius ned i dessa uti hälleberget huggna tempel och öfverlemnar oss åt oss sjelfwa, att, bland dessa lapidariska häfder, söka ett svar på våra frågor.

En tjock förlat gönnde jemval den hinduista wisdomen. Man långtade att se den upplyft. Men så långt den ännu blifvit upp- rullad, har blicken ofta studsat tillbaka af faror. Man såg rosligt wanläpliga gudagesialter, än tyronande bland monstre, än i tungawagnar framväxande sina colossala skepnader, omgivne af en talös folkstora i wanligigt jubel, under det att blodet af helsvillska offer högt upprustade på de åkande idoler. Man såg i bakgrunden de Wise hänskrattande öfrer pöhelns raseri. Vi blefvo uppmärksamme och gingo dem närmare, hoppandes att i deras laror finna en förbrottad onda. De läste för oss ur gamla böcker: vi förnummo sinnika mysterier, men höjda i en väsfad af förvillande fabler och dister, mindre ofta alstrade af faneasién än af ett öfverklokt förstånd; klart ropade till oss den gråa Alderdomen sitt wittnesmål om en Enda Gud; vi förnummo wäbelkanta syrök och uslagor från tronens och religionens fosterland; halsbrutna ord, likasom om en Christen satat i drömmen, uråldriga sagoljad om forntida under och en försvunnen värld. Men vi frågade dese Wise, hvilken är frukten af denne eder lärja för lifvet, det i tiden och det i det högre? — De logo och svarade: „det gifves intet lif, tv allt är bländwerk, all existens är endast ett skeen, det gifves endast ett Enda Wäsende, till hvilket vi alla samlas.“ — Derpå sade vi å ny: vi beundra denna eider kärlek till detta Wäsen, som likt Saturius uppslukar sina foster: sublim, ren från

all egoism är denna lära, som upphäfver all enskildhet, vi medgifva det, men vi twifa att den gbr er lyckligare? — „Därar från westerlandet! Hwad är det I fallen lycka? Kanste denna convulsiviska sprittning, likt den myß afrycka nersträdens, detta ovist stiftande pulserande, som I fallen lis, och denna fram på önsken I, att fortsätta på andra sidan om tiden? — Kramp, hvilket ord! För hvar och en af os bidar, invid den Ewiges thron bland hungande Englar, en individuel, oddeligt salighet. — „Blinde Similize? Myklärningar i misdom, som delen saligheten i stycken, liksom jag mi skitar denna palmfrukt åt mina lärjungar. Märken I ej, att det endast gifves En Oddlighet, En Salighet?“ — Den Högste är det då endast, men I icke? „Lemmen mig! I besvären mig med eder enfald! Du, den yngste af mina gostrar, swara främlingen på detta intast?“ — Ynglingen svarade: „Såg du en arm, eller ett ben lohas från mennisko-kroppen? Fråga denne styckade lem om den enskild är lycklig. Runde den tala, menar Du den skulle prisa sitt tillstånd? Fråga den, om den en hel Ewigheit wille fortjätta sin sondrade existens. Menar du den skulle svara Dig Ja?“ — Och edert lis bestämmelse är då att återgå till werklosheten? . . . „Lisvet, främling, säger min mästare, är en uppöd böja, kastad från en paradissk strand; ovillig är den öfwer vattenpegegin, längtar att snart nedhukta och hself som sina lugnade bröder, i fulla vällust omfamna Salighetens ö.“ — . . . Till Intet! — „Hvad kallar Du detta lis i alsheren — intet? År då strälens lis prisvärdare, hwarz för sig, än då de alla samlat sig i solens allbelysande bild?“ — Nog, goße, jag förstår och beklagar Dig. Men swara mig dock, Mästare, ännu på en fråga; Du sade: existenien är brott en flen, utan sann verklighet; följaktligen är efterså alla handlingsar litgiltiga, emedan de i hselfva werket ingenting innebär. Det är samt att vägen till

edert mål beredes genom sinnlighetens afslädande: men alla kuma icke vara i ett exalterade tillstånd under hela lisvet; således om man mellan berusningens egenblik stall öfverhuswud handla, (hvilket ju äfven edre Wise tillåsta?), så ärö de adlaste gerningar lika mycket och lika litet vånda som de losifullaste? : : : Brahminen wände sig förtörnad om och försvarade med sina lärjungar i palmlunden.

I Grekland och Rom sågo vi, under de sista tiderna då reflexionen mera allmänt hunnit utbreda sig, halvva folknägden knäböja för helskapade idoler, under det att den bättre delen af nationen, i förtvislan kastade sig i armarne på det ena inbillnings-spöket efter det andra. Sade icke Julius Cäsar uppenbart bland Roms Senat, att intet lis gaffs efter detta, under det att torgen genkallade af pöbelns jubelrasande strå, som firade Issis, eller den stora Syriska Gudinna, omgifven af förrycke dansande, utskurna prester, phalophorier och wanförmigt dansande instrumenter?

Öfwer en värld i ytter eller inre förtvislan uppgick då sjernan från Nazareth. Mästaren i den himmelska Låran hvissade icke i lärosalarne, utan högt och uppenbart förkunnade han bland folket hvad han af Fadren lart hade. Han föronade Gud med menniskan: — ja äfven menniskan med Gud, världen med himmelen . . . Och stormen i menniskans bröst lade sig — den inre twekans dimmor klarade, ankaret föll på saker grund; förtisrad var liswets och existensens gata; tröstfull bliscade menniskan upp emot den sjernhusa himlasalen, utan att förakta, än mindre förbanna den planet, hwarzp hon tillbragt några år i landsflykt och hvilken hon ännu, då wantringssafven längesedan är bruten, stall anblicka med wenodig fröjd.

W. F. Palmblad.

Tillägg: Ett af de stället hemtadt från Dow, hvilket vi öfvanföre (sid. 9.) anförde såsom talande för vår mening om Hansduernes föreställningar om waraktigheten af de tillkommade straffen lyder sålunda: „Om menniskan följer det medfödda förnästets lös, så mycket hon förmår, så fall hennes själ, så snart den övergiver kroppen, förenas med det Gudomliga Väsendet, för att aldrig mer lifva något lätt. Men deras själar som göra ondt, skola ej befriade blixta från alla elementer; de skola genast belytas antingen med en kropp af eis, af lufi eller Askasch, i hvilka de skola straffas uti helvetet, tills en gifven tid; och så snart deras lidandes tid upphört, skola de lifva andra kroppar, och ej af Gud insupas förrän de hunnit till deras rena tillstånd *.”

Recensioner:

Senare Dikter af Vitalis. Andra häftet. Uppsala, Palmblad & C., 1820. 52 sidd. 8:o.

Vi hafwa redan twenne gånger, — vid granskningen af första årets Kalender för Damer samt af första häftet utaf dessa Dikter, — haft tillfälle göra rättvisa åt denne unge Skald, så att vi numera ej hafwa nödigt att fästa läsförenens uppmärksamhet på någon ny, obekant Sångmō, utan kunne blott inskränka os wid att anmärka åtskillnaden mellan denne författnares förra och senare Dikter. Wid sitt första uppträde röjde, såsom vi redan då anmärkte, Vitalis en bitterhet, ett misshod, en menniskos

* Gedang: enligt Schoerbing öfvers. i Samling af Folklagens Relig. Urkund. II. 257.

fientlighet, som ofta gaf en originelt skarp färg åt hans tavlor, men någongång äfven gjorde wixa alltför starka drag oþoetiskt visdriga. Dock gaf ännu äfven der ett och annat herrligt stycke i en ljusware tonart tillkänna, att också denne Skald, liksom hans andra bröder, engång måste blixta Gudars och menniskors wän. I den senare Deten, och ihynnerhet i detta häfte, märker man, med dubbel glädje, att kärlekens strålar smält iförpan kring det belynda hjertat, att den första försoningen redan är skedd med en värld, der mellan ett glest skimmer af ljas och kärlek tunga drifvor af vold, liknöjdhet sammanvältta sig. Det gifves sedan för ynglingsinnet en annan strid, schönare och ädlare, full af värmod och ljushet, — striden mellan hoppet, önskningarna, alltomfattningsbegäret, och världen som med hvarje dag borttager en sten ur framtidens luftslott. Denna strid är egentligen all poesis grund — den fortfar under hela lifvet men den utöfwar dock sin fulla makt öfver ynglingen, tills äfven han lärt sig att försaka, att med uppooffring af sin sjelfhet, inse att också han är en del — men en oändligen liten — af det stora Hela. Småningom, i det han försonar sig med en värld, som plundrat hans förhoppningar, lär han sjelf att oväldigt inse tingens väsende, och att med rättvisa betrakta det jordiska, som sjelfst ej gör andra anspråk än att blott gälla sasom tekn, signaturen. Mågre duka wiherligen und i denna strid, och återgifwa Himlen och Jorden — hwardera sitt län. Många duka jemwäl under, men på ett gröfre sätt, i det de, däraktigt inbillande sig att de jordiska afbilderna wore de rätta tinget, fästa sin hug wid världens skimmer; men den christliga pilgrimen förfaktar, hatar ej det land, han måste genomvandra; han vänderar det såsom en afbild af ett schönare; han undanröjer de stear som ligga på hans väg, till mytta för framtida wandrare; han njuter tacksamt af dess frukter och utjäfr frön till andra — men han

förlorar dock aldrig längtan till hemlandet, och öfver hans dörr hänger wandringsstafven såsom ett minne, att han, efter några korta timmar, åter måste uppbryta.

I den ofwanbetecknade brytningen, hvilken man vanligen kallar sentimentalitet, och hvaremde de fleste poeter annars plåga begynna, bestimer sig vår Skald. Af denna finnesfrämning, med icke många undantag, bärer alla Poetar i denna Samling spår. De elementer, af hvilka dessa Skapelse är sammansatta, är öfwen här barndomsminnet, längtan, obesvärdat fölelet. Blott ett enda, den Kämpande Sång, s. 29, bär ännu vittne om den förra perioden. Rec. will aldeles icke lägga förtill last den hedniskt prometheiska tonart, som här är rådande; må Skalden på sin luta anfå alla strängar, endast en sådan ton ej må göra sig till herrskande grundklang. Ty hvilken dödlig båfvar ej att uttala ord såsom dessa:

Kom, Öde, starka lejon! om du vågar,
På lösrets ö, med mig en holmgång gör!

I fall Rec:s åsigt om en förändrad finnesart hos Skalden är riktig, kan man lätt förklara sig, hvarsöre man här också endast träffar ett enda hämtamt stycke, Den 4 Dec. 1820, till Barbara. Tonen är mildare och satiren, ofta hos Vitalis för mycket offsigtöft spelande bland molnen, säkert trääfande. Vi annmärke blott ett enda misflyktadt quicke ställe:

Men mit arma herta
Lider också hunger,
Barbara! den hungern
Måkta du ej stilla,
Om du än i bref
Mig pannkakor, sände.

För öfritt är de stycken, som finnas upptagna i detta häfte, af en så jemnogod förförer att man har svårt att gifwa företrädet åt några wiha; en jemnhet, som icke finnes i Vitalis föregående Samlingar. Kanke torde dock mången gifwa priset åt Marcus, ett sinnrikt funnet stycke, eller åt Sanct Johannes

Död; en ljuf och rörande legend, eller äfwen i affeende på den wederqvickande värvind som spelar genom denna högtid, åt Blomsterfesten. Rec. väljer dock, såsom prof, ett stycke i en annan tonart, hvaruti man skall medgöva, att ideen, uppfinningen och karakteristiken i de flesta af dessa epigrammer, är likaså lyckliga, som metern wanvärdad.

Skalderne.

Ej jag på understol ju sitter, men endast på
domstol?
Undren ej, mennisors barn! Tiden har tagit
mig fatt.

De begge Scholorna.

Kräken bland himmelens sjernor en dag besökt
to försöka,
Att med den härliga sol täfla i Schönhet och ljus.
Deraföre i wintergatan de tätt tillsammankröpo,
Och uppå himlen altse'n lysa de präktigt som
mjölk. *)

Leopold.

När uti aska förbrann Carthago, det härliga,
gamla,
Och öfwer himmel och haf spriddes det ryslis-
ga sken,
Scipio skådade det, den ädle, på stranden af
hafvet,
Tänkte på menniswerk, höjde så rösten och
gret:
,Engång kommer den dag, då det heliga Ilion
faller
Och uti stoftet förgås Priamos' blommande
ätt.“

Ätterbom.

Ålstogsstjernan du är bland Diktens odödliga
sjernor;
Helig du strålar och skön, då du ej skymmes af
moln.

* Via Lactea.

Många ostyldigt förvärlar dig dock med den
Semina Saturnus:
Ögat förwillas så lätt uppå Drabanternes
mängd.

F.

Solen framwandrar sin härliga ban i förlara-
de rynden;
Menskor och blommor och djur dricka dess sa-
liga ljus.
Högt hon hyllas af sferers musik; hself hör hon
den icke.
Ljusets widblickande mor hself för sin skönhet
är blind.

Geijer.

Käfvens hustru sade engång till ärla Lejinnan:
Mängd utaf foster hwart är bringar till ljuset
jag fram.
Du uti hela ditt lis blott ett! „Ja ett, men ett
Lejon!“
Henne, stoltblickande, gaf Lejonets moder till
svar.

Tegnér.

Visst du förälskar, o Skald, i din frans min
färglösa blomma?
Kasta då den för din fot, trampa då gerna
på den!
Nej, vid skönheten! ej det skulle mitt hjerta
förtryta:
Sådan Skald väl är wärd att uppå blommor
få gå.

Ling.

Swea förvärlade du i en helig förirring med
långmön.
Hell dig! din lager ju är endast af ellöfwen
Eynd?

Memorabilia Bibliothecæ Lundensis. Auct.
Andr. Lidbeck, Acad. Carol. Biblioth.
et Aesthet. Prof. T. I. Lund, Berling, 1813.
184 sid. 4:o, utom Register.

Uti en föld af Dissertationer började Hr.
Prof. Lidbeck att år 1803 utgifwa detta för

Bibliognosien intressanta werk, hwars 1:sta
Tom., efter att hafwa hunnit till 20 Delar,
blifvit med färsfullt Titelblad försedd. — Ut
en fort inledning (s. 1-6) omtalar Förf. Bi-
bliothekets senare tillökningar 1778 och 1779,
genom Hans Ere. RiksRådet Grefve Melch.
Falkenberg, Akad. d. w. Canzlers donation af
1200 Voll., 1790 genom framl. Professor J.
H. Lidéns Disposition 1300 Voll. samt 1795
genom Åseforns i Coll. Med. Doctor Gab.
Lunds Donation af 1100 werk, mest Medi-
cinska böcker jemte en fond af 1000 R: d. till
deras ökande. Utom dessa Donationer anmär-
ker Förf. att Bibliotheket (år 1803) ägde en
sammantagd Fond af 6600 R: d. hwaraf årliga
räntan till Böckers inköp användes. (s. 1.) Dereft
angifwer Hr L. att Lunds Akad. Bibliothek (år
1813) utgjorde 20,000 Volumer, hvaribland
237 manuskript. Denna sig anförtrodda Bok-
skatts märkvärdigheter har Förf. föresatt sig, att
i 4 Tomer beskrifwa, neml. i den 1:sta: Böck-
er ur Typographiska sellet, i den 2:dra: Sälls-
syntare Böcker, i den 3:de: Kostbarare Böcker
som utgöras af flöre volumtal, samt till slut,
i den 4:de, Bibliothekets manuskript.

Bibliographien öfver Paläotyperna går
i chronologisk ordning. Deras antal stiger till
öfver 100. Den äldsta och dyrbaraste är Jul.
Cæsar, Rom 1469. Augustinus de civitate
Dei. Venet. 1470. Livius. Venet. 1470.
Priscianus. Venet. 1470. Ciceronis Rheto-
ricor. L. et de Inventione Venet. 1470.
Plautus. Venet. 1472. Plini Sec. Hist. Nat.
Parmæ 1476. Lactantius, Venet. 1478 m.
fl. Förf. har sträft Paläotypernas område öf-
ver 1500, och således är A. C. de Clava-
sio summa angelica, Venet. 1499. O.
den sista här beskrifna. — För öfrigt lemma
Beskrifningarna både i anseende till Bibliog-
raphisk fullständighet och noggranhet ingens-
ting öfritt att önska, och har Förf. genom
detta arbete icke ringa ökat sina många förs-
tjenster om Lunds akademiska Bibliothek.

Swensk Literatur - Tidning.

No 3.

Måndagen den 22 Januari

1821.

Ibuna. Attonde Hästet. Sthm, Nestius,
1820. 161 fidd. 8:o.

(Forts. fr. No 52.)

I denna poesi hysar sig, med obeslöjad tydlighet, kraften af den praktiska energi, som alltid företrädesvis utmärkt det europeiska lynnnet 28). De ideer af religion, ädlare kändis-

28) Hvarföre och Europeernes philosophi aldrig, ej engång hos sjelfwe Spinoza, kunnat bli till den grad pantheistiske, som den är t. ex. hos Inderne. Endast Eleatiska skolans åsigt, sjelf halft orientalist, synes hafwa varit af nära beslägtad art. Den nya, ur en fulländad transseenden-tal Idealism uppkomna, såkallade Natur-Philosophien är af helt annan beskaffenhet; hon ser wiserligen i Gud sitt Ett och Alt, och i Altet ett utvecklat system af det Enas tankar: men hon erkänner i detta Urwäsende, såsom des egentliga Gudom, en praktiskt lef-wande och moralisk Wilja, Frihet,

kärlek och tapperhet, som i Orientalernes fantasi (så ofta den uppswingar sig öfver den

Kärlek, hvilken såsom sådan i sina tankar och handlingar ej kan annat än alsstra människan till sitt beläte, d. v. s. till en intelligens, som (i kärnan af sin personlighet) äger frihet och praktiske werklighet lika med Skaparen sjelf. Pantheismen deremot, i fall den har mod att vara consequent, betraktar egentligen Gud såsom ett omåtligt, öfver afsgrunden af en bottnlös enslighet hvilande och i drömmar sig contraherande och expanderande Djur, hvars Drömmar konna drömma om hvarandra och sig sjelfwa, så länge det ewiga Djuret icke ur dem spritter upp och begynner nya. Pantheisterne bland Indiens Brahminer tala väl och om Frihet och Kärlek, men de tänka sig dem blott såsom dialektiska principer för sin endast theoretiske (passiva och fantastiskt abstracta) åskådning af Gud och Universum. Öfvergången derifrån till den Johanna och Chines

jordiska sinnighetens välvist) wanligtvis stan-
na inom en mer eller mindre dialektisk theo-
ri, en mer eller mindre klarhant på sif con-
templation, yttra de sig här i ett lefsvande sy-
stem af åsigheter, hvilkas eldigt himlaburna
herrlighet, enkelt insedd vid Christendos-
mens glans, nödwändigt måste inspirera själen
till stora handlingar i lefnad och i sång.
I andakten omräde verkade en helig
Mördwändighet, wälgorande, mild, och Lammet
såg vid sitt altare lefonmodet knäfalla, tillbe-
djande och lyksaligt af en blick in i den gu-
domliga Rådens och Ömhetens paradis; i
ärans verkade en ädel Frihet, bildande alla
jordiska förhållanden efter en halft andlig,
halft verldslig sedolsära, hvilken, i sin and-
liga hälft lika ödmjuk som i sin verldsliga
trotsig, gjorde mannen till en Guds frigare
på jorden och ridderkapet till en bewäpnad
oskuldz och om ideal, i sitt högsta begrepp,
egentligen ej betyder annat än menniskan
sådan som Gud har tänkt henne, så
kunna vi trofvelsutart yttra om den äcta rid-
varåldren och dess poesi, att de i sin kärlek
behandlade quinligheten såsom den ursprung-
liga qwinna, hvilken Gud föreställde sig
när han sät hennes afbild framkomma ur Az-
dams resben. Ja, denna ursprungliga
qwinna, detta rena mönster af färgning,
frimhet, moderlighet, sat nu, sedan hon i
Maria blifvit en historisk gestalt och den mil-
da Återlösarnas moder, såsom verldsdrottning
på en himmelse thron: i sitt hulda öfverseende
af de arma dödligas diktan och traktan,
i sin blygskamt förebudjande barmhertighet, för-
hwars ömma röst en mennislobifven.
Gud ej kunde vara känslolös, var hon den
sköna bilden af en älskande förenig mellan
Allmaktens wishet och godhet, och med

sista Pantheismen, enligt hvilken Gud
och all Verklighet är det ewiga In-
tet, läter lätt begripa sig.

detsamma den Kärleken s Mother, som än-
nu i dag under detta namn af det sydliga
Europa ej förgäts. En sådan gudomlighet
måste naturligtvis betrakta uppflammandet af
allt, hvad mennisköhertat äger ömnast och
ljusväst, såsom ett rörande offer til sin örā;
och under hennes beskydd ställde sig det ömse-
sigt lockande förhållandet mellan Mandomen
och Kvinnligheten, mellan Styrkan och Behag-
get, — hvilka så i den andliga, som kropp-
liga verlden äro Wishetens och Godhetens
högsta natur-simboler, — sedan det genom
Kyrkans lära blifvit helgadt till en åträ, som
estersträfwade icke blott sinnlig nytning, utan
ett så fullkomligt wexelutbyte af lif och was-
relse, att mensehabet twenne i kön assön-
drade och motsatta poler skulle medelst detta
utbyte omfatta hvarandra såsom ett enda
oskiljaktigt och nu först fullbordadt andligt
mennisko-individuum 29). Dersöre stodo i
riddarens hjerta, liksom på hans fana, ofta
Dame och Notre Dame så nära tillsamman,
att han dyrkade den senare i den förra och
den förra i den senare. En religion, som för-
klärade Kärleken för den innersta hemligheten
af Guds eget väsende, skulle i och med det-
samma nödwändigt göra den till Poesiens lif-

29) "Det absolut Fullkomliga, såsom mense-
lig urbild, är intellectuellt en ewig enhet
af wisdom och godhet, organiskt en ewig
enhet af storhet och behag. Men ingen
individuelitet wäre möjlig, om ej i
den andliga affilden de twenne polerna
söndrade sig från hvarandra, såsom man-
lig och qv in lig princip. Deremot å-
terställes enheten i lifwets organism os-
upphörligt genom sjelfwa söndringen: ty
det är naturligt, att tankens skönhet
måste söka känslans, och twerton; men
hvardera äfskar i den andra. — Det gu-
domliga." Phosphorus, Årg. 1812,
s. 114.

wande själ, i en mening och ett omfång, som den i sin till förene blott sinnliga och skärtistiska betydelse aldrig ägt och aldrig kunnat äga. Ty Dikten, hvilken i hvarct och ett tidehvarf alltid troget affpeglar det utmärktaste i tidens herrskande sinnelag, måste nu med all den återgivna ungdomens förtjusning hvälftwa sin skimrande planetverld omkring den sol, i hvilken hon, efter sin af Christendomen erhålna helgelse, beundrade det fullloste mättet af Skönhetens himmelska klarhet. Om i hälften en Kärlek finnes, och om han der är det heliga, sig hälst mättande begär, det saliga samband, hvarigenom det evigt Mäktiga och Sanna tillika är det evigt Mildt och Sköna; hurudan skall han uppenbara sig för hjertat och den stillrande Konsten, i den kapelse, som kallas Natur och innesluter samligheten af det Ewigas ändliga sinnebilder? Såsom en inskränkt, men oskuldsfull och säll spigel-miniatyr af denna högsta förenings-act; och detta i den man, som de älfkande, med fullkomligt tillintetgjord egoism, genom det önsesidiga sinnen för hvarandra och den ömsesidiga hängifningens oswikliga trömäktiga wisa, att de känna hvad Kärlekens idee innebär, på jorden som i himlen; nemliggen ett obegränsadt, oegenyttigt uppoftfrande af sig Sjelf åt något Annat, hvilket Annat man uppsattar qd erkänner såsom ett nytt Jag, fyllande stället af det man bortgifvit. Wiserligen torde man få antaga blott tvenne slag af Kärlek, som till alla delar förverkliga denna idee: det är Guds kärlek till Werlden, och en Moders kärlek till sitt barn; och det war en med dem analog, öfver alla lägre begär, behof och önskningar sig upplyftande kärlek, som Kyrkan wille se sina Helliga och sitt Presterskap uppnå, när hon gillar de klosterlefna och celibatet, der endast himmelska ting skulle sysselsätta de själarna, hvilka de jordiska tingens förgäves bjödo till att fängsla inom sin larmande hwirfwel. Men

den idee vi uppställt, står dock i ett så nära sammanhang med hvarje af en religiös känsla förädlad erotisk förbindelse mellan twenne personer af olika kön, att den romantiska prinsippet i Poesien ej kunde annat än åskåda äfven detta slags kärlek, det under Kärlekens namn allmännaest betecknade, från samma höga synpunkt som de öfriga 30). Att höjden och

30) Tydligt följer af det Clara begreppet om ett ur religiös grund uppbolnt stradt erotiskt könförhållande, att Religio nen sjelf måste genom sin synliga gestalt, Kyrkan, meddela sin sanction (Helgelse, wigsel) åt den symboliska act, hvarigenom mannen och qvinnan försvinna såsom olikartade objecter för hvarandra och förwandlas till en enda complett er ad menniskowarelse; att äfvenskapliga förbindelser aldrig borde få upplösas genom annat än döden; och att all werkligt äfvenskaplig kärlek borde, efter endera makans förlust, hos den ifza werblifna bekräfta sig såsom monogami. Lagen har i de twenne senare fallen misdrat sig efter menniskomängdens swaghet, och det sannolikt as wälbertänkt skäl; men vi betrakta ej här saken ur någon juridisk och legal synpunkt. — I afseende på Kärlek, liksom på alla litswets wichtigaste ämnen, hör man dogaligen menslighetens philister jemra sig, att de nya philosopherne och de nya poeterne "exaltera" ungt folk till alltför mycket "romaneska" grundsatser. I fall dermed menas, att dessa nya författare söka hos ungdomen af båda könen väcka en inre, himmelska urbild af andelig skönhet, och att de anse denna för det särkraeste förvaringsmedlet mot alla brottsliga frestelser, så bekänner Rec. upprigtigt, att han lefver endast för att drifva en slik ungdomens exaltation till des möjligaste höjd.

widden af denna synpunkt sündom yttrade sig på ett sätt, som förekommer ej nog vidunderligt, är en onständighet som ingenting bewisar mot det höga och wida hälft. Nog: Kärleken, förklarat af Andakt, syddad af Ara, blef i alla hänsyter och alla gestalter den europeiskt romantiska poesiens innersta lif; på denna grundval hvilar den christna romantikens högtidligt gothiska tempelbyggnad, sträckande sina pelare och torn så mycket närmare intill himlen, — då deremot den antika Konstens rotunda hälft ville spela himmel, — som Kärleken blifvit genom Christus icke blott i Schönheitslärax, utan ock i dygdläran, det första och yppersta budet af alla. Hwad Plato bellagade, att han såg så otillräckligt uppfyllas af sin tids poeter och konstnärer, är då den romantiska poesiens högsta fordran och systemål: att idealet af Skönhet skall vara idealet af Sedlighet; att det samma Herrliga, som väcker bildningsförmågans beundran, tillika werkar hjertats rening och af det wederwickta förståndet igenkännes för ett minne från själarnas glada fädernesland. Så mälar Dikten, sannast af alkaffning, sina regnbågar på den varma tjällduken af en mildrande åtherkrets, genom hwars morgon- och aftonskimmer Sud, hans Englar och alla till Helgon förwandlade älsklingar blicka.

Denna romantik, hwars grunddrag vi tecknat och hwars återuppknande vi sjelfwe upplefvat, war den såkallade Medeltidens blomman och frukten af denna tid, som egentligen derföre hör alltid bibehålla sitt namn, att den låg, såsom en ditskön vår, midt emellan en mörk winter och en förbrännande sommar. Verlden har sedan gått igenom en höst, en barwinter, och är nu på nytt inbegripen i en vårbrytning, der, i trots af alla Kylans förtwifladt kämpande makter, allt mindre och mindre glest en förhopningsfull brådd och anleende grönsta bebådar, att Poesi snart ännor sträcka sin fordna blomster-

spira öfwer jorden. Wiserligen kan ej Troubadours och Konstnärlifvet 31) återkomma under samma yttre former, lika litet som Kyrkan och Staten kunna återbringas till sitt därvarande skick; men det som lefver i alla dessa former såsom deras innre grund och ädlaste beståndsdel, nemlig den oförgängliga tresaldigheten af Andakt, Kärlek och Ara, skall föryngra hwad som kan föryngras, och i stället för det ohjelpligt föraldrade sätta ett fullkomligare nytt. Ufwen i Sverige har en omofländlig Genius börjat denna pånyttfödelse i själsodling och litteratur. De, genom hvilka den för det närvarande förberedes, bilda ej någon sekt

31) Märkvärdig är den etymologiska jämförelsen mellan den provençaliska benämningen Troubadourer (trobadores, trovatori, af trovare finna, på finna, uppfinna) och den grekiska Poeter (ποιηται, af ποιειν, göra, tillverka, skapa): begge visa, att öfverallt, hvar est ett folk, eller en culturperiod som hörjar en ny folksutveckling, kommit till beständ känsla och erfarenhet af det ästhetiska sinnets behof, ligger en och samma synpunkt till grund för sättet att betrakta de mänskor, som egnat sig åt detta sinnes tillfredsställande: de äro uppfinnare, producenter i ordets egentligaste mening, och lefva för ingen annan bestämmelse på jorden. Riktigt yttrar sig häröfwer Bouterwek, i sin Geschichte d. Poësie u. Beredsamkeit, i B. s. 25: "Gewiß dachten die Provenzalen nicht an die alten Griechen. Nicht ohne Vergnügen kann man solche kleinen (?) Ueberzeugimungen in den ersten Versuchen bemerken, durch welche die Menschen, wenn sie in ihrer Herzenseinfalt die wundersame Thätigkeit des Geistes benennen wollten, auf ähnliche Wörter geriethen."

och förfäcta ingen partisal. De skola i alla ämnen den medelpunkt, som af alla partier förfelas; de vilja ej göra sina personer gällande; de erkänna öfven hos sig sjelfva det ensidiga såsom ensidigt, särnart en oafbruten allvarlig forskning wistar dem, att de kanske i sin ifwer någongång åt höger eller vänster afvikit från sanningens raka väg; afundas och älsta är hos dem namn på en och samma nyttning, och de glömma hvarje förolämpning, äfven den minst förtjenta, särnart den förolämpande, med eller utan sin wetskap, bidrager till deras ändamål på ett sätt, som är wärdigt allmänhetens bisäll och beundran. De hafwa swurit inför Religions, Poesiens och Philosophiens oförstörbara fanor, att plantera dem på ett berg, som för det Dugliga af alla partier är tillgängligt, men ek otillgängligt för det Odugliga af alla.

De nationala variationerna af Europas romantik äro lika många, som nationerna sjelfva. Den Italienska, Spaniska och Portugisiska ådagalägger en gemensam böjelse för Orientalismens öfverwikt af fantasi, då deremot länslan i den Tyska, Engelska och Skandinaviska uppenbart är den iådande grundtonen. Den Fransyska, som tyvärr wishade genast efter sin knoppling, ägde en egen läcker och ifus sinnrighet, der den esprit, som sedan genom sitt ensidiga wälde lik en scirocco paralyserat all friskhet och oskuld i kärsla, sång och konst, ännu var blott ett lekande smålöje på en oförderwad riddelighets uppsyn. Beväxte man de förenämnda tvegne hufvudklasserna i deras särskilda afdelningar, så finner man att den Italienska i samma mån närmar sig till den forn-greliska poesiens naiva sinnlighet, som den Spaniska och Portugisiska till Arabiens och Afrikas giöbande häryckningsförmåga; likaså att den Tyska har en wißherrstand stämpel af barnslig hjertlighet, färtolighet och lefnadsglädje, hvar emot Englands och Skottlands dystra Falderon hefti bildar foster af ett omäligtlikt svårmod, som bland idel

qual och fasor båddar sig i töcken af sin egen nattlighet. Skandinaviens folksånger uppå ett lyne, som ligger midt emellan det Brittiska och det Tyska. I Spaniens poesi qvarlede längst, såsom arf. efter Medeltiden, samma riddeliga förening mellan europeiska romantiks trenne urelementer, som af Tyske lands nyaste Faldekonst först blifvit återställd i sina lange förglömda rättigheter. Den na återställning war det naturliga fölet, hwarz före Danmarks och Sveriges witterhet, en tid bortåt, måste gå i skola just hos den Tyska, och hos ingen annan. Men begge hafwa nu kommit till sina myndiga år, och ämna häданefter hjälpa sig widare på egen hand. Att det första årtiondet af Sveriges föryngrade witterhet skulle yttra en charakter, som å sin negativa sida var blott polemik, å sin positiva åter blott lyrisk, följde af sjelfva sarkens nödwändiga gång och irre beskaffenhet. Det uppflammande högre lifvet fann sig öfverallt motadt, hämmadt, fjettradt af gamla genom år och mana helgade fördomar, hvilkas personliga repräsentanter, genom sitt uppförande mot vår föregångare Thorild, tillfyllest låtit förstå hvarde öde hans efterträdare hade att förvänta, i fall nemligen detta öde berodde på dem. För att kaffa sig fritt uttrymme, nödgades man alltså, till en början, att protestera mot dessa gamla fördomar samt och synnerligen, och det med all ungdoms häftighet och skärpa. Willigt medgivnes, att protesten i många fall kunnat se lindrigare, ja billigare; men ingen revolution begunner med att vara artig, och Styrfan måste först brusa ut sitt öfvermått, innan hon kan blifwa mild. Numera är det bittra af revolutions-processen förbi, och Rec. fröjdar sig med sina läsare, att denna wiserligen längt mera trefliga tidpunkt är kommen. Lika sjelf-nödwändigt war, att den unga poetiska länslan, under sin ohvansöre beskrifta kamp, ef kunde gifwa sin kapande förmåga lust i an-nat, än spridda elektriska utbrott af en aning,

som ännu snarare war en längtan efter poesi, än poesien sjelf. Att dessa utbrott stundom tycktes förråda en halft förtwistande klagan, stundom förmyat reflexion och metaphysik, war i det hela ingenting widare, än den ännu späda Diktens owillkorliga sjelfbelännelse om sin ecclesia pressa. Tydliga tecken intyga, att den nu är stadd i öfvergångsmomentet till reellare, större, mera objektiva organismers utveckling. Det är hufvudsakligen ur denna synpunkt, som Nec. funnit sig föränlaten, att med en så utförlig kritik fästa våra läsares uppmärksamhet vid Herr Tegnér's ypperliga bidrag till återuppwäckandet af Nordens inhemska saga och riddarsång. Att Iduna skall stänka oss ännu flera frukter af samma slag, kan ej vara underkastadt något twisvelsål.

En afhandling om Historiens nyta (s. 49—88) öppnar den hälft af förevarande häste, som är egnad åt historiska och antiquariska forskningar. Nec. har med listigt näje förnyat bekantskapen med denna föreläsning — en titel, som den af sin Författare, Herr Geijer, billigtvis äfven såsom tryckt sätt behålla. Ämnets behandling genom en universitets-lärare af så allmänt erkänd förtjenst, låter den wettigzige läsaren med skäl wänta en utmärkt rikedom på innehåll; och Nec. behöfver ej försäkra, att wärdet af detta innehåll fördubblar sin kraft genom den okonstlade Schönheten, den osminklade, friska naturligheten af författarnas manliga Skrifart. Auktörer gifwas, hvilkas styl egentligen öfverallt äger hela ledigheten och listigheten af ett wärdadt muntligt föredrag: och bland dessa intager Herr G—r oznekligen ett af de första rummen. Att i denna afhandling Historiens nyta skulle framställas likmärtigt sin högsta möjliga synpunkt, kan ej förvänta hos en historisk författare, som med vidsträckt empirisk grundlighet i sin wissenschaft förenar, i en sällsynt grad af fullkomlighet, det varma, för alla menslighetens natur för hållandens sympatheticit öppna hjerta, den klara och oveldiga philosophiska

reflexion, den poesiens molnfria starblick in i det innersta af händelserna och tingen, det djupa religiösa finne, fortigen, de charakterens och snilletts egenskaper, utan hvilla i genting Sant, Stort och Ewigt i Historien hvarken kan upptäckas eller målas. Hvad som deremot skulle kunna förvänta, wore det påstående, som berättas hafwa engång i något Stockholmst journalblad warit anförtrodt åt trycförvaran, att ifrågavarande afhandling alldeles icke leder till ett resultat, eller att den glömt sitt löfte, nemligen att visa hvari Historiens myta egentligen består. Det dagblad, som namngafs, och som annars numera, i sin kritik modestare än fordon, säges använda sitt medvetande af ofelbarhet i dess fulla omfång endast på trenne föremål för menslig omtanka, poesien, philosophien och andewerlden, har således (i fall ett sådant omdöme verkligen der besinner sig) nu också lagt det fjerde lilla tidsfördrifssämnet, historien, under sin kritisca Lagsaga. Warre sig dermed hur som helst, så har likväl den upplyftare delen af allmänheten längesedan wurit ifrån dylika domslut: churu de wisseligen ännu med fog påkalla hennes uppmärksamhet, emedan de höra till en class, som i sitt slag förtjenar odödligheten; hvars före och Nec. med Jean Paul 32) önskar, att man samlade de yppersta deribland till en nöjsam och warnande Chrestomathi för esterwerden. En sådan exemplsamling borde dock föranstaltas med all upptänktlig diplomatisé sorgfällighet; emedan det sannolikt skulle af alla dess läsare kunna betwiflas, att ännu är 1820 i Sverige fanns en recensent, som ej begrep att historiens nyta, ej mindre i slutföljden af Herr G—rs afhandling än i saken sjelf, består i den listiga wäckelse, den fullständiga utveckling, som His-

32) Vorschule der Ästhetik, III Abth.
s. 812 (2 Aufl.)

istoriens allvarliga studium, moraliskt kraftigare än det af hvarje annan wettenskap 33), verkar åt mänskofinnets högsta och heligaste intressen.

Det var i denna undersökning Förf:s åsikt, att endast i de allmänna grunddragren uppställa den trefaldighet af sympathetiskt, pragmatiskt och religiöst, under hvilken ädlare själar erfara det hufvudintresse som Historien ränder. Han behöfde således ej uttryckligen nämna ännu ett intresse, det poetiska; ty detta går igenom de trene förra och hinner i det sista sin yttersta uppsteckning. Ville man likväl taga det i öfvervägande såsom ett särskilt, så wore här, från Rec:s åsikt en ståndpunkt, mycket att tillägga öfwer Historiens nyta. Det är hon, som är Poesiens andra, högre Natur, och hvars studium, om det fortsättes och utwidgas på den måg, som Herr G-e i vårt fädernesland har öppnat, skall stänka Sveriges unga Skaldekonst materialet till de fullständigt objektiva gestalter, åt hvilka vi öfsvansöre sagt, att denna unga Skaldekonst allt varmare och kraftigare närmar sig. Historien och Sagan, som i alla sina arter är med Historien närmare och fjernare beslägtad, bilda den fröjdande, moderligt näraende grund, utan hvars rätta begagnande alla försök i Epik och Dramatik bliwa tommam välnader, som förgäves bjuda till att härlma warelser med blod, senor och sotsäte. Det är ingenting annat, än bristen på historiskt finne och historiskt kunskap, som gör att en mängd berömda Fransyska tragedier och deras inhemska efterhämningar stannat på ett så omtaligt afstånd från den verkliga Dramatikens idee. Ej utan ytterlig orättvisa skulle man wilja frändömma Corneille, Racine och

33) Emedan Historien är, till sin natur, en i alla affeenden mera populär kunskapsart, än någon annan.

Voltaire en ovanlig talent: hvarsöre har den då till första delen frambragt, i stället för lefande poetiska framställningar, endast saftlös och i all sin positionerade rhetorik dock tröttamt enformiga discurser öfwer ämnet, i en förtäfligt versifierad vältalig prosa? Dersöre, att de woro förblindade af en själlös, ohistoriskt världssögt, hvilken de ägde gemensam med sitt folk och sitt tiderhvarf. Ett och annat undantag, t. ex. Racines macabra Athalie, här blifvit undantag endast dersigenom, att en blift ur Historiens och Individuas litetens helgedom slagit in i det fängelse, der en pedantiskt ars poetica inredt sitt tröskelverk och numera drifwer omkring de trogna arbetsdjuren i evigt samma trampgång. Samolikt hade Racine sitt religiösa finne att tacka för denna lycka; för ett front och rent hjertas betraktelse kan ej Historien undgå, att liksom Pygmalions bildstod liksom sina pulsar och anletsdrag. Önskligt hade warit, att en liknande blift lättit den namnlundige landsman, som företog sig Odens dramatiska behandling, ana såväl den allmänt mänskliga, som den nationala storheten af ett sådant ämne; men har man väl kunnat mera fattigt och opåhande motivera Asarnes utwandring till Norden? Blixten infann sig ej, och dersöre är tuszedien af detta namn, med sina många täcka verser och ställen, dock i det hela blott en dialogiserad phraselogi utan sanning, sammanhang och styrka, der planen är lika olyckligt uppfunden och utförd, som charaktererna dåliga eller inga. I Kings Agne höjde den svenska Dramatiken för första gången sina vingar till en fröjdare flygt, och detta hjeltespel förtjenar dersöre så mycket bisfall, att man gerna, vid högsommaren af des wackra anlag och des öfverträffliga häorer, glömmer huru långt det såsom egentlig tragedi ännu står från sitt ädra systemat. Rec. hoppas att det rykte ej bedrager, som sedan flera år tillbaka förkunnat, att Herr Tegnér warit sysselsatt med en dramatisk bearbetning af Blot-Swen, och att

Henna skulle innan kort vara fullbordad att framträda i dagshuset. Om och när detta sker, wäntar sig Rec. med wißhet deraf en allmänt åskådlig bekräftelse på rigtigheten af sina theoretiska fordringar. Mellertid synas de, som förundra sig att det i Sverige går så långsamt med uppblomstrandet af dramatisk poesi, aldeles förgäta twenne hufwudsalliga omständigheter, hvilka i synnerhet försäka denna långsamhet. Den första är — den ännu alltför färsta myheten af vårt fäderneslands fria, constitutionella Statsförfattning; den andra — vår ännu allsickte till någon gemensam högre ståndpunkt af själs-odling upplyftad e national-anda. Denna sista, intellektuella gemensamhet gör det möjligt för Tyskarne, att skapa sig en national-theater, som är åtmärkstone i de eitt verklig; men den fullkomligare, den reellt praktiska werkligheten är endast tänkbar såsom blomman af ett folksinne, som i full medborgerlig frihet och enhet åt alla rigningar ohämmeligt uppenbarar och igenkänner sig. Med en simula kalamod, huru mycket bör man ej hos os kunna hoppas af ett nu i alla stånd och menniskoeläser mäktigt upplågande nit för både personligt och borgerligt sjelsbestånd, en fri Statsförfattning och en högsinnad, frihetsälskande Shyrelse! Lyckligtvis arbeta dessa trenne herrliga krafter i den schönaste samdrägt på att bilda os till en nation, der en klart och lugnt brinnande frihetskärlek, utwecklad till det Helsingas sjelfkänsla, strömmar lik ett alt uppflammande, alt sammanbindande organiskt flussum genom alla Statens nerver och ådror; Kunna vi till denna Brittiska sinneshöghet fogaden i Tyskland till nationlighet blifna öfwerensstämmelsen af en poetisk finnesodlings

wiktigaste åsigter, så är det ej mera twifvel underkastadt, att äfwen Sverige skall erhålla en Dramatik, som täflar med Englands och Tysklands i värde. I en despotisk tidsålder, sådan som Ludvik den Fjortondes och Femtondes, är det knapt möjligt, äfwen för det yppersta snille, att förstå menniskan och historien 34). Mot förtjensten af detta förstånd, huru obetydlig är förtjensten af den regelbundenhet och den "Kriifkonst", hvilka man upphörligt förebrar os, att vi ej nog hos de fransyska mästarne beundra! Vi erkänna en högre regelbundenhet, nemliggen Poesiens egen; och denna lyder inga andra lagar, än de som gifwas af Naturens och Historiens ewiga Ideer, obekymrad, om och tilläfwentys Aristoteles sjelf med all sin skarpsinnighet, föga förstod sig på de ästhetiska sidorna af begge.

(Göts. följer.)

34) Man påminne os ej här om den under despotismens hela dysterhet lefsvande Calderon, hwars dramatik, den motsatta poslen till Shakespeares philosophiska och charakteristika, är af en förmöcket imaginativ och musikalisk natur, för att annorlunda på fullt allvar sammanträfa med Historiens, styrunga werklighet, än såsom den religiösa förklaringen af des fullbordan och ända.

G w e n s t

L i t e r a t u r - T i d n i g.

N:o 4.

Måndagen den 29 Januari

1821.

Iduna. Attonde Häftet. Sthm, Nestius,
1820. 16x sidd. 8:o.

(Forts. fr. N:o 3.)

Hvad är det, som Poesien i dramatisse
diktning vill framställa, ömsewis genom tragic-
ska, ömsewis genom komiska medel och werk-
tyg? Vi hafwa redan engång sagt det: in-
dividuellt åskådliga totalbilder af
striden och försoningen mellan mense-
lighetens Öde o ej menskhetheten
Urbild. Denna uppgift, antingen dess lösn-
ning verksälles positist, såsom i Tragedien,
eller negatist, såsom i Komedien, eller ge-
nom en blandning af båda sätten, såsom i
Operan och Sagospellet, föreskrifwer i alla
deha fall, nemligen i det väsentliga af al-
la trenne, det diktande snillet längt andra, wi-
da högre, strängare, och svårare fordringar,
än de som gjort hvarjehanda hedersmän så
mycket onödigt bryderi uti Horatii och Boi-
leau's lugböcker; — af hvilka den sistnämnda
förråder en så ljuft sjelfförnöjd enfaldighet, en så
lycklig insfränkthet i begrepp, att man till
och med kan ersara ett slags idyllisk rörelse vid
dess lösning. Det är onelligen lätt, att med

reglor hämtade ur detta Prosaismens treflie
ga Arkadien, stämpla just de poetiska Dra-
maturgerne till snillrika men orimliga fanta-
ster, och Shakspeare, såsom bekant är, rentaf
till en orang-outang, en luden best i skogen.
Framförallt måste dylika konstdomare finna
den åsigt af Allvar och Skämt widunder-
lig, som i den romantiska Dramatiken
skaffat sig utrymme. Man ryser öfver hen-
nes genom de djerfwaste gerningar bekräftade
lära, enligt hvilken hvar och en sann dras-
matisch spegelbild af menniscolivet aldrig till
den grad öfverskiljer den menskliga känslans
tvonne ursprungliga och wezelvis herrstånde
grundformer, att Allvarnet blifwer Tragediens,
Skämtet deremot Komediens enda och ute-
slutande tillhörighet. Förwanande obegrepp,
som icke märker, att Poesien är en lek, men
en lek som försinligar ewiga sannin-
gar, och att således just i hennes fullkomligas-
ste compositioner, de dramatiska, der alla lif-
wets grunddrag likt radier sammantrömma
i en enda lysande brännpunkt, allväret aldrig
kan till alla delar umbära skämtet, och skämt-
tet aldrig till alla delar umbära sin motsats! Det
är sann, att i Tragedien är Allvarnet den

Öfvervägande hufwudtonen, liksom i Komedien Skämtet: men i Dramatiken, liksom i Naturen, bildar Ironien öfvergångslänken mellan begge; och en dramatiskt dikt, der det ironiska elementet alldeles trycker, har ingen gemenskap med sin förebild, med lifwets och historiens gränslösa skädespel. Klart är, att den sanna dramatiska konsten, som består i konsten att gifwa ett ur denna omätlighet uppsattadt ämne en för ändamålet påkande begränsning, icke förfummar att afpaşa medlen efter affigten; så att det slags Skämt, som i Tragedien och i allmänhet det högre Skädespelet är tillåtet, icke gerna går utom kretsen af den sublima quickehet, som Engelsmännens kalla Humour och för hvilken vi på Svenska ej äga något namn, om vi ej, liksom Tyskarne, vilja upptaga det Engelska. Men hvad? om hittills ej företagna undersökningar skulle möjligvis kunna ådagalägga, att semiväl sjelfsta Grekernes tragiska mästare ingalunda är blott ochbart allvarsamma, i den trånga bemärkelsen af en wiss hos oss hemmawayn "allvarsam witterhet"? Utan ironi är de åtminstone icke. Förgudare af den råa Naturen, ropar man os till mötes, hvor ståll då i edra tragedier men ifko sinnets höghet finna ett wärdigt område? Underliga theorister, ropa vi tillbaka, genom hvilka medet ståll menitssinnet yttra sin höghet och des widtbeprisade aristoteliska werkingar af sträck och meditande, om ej innehafvorn fransförallt är en menniska, ett in dis idrum, i dessa ords fullständiga natursamling? Allt, som tjenar att bringa moraliskt kraft, förvilelse, könhet, i det Godas och det Ondas kamp, till den möjligaste lifliga åsstädlighet, försvarar i och med detsamma sin rätt att kunna wärdigt i den allvarsammaste tragiska måning begäras; ja, till och med om det består i upphrytanget af ett sköp, hvilket i Schillers MariaStuart, långt bättre, än enträlig berättande exposition mellan ett par förtrognor, till-

rar hösden af den fängslade Drottningens olyckliga belägenhet. Att det gis en wiss poetisk linea af steklighet och ädelhet, utom hvilken skaldens begagnande af sinnlig naturwerklighet icke får sträckas, wet Rec. ganska wäl, äfvensom att denna fina linea är genom sin ätheriska beskaffenhet upphöjd öfver all räsonnerande bewisning. Men det är just på denna ytterst ömtåliga punkt, som det sannsydiga sjuillet skiljer sig från det oälta, fämlande, flaswiska och efterapande: och all äfthestiethet理论上 möste här erkänna, att dess råd gifwa i vande makt nått sitt slut, eller åtminstone att blott ett enda råd är öfrige att gifwa, nemligent det som Jean Paul Richter i sin Vorschule ger alla Romansförfattare till afsked: "Freunde, habt nur vorzüglich wahres, herrliches Genie! Dann werdet ihr euch wundern, wie weit ihr's treibt." — Att ur sitt folks häfder och sagor välja föremålen till dramatiskt diktning, och att behandla dem på ett sätt, som öfverensstämmer med deras anda, med det ursprungliga och charakteristiskt egendomliga folkhyntet, är att i högsta betydelse bidraga till skapandet af en nationlig Dramatik. Ur den mytiska perioden, den halsmythiska och den äldre christliga af Nordmannishets historiska utveckling, hafwa Fouqué och Oehlenschläger lemnat os hyperliga mäster af dramatisk bearbetning; Baldur den Gode, Sigurd der Schlangentödter 35), Hakon Jarl,

35) Hvarföre är detta hällestespel, det kraftfullaste och schönaste af alla Fouqués arbeten, ännu så föga känt bland Sveriges ungdom? Det borde lika litet som des urtext, den i Björners Nordiska Kämpadater befinnliga Bersungasagan, selas på bohyllan hos någon, som gör anspråk på en grästa af kärlet för nordisk witterhet och skaldkonst. För dem, som kanske hävdarester önska inför

Krel og Walborg wisa os den väg, som i denna rigtning är att wandra. Att deremot den historiska tragedien i allmänhet, såsom sådan, äger sina största nästare i Shakespeare och Schiller, behöfver egentligen ej nämnas, emedan verkligheten af denna deras rang numera endast af wiſa wittra mun ier betviflas och bestrides. Studere man tillika sig in i de riddersigt glada, religiöst milda konstverken af Calderons österländſt varma och praktfulla bildningskraft, men förgäte icke under njutningen af all denna romantiska vällust, att göra en leſwande bekantskap med den stränga stylen, den ädla ensfalden, de plastiſka contourerna hos Aſchylus och Sopholles! Efter sådana studier kan man säga sig äga en få fullständig dramatisk uppfoſtran, som är möglig att winna i ett land, der ännu ingen inhemske theater (i högre mening) blifvit verksäll: M. om man framför allt ej förglömt, att studera — sin egen objektiva omgivning af Natur och Historia. Det är till detta studium, på engång det första och det sista, som anvisningarna böra sökas hos häſdaſorſkare och häſdateknare, hvilka, likſom Herr Geijer, sjelfwa förſta att inse den poetiska ſjäljen i all historisk fanning.

De flesta kunſkapsarter äfka blot någon wiſh aſdelning af den forſkandes inre till beſittning; Historien hela menniskan odelad. All äfka historiskt insight beror lika mycket på ägarrens ſinnelag, som på det wetenskapliga föremålets framſtällning. Dersöre war denna wetenskap altid och öfverallt en förtrogen wän-

triswa det från Tyskland, anmärkes, att den fullständiga titeln är "der Held des Mordens", och att "Sigurd der Schlangentödter" är egentligen den första af deſt trenne aſdelningar; de twenne öf‐riga, "Sigurds Rache" och "Aslauga", fölra den efter hans död följande wergällningen och försöningen.

af det ſkaldiska ſinnenet, i hwars leende blommor och frukter det almnanna menniskoſinnet med næje igenkänner ſin wårſ förhoppningar och de utſigter ſom hugswala deſt höftliga dagar. Häagifwen åt henne, och ledſaga af hennes hand, kan ſkalden ej heller någonſte råfa i förlägenhet öfwer den wigtingaſte omräftandigheten wid all högre dramatisk plan-anläggning, nemligent walet af synpunkt för den tragiska ſtriden mellan Frihet och Nödvändighet, utan hvilken lika litet en leſwande och ſamfärdig Dramatik är tänkbar, ſom en leſwande och ſamfärdig Historia. Det äger ſire fulla rigtighet, och har i nyare tider åter bliſe wit uppdagadt, att den äfka tragiska konſten måſte ännu och altid, likſom hos Grekerne, erkänna det rentaf oumbärliga grundwillkoret för ſin verklighet i begreppet om ett Öde, en Skickſle, en på den meaſkliga wiſjan underbart inverkande och deſt frihet hotande makt, ſom, på engång förſtörande och förherreligande, uppeggar till fuldanad ſjelfutveckling den handlande, kämpande, lidande perſonlighetens kraft och gruſlighet, ſtyrka och ſkönhet. Onekligt är likwäl, att för os Christna en dubbel swärighet uppkommit i afſende på beſtraktandet och begagnandet af detta begrepp. Det måſte nemligent å ena ſidan, för att duza till wiſjans och frihetens motſtänd, framträda på ett ſätt, ſom wiſar att det i Konſten ej mindre än i det almnanna Werldslifvet är ett dynamift verkande wäſende, och icke blot en theoretisk ſats; å andra ſidan åter måſte denna ganska twetydigt beſtaſſade Öfvermacht kunna bringas i något förenligt sammanhang med de läror om Försyn, moralisk tillräckning och ſamwtets answarighet, dem intet rimligt ſystem hwarken af Ethik eller Theologi kan vara förtan. För Grekerne och Romarne war ſaken wiſerligen, på ſitt wiſ, beqvämare. Deras Öde war, ſäſone en till och med öfwer Gudarne upphöjd Werldsstyrelſe, i ſjelfwa werket Hedendomens ofullständiga ſurrogat för den Gud, ſom

federmora genom Christus underwizada sorden om det mensekliga i sin gudomlighet, uppenbarad såsom en af ewig kärlek med den affallna werlden försonad rätfärdighet, eller såsom fadereskap och nåd. Före denna medels- och culminationspunkt af werldshistorien anade väl mennisckorna en gudomlig rätfärdighet, men de tänkte sig den blott såsom en sträng och straffande Nödvändighetslag, hvilken desutom af en omogen reflexionsförmåga ofta ansågs för blind, myckfull, ja hänsätt; det war då naturligt, att den tragiska dichten skulle just i sjelfwa denna hårda och grymma Werldsstyrelse försätta den med all menseklig storhet liksom gylände princip, mot hwars orubbliga faste alla de enskilda wiljornas önskningar och bemödanden oz upphörligt syntes bryta sina återkastade, fragande vägor. Lyckligvis har föreställningen om en sådan Werldsstyrelse gifvit wika för den om en faderlig Försyn; och Ödet har således förlorat sin hedniska gudomsrang. Underligt wore, om just det som är den högsta lycka för mensekheten, kunde vara en olycka för poesien; likväl uppsödra sig wisa myare dramatiska skalder och konstlärare nästan så, att man må förmoda hos dem en slik öfverthygelse. De åtskilliga fällsamma theorier, med de på dessa theorier hwilande ej mindre fällsamma poetiska experimenter, med hvilka de wezlat hjälpa sig ur klämman, hafwa mellertid bragt mängen på den tanken, att det Öde, hwaram de så mycket ordat och sungit, wore ett af dem sjelfwa gjordt eller åtminstone moderniseradt machineri, utspeluleradt ur skaldens huswud för att efter godtycko sammanväcka en mängd tillfälligheter till en affekteradt videspelig väfnad, och onsider tjenia till skarprättarsnara vid den execution, hwarmed han finner för godt att sluta sitt skädespel. Men Ödet är ännu i dag, och midt i Christenheten, någonting som ganska reellt existerar; man behöfwer inga konstiga medel för att länna det något sken af werkligheit, i fall man

har blick och mod att se det sådant det är. Hwad är det då egentligen, utan att ändock vara det, för hvilket Hedendomen båswade? — Det är mera en inre makt, än en yttre: det är, i och för hvarje menseklig personlighet, den lott som deg naturliga menniske kan ådragere den andliga, i följd af själens första föndring från det rena varandets oskuld, — d. w. s. i följd af ett affall, hvilket såsom sådant alltid är (eller åtminstone i förwäg innebär) ett syndafall. Anlaget af hvarje menseklig individualitet är nemligen anlaget till en tresfaldig mennisckowarelse; en naturlig, en andlig, och en helig. Den sista, som utgör den himmelskt fullkommenade personen, det renade aftrycket af Guds i fallet wanställda beläte, uppstår genom den andliga mennisckans seger öfver den naturliga. Den till den senares bestydd motstridande mörka, hämmande kraften, ömsom försiktig lockande, ömsom bitterr gäckande och sondersitande, alltid begåfward med alla en fallen. Naturs förmägor och dersöre alltid (fastän på ett rysligt vis) majestätligt mäktig, är just det egoistiska lif i hvilket den naturliga menniske kan ha sin rot, och kan dersöre närmast på denna, som hon beständigt will reta till herrsklyftnad, utöfwa inflytelsen af sitt wäldiga slägtsskap. Så känna wi en fiendtlig rest af det gamla chaos, som icke will foga sig under Kazpess ordning — till hwars fortsatta utvecklande i tid och rum det ändock just genom sin motspänstighet bidrager, — ifrån medvetandets begynnelse bilda i djupet af vårt väsende den asgrund, dit Satan ofta begifwer sig från sin egen, för att fullborda sitt werk. Ja, Satan hself är principen i det slags Öde, som wi här mena, och hwars werkligheit, då den ingenting annat är än Synden, af Christendomens werldssägt ju till alla delar bekräftas. Omedelbart strider icke Gud emot Satan, icke det Geda mot det Onda; det är Menniskan, som är bestämd att utföra Guds krig och det

Godas talan: öfver hennes wilja och den motsatta dämoniska maktens, som sjelf har en betydlig andel i hennes Jag, giss det blott en helig Skickelse, en ledande och förbarmande Kärlek, som länkar utgången af striden till den ädlare mensklighetens triumf, och hvilken såsom sådan icke widare kan anses för något Öde, i detta ords antika och tragiska mening. Begreppet om ett Öde innebär nemligen begreppet om ett stridsförhållande mellan des inverkan och menniswiljans motverkan; men ett stridsförhållande mellan Gud sjelf och Menniskan låter ej annorlunda tänka sig, än såsom ett wansinnigt uppörör å den senares sida, föranleadt genom hennes sjelfhängifning åt sitt eget öde, eller Synden och des följer. Vi hafwa således genom Christendomen, i stället för en, vunnit twenne reactionskrafter åt den fria handlingen, Dramatikens element 36): nemligen i lishets lägre rynd det dunkla Ödet, nedflyttadt till sin tillhörliga betydelse, och i lishets högre rynd den ljusa Skickelsen, som är i alla hänsichter en öfver det förra upphöjd makt, lugnt beherrskande Mörkret och Döden. Vi påstå derfore, att den tragiska Dikten, längt ifrån att genom Christendomen mista något grundwillkor för sitt besstånd, twortom i följd af denna religionslära har förvärvat sig förmågan att blifwa widarkare, kraftfullare och trostligare, än den i Hedendomens dagar war och möjligtvis hade kunnat bli. Sannsynligt tragisk är då för os blott den dramatik, som i sin poetiska symbol söker åskådligt framställa mennisolihets högsta gåta, och som antingen direkt genom en himmelsfärd på sjelfwa seenen (såsom t. ex. i Schillers Jungfrau von Orleans) låter se problemets enda rätta upplösning, eller indirekt (såsom i Schillers

36) Vi hafwa förut wisat, att Epikens element är händelsen och Lyrikens känslan.

Wallonstein) låter ana den genom en gifwen tillräcklig wirk för det med andakt åskådande sunnet. Menslighetens positiva kam p mot sitt öde, och befrielse ur dess fjettrar — se der Tragediens föremål. Förstår man detta Öde, är man i belägenhet att sjelf erfaras widden af des insytelse och fasa, så wet man och att des försätliga lynne är någotting längt fräckfullare, än den blotta Sinnelighetens bräckliga swaghet, utanför hvars gräns ytliga moralbegrepp förneka tillvaraten af en oнд princip, Régnums urgamle fader och befrämjare, den absoluta motsägelsen s ande, realiteten af det till sin första oväsentlighet återströswande Intet, den rena negationens positivitet (fornelningens bejakning). Den öfverlagade sunnligheten, detta retliga anlag för så många lidelser och lidanden, skulle i och för sig sjelf ej vara så särdeles svår att kußwa och styra, om ej en o mensklig, i det Irrationella helt och hället återfallen intelligentis, med hvilken det Sjelfwiska i menniskonaturen sammanhänger genom den ena, den nedåt wända polen af sin Wilja, begagnade den meteoriſkt fermenterande oron i själens lägre region, för att der sammansöka och uppåt den högre sända orkanerna och åskmolnen, under innerlig glädje när willerwallan hunnit sin höjd. Men den fiendlige lott, i strid mot hvilken den fallna menniskan stupar eller segrar, är egentligen den inre conseqvensen af hennes första fall. Hennes himmelska Urbild, hvilken i Religionen är sjelfwa den gudomliga Urmenniskan, Logos och Återlösarn (som med kedjor binder Djefwulen, sin earrikerade motbild), uppfattas i Poesiens reflexiva spegel såsom det ästhetiska idealelet af Charakterskönhet: och endast genom uppsättandet af en charakterskönhet, som närmar sig intill detta ideal med möjligaste fullkomlighet, kan således Tragediens diktningskonst poetiskt åskådliggöra det mot sitt Öde kämpande Godligas åtende försoning med sin Urbild,

Men denna till högsta menniskofullkomlighet sträfwande syftan, i hvilken all charakterföնhet inom de jordiska gränarna består, kan blott på ett sätt uppnå sitt mål, antingen den omedelbart i scenens hjälter och hjältillor tillras, eller förfrikt genom stådespelets plan och utgång väckes och näres i åkådarnas själ. Detta sätt är, att den handlandes, eller den med listigt deltagande honom betraktandes andliga personlighet offrar inför Idealer den naturliga och sig sjelf tillika. I samma ögonblick, som detta offer fullgörs, nedlun-
gas en blixt af en annan, en kärleksrik Nödwändighet, genomfär den förras bindande jerntråd, och förtär med detsamma den slöja, som ännu, fastän glesnad, synde den him-
laburna och till sitt hem återstigande Wil-
jan för vår syn. Och så uppenbarar ss all
äktä tragiskt konst om sider ingenting ringare,
än den från alla stoftets dimmor förklrade
heliga menniskan; gudomlig sanning och
skönhet i dess högsta för os tillgängliga syn-
barblifning.

Nec. önskar, att detta ämnes invecklade natur och den oundvilliga fördighet, hvarmed han af sin afhandlings utrymme nödgats me-
ra widröra än behandla det, ej måtte hindra
mången bland hans läsare från att fatta syft-
ningen af hans åsigt. Han hoppas dock, att
de flesta skola åtninstone ana den; ehuru
wiserligen ingenting ditåt ännu förekommer i
någon för Nec. bekant ästhetiske lärobok. Sä-
ker är han att missförstås af dem, som sätta
Tragediens nerf i en såkallad "passioner-
nas slitning", försökad af någon utan
allt historiskt begrepp uppfattad hos- eller
stats-action, eller dock af någon ömkligt käns-
losam hvardags-intrig. All tragisk dramatik
af denna art begynner, fortfar och slutar
med idel flärd, om också des tomma dunstwå-
senden, i de ståtligaste af alla tänkbara has-
ranger, söka öfverthyga os om "högheten
af deras finnesvärd'e", mestadels bes-
tående blott i högheten af deras stylor.

Från dylika förvisselser skyddar blott en oför-
falskad natur-ingiftsweise, understödd af en
grundlig historisk disciplin. Hvar Schelling
och Bröderne Schlegel i detta affende uträ-
tat, wore ensamt nog, att förviha dem om
esterworldens taeklamma hägkomst.

Det återsändre af detta Iduna-häste är
invhyndt åt antiquariska uppsatser. Under ruz-
briken af Nordiska Fornleminningar (s. 89—
105) beskrivwas åtskilliga i Ståne hittade äl-
derdomsmumen af bronz. Flera omständigheter
bidraga, att göra dem märkvärdiga; sär-
deles förtsenar qwinnobilden Mo i mycken
uppmärksamhet. Bronznälen Mo 7 har på-
mint Nec. om de härnalar, som bland allmo-
gens qwinnor brukas i Kyrkostaten och ihynner
het omkring det fordnna Albalonga; hvarom
innan kort mera, så väl hvarud likheten, som
olikheten angår. Beskrifningen är sorgfältig,
och Nec. instämmer af all sin hug i Förfs
önskan, att fäderneslandet snart mät-
te erhålla ett National-Museum för våra in-
hemiska fornleminningar, en samling "hvar till
fosterjorden länge förgäfves har framlem-
nat sina skatter" (s. 89). — De twenne föl-
jande antiquariska undersökningarna af S-r:
Om Renninge Borg på Fogdön i Mälaren
(s. 106—109) och Beskrifning öfwer en
fornlida Stengrift vid Orresäter uti Bergs
Socken i Westergötland (s. 110—112)
synas of utmärkt berömvärda. De lenna ej
endast beskrifning på särskilda formminnesmär-
ken, hvilket redan i och för sig sjelft wäre
förtjenstfullt, utan de sätta tillika dessa i för-
bindelse med andra, redan tillförene bekanta
historiska facta, öfwer hvilka derigenom spriz-
des ett nytt, oförväntadt ljus. Den första
skiljar med temlig utförighet, och på ett sätt
som bestyrker Snorre Sturlesons berättelse,
den stådeplats, der den siste Swea-Kungen
af en från Odin rakt härstammande ätt gaf
sig döden. Författarn, som semwäl tror sig
hafwa funnit Ingialds Hög, har personlis-
gen undersökt denna trakt, under en antiqua-

risk resa genom Södermanland. Önskligt wäre, att han efterhand wile meddela os flera underrättelser om detta sköna landskap, som nästan ensamt af alla svenska saltnar någon utförlig beskrifning. Den andra uppsatsen hämmisar, i anledning af en stengrift, för hvars angifwelse och afteckning man står i förbindelse hos Ekonomi-Direktören Em. Jacob Moberger, på en hittills foga bemärkt sijaktighet i Szwarnes och Göthernes begravningsfött. Åwen här träffades en Flintstensknif af samma art, som så ofta förekommer i Götha Rike. Enligt hvad S. Th. Thorlacius har bewisat i sin afhandling om Thor och hans Hammar, kunnna dessa knifvar icke hafta tjenat vid offer, eller strid, såsom man trodt, utan snarare varit sinnbilder af nämnda hammar, hvilken åtföljd i grafven de döda, för att bortkrämna trollen från deras hvilosfäde. Närmare granskning torde likväl den förslagsmening behöfva, som af Thorlacius i samma afhandling uppfästes, nemligen att de grifter, der sådana knifvar upptäckas, skulle tillhöra en tidrymd före Asa-lärans inflyttning. Det skäl, som anföres, är att dessa redskap häntyda på Ankast Thor, Dunderguden, såsom varand den högsta Naturgudomligheten och annu icke af den underordnade Asa-Thor efterträdd.

Det främsta rummet i wärde, bland alla sina syskon, förtjeno likväl en i ordningen närmast följande uppsats, kallad Anmärkningar om Edda-mythernes fordon allmänhet i Norden (s. 113—127). Den innehåller ett nytt, hittills i Sverige obekant, eller åtminstone obegagnadt bidrag till beträffandet af Norrända-Litteraturens nationala ursprung och den fanning, att denna litteratur verklig lefth hos folket på den Skandinaviska halvön: en sak, hvars riktighet allt klarare och klarare uppenbarar sig, till ringa heder för Schlözer och hans litla okunniga, som arro-ganta esterfögare. Det är åter Herr S:r, som ständer hvarje swenskt sju nad läsare

denna lissliga fägnad. Anledningen till hans betraktelser öfver detta ämne är tagen af en bland handskrifter på Kongl. Bibliotheket i Stockholm funnen gammal folksvisa, om Thor's hammar — hämtning, så mästerligt af Sämunds-Eddan i Thryms Quid a beskriven. Denna visa är nu här af Herr S:r offentliggjord, och de underrättelser han till ämnetts widare upplysande meddelar, äro så intressanta och så tjenligt använda, att nägonting af wigt swärlijgen skall kunna invändas mot deras beviskraft för Eddamythernes fordon nordiska allmänhet. Flersfaldiga prof anförsas, huru länge uråldriga myther, sånger och fornsgåner bibehållit sig hos sjelfwa medestammen, fastän hwarken med den fullständighet, eller den redighet, som gör os den islänska coloniens uppteckningar så ytterst oumbärliga. Bland alla de skäl, hvilka här finnas myttjade, är dock naturligtvis sjelfwa Wisan, som swarar mot No 22 i Syvs samling, det mest kraftiga. Nedan hos Verdel, i dennes år 1591 utgjäna samling, föres kommer hon; således nästan ett halft århundrade innan en codex af den äldre Eddan blef öfverförd till Köpenhamn. Deraf är tydligt, att denna sång genom muntlig tradition inom Skandinavien fortplaatat sin hägkomst från grässt forntid. Förf. tadlar med fullt fog, att en wissa af sådan betydhet kunnat uteslutas ur den nyare Samling af Danska Folksvisor, hvilken af Abrahamseu, Myerup och Rahbek blef ombesörjd. Utgivwarne thckas hafta sett, i denna ofskyldiga folksång, någon med uppiåt sammansatt parodi på Thryms Quida: men detta kan hon, i följd af sin ålder, omöjlichen vara. Desutom är andra dylika folksånger, öfver ämnen som ursprungligen innehållas i Mythiska Eddan, likväl upptagna i Danska Känpanwise-samlingen. Alla gamla visor af detta slag öfwerensstämma wihertigen i det hel a med de Eddiska sångerna på ett emiskänligt sätt, men afwika dock undervisdom ifrån dem i ganska husvudsakliga

detaljer; en egenskap, hvarigenom de just allrättdigast hänvisa på ursprungligheten och sällständigheten af en inhems tradition, fullkomligt oberoende af den uppmärksamhet, som de till Danmark och Sverige i senare tider öfverflyttade. Isländska Codices bland de Lärde påkallade för sådana ämnen. Intet exempel visar mera solktart än detta, huru ytterst vassant man måste förfara vid samlandet och utgivandet af gamla urkunder. Det som för Samlarens äga är obetydligt, smälest, orimligt, som han derföre tror sig äga rätt att förskjuta, kan deremot under en annan, en sinnrikare förskares hand föranleda de viktigaste, de mest oförmodade upplysningar. Hwad hälftwa det närmare förklarandet och utredandet angår af Eddamythernes fordna skandinaviska allmänlighet, så har Förf. ansett det såsom icke orwillorligen liggande inom afhandlingens föremål; den war endast ämnad att sysselsätta sig med frågan om den verkliga tillvaraelsen af detta ytligt beskridda factum. Mäktiga hithörande undersökningar förelomma i företalet till Grimms tycka öfversättning af danska kämpavisor; i P. E. Müllers Recension öfwer denna Wissesamling uti Dansk Litteratur-Tidende 1814; i andra bandet af hans Saga-Bibliothek; äntligen i W. C. Grimms lärorika uppsats i Se. V af tidskriften Hermes: "Die altnordische Litteratur in der gegenwärtigen Periode" — en afhandling, som i afseende på kännedomen om Danskarne bemödanden för deras litteratur är af uppriktigt värde, men deremot i det, som rör Swenskarnes, gansta torftig, ja opålitlig.

I en utsörlig Annålan (s. 128—134) har Herr — R — gjort nordiska fornålderns älkare uppmärksamma på en Antiquari i Skåne genom en del af det Nordansfeldska Norrigre, författad af Norske Capitainen och Divisions-Adjutanten Herr G. D. Klüwer. På hög besällning sysselsatt från år 1810 till år 1814 att upprätta Militär-Chartor öfwer en del af Trondhjem Stift, begagnade nämnde aktningswärde Norr-

man det lyckliga tillfället att derjemte aftefna och beskrifwa de inom detta område talrigt besittliga fornlemningar, hvilka till större delen äga en betydlig märkvärdighet. Åren 1815, 1816 och 1817 genomreste han Indherr edet, begge Mörerne, och Sällöe prestegäll i Nordfjords fögderi inom Bergens Stift, på Trondhemska Wetenskaps-Sällskapets befofnad, och ingaf till detta Sällskap för hwart år anteckningar öfwer sin resa, liksom han of tillförene hade gjort under sina forskningar i Trondhems-Stiftet. Det är en fullständig samling af dessa särskilda beskrifningar, som Herr Klüwer ämnar låta utgå från trycket, och Idunas utgivare haftva med mycket skäl fölt förbereda åt ett sådant arbete det wälwilliga mottagande, som det i afseende på sin mängd af intressanta uppgifter och viktiga historiska upplysningar obestridligt förtjenar. Handskriften utgör 112 sidor i Folio, med 65 teckningar öfwer särskilda ålderdomsminnen.

Dernäst följer ett Utdrag af twenne Bref till Hans Excellence Stats-Ministern för Utrikes Rendern, m m, Herr Grefwe L. v. Engeström; från Professorn Magist. J. G. Lilsegren (s. 135—157). Brefven äro daterade af den 28 Febr. och 23 April 1820. Nec. har med nöje genomläst dem; de skilja lifligt rikedomen af de herrliga samlingar för nordisk fornforskning och häfdateckning, öfwer hvilka Danmarks hufvudstad med rätta är fölt, den brinnande werksamhet, som i denna kunsłapsart utmärker Danmarks Lärde och Danmarks litteratur framför alla öfriga nationers, och den berömliga omhugsan, hvarmed Herr Prof. Lilsegren benyttat sin wistelse i detta hufvudsäte för Skandinaviens archäologi. Den på Island funna metallbilden af Thor synes, för att dömma efter den bifogade teckningen, ej vara så särligt utarbetad som den i Mecklenburg upptäckta metallbilden af Tyr, hvilken Nec. hade tillfälle att in originali se i Breslau hos Prof. Büsching.

(Slutet följer).

S w e n s k L i t e r a t u r - Z i d n i n g.

N:o 5.

Måndagen den 5 Februari

1821.

R e c e n s i o n e r

Ibuna. Attonde Häftet. Sthm, Nessius,
1820. 161 sidd. 8:o.

(Forts. och slut st. N:o 4.)

En uppsats af Herr E. Lidsfors, Horn-
leminingar från Ångermanland (i. 158—159),
berättar om en år 1814 i Resele socken af
Södra Ångermanland funnen Stridsham-
mar af blekgul sandsten, semte en thor-
wigge och en offerknif, begge af flintsten och
likaledes hittade i samma socken; den sista i en a-
läng åtchög. Ställets belägenhet på endast tre
mils avstånd från gränsen af Åsele lappmark, före-
kommer Rec. beskrivningsvärd nog, äfvensom den
angisna omständighet att hvarken flintsten eller
blekgul sandsten, af sådan beskrivenhet som
stridhammarns, ursprungligen stå i Ång-
ermanland, att träffa. På Prosten Berlins
anmodan har Herr Lidsfors öfverlämnat dessa
redskap till Prof. Geijer i Upsala, för att af
Göthiska Förbundets sedermera förvaras.

Förut obeskriven och således ett nytt
bewis på ofullständigheten af Göranssons Bau-

til, är den Runsten vid Oppeby, i Öster-
götländ, Nore härad och Sunds socken
(i. 160—161), öfwer hvilken Herr R —
meddelat en ganska noggrann beskrifning. Bes-
synnerligt är visserligen, att Broocman
(ÖsterGötl. Beskr. D. 2. f. 70) funnat an-
föra denne runsten såsom sönderslagen och för-
störd, då den likväl, enligt Herr R-s utsa-
go, både är "ännu ganska väl behållen, och
kan, för sin ovanliga längd, icke blifwa obes-
märkt". Den bisogade teckningen på Tab. 3
är god; samma omdöme gäller om Tab. 1 och
2. Öfver Musik-bilagan må egentliga kännas
re i denna konst fälla sitt yttrande.

Det är då omissider tid att justa denna
granskning; Rec. önskar, att hans läsare icke
mö häfwa funnit den för lång. Men goda
böcker, en ännu i Sveriges litteratur högst
fälskne vara, förleda lätt till widlystighet,
emeden de icke blott sjelfwa äga, utan jem-
väl hos sina granskare väcka egn a tankar.
Det Göthiska Förbundets ädra nit för Swensk
witterhet och fornforstning kan ej tillhörfest
witsordas, och frukterna deraf börja redan at
påtagligen visa sig. Ännu återstår dock föt
Ibunas Utgifware en betydlig och af Recr

länge med förundran salnad förtjent, att lägga till sin tidskrifts många öfriga: nemlig den, att meddela os utdrag, charakteristiker och kritiska bedömmanden af allt det utmärktaste, grundligaste, sinnrikaste, bästa, som i samma litteraturgren uträttas af Danskar, Tyskar och Engelsmän, och hvilket snarare bör kunna komma till Göthiska Förbundets kändedom, än till andra wettigiriga svenska läsares. Huru många bland dessa äga väl tillfälle att göra en närmare bekantskap med t. ex. Finn Magnussens ypperliga skrifter, ja att ens känna deras namn? Iduna bör altså draga försorg, att åtminstone i någon mån underlätta den tröga litterära communicationen mellan os och våra grannar. En berömlig början är gjord i sjunde häftet, genom recensionen öfwer den af Thorleif utgjna Skoldunga-dikten; förfare man nu på den redan öppnade vägen, och nyttan skall hastigt blifwa förspord. Men till detta ändamål skulle framförallt bidraga, om det aktningvärdā Förbundet för godt funne att knyta mera omedelbara, lefande, personliga förbindelser med de litteratörer, som i andra länder arbeta för samma sak, och som tills vidare weta ännu mindre om os och våra företräfwanter, än vi weta om dem. Rec. hemställer sitt förslag till Förbundets beprövande; det synes honom förtjena en allvarlig besynning.

De grundsatser, som ledt Rec. vid författandet af denna recension, äro genom helswa Recensionen öppet lagda i dagen. De börra således af ingen omedel och fördomsfri kunna missförstås. Men huru mången läsare är nu för tiden oväldig och fördomsfri! Rec. skall därför icke förvånas, om han hädans efter, en tid bortåt, blir ännu mera missförståd än någonsin. Skulle detta möjligtvis ske honom äfwen från männer, så wäre ett jämant öde twiswelsutan ej anghämt. Det kan dock ej hindra honom, att efter sitt sammetes öfwerhylse fortsätta sin gång, som rakt

systrar att bidraga till den wäsentliga gemensamhet i alla högre åsifter och företag, &t hvilken det är vår witterhets och alla deſs sammetydiga idkares första och dyraste pligt att skyra sina banor. Den, som med wäsentlig gemensamhet förstår någon dogmatiskt ensformig lithet i mångfalden af det enskildas uttryck, och som endast i egenkap af sikt kan tänka sig det friaste af allt fritt, det sjelfnöwdändiga, oegenymtiga sambandet mellan bestägtade andar, har aldrig Anat en skymt af Recs känsla och tankesätt. De finnas i den förklaring, som Redactionen lemnde i afseende på sitt omdöme öfwer Fru Lenngren, så fullständigt yttrade, att Rec. i det ämnet ingenting vidare har att tillägga. Samma system har sedan blifvit öfversatt från prosa på vers, och denna recension är ei annat än deſs contrapunkterade bearbetning. Liksom man i almänhet nu och hädans efter äskar af vår unga witterhet mera thetiska än polemiska hemoddanden, såfordrar man dock af vår polemik, enär den icke kan undvikas, en mera organiserande än förförande rigtning. Men för att befrämja denna fordrans uppfyllande, är nödwändigt att framförallt göra sig ledig från den smäaktiga retlighet, som ogerna vill beqväma sig till ett fullt och gladt erkännande af det Rätta, Goda, Sköna, särnart det förekommer hos någon, som med eller utan billiga skäl ställt sig i opposition mot vår åsyftning. All opposition, som icke förutsätter en ursprunglig och total skiljaktighet i estertraktan, sak, ändamål, är endast skenbar och grundad på yttre litgiltiga motiver af frivilligt eller ofris willigt missförstånd. Likaledes inser ej Rec. hvarsöre man till och med i afseende på författare, hvilkas anda och skrifter man i det hela nödgas ogilla, skulle blunda för de drag af sann förtjent, som här och der uppå någon qvarblifven återglans af en förlorad bättre genius; de sidor, som i all sin förstelnade ensidighet dock röja någonting ursprungligen

utmärkt, någonting hvarmed det sundom lyckats en sådan författare, att insör sin samtid, i det längsta, sprida en bländande dager, en tjuusningsvila öfver de många bristerna och lifsprincipens inwärtes fröplighet. Må föröfrigt ingen af Rec:s ungdomsböcker mot hvilka hans trohet och erkänsla ewigt förbliswer densamma, anse dessa raders innehåll för någon enskilt företräende bestryllning. Hemt wäl Rec. har, enligt mättet af sin ringa förmåga, oförtrutet medverket till förstörelsen af det som måste undanrödjas, och ångrar väst icke, att han deruti lämpade sig ester tidens dåvarande behof. Men detta behof har lemnat rum åt ett annat, det att uppbyggas och Rec. begriper ej, huru man deruti kan finna ett olyckligt förebud, eller huru den sak, som aldrig stått på fastare fötter än just nu, skulle vara derföre på väg till återgång, att hennes tollkar ej bibehålla det omoget ungdomliga, det hetfiga i lynnet af deras första uppträde. Den verkliga ungdomselen, själens fulla spänstighet och mod, ännu vi deremot med Guds hjelp förvara intill den ilande tidens yttersta minut. Aldrig har en öfverflödig nöde warit mindre behöflig än nu, då motståndarnes påfund, mer än någonsin krypssbrutna, och stridsätt, mer än någonsin påbeläktigt, solklart förråda deras till sitt zenith uppsagade ångest. Må likväl gerenna de, som äga satirens fallelse, begagna dessa förunderliga carrikatur-warelser till en och annan öfhydig fest för skämtet och löjet; ja, mäde, som tändas af ett mera frigjist lynne, störta sig in i det på alla håll hvirflande strojet af tif och förbittring, för att der svänga logens svärd så krastigt de gittra och förmå! Rec. är danad till andra yrken: må man då unna honom, att häданester icke ostare framträda såsom Kritikens härold, än då han får — ålka och beundra. Om detta är sättet att winna jokallade anhängare, eller att förlora dem, wet Rec. ej: han wet blott, att han sjelf är anhängare endast af den

Idee, för hvilken han lesver och verkar. Ingen äger i sin makt det mål, som han föresatt sig att hinna; endast vägen, som leder dit, är vår; engång wald med manligt beslut, är den oberoende af alla öden; ankomme vid den gräns, der all mänsklig diskтан och trakten måste sluta sin jordiska täfling, öfverskåda wi väl snarare beskaffenheten af vårt stråt, än om det sällskap, som följt os, är til antalet stort eller litet. Lässtet syr os förbi: hvem nyttjar det bäst? Den, som bildar en harmonisk rhythm ur det brådskaende loppet af dess tinslag. Heliga Wishet, som har blott ewigheten i sigte, och du, milde Skaldekonst, som lik en moder waggar det stormiga hjertat till ett och annat ögonblicks hvila, återsören os alla till kärlek och hujets endrägt!

Handlingar till upplysning i Manhemsförbundets Historia. Stockh. Innelius, 1820, 128 sidd. 8:o.

Dessa handlingar utgöras af: 1) Förslag till Manhem-förbundets Organismus; till förbundets pröfning inlemnadt år 1816 af en des Medlem; öfversedt och utveckladt. (sid. 3—120). 2) En kort berättelse om fortgången af Förbundets organisering (sid. 121). Här underrättas man, att sedan det först ansförda förslaget blifvit flere gånger granskadt, antogs till en början en del af Förslaget, men slutligen förkastades det aldeles, och en ny enskild plan uppsjordes, hvilken slutligen, år 1817, i en 3) Skrifwelse till Öfver-Ståthållars-Embetet (sid. 125—127) anmältes. Denna plan är så obetydlig, så tom på ideer, att den intet ögonblick förtjenar vår uppmärksamhet.

Så mycket viktigare är deremot skriften
No. 1 — en skrift, hvarvid Rec. gör sig
en så mycket angenämare pligt att dröja, då
den bär stämpeln af en stor och sjelfständig
genialitet — ett inom vår litteratur alltsör
fällynt phänomen. För att dock riktigt be-
dömma denna skrift, måste läsaren abs-
trahera både den tillfälliga anledningen så
wäl till skriften tryckning, som deß uppkomst
och deraf bestämda form, och endast fästa sig
wid deß innersta själ och wäsende, som består
i trots af alla tillfälligheter. Wiserligen haft
wa dock deſa i sin man utſmat ett vist men-
ligt inflytande på det wäsentliga. Det var
fråga om stiftandet af ett slutet Samfund,
en Orden; till deß organisering är detta förslag
uppgifvet och måste saledes antaga formen af
en Ordensstatut. Men Idéen är så stor, i
så widsträckt seala utkastad, att det behöfdes
foga mindre än ett samfund så stort, som hela
Swenska Nationen, för att fullkomligt realisze-
ra den. I anledning deraf anmärker också
Förf. sid. 5, att han gjort sin uppställning
utan afseende på de locala och temporella wil-
koren för deß werkställande, och wäl hade was-
rit om han alltid hållit sig troget vid denna
föresats, att endast efter hans egna ord, "fixe-
ra målet." Ty då Förf. ett par gånger för-
glömt denna sin föresats och welat närmare
bestämma sättet af tankens utförande, har han
här och der, t. ex. sid. 47, 55, 83, nedfallit
i det småsiniga och halfljörliga af Ordensde-
taillerna. Dock deråt kan det ytliga, aldrig af
något högre färtliga gäkeriet roa sig, hvilket
det åwen ej underlätit. Rec. will endast fä-
sta sig vid det förträffliga af idéerna, hvilka
är frugtbringande öfverallt och för beständigt.

Förf:s åsigt af Manhemisförbundets af-
sigt, är att den skulle vara "att bidraga till
bildandet af äcta Swenskar" (sid. 8), eller,
som han närmare utvecklar sin mening på nä-
sta sida (s. 9), att på den ensidiga grundva-
len af ett swenskt fosterland och i deß subjec-

tiva former, en allsödlig byggnad af fullständig
menschlighet må uppresas. Och då "att vara
swensk, är att vara i det svenska samhället"
(sid. 10), har Förf. trott, att uppsöstran till
Swenshet bör werkställas på det sättet, att
hvarje Manhemis medlem symboliskt genomgår
samma perioder eller grader, som det svenska
Samhället genomgått under sin utveckling från
ensidig till mångsidig Sömenshet: under deß
utgång från fulländningen af den Asagöthiska
kroppskraften till dennes förädling genom Chriz-
stendomen och begränsande till användning ge-
nom Statsbandet. Men ynglingen måste, in-
nan han beträder denna utvecklingsbana, väc-
kas till aning om sitt behof af en consequen-
tare uppsöstran, måste lära att inse sin swags-
het för att wilja eftersträfwa styrka, och väc-
kandet af denna aning, måste också såsom en
förberedelse tillhöra Förbundet; det är nemli-
gen naturligt, att man måste inse sin brist,
innan man kan påtänka att söka hjälp för den.

— Med anledning härav mente Förf., att
Förbundet borde indelas i nio grader, dock ej
aldeles i Ordens-mening. "För den inkom-
mande bör Förbundet ej vara en hopknuten
gåta, som blott småningom, efter pock och
strid, öppnar sig — ej en Orden — ej en
hemlighet, i annan mening, än såsom det hö-
gre alltid, genom sin natur, förblifwer doldt
för det lägre, så länge, tills detta sednare får
sinne, att fatta det. Utan såsom man skadar
ett drama, genomtränger charakterernes uts-
veckling allt närmare genom acter och scener,
och slutligen känner sig gripen af styrkets hel-
sintret, och går hem en annan menniska —
så skall det vara. Blott ännu kraftigare,
emedan man i Manhemis-Förbundets drama
sjelf är skådespelare. — Såsom ett palats
med nio salar, hvarje i egen styl, för sig ett
galleri af tavlor i särskildt ande, dock alla
salarna gående i en sträckning, sammabundne
genom höga dörrar i ett total-perspektiv; på
ena sidan ynglingen ingående, seende sig allt

mer undersam omkring af hvarje sals förfällda gestalter i djupet fästad, slutligen i sin inre värld förvandlad till en afbild af allt hvad han sett i enhet; och nu på andra sidan af palatset utgående i Samhället en ädel man — så är meningens." (sid. 21, 22).

Första eller Förberedelsesgraden skulle fås ledes hafwa för affigt att hos de inkommande väcka erkännandet af förädlingsbehof i allmänhet, genom den framställda bilden af "den omgivande samtidens enhet." Men af klar insight om det sämre, i hvilket de inkommande hittills besfunnit sig, följer naturligen den frågan: huru skall man uppnå ett bättre, och hvilket är det bättre, som skall sökas? "Väsendets oskuld", blir det svar på nämnde fråga, som i 2:a graden meddelas. Men som det egentligen är samtidens kroppsliga svaghet, hvilken först och mest stöder ynglingen i ögonen, så börjar han sin förändring med strävandet efter physisk kraft. Den glädje, som alltid är en följd af första bemödan för werkställigheten af en ädel föreståndare, framträder egentligen i 3:e graden, som historiskt svarar mot swenschetens äldsta period, eller Ynglingatiden, och hvars anda är: "Den förgria, sjelfständiga munterhet som menniskan med fulla drag inandas, då hon känner sig lefwa ett frist Herrligt naturlif. Den physiska hälsans kraftglädje, länslan af Asardrottarnes colosalitet, som ökar vår egen förtröstan till ofantlighet, emedan de tillhörde oss och vårt land: naturens glänsande behag, då hvarje ting deri framstår såsom lefvande genom mythen" (sid. 34). Dock är det "en anmärkning, som mennishistorien öfverallt gifwer oss, och som är wiktig för Förbundets utveckling, att naturlifwet hos menniskan, då det i fullhet går fram, först visar sig under den poetiska formen, såsom en stålig mythologgi, men alltid sedan nedstiger ifrån denna höjd, för att mera consequent enligt sig, men mindre lefvande, blott uttra sig i en wild och hednisk strids-styrka" (sid. 35). „Så culmine-

rar den physiska kraften, i naturpoesiens glans uppstigen, i den tredje graden, men börjar sitt nedstigande i den 4:de, som föreställer det gothiske kämpalifvet: det hedniska chevalieriet, hvars anda är en till obunden wildhet uppstegrad sjelfständighet, som skrädar hela världen under sig och intet öfver sig, som den ej sjelf dertill förordnat" (sid. 39), eller, enligt Historiens mittnesbörd, som ej tror på något annat eller högre än sin egen styrka och tapperhet — liksom de nordiska kämparna under tidehvarswet mellan Ivar Widfadme och Stenil; den historiska period i swenschetens utveckling, som denna grad afbildar. Dock "oupphörligt hystar menniskans idealakraft åt himmelen, såsom dess rätta hem, seende på jorden blott sin pilgrimsfärd; — men den resala, den må i sin början hafwa sväfwat ut i huru långväga tåg som helst, skall dock slutligen återvända till jorden, såsom sitt rätta hem och en brinnande lust för Fosterlandet bli den slags storhet, dit den slutligen går och der den skadnar." Ty — som Förs. på samma sida yttrar sig — "Fäderneslandet är för menniskans naturperiod det samma, som himmelen för hennes ande" (sid. 44). Dersöre föreställer sige graden, huru Vikingarne, trötta af Ynglingalifwets bragder och den blotta physiska styrkans tomhet, återvänder hem, för att "glama om fordna idrotter". Med ett ord, denna grad är "Naturlifwets afton" (sid. 45), den ensidiga swenschetens fulländning.

Om vi betrakta aningens väckelse om behovet att söka något bättre, såsom en särskild period i uppsättningsmarschen (i 1:a graden symboliserad), så omfatta 2:a—5:te graderna den andra perioden, utgörande ett helt för sig: "Förbundets Physis" (sid. 50). Men "Physis, sedan den i djurf rigtning framställt såsom ett widfannande stridslif, måste dock omfölder, i enlighet med sin bestaffenhet (ty den är icke lif sjelf, utan stoft) ifrån den öfverspända höjden sänka sig ned till det stoft den tillhör." (sid. 44). Det kan dersöre icke

biflwa vid denna blott physiska utveckling; en ny uppföringsperiod måste vidtaga, och den börjar i 6:te, "det stora Hoppets Grad. Ett återstudsnings-planum, hvarpå Förbundets kräle brytes till en ny rigtning" (sid. 52). I denna grad winnes dock icke något positift, deß ändamål är blott att gifwa insigt om ytligheten af en blott hednisk bildning och anvisning på ett högre lhus i Christendomen. Detta lhus uppgår egentligen i 7:de graden, som har att symbolisera den högre andens begynnelse, det christna chevalierets nedre element: den rena kärleken till Qvinnan. "Ty — orientalist att tala — innan mannen med fulla wingslag kan flyga till sitt idealta hem (himmel), och innan deß ire blir så skrädat, att han med frisk andedrägt kan lefva i en sådan region; så är det, redan på jorden, kärleken till den äkta quinuan, som först lifter honom till det högre lishwets klara fromma helgedom, som först smälter slaggen ifrån hans hjertas guld — ett guld, som sedan skall vara i stånd, att återlästa glansen från guldet i himmelen, och genom denna återlästade glans (i en gloria af sanningens Schönhet) lysa hela hans verld. Eller, för att myttja westerländska uttryck, såsom den öfvervägande egoismen utgör sjelfwa földen, mörkret, slagget (enligt religionspråket: helvetet) hos honom, så är det endast kärleken till någonting utom honom sjelf, som kan widga hans inskränktheit, gifwa hans punct expansion. Det närmaste utom honom sjelf wore ett sådant, som icke är han sjelf, men hvaruti han finner sig sjelf. Detta är den romantiska motbilden, den äkta Alskarinnan" (sid. 67,68). Det finnes nieml. ingenting herrligare, än hwad som uttryckes genom orden: Mannadygd och Qwinnoostuld. "Deſa begge lynnen förenade utgöra en enhet som just är mensklig storhet efter christligt begrepp" (sid. 76). Ty "de bågge äro afspiegelningar, den förra af Gud i sitt förhållande (af kraft) till människan, och den sednare af människan i sitt förhållande (af ostuld) till Gud.

När man och qwinna tänktes sā förenade, att de upphörde att vara object för hvarans dra och liuvwil fortforo att vara, sades de varra den fulländade romantiska enheten; så nu, då människan i Christendomens renhet förenas med Gud, äro de tillsammans den uraniska enheten, af hvilken den förra enheten blott är en jordisk bild" (sid. 85,86). Denna högre enhet framställs i 8:de graden: "Uranisms mens lif. Det Christna chevalierets öfre element. Den rena kärleken till Gud. Den högre andens fulländning" (sid. 84). Mot denna grad svarar historiskt perioden från början af Calmare Union till Gustaf Wasa. Den svenska statskroppens största lidanden infalla här: uppoftningar, yttre ordningar. Jag säger yttre, ty innerst i det svenska lifvet arbetade statsanden just härunder på de elementers förening, till jemwigt, som vid periodens slut hade färdigbildat den svenska enheten, Riket, ty vid periodens slut, steg Gustaf Wasa upp, svenska Rikets skapare. Och vid den tiden borde man säga: Nu är Sverige, likasom vid åttonde gradens slut det bör heta: Nu är Manhemssförbundet; — ty då inbryter deß helhet," (sid. 91,92). Dersöe framställer den nionde och sista graden: "Blicken öfver det hela biläggandet af lefnadens motsätter, graderungs sammansfallande till en mening, Förbundsslutet" (sid. 97). Här bör det, för de inkommende göras klart, att "iäsom Swensken är individuellt det, som Swenskheten är universalt, så är Manhemssförbundets Institution just det i Historien grundade swäfwande mellan Universalitet och Individualitet i detta afseende (alltså det samband dem emellan), hvarigenom den sednare drages till den förra: hvilket är all äkta uppmotstrans mening" (sid. 98). Här möste det således biflwa hufwudsforenålet att föra uppmärksamheten tillbaka derpå, "huru människan, tänd till ädel håg, skall uppbruka all sin yttre physiska kraft och den irre christna anden för att, — i anseende till sig sjelf — lefva i en ren wandel på jorden (Sverige)

och sålunda uppfostras, att efter jorden (i Himmelien) börja sitt oändliga liv; samt — i anseende till andra — med första medborgarliga verksamhet bidraga till samhällsordningens förkofran och fädernes landets välgång, så att derigenom statens högsta mål (alle medborgares uppfosstran för det ewiga) beskränjas och det reala fosterlandet på jorden bli en hellig afspelning af det idealta fosterlandet i himmen" (sid. 114). Och härmed är Manhemsförbundet fulländadt.

Nec. bekänner uppriftigt, att han icke sett några mer genialiska, mera consequent genomförda idéer till en nationaluppfosstran, och han hoppas att, efter denna sammanpräfade Schematik öfver dem, de åfwen fåsom sådana förla framfå för hvarje tänkande Läslare. Och om de för någon skulle vara mindre tydliga, måste dock al dunkelhet försvinna, så snart med denna uppställning jemförs de alldeles förträffliga anvisningar till läsning och ifjelstättning inom hvarje Grad. Likväl har Nec. ansett öfverflödigt att, i sin exposé, upptaga dessa anvisningar — liksom han lemnar alldeles föreskrifterna om Förbundets ytter organisation (sid. 117—126) derhän — då det endast tillhör honom att utdraga den ariadneiska tråden, som, ordnande och sammanhållande, genomlöper hela framställningens Labyrinth. I stället tror han sig handla ännu mera pligtensligt både emot Författaren och sine Läslare om han här uppställer en, under wijsa rubriker ordnad, samling af de högst viktiga, djupa och frugtbringande ideér, åsichter, anmärkningar och genie-blirrar öfver hvarje handa ämnen, hvilka här af åtskilliga anledningar öfverallt stianas strödda. Med ett ord, om han, enligt den franska benämningen, utdrager Åshandlingsens Esprit, hvilken gifver den en betydlig plats inom omfånget af vårt fädernes lands philosophiska Literatur. — Här och der, så snart han tycker det erfordras, skall Nec. un-

dersätta någon förklaring, restriction eller påminnelse.

Theologi.

"Klar, rättrådig, frimodig blick åt Gud ger stort förstånd" (sid. 11).

"Spår af Uppenbarelserna före Hebraismens Epok haftwa wi i fornhäfsderna uppteknade väl fort, men med rik kraft. Sedermera se wi des stråt, gående genom Abraham, Moses och den fulländade judendomen, i den äldre delen af den heliga Skriften. Wizerligen bedrar man sig om man blott anser Uppenbarelserna för Judarnes Religion, twärtom woro Judarne UppenbarelSENS folk; dock detta will säga helt annat. — Men sådan var tidernas mening, så långt Historiens kedja framsluppen, att nu det gudomliga skulle uppenbara sig för det menskliga åfven i sjelfwa den djuriska verlden: såsom en menniska bland os. Så hette det Jesus Christus, Frälsare, Försonaren. Han gaf genem sin ankomst, det som i vårt slägtes ande var nedvänt, en uppvänt ställning, och det som var förslappat den fulla kraft, som för os fordrades, att vara halige" (sid. 14).

"Det är Christendomen fattad i Själeus djup, som skall utgöra den byggnad af allmän menslighet, hvilken bör resas på den enskilda, individuella grunden" (sid. 18).

"Den Christna anden uppstiger upphörligt, för att aldrig sjunka. Den har således sjelf intet Culmen, om icke i Gud, hvilket är ett Culmen perpetuum" (sid. 35).

"Christendomen ställer os sin stiftare, Christus, till högsta förebild; men han war på en gång Juda Lejon och Guds Lamm. Lejonmod boende i lammsinne är således det Ideal för mensklig storhet, som Christna lärar malar os" (sid. 76).

"Uranismens lif är det högsta af allt i Sanning, Skönhet och Godhet. Ty såsom Gud är det enda egentliga; så är han, i sin gestalt uppenbarad, det högsta, som ett men-

niskohjerta kan ålsta. När människan då, af kärlek till sin Gud, sådar allt under honom; så blir hon derigenom satt i den synpunkt att hon, sådar verlden i det samma perspectivet. Sanningen sålunda i obefläckad renhet, eldad af den ädlaste godhet, öfvergår hos människan till Schönhet; då blomstrar Universum för hennes ögon såsom en Lustgård (sid. 85).

"Människans total-förhållande till det gudomliga är oskuld; samma förhållande, hvari, romantiskt att tala, qwinna är till mannen. Detta sednarens Schönhet uppgår således just i det förra till befästad fullständning: och den offring af allt i verlden åt Gud, som är Christendomens första bud, är blott wid ytter anblicken en förlust, men i sjelfwa werlet en införlifning med Allkraften, hvarigenom denna tilldelas åt den, som så offrat sig. Det Christna offret är således icke, såsom det antika, ett sorgligt, utan ett gladt öffer (Matth. XI: 30). Detta utgör också skillnaden emellan den judiska och christna Gudstjenstens centralsymboler" (sid. 86).

"Oskuldens lif — Christendomens idee — är det egentligen tragiska. Då wid Urtidens slut människans fall på det sättet beskrifwes, att den paradijsiska härligheten af hennes irre högre lif bekämpades och öfvervanns af det yttere, lägre jordkrypande finnet: så innesattar detta mennisko-universens gång nedåt; det började med en lustgård, men slutade i en flykt till förbannade länden. Så, twärtom, är Christus upprättelsen från det i mullen inwecklade finnet till gudalif igen, är gången uppåt bortsande med lidande, försättelse och död, slutande med himmelsfart. Mennisko-historiens komiska verldspunkt är alltså syndafallet (Skulden), men Christus den syndlöse, Oskuldens ideal) är den tragiska verldspunkten" (sid. 87).

"Antingen man blott efter Lagen will vara lycklig, eller man will vara det efter Evangelium, så förekommer i bågge fallen den

hjertliga önskan, att lyda Guds wilja i hans bud. Men då de förefallande händelserna och deras ömsesidiga förhållanden gå till en mångfald af oräknelighet, och människan, vid frågan: Huru shall jag här handla? — äfven om det wore den minsta obetydighet — ej kan tweka att ett sätt måste vara enligt: och ett annat icke enligt med den gudomliga förklaraade wiljan; så finner man snart det djupa behofvet af en Grundregel, för att i mähan af denna händelsernas mångfald kunna tillämpa Guds-buden (gansta allmänt gisna) på det särskilda. Om under en handling du känner ditt wäsende lyftas uppåt (förädlas: högen för det oändliga vära, åskräddningen klarna — hvilket allt deraf pröwas, att du i tanken föreställer dig stående inför Christus och finner din kärlek till honom ökas), så förrättades handlingen enligt de gudomliga buden. Denna regel är med andra ord biblisk (Matth. XXII: 35—40). Förekommer åter ett fall af så liten wigt, såsom du menar, att du ej kan urskilja, om du derunder höjes, så war nöjd om du ej hunker" sid. 90.

(Slutet följer.)

Aktören mot wett och wilja. Komedie i en Akt. Ester Kogebue. Stockholm, Immeslius, 1820. 35 sidd. 8:o.

En obetydighet utan egentlig intrig, och plan, men dersöre icke utan all slags qwickhet i diaologen; den utmärker sig såsom alla denna författares skrifter, genom åtskilliga pikanta drag. Denna med orätt benämnda Komedie, spelas endast af tweorne personer, men påsar dersöre icke för en sällskapstheater, emedan samma personer spelar sju särskilda roller, hvartill naturligtvis fordras en sällsynt mimisk talent.

S w e n s t

L i t e r a t u r - Z i d n i n g.

N:o 6.

Måndagen den 12 Februari

1821.

R e c e n s i o n:

Skaldestycken af N. L. Sjöberg, Expeditions Secreterare och En af de Alderton i Svenska Academien. Andra Upp-lagan, tillskt. Stockholm, Kgl. Ordens Voltryckeriet, 1820. 212 sidd. 8:o.

Om man af en mängd utkommande Skrif-
ter i ex wîs gren af Literaturen kan dömma,
hwad som med ett utmärktare deltagande af
allmänheten omfattas, lärer man ej kunna på-
stå annat än att närvarande tid mer än nå-
gon annan gynnat witterheten. Den brytning
i wettenkap och konst, som utmärkt vårt tid-
hvarf och i synnerhet under det sist förflyt-
na decennium i Sverige varit syvbar, har af
många mera wälvärende än skarpsynta öf-
fader blifvit ansedd med en wîs affly, så
som åtföljd af hvarje handa oroligheter, så-
dane som ett krigstillsstånd wanligen medför.
De fredligaste hafwa i sina hyddor stundom
fruktat att förras i sitt lugn, utan att besin-
na, huru litet små olägenheter böra komma
i fråga, då man ej utan dem kan befrämja
ett godt i stort. Den som ej har en siende

utom sig att frukta, skall snart få inom sig
en långt förligare, sade Hannibal till sina
landsmän. Man skulle kunna tillämpa detta
uttryck äfven på literaturen: åtminstone lärer
wäl knappast någon warmt nitälka för witz-
terheten, som ej föredrar dessa för efterverldz-
den små stridigheter, framför den slappa apathi,
som förrut war rådande. Och äfven de, som
kunde anse sig såsom på något sätt förfördelaz
de, böra inse, att sjelfwa dessa stridigheter
ganska mycket bidragit att uppliswa allmänhez-
tens interese för de omtvistade ämnena. I
fanning! kan den gamla skolan ej beflaga sig
öfver en tid, då det varit möjligt att inom
ett år utgifwa treme sådana Samlingar, som
Herr Aspelins, Beckers och Sjöbergs Skalde-
stycken.

Då Hr Sj., „ester nära 30 års obekant-
skap med sina arbeten“, nu för andra gången
framträder, så skulle Rec. ganska hastigt kun-
na förbigå dem, med överopande till försware
för denna forthet, att de böra betraktas såsom
tillhörande en tid då de först i en samling ut-
kommo (år 1796). Men det är lärorikt att
dröja vid betraktandet af dessa Skaldestrister,
så obetydliga de än i sig sjelfwa äro, emedan

här, med en wiss upprigtighet, en wiss öfvertygande naïvitet, äro uttalade en mängd ästhetiska omdömen och åsikter, hvilka wäl i hufvudssaken, i följd af den gemensamma theorien, måste delas af de flesta bland Hr Sj:s medbröder i Apollo, men hvilka en wiss aktning för det allmänna wettet dock hindrat dem att upppta. Så läser den förväntade läsaren t. ex., "Racine och Corneille öfverträffa Enivid och Sophocles, Voileaus Art poétique är öfver Horatii Ars poetica . . . och Pope's Iltad lika förväntande som Homers." Ja, säger Hr Sj., "äfven vi harwa läst en rad tycka", och anför ett ställe ur en sedan 30 år föräldrad obekant författare, hvaruti det yttras att Pope, "af denna wäl kostbara, men råa och opolerade ädelsten gjort en brillant."

Då föledes Hr Sj., efter ett fjerdedels sekels hvila, lissom återvänder ur en djup sömn, så måste han erfara samma känsla som fördrom sjusofwarne, uppstående bland ett släkte, som glömt att de lefvat och bland hvilket de i alt funno sig främmande. Förflutna äro nu dessa gyllne tider, då Skaldekonsten var

För hälen en behaglig föda,

För örat ett harmoniskt ljud — sid. 7.

då man i sjelfwa Smakens tempel kunde lyssa med phraser och omdömen, wid hvilka wär tids Gymnasister draga på munnen. — Hr Sj. har också icke gjort sig minsta möda, att accomodera sig efter den nya tidens tankesätt. Han har hwarken — sôsom han säger — welat rätta felen i sina äldre stycken — ejheller wid de nyare användt tillbörig granskning, emedan han funnit, att „en alftför stor och ängslig noggranhet i stil fastar en Autor på sidan om målet.” Han åberopar till stöd för en sådan öfvertygelse Plinius, som ytrar att ett werk wanligen försämrar genom en trågnare omforskning; men Plinius säger icke wanligent utan näggongång (interdum).

Denna Samling af Skaldestycken är till-

egnad „E. G. af Leopold” — hvaruti förekomma dessa båda dunkla rader:

Du lagt till grunden af din lär
Poeten och den Wises dröm.

Det är mindre förväntande, att en Sjöberg kan beundra Leopold; mera undrandsvärdt synes det, hvarför Hr Leopold, så wida det ej anses sâsom en gård af tacksamheten för de rötkoffer som denne tänder åt honom sjelf, så upphörligen prisar och upphöjer Hr Nils Lorenz Sjöberg, och lofwar honom odödlighet, t. ex. i följande rader, ännade att ställas under hans porträtt, en prydnad som dock densa upplaga saknar.

Dig gaf ej lyckan guldet, bördens glans,
Men hjertats heder, frönt med snilletts krans.
Wäl den som himlen lift med dig bestärde,
Att se med kold hvad hopens afund gör;
Att göra verser, sellers bifall wärde,
Och ingen gerning som man rodnar för!

Vi skola fortligent nämna alla de stycken som finnas i denna samling: Skaldekonsten. Ode: Introductionen är icke utan all förtjenst; men Förf. återfaller vid slutet i den wanliga åsikten, då Skalden anbefalles, att så på lutan röra, att

En wårdslös husfar öfvertygas
Om sina skyldigheters vigt.

En brottslig maka lärta blygas,
Att bryta sin äktenskapets pligt.

Nästa gång lärer wäl Skalden befallas att uppmuntra den tröge maken att tänka på sina skyldigheter och äkten skapspligt, och enligt denna theori är ju äfven Grecourus poesi rättfärdigad sâsom rent didaktisk. Widare uppmanas Skalden af Hr Sj., att

Om Gudar, krig och wapen dundra

I höga djerka snillesprång;
och slutligen att sjunga dygden och wisheten sedan man blifvit gammal:

Och när din Sångmö blir för tung
Att stämta i ett flygtigt gille,

Om wisheten och dygden hung.

Atheisten, etl stycke, hvaruti Hr Sj. wissar sig som en lika swag kämpa både emot och för vår Herre. Ur den öfriga triviala massan, förtjenar endast dessa rader att utmärkas:

Med Plato ej från himlen stig;

Att Gud i himlens rynder finna;

Han finns ej blott der själnor bruna;

Han finns på jorden och hos dig.

Handeln Begynner sålunda:

När skall man se den dag, då mänskorna
lära
Att dömma om förtjenst och ge förtjensten
ära?

Det öfriga svarar aldeles emot denna poetiska början. På ett ställe har den gode Hr Sj., emot sin wilja, varit satirist emot dämerna, då han berömmar handelsmännerne, för det att de hämta deras fägtring (sminket) från andra länder:

Som med Chinesens konst förlt de Storas
prakt

Och deras fägtring fört från Orientens trakt.
Ode öfwer Gustaf Ad. den stores anträde
till Regeringen. Öfveralt platt, t. ex.

I hafwen, Swear, sett, bestörte och förs
kräkte,
De mest förtjente män för bilan nesligt
fräckte.

Neml. genom K. Carl IX, som kallas en „regeringssjuk tyrann“ — „despotisk patriot“, — „hans thron förvärswad med wåld“ ... Vise
bare handlas om Banér och Centaurer, om
Torsken och Philoctetet „Hercolls“ förtrogne“, Brangel och Neptun o. s. v. För
öfright berömmes Gustaf Adolf, dersför att

Af Nordan tröga barn han gjorde hvad
han wille.

Stockholms försvar af Chr. Gyllensterna.
Detta stycke begynner:

Hwars låf, o Elio! Skall du sjuda

Att träda upp ur tidens fann?

Af en sådan början, länad från Horatius och
hvaruti en hednisk gudomslighet anropas att

prisa en fosterländsk hjeltenna, kan man ej wünscha sig någon sann värmna. Det är behymerligt, att Hr Sj. tror att den nyare tidens hjeltar icke i sig sjelfwa äga nog adel, utan att man jämför Gustaf Adolph med Cäsar, Christina Gyllensterna med Pentesilea, Thais ån med Corinna ån med Minerva, Salomon vid Lünen och Leipzig med dem vid Marathon och Salamina. Hvad isynnerhet närmarande stycke angår, får Hr Sj. här ett uppertigt tillfälle att dundra (ett favoritzord hos vår skald) mot tyranter, ja, det är han som vågat denna sats, i trycket utmärkt med en särskild stil;

Ej despotism är kungligt wålde

Och undersöre är ej slaf.

Allt sedan den nyaste fransyska poesien blifvit införd i Europeen, har tyranniet — dock endast in abstracto — funnit de mest oförfsonlige fiender i Poesien, under det nästan hvar och en af dessa Skalder — den ädle Racine ej undantagen — tändt de mest wälluktande rölkvert åt longliga förttryckare och de föraktligaste bland deras gunstlingar. Deremot är man på papperet så djurf, att, till mänsklighebens bästa, hota Nero, Appius och hvilken helst som bland slagna hjeltar änyo framträder på scenen. Det är således lätt begripligt, att Christiern II ej kan synnerligt kärleksrikt bemötas af Hr Sjöberg. Det är att förmoda, att framtidia typarner deraf skola warnas och förbättras.

Jordbruken. Ode. Thema:

Skall verlden aldrig annat höra

I Talaruns röst, i Skaldens sång

Ån folks och länders undergång . . . ?

Annars är detta stycke så väl utfört, som det opoetiska ännet tilätit. Husligheten, de stilska fredliga dygderna, jordbruket äro icke skapade för att leswa i Odet: — den lysande sången är invigd att förherrliga de lysande, höga bedrifternा, de hugstora hjeltena, hvilka ofta lympa hafwa mindre dygd

än landtmanner, hwars koja han bränner. Men hwarje ting har sitt eget wärde, sitt eget pris: wältalaren, skalden bör icke förblanda dem: anspräkslös, idylliskt ljuf bör hans sång vara då han prisar de tysta dygderna, hvilka älskas och högalktas, men åt hvilka inga årestoder resas.

Monumenterna öfwer Birger Jarl, Engelbrecht, Gustaf I, Gustaf II Adolph, Christina, Carl X, Carl XI, Carl XII, Gustaf III utmärka sig i denna samling, såsom foster af en välmått patriotism och skulle blifvit med ännu en gnista mer varma besungne, om förf. aldrig hört namnen af Tibern, Apulien, Afiens Kungar, Greklands Sophocler, Patiens Ciceroner, Kometer, Rom och Stygen, Trebia och Tiberns ör, Phidias och Plato, Alpheus, Castalien och Arcadien, Marathon och Salamina, Thraciens fält, Euterpes harmoni och cimbriska quinnor; jemte flera ting på hvilka wäl få af dessa hjeltar tänkte. Ty hwad har Engelbrecht att göra med Thetis son i Trojanernes spridda hopar, och Seamanders stränder? År det möjligt att mera förfela den rätta tonen; eller att låta ett tillämnadt Epitaphium öfwer Birger Jarl sluta med dessa ord: Så kriget någongång till Folkens fördel ländre: Så wet en segrare af sann philosophi Till ordning lyfta upp en stat af anarki Och skapa sig ett namn i folklagens legender, Som ditt, förförrare af tidens barbari. Kyrkogården. Elegi. Ett wackert stycke, och tonen temligen rent hållen — men det är också en öfversättning från Grey, ehuru förf. namn icke är angifvet, af det skäl, som i förefalet näms, dels emedan hr Sj. ej welat göra de författare han efteravar ansvarige för sina fel; dels emedan den, som är kännare, finner det originalen förutan, och den, som ej är det frågar ej derester. — Hymn öfwer Dödligheten, — wäl en utvattnad öfversättning af Prudentii bekanta hymn: Jam moesta &c — dock är ännu den grund af poesie, som emotfiött det Sjöbergsska wattenprosvet,

tillräcklig att upphöja detta stycke till det yppersta i samlingen. Såsom bekant är, hafwa Adlerbeth, Wallin och Hedborn bemödat sig att åt vårt modersmål eröftra denna herrliga lofsång. För den afhandling, som nu läses i Nya Psalmbooken, hafwa de båda sednarens tolkningar blifvit gemensamt lagda till grund. — Corinna, en obetydlig Elegi. — Rom, ett praktstycke, så wida triumpher, Catoner, Pompejer, Cäsarer, Scetrar, Kronor och Tiarer, Corinth, Palmire, Colonner, Stoder, Pyramider, tunna göra något dertill. Det förekommer läsaren, som om förf. sälligt anropade forntidens hjeltar och Välnader, ända till Carthagos Sudar och Numantias Furier, för att leda honom till Aganippen. Wäl tyckes en Gud latit honom dricka ur sin fälla, men denna Gud är icke Apollo; — ty swårligen skrifwer man, utan något slags rus, att tisflarna nära på Marsis fält — fastän denna slätt nu är oingifven med palatser, — ejheller säger man att Rom nu är en öde plats, ej eller kan man med nycktra sinnen inbillia sig, att Pyramider af Rosemarie blifvit förda från Palmire, men att de nu äro „hölda af Tiben lange se'n.“ Härvid måste man tänka på den småländska bonden, hvilken man inbillade att Stockholms slott more bygdt i London och på prämar fördt till Mälarns stränder. Hr Sj. har welat tala om den Egyptiska Obelissen, men denna står ännu upprätt, ohöjd af Tiben, hvartill denna stod också förmöldigen är för grund. Hwad Palmyra beträffar, så hade hr Sj. kunnat lära af noterne till hr Canzlirådet Wallmarks Hand, att de monumenter, hvilka den resande i Tadmor eller Palmyra beundrar, äro från en tid, då Rom hself började förfalla. Den har deshutom aldrig funnits några pyramider eller obelisser, lika litet som i „Athen och Corinth“ — Lejonet och Råswen; öfwer Cromwell, twenne obetydigheter, men lätt och ledigt berättade. I allmänhet kan man ej förenla hr Sj. förtjensten af en ledig fil, nätt diction och artig framställning;

det är blott alltför ofta hans fel, att han
vakt ämnen, som ligga öfver hans förmåga;
d. v. s. alla alvarlamma. — Ett Ögon-
kast på mänskliga Eländet. Här är vår Skald
aldeles i sitt element. Hwarthän, säger
han,

Hwarthän jag mina ögon wänder
Jag någon olycksalig ser:
Och hwad i werlden oftaft händer
År något olycksfall som sker.

De arter af eländen, som väcka Hr Sj:s
medlidande, bestå i följande: 1. Ser han
flävar med möda ur grufwan draga upp met-
tall, Att blifwa girighetens föda Och bringa
sederna på fall. 2. Widare ser han andra träl-
lar bygga Med swett och fara (förmodligen
menas med faran, den att falla ned från
ställningarna) höga slott; 3. Utterligare skä-
dar siarn „våra sjukhus“ och slutligen samt
för det 4:de, ser han hela folkslag båswa Blott
för en enda krönt Tyrann? Hr Sj. drar af
allt detta (allehanda uselheter och de hufwud-
sakligaste kan dock Hr. Sj. ha tillfälle att skä-
da när som helst), den slutsatsen, att

Den fälla hopen är så ringa
Mot dem som ha en usel lott.

Postdippi klagan öfwer werlden, jemte Twen-
ne swar till ett par Granskare. Ny jimmers-
klagan, hwaruti mycket elände förekommer, så-
som

Att Holland under watten stod
Och tusentals Bataver dränktes

samt att procentarn lånar sitt biträde „att
winna 50 ssself på 100.“) Uffigten med dessa sty-
cken hwaraf argumenterna är lantna från Voltaire,
är att befriiga Leibnitz' Optimism, hvilken
Förs. i grunden anser göra Försynen oumbär-
lig. Eländets svenska Sångare har dock sjelf
liko så litet någon tröfsligare åsigt att sätta
i stället; han will blott „att man ej skall
förbjuda honom klagan.“ — Kung Fredrik och
Swarzewski, en fabel, hwaraf Rec. tillstår
sig ej haswa fattat pointen. — 1. Hans
Carvell, 2. Lårmästaren till sitt eget Förderf

samt 3. Scepticismen, efter LaFontaine. Af
deha äro ihunnerhet No 1 och 3 så lideliga,
ehuru icke utan quidhet berättade stycken,
att Hr Sj. hade bordt rodna att wälja dem
till föremål för sin pennaz; om sådant kan förs-
latas en yngling, så hade en gammal man,
som, efter ett fjerndels sekels besinning, ånyo
utgifver sina skrifter, dock af blygeln bordt
ashållas att bland sin samling införlifwa twen-
ne så skändliga produkter. I en dertill fogad
Epistel, förmödliggen original, har Hr Sj.
försökt att vara obseen på egen hand. Allt
wänder sig dock kring en eländig, men gros
twethydheth; Qwinnorna säger Åskaren, äro
erklärdar för sin föruftighet: männen, som
förtjusas af ett ögonkast, blifwa lätt därar.
Men man måste trosta sig;

Det alla tider warit så:

Att därför legat ofwarzpå,

Och att förmystet legat under.

Den metriska Poesien. Hr Sj. ville också engång,
liksom förrörm Kellgren, skräcka alla dem,
som beftta sig med metrisk Poesi. Men då
Kellgren slungade den wäldiga lansen, slog
Hr Sj. omkring sig med kastet. Eller hwad
annat, än en trå-poesi, innehåller en Ode,
som begynner sålunda:

Hell dig, Teutoniska geni,

Så rättvist ryktbart öfwer jorden!

Hell dig! med metrisk skribbleri

Din wålnad swävar öfwer Norden:

Item med platt philosophi.

Qwåkarne, en trivial Berättelse, hwartill
ideen finnes i många dikter af samma art.
Den nyare Brigskonsten. Rec. som här, liksom
annorstädes gernna omfattar hvarje tillfälle att
berömma, då hans öfwerthygelse tillåter det,
tillstår att han funnit detta stycke innehålla ett
lustigt och smäquivikt skämt. Hwarföre har Hr Sj.
ej skrifvit flera af detta slag? — Öfwerhätta-
ningar af Horatius, förbigår Rec. aldeles,
då läsaren lätt kan gissa i hvilken anda de äro
författade. Säkert är, att deruti icke fianes
en gnista hwarken af romerskt eller „teutoniskt“

geni". — Den allmänna Bonen, af Pope. — Mebias, en ektog i en präktig stil och ståtliga bilder, men föga innerlig. — Den 24 Jan. 1783, ett platt smickrande födelsedagspoem till den då varande Herrskaren. — Öfver Gustaf III Död. Till formen imiterad efter en annan herbind swensk Skalds cantat. — Öfver Köpenhamns Eldsvåda, är 1793, ett i alla affeenden ledasant stycke, som väl deruti svarar mot sitt ämne, att der förekommer mycken rök och mycket praslande, men inga lägor. Förf. berättar att det senast blifvit öfversatt på danska. De olycklige Köpenhamnsboerne, som läste det, blefwo väl ännu mer stärkte i sin melancholi. — Derefter följer en Brudskrift, hvarom Rec. har intet att säga: widare en Supposta, som begynner:

Min lefnad har ständigt besannat
Hvad underwerk Winguden gör.

Deras ett Epitaphium, som sid. 68 förut här att läsa. Hr Sj. har sjelf anmärkt, att twenne rader deraf finnas in dopplo; men ej blott twenne, utan hela stycket, endast här med en liten omändring som en ombytt meter gjort nödvändig. Hr Sj. säger sjelf verom: „kan hända är detta ett fel.“ Dock icke mot dem som läsa Hr Sjöberg två gänger. Sist 4 Epigrammer, hvarav ett är föga wärdigt en allvarsam man:

Först plaggad för att bli studerad,
Se'n till en tjent recommenderad.
Som man likväld betala bör;
Se'n gift och se'n cornificerad.
Man sitt bankeruterad dör,
Och ruttnar wäl communicerad.

— Rec. lyckönskar läsarna, och framför allt sig, då wi sålunda charakterisera ge- riomgått Hr Sj:s poetiska Skrifter. En wida mera uppmuntrande läsning wäntar os nu, då vi begynna studiet af Hr Sj:s prosaist. Först förekommer neml. hans Intrådes Tal i Svenska Akademien. Det är bekant, att det

är ur denna gruswa, som förf. af Florilegium Svecano-academicum i Polyphem hämtat flera af sina bästa gullorn. Denna gruswa är dock altför outtömlig, för att neka en ester-kommande en belönande estersörd. — Bland skrifte af det slag som detta, är det ingen, med undantag af ett annat Tal, hållit någon tid fört af en wiß Borgmästare i Uppsala, som gjort Rec. mera nöje. Man kan icke wära mera naiv. — Låtom os wälja några prof- skada, att ej hela Talet kan meddelas.

Det är Hr Sj., som will föra sina Colleger till minnes några af de stora Män, som få till sågandes inför snillet i verlden. — Man kan väl nämna folkslag åldre än Greskerne, som haft wettenspaper, men intet ålder som haft snille. (I fall man will säga något orimligt, men som ändock kan äga ett wiß sten af sanning, så borde man snarare omvända satsen). — Homér war samt uppel-dad af snille. Hos de största förlättare mårkas det blott tid efter annan. Det öfriga af deras förträffligaste arbeten uppfylls med finneiheter, ned quickehet, med alla behag, som äro under snillet. — Homér lesde i en ständig härryckning, — han måste haft wa varit den lyckligaste af menniskor: — det är troligt, att han föga umgåtts med sina samtidia. Hans twenne poemer synas hafta blifvit skrifna utan bemötande, utan omarbetning. — Hwilia förvännande åsikter af Homerus, upplästa inför ett Nikes wittrafse Areopag, — af honom, som war den enklaste, den naturligaste af alla Skalder! huru mycket skulle ej den teutoniske Pedanten Wolffe, huru mycket Woss om dylikt barn-joller blefwe dem bekant. — Men låtom os ej afbryta Hr Sj. —

De störste af Greklands Skalder lante sedan af Homér, bland annat föraktet af denna släpande riktighet, som mattar själén. — Hr Sj. går derefter att förklara uppkomsten af Prosan. Det är en bränd poesi. Detta gick nemligen sålunda till; Det woro

några lyckliga Snullen som naturen satt i närmaste grad upp till Homér; de hade den djerfheten att wilja likna honom; de försökte, de misslyckades, de brände sina vers, och insörde hans anda i prosa, och det var detta, som födde wältaigheten. Af hvilken Gud lärde Wältaaren denna alldelers verhörd upptäckt? Om Numider, om Earthaginenser, i föllet för Romare, underkunstat Grekland, så hade de brännt deras böcker, förfört deras minnesstoder. (Sådant är wäl föga sannolikt. Men hr Sj. kände förmödligens ej, att Earthagenerne också hade en litteratur, som förmödligens mycket öfverträffade de då varande Romares. Man bör erinra sig Corinthi fall. Få Romare woro den tiden Scipioner. Det mintra Europeo hade då troligtvis warit i samma belägenhet som Negrernes fosterbygd. (Wijerligen hade bildningen då tagit en rigtning, omöjlig att bestämma; men hr Sj:s anmärkning förutsätter, att den my-europeiska bildningen blott är ett länadt sten från Hellas). — Italienska Skaldkonsten har hämtat sin ömma klagande ton, snak för prakt, böhelse för sinnekheter, rycke för förtrollningar från Taisto; det will ungefärs säga, alla dessa elementer. Hwad har den då fått af dessa stora Falder, som lesde före Taisto, Dante, Petrarca, Ariosto, och så många andra berömda män, hvilkas namn till och med finns i de allra tunnaste skolcompendier. — Italien har i våra dagar lemnat en man af första rangen i Snullen's värld: Han har lemnat vår witterhet iwenne ypperliga stycken. Och den store mannen — hvilken är han?? — Franka Witterheten innehåller den allmänsnast erkända smaken, och är allmännast antagen. (Saken medgiswen, kan man uttrycka sig mera folgoftigt?) — Hr Sj:s omdöme öfver Racine och LaFontaine äro alltförmarktvärdiga, för att ej helt och hållet meddelas.

Som Racine, Frankrikes största Skald. Hade konsten att göra sig behaglig för alla

läsare, här han blifvit sin nations Lagstiftare. Racines snille, det är Franka nations. Det skulle vara svårt att fullkomligen lyckas i Frankrike med ett annat snille, än Racines: man bör åga det samma. Så menniskor hafwa skrifvit med det behag, den renhet, den harmoni, som Racine. Den som ej funne nöje i hans skrifter, wore afgjordt oskicklig till all witterhet. Han drifwer aldrig förfugter och passionen högre, än de i allmänhet finnas hos hela menniskoslägter; men han är öfverallt ädel, öfverallt sana. Han är ett bewis, huru mycket behag, höghet och styrka ligga i allmänna menniskokänslor. — Widare: LaFontaine är Frankrikes lagstiftare i den muntra witterheten. Aldrig har någon man hos någon nation liknat, än mindre öfverträffat honom. Man bör göra en skillnad mellan den allvarslösa och muntra witterheten. Den senare har blott så grader af fullkomlighet. Den, som ej hunnit den högsta, har hunnit nästan intet. Här födes man till alle hwad men bli. Af omsorgen att förbättras, försämas man. Att vara fullkomlig i detta slag, hör man liksom hafwa inret ändamål, hwar före man är på jorden. Så snart hjertat är rördt af minsta passion, så snart man tänker att göra sig ett namn, så snart mensliga bekymren på något sätt så nalkas en, blir man aldrig LaFontaine. Man kan bli stor, man kan bli lycklig, men man blir ej han. Så var LaFontaine. LaFontaine är en eröf för dem, som ej hafwa uppfinningsgåfwa. Han visar, att man kan vara stort snille, och vara den förutan. Han öfverträffar alla dem, som uppfannit de ämnen, om hvilka han skrifvit. — Rousseau undertrycker alla commentarier. Rousseau är den enda man, som ger detta tides hvaraf öfverlägsenhet för alla framfarter. R. har en förunderlig sticketighet att ställa sig in hos sina Läsare... Han är

af alla författare den; som mest läses af fruntimmer. Ett bewis, att snillet har ingen enda hög egenkäp, som är utom deras krets, endast författaren skrifwer med behag. De ärla Rousseaus skrifter, ty han är, till naturens heder, kanhända den minst lärda af alla, som skrifvit. — Hela engelska nationen har någon anstöt af snille. — Milton öfverväldigar sina läsares omdöme. Alla reglor om poetiskt anständighet och trolighet försvinna. Man har blott tid att beundra. Men har man, i ställe för snille, blott en geometrisk noggranhets, och, i ställe för känsla, blott en studerad smak, så granskar man Milton vid hvar rad. I sanning, att fordra en mathematisck riktighet i skrifter, som äro för blotta behaget, är något aldeles förväntat. Vi är längt mer kännande än tänkande varselser.

Pope tillbragte sin lefnad i en beständig hänryckning öfwer snilletts schönheter. Men det samma sade Talaren nyss om Homér. Om Pope måste således samma slutsöjd gälla, som Hr. Si. af samma omständighet dragit om Homér, nemligen att han skulle hafta varit den lyckligaste människa på jorden! — och att han föga umgåts med sina samtida. Ingendera bekräftas dock af literaturhistorien. — Philosophien och behagen synas hafta tillskapat bonom gemensamt, för att ur ett nytt organ predika för mänskligheten de djupaste, de wiktigaste sanningar. Skaldekonsten, som förut blott smictrade drat, och spelade för inbillningen, blef mellan hans händer mänsklans lärmästarinna, som med okända behag lockade henne att inse sina hänsynden, till sig hself, till det hela, till det högsta Wäsende. Hans förtjenst war så lysande, att åfwen under hans liftid triumpherade han öfwer en mångd boksynre misfäddare, som hade sammanrotat sig emot hans åra. Men wi andre Europe-

er, wi känna dem; derks förhatliga namn ha aldrig kunnat lemina Britanniens stränder. Pope gaf Europen Homér, så hög, så väljudande, så mästärtlig, som Grekerne beundrade honom. Om människorna ej hade ett raseri att fötnedra all levande, och nyligen astiden förtjenst, hade man upprest Homers Översättare tempel. — Intet nu gångbara språk kan tävla med Engelskan i fullkomlighet. Några sidor förut, har Hr. Si. sagt detsamma om „de, spekt hvarpå Rousseau skrifvit.“ — Det är ej svårt att göra Sweärne till hjälter. På ett annat ställe fallas desamme såsom vi sett, Nordens tröge barn. Vi äro således tröge hjälter. —

Människosjälen synes i detta tidehvarf (1787; Förf. talar endast om literaturen) långt mera verksam och orolig än i de föregående. Philosophien, Witteheten, Moralen, de wackra Konsterna hade långt sträckt oss sina armar, nu öfverlemnade wi oss åt dem. De som styra nationerna, och äga snille, finna att verlden genom dem ställt ett lugn, hvarpå hon så långt förgäves arbetat. (Året derpå utbröt Franska Revolutionen).

Slut-harangue till Sw. Academien: „M. J. Jag ser i Edet försainlade dem, som skola bidraga till detta stora åndamål i vårt land. Philosophien, Statslärnan, Wältligheten, Skaldekonsten ha ingen särskilt del, hvarri ej någon af Er öfverträffar. Det språk, som I handteren, förlorar mellan edra händer sin Göthiska sträfhet. Vi ha sett det böja sig till stämlets finaste behag, lämpa sig efter passionernas oordentliga lopp, och höja sig till inbillningens starkaste utflykt. Det är med språken, som med prydnader, hwilka endast kläda de wackra.

(Slutet följer.)

Gwens Literatur - Tidning.

N:o 7.

Måndagen den 19 Februari

1821.

Recensioner:

Skaldestyken af N. L. Sjöberg, Expeditions Secreterare och En af de Aderton i Svenska Academien. Andra Upp-lagan, tillblt. Stockholm, Kgl. Ordens Voletryckeriet, 1820. 212 sidd. 8:o.

(Fortsätten. och slut från N:o 6.)

Sådan är nu Hr N. L. Sjöberg, — Aderton-mannen — en af svenska Witterhets veterans, — ”mannen, som aldrig rödnat”. Vi hafwa infört honom sjelf talande; troget, med hans egna ord, hafwa wi lötit honom i dagen framställa sina ösiger af Witterheten, sina kunsasper, sitt sätt att dömma och skilla. Ingenting är genom skymning manstält. Om ett outvärltligt lije dervid bemärktigar sig läsaren, så är det hvarken Rec:s fel eller förfjetst. Man måste, säger Hr af Leopold på något ställe, antingen förbjuda det löjtiga att finnas på jorden, eller också tillåta att man skrattar deråt. Det skulle vara intressant att efterse, om i Svenska Akademiens Protocoller ingenting finnes antecknadt, med hvilka anleden detta Tal blifvit aghördt. Rec.

fruktar, att om Hr Sj. med ett dylikt uppträdt i ett mera allvarligt, men mindre witsert Gille, så skulle han genast blifvit utvotrad.

Rec., som gjort sig en lag af att vara fullt owländig, will till Hr Sj:s åra nämna, att det finnes i detta Tal en tirad, som förtjenar läsas. Den lyder: ”Tafos lefnad är ett sammandrag af snillets öden på jorden.” Detta omdöme är tråffande, och väl sagt. Detta, och den period som följer, hade ensamt bordt räddas: det öfriga af detta Tal hade till Hr Sj:s och Akademiens åra, bordt hembäras så som ett offer åt gemålen af Behagens Gundanna. Hvad, som yttras om Homér och de Grekiska Falderne, (af hvilka för öfrigt inga vidare nämns) visar att denne konstdomare ej läst en rad af deras skrifter på deras eget språk. Bland Romerske Literatorer nämns endast med ett ord, ”Virgil, Horatius och Ovid.” Men charakteristiken öfver Tacitus upptager ett par sidor. Den innehåller väl ingenting märkvärdigt, men den är dock skriswen med sundt wett. Af Italiens Falder känner Hr Sj. endast Taso. Af Englands nämnes blott Pope och Milton. Att en man

sadan som Hr Sj., icke känner Shakspeare; deruti är ingenting förväntande. Men hvarför just framdraga Milton, som kanske är ännu mindre tam än Shakespeare. Att island Frankrikes Snullen bröwid Racine sätta Rousseau, hedrar Herr Sj:s omdöme, såvida han ej af sin wän, Leopold, lärt sig att högkata denne store Författare. Hr Sj. hadde äfven af denne wän funnat lära, att om en sådan man skrifwa annat än en chria. O:begrifligt är, huru man bröwid twenne sådane män, som Racine och Rousseau, kan sätta LaFontaine. Nec. nekar icke hans förtjänster; men man måste, såsom Hr Sj. sjelf, i träffande anmärker, sätta mellan den allvarzamma och muntra witterheten; man måste icke jemföra Förtäljaren af fabler, lärderliga, af andra uppfundna berättelser, wore dessa med än så mycken fransyss elegans och epigrammatisk flicklighet återgifsne, med dem som tala till de ädlaste af mänskanskans förmögenheter. — Beträffande tyska och danska Litteraturen har Hr Sj. sjelf i en not erkänt, att han verom icke har något säkert begrepp.

Nec. kunde nu sluta denna Recension, som börjar blifwa tröttsam, om ej ännu wore att säga några ord om en sakallad afhandling om Swenska Versificationen. Här wore jemväl en icke obetydlig förd att upphämta; men Nec:s hand är redan domnad af den förra av-plockningen på Hr Sj:s witterhets-täppa. Nog: Hr Sj. går ut på att wisa, att Dalin och alla senare Skalder, han sjelf icke undantagen, hafwa orätt, att skrifwa alexandriner efter wanliga takten, utan man möste skrifwa verser sådana som dessa:

Hvad för tal är det jag hör? Hvad för slag och hvad språk!

Är det skräck? Är det smek? Är det mod eller swaghet?

Hr Sj. har väl icke sjelf gjort dessa sig sättande alexandriner, men han har till möns-

ster framställt ett par fransysska af Voltaire efter hvilkas schema Nec. bildat de svenska, i hvilka ingen dödlig skall igenkänna alexandrinen. En dylik theori, som endast kan jemförras med Silverstolpes Mya stasningsförsök, skulle wederlägga sig sjelf, åfven om det ej redan skett af Gyllenborg, år 1798 i en afhandling som åtföljer hans försök om Skaldkonsten.

Slutligen ett Postscript om den metriska Versen, skrifvet år 1820. Hr Sj. visar deruti, 1. att hans omdöme på de sista tiderna på intet sätt förkofrat sig; — 2. att den metriska Versen i vårt språk är orimlig — emedan vi ej erkänna positionslagen. Af samma skäl borde man nogilla Alexandrinen, samt de öfriga från de sydliga tungomålen hämtade versslagen, emedan vårt språk ej antager elisionen. Mellertid när Hr Sj. ser Homér och Virgilius öfversatta på de nordiska språken, tycker han sig se Arcadiens Gracer väldsförda af germaniske, cimbriske och skandiske Barbarer. — Utterligare har Hr Sj. funnit, att „på den hexametriska versen är det mest, åtminstone det förträffligaste af de gamles poesi gjordt, (af Théâtre des Greec sade Hr Sj. funnat inhämta, hvilka versarter blifvit myttjade af Sophokel och Euripid, Skalder, som annars står i credit hos de franske och swenske Akademisterne). Widare har Hr Sj. uppträdt, „att de öfriga antifa versarterna hafwa jemt så mycket anseende, som de äga mer eller mindre af hexameters egenhärper.“ *Widare . . .*

Nej, — ej en enda rad mer! Sat Priamo Trojaque datum. —

Händelser till upplysning i Manhemsförbundets Historia. Stockh. Imnelius, 1820, 128 sidd. 8:o.

(Fortsättning. sblj.)

Anmärkn. Då det just är ett af hufvudkriterierna på Christendomens gudomlighet, att deß framställda, tröstande och upplifvande Sede-ideal Christus framträder i den mest passande gestalt för hvarje enskildts själsbehof — för den ena, som en deltagande Vän, för hvilken man fritt kan utgjuta sin fröjd och sina bekymmer; för den andra, som en rättrvis men nådig och mäktig Koning, af hvilken man med säkerhet wäntar beskydd; för den tredje, såsom den yppersta Lärare, af hvilken man alltid med välfheit kan påräkna råd, anvisning och lös, o. s. v. — har wiſerligen den gifna regeln att vid pröfningsdagen af en gernings godhet, föreställa sig stående inför den ewige Medlaren, förtjänsten af full almnärlighet. Ty huru lågt man än hſelf står och i följe deroſ, huru lågt man än föreställer sig sitt ideal, så måste det dock, såsom Id eal, få högre och allt dilat rigtad blick blir således alltid en upphöjelse. Men deremot är det fara wärdt, att den i Jordlifvet innehöende Egoismen, den egentliga arfshunden, lättligen shall förvilla åskådningen af det stora verldsidealet, och förleda os att finna ett gillande hos Christus som endast våra begär uppgjort. Snarare då wi, till en början, ej kunna vara wiſa om annat än vår egen warelse, hvarban äfven all bestånd Philosophi från detta medvetande utgår — må wi göra detta vårt eget. Dag till Controll-profvet för Gerningens godhet, enligt den föreskrift, som Christus hſelf gaf, då han sade: "hvad du will att menniskorna skoja göra dig, det göre du dem". — Och hvilket Kant seders

mera i mera positif philosophiſe almnärlighet uttryckt.)

Philosophi.

"Det war en urtid. Då uppenbarade sig det gudomliga för det menseſka så, att de bęgge i namnlös kärlek wovo sutne till hvarandra, och jorden log mot himmen i barnslig ofſkul. — — Ef beskrifwa våra hittills kända historiska fällor denna tid med uttryckliga ord. Men den som i Antiken förfat efters något mer, än blott iskalla facta, den skall snart, i det dystra språk, som den fallna menseſkheten sedan förde, der en trånande falnad ewigt hänsystrar på en bortgången gyllne barndom, och som endast tycks lifwas med hoppet om deß återkomſt vid tidens fullborſdan, finna försäkran om den äfwen historiske verkligheten af en sådan urtid: omnämndt deſſe utom det djupa kraf, som också hos vår tids rent kännaſe menniskor uppenbarar sig, i det intre af deras väſende, såsom hulda märningar och en oändlig längtan efter denna oskuldstids återkomſt: hvilket skulle vara en psychologisk orimlighet, om icke denna tid ens gång varit till" (sid. 13).

Anmärkn. Ofta har denna längtan efters ett lyckalighetstillstånd blifvit åberopad såsom bevis för att ett sådant tillstånd verkligen wore att förwänta, men här är det första gången Nec. sett denna längtan anwändas till bestyrkande för satsen, att ett sådant tillstånd verkligen redan varit. Nec. trof dock för sin del, att den bewisar lika litet det ena som det andra. Att menniskan efterlängtar äfwen hvad hon aldrig erfariſt, det bestyrker juft hvarje psychologisk forſching. Att Förf. med sitt lyckalighets-tillstånd menar ett finnligt, ett af menniskor erfaret, det är klart, emedan han sätter det inom gränsorna af tid. Att nu göra hägkomſten af ett sådant redan erfaret tillstånd till ett nödwändigt villkor för möjligheten att efterlängta en framtid, det kan

ju ej annat vara än att yrka det ingen föreställning i själen är möjlig, utan föregående yttre intryck. NB. Rec. befrider ingalunda Förf. hufwudsats, men han tror blott att det ena af de för den ansörda fäl icke är evident).

Såsom oskulden med barndomen försvunnit i töcknet af det förlutna, så började också allt dystrare och dystrare moln sänka sig öfver förståndets spegel, hvilken förut, stående i oskuldens hus, energiskt hade återkastat uppenbarelsens strålar och spridt klarhet öfver verlden. Likväl var menniskan ännu alltid menniska, det will säga, ewigt bodde inom henne ett osäkert kras att nalkas (åternalkas) det gudomliga, att lösa gåtan af verlden och af sig sjelf. Men mörker, och på sin höjd skymma bilder (swaga minnen) åt vistodo qvar af det fordnas huset. Då måste hon söka att genom sin egen eftertanke kasta ett ländt (reflexions-)hus öfver saker, som förut hade strålat af egen glans; men som nu blifvit gator, och hvilka menniskan dock omöjlichen ville berätta sät. Det är på detta sätt vi här vilja tänka ej uppkomsten af fornverldens Philosophier" (sid. 15).

Unn. Rec. är aldeles ense med Förf. att anse de regulerande idéer, de ursprungliga notioner, medfödda begrepp eller kategorier, som äldre Tänkare kallat dem, hvilka lefwa i mennisksunnet såsom vilkor för erfarenhetens möjlighet, äro münnen från värt absoluta osinnliga tillstånd. Men deremot tror Rec. det alltid blixtwa en decepcionism, att, på grund af dessa ewiga idéer, wilja bewisa den sinnliga tillvaroelen af något inom omfanget af tid och rum — att wilja construera en historia a priori).

"Mannens kärlek till älfarinnan är nödsvändigt hans första steg utom sig sjelf; egoismens första grundstift. Men det är klart, att denna kärlek då skall vara till för hennes skull. Ty älskar han henne för sin egen skull, så faller hans punctus nec öfver sig sjelf och

egoismen blir fördubbla: detta är den orena kärleken till qwinnan, Romantikens negation och fullkomliga upphävande: lika mycket ett steg nedåt, som den förra är ett steg uppåt. Deremot om han börjar med att älska henne för hennes eget värde, seende i henne Schönhetens uppenbarelse i tiden, så begynner han (genom henne såsom symbolen) att älska sjelfva det Oändliga, namnlösa; och nu skall han ana det vara sjelfva det Saliga, att offra mitt net af sig och all verlden för det Ewiga" (sid. 69).

"Ur det rena förhållandet mellan man och qwinna (den romantiska relationen, sjelfva den oändliga Schönheten i jordposition, den heliga Qwinnan), uppstår gudalivet hos menniskan" (sid. 71).

"För Mannen som kämpar med sitt bisitra öde, är den ärla Qwinnan trostaresjernan, budbörjan med hopp om ett högre ljus öfver Nekelernas natt, Venusstjernan. Den ewiga Schönhetens gesandt på jorden, är hon en länk emellan det ändliga förvänta (?) och det oändliga förklara. Musiken satt i figur är hon; den blida konsten, som lockar örhakan först till tårar och till glömma af jorden och till frid" (sid. 84).

"Tidigt bör menniskan lära sig att fatta Dygden (det christna offret af enskildhet för det allmännas skull) ej såsom ett sorgliif, utan såsom ärla wällust. Det enskilda, lefswande af sig och för sig är (punct, egoismus, Christendomens upphäfning) Skuld; det enskilda lefswande för det hela och deraf erhållande sitt allt, är (Christendom) Ostuld. Den förra är (enligt deß beskaffenhet af affluren punct) Sect, Parti, Strid med alla, brist på allt (d. w. s. brist på althet; Fatigdomens idée) just derföre att den sjelf wala sitt allt, och "i sjelfva verket är intet (Högmedets idée)" den sednare deremot är Universalitet, Frid med alla, Öfverstöd på allt (d. w. s. kraft af altheten; Rikedomens idée) derföre att de verkande sig wala intet för sig tagen

(Ödmjukhetens idee)". Dygden, så länge den är sorgig och stel, är egentlig, är inte vår verkliga egendom. Ty så länge man (är dygdig) lyder det gudomliga bud, blott såsom någonting befälst, såsom stående framför ögonen med anspråk på efterföld, och hvilket man gerna öfvergaf om man torde; så länge är dygden, blott objectiv, buden lefwa ej i oss, utan utom oss, fruktan är lydnadens motiv och sorg är hela omgivelsen; detta är första steget. Men när hjälpa ifswet blir centralhöjd: när vi lyda buden, emedan det som de bjuda är vårt väsendes lust, då lefwa de just i oss, fröjd är hela omgivelsen och dygden är subjectiv (vår egendom)" sid. 27, 88.

"Då på ena sidan den mänskliga Friheten alltmer, för att så säga, atomiseras sig; emedan friheten högtidligt förklrar sig vara absolut, och likväl hvarje individ har samma anspråk på denna unica egendom; — samt då, å andra sidan, det ensidiga dunkla Ödet, om det ej har någon philosophisk talare för sina anspråk, likväl, genom en gräslig häntek med den mänskliga friheten, synes försvaga sin absoluthet tillräckligt nog: så frågar den fromme, djupt skakad, hvar är friid? — Wille Friheten upphöra att vara upprovist (afförfå från anspråket på absoluthet), så kunde kanske någon förmödning uppståkas, som försonade tyrannelementet. Men det är icke så: Friheten svarar: jag är absolut, elter jag är icke till. — Undersöka wi de ensidiga anspråken, så finna wi, att absoluthet på begge sidor lika yrkas, och lika grundrigtigt. Men absolutum kan, enligt sin naturs natur (?), ej vara annat än ett. Således är Nödwändigheten och Friheten i hjälpa werket ett. Det må väl kunna bli en lång betraktelse, att inse huru de äro det; men att de äro det, är så hastigt insedt, som detta nu är skrifvit. Och är Att insedt, så måste huru kunna bli det. — Skola Nödwändighet och Frihet vara ett, så måste något Nödligt eftersökas i de enskildes Frihets-wirrar, och något Andligt

finnas i Nödwendigheten osz påfallande fantlighet. Nödliggöras derföre enskildtheterna i Historiens händelser, så will det säga — att när tid och rum dragas ur människornas enskildtheter, uppkommer en stor enhet, som visar hvad alla deras försäende riktningar betyda, när man ser dessa riktningar stående (i en sluttcharakter) i stället för ständigt löpande; visar hvad människorna, ewigt åsedde, äro. Människorna, ewigt åsedde, äro just det, hvartill de i tiden ständigt uppfosras. Således är denna Enhet detsamma, som Historiens högsta mål skall visa: Mänskostäggets Uppfostran för det Ewiga: och detta är det oändliga i Frihetspuncterna. Efterse wi åter hvilket ändligt finnes i Nödwendigheten, så kan det ej annat vara, än detta gränslösa elements uppträde in concreto, det gudomliga i Gestalt, Christus. Nödwendighet och Frihet ana wi — skola för osz sammanfalla, om vi tänka den förra öfvergående till den sednare i Christus, och den sednare öfvergående till den förra i idéen om en universal Uppfostran. Detta går tillsammans, då vi åskade Christus såsom centralifswet i hjälpa denna uppfostran. Men när vi det göra, fatta wi idéen om Gud Uppfostraren — Altstyraren; det är Försynens idé. Kan Nödwendigheten tänkas öfvergående till det spridda Frihetselementet genom Christus, så will det säga, att Christus sjelf är (in potentis) detsamma, som alla mänskliga individer i Ett tillsammanstagne. På det sättet kan Nödwendigheten tränga ända ned till Frihetens botten. Och om Friheten kan tänkas öfvergående till Nödwendighet genom idéen om en universal Uppfostran, såsom de spridda Frihetspuncternas Enhet, så will det säga, att denna Enhet sjelf är (in actu) detsamma, som Nödwendigheten; så att Friheten på det sättet åsven kan tränga till Nödwendigheten botten. Det synes då, att de begge ej annat äro, än ett och detsamma (det absoluta) åskådadt i twenne stridige riktningar. Men begreppet Riktning tillhör begreppet Nörelse;

och denna är Tidens fallande i rummet. När vi då åfven här slutligen borttänka tid och rum, så försvinna med dem både rörelsen och de stridiga rigtningarna; Nödwändighet och Frihet försvinna båda ur Skräddningens former. Men deras, så väl som allt tings ewiga Enhet står qvar, den enda hvaraf vi absolut fästas" (sidd. 92 - 95).

Ann. Den egna svårighet, som årföljer undersökningen om mänsklig Frihet och dess förhållande till Nödwändigheten, har troligtvis sin grund deri, att vi nödgas anställa denna undersökning bundne af Tid och Rum, Frihetens och Nödwändighetsursprungliga producter, i det att med detsamma sprittningen till Frihet och Nödwändighet inträffade, inträffade åfven splittringen i Tid och Rum. Deraföre är förhållandet med de förra alldeles detsamma som med de sedanre, att båda motsatserna mäta hvarandra, och alltså på samma sätt som Tid ej wore utan Rum och Rum ej utan tid, är Frihet otänkbar utan Nödwändighet och Nödwändighet utan Frihet. Förf. har således alldeles rätt att yrka det Frihet och Nödwändighet — liksom Subjectivitet och Objectivitet — äro lika absoluta. De äro twenne poler, hvilka identisera sig i indifferenspunkten — och att denne för mänskostlägret heter Christus, Messias, det är onekligt, och af Förf. med all rigtighet antydt.

"Värorna om det dubbla lifvet wisa, att lifvet i Individuum alldeles icke är en absolut enhet från lifvet i Universum, så att det sedanre genom sitt inträde förstör det förra; utan det upptar detsamma i sig" (s. 105).

Astetik och Kritik.

"Historiens ofantliga fedja efterbildas af Konsten i litet format, så att den förras mål blir osöverseeligt. Att den komiska eller tragiska polen måste mänskan wända sig i det Drama vi se i våra Skädespelshus. Vi speglar os der. Beträktom rollerne till förbättring af vårt eget spel. Ty i det världsstora Skål-

destycket utgör hvor och en af os sjelfve en figur, som nödwändigt måste gå i endera af de ofvannämnde twenne rigtningarne. Komiske är wist den mänska, hos hvilken kroppselementet råder, eller (i fall det är en så kallad spirituel person), hos hvilken alla enskilda former hafva högre värde, än det allmänna flora; dock är konstaslan äcta, så ligger en grundfärg af fasa bredd under lösligheternas brokiga skimmer. Blott pöbeln (i alla claser) skrattar åt Shakespeares satyrfigurer; den ädmänhet verkligen lösligt, att se en gestalt med finande blickar, faunisk om fötter och öron, ridande i galopp på en åsna utför en backe — eminnerligen nedåt, hortat! — det är hissigt lösligt. Komeden bär sitt munterhetsförråd blott på ytan. Åfven i twärtom har Tragedien blott drägten af sorg. Det är den lägre åskådaren, som vid Melpomenes majestätiska gång, häpen ej någar höja sina ögon högre än till hennes pleureuser, och gråter förskräckligt. Dock, wetvin, balom dessa Cuparisers dunkla fog blomstra leende fält, der rosor rodna mot llijor. Den mänskan, som beslutit att gå uppåt, har kamp emot allt enskilt; rigtningen är brant, gymnastik behöfves. Denna kamp är den sanna tragiska; dets slutmening är, att det universala hos mänskan ewigt skall expandera hennes princt, att hon skall lefva i Helhet, Halsa, Salighet, blifwa himmelst. Fäller en tår under striden — hvilken sön perla! O Shakespeare, huru godomtigt äcta är ej din konst! Hvem förger Romeo, hvem gråter wid anblicken af Julias dölf, befrielseängeln? Hvem ler ej (eller, som är detsamma, gråter ej skönhetsförtjusningens tårar) wid taslan af Ophelias död, summerstan med den afbrutna grenen? Men säger någon hon sjunker ju ned i sjöbotten? — Osanning! Eminnerligen uppåt, hemat bär det" (sidd. 62 - 64).

"Musiken till våra svenska Medeltidsfolkwisor är — i enlighet med föregående

framställning — tragisk. Den som af den gängse gentila Musikens högmodiga konstghyckel och drällsångeri fått klena öron, finner, vid första åhörandet, Bondmelodien alltför ängslig, nedsläende, svärmodig. Dock we den som förgriper sig på den höga enkelt! Bakom den mjuka häcken sitter en mig sätte, färdig till hämnad öfver den som med oskär hand griper hättens blommor och hånar dem. Folkwisan, detta obildade bedräfsiga moll (såsom man will tro) är hos hälften folket, och hos hvar och en, sem vill höra och sjunga som folket, en rask, ren, herrlig, genomgripande ton: from utan pjunk, stark utan fräckhet, ganfa organist bilda, och deraf aldrig konstlad, aldrig i sin egen skepnad i stånd, att af en Konstnär, produceras på skriven. Till den renhjertade näckas denna melodi såsom ett lamm, men för den spotiske spelmannen är hon ett förkrossande lejon. Ty der höres någenting på djupet" (s. 66, 67).

"I den åldriga gauliska Romaneyelen uppträder Amadis och Galavor, såsom Amour och Galanterie. Vid besöken på Apollidans och Grimanees ö synas mig de begge brödra hjälterne afgjordt i denna dager. Wäl har ej författaren tänkt eller sagt det, ty den föna konsten är medvetslös. Men mig synes det vara en aning om de fadermera skarpt sig utvecklande motsatserna i Kärleken till Kvinnan: den rena och orena: Romantikens positiva lif och dess negation" (sid. 72).

"I affeende på de såkallade Romaner här finnas, och hvilkas läsning somliga rakt fördöma, andre ända till osörnustig omättlighet tillåta, måste wi skaffa os någon grundsats, såsom norm för omdömet. Denna grundsats fa wi, om wi uppsatta hwad äkta känsloufullhet är. Ty fördomiga Romaner dro alla sårana, som hwilka på Sentimentalitetens yrktiga sjuka lynne. Hwad är deraföre Sentimentalitetens grundidé? Att vara kristen, och likväl följa något slags bud, som strider emot Guds. Ut denna rot uppsprings

ger allt slags skadligt Eftergiftslunne. En gång stiger ur den raka banan, är det sedan ingen gräns för sidospång, undantag, templetningar och onödiga bestagelser. Man åberopar sitt goda hjerta. Men knäligare wore vårtid, om det ansjögs som ett högmålsbrott, att kalla svaghet för godhet (menniskowäsendets första element). Betragte wi enligt denna idee alla de större och mindre förhållanden, hvaraf sammanhåningen består, så komma vi lätt den sentimentalala anden på spåren, öfverallt der den inflygt sitt gift. Den flugtigaste blick på de åsiktter, hvari en Roman är skriven, visar om den är fri från smittan, eller till hwad grad den är anfucken. Sedan vi själunda bestämt känslosamheten, och vid förekommande fall skärpt vårt omdöme till avgörande af hwad dess class tillhör, skall känsloufullhetens beskaffenhet snart bliwa os klar. Den är det äkta lifwets kraft in superlativo. Att i alla enligt Guds bud vara högst warm, sådan är dess grundsats. Härur leder sig wi istock förfining i umgänge, estergifswenhet och medlidande: nemligent det rätta. En mildhet går derur, mera lugn än solens fråtar, lenare än lamm och små barn. Men samma barn blir sätte, om det gäller. — Hvarje bok i denna ande är en god läsning." (sid. 73, 74).

(Ann. Så förträfflig denna åsigt är och så mycket Rec. öfverensstämmer med Förs. i huswudsaken, måste dock Rec. erinra, att mellan känsloufullhet och känslosamhet är skillnaden allt för obeständt uppgifwen, för att, os hvem som helseft kunna begagnas till distinctiv norm. Rec. wille wäl höra icke Förs. helsef, ty nog wet han hwad han welat och menat — men någon af hans Läsfare, enligt han uppgifna definitioner, afgöra anstingen Werther är känsloufull eller känslosam?)

"Den äkta Bondflickan är just Folkvisan i menniskogestalt." (sid. 84).

(Förs. söljer.)

Jerusalems Skomakares Resor i Månen.
Öfversättning, Förra Delen, 112 sidd.
Sednare Delen, 123 sidd. Stockholm,
Julinius, 1820.

Hvar och en läsare, som här hoppas träffa en humoristisk och underhållande läsning, warnas från att, liksom Rec., påkosta i N:o 16 s. på en bok, som är en gengångare från 1780-talets wisdom, hvilken gaf sig namn af philanthropi, upplysning och flera vackra benämningar, — som, i följd af de begrepp man dervid fästade, nu råkat i wanrykte. Sedan den rejande Skomakaren i månan besökt åtförsliga riken, och i hvar och ett träffat någon därför herfskande, kommer han ändtligent till Oceania, — ett idealistiskt Nordamerica, der allt går ut på mat, välfärd, borgerlig trefnad — ett verkligt Eldorado för alla philanthroper. Om den herfskande tonen, må följande utdrag lemma ett ungefärligt begrepp:

"Hvad slags skrädespel tror wäl detta folk vara wärdigt deras uppmärksamhet? Månen man här ser dessa oanständiga lösligheter och twetydigheter, som i en lika grad förolämpa hjertat och smaken? Eller månne ursunige åskare så sig för pannan, wida ögonen mot himmeln och sluta sina qual med gift eller dölf? Eller är denna skädeplats en skola för ädla handlingar och goda känslor?"

"Vår regering anser icke Theatern som en fristad för lättingar och smäherrar; den skulle blygas att använda stora summor på en anstalt, som ej hade annat ändamål än att hålla narrar vid godt lynne. Icke heller bör Theatern vara ett praktfyllt lekwerk, hvarmed man trof sig kunna inbilla en eller annan så funnig resande, att staten är rik och mäktig; ej förmögt folk må man aldrig inbillig sig att dermed kunna förblinda. Men mindre känna wi här dessa konstgrepp af tyranpolitiken, som regtisar Theatern som ett medel, dels

att dragga Publikens uppmärksamhet och intresse från Statens angelägenheter, dels att förswaga, förveksla och fördersta folketets karakter och dana det till trådom, hvarföre man förnämligast gynnar den orimliga prakt och ton-leken Operan, på hvilken man en enda aston använder summor, hvilka, delade mellan tie fattiga och barnrika familjer, kunde göra hundrade människor lyckliga, i stället att dessa summor nu ej tjena till annat än att från nyttigare företeelningar locka 5 a 600 människor, hvaraf 300 gapa eller sovva, 100 klappa och 100 hvifla m. m."

Les Cours du Nord, ou Mémoires Origineaux sur les Souverains de la Suède et du Danemark depuis 1766;
traduits de l'Anglais de John Brown par J. Cohen. Tom I—III. Paris 1820. 8:o med flera Portraits och Plancher.

Literatur Tidningen — som underfundom, då det inspränkta rummet sådant tillåter, i kortet har anmält öfwen utländska Skrifter, isynnerhet så vida de med vårt fädernesland, dess Literatur och Historia åga gemenskap — har härmad welat tillkännagifwa tillvaroelsen af ett arbete, som för de senare 50 åren innehåller intressanta bidrag till de Nordiska Hoswens Historia. Uppfylldt är det af mångfaldiga osrigtigheter och partiska åsigor, åsvensom högst lösliga mistag i afseende på namn och perioder, ehuru För. under sitt wistande i Sverige säger sig hafta umgåtts med wäl underrättade ännu lefsvante personer, hvilkas namn och de med dem förlita förtroligare samtal han utan betänkande anfört. Rättelse af de näst i ögonen fallande mistag har Rec. sett införd i Le Moniteur för den 27 Sept. 1820.

Gwens Literatur - Tidning.

No 8.

Måndagen den 26 Februari

1821.

Recensioner:

Handlingar till upplysning i Manhemsförbundets Historia. Stockh. Immanuelius, 1820, 128 sidd. 8:o.

(Fortsätt. och slut från No 7).

Pädagogi.

"Meningen af all Uppfostran är, att ifrån ett förutsatt sämre gå till ett bättre. De mänskor, hos hvilka detta förutsatta sämre ännu behålls zwar, lefwa deri medwetslöse af dess dålighet; ty annars ville de gå derifrån till ett bättre (ville uppfostras). Första steget i Uppfostrans gång är alltjä det, att det förutsatta sämre, som i allmänheten behålls medwetslöst, skall bli swa medvetet" (Sid. 13).

"Hos ynglingen, tro wi, borde den sumrande ideala Manligheten tidigt väckas. Uppfostrans vanliga gång i detta afseende är, att med absolut tytsnad förbigå ämnet, och hvarigenom nödvändigt måste hånda, att den materiala manligheten, vid en wiss ålder utvecklad enligt Kroppens physiska Systema, vaktar och börjar sin verksamhet, innan den ideala

manligheten (den romantiska kärleken), som hvarken genom lärares försorg eller umgänget med en, i detta fall ädel samtid, nog tidigt hinner nå sin knytta erotiska kraft, för att genom den irre Schönhetens magt hos ynglingen twinga den djerfwa materien till lydnad. Följden härav måste vara det, som så allmänt öfverklagas: Utswäfningar (hos de gröfste) af så fullständigt negativ-romantiskhalt, att Schönheitslifvet hos dem alldelers mördas; och (hos de andre) den djefwulfska Onanien. Skall detta någonsin kunna förebyggas, så måste det förmögeligen vara hos en yngling, som å ena sidan inandats den wälldiga lifslusten, att wara kroppsstark och förakta vår tids småältiga njutningar, samt å den andra hafvit lyftad till den ideala manlighetens salighet, — blifvit i stånd, att fatta kärleken med oskuld, och att i qwinna se Schönhetens uppenbarelse på jorden. Gripes han icke härigenom till affly för det orenaste af allt orent, eller skall icke detta i tid väcka högre lif gifwa honom tillräcklig kraft emot framtida frestelser; då kan väl ingen mensklig Institution hjälpa honom" (sid. 76, 77).

"På den uppväxande ynglinga-generatio-

nens bestaffenhet beror Samhällets framdeles lyka. Denna vigt bör tidigt läggas på ynglingens sammwe. Nödwändigheten, som man säger, att länge hålla honom inom barnkretsen, är rätt, om man dermed menar barn-ostulden; och då bör detta länge utsträckas till alltid. Men försör man derunder hans fängelände vid obetydigheter, och quästandet af hans begär, att någa en blick på det Stora; så anar man ej, huru mycken skada man gör. Den trädgna predikan, att han bör förköra sig och vara renhertad, såsom ett nödwändigt willkor för egen lyka, må så vara. Men ställ tidigt det höga målet för hans syn — Samhället. Säg honom, att det är för Statens skull (på jorden, och för himmelens skull, efter jorden; med ett ord, för Guds skull), som krafterna uppwecklas i hans själ, som han manas till att blixta en dugtig Man, och man skall få se någonting blixtra i hans ögon" (sid. 78).

"Att blott lefwa som idealisirad Bonde är det allmänaste och högsta lefnadssättet. Detta ännu fordrade en egen utveckling; det skulle, mähända wisa os nya perspectiver. Berättelsen om Romerske Dictatorer och Consulär, som från plogen gingo till de högsta förättningar, och återvände dit igen, är ingen dikt. Det enfaldiga umgänget med Naturen och skötande af så enkla syslor war det första lefnadssättet. Det bör då äfven bli det sista, det högsta. Men liuvwets inre sanna bildning (idealiseringen) skall då förenas med denna enfald" (sid. 99).

Anm. Behöfwer Rec. göra uppmärksam på den här gifna wint om den rigtiga aningen i Rousseaus Uppfostrings-Theori, hvilken af så många blifvit missförstådd och i hvilken helse Fichte icke såg allt hvad den, saktadt des partiella brister, innebar. Ett utförande af vår Förstes wint skulle dock wiherligen snarare kunna fallas ett försök att försona Rousseaus anda, än Pestalozzis ytliga åskrädnings-method vid Undervisningen.

Archäologi och Historiographi.

"Att tro sig hafwa funnit en Förklaring, som är den absolut enda grunden för Mythen; eller, i allmänhet, att anse Betydelserna vara Mythernas genesis, det är wist falskt. Det utlådda Frivet sitter icke i jorden och begrunder i hwad slags sjelt det skall skjuta upp, ej heller öfverlägger i hwad färg och form det må göra sin blomma, på det hon rätt må uttrycka sin idealmening. Så tänker icke heller Folket först, och bildar efter beslutet sin Mythologi. Likväl har Mythologien, såwäl som blomman, sina meningar (— motsatsen uppstår hself i och med satser, utan att de ömse generera hvarann). — Men Mytherna äro naturnödwändiga, halft omedvetna konstblomningar i Folksinnet, de ögonblick då det är ständt åt det oändliga" (sid. 28).

"Vi böra efterse skillnaden mellan det hedniska och christna Chevalieriet. Med samma inneburna känsla af hselfständig kraft, förenar den christne Riddaren tillika det finnelaget, att ehuru han med gränslös frihet flyger öfver werlden och ger wika för intet våld, så gifver han dock wika för Herren i himmelen, och böjer sig lammfrom för det heliga korset; — och, ehuru han finner sin arm nog stark att krofa skogarne, så will han ej skada det minsta löf, om en blick ur Ungmöns öga ber honom skona. — Härav finna vi, att det hedniska utgör foten och det christna fulländningen af Chevalieriet. Skillnaden är, att Hednar kämpen sködar hela werlden under sig, och intet öfver sig (som han ej hself dertill förordnat); då deremot den christna Riddaren och sködar allt inunder sig, utom Gud och Qwinnan, för hvilka han böjer knä. Hos den förre är det blott en följd af anlaget, om han blir ett widunder, såsom Heidrekur; eller en ädel kämpe, Angantyr. Hos Riddaren bildas anlaget efter högre bud; oswaniflån. — En fjälltopp, som genomstinger swärne är kämpen, (släende war blick med sin storhet (han är extensiv); ett ur samma berg taget och ges

nom elden härdadt Stål är Riddaren, gripande
öf till beundran med sin ädelhet (han är in-
tensiv). Kämpen är en dunkelwart Sköld;
förflytning är hans seger: en blank Sköld
(som wördsam återgiver Solen deß strålar)
är Riddaren; hans seger är förtjusning" (sid.
39).

"Uppgiften af Historiens mål är tillika,
för att så säga, Historiens apotheosis — Klio.
Detta mål, som endast Christendomens ide-
wissa, är, att för os framställa Ändlighetens
tafla så, att den synes projicierad till oändlighet.
Så blir våra ödens gräsligt invecklade
Mångfald en stor Enhet, och (genomtron på
Förhynne) en klar Enhet. — Historien skall
säga, att Menniskoslägtets Uppfostran för ett
estet jorden kommande egentligt liv: Ewighe-
ten, är denna enhet." (62).

"Midt emellan Christendomens första punkt
— Christi födelse — och den tid, då, genom
lärornas utbildning, det renade begreppet om
en Gudastyrelse uppenbarat sig för mennis-
snillet, ligger det romantiska Tidehvarfvet,
Europeismens blomma, den intre Historiens
wällust. Så faller äfven Chevalieriet midt
emellan första försöken af europeisk Stat, och
deſa försöks fulländning i jeannigtsystemet
och Constitutionerna. Då, nemlig, det christ-
na politiska förhålandet var satt i Lag, men
styrelsen icke kunde sammanhålla de ännu bar-
bariska atomerna i Staten, då var det det
adla Ridderskapet, som af intre kraf och ordens-
pligt kämpade rättvisans och oſkuldens sak, tills
statsordningen hann mögna" (sid. 83).

Statistik.

"All mångfalds sammanhållande till En-
het är Samhället: Universi politiska namn"
(sid. 78).

"Sjelfsua Statsbyggnaden är en resning
öfwanpå det enskilda Familjeförhållandet, ifrån
dena grundfödran utgången och hwilande
derpå ständigt ännu. Om således familjeför-
hållandet blir olycklig, genom beständsdelarnes
Heterogenitet, fallet för upplösning, så will det

säga, att grundvalen murknar, och då ramsar
det, som vetrofwanpå är rest. Det är altså
just Statens sak, att se till, det ej olikartade
föreningar ingås, att ägtenskaps helgd bewar-
ras. Men hvad man will bewara, måste bes-
waras innan det förloras" (sid. 81).

"Genom elementernes sättning i en all-
män jeannigkeit får Wäsendet stadig ställning
(Status); äfven Kroppen och den yttre week-
samheten komma till helhetens frid, genom den
plats, som i mennisouniversen anvisas dem"
(sid. 97).

"Swenska folkets egentlighet är Bonden,
han är fundamentet, marken. Wäl har af
Bonden, den ursprungliga odalgrundet, seders-
mera i statsformerna fyra Ständ uppkommit,
hvaribland äfven ett särskilt kallas Bondes-
Ständet; men i sjelfwa werket (d. w. s. då
formerna genomskådads till grunden) är alt
bondiskt, folktigt: — och i medelpunkten af
Folket står des Ideal, des högsta äftling,
centraljuset, Konungen. Konungen (det ideala)
och Folket (Bonden, det reala) äro, i grunden
att tala, de två, som i landet endast finnas;
och af deras förening uppstår den statiska En-
heten" (sid. 98).

"Men ester Bonden är Nekets sjelfwa
Realismus, och det är högsta målet för alt
realt, att tendera mot idealitet, så är det
Bondens (den swenske medborgarens) allmän-
na mål, att idealiseras. Alla yxen och förs-
rättningar (litterära, militära, mercantila,
ekonomiska m. m.) äro intet annat än olika
former och formclaser, hvari denna idealise-
ring går för sig; äro olika trädslag uppväxne
ur den allmänna marken" (sid. 99).

"Swenska Folket har, genom alla åldrar-
ne af sin tillvarelse, hufvudsakligen idealiserat
sig genom utbildandet af de fyra Neksständen.
Tvenne af Neksständen tillhörer det enskilda
i Swenskheten, hvarsöre de äfven uppspirade
under des hedendorf: de äro det bondiska och
adliga ständet. De tvenne andra uppkommo
med Swenskhetens universalisering (christning):

det christligt' presterliga och borgerliga" (sid. 100).

"Då wi, med användning af lärorna om det dubbla lifvet, betrakta Svenskheten, finna wi, att deß lif i sitt individuum (deß he-
dendom) måste bilda en Enhet för sig, full-
ständigare beständande (alltså försedd med ex-
pansiv och attractiv kraft), lika väl som deß
Lif i universum (deß christendom). I affeende
på den första (den jordiska, enstilda) Enheten,
är det närande Ständet (Stats-nutritionen)
deß expansiv-kraft. Den kraft, som bringar
fröet att bärta frukt, är expansion. Detta är
Bonden, i ståndsbemärkelse; det är Statsna-
turens första steg till idealisering. Men det
som sammanhåller denna Enhet (begränsar Ex-
pansionen, så att den ej förslyr), är deß attrac-
tiv-kraft, det kämpande ständet (Stats-förswa-
ret), den adlige mannen. Dessa begge måste
vara de två första motatserna vi se uppstå
i svenska folket, och de visa sig äfven under
Hedendomen såsom Odalmän och Thignarman.
Detta sednare elementet undergick dockrefter män-
ga förändringar i beskaffenhet och namn, så att
vi, i allmänhet, blott wilja kalla det: Adels-
mann. Odalmannen är den svenska till-frukt-
barhet odsade Mullen. Adelsmannen är det
svenska till förvar förädlade Jernet. Dessa
begge den svenska Individualitetens elementer
(märandet och förvarandet), gå (såsom Expan-
sion och Attraction) sinsemellan i motsatte
riktningar, och hafwa deras Synthesis uti sjeff-
va Fosterlandskänslan, dragningen till den
svenska Jordanen (Tyngkraften), Gravitationen,
anti hvilken Expansion och Attraction samman-
gå till enhet". (Sid. 101).

"Svenskhetens lif i Universum (deß Chri-
stendom) bilda lika så väl som deß Individu-
alitif, en Enhet för sig, hvilken då äfven
måste äga sin expansiv och attractiv kraft;
men detta i allmän, hela mänskligheten röran-
de mening, likasom den förut betraktade En-
heten ägde sina begge elementarkrafter i en-
stild, blott den svenska mänskligheten rörande

mening. Lefwandet i det hela på gudomligt
sätt (för att införlifwa sig i allt gudomligt)
är den andliga Kosmopolitismen, Preststån-
dets sätt: lefwandet i det Hela på mänskligt
sätt (för att införlifwa sig med allt mänskligt)
är den werldsliga Kosmopolitismen, Borgare-
ständets sätt. Presten skall resa genom alla
ideallifwets (himmelens) trakter för att samla
skatter derur åt mänskan; det är den andliga
communicationen, ideens utbyte från alla håll,
Världomén: Borgaren åter (utränt i consequens)
skall resa genom alla realifwets (jordens) tra-
kter och samla deß skatter; hvilket bildar den
werldsliga communicationen, Warors förande
öfverallt, realiers utbyte, Handeln. — I den
universala Enheten (hvaruti Svenskheten i
medeltiden, engel) är Prestständet sjelfwa Ex-
pansionstrafken, hvilken kraft här är den som
höjer mänskan till Gud, helgar; detta är allt,
så det heliga Ständet. Borgareständet är der-
emot attractiv-kraften, hvilken kraft här fast-
håller den (genom den mynnämnde expansionen)
till öändlighet förflyende mänskan, så att hon
äger bestånd. Borgareständet är således egent-
ligen det, som, under det mänskan idealt öf-
verlemnar sig till betraktelser öfver det eviga,
gifwer hennes warelse upphöälle (förvarar det
presterliga hos mänskan från nöd). Vi fin-
na Handelsmannen, såsom en nödvändig (nöd-
afhjälpende) motsats, alltid i tidehvarfvet och
i staten uppstå med det samma som en läsan-
de (mediterande) elaz der träder fram. All-
mänt att tala, är Werldshandeln mänskans
attractivitet, och Gudstjensten (religionslifvet)
hennes Expansivitet. — Men såsom Svens-
hetens individuala elementer (Bonden och A-
delsmannen) genom Christendomen ej förinta-
des, utan deri upptogos, så att de, under Stats-
lifwets sednare åldrar, följe med de nya beg-
ge christna elementerne; så finna vi detta säs-
lunda hafwa gått för sig, att Bondständet
(Statens individualitets-expansion, den reala
Näringscläsen, Åkerbruket) och Prestständet
(Statens universalitets-expansion, den ideala

Märingseläsen, Lärdomen) söto sig till hvarandra å ena sidan; samt Adelsståndet (Statens individuala attraktivitet, den reala statswarelsens Föriwar, Krigswäsendet) och Borgareståndet (Statens universala attraktivitet, den idealala statswarelsens försvar, Handeln) söto sig till hvarandra å den andra sidan, på ett sätt, som egentligen vid medeltidens slut är märkbart. Det var sålunda, som sjelfwa möjligheten bereddes, att alla fyra elementerne en gång verklig kunde bli swa Ett. Ty Bonden och Adelsståndet woro redan genom deras inre natur hvarandra tillhörige, liksom äfven Prest- och Borgareståndet. Sölslade sig nu, genom en sednare införlifning, det bondiske till det presterliga och det adliga till det borgerliga, så måste denna sammansättning bilda en Förbindelse mellan alla fyra, som skulle vara öfvergången till deras blifvande verkliga Enhet. Och denna förbindelse, som under Styrarnes tid började, kom i synnerhet till stånd under Gustaf Wasa, då Svensheten sattes till egentlig Stat. Det var nu, som genom Protestantismen, å ena sidan, Presterkäpet fälldes från sin katholiska höjd och sammanknöts med Folket; samt, å andra sidan Adeln, genom Christierns yra fastad ifrån höjden af sina gamla anspråk, ingek förtroghet med dem, hos hvilka Magten nu alltmer steg, (penningeägarne, Bergarne). I sren denna tid blefwo Riksdagarne (de fyra elementernes Förbindelse) hela Svenshetenens bild i smärt. Och så har det gått intill os. Men ett femte slags menniskor hafwa, under de sednare tiderne, börjat uppfå i Staten, som ej i ytter formen tillhört sjelfwa Riksstånden, och derföre saknat Representation. Märkvärdigt nog hafwa dessa menniskor fått namn, helt allmänt af Ständspersoner liksom i sig inneslutande alla Ständen. Sådan lär och meningen vara. Ständspersonen — tro wi — är aningen om det allmänna lefnadssättet i Staten, om alla fyra Riks-Ständens sammangång till verklig enhet, om den idealisirade Bond-

lefnaden, hvilken vi förrut nämndt. Statsnäturens första grund (Bonden) måste, såsom vi anmärkt, vid statens högsta utveckling återkomma, men återkomma i högre potens. Detta Stats-realismens slutsträfwande är des idealisation. Ständspersonen (hvilken benämning alldelvis icke må förblandas med embetsmannen) bör betänka denna höga mening af sin tillwarelse i Staten, och rena sig från allt heterogent; ty detta synes os i sanning vara begynnelsen af ett nytt Stats-phänomenon, och tiderna sjelfwa skola väl närmare förklara, "hvard vi icke ännu se" (sid. 104—106).

"Det embetsmanliga, Riksstyrelsens Rationalisationer, tillhör ej alls sjelfwa Statens Realismus; utan är Stats-idealismens (det Kongligas) sträfwande till realitet, — är Konungens gång till folket; liksom de fyra Ständen utgöra Folgets gång till Konungen" (sid. 107).

"Den romantiska enheten och i allmänhet, förhållandet emellan man och qwinna, är familjeliswets grund. Den uraniska enheten åter, och allt förhållande emellan Gud och Menniskan, bildar den sednares oändlighet, är det ewiga liswets grund. Nu är Staten den emellan dem begge swäfwande förlikningen. Staten är en resning ofwanpå familjeförhållandet, i mening, att sätta den enskilda mensekan (familjens punkt) i orubbadt tillstånd, att kunna uppsöstras för det ewiga. Utan Staten kan det oändliga i Uranismen icke öfvergå till menniskornas individualitet och mensekan i sig (försakliga de enskilda); och utan staten kunde ej heller det punctartade (det omfrefna) i familjelivet upplösas och mensekan föras till den rigtning af expansion, som är hennes mening" (sid. 117).

Genom de meddelade utdragen är äfven Förfis's styl tillräckligen karakterisirad. Det råder i den, på ett utmärkt sätt, fullhet och

ett friskt och omverlände sif, som understundom swäfvar in på det poetiska gebietet, änna till den grad, att Dictionen antager en afmätt rhythmisck gång, t. ex. sid. 43: "I fasta, städiga, mauliga slag faller Hammaren — bult! bult! — djupt synas spåren i jorden, i dalen, i hällen efter Thors slag: den dugtiga, den jerngrå Prosan. — Men ätheriskt, hwinande genom lustens vågor, går Gugner fram, det snabba, det sjungande spjutet; ej nogar det mota, ej fjällar det hindra, ej synas på jorden deß spår: så den swajande (?) tärnan med himmelsbla ögon, Poesien." Och ännu beständare och wackrare, sid. 53. "Då blittrade en Ljungeld; ej kom den från jorden, från skarne kom den, och anslog så mägtigt de innersta strängar i menniskans djup! Nej, Död war ej målet; ej himmelska hoppet en hängande wink! Se ny glöder redan en stjerna i öster, hon bådar en uppgång, en morgon ånyo; för menniskan öppnas en Rigtning oändlig, ej utåt, men uppåt oändlig, en ny." — Men derjemte måste man medgiswa, att Förf:s styl är nog oejenn, lidande icke allenaft af wissa glömskor — att Rec. så må säga — i uttrycket af ideen, som ger anledning till besynnerligheter, t. ex. sid. 47: "Hvad se de undersamme i landtiswets innersta helgedom? Ini skinet ses en Tafla." Förf:s tankegång är wist mycket riktig, ty enligt det föregående fullt landtiswets innersta symboliseras af Frigas skrin. Men deraf att Förf. mera sett på ideen än uttrycket, har detta blifvit sådant att man i landtiswets innersta helgedom ser en tafla. Sådana inadvertenser förekomma ofta. Widare stöter man på wiña ordböjningar som icke äro swenska, till exemp. "klyfwa in i"; "sammangry" o. s. w. Och desutom räder en ovårdsamhet i hopställningen af ordhuden, så att flere ord med samma ändelser och slutfall följa omverlade straxt efter eller tätt på hvarandra, hvilket, tillika med de ganska tätta Parentheserna, af hvilka Förf. betecknar sig, hindra hans Diction att blifva lika

så behaglig som den är rik och ideefull. Då, i anledning deraf, han kan blixta en utmärkt swensk Prosator — ty han besitter redan dertill det väsendtlige: rikedom på stora originella ideer, eller nobile pectus & os magna sonalurum, så önskar Rec. upprigtigt, att han tillika mötte wilja beslita sig om det inolle atque facetum, hvilket den fulländade Prosatören behöfver icke mindre än Poeten. Rec. har vid denna skrift varit widlöstig, och har betjent sig af en honom främmande metod i närvarande Recension, den han lätit till det mest, bestå i utdrag. Han är deröfwer skyldig en förklaring, och här är den. — Formen af denna Skrift är sådan, att de fleste, i anledning deraf, som en obetydhethöfwerse den, andra åter, utan sinne både för Symbolers vigt, regel och betydelse, kanke känna sig frestande att göra den till föremål för ett platt grin. Då nu våre allmänhet icke just i hög grad äger förmågan att abstrahera det tillfälliga ytter från det irre väsendtliga, och denna Uppsats är så rik på de mest fruktbringande ideer, hvilka förtjena att begrundas och behjertas, så har Rec. welat gifwa anvisning derpå, i det att han gaf fart åt några bland dem — och inbillar sig upprigtigt, att dermed hafwa gjort en tjänst åt den allmänna bildningen.

C. J. Hallmans Skrifter. Stockholm,
Ortman, 1820. 455 sidd. 8:o, med porträtt.

Flera omständigheter hafwa vällat, att för os Gustaf III:s dagar kommit att synas i ett slags mythiskt sken, ungesär som en försprungnen gylene ålder. Denna tid war werksligen i många afseenden ganska lycklig. Efter en lång årsföld af irre venighet, utländska

ingrepp och allmän oro, uppkont under styrelsen af en ung snillrik, glad och intagande Konung, en stadgad Regering, som snart förvärvade sig icke allenaft anseende hos främmande makter, utan äfven utseende af en allmän innre wälmåga, under låga priser på alla lifförnödenheter, symboliserad genom de glada Wettenkapernas framsteg, och nästan beständiga offentliga nöjen. I synnerhet måste denna tid framstå i detta skinnande ljus, i jämförelse med den för os nytt förlutna tiden, under tyngden af politiska olyckor och det hårdaste ekonomiska betrycket, så mycket mera, som nattsdan af Gustafwianska tiderymden, till det mesta, för allmänhetens blick är undangömd och man ser endast dagrarne af den, framstrålande i skrifterna af de snilla, hvilka woro dessa glada tiders genuina barn: Bellman, Hallman, Rexell och i lägre grad, både med afseende på genialitet och rykte, Roth, Windahl och Enwallson, hvilkas quiske och munstre Mäcenas, Elis Schröderhejm, karakteristiskt nog, tog sitt inträde i en lärda Akademii med ett Tal om Nöjen. — Den allmänna wälmågan och glada stämningen hade icke allenaft framkallat ett antal swärmande Vagabunder af ålta svenskt skrot och korn, hvilka hälften omedvetet carrikerade sitt lefnadsätt, utan äfven några det glada snilletts söner: Bellman, Hallman, Rexell, mot hvilkas djupa känsla och rika inbillning dessa swärmande warellers bacchantiska lif bröt sig, som strål mot prisman till skiftande taslor af orgiastisk Bambocciant-styl. Så wida öfvergick helstarnes lefnadsätt till deras sångares, att dese, utan att antaga den smutsiga lideligheten, den de parodistiskt målade — hvarföre He Stjernstolpe har orätt att, i sitt företal, ställa Bellman och Hallman på samma grud i det allmänna lefvenernet med Lidner — dock antogs en vis munter och genialisk vagabundism, hvilken, utan att eftersträfwa öreställen eller penningewinst, också lemnade alla andra sysselsättningar för att ensamt egna sig åt

Phäos och Apollon, och gerna i wänners lag, vid det fradgande glaset sång det flygtiga ögonblickets förnöjelser. Så kan man på visst säga, att dese Skalder, Bellman och Hallman, båda utan någon egen förmögenhet eller beständig inkomst, i ett gladt lif här längst i Norden, på visst sätt förmynade det lefnadsätt, som fördes af det gamla Greklands Sångare och Rhapsoder. Lifsom dese, woro de öfverallt välkomne, ja en Fest syntes det för alla i de hus der de inträdde, th den plägning dem wälwilligt erbjöds, betalte de rikliggen dermed att de frysade alla husliga nöjen med den hänsförande dikts glada gäfva.

Äfven den lithet hade de med Greklands fördne Sångare, att de soga bekyrrade sig om förmärkande af rykte, ej eller att med sina quäden berätta winsten af odödligheit eller en efterverldes beundran. Nåftan öfverlagda flöto dese sånger från deras winstänsta läppar och om ej de närvärandes förtjusning i hast upptecknat dem, skulle de fleste aldeles undgått vår beundran. Så har man då efterhand erhållit några Samlingar af Bellmans oförgätliga Sånger. Hallman har åter länge väntat på samma rättvisa uppmärksamhet, och derunder har händt att trostligtvis de fleste af hans småstycken gått förlorade, hvilka till det mesta woro inblandade bland Skrifterna af det vittra Ordensfältskap Grekerne, det han sjelf skrivit, och hvilka — enligt Företale — "genom åtskilliga personers dödsfall, hos hvilka de blifvit förvarade, slutigen aldeles förlorit." Emedertid har dock Förläggaren — hvilket med tacksamhet bör erkännas af hvarje sann wän af Svenska Witterheten — gjort hvad han kunnat, neml. hopfamlat de af Hallmans skrifter, hvilka förr redan genom trycket woro bevarade, och i en ny samling utgivnit dem, då de i sitt gamla skick redan började blifwa fällsynta. Vi hafwa således här egentligen blott Hallmans Theaterstycken, men dese äro, i flere afseenden, också de viktigaste, dels för hans eget rykte, då det

huswudsaktigen på dem war grundadt, dels också för svenska Witterheten, som i Dramatiken, besynnerligen den komiska genren, är nog fattig på originaler, så att denna samling är i denna hänsigt den betydligaste som vi hittills kunnat framvisa.

Komiken är, såsom ofta blifvit anmärkt, i sjelfwa werket en upp- och nedvärd Tragik, der, (då i den sednare för att försvara Andens ideala autonomi mot Nödvändigheten stränza fordringar, sinligheten uppoftas,) under herrskarewäldet af Slumpen, sinligheten behåller seger, under åtskilliga sina egoistiskt berükade åsweutyr (intrig), hvilka, just emedan de så nära gå in på den wanliga hvardagligheten, för att ické nedsjunka till Prosa, måste uttänkas af den mest oinfränkta fantasi, aldeles frilemnad att ställa allting, hvad inom desse krets kommer, på huswudet. En af våra genialiska yngre Författare har ganzka träffande anmärkt, att "Komedien här sitt inunterhetssöråd blott på ytan och tillika att den derigenom "ger os den inre elastiska krafft"; ty genom desse gräsliga taflor så wi rätt mägtigt Återstudningsbegäret ifrån det låga. All Satyrmålning, som är äcta (ej bitande, smäde ig, räfsfalske m. m. utan en sann uppenbarelse af det Nödvänddas natur) är ett oundgängligt element i den fullständiga Konsten. Också är det blott den ädra, rena (i sig sjelf tragiska) människan, som kan måla den äcta". *) Och att man, i dessa ord har en fullkomligt träffande charakteristik öfwer Hallmans dramatiska stycken, bewisar påtagligen det stora wärde de, såsom komiska compositioner äga. Efter det ofwansagda är det naturligt att all Komik är en Parodi af det tragiska elementet, fastän den wanligen endast erhåller detta namn, då den bestådar ett väist bestämdt

*) Handlingar till Upplysning af Manhemsförbundets Historia, sid. 63, 64.

tragiskt objeet, en bestående tragiskt Pjes, genom sin bafranvända tub; och lika så litet som Komedien i allmänhet förringar Tragedien, eller kan hafta det för affigt, lika så litet behöfver det Parodierade stycket lida något af Parodiens — ehuru wiserligen i sådan satirisk affigt; äfven detta wapen kan användas. Derigenom får dock Parodiens någonsting väist betingadt i hela sin construction, hvarigenom desse glädje blir mindre ofhyldig och allmänt förståndlig. Sådana äro dock alla Hallmans Parodier, hvilka intaga största antalet bland han Pjesser. — Men att allmänt charakterisera dem vorde Rec. böra uppskjuta, till desse han anmält hvarje stycke särskilt.

(Göts. idler.)

Om Manhemsförbundets föreslagna Organisation. Recension af Omdömena deröfwer. Adress till Allmänheten. Stockh. Immelius, 1821. 16 sidd. 8:o.

Det war att wänta, att en wiß Tidning, i följd af sin antipodiska ställning till alt hjuv, ständigt fiende till nya Ideer, som ej kunnat hämtas från Le vrai Liberal, ständigt rustad kämpe mot all inhemsck förtjent, då den ej ståmplas af långa anor, — det war att wänta, att denna tidning skulle draga i härnad mot skriften Manhemsförbundets Handlingar, driva ett platt gäf med de ämnen, som för andra menniskor äro heliga, göra Samfundet, som förkastat samma skrift, misstänkt för förfallande affigter och sätta anekdoten om en ynglings sjukdom i förbindelse med Förbundet. Också uteblef icke ett sådant anfall. — Det närewarande Swaret är författadt med lugn och wärdighet: mest har derwid sägnat de sista raderna, som innehålla Försis löste att på ett annat ställe utföra de ideer, hvilka han hittills antydt.

S w e n s t

L i t e r a t u r - T i d n i n g.

N:o 9. Måndagen den 5 Mars

1821.

R e c e n s i o n e r :

E. J. Hallmans Skrifter. Stockholm,
Ortman, 1820. 455 sidd. 8:o, med por-
trätt.

(Fortsättn. och slut från N:o 8.)

Denna Samling är icke ordnad chronologiskt. Den börjar med Hallmans sista Pjes, författad 1786, eller Tillfället gör Tjuwen-Divertissement i en Act med Vaudeville (1—34). Detta Stycke gälde länge hos allmänheten, för ett werk af den, i politiskt afseende, så orolige och märkwärdige Gustaf Maurits Armfelt, och anledningen till detta rykte är följande. Gustaf III:s smak för Witsterhet och i synnerhet den dramatiska är allmänt bekant, så att författandet af något lyckadt Theaterstyre war ett säkert medel att vinna Konungens uppmärksamhet och nåd. Af detta medel ville Armfelt betjena sig, för att ännu mera stadga den ynnest, med hvilken Konungen omfattat honom; han öfverenskom derföre med Hallman, att mot ett arfwode af 100 Rkr, åt honom, i hemlighet, skrifwa ett dramatiskt stycke att uppföras inför hofvet,

Hallman gick in på Förslaget, Armfelt lät hämta ut honom till Drottningholm, där han hyrdes in hos då varande Konungens Kammarherre, sedemera Kammarförwandten vid Kgl. Museum, Kamreraren Göbels rum, och der, i hemlighet dold, författade han, på twenne dagar, Tillfället gör Tjuwen, hvilken sedemera sattes i Musik och uppfördes först inför Konungen på Drottningholm, af Hoffsfolket (men Marktschreyarns rôle spelades af Bellman), derefter på mindre Theatern och på båda ställen fördade mycket bisall. Armfelt complimentterades öfverallt för denna lyckliga produkt, och Konungen såg med nöje en sådan talent hos sin Gunstling. Men den låsfwade betalningen åt Hallman döjdé att utfalla. Då besökte han Kellgren, berättade saken sammanhang, bewiste sitt auctoritap genom framvisande af sitt concept, och följdenderaf blef Kellgrens bekanta Skaldebref till en förmåig Herr som kriswit en Theater-pjes, hvilket påminde honom om uppfyllandet af sin förbindelse, på ett sätt att han fann stål i att ej längre dröja dermed. *) Då

*) I synnerhet om detta Skaldebref läses

Hallman nu bekom hwad han sig betingat, lät han, så länge han lefde, gerna gälla för en an-
mäns, ett af sina yppersta productionen. *)

Att Tillfäller gör Tjuwen förtjenar det-
ta omdöme, det har längesedan varit medgif-
vet af en hvar som sett denna glada Pjes
från Scenen. Då den var ännad att förf
uppföras inför de mest bildade åskådare, är den
viktad i en wida finare, mera idyllisk än car-
rikaturist colorit, än de öfriga Hallmanska Pje-
serna. Den är på en gång en lika munter,
som träffande målning af Sveriges lyckliga
almoges sedor vid ett bröllopp och på en landt-
marknad, intressantare gjord, genom framställ-
ningen, i twenne unga åskändes händelser,
huru

"Hdet skallas med de kära,
Utan skäl den ofta bryr;"

och desutom prydd och uppliswad genom upp-
träddet af en Marktschreyer, en dansande
Björn och åtskilliga andra Marknadscener.
Desutom kan ingen nog beundra den milda,
glättiga ironi, som swäfwar öfwer det hela och
den friska, lediga och lefswande läckerhet, som
röder i hvarje parti, i hvarje couplett af det-
ta ypperliga stücke, foster af ett hjerta, i hvil-
ket ingen oro fäkt ingång.

i sitt ursprungliga stück, sådant det inför-
des i Stockholms Posten. Då man berän-
ker huru pred Konungen kulle ha blifvit,
om han på detta sätt funnit sig bedrä-
gen, kan det icke undfly någon, hvilken
påminnelse som låg i de båda ursprung-
liga slutverserna:

"Glads att er Konungs ynnest äga
Men bärwa att förlora den."

hvilka sedemera ändrades i upplagan af
Kellgrens Skrifter.

*) Man har nyligen, i Allmänna Journalen,
welat bewisa att ifrågavarande stycke ver-
kligent, såsom man hittills trott, tillhörde

Casper och Dorothea. Heroist Djur-
gårds - Baller i Tre Akter. Parodie sid.
35 — 70) är den äldsta af de Hallmanska Dra-
merna, författad redan 1775; och uppförd å
Humlegårdstheatern, såsom Parodi öfwer Ope-
ran Acis och Galathea, den Latin imiterat es-
ter Fransyskan. Att det werkeligen varit af-
sigten härmed att förlöjliga nämnde gansta
matta och föga betydningsfulla, blott i en och
annan Aria lyckade Opera, det kan man sluta
dels af epigrafen: Non omnes possunt ole-
re unguenta exotica. Plautus; dels af to-
nen i hela Företaget. Sjelfwa marschen af
händelsen är helt och hållt betingad af den
Pjes, som parodieras och är jålebes af föga
djuphet eller rimlighet. Tycka Skomakar-Ge-
fällen Caspar, älskande Dorothea, upparserka
på Krogen Tycka Paradiset å Kongl. Djur-
gården, rivaliseras af Skolmästaren vid Djur-
gårds-Skolan, fordna Corporalen Dunderbom,
och blir slutligen af honom ihjälslagen med en
brännwinskagge. Af förtwiflan förtar Doro-
thea sig utför en Källartrappa; men Bacchus
mottar henne skyddande i Källarsvaln och ut-
ropar:

"Klis Dorotea upp, se Caspar i sin lebens-
gross,
Han nu min Schuster är och lyser här ett ewigt
blos.

Du fagra mö skall blifwa hans Madam" &c.
Så är äfven hvarje Recitativ, hvarje Aria,
hvarje Couplet mästerligen parodierad; men
hwad som gifver Caspar och Dorothea ett alla-
tid blifwande wärde, då den Latiniska Operan
längesedan är glömd, och väcker näse äfwen hos
den, som aldrig sett det föresväfwande origia-
nalitet är den fullt utbildade, allt igennom
fristigt skrattande och sanna Burlesk, som här

Armfelt; men Rec. är i tillfälle att när
som helsl kunna anföra flera wittnen, som
äga säker kändedom om att detta stycke
erkänner Hallman såsom sin författare.

leswer i hvarje vers. Så hvard kan, i sitt
slag; öfverträffa denna Aria:

"Ich rize in te leder
Ein bildt von Torets
Sum schene schrälen spredet,
Undt bedre feuerke,
Am planke payneder,
Sum åt then sulen le."

Eller denna Duo:

"Casper.

Förr schall ein stifel plise
Förpichtet till ein schu,
Förn jach schall öfvergifa
Tich red undt hvit walmu."

"Dorothea.

Förr shall en stänka bliswa
En kunglig karafin,
Förn jag shall öfvergifa
Dig, sota Rosmarin."

"Casper.

Wenn jach ten pechtrå gniter,
Det piber mer undt mer,
Undt wenn bey tich jach sitter,
Plir hjertet schmält sum smer."

"Dorothea.

När brasan hästigt brinner,
Ett stekspett gnäller gält,
Och hvar gång jag dig finner,
Så pickar pulsen snällt." —

Finkels ParentationsAct. Prolog till Comedien det Und- rjordiska Bränwins Brän- meriet (Sid. 81—127) författad år 1777, har såsom, varande blott en Prolog, ingen egentlig intrig. Dels ändamål är blott att tjena såsom en historisk Inledning till nästföljande Lustspel. Dersöre uppträder här Krögerkan på Krypin, berättande Finkels ändalykt och anledningen dertill; och dersöre berättar Fält- Commissarien Drommelberg. Finkel lesnads- lopp, i den parentation, på stärtiga alexandriner,

som han håller öfwer den afböde. Men då hans fordna Motpart, Seeter Gasp, midt under oration inträder och börjar smäda på den parentherade som parentatoren, höjer sig Finkels våtnad, hvilken setat gömd under hördet och strämmer alla på flykten. Men parentationens åhörare utgjordes af hembryggare- ställets vanlige gäster; en gammal Skolmästare, en tyft Badare, ett öfwer sin titel högdraget Hofråd etc. alla tecknade med sanning och munterhet genom deras högst lediga dialog, i obundet föredrag, så att man med werkeligt nöje läser denna prolog och troligtvis med än- nu större skulla se den ifrån Scenen.

Finkel eller det Underjordiska Bränwins-Bränneriet. Comedie i Tre Acter blan- dad med Sång (Sid. 129—194). Om detta först år 1776 på Humlegårds theatern uppsö- forda och tryckta Lustspel, uttrar sig Hallzman, i företale: "Här öfwerlemnas allmän- heteren en liten piece, som jag i all ödmijkhet anhåller måtte blisva antagen för en comedie, ty sastän der brister mycket i reglorne, har han likväl någon likhet af ett sådant slags thes- atre-stycke, i anseende till indelningen och skrif- sätter; jag bör ock medgivwa, att i denna piece saknas den fina och så oumbärliga intriguen, som dels på ett löjligt, dels angenämt sätt öfvermodar öfståndaren; men så är han likväl i det mesta befriad ifrån det söfwande opium, som icke så sällan flyter ifrån våra bokpress- far." Och härmend har Författ. i ganska blygsamma ord, sjelf uppdragit en riktig char- aktéristik öfwer sitt stycke. — Det råder me- lan den antika och den moderna komedien så- wäl som Tragedien, den Komedien, att liksom ödet, hvilket i Tragedien utöfwar sitt stränga regemente, och som i den grekiska war ett yt- tre, i den moderna, dragit sig inom de hand- lande personernas eget bröst, så har luppen, hvilken i Komedien drifwer sitt fria spel och t. ex. hos Aristophanes war en yttre gäckare af alla mänskliga förslager, i den nyare Kom- medien (t. ex. den Spaniska, Molieres och

Holbergs) också sinugit sig inom de handlandes hufwuden, der spelande sina puts, under namn af intrig. Att dermed Komeden, fastän i åtskilligt annat, icke synnerligen wunnit i afseende på hwad man kallar vis comica, det kan man verkligen af den erfarenheten ang, att trenne de hypersta, de mest löje-wäckande af Holbergs piecer: Ulysses von Ithacia, Häreri eller blindt Allarm och Barselstuen, icke i egentlig och wanlig mening hafwa någon sammanhängande och fortgående intrig; utan far slumpen, som en hästig och stakkagtig blåswind fram öfver det hela, wändande alt, till läsarens och åskrädarens obeskrifliga nöje, på hufwudet. Så ungesär är det äsven med underjordiska Bränneriet. De båda afdöde wännerne Finkel och Nasenblom råka i Plutostos rike. Hjälarne af Liqueur-forsäljerkan Madam von Dantzig, Corporal Olbom med hans käresta, Elsa, en Satir och Jockum distillator, då till en början Jockum gör sig skyldig till ett injurie-brott mot Nasenblom, för hvilket han måste göra honom aßön. Men då det oaktadt, do Aßdöde icke kunnna upphöra att efterlängta det, som i lifvet utgjord deras wäslust, besluta de att anlägga ett Bränneri i Helvete, och då dertill fordras förenade kraffter, förliker sig Nasenblom med Jockum på det han måtte summa öfver Styx till de elusiska fälten för att stjala sockerrör. Alt går förtäffligt! Bränneriet kommer i gång, alla frödas öfwer de erhållna suparna, då Satiren, dels af harm deröfwer att han icke fått nog af den spirituosa nätskan, dels af begär att suatta Elsa från Olbom, angifwer deras snyfselfättnings hos Pluto. Nu anlända Domare och RättsBejiente de der, sedan de skyldige på hargning gripne blismit, med kraff belagde, confissa hela Brännerinslagret, det de, tillika med Satiren och Elsa, i fröjd och gamman, förtära till des de tumla undr tingsbordet. Oaktadt all den lustighet, som råder i det heila, kan man dock icke hindra sig att anmärka det den första ledande Ideen ej blismit till-

räckligt begagnad; man saknar det fantastiskt-poetiska elementet, ett nödvändigt willkor för alla dichter af denna art.

Sterbus-Rammereraren Mulpus eller Caffehuset i Stora KyrkoBrinken Comedie i en Act (sid. 195—242), lika gammal med det Underjordiska Bränneriet, eller från 1776. — Till Mamsell Aurora, Dotter af Caffehusvärdinnan Madam Bindmösha, fria på en gång, SterbusKammereraren Mulpus, gynnad af modern, som tror honom vara rik, och en officer vid namn Gyllenplitt, som har flickans tycke. Genom hans tillställning händer det dock, att i samma ögonblick, som Mulpus infinner sig på Caffehuset, för att förlofwas, anlände dit den förläddde UnderOfficeren Touzjours, som lockar Mulpus till ett part Bingte Un, spelar af honom 1200 Daler, börjar grål med honom och låtsar sig af honom bliswa stucken, i anledning hvaraf förläddde Personer, såsom Polisbetränter, inkomma för att föra Madam Bindmösha i arrest. I sin förfsträckelse wänder hon sig till Gyllenplitt, med anhållan att han ville hjälpa henne, det han åtager sig med willkor att Mamsell Aurora gifves honom till ägta, och dertill samtycker Madam Bindmösha nu så mycket hellre, som det blifvit upptäckt, att Mulpus är utfattig och hela frieriet blott en finans-speculation. — Denna är den enda af Hallmans pjeser, i hvilken det råder en ordentlig intrig och som hel och hållen är skrispen i stilien af hwad Franssonerna kalla la bonne Comedie. Det är också den enda, som Rec. en gång sett uppföras och han erinrar sig ännu med verkligt nöje hvilken herrlig effeet den gjorde, ehrut den spelades minde än medelmättigt. — Skrivar Rolf. Skädespel i Tre Acter med Divertissement emellan Acterna Parodie (sid. 243—298) önsrer Birger Jarl, Opera af Gyllenborg, författad och tryckt år 1778. Till denna hörer, såsom Efterspel: Boucharonerne eller det ståll någon ortsak ha Proverbe-Dramatique i en Act (sid. 299—

342) författadt 1788. Då denna sistnämnde behandlar ett så betänktligt ämne, som en Skepparhustrus otröhet, och detta med Hallmans komiska öfvergifwenhet, så behöfwer man väl knappast anmärka att det hela fätt en nästan för längt gående twethdig ton. — Annars är Skeppar Rolf, i wist afseende, den namnkunigaste af Hallmans pjeser, äsven i anledning deraf att Grefwe Gylenborg tog ganska illa upp, att Hallman parodierat hans Birger Jarl, så att han icke blott hotade att betala Hallman detta puts med slag af sin läpp, utan äsven flagade för Konung Gustaf III dörfwer. Men då för ett sådant brott, icke något straff finnes stadgadt i Lagen, förbehöll Konungen sig att sjelf bestämma böterna, och det blef då Hallman ålagt att parodiera Wellanders Opera Thetis och Pelé. Han lydde och nu framkom år 1779.

Petis och Telée. Comedie i Tre Acter. Blandad med Sång. Parodie (sid. 343—410), i hvilket sycke han icke underlätt att stänta med den grefliga weden. Dersöre blef Petis, Pjesens Hjeltnna, en HusJungfrau, om hvars kärlek täflade en ung Grefwe, en finse Fis-Sump-Skeppare, vid namn Borgander och Poeten Telée; men då draklet, genom "Kloka Gubben i Skimarviken" förkunnat ödés beslut, att

"— Den Petis får till man,
Med tiden får twå horn, som högre bli
än han",

lämnar både Grefwen och Borgander henne åt Telée. Förut likväl har Grefwen — likom fördom Jupiter med Peleus — försökt alla medel, som stod i hans magt, att främna honom från sitt frieri, äsven hotet med slag af sin gullknappsläpp. Då tager Telée mod till sig, drar sin wärja och talar med heroiskt affect:

"Spritt min manliga blod på alla Musernas vägnar.

Spritt! och sprittande wis, att du ej bärvar
för höghet.

Hej! kom Mars, du modiga, blodiga, fro-
diga hielte.
Hjelp en Apollos son, när ej Apollo will
hjälpa.
Här Herr Grefwen en läpp af Guld, jag
wärja af mässing:
Dö och dödas ska den, som vågar taga min
fästmö.
Hej! jag är rasande, hi, ha, hej! jag fruk-
tar för ingen.
Jag skall skicka och fröta och hugga och pilla
och prygla.
Jag skall wisa hur svart det är att nappas
med skalder;
Ty de weta att fröta perfect så wärja, som
penna. —
Mopsa mej hit och calopsa mej dit, jag fä-
ler ej modet,
Jag skall låta er känna, Seigneur, det apol-
liska blodet.
Det är äldre än Odens och allt, det will jag
bewissa;
Ty min framfar war RitsPoet hos Drottnins
gen Disa.
Akta ett lif, Seigneur, jag fröter er nez
som en fluga".
Och äsven de ord med hvilka Kärleken,
såsom Arlequin, slutar Städespellet:
"Jag tänkte skapa till en sorgefull Comedja;
Och med ett lustigt slut förvärffa Trojas
pris;

Men ack! uppå Messenii wis
Jag henne kalla bör en löjelig Tragoedja." —
äro wist icke utan sin satiriska hänsyftning.
Donnerpamp Comedie blandad med
Sång, samt Intermedie En Act (sid. 441—
455). I denna, år 1782, författade Pjes
framställs huru Husaren Donnerpamp tillika
med Hår Feijuren Härklyft friar till Trae-
teursEnkan Engelbirk. Hennes hjerta är väl
mest böjd för Härklyft, men hennes Syster-
dotter Siela vet så väl att framställa ambi-
tionens fördringar, hvilka endast genom en
förenning med Donnerpamp skulle kunna till-

fredsställas, att hon för en stund blir tvekande. Annu mera respect får hon för Donnerpamp i anledning af hans tappra sabeldragning mot Härklyft, och det kommer nu an på att få veta, om han verkligen, när faran gäller, är så tapper, för att hennes val må bestämnas. Till den ändan förläder hon sig till Riddar Marolfi välnad, uppsöker Donnerpamp och gör honom några förslager, men då han nu, i anledning af dem, aldeles blottar sin fregget, blir Härklyft den lycklige. Äfven i denna Pjes är således intrigen ganz obetydlig, så att dess förtjenst och dess komiska kraft egentligen ligger dels i descriptionen af det hela, dels behymerligen i Fortemeden, der 1780-talets trippande Petit-Maitrer, i hela deras lövlighet, mästerligen är teknade och der framför allt Bakelse Jeanas Predikan, i stilien af den då rådande, så kallade, nya Secten, är af en stor komisktverkan.

Ned undantag af Tillsfället gör Tjuwen, och Skeppar Rolf samt Boussarongerne haftwa dessa Stycken, utom det att de, hvor för sig, särskilt warit tryckte, i en samling blifvit utgivne, under titel af Kongl. Humlegårds Theatern. Stockholm 1783. 8:o. Och desutom har Hallman, med anledning af en berömd Theater-Sångerscas försökta hemliga afvikande, författat en, här i Samlingen, icke upptagen Pjes, kallad Rymmerstan, hvilken han strax efter försökets misslyckande, lät trycka. Men som wederbörande önskade nedtysta salen, dersöre förbjödo utgivningen och lästo förförra upplagan, har af detta stycke, mästerligen, endast ett enda exemplar blifvit räddat under förgängelsen.

Om vi nu taga en öfverblick af dessa samtliga för os, å nyo, framlagda Hallmanska Pjescerna, så mäurer man, att de haftwa många förtjenster lika med de mästerstycken vi äga af den nya tidens största Komiker, den öfverträffige Holberg. Så är hans personer icke, som i de fleste fransyska Komedierna,

komma allmänna abstracta, men räffl och särflert teknade Individuer af en träffande local- och temporal-sanning. Etså är de här carrikaturers handlingar och tänkesätt framställda med icke mindre komiskt lif än dersöhet, utan att vara inskränkt af någon affecterad penhet och falsk delicateße, eller att vara försvagad af förföretet framtrytande Sentimentalitet. Dersöre har Hallman, liksom Holberg, också helst walt sina Personager ur den högre folkslassen, der charakteren, icke af någon bildningsforniña öfwerstruknen, fritt och genuint framtryter. Deremot måste man tillika, såsom Herr Stiernstolpe i Företalet, medgi märtigheten af anmärkningen i Anteckningar öfwer Svenska Witterheten *), att det likwäl felas hos Hallman "den självständiga komiska mångsidighet, hvilken gör Holberg så underbart stor." Och en sådan jemförelse excluder sig hself, egentligen i Donnerpamp, der Hallman welat gifwa till pris åt löjet, en i hselfva werket feg, men i orden skytande Soldat, liksom Holberg i sin Jacob von Tyboe och Didrick Menschenschräck, dock med ringare, åtminstone icke så rent utvecklad förmåga. Detta röjer sig icke blott genom den bristande uppförningen af komiska Situationer, hvadan Hallman helst, parodiskt, lante dem från förevarande stycken, utan äfven i den märkliga ensformigheten i charaktererna — nästan alla Drinkares och källargångares — och i de använda komiska medlen. Så förekomma i Sex Pjescer, någon person som bryter sin Svenska på Tyska; och i Petis och Telée, der en sådan halftyst icke sicrum, måste dock en sådan putslustighet åstadkommas, genom Borganders brytande på finskan. Dock är öfwer allt Hallmans diction af en utmärkt frishet, rörlighet och omväxling, så att han, i detta offseende är verkligen klassis, liksom han i alla fall intager ett stort rum, såsom komisk Dras

*) 2:dra Del. s. 37.

matarg, på svenska Parnassen, helsom han om första platsen icke har någon att tävla med, om ej med sin wän Rexell, hvars Theaterstycken det more högst önskligt, att den förläggare, hvilken, genom utgivandet af dessa Hallmanska skrifter, sattat sig en så stor rätt till nationens tafsamhet, också nu snart ville samla. —

Utom redan nämnde Theaterpjeser finnas här följande smästycken:

1) Plågning till Casper och Dorothea eller Corporal Ölbom. Parodie (sid. 71—79). Innehållet är först, å ena sidan, Grefwe Creutz's bekanta och rättwist berömda Elegi, eburu den helt och hållet är i tonen af en sentimental känslomäthet, som väl förtjusar i detta enda Mästerstycket, men som det å andra sidan var nödigt, att, genom Satiren, hålla tillbaka, innan den, medelst esteras pares åtgärd, öfversvämmade vår vitterhet. Denna tjänst har också Hallman onefeligen åstadkommit genom den, å motsatt sida tryckta, ej mindre bekanta Parodien. Och till hvard grad den är lyckad kan man dömma blott genom jemförelse af dese intagande Verser;

"Du täcka blos, som med ditt bleka skin
Försilstrar denna park, förtjusar dessa nättar,
Om Zephis trampar mina ben,
När hon vid fällans brädd, sig efter wan-
nan sätter.

Glöm ej att då deß skugga måla af,
På det min sorgsna hamm, som swäfvar här
allena,

Med hennes kunde sig förena
Och jag en himmel finna i min graf."?

med de motsatta, i Ölboms klagan:
"Du treörs dank, som med ditt gula skin,
Förgyller Essas rum, upplyser hennes nättar!
Om Elsa risver sina ben,
Då efter wanen hon sig på sin spishåll sätter;
Glöm ej deß skugga måla af,
På det min fulla hamm, som raglar här
allena,

Med hennes kunde sig förena,
Och jag ett Nobis finna i min graf." —

2) Elegie: Advokaten Finkel (sid. 134—138). Här återfinner man hela Bellmans bacchanaliska colorit, dock använd helt och hållet till en carrikaturteckning. — Den musikaliska Elegik, som ligger i bakgrunden åtven för den odödliga Bellmans mest burleska compositioner, finnes aldeles icke här, utan har en, att Rec. så må säga, uppenbar satsrik skadeglädje intagit dess rum.

3) Dedication. Ester stånd och wärde, till alla i gemen och hvor och en i synnerhet, som antingen förestå eller bewista Stockholms Caffehus. (sid. 197—199). Denna Dedication är författad helt och hållet i Hasquin Bagers manér, och med en så öfverträffelig virtuositet och munter quickeheth, att hälften trumphenheten ej kan läsa den utan att skratta.

I Företalet antydes, att man väl skulle haft till hands en mängd tillfällighetsstycken af Hallman, hvilka "alla bärä stämpeln af en icke vanlig talang"; de äro dock uteslutna; och som Herr Stiernstolpe tycker, med fäl. Rec. är af en helt annan tanke, så framt de icke woro alt för triviala, hvad man knapt har fäl att förmoda. Det är bekant, att Goethe yttrat den Paradoren, att det bästa en Poet digtar, är tillfällighetsstycken, och utan att, i all sin allmänlighet, vilja nedgöra denna sats, är så mycket åtminstone värt; att, då det lyriska stycket just i samma mån är fullkomligast, som det rent uttrycker en individuell stämning, den äkta Poeten just klaraft kan framställa denna, då han af en tillfällig, således individuell anledning, härryckes. I synnerhet borde åtminstone några väl hafta fått sin plats i en samling af Hallmans skrifter, då ändamålet med en sådan samling är att framvisa en Författare i totaliteten af hans auctorliga charakter.

Slutligen bör väl Rec. något yttra sig om den närvärande Upplagans beskaffenhet.

Den visar sig för ögat, vid första väsendet, ganska wacker, men vid börjad läsning finner man snart föl att beklaga dess typografiska incorrecthet, då den åtminstone har fem-dubbelt flera trycksel, än de, hvilka å den långa Rättelsetistian blifvit upptagne. — Frans före werket är ett Porträtt af Hallmans hufwud, som visar Samlingen af Thorilds omdöme, att det är "så wackert som en Anstil", — graveradt med utmärkt skillighet: rent, fint och dock ganska sälert, alldeles i J. Fr. Martins manér. — Åsven har Förläggaren besökt om ett graveradt titelblad, den, såsom vignett, man ser Nasenbloms Buste på en Tunna! Så väl denne hade passat framför det Underjordiska Bränneriet, der den också i äldre upplagan har sitt rum, så olyckligt var det infallet att sätta denna uppstävda Bränwinsnäsa framför Samlingen. Icke är sådan charakteren af det hela!

I anledning af denna vignette will Rec. anföra ett par biographiska anecdoter, meddelade af en man, som känd både de ifrågavarande personerna. Den, hvars bröstbild man ser på titelbladet, har verkligen varit en historisk person: endast namnet, ej bild och person, är diktadt. Han var i lifstiden Apothekare på Kungsholmen; i början känd för sitt fräffliga bränwin; så snart någon gäst kom, ställde han ett glas bredvid den främmandes, och tömde alltid sitt på samma gång; var concurrencen af bränwinstående gäster på samma dag än så stor, så afstod Nasenblom dock aldrig från denna höflighet. Genom densa förplägning wann näsan en tillvärt af en karbunkel, som var så förunderligt stor och blomfrände, att den snart blef lika ryktbar som det goda bränwinet. Också skall den på Topparssticket, oaktadt dess ohygglighet, vara wida mindre öfwerdrifwen än man skulle förmoda. Förbi dennes Apothek gick hvarje morgon

gon Hallmans väg — han bodde på Kungs- holmen — och här var hans första besök. Sedan begaf han sig utför åt staden, för att på alla bokläder inventera, om någonting af hans skrifter under den förlutna dagen wore förfalt. Dagens behållning uttogs ganz förde ordentligt och användes att tractera Broe Hellman och Brox Lexell. Hade sångsten misshylkats, så måste desli vara Wohlthäter. Astonen tillbragtes i något muntert Gille, utom de quällar, då det gaffs något spektakel på Humlegårds-theatern, hvilket vår, sällan försammade.

Ett före al (s. I-VIII), med epigrafs, Ged, Gedius, usw., och författadt af Herr Stjernstolpe, tjuvar som inledning för det heta. Det svarar dock foga mot sin Epigraf och är nog tomt. Icke nog att man här saknar alla närmare biographiska Notiser om Hallman — ty dessa torde det icke warit så lätta att hopsynta — men man söker här åsven förgäves all slags charakteristik, så wäl af hans skrifter, som af hans lefnadsfätt.

Aldra sist må nämnas, att upplagan, ganska pausande, är tillgnad Sällskapet Par Bricole, vid hvars stiftning Hallman tagit werksam del.

Förteckning på Svenska Före-Sällskapets Bok- samling. Stockh. Gadelii Sterbhús, 1820. 116 sid. 8:o.

Detta Bibliothek är önnu i sin början, men man tror bär redan ett icke så oberygtigt sällskap af de bästa nyare Journaler och Actorer, åsven ett och annat dyrbarare werk. Den utvänd till ges menkap, som genom detta Sällskapsstiftelse blifvit öppnad mellan vårt lands och främmande Läkare, skall, utom ett jemnare underhållande af den wissenschaftliga forskningsandan, åsven i sin mån bidraga till denna samlings förökande. — Förteckningen är uppsatt i alfabetisk ordning, och förenar noggranhet med fullständighet.

S w e n s t

L i t e r a t u r - Z i d n i n g .

N:o 10.

Måndagen den 12 Mars

1824

R e c e n s i o n :

Svenska Språkets Skönheter i Vers och Prosa, eller Svensk Anthologi, innehållande valda Stycken i alla slag af Witterhet, indelade och ordnade efter de särskilda slagen, och hämtade ur våra äldre och yngre Författare; i affigt att bidraga till en närmare bekantskap med vår sköna Literatur, men i synnerhet till Det lama-tions-Konstens utbildande i våra Undervisningswerk och Sällskapskretsar. I. Poetiska Stycken. Första Delen. Stockholm 1820, Ecsteinska Boltryk. XXVIII och 462 sid. 12:o.

Genom underskriften af Dedicationen till H. R. H. Kronprinsen, underrättas man, att utgivaren af denne Samling är Hr Englis-Rådet P. A. Wallmark. Med ett rigtigt sinne och i ledigt prosaiskt språk anmärker Utgivaren, vid början af det 28 sidor långa företalat, wigten af en närmare bekantskap

med de skönheter Poesien erbjuder. "Med känslan för det poetiskt sköna — heter det mycket sant, sid. X — får känslan för det moraliske sköna i det närmaste samband", och mera än ett exempel, äfven hos oss, har beskrift riktigheten af den anmärkningen, att "den som älskar det fula i tanke och uttryck, är ej långt ifrån att äfven i handling." Och dersöre tillägger han med lika mycket stål: "Hvilken rik falla till de ädlaste nյutningar, till förhöjande af gläden, till formildrande af sorgen, öppnar ej för hela lifstiden en tidig och i minnet fästad bekantskap med Witterheten, äfven för dem, som ej äro födda med talanger att idka henne". Ej mindre träffande tillägger han, sid. XI. "I medborgerligt afseende äro verkaningarna af ett sådant spridande ej mindre wälgorande. Att älska sitt språk är att älska sitt fosterland," och dersöre lärer wiherligen ingen kunnig och beträfsam Patriot underlåta att med Utgivaren deltaga i det från Heeren länade utropet: "Sluten er fast intill er Literatur och hållen er fast vid densamma!" (sid. XII).

Skäligt beklagar dersöre Utg. att i vårt Land en närmare bekantskap med vår Witterhet,

i synnerhet den äldre, är så sällsynt att finna. Detta står dock i sammanhang med den ringa uppmärksamhet för sjelfwa modersmålet, som hittills blifvit fästad vid den offentliga uppfostran, så att det är först genom den senast föreslagna Skolordnningen, "som värt eget språk blifvit upphöjdt till ett af föremålen för den allmänna undervisningen." Ty warr! förmödar dock Utg. med all rätt, att detta mera bör "anses som en blott eftergift för de billigaste anspråk, än som något bevis af ynnest för modersmålet och des Witterhet" (sid. XIV), då denna skolordring påbjudar att en sådan mängd af Tal skola hållas på Latin, öfwen på sådana ställen der man knapt kan göra räckning på två eller tre åhörare, som förstå det. Af denna försommelse att handleda Ungdomen till förtrolig bekantskap med den nationella Literaturen är det en bedröflig följd, dels att de fleste intagas af kallfinnighet för densamma, dels åter att hos mången der detta icke är fallet förmågan brister, att väl och riktig uppläsa ett poetiskt eller prosaiskt stycke, och har Rec. sjelf flera gånger warit ett beklagande wittne dertill, att denna flicklighet icke särskolas hos de bildade, ja ej en gång hos dem, som sjelfwa öfwen med framgång utöfwa witterheten.

Af alla dessa skäl föranledd, har Utg. stannat vid det beslutet, att genom en wald-Samling af svenska Witterhetsstycken, på en gång underlätta bekantskapen med det ypperligaste i vår Witterhet och tillika bereda tillfälle till öfning i declamationen. Detta beslut, wärdigt en wän af sitt språk, gör onekeligen Utg. förtjent af alla deras kassamhet, som litswas af samma nit och inse wigten af att uppnå dessa ändamål, och Rec. gör sig ett upprigtigt näje af att vara tolk för en kansla den han är visk skall vara delad af männiga. Ty om än sjelfwa företaget i utförandet är mindre lyckadt — hvilket wi nedanföre skola undersöka — tamen est laudanda voluntas. Och troligeu skulle kritiken vara af både widsträckare gagn och högre anseende om

wåra Granskare gjorde mera rättvisa åt afsigten än manligt är.

Bland de fördelar dem Utg. desutom wäntar utaf den beredda bekantskapen med våra äldre, så kallade, Classici, är äfven den, att Smalen och Maneret i Witterheten skulle fixeras. Han fruktar neml. att om icske "genom något traditionellt medel" [sid. XVI] aktningen för det en gång berömda fortplantades ifrån den ena generationen till den andra, så skulle lätt ett yngre släkte "funna falla på den tankan, att gifwa sig en egen så kallad sjelfständig Witterhet." Detta, hvilket Utg. alltså anser såsom ett fel, är likwäl dock just det hvad hvarje Nation egentligen måste eftersträfva, liksom att äga ett eget och sjelfständigt språk, och utan hvilket det inom ett folk aldrig kan bli fråga att sluta sig till sin Literatur. Likså är det klart, att en närmare bekantskap med den äldre national-litteraturen, längt ifrån att — som Utg. tyckes mena, sid. XVII — motverka uppkomsten af en sådan sjelfständig Witterhet, är det just ett nödvändigt wilk för möjligheten af en sådan, att tydligt inse sambandet med utvecklingen af en föregående period. Det är också bekant, att det warit ett hufvudsakligt bemödande af våra yngre Witterhetsidkare — hvilka samme Utgifsware namngivnit Ny Skola — dels att påyrka nödwändigheten af och dels att bereda en sådan bekantskap. Det bör för dem således vara ganska sagnesamt, att i st. f. det platt-förnämna förakt och den okunnighet i afseende på allt som rörde vår äldre Witterhet, hvilken för några år sedan hos våra såkallade correcta snullen var rådande (t. ex. i den Svenska Witterhetens Historia som lästes i Läsnings i blandade Årnen; i Hr Bloms infallsrika utkast bland Sw. Akadem. Handlingar, eller i Journal för Literatur och Theater, der år 1810 Frau Brenzner förverlades med Frau Dordenyscht och Stjernhjelm qafas till pris af åtlöjet) — nu i frället se en sådan bekantskap öfwen af detta

Kä i witterheten, såsom oundgänglig, predikas: hvars före ockå Hr Wallmark, längt ifrån att med sin ofwannämnde anmärkning hafwa på något sätt fårat sina bekanta motståndare, han suarare mot sig lemnat dem nya waven i hänsverna. Och desutom gör Utg. hself sig klydig till den förebröelsen, att låta en niss "generations Witterhet stå som ett widunderligt helt för sig hself", sid. XVII, i det att han börjar sin Samling med Dalin (wäl heter det sid. XVIII, att han skall hänta sina blommor, äfwen från Stjernhjelm, men deraf synes intet spår i denne del, och desutom stod Stjernhjelm hself wiserligen icke ensam, som ett underwerk), och att han, sid. XXVII, yrkar att vår Witterhet i Balladen och Romanzen äger ganska litet, hwilket påstående naturligtvis måste vara aldeles omöjligt för den som gjort sig underrättad om våra gamla Ridderliga Folkvisor från Medeltiden och således känner den rikedom af mästerstycken wi inom denna genre äga.

Denna skefhet i omdömet i förening med de mångfaldiga prof på skämd smak och falskt öra, i afseende på Poemers ytter och inre värde, hwilka i Alm. Journalen så ofta blifvit framlagda, ger icke någon anledning att förmoda, det Utg. skulle wäl och lyckligt kunna hafwa utfört det företag han så riktig och berömvärdt börjat. Det mistroende som dessa erfarenheter möcka, blir ännu mera stärtt vid betraktandet af de theoretiska åsichter, eller de principer af sin concreta Åsthetik — som han hself säger, sid. XIV — hwilka han i sitt Företal, meddelar; alla sündana att de påminna om beundraren af det så kallade Dyrbara Manuscriptet (se Alm. Journalen), detta besynnerliga foster af ett theoretiskt osinne, som knapt någon Literatur har att uppvisa. — Sedan Utgivwaren först förkastat Eschenburgs hufwudindelning af Skaldeslagen, i Episka och Dramatiska, af den grunden, att då "innehållet inom första klassen (den Episka) bestämmer Indelningen, så är det ej rätt att

formen skall bestämma densamma inom den andra (den Dramatiska)", sid. XXII, ehuru det är påtagligt att Berättelse, Beskrifning etc. — som sid. XXII angifwes för Eschenburgs indelningsgrunder af de episka arterna — afgjordt också äro formella wilkor, hwadan det synes som om Utg. icke wore i stånd att göra sig reda för skillnaden mellan form och innehåll. Derefter framställer Utg. hself sin något undrsvärda Indelning, satunda: I. Poetiska Berättelsen med alla deß arter, hwilka äro: A) Åsopiska Fabeln. B) Sagan. 1) "Allegoriska iklädningar af abstracta, moraliska eller fysiska Sanningar i allvarsam stil." (Rec. frågar: Hwad är den Åsopiska Fabeln, så framtej niss anförla definition aldeles precis på den inträffar? och huru då skilja dessa allegoriska iklädningar från Fabel?) 2) "I skämtsam stil." 3) "Parabler eller Paraboliska Sagor: framställningar af distade eller verklig händelser ur sammanlefnaden, Historien eller Mythologien, i affigt att infärpa någon niss merendels införd lärdom, grundlaths eller reflexion; i alvarsam stil." 4) "Den egentliga Sagan eller Conten." II. Den Beskrifvande Poesin. A) Natur-Beskrifningen. 1) Den Allmännare. 2) Den enskiltare. B) Konstföremåls-Beskrifningen. 1) Den Allmännare. 2) Den Enskiltare. C) Moral-föremåls-Beskrifningen. III. Idyllen. A) Den idylliska Berättelsen och Beskrifningen. B) Idylliska Epopen (är då icke Epopen en berättelse?) C) Den ointreßerade Sedemålingen. D) Idylliska Sånger. E) Den dramatiserade Idylen. IV. Lyopén, med deß särskilda arter. V. Lyriskt berättande Skaldeslag, Ballad och Romanz, heroiska Odet (är detta ti ex Horatii Quem Virum, quem Heroa etc. berättande?) VI. Egenlig Lyrik, Hymnen, Dithyramben, Sången, Visan. VII. Elegien. VIII. Satiren. IX. Didaktiska Poesien, med alla deß arter. X. Poetiska Episteln. XI. Heroiden (lifson denna icke ockå wore en poetisk Epistel?). XII. Dramatiska Poesien,

med alla dess arter. XIII. Epigrammet och de mindre Skaldelagen (söd. XXIV. XXV. XXIX.—XXXVII)". I en så långsträkt minutiös och godtycklig sönderstykning, under hvilken Utg. just gjort sig skyldig till det fel, som han (fasän utan föäl) tadlat hos Eschenburg, det neml. att hafwa hämtat sin indelningsgrund från innehållets, än från formens beskaffenhet, är det icke wärdt stört att anmärka, att det ena stycket blifvit fördt hit och det andra af samma slag dit, t. ex. Hatten af Leopold, bland allegoriska ifrådningar i skämtsam fil, men Byxorna af samma Författare, till den egentliga Sagan eller Conten, churu både dessa stycken hafwa aldeles icke blott samma invention, colorit och manér, utan äfven enhanda tendens, o. s. w.

Dock det wäre orättvist att lägga detta Hr Wallmark enskilt till last, då det nödvändigt måste inträffa med en hvar, som låter förleda sig till dylikt smäaktigt sönderdelande af Poesiens arter, att han till slut icke skulle weta till sig i praktiken, eller hwarthän han skall föra hvarje förekommende species. Då Konstwerken äro produkter af frihetsprincipen, är det naturligt att mellan dem icke skall finna uppdragas så tränga och noggrant beskrämda gränsor, som emellan de under nödvändighetslagen lydande naturalsterna. Om Poesi är: Idéens bildliga framställning i rythmiskt tal, och idéen derunder egentligen kan taga form antingen af den berättade hänsynen, den framställda handlingen eller den uttryckta subjectiva känslan, så uppkommer deraf trenne naturliga Skaldelag, det episka, det dramatiska och det lyriska, till hvilka kan läggas ännu en hälftart: den didaktiska, då Ideen gömmer sig undan i den öfvervägande Reflexionen. Dessa fyra slagen äro wäl med temligen constanta egenheter sins emellan åtskilde, dock icke så noga, att icke de ofta gå in i hvarandras område, så att det alltid måtte blixtwa en lika färsing som pedantisk möda, att under hvarje art strängt wilja åtskilja

under afdelningarna. Så t. ex. ingår både Berättelse och Beskrifning i all slags Poesi, så att ingendera kan utgöra någon särskild art, helst det längesedan blifvit bewisadt, att den sednare eller Beskrifningen nödvändigt måste vara lyrik och af en musikalisk princip sammanhållas, om den skall kunna göra anspråk på att hetta poetisk. Hvad åter det idylliska angår, är det snarare ett visst manér, än ett eget constituerande poetiskt element, hvadan det sluter sig till de andra bestående arterna, så att det likaväl gifves en idyllisk Didactik, som Lyrik eller Dramatik.

Men det torde vara tid, att Rec. wänster sin uppmärksamhet från Föreläset till sjelfva samlingen. — Den uppgifwes varo gjord i tvemme affeenden: dels att meddela det yppersta hittills i svensk poesi frambragta, dels att tjena till en praktisk handledning i Declamationen. Dergenom har den underkastat sig särskilda fordringar, ned stycken ur vår ännu nästan blott i sin linda varande witterhet, hvära att förena och på en gång uppfylle. Då den icke skall mara en Exempelsamling på konstens gradvisa utveckling och fullkommande, utan "en blomsterkrans af Witterhetsstycken af erfärd förtjenst" (sid. XIV); af det "som inför alla länders och tiders kritiska domstol, skall göra Nationen oforgänglig hedder" (sid. XVI) och "göra vårt fosterland ära" (sid. XVIII), samt för walet af hvilka, "alla andra motiver än det högsta konstwärde" måste afslägsnas" (sid. XXVII); så är det hvarje läsares ovilkorlig rätt att fordra, att här icke träffa något af blott historisk märkvärdighet, icke annat än det till form och innehåll fullständade, således intet sådant, som antingen för längesedan af alla Granskar blifvit förkastadt, dels sådant hvars medelmåttq och platthet förråder sig äfven för det minst skarpsynta öga. I det sednare affeendet åter, eller såsom Declamations-Exempel, är fordran, att den egentligen skulle meddela sådana stycken der språkets grundrädda och fasta accent, med

Börsta noggranhet vårdad, liksom sjelnsödwändigt framstälde sig i all sin stränghet. Således hade, i detta hänsende, varit tjenligast, att börja med metriska stycken med fullkomlig teknisk correction versifierade, — för att först wänja nybörjaren vid det strängt regelrädda, innan han, sмиningom, fördes till det friare och mera afviklade i den rimmade versen — hwartill fölet borde göras honom inhysande, såsom grundadt i de båda versslagens olika wäsende och princip.

I intet af dessa fall kan Utg. undgå tassel. Wiserligen möter hvarje läsare med werkelig fägnad här namnen Creutz, Kellgren, Bellman, Franzén, Hedborn m. fl. men såsom prof, i allmänhet, på Utgiswarens förwänande urtskillningsbrist under sitt val, må Rec. evinra att här finnes ingen rad af Lidner — då likväl hans Fabel: Turtur Dufwan, liksom den om Grodorna, som åssådat ett Fyrwerkeri, uppväga, i werlig poetisk förtjens, hela det här meddelade anseende masfan, sid. 1—50, nästan aldeles oläsbar, med det enda undantaget af Lysmasken, efter Gleim, af J. Steahammar (sid. 43); — intet af Stjernhjelm — då, i den allegoriska berättelsen, hans Hercules likväl alltid rättvist försvarar det yppersta rummet; och likaså intet af Fru Mordenflycht, — i den idylliska genren af så wida större märkvärdighet än Dalin — eller af Tegnér, i allegorien wist icke utan hög betydighet. Vidare, att af Kellgren *) endast så ganska få, och — med

*). Om Kellgrens poetiska wärde tyckes Utg. icke dela lita tankar med de werklige känningarne inom Fäderneslandet. Så anförs han, sid. xx i en Not, såsom bewis på utlänningsars okunighet om svenska Witterheten, att, i en wienerisk Tidsskrift, det blifvit sagdt att Kellgren nu har första rummet bland Sveriges Poeter. Att Lidners lyriska stycken äro mycket wärdez

undantag af Ljusets Fiender, sid. 70—76, obetydliga stycken, ända till den grad att Utg. icke upptagit Poemet Dalden, den härligaste och sannaste Parabel vi ega på vårt språk, och att Kellgrens förtjusande WärWisa blifvit undanträngd af Dalins platthet: Bort med höga ting, sid. 439, och af det osmakligaste bland alla mischniva krystningar, neml. Wallerii MajSång (sid. 441). Så har af Grefwe Creutz Utg. upptagit hans wackra, men mattare Poem: Davhne, men icke det söna SommarQvådet och ur Abris och Camilla, dess utan all fråga, swagaste partie, neml. Hoppets Tempel (sid. 413), i st. f. de aldrig nog beundrade, t. ex. Astrids betraktande af den badande Camilla, Hindens Död, o. s. m. a. Åsven af Bellman skulle wiserligen hvilken annan icke varit twelzan i walet att utfina renare, djupare och mera genialiska Productioner, än Fredmans Epistles, om Sader Movitz's öfverfart till Djurgården (sid. 432) eller Klubben N:o IV (sid. 436). Deremot träffar man här ett så mycket större antal stycken af Dalin och Leopold, och af den förra rim-mästaren icke allenaft nästan alla hans tungt berättade Fableer, utan åsven ett par af hans rent misshylade Herdevisor och några hans allegoriska ComplimentsDikter, af hvilka kanste ensamt Skönhetens Gudinnans Besök hos Apollo (sid. 63) förtjener någon närmare uppmärksamhet. Det råder i den, åminstone i början, en artig och muntert utförd invention, men hvilken dock, ty warr! enligt den olyckliga wanan hos Dalin, mot slutet upplöser sig i fadda smickrande fraser. Den sednare har åter icke fått skrifa någon ting, som kan

rade och att Baron Adlerbeths öfversättning af Horatius anses för det mästerligaste af hans arbeten. Rec. kan werkligen icke för sin del inse annat, än att dessa notiser ungefärligen äro riktigä,

Komma under namn af Berättelse, hvilket här icke är upptaget, så att äfven man här måste omläsa den platt uppfundna och icke bättre berättade Fabeln: Ögat och Smusdosan (sid. 27), hwars totala ovärde redan för mer än tjuge år sedan ådagalades i Herr Silwerstolpes Journal för Svensk Litteratur, utan äfven det låga, tråkiga, i långa, långa perioder framtrugade frånet mot den store Im. Kant, falladt Byxorna eller Tid och Eum (sid. 178), hvilken saga också för flera år sedan gaf anledning till det bekanta Epigrammet:

"Kant! din uppkastade graf kringglassas
af smädelsens hundar;
Åfwen från Mälarens strand höres en knä-
rakas gnäll."

och hvilket stycke det alltså wore bättre att bringa till förgätenhet än att åter framdraga i ljuset. Då är den, emot Schellingsta Philosophien rigtade Sagan, Hatten (sid. 81) af mera poetisk förtjänst, emedan här en högre Genius, Gellert, tänt och uppfannit för den svenska berättaren, hvilken dock icke kunnat låta bli att utspäda den med längträdiga infall och att bortskämma den artigt och ointresserad uppfundna sagan med en platt polemisk syftning. — Widare råkar man här N. L. Sjöbergs ganska klena saga: Qvåkarne, hvor till han lånat ideen antingen af Wessel eller vår Kellgren, i Smeden och Bagaren, men utförd med wida mindre lif och quickhet. Ännu widare de magra sagorna: Årevorten, Borgmästaren och Oxarne, Den snåla Prästen, Skoflickaren och Grossöten (som här angifwes vara Herr J. N. Blom) och annat förelagd gods, hvilken sjelst tyckes undra på huru det, stämpladt med epithetet "det högst förträffliga", kommit att få bredvid wiha stycken af Orensterna, Franzén, Bellman o. s. Åfwen lärer Fru Lenngrens anda wisserligen icke egna Utg. myken taf, för det han, alldelers onödigtvis, wid sidan af hennes trenne tjuande Idyller, framdragit och uppställt

den verkliga ästhetiska missfallsproduktioner: Björndansen (sid. 30), Den lilla Tiggarklockan (sid. 119) och Morningen (sid. 122).

Hvad åter Herr Walmarks egna stycken angår, är man wisserligen honom så wida tafk skylig att han, en sådan häftig ifrare för blygsamhet, öfverträdt des bud — och sannerligen Rec. kan erinra sig ett mera uppenbart prof af naiv oblyghet, än det, att i en samling, i hvilken, enligt Företalet, ingen ting annat borde meddelas än det erkändt förträffliga, "än det, som" inför alla länders och tiders kritiska domstol skall göra Nationen oförgänglig heders", upptaga sina egna Reinsmerier — emedan man nu äntligen fått weita hwad han af sina skrifter sjelf anser böra räknas bland Svenska språkets Schöneter. Men förmodligen har han erinrat sig den gamle versen:

"Ty då ej andra wilja, måste jag;"
och detta "Jag" inser wäl, med hvilken rätt dessa rimmerier erhållit ett rum i en samling med en sådan titel, som den närvarande. Den rättvisan måste man dock göra hr W. — och Rec. gör den gerna både af pligt och böjelse — att han, i ett ögonblick af besinnung, tyckts finna det stötande i detta något plumpa beröm som han uppdukat för sig sjelf, och dersöre yttrat, sid. XXVI: "Mera förebråelse torde jag förtjena för de egna stycken jag i denna samling upptagit; men om de ämnen, som de behandla, försvara sin plats i detta galleri af poetiska taflor (och det vågar jag förmoda) så är det ej mitt fel, att inga bättre behandlingar deraf varit att tillgå." Utg. är således verkligen den första Theoretiker som troar att ämnet för en dikt bestämmer des wärde som poem; att Dockbyggnaden i Karlskrona, Ångs- och Fältvattningen, Angmachiner, Fahlu- och Sala Grufvor m. m. skulle kunna göra några platta rim öfwer dem till skön poesi, och att en poetisk Anthologi bör vara en Möd- och Hjelpebok, i anledning af allehanda Naturphenomener. Rec. will icke neka, att of-

wanuppräknade ämnen, äsvenså wäl som andra
kunna poetiskt behandlas, men i sig sjelfwa
är de wist icke poetiska; de blifwa det endast
genom den form som Skalden giswer sin åskåd-
ning af dem. Och om den wallmarkiska be-
handlingen, t. ex. denna sid. 350

"O Gutenberg! du faculan tar,
Att läta hujets långa frider,
Och från ditt prisma, dubbelt klar,
Des fräle ösver verlden sprider;
Se Rems och Greklands åldrars natt
Förjust att af din dag besökas,
Och ur din hand des Snillens skatt
Gå ständigt spridd, att ständigt ökas.
Så bildar slungans säncta sten
Den krets på vågens lugna yta,
Som hastar, tusendubbla re'n,
Att sig mot hennes stränder bryta.
Ja, jordens natt för ewigt flytt;
Fritt må Omarer henne härja;
Ur des ruin din konst på mytt
Skall resa sig och hujet berga"
är i frånd att göra Volktryckerikosten m. m.
till nödwändigt integrerande delar i ett "Gal-
leri af poetiska taflor", derom hyser Rec. på
goda grunder de starkaste twiswel och säkerli-
gen de steste läsare med honom. Wiserligen
är icke Quasi-Jullen Julen, sid. 312 —
så afgjordt profaisk och platt, som den i detta
affende ouphihniliga Rimrumsan Hunden; utan
har den till och med några lyckliga tirader,
t. ex. beskrifningen på Julen:

"Hjem är Gudinna, som öppnar så skälmst
på dörren och nickar?
Murgrön och rosor omge den rimfrost-
glänsande locken,
Morstkens-strålen omkring des panna som
gloria flagtar" etc.
eller denna:
"Skälmst han kastar i flickans barm en sjä-
derlått snöboll,
Som, af harm att ej vara så hwit, strar
smälter i tårar."

Men omösslingen kan ett stycke, hwars ofta upp-
repade hufwudinnehåll är:

"Andakt, Lekar och Mål, och Mål och
Lekar och Andakt,
Det är, i Odlares tjäll, den lyckliga taflan
af Julen."

och som icke utgöres af annat än en foga var-
vierad, naken och på packad uppreppning af
matvaror och spisningar, utan att genomans-
das af den halmilda ironi och den osöpta
näivetet, som ensamt ger lif och poetisk färg-
hållning åt dylka målningar af verligheten,
anses såsom poetiskt lyckadt. Annu mindre kan
rummet i en exemplibok för declamationen
försvaras af ett stycke der dylita accent-för-
bråkade verser förekomma, som t. ex.

"Framvälla *) herrliga häftvor af Frey och
den gifm i lida Frigga.

Trots sin wisdom, ändå så wisa för Carl
och Carl Johan.

Tages en Julbock re'n, och stupas en glad
fullerbyta.

Så många Högar du ser och så många
Grenar i Ljuset.

Hem ifrån skogen igen har tidigt husbon-
den kommit.

Skundar i Herberget se'n, förr'n Erik och
Husbonden komma.
Erik, i dörren mött, will ej vara mindre
finurlig (?):

Jul afton, tyckerhan, må tillseksa sig litet
af Julda'n,

Och återsyns, innan kort, med sin nyaste
filffnapp i halßen.

Halfpunds Julhuset tänds, och ifrån den
förtroliga brasan

Erik imessertid leker Räf, för se'n med
Barnen i skogen.

Knappaft för Julgötteren sjelf förmåna de
en wi sa lekar?" m. fl.

*) De mot metrikens första reglor felande
taflwelser utmärkas genom ett glesare tryck-

Då detta stycke, jemte Fabeln Grodorna och Solen (sid. 50) af Gravander, — i hvilket accenten äfven lika manwardas, t. ex.

"Endast för andras väl? Brudsängens hufwa behag.

Nel! hörs ett allmänt skräin, Solen i Brudsäng will gå.

Nedan hon nu torkar ut vår Republik — wi förmägte.

Och uppå Himmelens hvalf Ung: So lar kring henne få."

utgöras af de enda metriska Verser här meddelas, och då det är af den rätt värdade metriska Versen, som grunden för en riktig och sätter declamation och accentuation skulle läggas; insér en hvor huru föga, äfven i detta afseende, vår Literatur här wunnit på denna Anthologi.

I denna intages det första rummet af Åsöiska Fabler (fr. sid. 1—50), hämtade från Dalin, Gyllenborg, Kellgren, Fru Lenné-gren, A. G. Silwerstolpe, af Leopold, Sten-Hammar och Gravander, men som sagt, finnes här ingen af Lidners. Likaså är ej heller här upptagen någon af Fru Nordenflychts och ingen af Lanéri Fabler — införda i 2:a häft. af Götheborgska Samhällets Handlingar — eburu de äro fullt så goda som Dalins och Silwerstolpes. Dessutom äga vi ett par Fabler af Atterbom, som kanske förtjena kronan bland alla de på vårt språk befintliga, och desfut om ägande den, för närvarande samling, wigtiga förtjensten att vara författade på ypperlig, correct elegans vers. Det oaktadt finnas de dock icke här. — Äfven sagor förekomma här, med alla deras besynnerliga underafdelningar, i stor mängd, fr. sid. 51—225, men med ännu förunderligare fördelning af Subjecterna. Så träffar man Hr Hedborus Regnbäck (sid. 17) uppförd bland Allegorista klädningar af abstracta, i ståmsam stil, men Hr Grafströms stycke Bäcken (sid. 59), som behandlar

ungefärl samma ämne och med samma anda, som det förra, bland de i allvarsam stil. Oockigen är detta stycke ganska wackert, men Hr Grafström har äfven författat några andra Allegoriska Digter, nemligen Liljan och Korset, hvilka med Bäcken visst äro jemnsgoda, om de icke öfverträffa den. Annars är en Författare bekant från Poetisk Kalender, under signaturen — L — N, som egentligen gjort sig kär för hvarje sann wän och kännare af det föna, genom sina lyckliga allegoriska Digter, bland hvilka Rec. här företrädesvis will nämna Solens Dröm och Wattners Krus, för att erinra Läsfaren om, att han i denna Anthologi icke har att söka det ypperligaste inom hvarje art. — Hvad de stycken åter angår, hvilka blifvit uppförda under den allmänna Rubriken Beskrivande Poesi (sid. 227—377) utgöras de, till det mesta af godtycligt uttryckta bitar och fragmenter af större Poemer af Gyllenborg, Örenstjerna, Bellman, Fransén, Wallin, Wallerius, Gravander och Wallmark, och behöfver visst icke Rec. påminna om huru föga sinne för orgasmus det förutsätter, då man inbillar sig, att kunna bereda någon äkta ästhetisk njutning, hvilken endast kan vara produkt af helhet, med dyliga framslitna bitar, som t. ex. denna öfwer Månen, sid. 251.

"Ån du med gyllne spetsar bryter
Det mörka blå på himlens fält;
Ån silfret ur din källa flyter
Igenom Skogens gröna tält,
Vi wandra i ditt sken betagne,
Till des, i djupa gångar dragne,
Vi märka först att du os flytt;
Men snart på molnens spända segel
Och Wattu-nymfrens clara spegel,
Du stänker os din bild på mytt."

(Slutet sluter)

Literatur - Tidning.

N:o 11.

Måndagen den 19 Mars

1821.

Recensioner:

Försök i Skaldekonsten af Carl von Becker,
Schm, Imnelius 1820. 146 sidd. 8:vo.

"Om det för rättigheten att låta trycka vers omvärlden fördras att vara en stor skald, så har Författaren felat genom utgivandet af dessa försök. Till sitt försvar kan han då endast ansöra, att det gifwes öfuk som ega ett slags urvägt i deras allmänhet. När man handlar i enhet med samtidens lynne, torde man icke af den böra fördömmas. Meddelandets behag, och endast det har föranledt detta utgivande, som kör utan minsta anspråk på det bifall, hvilket endast tillhör sinlets fullkomnade alster." Med dessa ord har Förf. uti det korta företalet, sagt ungefär det bufwudsakligaste af det Rec. wille säga om dessa Försök. Utan några stora förtjenster äro de också utan grofwa fötanande fel. Liksom i allmänhet hos den skola Förf. följer, röjes hos honom en swagare fantasi, brist på originalitet och ökta genius. Det poetiska hos denne skald ligger mera i hvarje enskildt uttrycks prydighet, än i rankens hel-

het och Schönhet, liksom förraftts och moralintretet wida öfverväger det ästhetiska; af detta öfvervägande förståndssinrethe kommer också, att de flesta sådana poemer få utseende af rimmade oratoriska declamationer, wiserligen till det yttre pompösa och lysande, men dock förrådande en kallnad länsla och fantasi, som tager sin tillflugt till de rhetoriska figurerna, och framför allt antitheserna (hwilka dock, i förbigående sagdt, tyckas vara framkallade och dersför äfven till en del ursäktade af Alexandrins antithesiska meter och natur.) Men denna samling hör till den skaldeart Bouterweck kallar Poesie der Sprache, poemer, af hwilka vi i denna tidning anmält hundratal, och vid hwilka i sin natur högst entoniga, det är svårt att i charakteristiken ej upprepa samma lika ofta sagda uttryck.

För öfrigt är Förf. språk ganska rent, med undantag af några franska ord, hvilka dock äro godkände af en del af våra witterhetsälskare. Förf. har liwwäl begått ett språkfel s. 141 der det activa participet "rökande" blifvit satt i stället för det neutrala rykande. Också äro någon gång pronomina dess och sin förverklade t. ex. s. 14: "Han, sedd på mod

och dygd, som klippan på dess (sina) grunder". Åsven är Förf. versification i allmänhet ledig och lätt; ett något lösligt rym har Förf. låtit undfalla sig s. 103.

"Stormen ryter swar

"Uppå min guittarre."

Fr. B. har indelat sina skrifter uti I. Prisskrifter; II. Skrifter i blandade ämnen. III. Tillfällighetskrifter. Så snart man ej följer en och samma grundprincip vid indelningen af något, löper man alltid fara, att den ena underafdelningen griper in uti den andras område. Likasom om man uti Botaniken wille indela örterna af en class sälunda: I. De som hafta trädssam. II. De, som hafta små hjerstika blad. III. Röksvätter. Men nu kunde man få en värt som ägde alla dessa kännemärken, och en annan, som ej ägde något af dem. Man framnade allt i willhådighet. Lika så här. II. Underafdelningen: Skrifter i blandade ämnen, griper under sig både Pris- och tillfällighetskrifter, och på sätt och vis all slags Poesie. Huru orätt är då att upptaga hela genus, såsom ett särskilt species.

Likasom denna indelning är origtig, så kan åsven åtskilligt inwändas mot sjelfva Poemernas hänförande under dessa classer. Rec. kan för sin del ej inse, af hwad orsak Sången öfwer Adlercreutz blifvit upptagen bland Prisskrifterna, då den ej wunnit priset. Att den inkommit försent år 1815, dersöre ej funnat belönas, utan blott uppläisas på Akademiens högtidsdag, hvilket allt Förf. i en not omtalar, kan ej berättiga den till namnet pris- skrift, hvarmed man wanligtvis blott menar sädana, som wunnit priset. — Lika så funde Fr. v. Beckers samtal med sin första grå hårlock, och i synnerhet Nyårsångerna i Mariestads weckoblad med likaså goda skäl stå bland tillfällighetskrifterna som bland skriftena i blandade ämnen.

Gem. I. Prisskriftena äro syra: 1. Sång

till B. Gustaf den tredjes åra *). En me- ra politisk än poetisk framställning af till- ständet före och under Gustaf den 3:des tid; derpå en Compliment till det Kongl. Huset och sist en uppmaning mot nya skolan, som "till tidehvarfswets skam förmukt och smak will dränka" m m. 2. Sång öfwer Carl Johan Adlercreutz, Fältherre och Statsman, eller Prisskrift, som ej wunnit priset **). För att göra rätwisa åt Förf:s talang, att någon gång smicra med behag, will Rec. ansöra följande strof om Adlercreutz's åtgärd vid 1809 års revolution:

När, kring ödelagda ländar,
Phaeton han flyra ser
Solens wagn, som mer och mer
Allt i eld och låga tänder;
Tir han tömmen ur dess händer
Och åt Phoebus återger.

En werkeligen nätt sagd artighet, ehuru ej synnerligen smicrande för Phoebus.

3. Sinnessyrkan †). En mängd utslitna liknelser och declamationer, sammantällda i ett wackert språk och temtigen wackra verser. Hela stycket har, så till form som innehåll, mycket tycke af Fr. Tegnér:s bekanta Skaldeskytte, Den Wise, af hvilken det egentligen kan fälas en afslagsten Imitation. Dock kan man åsven utplocka derur sjädrar af andra Sångars ränta, t. ex.

"Tolk af sanning, ny förföljd Sokrat".

"Lönt för nyttans dag, som Belisaire".
Dessa verser äro werkeligen ej olika följande af Fr. Wallerius.

Han förföljd kan möta, ny Sokrat.

Lönt för mordans dagar, som Sokrat.

*) Belönt 1817.

**) Annat att belönas 1815.

†) Belönt 1819.

Då man i våra dagar bömmar så strängt alla miflykade litneser, så torde man äfven kunna anmärka försande, som mindre passande:

"Och försår ej dygdens hjärtort följa"

4. Wälgrändet *). Till språk och ideer fullkomligt likt föregående. Innehåller på åkta rimmad prosa en lång upprekning af allt det goda Wälgrändet gjort, nemt. Hospitaler, Barnshördshus, Institut för döfwa, ja till och med Londoniska sällskapet för Skendödös uppväckande blir ihogkommet med en mention honorable.

II. Afdeln. Skrifter i blandade ämnen. Börjar med en Sång till Finns Armeens åra, som uti hela samlingen förråder mest värmå och innerlighet; är dock i metriskt hänsende felagtig. Ingen af skrifterna i denna afdelning höjer sig för öfrigt öfver medelmåttan. En bland dem: Till min öfvergift, är i flera hänsenden miflykad. Dels början lyder:

"Jag dog, Mamsell Eglé! — men det
gick öfver —

Ni tyckes taga saken Satans lätt.

Då tänkte jag så här: hvem F-n bes
höfwer

Uppoffra lif och blod på sådant sätt.

Detta svärjande är wäl mindre passande i en Skaldesång till ett Fruntimmer. Rec. är öfvertygad att Hr Carl von Becker med sitt savoir vivre skulle finna en sådan oanständighet, mundteligen sagt, très horrible. Widare

"Jag såg mig om — Sofi stod mig till
möte —

Ej schön som ni; men känslofull och god;
Ett isberg bodde ej innom dess sköte;
Hon tycktes vara utaf fött och blod.

Ett ord — en blick — en succ — — —
med segerpalmen.

Jag nu vid målet för min önskan står".

Detta Erotiska veni, vidi, vici, kan wäl lända den segrande Hr v. Becker till åra; mera ovist torde vara, om hans Sofie finner sig smickrad af att framställas så lätt be-segrad. Men kanske hon anför till sitt ur-fuldande Ovidii vers:

..... sed quae superare puella,
Quisque Jovem poterat. Widare:
"Hos er min kärlel tröstade på halmen,
Han af Sofi sin daglön ärligt får.

Jag mår rätt wäl deraf" — — —

Denna liknelse förefaller Rec. nog besynnerlig, och är' om Rec. fattat den, temligen oanständig; dock han tillstår gerna, att han ej rätt wet hwad förf. menar derved. — Denna afdelning innehåller för öfrigt twenne stycken, Mistaget och Särskild betydelse, hwilkas föremål äro scandalösa anekdoter, wärdiga, i synnerhet det första, att wid en bål i en samling rustande bröder berättas, men ej att af Skalden behandlas.

III. Afdelningen. Tillfällighets-skrifter. Börjar med en sång öfver Den 5 Febr. 1818, till ekonomi och meter lika Hr Leopolds bezlanta Sekularisång. Metern förderwas öfwer här af en mängd falska dalkyler. t. ex. "Hvad mer begära", "Monark! fyll förvandlingsgens", "Stoft snart med", etc. För öfrigt finnes i denna afdelning, såsom i allmänhet hos alla tillfällighets-skrifter, en och annan nätt och wälsagd artighet, ett och annat dussfin öfwerdrifna dito, samt en och annan stock utslitna, utplattade phraser och sentenser.

och yngre Författare; i affigt att bidraga till en närmare bekantskap med vår Kända Literatur, men i synnerhet till Declamations-Konstens utbildande i våra Undervisningswerk och Sällskapskretsar. I. Poetiska Stycken. Första Delen. Sthm. 1820, Edsteinska Voltryck. XXVIII och 462 sidd. 12:o.

(Fortsättning, och slut från N:o 10).

De Idylliska Skaldeslagen intaga minsta platsen (sid. 877—454), och bland dem förekomma äfven åskilliga sådana blott ur helheten af sin angifning sittna bitar, och märkes detta mest förande vid scenerna ur Helsing förtusande Idyll Kärleken, hvilka förekomma sid. 449—454. De sakna nu allt sammanhang.

I Företalet nämner Utg. sid. XXVII, att han wid wiha stycken företagit förändringar, ett sannerligen ganska förmåttet tilltag af den wallmarksta Handen, som den mot Författare sådana som Hellman m. fl. bordt weta att låta bli. Att den derwid icke varit lycklig visar följande ställe, som i sitt genuina stik heter:

"I hvor dans har han det felet,
Att han pruttar till,"
men som sid. 439, blifvit ändrad till:
"I hvor dans har han det felet
Att han räpat till."

Nu är att räpa lika obehagligt och föga mindre anständigt än det forra, men wid det forra förenar sig något burleskt-komiskt, som öfverstryker det oanständiga, då åter den idé som det sednare ordet väcker, aldrig kan bli annat än otäck. Dessutom swär det eftersölvande i stycket högt mot den anthologiska ändringen.

Utg. sista bön är, att någon wille underrätta honom om namnen på de författare, hvilka skrifvit några här, anonymt ansörda.

stycken. Nec. är i tillfälle att meddela en sådan notis i afseende på tressne. Fabeln Poeten och Flugan (sid. 48) är författad af P. A. Wallmark, men så oqwick, platt och genomträngd af creverad ilcka, att dess fader tyckes helsl blygas derwid, utan att dersför alldeles hafwa hjerta att förkasta sin batard. Götsteinswaregården (sid. 438) är af C. M. Hellman och läses i Fredmans Sånger. — Sparswen, hvilken sid. 442—444, stympad meddelas, är af P. A. Atterbom, och att detta stycke författare ignorerades af P. A. Wallmark, i den stund han upptog det bredvid sina egna, i en samling, der intet bordz infkomma, som ej har "det högst konstwärde", det troc Nec. fullkomligen. Förmödliggen har Utg. träffat detta stycke i någon af de nyligen utgivna Wisböcker, utan att ana den honom så förhatlige auctorn. Men nyfiken är han tillika att se huru Alsmänna Journalisten nufall behandla Hr Atterboms Poemer i Poetisk Kalender för 1821, sedan samme Journalist fast under annan skrynad och förmödliggen mot-wett och wilja, förklarat honom för sin like, såsom författare af stycken, hvilka inför alla länders och tiders kritiska Domstol skola gälla, såsom högst förträffliga.

Slutligen will Nec. också anmärka, att den uttre typographiska beskaffenheten af denna Vol., antyder ett lika skrumpt skönhets-sinne, som i allmänhet walet af dess innehåll. Med smä hoppackade fula fracturstilar, på groft gråagtigt papper och med ett titelblad som liknar det till 1760 års upplagan af Bloka Gumman, är werket i hög grad obehagligt för ögat. Det wore således nödigt att dess innehåll lockade så mycket mera.

Försiktig medgiswer Nec. gerna att Utegifwaren förtjenar beröm för det han icke undsägnat osj med långa Rim af Grangren, Gransberg, Åspelin, E. von Becker, Lindeberg, Grasmallius och Wahlberg. — bredwid hvilka de wallmarkissa alltid — det måste man medgifa. — kibehålla ett slags wärde. Men i alla

fall torde den önskan till Utgifw. icke vara obehörig, att han bör gifwa sönder sin frans och beseftligt binda om den igen.

Thomas Thorilds Samlade Skrifter.
Andra Delen. Uppsala, Palmblad & C.
1820, 348 sidd. 8:o.

Med denna del har det egentliga af Thorilds litterära Jag börjat framträda. — Första Delen innehåller Poesier, märkwärdiga och intressanta, emedan de äro produkter af en märkwärdig man, men i sig sjelfwa — med få undantag — utan eget bestående värde. De kunna endast förliknas vid de förslag virtuosen ansår på instrumentet, innan han börjar att spela den Symphoni genom hvilken han uttalar hela sin talent. Thorild var neml. afgjordt en rent prosaist natur, då nemliggen prosa tages i sin aldraädlaste bemärkelse. Emedertid äro dessa Thorilds poetiska försök ganska lärorika, vid jämförelsen med hans prosaistiska productioner, just deraf att de härröra från en så äpta prosaist natur. De visst, i exempel, klart och tydligt den afgjorda skillnaden mellan poesi och prosa. Den första skulle man kunna kalla en, genom fantasien, med fänsor öfverspunnen tanke; den sednare, en af förnuftet med tankar öfverspunnen fänsla. Deraf då fänslan endast är, såsom sjelfwa lösrets energi, till sitt wäsende obegränsad, således äsven inarticulerad, och alltså endast analogice kan uttala sig genom bildar, objectiviserade gestalter och bestämd taft, så måste poesiens språk, i sin fulländning wara ett målande verstal. Det får väl sin betydelse af den, såsom folie, under dets framblirringar liggande tanken; men om denna framträdader för att äsven med sin kalla besvur-

ning bestämma uttrycket, förstör den alldelens genomträngande wärman, och förkyler den lefvande åskrädligheten af poesiens hänförande språk; då uppkomma sådana förståndspoemer som de fleste af Thorilds, bland hvilka några ej en gång funna emottaga versification. Tanken är neml. åter det begränsande, det högsta klarhet sökande, det genomträngande, således lösförstörande; den vill blott sak, wäsende, då fänslan söker form och behag. Deraf är prosan, i hvilken tanken är det wäckande, alltid undervisande, lärande, förklarande. Men skall ej hela detta tankens spel urarta till en alldelens tom (som menniskeleket) och död abstraktionsmechanism, så måste den i grunden ligga fänslan gifwa lös, mål och rigtning åt förnuftets begreppsbildning. Hvar emot, om fänslan skulle uppståuta och inblanda sig i tankens analytiserande acter, hämmas han i sitt öfvertygande wärf, och allt blir på sin höjd en förledande, oredig, halspoetiserande sophist.

Nee, wôgar föreställa sig, att efter dessa betraktelser, det skall vara klart, hvilka fordringar man har rätt att göra af den fulländade prosatören. Uppskjuter ej hans tanke på fänslans oändligt bildande och wärmande grund, blir han en torr, endast eminnerlig splittrande skolastiker, hvars undervisning endast fastnar i läsarens eller åhörarens minne, utan att hos honom bärta frukt i egna tankar och uppklärnade åsiger. Kan han åter icke hålla fänslan behörigen tillbaka i grunden, utan den trär fram och lägger sig i vägen för tankens begränsanden, då blir han blott en tom, rhetoriskt prålande sophist, en mislyckad halspoet, som å ena sidan förmillar med poesiens bilderspiöl, utan att kunna gifwa skräckhetsfortjusningen medelst dess oändliga idéer, emedan den med fänslan parallelt gående tanken jemt bemödar sig att inskränka utflygten; men som å andra sidan uppträder med det anspräcket att, som den äpta prosan, mötas af öfvertygelse, utan att kunna gifwa dess

anderwising, emedan känslan grumlar den analytiska klarheten i tanken. Således är den äkta prosatören den, som har nog känsla för att eldas till en stor undersöning och för att gifwa wärma åt sitt föredrag, men också tillräckligt slutet i tankens band, för att hon inte må utbryta till försök att öfvertalas, då ändamålet endast fördrar insigt.

En sådan äkta prosatör var Thorild; det var uteslutande hans högsta, klart medvetna hemidandande, att för sanningens skull uttala endast och allenaest rent förstånd, men detta bemödande utgick helt och hållet ur medelpunkten af ea glödande känsla för väl och Schönhet. Dersöre har han också oftast ända intill fullständning uppfyllt, i sitt obundna föredrag, de flesta vilkoren för prosans formella uppembalelse.

Enligt prosans innersta väsende, är det den som i alla lösrets förhållanden menniskor emellan, användes, då de för deras verksamhet, hafwa behof att undervisa, uppmuntra, leda råda och vägleda hvarandra. Det muntliga samtalet mellan bildade är alltså den äkta, den renaste, den högsta prosa. Dersöre måste det äfven vara den prosaiske författarens mål, så snart han söker clasicitet i sin styl, att gifwa — så widt skillnaden melлан det muntliga och skriftliga talet tillåter — den hela coloriten af ett bildadt samtalsspråk. En god conversatör har egentligen blott tvenne önskningar, neml. att, under ett klart framställande af saken han talar om, undervålla, på det att de närvarandes uppmärksamhet icke måtte insumra, och att göra effect, på det att de närvarande måtte lösas, ja liksom uppskakas att widare estertänka saken och de anledningar till hjas dem blifvit meddelade. Dersöre måste det prosaiska skrifftet vara kort, omväxlande, lätligt, tropiskt. Och des högsta regel blir alltid den af Thorild framställda: använd icke flere och icke färre ord än som nött och jemt behöwas till klara uttrycket af saken. — Men bestaffenheten af den sak, som skall uttryckas, måste påtagligen, äf-

wen efter denna regel modifiera uttrycksättet. Denna bestaffenhet af sak är, i allmänna omfång, trefaldig: 1) philosophisk, då grunderna till hvor sak och till ondömena öfwer den eftersökas; 2) historisk, då man egentligen följer sakens utvecklingegöng i tiden och 3) dogmatisk, då man uppgifwer vilken fören för sakens användning i enskilda fall. Då nu, enligt hvad Nec. ofwan före nämndt, tanken, betydelsen, i prosan är det buswudsäktligaste, gifwes det egentligen ett twåfaldigt afseende i hvilket man måste såsom granskare, betrakta en prosaisk scribent: 1) hans förtjenster om sakens utredande i förhållande till des däc wundna utveckling, och 2) hans förtjenster i denna sakens rena och genuina uttryck. På detta sätt kan likväl Thorild ännu icke, efter denna del, som blott innehåller några stycken af hans skrifter, fullgiltigt bedömmas. Man måste dessförinnan se honom i helheten af sin författarverksamhet. Men lika som hvarje utmärkt individuum har en aldeles egen hvad man i dagligt tal kallar marquerad physionomi, har det äfven en aldeles egen styl, ett uteslutande skrifftätt, ett afspelande af sin innersta charakter i den yttre formen, hvilken framstår så väl i en enda uppsats, som i sammanfattningen af dem alla. Denna allmänna, rent stylistica förtjenst, den genom hvilken Th. i wittert afseende werkat på utvecklingen af den literatur, inom hvars område hans skrifter falla, den kan genast wärderas, mätas och bedömmas, under det att man för pröfningen af hans wetenskapliga förtjenst måste afsvaka ännu fler dokumenter.

Den regel Thorild sjelf gifvit för Stylen har han också ställt sig till esterrättelse. Jag öppnar, hvor som heist denna del, och läser, t. ex. sid. 261. "Alla stora sanningar äro enfaldiga. Men de finnas sällan, deiföre, att de förra ett förstånd lika enfaldigt och stort. Ett förstånd, klart som Tingens warelse, djupt som deras väsende, widsträckt och högt, som deras sammanhang. Det är

klart, att ett sådant måste sällan synas. Lägg nu till, om man genom ett eller annat belegt väld wingat Friheten att tänka: så ser hvar dödlig, hvar före man, i nästan alla stora ämnen ännu wet å litet. — Det var fördom en gudomlig fråga: Hwad är Sanning? Det är en icke mindre Gudomlig: Hwad är Rätt? Philosophien är Läran om Sann: Juridiken är Läran om Rätt. Dese böra swara. De styra werlden." — Hvilken träffande egentlighet, hvilken rythmisk rörlighet, hvilken forthet och likväl hvilken ideefullhet i hvarje uttryck! Och Rec. skulle mycket bedraga sig, om ej läsaren, igenom det strängt reflecterande i denna uppsats, skulle fönja en warm, ja en lågande känsla för sant och rätt, såsom rot till hans reflexioner. Rec. har med flit valt sitt prof ur ett blott resonnerande, icke ur något af de mera declamatoriska stycken, såsom t. ex. Årligheten eller Inlagan till Konungen ur Fängelset. Här förutsätter neml. hselfwa ännet, att känslan mer skulle wara i rörelse, med starkare språng genomträning och glödga hselfwa resonuementet, och likväl öfverstiger han dock aldrig den rena prosans gräns — såsom i hans äldre försök till bildandet af en prosaisk poesi, hvilka mislyckas, emedan han med tankens, endast på bevis och öfvertygelse beräknade medel, wille hänsöra och tjusa. — Kanske torde dock granskaren böra medgisva, att från dessa mislyckade försök, en brist insmugit sig i Thorilds prosa — så sträcker en enda stor förvillelse, ej mindre i litteraturen än i liswet, sina elaka följer genom alla andra och öfriga förhållanden. Det röses neml. i den ett slags begör att i numerus och ordvändningar förråna med en wiß egen sublimitet, hvilken beständigt återkommande, hvilket ännu som helst må afhandlas, synes någongång med affigt soft och frötande mot den genuina prosans naturlighet, förekommere som affecterad och blir enformig.

Detta oaktadt i anseende till hans wida öfvervägande förtjenster, skall Thorild all-

tid försvara sin plats, som den ypperste Prosatör Swenska litteraturen hittills kan uppvisa. Det ädla, rena och manliga behag, som Swenska Prosa syntes wilja antaga under de berömvärde Reformatörerne, Olaus och Laurentius Petri, och hvilka i synnerhet framträdde i den store Gustaf Adolphs Tal och kristliga uppsatser, gingo helt och hållt förlorade under de följande tidernas skolastiska begreppsklyfning och blef en tung och trött sam patois af allehanda språklementer, som synes klarast om man jemför t. ex. Olai Petri Swenska Historia med Isogäi Carla Sezgers förföld. Att gifwa vårt cbundna föredrag ett bättre sticke hemödade sig, sastän ensidigt och med afgjord archäologisk förfärlek, wiß af våra islandiske Sagotolkare, såsom Werelius Grefwe Bonde och Peringsköld. Men om språkets och stylens renhet hemödade sig dock i synnerhet Dalin, under hvars hand den deremot likväl blef ideocom, taktlös och släpande. Bildade helt och hållt efter latiniska mönster, gäwo Grefwarne Tessin och Höpken, tillika med Botin, Schönberg och Celsius mycken omvärdnad och utarbetad rhetorisk högtidlighet åt vår prosa och Mörk prydde den med en riklig förd af blomster. Dock bibehöll den alltjent en wiß stelhet och ett halfföråldrade utseende, i lithet med de styffjortlar och mycket utbjeffade roberonder, som utmärkte tidens klädedrägter. Att derifrån befria vårt prosaiska föredrag misade sig Deconomia Intendensen Fischerström mycket angelägen och hans bemödande för att gifwa det en ytligt prunkande legeretet, utfördes vidare af våra under Gustaf III:s regeringstid uppkomne gallicerande wittre, till desf den genom Lehnberg förwandlades till ett på effect beräknadt, märnelöst blänkande och tröttande fräsmakeri, om hvilket Thorild mycket träffande anmärkt, att man äger aldrig mera förstånd än man har i prosa. Med denna åsigt och i detta, liksom i alla andra afseenden, deryå hänstår att framställa en ren motsats med författar - hjeltnas

för dagen, och högst eftersträfwande det liggande uttrycket af manlig genialitet, bildade han sig en prosa, som i trots af all motsträfwighet å hans Antagonisters sida, redan på hans tid kraftigt verkade och alltid måste beundras.

Det är således utan all fråga att, endast i stilistiskt afseende den ursprungna samlingen af Thorilds prosaiska skrifter skall vara af stor förtjensl, och att redaktionen af den skall i betydlig grad öka de tacksamhetsförbindelser, i hvilka allmänheten står till Professor Geijer. Det är också egentligen öfver sättet, huru denna redaktion blifvit utförd, som det tillkommer Rec. att yttra sig. I en not på sista sidan (348) yttrar sig Utgivaren: "att man ej endast i denna andra del af Thorilds skrifter upptagit hittills utgivna fakta, såsom i prospecten till samlingen lofades, dertill har orsaken varit, att man trott det en blandning af det bekanta med det obekanta häst skulle swara både mot ändamålet och läsarens önskan. Denna inräkning kommer dervore att åsven i de följande delar bibehållas." Till följe deraf innehåller denna del, af redan förut tryckta stycken: 1) Nya Granskaren. Tidning; 2) Om det all mänta Förtändrets Frihet och 3) Ärligheten. Af hittills otryckta åter: 1) Till H M Konungen ur Fångelset 1793; 2) Lag och Rätt 1788; 3) Allmän Physiognomik; 4) Strödda uppsatser: a) Öfwer Ehrenswärds De Fria Konsternas Philosophi; b) Styrka och Swaghet; c) Ideer öfwer Sällheten; d) Om det ömma och tysta miñöjet; e) Dnygd. Skönhet. Harmoni; f) Skönheten och Critiken; g) Lidande. Njutning; h) Swedenborg; i) Domskihet och Stolthet. 5) Utdrag af en Dagbok. Då man förutsätter att Thorilds otryckta skrifter är lika mycket värde att göras allmänna som de tryckte, måste det wißerligen vara likgiltigt, när, om i första eller sista Delen, denna deras publicering sker. Men det af

Redaktionen vidtagna förfarandet kan icke övergillas. Tvortom är det i wisa afseenden, twiswelsutan väl beräknadt, då det säkert finnes hos os flere rådana läsare, som icke wilja gifwa sig ro att läsa om igen hwad de engång läst förut, och hvilka alltå skulle så wisa delar, dem de måste lemina ofta, i fall de tryckta och otryckta strängt åskiljdes i sina särskilda band. Huswudsaken blie alltid att efterfråga, huru äro dessa skrifter utgivna? Rec. har endast haft tillfälle att häröfwer ansöflla undersökning i afseende på Nya Granskaren, och det är vist att det resultat, till hvilket han kommit genom jämförelse mellan den genuina, i Kumblinska Voltryckeriet år 1784, gjorda upplagan och den närvarande, på intet sätt gjort honom nöjd med det sätt, hvarmed Utg. gått till väga.

Wißerligen är det en obetydlighet att Tidningens allmänna epigraph: Sapere aude, blifvit flyttad framför 1:sta stycket i bladet (sid. 10) som derigenom kommit att erhålla evenne; men deremot är det så mycket märks barare, att

a) Det, enligt 1:a uppl. i N:o 34, införda stycket: "Granskaren har redan haft en simädare" etc. sid. 36, blifvit flyttadt. Det upphör med orden: "De dö snart bort eller huka undan på hans odödliga väg." Således saknas hela stycket från: Man känner den o-utrotteliga narren etc. eller ända till slutet: Slyn, unga Snullen! dunsten af hans ore-na väsende.

b) Att emellan det efter detta, i 1:sta uppl. omedelbart följande stycket, midt öfverskrift: Retinuit. quod est diffioillumini etc. har utur N:o 7, 8, den sista artikeln i Strödd Granskning, sid. 36, blifvit inflytten.

S w e n s t

L i t e r a t u r - T i d n i n g.

№ 12.

Måndagen den 26 Mars

1821.

Hjelte-digten om Eri.

Man har ofta i denna Tidning sett oss meddelägga de hårda tillvitser mot Medeltiden, denna så kallade Barbarismens långa natt, på hvilka en, som vi hoppas förlutten, tid varit så fruktlig. Detta förakt, hvilket hos foga själar antog gestalten af en widstrecklig spökrådsla, hade väl ursprungligen sin grund i dessa tider's olikartade och i många hänsyenden rent af motsatta charakter och i en deraf härflytande antipathi, men att denna fördom äfven var rådande hos dem, hvilka hade sinne för något högre och ädlare, torde böra förklaras af den nästan allmänt okungheten om en tid, hvilken man ej ansåg förtjena något rum i Historien, och hvarefter man endast anförde ett och annat factum, för att affräcka från de phyggligheter, som då skulle hafta grasserat. Västerligen har denna, liksom många andra fördomar, börjat gifva vita för en sundare åsigt, och flera, i synnerhet bland Tysklands Historieforskare, hafta, understundom kanste med nog mycken öfverdrift, fastat uppvärlsamheten på Medeltidens ljusare partier; men så länge ett sådant

omdöme endast hvilar på en mer eller mindre godkänd auctoritet, och ej på en sjelfförvärfs-mad insigt i denna tids historia, så äger det ingen fastare grund och ingen större säkerhet, än hvareje annan, på god tro antagen satts. Det är blott derigenom, att man betraktar den i sina egna kapelser, och ej i skeuet af främmande, ofta ensidiga, framställningar deraf, som man om denna, äfwensem om hvareje annan tid, kan erhålla en sann föreställning. I affligt att i någon mån bidraga till spridandet af denna funskap, som för många ej torde vara så lätt att genom eget studium förvärfsma; haftwe vi welat meddelo en exposition af Hjelte-digten om Eri, hvilken, jemte den märkvärdighet den äger såsom en af Medeltidens största och förräffligaste poetiska producter, desutom lemnar den klaraste och åskådligaste bild af den tid, som deri skildras *).

Ännu för denna Digt är den så kallade

*). Denna exposition är hämtad från Sir monde Sismondis die Litteratur des südlichen Europas.

Cid, hvars egentliga namn var Rodrigo Diaz, en af Medeltidens yppersta Héros, hvars minne, efter många århundraden, än i dag är så dyrbart för det folk, till hvars ära han så mycket bidrog, att Spanjorerne anse sig ej kunna kraftigare försäkra om det obrottsliga uppslysslandet af ett gifvet löfte, än näre de säga: allé de Rodrigo (wid Rodrigo). D. Thomas Antonio Sanchez utgaf denna Digt 1779 i sin samling af de älsta Castilianfa Poemer, till hvilka han kunnat upptäcka Handskrifterna. Sanchez formodar att den är författad mot medlet af tolste seflet, och således ungesär femtio år efter Cid's död. Den älsta affärsrist, som deraf är i behåll, har årtalat 1207, eller 1245 efter Spaniska Tidräckningen. För sjelfwa Digten säges en Chronika legat till grund, hvilken fort efter Hjälterns död fall blifvit skrifven på Arabiskt af twanne hans paver, som warit Mosleinin.

Utom denna större Digt äger man öfwen FolkRomanser om Cid, ur hvilka Corneille hufwudsakligen hämtat ämnet till sin förräfliga Tragedie Le Cid, och hvilka Herder samlat och öfversatt. — Innan vi öfvergå till expositionen af sjelfwa Digten, torde ej vara otjenligt att i korthet skildra Spaniens ställning på den tid, då Cid lefde.

Sanchez III, Konung i Navarra, hvilken dog år 1034, hade under sin spira förenat nästan alla Christna Stater på Pyreneiska halvön; han hade förmält sig med arftagerstkan till Gresskapet Castilien; han förmälte sin andra son Fernando med den sista Konungens i Leon, Bermudez III:s, syster, Asturien, Navarra, Aragonien woro af honom afhängiga; han antog först titel af Castiliens Konung, och till honom slöto sig, såsom till sin stamfader, Spaniens Förstehus; ty den manliga linjen af de Göthiska Konungarne utslocknade med Bermudez III. Under denna Sanchez, med tillnamnet den store, föddes Don Rodrigo Laynez, Diegos son, hvilken Castilianerne förkortadt kallade Ruy Diaz, under det fem

Mauriske Fältherrar, hvilka han besegrat, gäfwo honom tillnamnet Es-sayd (Herren), hvaraf sedermora namnet Cid uppkommit. J. v. Müller antager genom en conjectur 1026 för hans födelseår. Det 2 mil från Burgos belägna Slottet Vinar, hvaraf han antog namn, var tilläfwentyrs hans födelseort, tilläfwentyrs också en eröfring af hans fader. På mödernet härstamnade han från de gamla Greswarne af Castilien; men fastän hans börd war förstlig, så war han likväj. ej rik, till des hans tapperhet förvärvat honom bärde ägodelar och ära.

Don Sanchez hade delat sina stater mellan sina barn: Don Gareias war Konung i Navarra, Don Fernando Konung i Castilien, Don Ramiro Konung i Aragonien. Cid, Don Fernando's underjäte, gjorde under honom sitt första fälttag och utvecklade under hans fanor denna förmånande kroppsstyka, denna underbara tapperhet, denna ihärdighet och föld, som upphöjde honom öfver alla Euseropas krigare. En del af sina segrar vunno Fernando och Cid i striden med Maurerne, hvilka denna tid utan öfwerhufwud och centralregering funno sig blottstälde för de Christnas anfall. Den unge Hescham el Mawajed, den siste af Omniaderne, war år 1031 i begrepp att i Cordova emottaga trohetsed af alla Maurer i Spanien och såsom Emir el Mumenum blifwa upphöjd på thronen, då ett plötsligt rop upphof sig bland folket: "Den Allsmäktige har vänt sina blickar från Omazah's Hus! Förlästom den olycklige!" — Fursten blef verklig nödsakad att fly; thronen omförtades och från denna tid gjorde hvarje ädel, hvarje rik man, såsom Emir eller Sheik, sig oberoende i någon af det Mauriske Spaniens fäder.

Men Fernando's och Cid's krig woro på längt när ej alla riktade mot de otrogne. Den äregirige Fernando angrep först sin swäger, Bermudez III, Konung i Leon, den siste af Don Pelogio's afkomlingar; han beröfswade

honom des stater och lät 1037 taga honom af daga. På sika sätt anföll han sin äldsta bror, Don Garcias, och fräntog honom dess rike; derpå sin yngre bror, Don Ramiro; den förstnämnde lät han äfven ombringa. Eid, hvilken erhållit sin första uppfostran under Don Fernando, pröfswade ej denna Furstes rätt; han kämpade med blind tillgivnenhet för honom, och gjorde genom sin tapperhet orättvisa segrar i folket s ögon årofulla.

Under Fernando's regering in alla också Eid's första romantiska äventyr, hans lärlit till Ximena, enda dottern af Greswe Gormaz; hans ewige med denna Greswe, hvilken på det mest bittra sätt kränkt hans fader; slutligen hans förmälning med dottern af den man, hvilken fallit för hans hand. Dessa händelsers trovärtighet grunda sig endast på Romanserna öfver Eid; men eburu denna poetiska berättelse ej stödjer sig på historiska monumenter, så synes likväl ett helt folks tradition gifwa den ett tillräckligt anseende.

Eid löt sig genom det innerligaste wänssapsband till Fernando's äldste son, Don Sanchez, med tillnamnet den starka; han fäktade alltid vid des sida. Redan under fadrens lifstid, år 1049, gjorde han den Musselmaniske Emiren af Saragossa fätsyldig; han försvarade 1063 denna Mauriske Förste mot Aragonesarne; och då Sanchez år 1065 efterträddé sin fader, blef Eid af denna unge Konung ställd i spetsen för alla des härar, hvoraf han utan twiswel bekom sitt tillnamn Campeador.

Don Sanchez, hvilken förtjente en hjeltes wänskap och alltid förblef honom trogen, var imedlertid ej mindre äregirig eller mindre orättvis, än hans fader warit; liksom denne ville han beröfwa alla sina bröder deras andel i fädernearfwet, och Eid's tapperhet hadde han att tacka för sina segrar öfver Don Garcias, Konung i Galicien, och Don Alphons, Konung i Leon, i hvilkas stater han inföll; den sistnämnde flyktade till Maurerne, till Ko-

nungen i Toledo, hvilken ädelmodigt emottogs honom. Don Sanchez beröfswade äfvenjå sin syster, Donna Urraca, des arfwedel, men blef år 1072 dödad vid belägringen af Zamora, hvareft hon inneslutit sig. Alphons VI, hvilken återkallades från sin tillflyktsort hos Mauzerne, för att bestiga thronen, sedan han i Eid's händer aflagt en ed, att han ej bidragit till sin broders död, spökte att vid sig fås sta denna stora fältherre, derigenom att han förmålte honom med Ximena, hvilkens mor var en syster till Fernando den stores gemål och till Bermudez III, den siste Konungen i Leon. Denna förmälning, om hvilken man äger historiska bewis, firades den 19 Junij 1074. Eid var då nära femtio år gammal och utan twiswel enkling efter en äldre Ximena, Greswe Gormaz's dotter, hvilken de Spaniska och Franska Romanserna och Tragedierna öfwerhopa med så mycket beröm. Eid, hvilken sedermore stickades såsom sändebud till de Mauriske Furstarna i Sevilla och Cordova, wann för dem en stor seger öfver Konungen i Granada; men knapt hade slagningen upphört, förr än han återgaf friheten åt de fångar, hvilka han tagit med wapen i hand. Genom detta ädelmod, hvoraf han vid alla tillfällen gaf prof, wann han ej allenaft sina soldaters, utan äfven sina fienders hjertan, och förvärfwade sig lika mycket högaktning och kärlek hos Maurerne, som hos de Christne. Han kom snart i behöf af de förras beskydd, då Alphons VI, uppäggad af hans afwidsmän, förviste honom från Castilien. Eid bezaf sig till sin wän, Ahmed el Multadir, Konung i Saragoşa; han emottogs af denne äldrige förste med oinfränkt högaltning och förtroende; han blef af honom utnämnd till hans sons förmyndare; och Eid förvaltade äfven verkligen Konungarbet Saragossa under Joseph's el Multamam hela regering, från 1081 till 1085, under det han wann de mest lysande segrar öfver de Christne i Aragonien, Navarra och Barcelona. Men bez-

ständigt ädelmodig mot sina besegrade fiender, återgaf han äfwen vid detta tillfälle friheten åt alla fångar. Men Alphons VI började ångra att han från sig afslagnat den tappraste af hjälter; han blef wid denne tid anfallen af den fruktansvärde Joseph, Morabiten Deschfin's son, hvilken öfverväinnade Spanien med nya härskaror af Afrikanska Maurer; och efter sitt nederlag vid Zalaka, den 23 Oct. 1087, kallade han Cid till hjälp. Cid häftade med 7000, på egen kostnad wärhwade, soldater till undsättning och kämpade i två år för sin otacksame herre; men hans ädelmod mot sina fångar eller uraklåten lydnad för en Förfestes befallningar, hvilken ej förfod krigskonsten så som han, ådrog honom, omkring år 1090, en ny oänd. Han blef å nyo landsförmist; hans maka och hans söner blefwo hältade och alla hans gods belagda med quarsstad. Han var då fyra och sextio år gammal. Med denna tid tager den Digt, af hvilken wi erna lemma ett utdrag, sin början, den är egentligen ett fragment af Cid's rimas de historia, hvaraf hela början gått förlorad.

Början, sådan vi äge den i behåll, är full af wärdighet och introse. Hjälten har årest från Vivar, sitt fäderneßlott; alt destüst des bär spår af förstörelse. Dörrarne åro borttagne, fens tren inslagna, de till kostbarheternas förvärrande bestända rum öppna och toma. Falkhuset är öde, man ser der hwarzken falkar eller gamnar *). Hjälten gråter, då

*) Såsom prof på denna Digits form visste wi anföra första verserna:

De los sus ojos tan fuerte miente
lorando,

Tornaba la cabeza, è estabalos ca-
tando:

Vio puertas abiertas, è uzos sin caníados,
Alcadanras vacias, sin pieles é sin
mantos:

E sin falcones, è sin adtores mudados.

han lemnar detta ställe; ty de gamle Riddarene hafwa aldrig satt tapperheten deri, att ej gjuta några tårar. Han tägar genom Burgos i spetsen för sextio lansar; Riddarnes wänner förblefwo dem trogne i olyckan. Konungarnes wrede kunde ej åtfölja dem, hvilka swurit hvarandra trohet i lif och död, och samme mån, hvilka intågat under Rodrigo's triumpherande fanor, följde honom i hans landsflykt. Men i Burgos woro dörrarne och fens tren fulle af borgare. Alle utgjöto tårar; alle ropade: "O Gud! hwarföre har du ej bestärt denna goda länsman en god herre?" Men ingen vågade inbjuda honom att inträda i sitt hus, ty Konungen hade i sin wredelatit funnöra i staden, att echo, som gästfritt upptog honom i sitt hus, han skulle förlora all sin förmögenhet, honom skulle ögonen slistas ur hufwudet; och Cid är nödsakad, sedan han tägat genom Castiliens hufwudstad, att draga ut genom den motsatta porten, utan att finna en menniska, som vågade bjuda honom i sitt hus.

Skaldens språk är ofta en enkel Chröniskrifware; han berättar händelserna, utan att deri ändra något; men nästan alltid framställer han dem med första åskådlighet, liksom hade de tilldragit sig under hans ögon. Han berättar, huru Cid derpå tägar widare ända till Maurernes gränser. Han hade penningar af nöden, för att kriga mot dem, och likväl hade alla hans kostbarheter på Konungens befallning blifvit belagda med quarsstad; han borgar af en Jude femhundrade marker sulfwer, för att förskaffa sin skara krigsförnödenheter, och lemnar honom i under pant twänz

Sospiró mio Cid, ca mucho avie grandes cuidados;

Fabló mio Cid bien é tan mesurado.

Grado à ti señor padre estás en alto:

Esto me han buelto misos enemigos malos.

ne tunga, med sand fyllda lärar, i hvilka han föregaf sig hafwa förvarat sina skatter, och ålade Juden, att ej öppna dem förr än efter ett års förlöpp; men detta bedrägeri, det enda som den Spanse Hjälten någonsin tillåtit sig, var knapt att anse som sådant, emedan hans ord var fastadt vid denna sand och enbart var wärde en skatt. Första sruken af det Maurerne fräntagna byte användes också i hofswa werket att inlösa denna pantsatta sump. Eid hade lemnat sin maka Ximena och sina barn i Abbotstiftet St. Peter. Wid underrättelsen, att hennes gemål wore i Abbotstiftet, låter Ximena af sina sex fruar föra sig till honom^{*)}. "Hon kastar sig på sina knän ned för den tappre hjälten; med ögonen fulla af tårar söker hon att kyssa hans händer. Förbarmande, tappre hjälte! du, som i en helig stund blef född, till landets osärd har du derur blisvit drifwen i landsflykt. Förbarmande! O Eid! du så fullkomlige man; inför dig stå jag och dina döttrar; de äro barn och i Guds beskydd. Väl ser jag, att du är färdig att draga hävan, och att wi redan i detta lisvet måste fås från dig; O gif oss råd, för den heliga Marias kärleksfull". Då lyftade Eid handen till sitt yfsviga skägg, sätta sina döttrar i sina armar och tryckte dem till sitt hjärta, ty han älskade dem; hans ögon fylldes med tårar och under djupa suckar utbrast han: "Ack! Donna Ximena, min så fullkomliga maka, såsom min egen själ, så älskar jag dig; du ser wäl, att wi redan i detta lisvet måste fås från dig; jag går och du måste stanna här. Måtte den behaga Gud och den heliga Maria, att jag en gång med mina händer måtte förstå dessa mina döttrar, och att ännu lycka och några dagars lefnad måtte mig beståras. Men du, dyra maka, hvilken jag så högt wördar och älskar, bewara mig i trogen hogkomst".

*) B. 265.

(Forts. e. a. o.)

Thomas Thorilds Samlade Skrifter.
Andra Delen. Upsala, Palmblad & C.
1820, 348 sid. 8:o.
(Fortsätt. och slut seån N:o 11).

c) Ur Artikeln: Intäst, har det lilla stycket, som börjar: Westgöthe etc. blisvit, sid. 50, bortlemnadt.

Derefter äro syfkena:

d) Nyx HandelsBiblioteket e) Epigram, och f) Till Nils Lorens Sjöberg, den ostyldigaste af alla Menniskor, hvilka intaga slutet af N:o 5, 6 och nästan hela N:o 7, 8. i 1:sta Uppl. i den närvarande, sid. 51. aldeles uteslutna.

g) De uppsäser, hvilka, i 1:sta Uppl. omedelbart följa efter Artikeln Gransningen, nemt. den som börjar: Denne Artikeln etc. och Swed betraktar ni etc. och hvilka borde följa, sid. 63, i den närvarande upplagan, saknas der aldeles.

h) Ur artikeln Försök i Skaldekonsten: äro de närmaste träderna efter: "lisighet och quickehet ..." börjande: förlorade, dränkte i parafras etc. och slutande med: Epigrammernas äro exempel af Dumhet, sid. 92, förbigångna.

i) Den, i 1:a Uppl. följande Artikeln: Försvar. Se Dagl. Alleh. N:o 134, saknas aldeles.

j) Den efter Artikeln: Den höga Smaken, i 1:sta Uppl. närmast följande: Gfwerz, h. R. B. B:s poetiska wärde, brister sid. 106.

k) Det lilla Fragm. af Bref, med öfsverskrift: Gout a son droit et sou envers, som i 1:sta Uppl. fått sin plats näst efter artikeln: Lyckan, felas, sid. 115. hvar emot här, den lilla hälsningen, med öfsverskrift: Auctorn till nye Gyenkaren (som i 1:sta Uppl. slutar N:o 17. 18) blisvit inskruten framföre.

m) Den välmrente Annmårtaren, ur

hvilket stycke, mera än en hel Qvarfsida, från början: Jag tycker att det är en man af vett ända till: Ni skiljer ej etc. samt sedermore, från: Bartasmen, eller Stroffstilen etc. ända till: och väist skall hämnas; vidare från: Den oejemnörlige Carl XII etc. ända till blandning af öfwerdrifnirg, oråte och swaghet; blifvit utelemnadt, och tiraden, som, i OriginalUppplagan börjar: Ej af ondska, ej af afund, sid. 116, sälunda åndrad: "Jag strider ej af ondska, ej af afund".

n) Några små anmärkningar wid Förklaringen i Stockholms-Posten № 167, hvilka i 1:sta Uppl. № 19, 20. haft sin plats efter Artikeln: Den Wises olycka, hafwa, i den närvarande, sid. 117, blifvit flyttade framför Fragmentet Förträffligheten, och wid dem öfelliga uteslutningar widtagna. Så början, från: Det will säga något för ett Snille etc. till och med Rospiggstan är ej wacker etc. så att sid. 117 börjas med "Hören då, I bröder", etc. Widare, från: På detta sättet, mine Herrar etc. ända till och med: ingen annan belöning, smickrande; hwarefter det, sid. 118, börjas midt in i en tirad, med orden: "Huru många drag" etc. men deremot äro tiraderna från: Hela Förståndet och quickeheten till och med: mina werter, öfwerhoppade.

Då, såsom bekant är, dessa uteslutningar af Thorild hself icke äro widtagna, har Rec. i Utgifwarens Annmärkningar fört efter någon förklaring öfwer detta förfarande, men icke funnit annat än dessa ord, i anledning af sid. 35. "Af detta utsalt mot Kellgren (hvilkten i Nya Granskan längre fram förekommer under namn af Sieur K.) har Utgifwaren ej upptagit mer, än som behöfdes att charakterisera fridigheten å Thorilds sida, öfvertrygad, att personliga bitterheter för esterwerlden ej kunna ha något intresse". Det tyckes således som Utgifw. egentligen welat utesluta alla de häftigaste anfallen mot en stor man, Thorilds afgjorda litterära motståndas

re — och om gästigheten af detta förfarande, nedansöre. I detta afseende äro uteslutningarna: a, c, d, k och til en del n, förklarade, men icke de öfriga. I synnerhet skall det väcka stor förundran, hvorföre den under g anmärkte uteslutningen af de uppertliga anmärkningarna wid Inscriptionen på Operahuset, blifvit widtagen, så i den icke andas någon bitterhet, utan blot en klar fänsa för det offentligt ädra och skäliga. Besynerligt är det äfven att se, huru den under h nämnda Artikeln blifvit stympad. Om dermed åsyftades någon artighet för den utmärkta man, som, i sin ungdom, skrifvit dessa försök i Skaldekonsten, så är den illa beräknad; ty hvad som qvarstår är visserligen icke en grad mera bittert, än det uteslutna, och desutom har denne man, visligen öfvergivande en bana för hvilken han icke var kallad, på en annan väg skaffat sig så oodliga förtjenster om fäderneslandet, att han väist icke lära sättras af några öfwer 30 år gamla infallen öfwer hans ungdomslekar. Deremot är helheten af denna Kritik ganska charakteristisk för Thorild. Det är neml. bekant att Författaren till dessa försök i Skaldekonsten war den, som, i Sällskapet U. D., tog priset från Thorilds Skaldestycke Passionerna, och likväl talar aldeles ingen personlig harm i hans Kritik. Hvarje läsare af dessa försök skall neml. medgifwa att det är sträng rättvisa i hvart enda af Thorilds ord.

Några stycken, södانا som de, hvilka nämnas under g, l o. s. w., hafwa trolingen blifvit utelemnade af den anledning att de tyckas hafwa afseende på wijsa, nu mera icke allmänt kända litterära Uncedoter för dagen, från 1784. Rec. tror ej att sådant är giltigt sfäl till uteslutning. Hade denna regel förlits wid utgifwanden af de gamle Auctorerne, huru mängen intressant Notis om Grekland och Rom, skulle ej då brista os, den wi nu äga i behåll, emedan Scholiasterne till deras Författare, icke sytt mödan att uppsöka

anledningarna till deras hänsyftningar. Nec. tror således, att det rättaste förfarandet hade varit, att bibehålla Styckena osförändrade, och i annmärkningar, så widt ske kunnat, upplysa deras anledning, såsom det vid wiſa stället verkligen stett — och detta så mycket mera, som det, vid de flesta ställen, icke fördrats större besvär, för att meddela en sådan upplysning, än att bläddra i Stockholms Posten eller Dagligt Allehanda för 1784.

Beträffande åter uteslutandet af de egentligen emot Kellgren rigtade ställen, så måste Nec. upprigtigt bekänna, att han icke kan inse något rimligent talande stäl för detta förfarande, i synnerhet hvad som angår Recensionerna öfwer Nya Handelsbiblioteket och Poemet till Cynthia. Just dessa bewisa att Thorild, i trots af den harm af hvilken han mot Kellgren var intagen, dock icke förelades till blotta utgjutelser af bitterheter, utan att han äfven kunde fästa sig vid sak, och anföra grunder för sitt tadel. I detta fallet var det verkligen mindre anledning att utesluta dessa och några andra, än de verkligen meddelade stycken, helst som charakteren af Thorilds fridighet med Kellgren — utan fråga den intressantaste vittra händelse, hos os, från 1780-talet — icke fullständigt och klart kan framträda för läsarens ögon, utan att alla hithörande Documenter fullständigt meddelas. Äfven för Thorilds egen charaktersteckning är dessa styckens utelemnande en stor förlust; de erbjuda nemt, talande bewis på, att Thorild, i sin detaillerande Kritik, är lika mikrologisk som summa samtidningar, till trots af den storsinnighet och — för att nyttja hans eget ord — den allblif, som utmärkte hans Prinziper.

Ännu mera förtäfliga blifwa alla dessa uteslutningar, när man pröfwar dem i sin helhet, i jämförelse med ideen af det företaget att utgifwa en samling af en Författares alla Prister. Meningen kan dermed icke vara någon annan, än att gifwa ett fullständigt och

concentreradt uttryck af en Författares hela litterära Jag med alla deh så wäl dygder som swagheter. I det fallet måtte det dömmas högst obehörigt, att, från en Auctors Skrifter bortskräva något som är charakteristiskt, såsom de polemisska utstrygterna och delklamationerna hos Thorild. I fall en modern Bildhuggare, som kom öfwer en antik buste af en romersk Cäsar, med anledning deraf att visa drag icke öfwerensstände med den föreställning om Imperatorin h vilken Bildhuggaren upp gjort sig, företog sig, att med huggjärnet hugga bort än en bit här och en der, för att få hela physiognomien jemnare, renare och mildare, — skulle man ej, ogillande, säga att Busten icke mera wore antikens, ej en ren bild af sitt original, utan blott en produkt af Bildhuggarens föreställning? På samma sätt är den Thorild, wi nu erhålla från Uppsala, icke den äkta Thorild, utan en skympat, hopkrympt och efter Hr Geijers Thorilds-ideal abbrevierad och apostroferad warelse. — Det bör göra Er detsamma — torde någon säga — ty Hr Geijer är hself ett geni. — — Wiſerlizen, — Nec. trofar någon att erkänna det upprigtigare och offentligare än han, och ders före är det honom högst välkommet, att Hr Geijer visar sig aldeles fritt och genuint efter sin a åsichter af litsvet, menskorna, anständighet och stilens wärdbighet. NB när fråga är om att Hr Geijer hself shall träda fram eller blotta sitt irre wäsende. Men här är det icke Geijer, utan Thorild, wi wilja lära känna; den förras pligt är således ingen annan än att införa den sednare till vår bekantskap, — och att derunder wilja förmå honom att bortlägga sina ursprungliga bruk och manér — just det charakteristiskt intressanta hos ankomlingen — det är att i allt för hög grad wilja förverla Redacteurens kall med Hofmästarens. Desutom, Hr Geijer är ju icke blott ett Snille, utan äfven Historicus och wet således hättre än mången annan, hvilken aktning det enda riket, enligt Statze

rätten, måste hafta för det andra; men är icke det enga Geniets rätt till respect, för sina productioner, af ett annat Geni lika stor, sida helig och wörnadswärd? Och bör icke denska rätt, med föresta helgd, blifwa utöfwad och iakttagen just i hänseende till det Geni, hvilket så högtidligen protesterat mot Utgivares egenmältiga framfart med deß qvarlätkenskap, som — enligt hwad bekant är — Thorild gjort i sitt betänkande om Redactionen af Herders philosophiska Skrifter, insöndrat i sista delen af dennes Werke. Här Hr Geijer vid denna synspande redaktions-method låtit sig leda af förläggaren, så har denne icke författat sitt eget intresse. Då de fleste af Thorilds Skrifter — deriblant hemwäl den Nya Granskaren — äro så sällsynta, gladdes sig mången, att det ändtliggen bereddes honom ett tillfälle, att kunna bekomma en fullständig swit af dessa wärderade sällsynteter. Och nu får man denna samling i sådant stück, att den som will äga den sanne, äcta Thorild — utan förmillande castigationer — måste använda sin gamla, oftast färsänga möda, att bekomma original-upplagorna; och så, att hela redaktionen måste göras om igen, så snart, efter några år, hos os ett verkliggen litterärt Publicum bildat sig så stort, att fördran härav blifwer högljudd. Det wore desföre att önska, att de Manusk. efter hvilla de hittills otryckta Skrifternas redaktion besörs, måtte religiose bewaras och värdas, så att de engång kunna igensfinnas när de behöfvas; ty då Utgivaren ådagalagt så mycken godtycklighet, vid redaktioner af en förr tryckt skrift, fattar man lätt och skäligen misstanke mot hans trohet i förfarandet mot de öfriga och i synnerhet mot de hittills i Handskrift ännu endast förvarade.

Hec. har öfver detta ämne warit vidstig och mångordig; det är en stor Mans sak; en stor Mans rättighet, hvilken Rec. velat förvara, då han hself, hemgången till de Säiges boningar, icke mera kan det. En författare som hself samlar och utgivwer sina arbeten, må hafta rätt att upptaga och förvara, af sina productioner, hwad han behagar,

Han känner neml. sin tendens och han urföljer säkrast de arbeten genom hvilka han mener att säkrast uppnå den. Han är som en Far, hvilken hself förvärvar sig sin egendom (sitt rykte) och som således efter behag kan upptaga eller utesluta hvilket som hself af sina barn i eller från delagtigheten af denna qvarlätkenskap. Men den, som utgäfwer en annans arbeten, han har helt inskränkt rättigheter och andra pligter. Honom tillkommer endast att med omsorg och trohet befördra det till allmänheten, som för densamma warit ämnadt, på samma sätt, som en Förmynndare eller en God Man endast har sig ålagt att wäl förvalta det lärnade arfwet, men icke att utesluta någon ifrån deß åmjunke. Åhven torde det vara att betänka, att inga warit så wäl bewandrade i konsten att utstryka och bortföra, som skuggrädde Censorer och författare af påfylliga Indices, men deras hedersplats i Lärdomshistorien är också icke afundswärd. — Dock Rec. må återvända till ifrågavarande Del af Thorilds Skrifter.

Det givnes åhven ett sätt att betrakta de här upptagna skrifter, hvilket på engång är vägligt, för deras allmänna fattande, och åmnen, i detta decas från de öfrige särskilda Stck, verkställbart. Det kunde neml. tillhöra Rec. att undersöka förhållandet af bvarje särskilt skrift till litteraturens Stck vid den tid, då den uppkom, till d s förnuftliga indurst och förstående, med ett ord, att söka annisa den sin plats såsom länk i den allmänna svenska bildningskedjan. Men då det blifvit Rec. att utgivwaren hself med alvorfdösta meddelar öfver utvecklande Commentarius öfwer sin Auctor, är Rec. alltsör försiktig, att med något sådant utsätta sig för jemndelen med en Mållare.

För fullständigheten af denna annalkan återstår således ingenting annat, än att nämna, att vid Slutet blifvit Annalerne af Utgivaren (s. 340-343) bifogade, hvilka i början innehålla några forta Notiser öfver vissa, i skrifterna nämnda författare etc. men blifva mot Slutet högst intressanta, dts genom de fullständiga och wäl uppsatta esterrättelserna om tilldragelserna vid Thorilds avrestering och meddelanden af Sonungens d. 22 Febr. 1793, sälda utslag, — kan hånda det mest preskara, som någonstun inföll i Sverige; — dels genom utdraget ur ett af Thorilds, år 1788 skrifvet Bref, i hvilket han intalar förfoljet af sin Juris Candidat-Examen och ansöde annalerningar vid den samma.

Swenskt Literatur - Tidning.

No 13.

Måndagen den 2 April

1821.

Recension:

N. I. Vår Herres Jesu Christi Guds Sons Evangelium, eller: de fyra Evangelisternas Skrifter, Fullständigt sammanställda till en enda Berättelse, såsom Förslag till en Swenskt Evangelii-Bok. Förra Delen. Hernösand, Jonas Swedbom 1819. 264 sidd. 8:o.

N. II. Utvald Samling af Skriftenes Språk, i Systematisk Ordning efter Tros-Lärans Huswudstycken, för årlige Sönz och Högtids-Dagar, såsom Förslag till Ny Epistles-Bok, jemte Collecter och Böner, med Bibelns egna ord; I öfverensstämmelse med den af Konungen gillade och stadsfattade Nya Swenska Psalmbooken. Sednare delen. Hernösand, J. Swedbom 1820. 336 sidd. 8:o.

Detta lärorika och förtjänstfulla arbete
måste här först och egentligen betraktas ur

Författarnes egen synpunkt och angifna ändamål, nemlig "att afhjälpa gamla Evangelii- och Epistles-Bokens brister." "Enda och säkraste sätter att afhjälpa dessa brister och vinna en med Bibeln lika waraktig Evangelii-Bok, är, enligt Utgivarnes tanke, att hela Jesu Evangelium införtes särskilt, att Collecter, Epistles och Böner sammansättas af flera Skriftenes enstämiga rum och utföras efter en godkänd Systematisk ordning, med afseende på Sönz och Högtidsdagars syftning och betydelse, att Bibeln mö i allt sjelf tala. Och så länge den är och blir enda grunden för Christnas tro, kärlek och hopp, skall en Evangelii-Bok, sålunda utförd, bli swa lika evigt beständande, som Bibeln sjelf." Detta är arbetets grund-idée, hvilken man ej kan frånkänna ljus och fromhet och omfattning. Wid des utförande torde dock allt för många både betänkligheter och svälligheter förete sig, hvilka Författarne ikke fullständigt utdrut eller undanröjt. Swenska Församlingen kan wäl i afseende på sin blifvande Evangelii- och Epistles-Bok vara ganska trygg, då redactionen af detta arbete är öfverlemnad åt upplyste, samsynsgranne och i Kyrlans tjänst beprövade

Lärare. Uttrade önskningar, än mer allvarliga försök till det stora ändamålets winnande fika dock wißerligen af EvangeliiBokens Comitén behjertas, åtminstone albrig lemnas utan den pröfning och uppmärksamhet sakens wigt fordrar. Några strödda anmärkningar i detta ämne tillåter sig äfven deraföre Rec. med hufwudsakligt afseende på den Bok, om hvilken nu fråga är. — Den undantagne, som ogilla hvarje förändring i gamla former, såsom ett ofta vådligt, alltid öfverflödigtyt myhetsmakeri, gifwas hufwudsakligen bland dem, som tro sig berättigade att döma i dessa ämnen, trenne meningar om det, som bör iakttagas vid nya Evangelii Bokarbetet. Dessa meningar hafwa och i serskilda skrifter blifvit uttalade. Den första meningen är Evang. boks Comiténs egen, allmänningjord genom 1817 års Förslag till en förbättrad EvangeliiBok. Med warfam hand reparerade Comitén den gamla byggnaden och inlade sjuutton nya plankor, d. v. s. uteslöt sjuutton i homiletiskt hänsende dels mindre betydningsrika, dels wißerligen olämpliga Predikotexter och insatte lika många nya uppbyggliare och ändamålsenligare Bibelsectioner. Någon förbättrad symmetrisk plan för det hela, någon på fast och klar princip grundad ny anordning af delarna var således stridande emot Comiténs antingen instruction eller öfvertrygelse. — En annan mening i detta ämne uttalades genom ett i Carlskrona 1818 utgifvet Förslag till Hufwudämnien och Texter för Sön- och Högtidsdagarna i Året. Dessa hufwudsyste war att i System framställa Christendomens Lärobyggnad och anståg För. dervid ändamålsenligast att följa den ordning Dr Wallin då nyss hade framlagt i sitt Psalmboksförslag. Härigenom uppkom en total reformation af vara antagna Evangeliska och Epistolika Pericoyer och de nya Predikotexterna woro oftast långa och sammanstatta af strödda Bibliska episoder. — En tredje mening är Dr Franzéns i sitt Förslag till Texter vid den Allmänna Gudstjensten,

Örebro 1819, hvaruti för Texterna fastställes en Biblisk historisk ordning, tillika lämpad efter kyrkoårets en gång fastställda inrättning. Denna berömda Författares affigt war att i klarhet och consequens återställa den plan, som ursprungligen synes warit grundvalen för den gamla EvangeliiBokens inrättning. Christus är naturligtvis den ledande idéen för det heila och dess delar blifwa: Christi ankomst till verlden, dess beredelse och ändamål; Christi person och werk; hans lidande och död; hans upphöjelse och stiftelsen af hans kyrka; hans lärar; och suttigen hans Gudomliga magt och regering. Vid Kyrkoårets inrättning och Texternas första anordning tyckes wißerligen denna idé legat till grund, och Typus warit Jesu lefnad på jorden och Christna kyrkans uppkomst och utbildning. Om nu ändamålet med fastställda Predikotexter är att framställa en series af de föruänsta factz, på hvilka vår tro stödjer sig och hvilkas äminnelser firas i kyrkans högtider, synes och den ordning Uppenbarelseen sjelf följt i dessa facta, vara den rätta. Efter den nogaste pröfning kan Rec. enligt sin enskilda öfvertrygelse ikke annat, än gifwa företräde åt Franzénska förslaget, med wißerligen den hufwudfrågan är afjord, att våra Predikotexter, med afseende på dem vi förut begagnat, böra uppställas efter en ledande klarare hufwudprincip. Denna sin öfvertrygelse grundar Rec. förmäligast derpå, att den af Dr Franzén föreslagna Biblisk-historiska ordning är Uppenbarelensens egen och ursprungligen warit EvangeliiBokens, om och der antingen dunkelt förstådd eller mindre consequent utförd. Detta uppenbarelensens historiska system, men wißerligen ikke något doctrinelt KyrkoSystem, såsom Författarne af Hernösandska Förslaget till Ny EpistelBok, i företalet tykas tro, låg till grund för de religiösa högtidernas och Texternas första anordning. Men äfven vid antagandet af Dr

Franzéns förslag skall mången må hända finna öma betänkligheter. Nec. inser icke fullt deras vigt, eburu han ganska väl minnes och kan tillämpa Pauli ord: Then swaga i trone tager up, och bekymrer icke samwoxet. Låt os fara efter thet, som till frids tjenar och thet, som tjenar till förbättring inbördes. Härmed har Nec. antydt sin mening i detta ämne. Ett på Dr Franzéns princip grundadt, men med bibeckandet af de flesta våra gamla Texter förenligt Evangeliboks Förslag skulle sålunda vara det problem Comitén borde och lätteligen med sin förmåga kunde lösa. Härmed har Nec. dock sagt sin dom öfver Henösändska Förslaget, som, eburu i större seala, fullständigare och consequentare, dock till plan och syftning uti Epistelboken närmar sig till det i Carlscröna utgjifna. Nec. nekar ej, att en Evangelii- och Epistel-Bok, uppställd på denna basis, kunde blixta ett förträffligt motstycke till den nya Psalmoboken. Men nödvändigheten af denna parallelisering torde ej vara allmänt afgjord. Dessutom förekommer det Nec., i affeende på det angifna ändamålet, dels öfverslödigt att sammansätta Evangelierna af flera Evangelisters berättelser, dels förvirrande att hoppfulla Epistlarne af så mångfaldiga småbitar ur Nya och Gamla Testamentets (äfven des Apocryphiskta) skrifter. Predikotexten bör vara ett utdrag af Guds ord, icke sammandrag. Att med det ena Skriften språk jeansföra, kyrka och förklara det andra, tillhörer Predikan, ej Texten. Evangelisternas berättelser åga en sådan wäsendlig inre öfwerensstämmelse, att hvad som ur en ibland dem uppläsas, kan anses sagt af alla de öfriga. För walet af uppbyggliga och innehållsrika Episteltexter synes dock icke nödigt att sönderstypa den Gudomliga Boken, för att sedan efter godtycklig menniso-plan hoppätta den. Wore det åter nu inom Svenska kyrkan icke fråga om en blott revision af Predikotexterna, utan om en reformation, övervende af hvad hittills blifvit begagnadt och af äldren sanc-

tionneradt; så skulle Evangelii Boks-Comitéen förmödeligen icke finna för sig lagd en säkrare grund för sitt arbete, än just detta Epistels förslag uti itßen och planen, om det sedan utspecklades och bearbetades med nödiga modifikationer i delarne. Man må öfver detta ämne tänka huru som heldst, det måste dock hvarsje pröfswande Domare i saken medgifwa, att den, som wolt och anordnat våra Epistlar, måtte varit, såsom Luther säger, "ein sehr ungeschickter Mann." Men då Comitén, ester de principer den i sitt förslag redan uttalat, troligen mindre, än mången åstundar, erner begagna detta arbete till ledning för sin åtgärd vid Predikotexterna, så wore likväl önskligt, att den åmninstane wille taga under sitt mogna och grundeliga öfvervägande dëse Författares idee att af Skriften Egna uttryck sammansätta Collecta och Böner efter Evangelierna. Att äfven här låta Herran sjelf tala från sitt altare, är menniskowishetens tillbörligt fromma offer åt Honom, som allens haswer wishet.

Då åter detta arbete, utan hänsigt till dess egentliga liturgiska ändamål för märvarans de tid, betraktas såsom Ett för sig sjelft besläende, såsom en Biblisk Handbok, innehållande Jesu Christi lesnad och egna ord (Första delen) samt Uppenbarelsens dogmatiska lärorosatser och moraliska sanningar (sednare des len); så eger det ett stort både ästetiskt och homiletiskt wärde, och kan i synnerhet dess sednare del anses "till omfattning, plan och öfbrig beskaffenhet vara det första i sitt slag" såsom Dr Wallin i sitt företal till denna del säger. Det är i sanning en stor uppgift att af den heliga Skriften omåteliga, men spridda skatter i systematisk enhet samla, ordna och sammansätta ett harmonierande Helt, som framstår i ursprunglig renhet och symmetrisk fullständighet. Af utgivarne sjelfva framställas detta mödöfulla arbete blott såsom "ett blygsamt försök" eller "concept Uplaga", men det har, efter Nec:s tanka, i alt wäsendligt

redan en oväntad fulländning. Att det fördrar ännu någon "handläggning, justering och jemnning", hafwa Utgifw. riktigt förutsett; men dessa partiela förändringar funna lätta göras. Ut i den förra delen, betraktad såsom en harmonia Evangelistarum, torde här och der en anmärkning finnas nödig för enfaldiga Bibelläsare till upplysning af några skenbara motsägelser emellan Evangelisternas berättelser; åswensom en och annan af dessa berättelser kanske vid en ny revision skall befinnas stå på en mindre lämplig plats. I den sednare delen blir, för att göra den för unga Religionslärare pålitligt användbar, nödigt att fästa noggrannare uppmärksamhet vid Skriftspråkens exegetiska kraft och betydelse samt vid det sammanhang, hvorur de äro löstryckte; åswensom någon gång en omflyttning af de mindre sectionerna i hvarje Capitel synes behöflig, t. ex. sid. 140—147, der läran om Jesu rike, betraktadt såsom segrens och salighetens, bör sättas efter den, som handlar om allmägens och kärlekens, om sanningens och nådens rike. Nådens och rättfärdighetens rike må icke heller sondras i särskilda afdelningar. Det synes åfwen i sin ordning, att "Bibelord efter Jesu bön: Fader vår"; det är, Bönen; uttryk och anda, sär plats framför Läran om Bönen kraft och Bönhörelsen o. s. w. Planen för denna sednare del är uppställd efter Wya Psalmekens ordning af Värostycken. Efter inledningen om den heliga Skriften uppdelas Boken i Fem hufvudartiklar 1) om Gud Fader och Skapelsen 2) om Guds Son och återlösningen 3) om den Hellige Ande och Helgelsen 4) om Ligens och Evangelii Bud 5) om de yttersta tingem".

En dubbel herrlig välsignelse och rik frukt för och kan detta arbete hafwa med sig i Guds Församling. Säsom "kärnan och blommans af den heliga Skrift; såsom en krans af Sions och Savons himmelska minnesblommor, såsom ett ägta oförstörtadt Vibetord i sinom vid för alla åldrar stånd och tillfällen; såsom

Ett allom Nog i kunskap, tro och vandel i hvilla, lifwets flisten och förhållanden som häldst"; såsom en sammansättning af Bibelns Gudomliga af profan hand ovidrördā ädla klenod bör detta arbete blifwa för Christna i allmänhet både en förträfflig Religions undervisning och uppbygglig andaltsbok. Derjämte har denna Bok ett särskilt värde och stor brukbarhet för hvarje Religionslärare, såsom "en lefande och helgjuten RealConcordanz öfwer den heliga Skrift", genom hvilket utsyrck Dr. Wallin i sitt förord saamt characterisirar arbetets dyrbarhet för alla Predikanter. Rec. önskar, att det snart må finnas i fynnerhet uti de yngre Prästers händer och af dem noggrannt läsas och framt begrundas. Här finner man lätta både flera och mera religiösa Predikoämnien, än i många homiletiska archiver, magaziner och utlast. Utgifvarne, som genom denna Bok visat en utmärkt förtrolig bekantskap med Bibeln och ett redligt allvar att gagna Guds Församling, förtjena alla religiösa Christnas tacksamhet; ty deras arbete är verkseligen "en ordnad Skattkamma-re af Guds huses rika häfwar; en andelig vägvisare till Christus och Hans rikes hemligheter; en himmelrikets nyckel, som skall öppna, må hända, mångom ännu slutna dörrar i skriftenes förstånd och föra många till Guds där Herras Jesu Christi kunskap; ett Bibelminne om Guds uppenbarade wilja och råd till mänskors ljus, lif och salighet genom Honom, som allena är Wägen, Sanningen och Lifvet". (Se Eriran af Utgifw. vid Sednare delen).

Hjälte dig tem om Eid.
(Cont. fr. No 12.)

Trehundrade Riddare dela friwilligt Eid

ide och dragt med honom ur Castilien *). Don Rodrigo, födrifwen ur sitt fädernesland, bekämpar sin Förfestes och sin Religions fiender; på första dagen intager han Châtillon de Hazeurez, återlemnar, sedan han föredelat bytet bland sina soldater, flottet åt Maurerne och tågar djupare in i landet. Derpå belägrar han Alcocer, och sedan han bemägtigat sig denna fasta plats, blir han själv af tre Mauriske Konungar beslägtad **). Han hade ingen förhoppning att erhålla undsättning, redan började liffsmedel att tryta; men han ingifwer sina soldater förtviflans mod; han angriper Maurerna, bringar dem i oordning, särar två af deras Konungar, skingrar hela deras här och gör ett omättligt byte. Genast affärdar han en beskickning till Don Alphons, för att wördnadssfullt, såsom länsman tillkännagifwa honom sin seger, tillställa honom tretio Maurerne fräntagna hästar, såsom hans andel i bytet, och låta i Santa Maria i Burgos läsa tusende mätor för hans själs wälfärd. Alphons, rörd af dessa wördnadspref, lemnar Cid tillståtelse att i Castilien wärswa manskap, och Hjeltens namn samlar genast en stort antal krigare under hans fotor. Imedlertid säljer han åt Maurerne i Catalayud fästet Alcocer, som han ej skulle kunnat förswara, och utdelar penningar bland sina soldater. Då Maurerne i Alcocer sågo honom astaga, utbrusto de i flagar, ropande: "Drag hädan, min Cid, före dig gå våra böner, vi är af dig med välgärningar öfverhopade, O Herre! †)"

Cid's eröfrningar väckte de andra Christna Spanska Förfestarnes afund. Raymond III., Grefwe af Barcellona, en bundsförwandt till de Maurer, hvilka Cid angrep, lät utmana

honom till strid. Förgäfwes föreslog Rodrigo en förlitning; han måste lemna en slagting, wann den, och hjelwe Grefwe Raymond föll såsom fånge i hans händer. Denna Grefwes swärd, Colada kalladt, hvilket var wärdt mer än tusende marker silwer, var den sönaste trophe i denna seger. Men Grefwen, betagen af blygel öfwer sitt nederlag, förbannar sitt liv, hvilket han anser för wanåradt, och visar ifrån sig alla liffsmedel, som man bjuder honom.

"Jag will ej smaka en bit för allt, hwad som finns i Spanien, utropar han; förr will jag förlora min kropp och försprilla min själ; alldenstund sådane landsstyrkare baswa i slagting besegrat mig". Hör, hwad min Cid Ray Dias sade: "Åt, Grefwe, af detta bröd och drick af detta vin; om jag görer, hwad jag säger, så skolen jag få lemma eder fångenskap, hvarom icke, så skolen jag uti hela eder lefnad ej återse de Christnas-länder". Ånda till tredje dagen kunde de ej göra hans besut wacklande, och under det de delade det omättliga bytet, kunde de ej förmå honom att smaka en bit bröd. Slutligen sade Cid till honom: "Åt, Grefwe, något, eller jag skolen aldrig återse de Christna; men om jag äten och gören mig till viljes, så will jag gifwa eder och edra både söner friheten åter". Grefwen lät numera beweka sig, han begärde watten för sina händer, han åt, och Cid försatte honom i frihet *).

Don Rodrigo riktade derpå sina vapen mot söder, men alltid på Spaniens östra kust: han underlade sig Alicanto, Xerica och Almenar, och rustade sig till Walencias belägring, hvarti han uppsordrade alla Castilien och Leoniens Riddare att delta. Efter tio månaders belägring gaf sig staden i hans wåld **); han insatte derslades en Bis-

*) B. 422.

**) B. 645.

†) B. 861 och 62.

**) B. 1025.

**) Enligt Joh. von Müller, hwad af

Cid, lät sin gemål med sina bågge döttrar komma dit, och red, för att bewisa dem ära, dem till mötes på sin goda häst Babieca, hvars namn ej är mindre widfrejdadt i Spanien, än Cids eget. Men knapt hade Ximena tagit Alcazar, eller Mauriska Konungarnes i Valencia palats, i besittning, då Kessaren i Marocco Yussuf med en här af femtistusende krigare landsteg på lusten. Då Cid erhöll dening underrättelse, utropade han: "Pris ware Dig, min Skapare och andelige Fader! allt det goda, jag besitter, har jag för mina ögon; med ansträngning har jag wunnit Valencia, och det är min egendom. Man kan ej beröfwa mig mindre, än hwad döden skulle beröfwa mig. Pris ware Dig, min Skapare, och Dig, heliga Moder Maria, att jag här hafwer mina döttrar och min maka! Jag har fattat välbehag till landet längs utåt havsret; jag skall åter ifläda mig mina wapen, jag skall ej kunna bortlägga dem. Minas döttrar och min maka skola se mig kämpa; de skola se, huru man i detta främmande land tar ger sitt hemvist: ja med sina ögon skola de se, huru man förmärsvar sig sitt bröd".

Imedlertid hade hans maka och hans döttrar uppsligit i Alcazars högsta torn: de upphofwo sina ögon och sågo de uppslagna tälten: "Hwad är detta, O Cid? utropade de; måtte Gud rädda oss! — Var utan bekymmer, dyra maka; det är stora och förmånande rikedomar, hvilka skola blifwa vår lott: först för kort tid sedan har du ansländt till mig, och man will göra dig en skänk; den andelige Fadren har, på det våra döttrar skola blifwa förmälda, här beredt oss en utsyrning. O Makal förblif i detta slott, hys ingen oro, när du får se mig kämpa: jag skall, med Guds och Jungfru Marias hjelp, hafva mer mod, om jag i eder åsyn warden kämpande".

Handling om Cid tjenat os till ledtråd,
gick Valencia öfver i April 1094.

Cid lemnade också Konungen af Marocco en slagting; han nästan helt och hålet tillintet gjorde des hår, och tog från Maurerne ett osantligt byte, af hvilket han nedlade en del för Konung Alphons sötter; denne återstänkte honom sin välvilja, med det willde, att Cid skulle förmåla sina båda döttrar med Diego och Fernando, Grefvens af Carion, Gonzales', båda söner. Beskrifningen på de fester, hvilka földe på denna förmälning, sutor denna Digits första Del, hvilken innehåller 2287 verser.

Cid habe blott på Konungens enträgna begärjan gifvit sina döttrar åt Infanterne af Carion; ty han hade ogerna afflumat dessa förbindelser, och på sjelfwa bröllopsdagen wihade hans mägar sig föga wärdiga att komma i skyldkap med en så stor Hjelte. Ett lejon, hvilket Cid holl fängstadt i sitt slott, sönderset sina ledjor och inträngde i högtidssalen; förvirringen blef allmän, men Infanternas förstärkelse liknade quinnornas; de gömde sig bakom de andra gästerna, under det Cid gick löst på lejonet, fättade det vid dess ledja och öfverlemnade det samma åt dess wältare. En ny Maurisk här landade imedlertid vid Valencia. Cid's gamle krigare sågo med glädje ett tillfälle erbjuda sig att skörra nya lagrar och förvärfta nya rikedomar; men hans mägar suckade efter sin fredliga boning i slottet Carion. Biskopen i Valencia, med kriget än dessa unga Förstar, inställer sig hos Cid *). "I dag, säger han, will jag för eder läsa den heliga Treenighets Maka; dersöre har jag gifvit mig ur staden och framträtt inför eder, äfwensom drifven af det begär, som bevägttagit sig mig, att döda en Maur; jag önskade göra min heliga Orden ära och helga mina händer, och jag beder er om tillståtelse att i striden så gå framför eder. Jag har min sana och mina wapen med mig, och, om det

*) B. 2380.

så behagar Gudi, önskade jag med blod inviga dem; jag önskade wederwicka mitt hjerta, och göra eder, min Cid, ett näje; men om I förvägren mig denna gunst, skall jag ej längre hos eder qvarblifwa". Prelatens begärana bewiljades; vid stridens början nedfötte han twänne Maurer med sin lans och dödade fem andra med sitt svärd. Cid's hjeltebragder woro ännu mer glänsande; han dödade den Mauriska Konungen Luear, som anförde den fientliga hären, och tog ifrån honom hans svärd, Tizon kalladt, hvilket war värdt tusende marker guld. Men Infanterne af Carion, sege midt ibland gamle krigare och föremål för allas ej dolda förakt, längtade att återvända till sitt fädernesrike. De bestormade Rodrigos med böner, att han skulle tillåta dem föra sina brudar till Carion, för att insätta dem i de besittningar och slott, hvilka de utfäst sig att tildela dem. Cid och Ximena sågo denna resa med mörka aningar; deras båda döttrar, Donna Elyra och Donna Sol, utgjoro ymniga tärar, då de skildes från sin farer; men de kunde ej vägra att följa sina gemåler. Rodrigo öfverhopade dem med fläckar; han gaf sina båda mågar, utom anseningliga skatter, de båda svärden, Colada och Tizon, hvilka han eröfrat från Catalonierna och Maurerna, och uppdrog sin frände Felez Munoz att ledsaga dem. Men Infanterne af Carion hade blott af roflystnad förmält sig med Cid's döttrar; de trodde sig i börd vara dem wida öfverlägsne; och såsom fega männeskor alltid äro trolöse, hade de beslutat att på resan göra sig af med dem, att medtaga deras skatter och sedan förmälta sig med Konungens döttrar. De började sina förräderier hos den Mauriska Konungen Aben Galvon, herrskare öfwer Molina, Arburuello och Salton; han war en Cids bundsförwandt och hans bästa wän. Vid deras genomresa öfverhopade han dem med fläckar och anställe lysande fäster till deras ära; På återresan hade Infanterne af Carion i synnet att döda ho-

nom och hemlsgtiga sig hans rikedomar; ej Maurer, Letinodo, d. v. s. som förfod (panessa *), hörde deras anslag och underrättade sin herre derom. Men Galvon lät kalla Infanterna af Carion; han förebrådde dem deras otacksamhet. "Utan den högalkning, sio jag har för Cid af Vivar, såde han till dem, skulle jag så förfara med eder, att hela verlden skulle weta att tala derom; jag skulle bortföra den redliga kämpens döttrar, och I skulle aldrig återvända till Carion. Jag uppsäger från denna stund all förbindelse med eder såsom förbrytare och förrädare: Donna Elvira och Donna Sol, afslägsnen eder äswenledes willigt; jag känner föga lust att förnimma något nytt från Carion; men Gud, verldens Herre, beslute efter sin wilja med de föreningar, som behagat kämpen".

Infanterne forsatte sin resa ånda till ekogen vid Corpes. "Der resa sig bergen i höjden, molnen synas hvila på trädens grenar, och de wilda djuren irra omkring de resande. De fannoo här en dal med en klar källa, och befalste, att alla, som de hade med sig, här skulle tillbringa natten. De höllo sina gemåler i sina armar och talte till dem om sin kärlek; men då morgonrodden upptog, swarade gerningen illa mot deras ord. De gäfwo besfällning att påläsa deras safer och rikedomar. Det tält, hvari de tillbragt natten, war redan hoplagt, och tjenarne hade begifvit sig fört på wägen. Infanterne af Carion hade altjå föroordnat; de wille, att ingen skulle stanna qvar hos dem, utom deras båda gemåler, Donna Elvira och Donna Sol.... Alla woro fört, dessa fyra woro ensamme qvar, då de såde till sina gemåler: Här i dessa wilda berg skolen I warda beväcta med wanöra och nesa. Vi drage åstad och lemme eder här; aldrig skolen I äga andel i Carion's länder; denna underrättelse shall

blifwa framsörd till kämpen Eid och sälunda äswentyret med lejonet blifwa hämnad". Infanterne woro öfvertygade att Eid, för att pröfwa deras mod, eller fastmer för att göra deras feghet till ett föremål för åtlöje, på deras bröllopsdag med affigt låtit lösslappa lejonet. "Efter deſa ord, rycka de skändliga förrädarne af dem deras matlar och deras pälsar, blotta deras skuldror och taga deras hästars remar i hand. Då deras gemåler sågo detta, utropade Donna Sol: I Guds namn bedje wi eder, Don Diego och Don Fernando, då I hafwen twänne skarpa svärd vid er sida, Colada och Tizen, så affären våra hufwuden, på det vi må blifwa martyrer; denna lön begäre wi för det goda, wi bewisat eder; men tillsfogen os inga slafwiska mishandlingar; om wi blifwa slagna, så blifwen I derigenom sjelfwe förenerade." Men deras beweliga böner äro fruktlösa; Infanterne af Carion öfwerhopa dem med pistslängar; blodet flyter ur alla deras sår, de falla i wanmagt, och Infanterne lemna dem såsom döda, till ros för bergets foglar och wilda djur.

Men Felez, hwilken Eid gisvit dem till ledsgare, wäntar, orolig öfver deras dröjsmål, på tägets ankomst. Då han ser de båda Infanterna tåga förbi utan deras gemåler, visar han sig ej för dem, thå då hade de säkert ombragt honom; utan han mänder om, och snart finner han såda fränkor utsträckta på marken och badande i sitt blod. "Fränkor! ropar han, Fränkor! Donna Elvira och Donna Sol, waker upp, för Skaparens kärlek skull! Vi wilje begagna os af dagen, förr än natten inbryter och farorna af wilda djur uppåta os i dessa berg". Wid deſa röy kommo Donna Elvira och Donna Sol åter till sansning, de öppnade ögonen och sågo Felez Munoz. "Ansträngen edra yttersta krafter, fränkor, för Skaparens kärlek skull; så snart Infanterne af Carion ej mera finna mig,

skola de i största hast följa mig i spåren; om ej Gud hjälper os, så måste wi alla här omkomma." Då tog Donna Sol med brinnande smärta till orda: "O, min frände, att wär fader, den wäldige kämpen måtte kunna vergälla eder detta; om I wiljen att Skaparen shall vara eder nådig, så gifwen os watten." Felez Munoz hämtadt watten i sin hatt, och öfverräckte detta watten till sina fränkor. Han wederqvickte dem begge. De woro rysligt sargade; men han ingjöt hos dem å myo få mycket mod och styrka, att de ändteligen samlade sina krafter, hwarpå han satte dem båda på sin häst, han omhölsde dem båda med sin mantel, och ledande hästen wid betslet, förde han dem twers igenom essegogen wid Cortes. Wid snymningen lemnade de bergen och kommo till Queros watten. Här lemnade Felez Munoz dem wid D. Urrera's torn och gick till S. Stephanus, för att åt dem hämta hästar och kläder.

Eids döttrar blefwo i S. Stephanus af Diego Tellez upptagna, och de qvarblefwo häftiades till deſs underrättelsen om deras mishandling blifvit" framsörd till D. Rodrigo, hwilken lät sina döttrar komma till sig i Valencia och lofswade dem, att, om de gingo miste om en ädel förmälning, så skulle i deſs ställe en hättre blifwa deras lott. Förrän han sökte hämnas, wände han sig genom ett sändebud till Konung Alphons^{*)}. Han föreställte honom, att han afslutat detta giftermål, att Infanterne äswenså djupt förlämpat Konungen, som fin swärfader; och han begärte, att i en församling, en Junta eller inför Cortes, den sat, som rörde hans ära, skulle underställas Konungarikets dom. Alphons kände sifligt den fränking, hwilken blifvit honom och Eid tillfogad, och sammankallade Grefvarnes och Infanzonernas Cortes till Toledo, för att efter sju weckor döma i denna sat.

(Slutet följer).

*) B. 2690.

Swensk Literatur - Tidning.

N:o 14.

Måndagen den 9 April

1821:

Hjältegten om Cid.

(Fortsättn. och slut från N:o 13).

Den lefsvande och dramatiska schildringen af dessa Cortes är kanhända den intressantaste delen af denna Digt; men det skulle vara väldigt lättare att översätta de 740 verser, som innefatta denna catastrof, än att i ett sammandrag återgöva deß anda och physiognomie. Cortes församla sig i Toledo *). De förnämsta Herrar i Castilien inträffa derstädes efterhand. Grefw Don Garcias Ordonnez, en fiende till Cid, är bland de första, som begifwa sig dit; han uppäggar Infanterna af Carion, han lofvar dem sitt bistånd, och bistrånd af det talrika parti han bildat i Konungariket. Cid infinner sig med hundrade Ridare, bland hvilka alla de tappraste äro, som med honom eröfrat Konungariket Valencia. Han låter dem förse sig med sina häfta wapen för att vara beredda till kamp, i fall de blefvo angripne, men tillika låter han dem deröfwer taga sina rikaste kläder och sina mants-

*). V. 3005. Denna stad hade myß förut blifvit eröfrad från Maurenne.

lar, för att inför Konungarikets församling framstå i en fullkomligt fredlig drägt. I det ögonblick Cid inträder i församlingen, stå alla Herrar upp, för att visa honom sin wördnad, undantagande de, som tagit Infanternas af Carion parti. Alphons betygar Spaniens hjelte sin tacksamhet, sin högaktning och sin smärta öfver den kränkning, han lidit. Han utnämner domare, för att fälla utslaget mellan Cid och Infanterne af Carion, och väljer deß ibland dem, som ännu ej tagit något parti.

I stället att genast omtala den kränkning, öfwer hvilken han will beklaga sig, erinrar Cid domarne, att han, då han förmält sina döttrar, gifvit åt dem, hvilka han ansåg för sina mägar, två svärd af högsta värde, Coslada och Tizon, hvilka han eröfrat, det ena från Grefwen af Barcelona, det andra från Konungen af Marocco. Han begär, att des samme, hvilka återsticket hans döttrar, öfver mitt återgöva honom en egendom, som upphört att tillhöra dem och som för honom är en trophe af hans tapperhet. Grefw Garcias råder Infanterna af Carion att gifwa efter i denna punkt, hvari de uppenbart hade orätt,

och att återlemlna swärden. Rodrigo begär derpå, att de öfwen måtte återlemlna de tre-tusende marker silfwer, hvilka de med hans döttrar erhållit såsom hemgift, och hvilka ej mera tillhörde dem. Infanterne af Carion äro nödsakade att äfven i denna sak gifwa efter, och de godtgöra denna skuld, derigenom att de borga af sina wänner eller förvanta sina egendomar. Denna låtsade återhållsamhet, denna list å Rodrigo's sida, till följe hvaraf han syntes sjelf hafwa welat återfordra sina kostbaraste effector, i stället att underställa saken Guds dom, hvilken skulle rentvä hans ära, låta Infanterna af Carion redan hoppas, att deras twist med Eid endast skulle blifwa en juridisk rättegång, som angick en besittningsfråga. Men sedan Hjelten återfått sina rikedomar och lemnat sina båda swärd till Pero Bermuez och Martin Antolinez, två af sina anförwandler och trognaste anhängare, wänder han sig till Konungen och säger:

"Jag hembär eder, min Konung och min Herre, i menniskokärlekens namn min tacksgälse; men de första af mina förlämpningar, dem har jag ej kunnat förgäta; hör mig, wördade församling, och sörj öfwer min smärta. Infanterne af Carion, som så ovärdigt särat min ära, kunnna ej på annat sätt, än genom en kamp lemlna mig upprättelse. Sägen dock, Infanter, när har jag förlämpat eder, det må hafwa warit på nämkt, det må hafwa warit i werkligheten, det må hafwa warit på hwad annat vis som helst? Jag underkastar det denna församlings dom, inför hvilken I skolen uppdraga edert hjertas täckelse. Jag har i Valencia gifvit eder mina döttrar, och öfverhopat eder med årebetygelse och rikedomar; om I ej åsstade dem, I förrädiske hundar, hwarföre förden I dem från Valencia, hwareft de woro ärade? Hwarföre hafwen I slagit dem med remmar och piskor? Hwarföre hafwen I quarlemlnat dem allena i fogen wid Corpes, gifna till rof för bergens wilda djur och foglar? Den wanära, som I

tillfogat dem, falle på edra hufwuden tillbaka; vid denna domstol skall afgöras, om I ären skyldige mig upprättelse."

Då reste sig Grefwe Garcias upp: "Jag beder om nåd, säger han till Konungen, jag den uppreste i hela Spanien. Se, min Eid har inställt sig inför de sammanfältade Cortes; han har låtit sitt stågg vära, och han bär det i hela sin länga, för att hos en insaga feukta, hos en annan sträck; men Infanterne af Carion äro utaf så hög natur, att de ej kunnat hafwa begärt hans döttrar, om ej för att hafwa dem till frillor; hvem kunde väl tro, att de woro deras likar, eller kunde bliswa deras gemåler? Saledes hafwa de med rätta öfvergifvit dem; och allt hwad han sagt alte wi ej det ringaste."

Då tog kämpen sitt stågg i sin hand och ordade: "Jag tackar Gud, som råder i himmelen och på jorden; det är längt, mitt stågg, emedan jag ansat det till min förnöjelse; hwad hafwen I, Grefwe, att lägga mitt stågg till last, om det, så länge jag lefvat, blifvit ansadt till min förnöjelse? Aldrig har en son, född af qwinna, något widvöra det; aldrig har en Mäurs eller Christens son derpå satt ralkniswen. Ej sålunda war det med eder, Grefwe, på slottet Cabra; när jag intog slottet Cabra och fattade eder vid stågget, då fanns ingen så liten pojk, som ej derur rykte fulla näswar, och hwad jag då utryckte, har ännu ej kunnat återväxa."

Fernando Gonzalez, den äldste af Infanterne, uppföriger derpå: "Uppgif, o Eid, dessa anspråk! I hafwen erhållit skadeersättning för edra rättigheter och för allt hwad I gifvit ifrån Eder; löten ej några nya stridigheter uppstå mellan Eder och os. Wår börd har gjort os till Grefwar af Carion; vi stole förmåla os endast med döttrar af Konungar och Kessare; Infanzoners döttrar kunna ej anstå os. Vi hafwe således gjort väl deri, att wi öfvergifvit edra döttrar, och wi anse os derigenom

endast hafwa gjort något, som bidrager att ännu mer upphöja vår ära".

Min Eid Ruy Diaz fastade nu ögonen på Pero Bermuez: "tala, stumme Pero, tappe man, hvarföre tiger du? de är mina döttrar, men de är dina fräckor; när man smädar mig, så är det lika många kindpustar, som man sildelar dig; om jag skulle swara, så hade du ej mer tillfälle att kämpa".

Pero Bermuez tager verkligens till orda; han ursäktar sig dermed, att han wore mer wan vid blodiga fejder, än vid ordstrider. Han förfunner, att allt hvarad Fernando Gonzalez sagt wore uppenbar lög; han förehåller honom hans brist på mod vid Valencia's belägring, och beskyller honom att hafwa prydts sig med bytet efter en Maur, hvilken han, Bermuez, nedlagt; han förebrår honom hans feghet, då lejonet, som Eid höll fängsladt i Valencia, hade brutit sina kedjor och ströfwade genom palatset, till den Eid steg upp, fasthöll det och ånyo fängslade detsamma. "Handlösa tunga, tillägger han, huru vågar du ännu att tala? ... Eid's döttrar är quinnor, och I ären endast män; i alla hänsyenden är de mer wärda än I. Om enwige blir os beväijkladt, skall du, om det behagar Skaparen, bli swa twingad att, såsom en nedrig förrädare, erkänna det".

Diego Gonzalez, den andra af Infanteria, upphöjer å sin sida sin lysande börd; han förklrarar, det en dotter af Eid wore för mycket under honom, och räknar sig till en ära att hafwa öfvergifvit henne. Martin Antolinez swarar honom med beskyllningar för lög, och hoppas att wid rättegångens slut twinga honom med egen mun tillstå, att han wore en förrädare och hans ord lög.

En wän till Infantererna af Carion, Alzur Gonzalez, upprepar mot Eid skymfande beskyllningar; Munno Gussioz swarar honom med dessa ord: "tig, högmodige, ständlige och förrädiske man", och utmanar honom å sin sida, för att twinga honom att tillstå sin lög.

Konung Alphons bjuder nu tystnad; han förklrar, att han tillåter dem att kämpa, hvilka utmanat hvarandra, och att genom dem hela saken skulle afgöras. I detta ögonblick framträda twänne sändebåd från Navarra och Aragonien i församlingen och anhålla hos Eid, det han, med D. Alphons tillstånd, ville gifwa sina båda döttrar åt de bågge Konungarna eller Infanterne af Navarra och Aragonien; en ganska sällsam begäran efter deras äfventyr. Rodrigo gifwer, på Konung Alphons förord, sitt bifall. Minaya Alvar Fanez, en af Eid's wänner, begagnar sig af detta tillfälle, att å myo utmanan den af Infanternas parti, hvilken vill möta honom; men Konungen bjuder honom tystnad och förklrar, att de tre paren kämpar woro tillräckliga till sakens afgörande. Han wille utsätta striden till följande dagen, men Infanterne af Carion begära tre weckors tid, att förbereda sig; och då Eid will återvända till Valencia, för att sörja för denne stads säkerhet, så tar ger Konungen under sitt beskydd de tre Ridare, som skola kämpa för Don Rodrigo; han lofwar att föra öfwerinseendet wid striden på Carions slätter, och instämmer båda parterna inom tjuguen dagar, med det tillägg, att den som ej infunne sig, skulle betraktas som öfvervunnen och anses som förrädare. Nu upplöste Rodrigo sitt slägg, hvilket han förut, utan twifvel såsom ett tecken af sin sorg, hade hopbundit; han tackade Konungen, tog afsked af de församlade ädla Herrarne, erböd hvar och en af dem en stänk och återvände till Valencia. Hos Konungen hade han anhöllit, det han wille emottaga hans goda häst Babieca; men Konungen hade svärat, att hästen skulle förlora på bytet, och att det wore tillbörligt, att den bäste krigare i Spanien wore i besittning af den bästa af hästar, för att förfölja Maurerna.

Efter tre weckors förlopp begiswer sig Alphons med Eid's tre kämpar till Carion; å sin sida wäpnade sig Infanterne af Carion

under Greswe Garcias Ordannez uppsigt. De begära af Konungen, att han måtte förbjuda deras motståndare att bruka de två goda svärden, Colada och Tizon, hvilka de återgivit och hvilka nu kunde nyttjas mot dem sjelfwa; men Konungen svarade dem, att de återlemnlat dem inför Cortes, utan att draga dem, och att det nu wore deras sak att skaffa sig goda svärd. Han låter uppresa baneren till stridsplatsens utstakande, utnämner wapenhärolder och stridsdomare, och då de sex kämparne trådt inom skranket, talar han sålunda till dem: "Infanter af Carion, jag har tillbudit eder att afgöra denna strid i Toledo, men I hafwen icke welat det. Jag har sjelf under mitt beskydd ända till Carions område till Eder fört dessa tre min Cid's, kämpens, riddare. Begagner nu eder rätt och söker ej eder fördel på frokwägar; ty den som skulle wilja kränka lagarne, honom skulle jag förstå att wedergälla sadant, och hela mitt rike skulle ej fåla det".

Wapenhärolderne hade utstakat stridsplatsen för kämparne, och förklarat dem, att hvilken som öfverkred de fastsätta gränsorna skulle anses som öfvervunnen; derpå fördelte de mellan dem anfallen och drogo sig tillbaka från stridsplatsen. "På samma gång framrycka Cid's kämpar mot Infanterne af Carion och Infanterne af Carion mot Cid's kämpar: hvor och en af dem är endast syhelsatt med sin egen sak; de fatta söldarne, med hvilka de betäcka sitt bröst; de sänka sina, med små fanor prydda, lansar; de böja ansigtena framåt på sina sadlar; de äggja sina hästar ned sporrarne; jorden darrar under deras väldsamma lopp. Nedan hafwa de tre paren uppnått hvarandra, och de omkringstående tro redan, att så se dem stöpta ned döda"). Hvarie pars strid blir omständligt beskriven; de brus-

ka ömsom lansen ömsom svärdet. Fernando Gonzalez, genomborrad af ett lansknyg och lastad till jorden, bekänner sig för öfvervunnen och gifwer sig, innan Pero Bermuez träffar honom med sitt svärd, hvilket han redan swängde öfver sitt hufwud. Diego Gonzalez, sàrad af Martin Antolinez, wiker utom skrankorna och tillstår sig vara besegrad. Azur Gonzalez slutligen genomborras af Munno Gustioz's lans och nedfaller död på stridsplatsen. Wapenhärolderne och Konung Alphons förlunna de för Cid kämpande Riddarnes seger. De laga imedertid så, att de om natten lämna Carions område, för att återvända till sin fältherre, af fruktan, att Infanternas länsfolk skulle på dem hämnas sina herrars osärd.

"Lustbarheterna woro glänsande i det stora Valencia, i anseende till den ära Cid's kämpar hade inlagt. Ruy Dias lyftade händerna upp till sitt stågg och utropade: pris ware Himmelens Konung, mina döttrar äro hämnade! Nu må de affäga sig alla anspårl på Carion, nu kan jag utan betänklighet förmåla dem med dem, med hvilka jag helsef önskar förmåla dem. — Cid's döttrar blefwo också sedermora förmålha med Infanterne af Navarra och Aragonien, och upphöjde således dens ära, hvilken blifvit född i en lycklig stund".

Så slutar en Digt, hvilken intager ett utmärkt rum bland alla Digter, som på Romaniska Språken blifvit författade. De båda sista verserna underrätta oss, att Cid dog Pingstdagen, utan att ange, på hvilket sätt, eller hvilket år: utläggarne antaga, att han aled den 29 Maii 1099, och J. v. Mülller i Juli månad samma år.

Recensioner:

Strödda Anmärkningar vid Boken: Tessin och Tessiniang. Sthm, H. A. Nordström, 1820. 40 sidd. 8:o.

Den skrift vi här anmäle förtjenar en allmän uppmärksamhet. Betrakta vi den såsom en polemisk skrift, så utmärker den sig genom den bildning, anständighet och wärdighet i tonen, som förtjenar efterföld, men också icke alltid är möjlig att iakttaga, annat än då man uppträder mot motståndare af den höga förtjenst, som Utgifw. af Tessin och Tessiniang. I stilistiskt hänsende hör den till en af de så fullkomligt goda stycken vi äga på svensk profsa, och charakteriseras sig genom ädelhet, manligt allvar, det renaste språk, sällt från all ordstår och affektationen af en falso vältalighet. Hvad selswa innehållet beträffar, är det ett af de viktigaste som kan sysselsätta en svensk medborgare, emedan det ångår ett Tidewarf och en Statsman, begge af stor betydighet. Då Utgifw. af Tessin och Tessinianga framställer det förra såsom wärdt wär saknad och den senare (Tessin) såsom ett münster för Samhällens och i synnerhet Sveriges Styrsmän, så har denne Förf. upprävt såsom en förvarare af det närmorande — hvars brister han icke nekar, men hvars tendens till det bättre det wäre obilligt att neka — och misst att då vi med en slags längtan se tillbaka på det förfutna, sådant blott är en optisk-poetisk illusion, som är menniskosinnet medfödd. Åsven i Recensionen öfver ovan nämnde Bok sätte vi wända uppmärksamheten på detta hos Utgifw. egna sätt att betrakta det så kallade frihetens tidehwarf — detta tidehwarf, om hvilket — enligt den store Josephines v. Müllers utrymme man ej kan tala nog illa, och att des hielte, Tessin, oaktat den glänsande färgen, i selswa werket ej war annat än en swag och wanlig warelse — med utmärkta talenter men utan sunt snille — som på engång ville vara maître de plaisirs

i ett hof och ansörare för ett parti, som beskrigade detta hof — och när den dubbla rosen mislyckades, naist förvånades och tillbragte slutet af sitt lif att pjunka öfwer olyckor, hvilka många anse för kronan och belöningen af ett verkamt och nyttigt tillbragt lif. Sådan är äsven Förf. åsigt af Grefwe Tessins charakter — och Rec. tillstår, att han i alla öfriga af denna Förf:s anmärkningar delar samma öfwertygelse — och då charakteristiken af en man, som under en wiß tid stått i spetsen för sin nation och sin tid, alltid är märkwärdig, så meddela vi den här enligt Förf:s historiska målning:

"Att Grefwe Tessin ägde ett högt värde i egenskap af enkild man, af male och husfader, af moraliskt menniska, synes vara ostridigt. Att han älskade fädernesland och medborgare, torde vara lika gifvet. Att han hade en hög bildning och hvad man kallar verldskändedom, förvärvad under sitt ständiga vistande i Hof och de högre kretsarna; kan af ingen motfägas. Att han under sina många olikartade besättningar, som han alla under stark och flitig ansträngning bestredde, förvärvat sig en stor och ovanlig embetsmannaställighet, är ovedersägligt. Att han varit lycklig konst- och witterhetsidkare, will jag ej bestrida, ehuru resultaten deraf icke synas äga full bevisningskraft.

Men alla dessa wackra, gagneliga, hederande egenskaper utgöra icke Statsmannen. Dertill fordras något helt annat, och detta har varit och är i alla tider af nog fälsklynt art.

Hvad fordrar man då billigt af Statsmannen? Kanste främst, näst moraliskt värde, denna skarpsynthet, som intränger i innersta djupet af statsbyggnaden, i folkynnet, i den invecklade mekaniken och den naturliga tendensen deraf, hvarifrån den harmoni, den fasthet och alla de werkningar uppkomma, som leda till Samhälllets ändamål och uppfylla dess fordringar. Ägde då Grefwe Tessin

denna egenhet; han, som var första verktyget i aristocratiens hand, eller som, kan hänta, var mera hufwudman än verktyg, när man bemödade sig att ytterligare försvaga och förstämma en statsbyggnad, som redan i sin första anläggning fullkomligt liknade ett snedslästade skepp utan styre och compass? Det var han, som började, fortsatte och, med den allmänna partiförblindelsens biträde, slutligen fulländade Konungamagts fullständiga fall, blott med undantag af denna magts representation och nominala wärldighet. Det var han, som förföll i den widunderliga wilsfaren, widunderlig hos en man, som borde känna de första begreppen i Statslärnan, borde känna sitt Fäderneslands historia, borde känna Engelska statsförfattningen, att i Sverige en Rådsmyndighet skulle kunna, med eget och statsförfattningens bestånd, rycka åt sig all Konungens magt och sätta dess rum. Det var han, som vid sina första ungdomssteg på den politiska banan föreslog inför den Lagitstende Magten, att Rådet vid wijsa tillfälten skulle underkrisiva Expeditionerna å Konungens vägar; att Kansli-Presidenten skulle öppna alla Svenska Ministrars bref till Kongl. Majestät, åfwen dem, på hvilka ordet egenhändigt var tecknat; att Kansli-Presidentens Embete skulle af Rikets Ständer besättas. Det var han, som föreslog och utverkade, att Rådetets pluraritet utgjorde beslutens, och att Konungens blef ett intet, hvarpå i naturlig wág den rämnstämpel tillverkades, hvarmed man på Expeditionerna tryckte Konungens namn. Man kan ikke annorlunda, än på hans förståndes beslut, frälsa hans moralitet, när man granskar och bedömer de orediga och wrängda definitioner på orden råda och regera, af hvilka hemärkelse den wiktiga frågans afgörande berodde. Det var ändteligen han, som med all sin odling, sin kännedom af andra länder, sin statsmannas erfarenhet, icke kände eller låtfade känna någon medelväg emellan Enwäldet och en af Rådet och Representationen inträk-

tad Konungamagt. Kan man medgis wa en Statsmans karisynhet hos en Man, som af uppsatlig regeringslystnad, eller af förblindelse, på detta sätt grundlade den willerwalla, den partiförwillelse och den ytterliget i tänkesätt och handlingar, som af en ganska måttlig flokhet och erfarenhet borde förutses, och hvilka rakt ledde till Rådetts fall och Regeringssättets upplösning. Det blef hans förgliga lott, att under största delen af sin påföljande lef nad, ända till äkel och platthet, quida öfwer olyckor, hvilkas egentliga upphofsmann och grundläggare han sself war.

Hvilka anspök har man vidare på egenskaper hos en Statsman? Man fördrar den höga kraft i sinnet, den bjudande beslutsamhet i rådtag och utförande, den fasta och raka gång till föremålen, som under sanningens, rätvisans och allmänna wälfärdens ledning ej swajar och slingrar på sidvägar, och mägtigt höser sig öfwer partiandans bifall eller tadel, gunst eller förföljelse. Man söker förgäves dessa egenskaper hos en Man, som alltid macklade i sina rådtag, alltid i förväg led af de personliga olyckor och det klander han wäntgde, och följaktligen framlade säll och motskäl med sika styka och allvarlighet, utan något derpå fölhande werkställbart och beständt resultat. Man kan i detta afseende rådfråga och granska hans omdömen och yttrandet under rådtagningarna om de böggekrigen; om Rådsaffättningarna; om den försöpta regementsförändringen, och andra wiktiga ämnen. Från denna illa öfverlagda svaghet och willrådighet bör man dock undantaga hans bemödanden för Rådetts ökade myndighet och Konungamagts inskränkning, under hvilka han alltid wisade sig fast och beslutsam?

(Forts. e. a. g.)

Mattwards-Barnen. Af Esaias Tegnér.
Lund, Berlingska Voltryckeriet. 1820
31 sid. 8:o.

Ett sönare ämne kan ingen skald wälja än ett, som återör minnet till den ewigt högtidliga stund, då vi alla, i lishets första vår, förenade det förbund, som vi redan vid iagången till lishet, men ännu medwetslöse, ingått med Gud, dygden, ewigheten. Själen har i detta ögonblick upprätt sin myndighet; i detta ögonblick falla bärdomens wingar och långsamt borttåga deß drömmar, lixt morgonens gullskyar, som förstingras vid dagens ankomst; porten upplåter sig till ett nytt rike; allvarlig, men ännu sön och blomsterbesädd ligger lefnadens låga rynd med sina tujen vägar framför os; en af deß vägar måste vi wälja, ofta mindra ensamme, ofta irra, ofta wilsfördre försöka nya stigar, till deß vi osförmadat och hastigare än vi trodde, få invid den port, igenom hvilken ingen, som utgått, åter inträd. Säll den, som under denna wandring, wägledes af Tron, "denna lefnadens sol" — "det förklarade Hoppet" — "kärlekens öga". —

Närvarande Faldestycke — som föregås af en utmärkt sön Tillsgnan till CancelliRådet Norberg — är en religiös Idyll. Den begynner med målningen af en Landkyrka pingstdagen. Klockorna gå, och från dalar och berg samlas den hvinande skaran. Guds-tjensten begynner, efter hvars slut Läraren framträder i Choret med Barnen som afslägga Trobekännelsen och löftet, som "Engeln vid Domoren sida ristar med eldskrift in i evärdliga taflor". Sedan den Gamle sålunda påminnt dem om stundens helgd och höga allvar, var hans wärs ändadt för i dag. Men

Plötsligt, som träffad ur syn stod Läraren stilla och lade handen på pannan och blickade upp: gudomliga tankar flögo igenom hans själ och förunderligt glänste hans ögon.

"Nästa söndag, hvem wet, kanske jag hwilal i grafven,
kanske någon af Er, en lilja bruten i förtid
sänker sitt husvud till jord; hwi dröjer jag,
stunden är inne!
Hjertat är warmt, jag will så, ty i dag
gror himmelens sade.
Hwad jag begynt fullbordar jag nu: för hwad
deri är feladt
swarar jag gamle för Gud och för wördige
Fadren i Carlstad".

Han meddelar barnen sålunda redan samma söndag försoningens måltid; wälsignar dem och trycker enhvar till sitt bröst.

Sådant är det nakna innehållet af denna söna Ditt, utförd med känsla, innerlighet, allvar och högtidlig enkelhet. Med rätta har den rike Falden här förmått den bildyrkt och glänsande ståt, hvarmed hans Sångmö annars äfkar att framträga. Blott här och der, i Prestmannens tal, igenkänner man Hr T. i några epigrammatiska antitheser, wisserligen alla finnrika men kanske icke aldeles öfverensstämmende med grundtonen i det hela, — som långt ifråa att vara andelig quickehet, hvaremde det är lätt för allt slags Snille att hsa, endast utgår från ett andäktigt hjerta, för hvilket talekonstens lyseldar och snillets lekar är oändla. Ne, har äfven hört många önska, att Jörf. skulle hafta fortjatt Idullen ända till deß egentliga slut; barnens återkomst i hyddorna, föräldrarnes glädje, och i det han på detta sätt skilrat den återstående delen af högtidsdagen wärdigt, ofkuldsfullt, stilla sidad, uppställt en tafla, som skulle blisvit

liko så poetiskt huf som uppbygglig och röande.

Till prof på behandlingen väisa wi begynnelsen, som är ett fullkomligt rent hållet verkligt mästerstycke :

Pingst, häntyckningens dag, war inne. Den landtsliga kyrkan stod hvitmenad i morgonen's ken. På spiran af tornet prydd med en tupp af metall, vårholens wänliga lågor glänste som tungor af eld dem Apostlarne skådade fordom. Klar war himlen och blå, och Maj med rosor i hatten stod i sin helgdagskrud på landet, och vinden och bäcken susade glädje och frid, Gudsfrid! med rosiga läppar hvissade blommornas folk, och muntert på gungande grenar foglarna sjöng sin sång, en jublande Hymn till den Högste. Kyrkogården war sopad och ren. Så grann som en löffsal stod des äldriga port, och derinnanför på hvar jernkors hängde en döfstande krans, nys bunden af älftande händer. Sjelf solwisan som stod på en kulle emellan de döde Hade wäl stått der i hundrade år) war sörad med blommor. Liksom den äldriga Far, ett orakel i byn och i slägten, som på sin födelsedag bekransas af barn och af barnbarn;

alltså stod der den gamle Profet, och stumt med sitt jernstift pekte på taflan af sten, och mätte den wekslade tiden medan rundt om hans fot en Ewigheit sumrade roligt.

Innantill war kyrkan och prydd; ty i dag war den dagen, då de Unga, föräldrarnas hopp och himmellens kärlek, skulle wid altarets fot förmja sitt döpelselöste.

Derfor hvor winkel och vrå war fesad och putsad, och dammet bläst från väggar och hvalf och från olje målade bänkar.

Kyrkan stod som en blomsterparterr: Löfhyddones högtid såg man i lefsvande bild. Ur adliga wapsnet på muren wärte en buske af löf, och predikstolen af ekträd grönskade ännu en gång, som fordom stasen för Atron.

Bibeln verpå war fällad med blad, och förfilrade duswan, fästad inunder des tak, ett halsband hade af sippor.

Men i Choret framför, kring altartaflan af Höörberg, kröp en osantlig krans: hiuslockiga hufwen af Englar tittade fram, som solen ur moln, ur det skuggiga löfwerk.

Messingskronan hemwäl myskurad blänkte från hvalfvet,

och i stället för hujus pingstljhor i piporna suto.

(Fort. e. a. g.)

Swenskt Litteratur - Tidning.

N:o 15.

Måndagen den 16 April

1801

Recensioner:

Christina Kyrkans Historia uti Sverige, ifrån de äldsta, till närvarande tider; Sammandragen af Jöran I. Thomäus. Örebro, Lindh, 1817. 561 sidd. 8:o.

Man har i senare tider och kanske icke utan förtur börjat att förebrå Svenska Presteständets yngre medlemmar i allmänhet ett åstugande kunskapsbegär, och framför allt en med deras stånd föga öfverensstämmende likgiltighet för lärda yrken. Från denna allmänna anmärkning gör Hr Thomäus ett berömligt undantag. Icke allenast genom åtskilliga skolböcker har han fört att gagna undervisningsverket, utan äfven genom flera tider efter annan utgivne skrifter har han efter sin förmåga fört att bereda sina Ståndsbröder utväg till utvidgade insigter i de dem närmast rörande läroämnen. Med ett allvar, som hör behjertas, tillropar han dem: "drygt är vårt answar, om vi icke wandra vår Frälsares lära wärdigt, om Han ser i oss ett folk, som ömösande sig med orthodoxiens ffen, hindrar

Evangeliis helgande inflytelse på sinne och vandel" (sid. 15). Ett sådant allvarligt hemödande för väckelsen af en bättre anda, ett sådant varmt nit för det godas framsteg förtjenar alltid högaktning, äfven om utförandet icke juft skulle mittna om en djupare blick, och icke alltid skulle vara fritt från spåren af en wiss inskränkande Sekterism.

Bland dessa Hr Thomäus arbeten, torde närvärande, i anseende till myttan och äfven utförandet, vara det betydligaste, och det talar föga för vår allmänhets känsla af den tactsamhet, som den är skyldig de män, hvilka arbeta för dess bildning, att denna Bok gjort så föga uppseende, att den, redan för syret är sedan utkommen, först nyligen blifvit bekant. Och likväl har Förf. så onekligen rätt i den anmärkning med hvilken han börjar sitt Företal: "Det har warit en betydlig brist i vår Litteratur, att vi hittills äro i saknad af en Swenskt KyrkoHistoria, som går till närvärande tid". Wijserligen kunde någon iu wända, att en sådan icke utgör vår Litteratur första och första angelägenhet, då vi ännu sakna någon utförd politisk Historia. Men dels är det att betänka, det wi väl icke sak-

na fullständiga Compendier (och något annat
hur Hr Thomæus icke heller velat lemnna);
dels torde man småningom böra lära sig att
inse, att så wida meningens med ett Rikes
Historia är att framställa des innebyggares
framsteg i bildning och duglighet, måste först
deras irre danande, i Kyrkans och Litteratu-
rens Häfder bevarad, vara klart och ord-
ningsmässigt utredt. Wigten af en fullständig
Swens KyrkoHistoria är således onekelig och
var, redan i äldre tider riktigts insedd ej alle-
nast af flera Swenska Kyrkans Styresmän, en
Baaius, en Spegel, att ej förtiga
Örnhjelm o. s. l., utan äfven närmare
var tid af fäderneslandets störste Häfda-
teknare, Biskop Celsius, och är det att be-
klaga, det han ej kom att fullborda sitt på-
begynta werk, *Swea Rikes Historia**) eme-
dan vi derigenom gått miste om ett mästers-
tycke. Den som företager sig utarbetandet
af en Swens KyrkoHistoria är således wiser-
sigen icke så utan föregångare eller häfpredor,
som den, hvilken egnar sin forståningsmöd åt
er ånan lika stor angelägenhet, neml. utar-
betandet af en Swens LärdomsHistoria, helst
då man besinnar de åtskilliga samlingar, upp-
hållande wijsa delar af vår Kyrkas Häfder,
hvilka tid efter annan blifvit utgivna, och
dem Först. med tillhörig tacksamhet, i sitt Fö-
retal, uppräknar; men bland hvilka Rec. icke
utan föryndran saknat den Swenska öfver-
sättningen af Schröcks KyrkoHistoria, riktad
med så wiktiga tillägg rörande svenska Kyr-
kans öden, af des förtjenta Öfversättare,
Hr Doct. Odman.

Enligt Först. egen uppgift, är hans werk
"skrifvet till yngre eller ostuderade medborga-
res tjänst, utan anspråk att winna de lärda
upprärksamhet", och hans "bemödande har

*) Stockh. 1767 in 4:o. och utgavs sedan
omarbetalad i Lund 1785—92 8:o. Den
går ej längre än till år 1022.

warit, att, ur de så källor eller häfpredor han
kunnat samla, uppteckna Kyrkans händelser en-
kelt, opartiskt och saamt". Efter denna upp-
gift bör boken också bedömmas. Man må icke
vänta ett historiskt konstwerk, utan blot ett
compendium, som, i sammanträngd forthet
meddelar de förenästa och betydligaste hän-
delser. I detta afseende är det hela i all-
mänhet väl utfört, med klarhet och ordning.—
Efter en Inledning (sid. 7—15) i hvilken det
med första forthet meddelas en öfversikt af
det allmänna tankesättet i Sverige, vid den
tiden, då Christendomen här infördes, börjar
sjelfwa Historien indelad i 2:ne Perioder,
neml. Tiden af Katolska Lärans wålde; år
829—1527, och Tiden af Evangeliska Lär-
ans wålde; år 1527—1816, och hvarje
Period i Trenne Capitel. Första Periodens
1:sta Capitel, framställer Kyrkans Öden från
Christendomens första införande till des
stadgande i Riket (sid. 16—46); 2:a Cap.
från Christendomens stadgande till påswiska
Wälrets befästande i Riket genom Sten-
ninge Kyrkomöte (sid. 46—110); 3:e Cap.
från påswiska wälrets högd till des fall i
Norden genom Reformationens införande
(sid. 111—218). Andra Periodens 1:a Cap.
iter innehåller tiden från Reformatio-
nens början i Sverige till des stadgande
genom Upsala mötes Beslut (sid. 224—324);
2:a Cap. från Upsala Möte till Jubelfesten
under Carl XI (sid. 325—415) och 3:e Cap.
från Jubelfesten under Konung Carl XI
till närvarande tid (sid. 416—556). Dessa
utom har Först. efter hvarje Period bislagat
fullständiga chronologiska Minnestafvor öfver
de märkligaste omständigheter under Perio-
den. — Inom hvarje Capitel förelomma åt-
skilliga, allt efter omständigheterna är flere än
förra Paragrapher, af hvilka den första all-
tid innehåller en kort öfversikt af rikets poli-
tiska läge och omfiststen inom Tidhvarfvet.
Derefter om det egentligen successiva inom
Kyrkan, underrättelser först om de till Riket

anlände Missionärer, sedemera med Ridernas fortgång om Årkebiskopar och Biskopar; om Helgon och Martyrer; om MunkOrdnar och Kloster; om Synoder och Kyrkomöten; om Fromme och Utmärkte Lärare inom svenska Församlingen; om fanatiska rörelser och Religionstwister, m. m. Vidare om det mera besläende, såsom om Kyrkobruk, om Religionens inflytande på folkets sedar; den ecclesiastika Statistiken, o. s. w. Äfven om den wetenskapliga odlingens tillvärt under hvarje tidsrymd. Dessa alla ämnen hafwa blifvit framställda efter den anledning olika förhållanden gifvit, mer eller mindre omständligt; wijsa afdelningar förekomma bearbetade med prisvärd urtsiktning och i mera utförlighet, t. ex. om Upsala Møte (sid. 313—324) o. a. I synnerhet är de Paragrapher, hvilka innehålla underrättelser om fromme och utmärkte Lärare inom Församlingen af mycket intresse. Äfven de Paragrapher, hvilka meddela öfversigter af Wetenskapernas och Literaturens stid under hvarje tidsrymd, hafwa i allmänhet mycket förtjent, förråda en Hus insight om deras nödvändiga integrering i hela den inre utvecklingen och liswa hos Rec. den önskan att Hr Th. måtte fortfara på en baza, den han icke utan framgång börjat att beträda.

Hvad Förfs stil angår är den wijseligen enkel, men ovårdad, utan wärdighet och omväxlande lif. Hela framställningen är äfven ganska enformig och i synnerhet wijsa Partier, t. ex. BiskopsListorna läst lustig, ehuru för öftright Förfs. icke är njugg på reflexioner och egna omdömen. Detta, som oenkligent är ett stort fel i en historisk framställning af någon objectif handling i det yttre, lärer wäl svårigen kunna undvikas vid tekningen af en subjectif, en ecclesiastik eller litterär handling. Den sfer ju endast och alslagst i tankekraften och han således endast återspeglas i en tankens operation, i Reflexionen. Dock medgifwer Rec. wijseligen att den

betydlichen kan beslöjas, i det att det hela bildas till ett sammanhängande historiskt helt, der den ena meningens, den ena förändringen, m. m. åskådlig utvecklas ur den andra, under den inre bildningens jemt framkridande utveckling. Så är dock wijseligen icke denna i frågavarande Kyrko-Historia affattad, dels till följe deraf, att Förfs. tyckes mora utmärkas af samlar-slit och ifwer för det goda i saken, än af den säkra och djupa författar-blick som genast sina i ra et studio ser saken i sin rättaste, d. ä. schönaste form; dels till följe af werkets compendiariska natur, dels beskaffenhet af samlade och endast, efter en chronologisk princip, i ordning tillhopabragta Anteckningar — såsom det nödvändigt måste vara, då Förfs. icke haft hela werket igenom någon föregångare att puta sig till. Det är en ersättningssats, att marken till Parterren förmåste wäl och noga genomgrävas, innan den kan tjusa åskådarens sinnen med sin blomsterrikedom. —

Efter denna allmänna öfversikt torde ej tillåtas, att anföra en och annan anmärkning, så wäl i afseende på innehåll som styl.

Inledningen (sid. 1—15) der Förfs. will teckna våra Stamfäders äldsta Gudalära och Sedernas tillstånd, behöfver mycken omarbeitning, för att vara wärdig sitt rum i en Historisk Lärobok. Ikke blott sleswa reflexioner utan äfven flera Historiska origtigheter förekomma inom dessa få sidor *).

Sid. 7, läses denna anmärkning, som wäl torde behöfva inskränkning: "Icke genom vapnens twång, utan genom stilla medel insfördes Christendomen i Svea och Götha Rec.

*) Det är skada att Förfs. ej haft tillfälle att rådfråga en hithörande Akademisk Disertations: De effectu Catholicismi in mutandum genium Gentis Svecianæ. Präf. J. Börjeson. D. I—III. Ups. 1816.

ken". Det är neml. bekant att Olof Trygvasons misionärer, med Svärd i hand, predikade försoningens lära i Westergötländ, och om Inge I:s målsamma förstöring af Upsala Asgudatempel, tala alla våra Chronikor. — Att "Eddons Dämi-sagor innehålla de ursprungliga nordiska läroerna om Guds Trefaldighet, såsom Alfader, MedelGud och Werldssjäl" — enligt hvad det heter sid. 9 — torde icke såsom afgjordt kunna antagas. Qui bene distinguit, bene docet är en nödvändig egenskap hos en Lärobok, och dersöre hade Förf:s. exposition af Nordiska Mythologien kunnat vara både mera beständ och mera utsörd, då han åtminstone der har säkra föregångare att rådfråga. Mera wärdighet i stilten hade dock kunnat iakttagas, t. ex. då Förf. s. 9 säger att Valkyrierna woro Odens Höfröknar. — Om Förf. med synbar lättfinnighet gått till väga i inledningen, hafswi all anledning att göra rättvisa åt Förf:s. utförlighet? Första perioden af Swenska Kyrkohistorien eller tiden af Katholiska Lärgrens wälde börjar sid. 16. Nummet tillåter endast att ansöra en och annan af de anmärkningar wi haft tillfälle att göra, såsom ett bewis på den uppmärksamhet, hvarmed wi granskat närvärande förtjenstfulla arbete. Sid. 31. heter det att Nimbret, Ansgarii närmaste esterträdare, var till borden en "Flandrare eller Fransman"; men på den föregående eller 30 sid. att han var "Dansk". Den förra uppgiften lärer dock wäl vara den rätta. — Sid. 46. "Flera ganger utbröto oroligheter mellan Hedningarnes och de Christinas partier, som ej alltid förenade sig om en gemensam Regent; emedan de förra i Götha rike och de sedanare i Swea valde sig särskilda Konungar". Enligt Historien rände denna töftan om rättighet att välja Konungar, egentligen mellan Westgöthar och UppSwear, och att de förra — om hvilkas omvändelse Olof Trygvason med sin wän Ragvald Jarl tidigt bemödat sig, för hvilka St. Sigfrid predikat och bland hvilka

Olof SkotKonung döptes — längre warit Hedningar än UppSwearne torde vara svårt att bewisa. — Att Inge uppbrände Upsala tempel, var just det som gaf anledning till BlotSwens uppror. Således skedde denna uppbränning icke efter Ingess återkomst till wäldet, såsom Förf. föreställer faken, sid. 47. Om Gudvalka Kloster anmärker han sid. 77, att dess belägenhet är ovis. Rhyzelius gissar att det varit beläget i Westergötländ, men i Lärländ, där detta Kloster haft sig underlagda Präbenden, lärer den traditionen vara gängse, att det varit beläget i Skåne. Detta blir äfven sannolikt deraf, att Skåne tillhörde Danmark, vid den tiden då Waldemar gjorde erövringar i Lärländ, och han lärret wäl icke stänkt Präbenden åt ett svenstkt Kloster. — Sid. 85, omtalas de, enligt wanliga meningen, från Danmark, Sverige och Norrige utwandrade Wäringar eller Baçayyo vid Constantinopolitanska Hofvet. I anledning af denna temligen föga utredda artikel i nordiska Historien, torde några, från de byzantinske hästdatecknare hämtade Notiser här få anföras såsom en tillåtlig episod. — Deße Wäringar woro Kejsaren Drabanter (σωματοφύλακες, Exhbitores), hvilka äfven woro förbundne att, med lis och blod, försvara de twenne Fanor, hvilka buros framför Kejsaren i Processioner. Då gick äfven Wäringarnes anförare, Ανθούτος kallad, näst efter Kejsaren Person, framför sin trupp, hvilken, med Stridsyxor bewapnad, stodnade utanföre, så ofta Kejsaren var i Kyrkan. Och vid högtidliga tillfällen, då Kejsaren satt till bord, framkommo — enligt hvad Nicetas Choniates förtäljer — Statens embetsmän att önska Kejsaren lycka. Och tillägger han: τολχογόνοις καὶ δι Baçayyo κατα την παραγωγην εὐροι γλαυταν αυτων ποσιν Ιγναντι (Vita Andronicei. Lib. II. Cap. 7. p. 90. n. 12). Äfven Codinus Europlata säger att denna liswalt utgjordes af Engelsmän: Anglorum sive Baraungorum sub imperatoris signis

promerentium, ipsiusque Satellitum Dux; ipsum Imperatorem pone sequens, ac quos regebat Anglos præcedens (De Officio. Constantinop. Cap. II. p. 31. n. 51). Att en och annan Nordman i synnerhet Dansk — emedan Danckarne fredo till England i närmaste förhållande — tid efter annan, bländade sig med dese Engelsmän och således kom att blixta en Barangos eller Wäring, det må ingalunda nekas, man att uteslutande tillgagna denna Wärings Corps å Skandinavien, det torde, efter betraktande af det anförla, mera wittna om nit för fosterjordens ära än för den historiska sanningen. — Samma 85 sida, läsa wi om Skoleanstalterna på Island, och der sätges att en sådan var anlagd i "Hanzedal". Månen ej tryckel i st. f. Hjaltez dal? — Sid. 103 berättas det, att, jemte många andra widskappelser, Munkarne äsven utspridt bland Sveriges allmoge "de fälsamma Digterna om spöken, genvärder, Kyrkogrimer (?), och de flera wantrons därfäpfer, som det är under Historiens wärdighet att anföra". Detta är en temmeligen upphyst reflexion, ty utom det att ingen mening eller föreställning, som på den mensliga utvecklings gäng häft inflytelse, kan vara under Historiens wärdighet att bemärka, så will Rec. till Förf. framställa den frågan; om, då man icke kan tillskriva de spökhistorier, hvilka woro gängse ej blot bland våra hedniska Försäder, utan äsven bland de hedniska Greker och Romare, åt Munkarnes uppfinning, dessa förreställningar om Spöken och fruktan för dem, icke möjligtvis torde haft sitt ursprung från någon dunkel sida af mänskligaturen? — Vid sid. 113 torde höra erinras, att berättelsen det Erik Magnusson, af sin moder Blanka blifvit, med sorgist, afdagatagen, icke allenaft saknar fullgöriga historiska bevis, utan äsven har flera omständigheter emot sig. — Sid. 127 och 129 skrifwer Förf. Johannes Magni och Olavus Magni. Deße bröder wero dock icke söner af en Magnus, utan deis-

ta tillnamn war blot en latinisk översättning af deras svenska tillnamn, då de woro af familjen Store. Dersöre skrifwer man rätt Iohannes Magnus och Olavus Magnus. — Sid. 138, vid Biskop Brynolph Gerlaksson, hade bordt erinrats att han, efter Ihres ganzka famnlika gifning, förmodas wara författare till den uppersliga Woken Om Konunga Styrilse ok Höfdingia; samt sid. 141, vid Biskop Thomas i Strengnäs, att han, för sin tid, war en utmärkt svensk Poet, och äfven författat en klagosång öfwer Engelbrechts mord, som just icke uppenbarar någon blind tillgivwenhet för Kon. Erik XIII. — Sid. 159. "Onefligt torde åtminstone wara, att bland den talika skaran af påfviska Helgon warit lika många narrar som boswar". Grusligare kan man wäl icke bryta mot den opartiellhet, som är enoundvillig fördran hos hvarje Häfdateckenare. — Island Martyrer och Helgon s. 65 uppräknar Förf. främst Eric den Helige och ogillar högst upphyst "det öfverdrifna i hans späfningar." Då Förf. rigtigt medgiswer att han "med werkliga Christliga dygder pryddhe thronen år 1160, torde Förfis. ogillande år 1817 wara aldeles onödigt att ej säga obefogadt. Med sin hårdhukssjorta och sitt stränga lefradsätt har denne rätteligen förste Christine Konung ej gjort den moderna Historiekritiken något förrän. Bland de underrättelser, hvilka sid. 159—166, meddelas, saknas någon sådan, om uppbyggnaden af Romfarstuna Kyrka i Westranland. Växerligen är det sant, att hans namn icke förekommer i de vanliga Helgon-Registerna, men i nämnde åldriga och väckra Kyrka, hängar ett gamla gämmalt på trä, i smaken af den gamla Kölniska Skolan, målat Porträtt, i Pilgrimsdrägt, och deromkring en inskrift i gamla Munkbokstäver: Sanctus Romfar. Om förhållandet härmad förtente wäl en notis, eller en undersökning sin plats i en Svensk KyrkoHistoria. — Sid. 166. uppräknas alla S. Veijtas barn, äsven den aamnlundige

Carl Ulsson, och om dem göres den anmärkning, att de alla blefwo berömda för sin heilighet. Att denne anmärkning utsträckes äfven till Carl Ulsson, den af Påfwen så hårdt bestraffade, den på sin sünd i Neapel döende och under hela sitt liv så verldsligt finnade, låter underligt. Och hans Moders egna uppenbarelser gifwa om denna sak helt andra upplysningar. — Att Svarthö Slott nu skulle vara uppbrunnet, enligt hwad sib. 173 berättas, är en nyhet af Hr Th. som hittills icke bekräftat sig. Hwad Hr Th. vid slutet af denna period ansör om Concilier och Synder, kan berigta och ordnas efter Erke-Bisk. U. von Troils midlöstiga Program vid Jubelfesten i Upsala 1793, som finnes aftryckt i Mötets Handlingar. Vid sista eller 16:de §. som handlar om fätterier och friare Religionsmeningar, berättar Förf. att här i Norden icke behöfdes någon af Påfwen sänd Inquisitor, emedan Biskoparne själwe, af nit för sina förmåners biebhållande, bestridde detta yrke. Historien underlättar os likväl att Rosmerska Stolen icke underlätit att till den af lägsna Norden sända Inquisitorer. Utom den s. 215 anfördé Nicolaus Johannis minorita conventus ottoniensis, hwilken Urban V. i en Bulla 1421 recomenderar (Else, Bullar. p. 175) omtalas en Canutus Johannis år 1489 såsom Inquisitor per tria regna.

(Fortsätt. förfel.)

Strödda Anmärkningar wid Boken: Tessin och Tessiniana. Sthm, H. A. Nordström, 1820. 40 sidd. 8:o.

(Forts. o. slut fr. N:o 14.)
Förf. fortfor:

Man älskar att hos en upphöjd Medborgare se en wiß högssinnad litgiltighet för wäls

de och inflytande, när de ej leda till annat, än magtens aldagliga utöfning; och man har anspråk på en lika kold wid motgångar och misshöden, när de oförtjent infinna sig. Att Medborgaren offrar tid, krafter, lugn, huslig sällhet och allt, till och med lifvet, när Staten fordrar det för ett wärdigt ändamål, är en gifwen pligt, är som det hör vara; men smäheten i sinnet och omdömet, med sina tillhörigheter af låga passioner och inskränkt synkreter, som älskar wäldet för wäldets skull och tror sig der finna sällhet, ådagalägger hwarken högsintet eller någon klar blif på verld, sammanlefnad och mänskliga förhållanden. Kan man konstant förklara och bedömma den finnesart, som Grefwe Tessin visar under det lugn han sökte, öfvergaf, åter sökte och åter öfvergaf, till dess han icke mera ägde ett fritt val emellan storm och lugn? Hwad bewisa dessa ideliga och qwidande rättfärdiggörelser, upprepade och åter upprepade; dessa samwetsförsäkringar; denna pjunkande andakt? Wiserligen icke hwad de woro ämnade att bewisa, utan snarare dess motsats. Samwetsredogörelsen och andakten hafwa wäl, hos en man i verldsliga yrken, rättare sitt rum i hjertat, än på papperet. Huru skall man i öfrigt bedömma detta politiska hof-coquetteri, som aflägsnade sig för att blifwa saknad och åter uppsökt, och den finnesstämming, som röjde sig, när denna plan mislyckades, när saknaden, likasom återkallelsen, uteblef? Hwem upptäcker icke hos Grefwe Tessin, och i dess egna yttrandé, ett brinnande begär efter Höftydighet och Statsbestyr, och hans uppörda lidande sinne, när han från dem war aflägsnad? Om man deri tillika kan upptäcka patriotismens werkningsgrund, så är det mig ganska kärt; men swårlijgen kan man begräpa, att en man af verld, och hos hwilken man följskäfligen borde förutsätta någon verldskänedom, fattade den widunderliga planen, att med starkt anspråk på Hofgunkt, gifwa sig eler mottaga den dubbla bestämmelsen, att

under samma tid stå i spetsen för dem, som anföllo den förszagade Konungamagten, och tillika vara hufvudman och bestyrare för alla Hofwets uppiga näjen och förströelser, samt ett Kungligt barns uppföstrare. Han trodde ärligt, att detta tillstånd skulle, under harmoni och huf tålksamhet, åga varaktighet; och när det förbitrades och slutligen upphörde, hwad sinnessmärta, hvilka jämmerrop öfwer olycka och hof-förföljelse! Hofwet förföljde honom likwäl aldrig; man såg hans afslagsuannde med nøje; det verkade mera för än emot den världiga och rundeliga belöning han af Staten erhöll för gjorda tjänster; och när han till slut werkligen förföljdes, förlorade allt och blev olycklig, var detta en werkan af partizanets, ej af Konungamagten bemödanden.

Jag har i början af denna caracterstreckning myttat det uttrycket: att han ålspade fosterland och medborgare, torde vara lika gifvet. Det icke fullt bestämda i detta uttryck häxleder sig från en, under läsningen af det här granskade arbetet, hos mig uppkommen förmodan, hvilken jag önskar må blifwa undanröjd, att Grefwe Tessin, som visst icke sällan förklarar sitt nit för fädernesland, frihet, medborgare, likwäl icke med samma wärna omfattar Staten i det hela, som någon mindre del deraf. Nådswäldet war uppenbart hans sordissa afgud; det war inom detsamma, som han lesde, rördes och hade sin warelse; och med detta nälde war Adeln, i den nya statsförfatningen och hos des grundläggare, ännad att stå i orubblig förening. Det är för detta wälde och denna politiska sammanverkning, som jag tyckt mig finna hos nom mera wärn, än för det egentliga folket. Jag har blifvit styrt i denna förmodan, hvilken jag ännu ytterligare önskar undanröjd, af några Grefwe Tessins frödda yttranden. Han säger, sid. 272: att Adeln af Carl XI blef bragt till tiggare statwen, hvilket den dock icke så aldeles blef; och han

tillägger den wiserligen rörande betraktelsen, att denna arme Adel hade skiftewis varit offer för gifmildheten och snälvheten. Han sammanparar, sid. 341, Nils-Embetenas afslaffande och Carl XI:s Reduction med Carl XII:s krig, såsom ingendera båtande för Riket. Han klagar, samma sida, öfwer, att man af aristocration gör en buse för att främma den ensfaldiga hopen; han försäkrar, att liknelsen vid en Venetiansk Doge är en utnött saga, hwarmed man knappt förver barn; han bedyrar, att han icke är aristocrat, och att Weredig icke är olyckligt.

Slutligen vill jag tillägga en anmärkning, som kan hända icke är utan all betydighet eller alltför långt afstånd från hufvudämmnet. Grefwe Tessin anteknar och framlägger, som sig bör, med patriotisk wederwilja och lilla färgor, hela struggelen af Rysslands penning-inflytande på Svenska lagstiftningen; men i hela denna nu utgifna Samling af hans skrifter finnes näppeligen ett ord om ett lika föredrande och lika känt inflytande från Frankrike, till hwars parti han hörde. Jag lemnar derhän, hwad detta bewisar i det hela; men det synes mig beröfwa den utgifna Samlingen, och den Statsman, hvarom den handlar, någon del af den oweld, som ger ett så högt värde åt allt historiskt bemödande.

De mistag, som af werkliga känna, och deribland främst af Utgismaren, kunna uppståcas i dessa Anmärkningar, skall jag anse så som werklig minst för mig, och kan hända för Allmänheten, i fall de åga någon grad af betydighet. Jag har sagt, och jag säger det om igen: af de rätta, osöwillade begreppens allmännelighet beror Statens lugt och styrka.

Mattwards-Barnen. Af Esaias Tegnér.

Lund, Berlingska Boktryckeriet. 1820

31 sid. 8:o.

(Fortsättn. och slut från N:o 14).

Men då den bengyne Lässaren af kritiska
blad ej gerna plägar anse en Recension för
rigtigt fullständig och kanske ej heller för fullt
owärdig, om ej Rec. tadlande uppehåller sig
vid wissa mindre momenter, så will Rec. nu
anföra några spridda ställen, hvilka minst be-
hagat honom i detta sköna Skaldestycke.

"— — — den wärdfige Lävaren

Ej utsöpkad med sjernor och hand" — —
Erinringen häraf wäntar sig icke Lässaren med
den sinnesstämning, i hvilkan han af Skalden
blifvit försatt. — Sid. 15.

" — — — tron I på Gud, på Fadren, som
skapade verlden.

Sonen, som frälsade den och på Anden,
som binder dem båda?".
Att Anden binder Fader och Son, är ett bes-
synnerligt uttryck, som ej säger hwad det skulle
säga. — S. S.

"Ljuflig, som aftonens flåt, som harpor
wid Babylons elfwer".
Denna sednare bild, tagen i den mening, som den
i d. Heliga Skrift förekommer, påminner endast
om nöd ångest, bedröfwelse och klagan. Mes-
ningens är här åter aldeles motsatsen.
S. 19.

"Rhymd, så heter hans (Skaparens) öpna-
de famn och Tid är hans gudson(?)"
Att Tiden är Guds Gudson är ett mycket fört
och tillräckladt uttryck, som ock lemmar fan-
tasien aldeles tom.

I Dedikationen läsas öfwen följande tven-
ne verser:

"En Wiss med silfverhår, som står och talar
Ur morgonrodnans port; då ljusna berg och dalar.

Här synes Skalden hafwa glömt sin egen
anmärkning:

" — — — allt det höga är enkelt.

Både i lära och sång, ett barn kan fatta
desh meningen".

Ty många torde vara så litet barn, att de
med svårighet fatta meningen häraf. —

"Mer blå är himlen der och rosonamer röda".
Har han hört åtminstone ett par tre gånger
föreut.

Då vi sid. 27 läsa dessa rader:

"Sägen mig endast I Barn, I himlens

medborgare nya,
Ären I redo i dag att begå Försöningens
måltid?

Exinras wi om den fråga, som framställes af
den ärewürdige Pastorn i Grüngau, till det un-
ga Brudparet. Rec. will dock icke ansöra den-
na reminiscens såsom ett tadel, då detta Skal-
destycke i irre djup och betydelse så mycket öf-
verträffar. Vos' Liise, hvilken dock i plastiskt
hänseende ännu aldrig blifvit öfverträffad.
Idyllen Mattwards-Barnen är emellertid alla-
deles egen i sitt slag inom svenska Witterhei-
ten. Tanken att göra det rörande, heliga
uppträdet af en mängd barns första nattwardsgång
till ämne för en Idyll, är utmärkt lyck-
lig. Allt det oskuldsfulla, barnliga och körs-
lekskrift glädjande som tillhör Skaldestaget, lige-
ger redan i sjelfwa ämnet, hvilket af hr Teg-
nérs rika snille behandlat, borde kunna lätt-
ligen blifwa, hwad det äfven blifvit — ett
till hjerta och sinne ljusft talande Poem. Ideen
att sammanbinda det egentliga themat med
hågkomster ur Skaldens hembygd ger det hela ännu
mera lefvande individualitet. Beskrifni-
ngen på Pingstdagen, kyrkan och berättelsen om
Gudstjänstens början är också, såsom redan är an-
märkt, utmärkt wacker. Deremot är Prestens före-
maningstal, för ett Poem, alltför långt, lik-
som slutet läder af brist på handling, och Skal-
dens sluttiga Vision (sid. 31) kanste något öf-
verstigande Skalteartens natur.

Swenskt Literatur - Tidning.

N:o 16.

Tisdagen den 24 April.

1821.

Recensioner:

Poetisk Kalender för år 1821, utgivsen af
Åtterbom. Uppsala, Palmblad & C.
248 o. 124 sidd. 12:o, med 2:ne musit-
plancher.

"Man prisar ständigt, säger Pindarus,
det gamla winet och den friskaste sång-kran-
sen":

..... *avver de παλαιον*
Mev evor, urðex ðverw
Nerregva.

och deraf kan man förklara sig det bifall, hwarz
med allmänheten alltid emottagit denna blom-
ster-krans, som de tio sista åren knutit sig vid
hwarje års begynnelse. Nedan den obetydlig-
gaste blomma gläder öga och sinne, såsom ett
foster af jordens upphörligt förmade alstrings-
förmåga, såsom en härold från den unga våren;
detta nyhetens behag överknuadt, möste
dock denna samling äga ett meri varaktigt värdde,
då den undgatt att dela det ephemiska
liv, som i vårt fädernes land Klyntia, Kalen-
der för Damer och så många andra samtida
samlingar af lyrika smäcksten genomlefvat.
Etwäl äga icke alla blomster i en sådan krans

ett lika högt wärde; någras skönhet är ewig
och oförgänglig; andra, som blott flyktigt reta,
behaga blott engång, och några åter knapt nä-
gonsin. Åfven blommorna äga sin ästhetik;
att här använda den, att tyda det selamspråk,
hvaruti dessa spåda Floras barn tala till hjer-
ta och sinne, — denna förmåga skulle Rec.
önska att i dag äga.

Rec. har sett många, då de först tagit i
handen den nya Kalendern, begynna med att
uppsöka Utgivsw. egna flycken. Rec. vill dock
så denna gång följa detta föredöme.

Hr Atterbom har i denna årgång med-
delat åtta originaler. Johannesmasken,
legend, försvarar det rum han, kanske endast
genom slumpen, erhöll främst bland sina syskon,
genom sin egen förträfflighet. Mildhet, in-
nerlighet förena sig här med den finnrikhet,
och det symboliska djup man är wan att finna
i denna Skalds compositioner. En rörande och
herrlig dikt! — Sweeningsfjortan. Toner
från grävsten — från det underbara landet;
— dock icke kommer här en skräckfull skepnad,
med blodig skjorta och hotande åtbörder, utan
bedjande, smekande, sjelf halfrädd smyget den
Lille, nys begrafne, till sin i tårar simmande

moder, hwiskande:

"Mamma, gråt ej, basta Mamma, hwila!
Gråt ej mer, när jag min wäg mä ila!
Ack, du wet ej, huru skönt jag drömt
Der i går de swarta män mig gömt.

Wist jag sovver godt på dunkla ängen,
Tusen fjernljus tindra der kring sängen:
Men, Gud wet, hur saken kommer till,
Att min sjörta inte torna vill.

Och jag spritter upp, och regnet känner,
Som mig tyler på engång och bränner:
Gör mig ej min lilla säng så våt!

Söta Mamma, hämma dock din gråt!" —
Den enkla, osöpta ljufhet, hwilken, såsom en
grundton, genomgår hela denna barn-romans,
uppfyller hjertat med en namnlös känsla, utan
att man erfar den tunga beklämning, som då
hyrer och hjud från en annan värld krossande
öfverväldiga os. — De båda föregående stycke
iena hwila på en lånad *), på sagans grund-
val: så åsven det fölsande, Winet, hvartill is-
deen egenfinnes i Castellis poetische Kleinigkeiten,
men hwilken af den svenska Skalden är oändligt
bättre utförd. — Guitarr-klang på sön: — ett
högst melodiskt stycke, men Rec. tillstör att
deضا isolerade, ortedigt sammanklubba accorder
ej hos honom förmått väcka någon beständig
bild. — Berg och Dal. En intagande ro-
mans, kanske dock med alltför konstrukt folt
symbolisk betydelse, för att fullkomligt öfver-
ensstämma med folkvisans tonart, hwilken den
annars lyckligt efterbildat. — Så mycket herr-
ligare och i alla hänseenden renare är stycket:
Åsiger, ett mästerstycke och kronan i denna
anthologi. Det är en djup philosophi, en
djup åskådning af lifvet och naturen som
här antagit Poesiens klädnad, eller rättare,
det är dessa båda System, hwilka annars al-
la att mandra på olika wägar, som här, i
en innerlig omfamning, sammansmält till ett
enda väsende. Ofta har Poesien med sin
trollstaf försökt att till lif uppkalla metaphys-
iken till Sweppekingssköten finnes i Grimms
Kinder- u. Hausmährchen, men på prosa.

fiset abstrakta fanningar: men förgäfves; alle-
tid hafwa de wisat sig såsom skeletter, kring
hwilka man lindat blomsterkransar; men då
Philosophien hwarken är en moraliserande
kammar-gumma, ej heller en spetsfundigt grub-
lande pedant, utan en lärjunge af Wishets-
gudinna, hvars blick omfattat lifvet i sitt
sammanhang och alla dess förhållanden, så flyr
hon icke mer gemenskapen med den yngre systern,
Poesien, utan ser man dem ofta wandrande
hand i hand, den ena görande den andra bes-
kant med Blomster-Englarnes tungomål, den
andra tydande sin Syster tillbaka den djupa
meningen af de menlösa ord, hwilka Poesien,
liksom naturen hessel, ofta uttalar utan att
förstå. I förevarande stycke har Förf. sym-
boliserat trenne åsiger af lifvet och tillika af
naturen, ty poemet har jemväl en djup physi-
kalisk betydelse, i form af en dialog mellan en
Slättebo, en Bergsbo, och en Dalbo. Den
förre besjunger det slags landstif, som redan
Horatius prisar och hvilket man sedan aldrig
tröttnat att upprepa, emedan denna sällhet
ligger de flesta menniskor så nära. Dock vår
Förf. har icke af något länat sina färgor.
Då för os framställas denna bild af en
landtmans klara, lyckaligt fylla sommar-
friska dag:

"Jag helsar solen i min wingårdstäppa,
Der jag den första mogna drufwan bryter
Att lägga den på min huldmunas bådd.
Tills hon slår upp det svarta gudaögat.
En herrlig lef, förwist, är landtmanslifvet:
Tillsammans sköta wi desh alla wärf;
Vi stödja rankor, gräfva kring oliver,
Ge mulan foder, skräma mais och hwete;
När middagen i kuggan se'n os fagar,
En hälft af dagens förråd åtes upp.
Den andra fänks åt tiggaren, som nalkas
Och wid Marias namn besvär vår misskund.
Min Rosa slår sitt rosenförkläde ut
Der gylne frukters fagra bördna döstar,
Och flaskan sparar ej sin lätta dryck,
Som lundrig eld i alla ådror gjuter."

ſå är vi färdige att ſjelfwa fatta ſärän, för att
vid cittrans muntra kläng
På blomstrens fester än och än på fördens,
Den rika nejdens yppigt ſkona döttrar
Till dansar locka och till ſkulna nöjen,
och förtjusne utropa: o hwilket ſaligt lif, —
Gifwes det wäl ett ſönare! — Dock warnande
kommer Bergsbon; ſinrilt förlarar
han os bergens upphof och daning, dock, ehu-
ru yppand gäologiens mysterier, utan att glöm-
ma poesiens egendomliga språk:

Ja bergen är dystra höfdaminnen
Ifrån den wilda kamp, då jordens kraft,
Ej mildrad än af kärlek och af smärta,
Försökte ſina första ſkaparwärfs.
Den gamla Natten, öppnad nyf för Ljuset,
I dunkla böljor owiſt rörde sig,
Och hennes bröst, der nu ett hjerta klappar,
Då häſdes tungt af en gestaltlös aning,
Hwars yttringar bekrigade hvarann.
Den råa Styrkan drönde mynden fänkt
Till tunningiplats för ſina jättelekar:
Men ſegren var ej lång; de elementer
Som tjenat henne underfältigt förr,
Luft, watten, eld försjworo ſig till uppror,
Och ſielnande hon fönk i ſpiller ner
Till kuſwad grundwal åt det högre lifwet.
Nu är hon os'en ſaglik fornverld blott,
Stängd inom djupet af ſin egen afgrund;
Der hjetrar henne ewighetens mått,
Det Frias känsla och det ſkönas urbild.”
Den ſom länge leſwat på berg och fjäll, älf-
ſtar helſt att bo bland ſtjernors granskap:
Ju högre opp, ju tyftare för tankan;
Ju tyftare, ju heligare ock,
Ju närmare till himmelen, och Fadren.

Och ur hans irre, ſmåningom besegrad,
Flyr hwarje jordisk storm till ewig sömn.
Han tillämpar ſig
Den ſäkra friid, ſom ingen fruktan känner,
Emedan han med fasan ſjelf har kämpat,
Betäkt, lik Michael, af ljusets föld
Mot ormens huſwud och mot drakens tand.

I bergslifvet, hwilket Skalden här med ſå
ſtarke och natursamma drag målat, framſtäller
ſig en kraftig herrlig motsats emot det huf-
wa, men till behaglig tröghet och egoiſtſe njut-
ning lätt nedſunkande lifvet på ſättlandet.
Harmonien wore ej funnen utan mellankom-
ſten af den tredje, Dålbon (inbyggaren i
terraſt-länderna), ſom påminner om de faror,
hwilka hota dem begge — weſlighet och glömſta
af lifvets högſta angelägenheter — på fältet;
ſjelfförtröstan och prometheiſt trots för den
ſom, oſwan på bergens höjder, ſjelf förmåtet
tror sig ſkapa ſina öden; han påminner, att

All wiſhet utan kärlek är en dunſt,
All frihet utan kärlek är ett ſjelfmord.

— Sådan är ideen af detta ypperliga poem,
i hwilket alla åſigterna äro framſtällda med
all den ſtyrka och behag, ſom egendomligt tilz
hör hvar och en, dock utan all öſwerdrift;
deremot war det nödwändigt att de båda för-
ſta af deſta åſigter ſkulle tecknas med den en-
ſidighet, ſom ligger i bådaderas afvilkande ken-
denser, sedan de hunnit till högſta punkten af
ſin conſequenta utbildning, på det att de i ett
tredje ſkulle winna ſin upplösning och förklar-
ing. — En ſådan djuphet, en ſådan betydelſ-
ſe är det man fördrar af wår tids Skalder, om
de wilja gifwa os' didaktiſka ſtycken. Endast
på detta sätt bliſwa de verkeligen lärorika,
och endast under deſta willkor ſmykas de af Poes-
ſiens gyldeſte frukter. — Petrarcas Kröning,
en elegi — i antik mening, utförd i de mest hars-
moniſka verfer. I detta ämne, ſom är be-
handlat med synbar kärlek, har Skalden fun-
nit tillfälle att förherrliga den drottningſliga
Staden — diktens, minnenas, hela den in-
tellectuella verldens metropolis — och tillika
ſin konſt. Dock Petraca är ej en poetiſt Tri-
umphator, hwars hjertha tillfredsställes af deſta
ſmickrande, men för hjeritat tomma fester, der
man bekranſar

Hjeltarnes ſkalder, till deſt hjelteſte ſjelfwa
ſta opp.
Ringa ſynes honom Skalvens förtjenſt. ”Ens

bast en väsnad af Dygd?" — en lek, en njutning. Ovärdig tycker han sig lagern, — och hwad båtar denna ärans sinnebild, då

den stilla
Gnagande saknadens orm hinner dir
gunstling likwäl.

Nef bedrägliga lager ej Du af mitt in-
nersta söktes:

Endast när Laura du war, tände du
sängens begär".

Då visar sig för honom Virgilius, den gam-
le mästarn, och meddelar honom denna me-
lancholiskt ljuswa tröst:

"Wän! den verkliga Laura, hon finns —
men blott i ditt hjerta;

Dikten, himmelse till börd, länar åt tinget
sin skrud.

Själen, i gudomen född bland det Skönas es-
wiga former,

Söker hos bilder af stoft fåfängt sin för-
sta natur.

Gnista af äther och eld, lik de sjernor från
hwilka du stammar!

Främmad för jorden, som de, lys, och gack
åter till dem".

Sådana äro snillets öden på jorden — sådana
de känslor, hwilka ofta bemäktiga sig mens-
lighetens förstar, under det att werlden blott
ser den lagerkrönta hjskan, utan aning om de
former, den oro och det qual, som trycker det be-
sklända hjertat. — Wid det sista stycket, Skål
d. i Dec. will ej Rec. länge uppehålla sig;
det äger sitt mestia värde af den högtidsdag,
hwars minne det firar. Rec. gör rättwisa åt
de tankar här uttalas, men uttrycket är ofta
nog onaturligt och stundom förvirrat; diktio-
nen väl stolt och musicaliskt praktfull, men
stel och underbart slingrande sig mellan ut-
ropstecken.

Hr. A. har slutligen i år slänt os åtta
öfversatta Sonetter, fyra af Taho och fyra
af Michel Angelo. Att den store Bildhugga-
ren Buonarotti öfwen varit skald, torde icke
många här i norden förut hafta wetat; ännu

mindre att han ägt en så stor skaldeförmåga,
som redan dessa prof förråda. Fö konstnärer
äga en så intressant individualitet som denna titas
niest mäktige Unde, hvilken man här, oaf-
tadt dessa profstyckens forthet, får tillfälle att
betrakta under flera studier af hans lefnad.
Den sista sonetten, skrifven under Konstnärens
sista dagar, då han tager ett sorgligt farväl
af sin konst och det jordisst Sköna, kring hwil-
ket fordom hans bildningsgåfwa spunnit sina
nät, skall man icke läsa utan djup rörelse.
Dock mildt och förtrostande på den allförbar-
mande kärleken klinga dock de sista ljuden af
denne swansång:

Så hwila, pensel! trogna messel! — Stilla
Flyt hän, o själ, uti den kärleks sköte
Hwars famn på Korset dig sin fristad räcker.

Ej mindre än tio blommor, alla doftande
af märfrikt ungdom, har Euphrosyne
inslästat i årets trans. Bland dessa stycken
har Rizzio förekommit Rec. såsom det swaz-
gaste; icke dersör, att det i sig sjelfst saknar
allt värde, utan emedan det ej fullkomligt uthär-
dar jemförelsen med sina öfvera syskon. Ders-
emot skulle Rec. vara frestad att gifwa priset
åt Fantasien, Jungfrun i det Gröna, den
gamla Ornen i Bur samt St. Ragnild. Det
första är ett ljus adagio, speladt i swärme-
riets mildaste tonart; den gröna Jungfrun
firar kärlekkens första inträde i Wärens blom-
sterrike; det är diktadt i den läckraste och mest
intagande ton; då man ser öfwerkristen på
det tredje stycket skulle man tycka, att ett jä-
dant thema läge öfver en quinnas fattning,
men det bröft, som blifvit hämfördt af sängens
wälldiga makt, lyftes af den till örnens höjd,
hvarifrån man öfwerer werlden i alla dess
trånga, sammanpresade förhållanden, och om
än wingen sjätras af bojar, lyfter sig dock

Född för att hinna.

Omägta gränsor,

Född för att segra

Öfwer sitt öde, —

högt öfver gruset och
Glödar föräktligt
Massen, som krälar
Sjelfviss i stoftet;
Glädes att ana
Husrymdens bana,
Gläds åt den sista,
Den wiſa Befriari,
Gläds åt odödliga
Stuadande wär.

Wid romansen St. Ragnild erinras man om den tycka Skaldinna, Amalia von Helwigs dikt öfver samma ämne, mera af titelns än helslwa behandlingens likhet. Ty denna är icke förra än som måste finnas i twenne stycken, som hvila på samma grund, folksagans, och utan att den svenska Sångerskan förlorar vid denna jämförelse. Då Rec. återläser poemet Tiggorgosßen, ångrar det honom nästan, att han ej nämt äfwen detta i första rummet. — Gerna skulle för öfrigt Rec. vilja charakterisera droja vid hvart af denna Författarinnas stycken; men endast i Sångens klara flos speglar sig Sångens bild; Prosans tunga watten är för stelt, för att återspeglande återgivna Diktens skapelse i deh rika skiftningar och oändligt spelande färgglans. Dock kan Rec. ej hindra sig ifråan, att med glädje erinra, att allt sedan Euphrosynes första uppträde, könjer man hos henne ett ständigt stigande, ett stängigt nalkande till fullkomligheten. Man har fördom hos denna Skaldinna anmärkt en wiss ojemhet, och denna osäkerhet, som alltid åtföljer begynnaren; denna har nu nästan aldeles försvunnit och tillika har hon förvärvat sig ett wist wälde öfwer språket och den tekniska färdighet, som är det första, som vanligen medelmåttan åt sig eröstrar, men icke sällan det sista, hvartill den blifwande mästarn binner.

Detta omdöme, eburu icke denna sista anmärkning (ty den författares — hvilken här strax ska nämnas — verskonst har allt ifråan hans första uppträde haft en werlig

fullkomlighet, utan att vi derföre misströstat om hans framtidas utbildning) — detta omdöme, sade wi, gäller äfwen om poeten Carl. Nedan i sitt första stycke, Korpen och Phoenix visar sig Carl på ett fält, der man knapt wäntade att träffa honom — det humoristiska skämtets. Och detta med mycken lycka. Hela denna fabel är wäl uppfunden, quickt utförd och slutet poetiskt. Utan att vara imitation swäfwar dock tonen emellan den i Geijers Omständigheter och Vitalis skämtsamma dikter; men om den ej äger all den kraft som Vitalis bästa stycken, så äger dock detta poem mera medvetande om sitt mål och syftning, mera concentration kring en enda grundidee, än i de öfriga Vitalis alltför ofta nebulistiskt utschwäfande diktingar. — På samma sätt påminnes man i det följande poemet: Grindgoßen om wiſa af Fru Lenngrens täckt naiva stycken, utan att dock en tanka, eller ett enda drag är länadt. Och då Rec. anmärker, att det med dessa täflar i behag, så tror han sig haft sagt mycket till detta styckes beröm. Om än den sovande presten som

Gnuggar näsan mot Totsacken

Snarkar som en häst,
allt för mycket faller i det carikatur-mesiga,
så försonar os snart det lilla äfventyret med
sippan åter med Skalden, och bidrager, jemte
den för öfrigt milda, godhjertade, skonsamt
beleende behandlingen, att åt denna moral-
satir gifwa sann poetisk adel. Carls öfriga
stycken är: Blomsterjungfrun, täck och men-
lös; Min Långtan, försakelse och tröst; Kårs-
loken, i en mildt elegisk tonart, detta stycke är
dock en öfversättning från Ernst Schultze, i
hwars Gedichte, Leipzig, 1819, originalet i-
genfinnes; Glickan, en naiv skalkande dikt
som slutar med ett slags erotiskt epigram; San-
ningen, en luftig fantasi, kanske för mycket
luftig, för mycket fantastisk; så att man med
möda blir warse de spindeltrådar, som gifwa
det hela sammanhang och hållning. Dock er-
känner Rec. att han minst här är kompe-

teut domare, emedan han, så mycket han älskar det symboliska i dikten, icke är någon synnerlig wän af dylika allegoriska compositioner, hvaruti man ser den näkna verkligheten finna igenom det glesa poetiska nätet. Widare twenne Andeliga Romanter, af hvilka Rec. gifver företrädet af den sista, ehuru båda utmärka sig genom en otvungen renhet i uppfattning och behandling af det söna, enkelt rörande ämnet.

Bredvid Carl har detta år ställt sig en namnlyster, Carolina, som för os målat Sjöfarten och Skandiens Galathea. För tio år sedan skulle man fåstat uppsende vid twenne sådana dikter, som innehålla en rad väckra bilder och väckra tankar, utan att dock sammanhållas af någon irre medelpunkt; men nu har äfven hos os den romantiska poesien börjat blifwa ett sådant allmänt-gods och des ljud så förtroliga med vår atmosphär, att des fläktar lätt sätta hvar och en icke alldelers öständi åols-harpa i rörelse, äfven om des toner ej på det klingande instrumentet finna resonans och sångbotten. Men det är just genom bristen på en sådan irre lifswärme, hvilken kunde komma genomandas mindre fullkomliga partier, hvaraf man inser saknaden på sann spärrsedrift och äkta kallelse till Skaldeyrket. Ty utom en sådan central-eld blifwer aldrig hvilket stycke som helst annat än en automat, som konstigt upprepar de gratiosaste, mest förvännande ställningar och åtbörder, men vid hvilka åsfädaren stannar alldelers fall. Sådant är också det intryck man erfat af denna sångmå, som ej allenast lånat sina strängar från andra Skalder, utan äfven låtit dem främma dem i de toner, som man lätt igenkänner. Rec. skulle önska att den — förmodligen ålförvärda — Carolina hellre planterat sina båda blommor på gazet eller sidenduken mellan bågramarna, än i denna poetiska lustgård, der man blott älskar att finna doftande blommor.

Rec. nämner nu på en gång alla här förkommande, förut okända signaturer: B**r

med trenne bidrag: Shakspeare, ej nog karakteristiskt framställd; Skalden tyckes icke riktig, åtminstone ej fullständigt, hafwa fattat denna stora Ande, och fullständig mäste bilden dock vara, äfven om man deraf will göra det minsta miniature-strycket; Winsinet, ett temligen svagt stycke, deremot utmärke wi Echo, icke såsom ett echo efter andra Skalders toner, utan såsom en melodif, ehuru ännu ej alldelers till formen ren, suck från ett saamt lånslöfusle hjerta. — Af Hr *y*g* är i Alt är en dröm en wacker tanke rätt wäl exprimerad: hans andra stycke Pressmannen är mindre betydande. — Af Hr f lösa wi trene Sonetter, i hvilka tankan ej är utan förtjent, men hvaruti Skalden ej visar sig fullt herre öfwer språket och den svårva versformen; deremot är hans Suck wid Circean både i hänsikt till innehåll och form ganska intagande. — Föreningen af L. är en ganska nätt blomstersaga och det lilla epigrammet af **n saknar ej heller sin udd.

Af Hr G fm har denna kalender blifvit prydd med åtta Skaldestycken: Den Ewiga, efter den persiska Skalden Said. En persisk Skald af detta namn är icke Rec. bekant, så wida icke här menas Sadi, hvars ande bland alla österländske sångare är närmast beslägtad med Europeernes. Också skulle man utan öfverfriften, ej i detta mystiskt finnrika stycke ana en os så främmod Skald, ehuru wäl wi icke kunna weta, huru mycket, under en öfversättning från en öfversättning, blifvit bibehållet af originalets anda. — Hjertblomman. Rec. tillstår att han ej fattat detta stycke. "Ifran Skaldens hjerta har uppskjutit en blomma": — dervid kan läsaren ej tänka sig annat, än att Skalden redan är död, och att det är hans ande som tilltar den äfslade. Men sådant är icke meningen, ty ännu wäntar Skalden "de tysta Gudar, som bjuda honom hem till sig". Också synes det Rec. alltför onaturligt, att "Fridens dufwa" kan finna utrymme nog "att hvila under en blommans blad". — Begräfs

ningsdagen: en Elegi, som torde äga sitt elegantliga värde för den krets, till hvars tröst den är skrifwen. — Wid ett nytt år, ett utmärkt lyckligt Memento wid årets första klockslag. — Till en Rimmare, översättning. Ett ganska platt ungdomsiméri af Oehlenschläger; sedan Rec. redan engång förit gäspat åt det på danska, så var det osörmodadt att äfwen den svenska läsarens gäspning skulle påkallas. — Platoss Dröm, ett fälschlynt skönt stycke. Grundtancken hvilas på den bekanta grekiske föreställningen om LifsEngelns och Dödens likhet; men sammanbindningen och ihynnerhet upplösningen är my, hela utförandet mästerligt, och utmärker sig genom sin symmetri och denna ovanliga konst att hvarken säga för mycket eller för litet. Derigenom göra de trene sista raderna, oaktadt deras enkelhet, en så mycket mer saker verkan. — Sensitivon, en sinnrik, utmärkt lycklig dikt, som liksom tyckes vara skrifwen på blommornas eget språk. — Ett blad ur min Plånbok. Af dessa smästycken är N:o 1. rörande skönt, en öm tanke ljust och tröstande uttalad; N:o 2 och 5 (angifna såsom översättningar från Persikan), nättiga och zirliga, såsom allt hvad som är skapadt eller ombildadt af Goethe, ur hvars WestÖstlicher Divan dessa stycken äro hämtade; N:o 3 och 6 åter något matta och fattiga på betydelse; och slutligen N:o 4. Husbyggnaden, ett ganska quicke stämt. Uppfinningen tillhör dock den tycke Skalden Rücker, ur hans Bunes års einem Tagebuch, införd i Urania för 1819.

Af S** läsas följande stycken: Af Sked från Ekholmen, hvilket utan sakkad kunnat umbäras; twenne Legender i den religiösa fas gans okonstlade, enkelt rörande-ton, samt Minnesblommor: charakterisirande epigrammer öfwer Sjernhjelm, Kellgren, Lidner, Thosrild och Bellman, med sinnrik korhet uppsattande dessa Skalders ästhetiska individualitet, i wackra elegiska verser.

Såsom ett sidostycke till dessa Minness

blommor har en Anonymus planterat sina så kallade Recensionsblommor. Nästan skulle man tycka, att de äro för mycket rosor utan törnen, för att alldeles förtjena detta namn. Dock hvem älskar icke helst doftet, ångorna, frukten utan taggar: det är endast kritikens Rhadamanther, hvilka det ej är tillåtet att frånstilja taggarne. Emellertid har dock Skalden i losordets fransar förstått att inväswa warningar och råd, som äro högst träffande och ord sagda i sinom tid, och under detsamma har han ej mindre förstått att rigtigt och noga charakterisera de personer, hvilcas eulogier han fierar. De sångare, åt hvilke dessa recensionsblommor framräckas, äro Leopold, Tegnér, Ling och Franzén. Denna cyclus slutas med ett Fridsrop; hvoruti Förf. med kraftfull vältalighet besvär Skandiens Skalder att sluta sig i ett enda stort älskande förbund, att ej såsom Narisser, i Diktningens ewiga källa blott såda sitt eget timliga sjelf, ej lyssnande till sorlet för dagen, och, förförde af hopens ewiga luf, glömma att det ewiga mål är fjerran för alla, twista om planen till den Svenska konstens ewiga byggnad, och ännut mindre, i stället för att med gemensam id årbeta på den majestätiska tempelbyggnaden, sjelfswe hvor och en på sina ägor upprefa små nätska, bräckliga trädgårds-tempel, hvoruti man blott sätter sin egen bild eller högst sina egna husgudar. Skönt heter det:

Tillöft är ju i gäsvor och art, som det winsgade släget,

Skaldernes: dersör så rikt flingar Naturens concert,

Örnen åt solen flyr, och duswan flaggar i flaggan,

Mältergalen förstår rosen och kärlekens dröm.

Phenix på doftande hål afhölder sig konungas fruden,

Lärlan, ett jollrande barn, qvittrar sin morgon och dör.

Ingen dock klandrar hvarann för näbbens och
wingarnes mångfald,
Sjelfwa den ringaste gök äger sin kraft, sitt
behag.

H vem gillar ej den här uttryckta finnesstämmingen? Dock har Nee. hört det intäfset: "Hr Anonymus, hvilken vi under hans incognito dock ganska väl igenkände och som förråder sig då han, talande om Manhems skälde, nyttjar ordet vi. — ja, denne Hr Anonymus är nu förtiden en anhängare af den förmelande kritiken, som, liksom en höflig gäst, tackar för allt och tåligt slukar allt hvad för honom framsättes. Derför slutat han också sin dikt med ett fredsrop, der han uppmanar alla svenska sångare, att "broderligt älka hvarann" — emedan "de äro barn af samma natur". Onekligen äro också Wallmark och Tegnér, M. L. Sjöberg och Franzén, Becker och Geijer, Wahlberg och Ållerbom barn af samma natur, men jag skulle för min del haftigt rymma undan, om, i följd af uppmaningen, alla dessa gökar och näktergalar wille samlas i Poesiens trädgård och der börja concerten". — Nee. svarar: Sådan kan aldrig vara Anonymi mening: detta infast wederläggges af skaldens blotta tilltal:

vi, som lefwa för ljuset, som lefwa för sången, —
då han wet, att den som hört näktergalen,
dock derför icke fördömer lärkan, lärer han
wäl aldrig neka, att körpens frän och ugglans
tjut, oaktadt all möjlig tolerans, ändock al-
drig kan fallas behagligt.

(Slutet följer).

I. *Skånska Palteboken*, *Skånes Höfdingar*:
Långt samt uppgift på fordne Skånske
Prester, Embetsmän och Possessionater
af M. L. Sjöborg Professor i Historien m. m. Lund, Swanborg & C., 1814
sid. 241 — 394. 8:o.

II. Anteckningar om Medeltidens Andeliga inrättningar och Brödrafkap i Lund, semte uppgifter hörande till Historien om det ännu der bibehållna St. Knuts-Gillet, på desf begärän samlade, af en Lagets Broder, N. L. Sjöborg. Lund, Bergling, 1819, 39 sidd. 8:o.

Förf. af Skånes Historia och Beskrifning har förvärvat sig en ökad rätt till sina Landsmäns tacksamhet genom de ytterligare bidrag och tillägg, hwarmed han riklat detta Topographiska arbete. I företale till sin 1812 utsigtna Beskrifning om Malmöhus Län lofowade Hr. S. att utgöra Skånska Palteboken, innehållande Nämärken och Gränsesiftnader mellan Socknar, Byar och Gårdar, och hoppades att dermed (som orden lyda) bespara våre landtmän flere oftast fruktlösa resor till Köpenhamn, der enl. s. 170 förvaras ett gammalt exemplar. Förf. anmärker att af alla våra Provinser har Skåne de äldste och märkvärdigaste Jordeböcker. Men som de äro gamla äro de äfven stundom otydlige och oredige, då hvarje Hemman ej hade sitt särskilda nummer, utan igentändes och åtskiljdes blott efter innehafwagens namn, hvilket ofta måste verka förmillelse. Det äldsta Document af detta slag är Kon. Waldemars Jordebok af år 1231. Manuscriptet deraf köptes af vår bekante Sparwenfelt i en bod i Köpenhamn för 12 s. Danst. Han skänkte det till AntiquitetsArchivum, hvarifrån det blifvit flyttadt till Kongl. Bibliotheket. Denna jordebok är utsigten af Lagerbring (Monum. Scanensis) Weßman (Skånska Handl.) och Langebek (Script. Rer. Dan. T. VII.) Den del som deri angår Skåne är ganska korrt och Hr. S. har erhållit det i pålitlig affrakt från Stockholmsta Codex, af Amanuensen Hr. L. Hammarstedt.

(Fortsättn. följer.)

S w e n s t

L i t e r a t u r - Z i d n i n g.

N:o 17.

Måndagen den 30 April

1821.

R e c e n s i o n e r:

Nunesvärdet och den förste Riddaren. Sorgspel af Karl August Nicander. Uppsala, Palmblad och C. 1820, 182 sida. 8:o.

Man har ofta undrande anmärkt, att våra yngre Skalder, af hvilka mängen med framgång försökt sig i det lyriska Skaldeslaget, dock aldrig, med undantag af våra patriotiske Ling, pröfvat sin förmåga i sorgepelet. I sig hselft borde man dock mindre deröswer förväntas, då Tragödien är Poesiens blomma, men denna blomma blommar också högst på Poesiens träd, till hvars ernärende det fordras ej mindre ungdomens lätta flygt, än mannaålderns samlade kraft och den klara och widt-omfatande blick, som sällan blef ynglingen giswen, i förenings med en stor kändedom af lifvet, det förflyttas och i spännerhet det tidehvarf, inom hvilket Skalder ännar uppbygga sin Skädebana. Så mycket mer öswerraskande var detta försök af en man, hvars namn ej förut blifvit nämndt bland Skalders, så framt vi ej få antaga att

han är densamma, som förut försökt sig i Kazlender för Damer, i syncken, som, churu wisseligen af sannt wärde, dock icke lofsvade ett så högt företag. Rec. tillstår således gerna, att han icke utan mycken misströstan tog denne bok i handen. Men huru gladt förvånad blef han ej, att här träffa ett arbete, som, churu ej utan ungdömlig omogenhet, dock för framtidens gifwer förhoppning om ännu fullkomligare frukter! För att sätta läsaren i tillfälle, att hself ösver det hela fälla sitt omdöme, så meddela vi här en exposition af planen.

Skädespelet öppnas praktfullt af en King, som på ett förbiseglande Skepp sjunger en lång, som redan för sig hselft äger ett eget värde. Dessa lud väcka hos den gamle Oldur hägkomsten om bättre dagar, då mängen sjökung lade till vid Björks fagra kust. Han afbrytes i dessa sorgliga reflexioner af en procession mychristne; en monk, Peregrinus, framträder, och fordrar att Oldur skall knäböja för crucifixet, men då han dertill nekar, bindes han af twenne knektar. I detta ögonblick ansländer Alrik, Oldurs son, som befriar Fadern och förskingrar Karan. Förbittrad af den wan-

ärta han lidit, förer den gamle kämpen sin son
på sina ättfaders kummel och förmår honom
att högtidligt svarja, att han med sitt runes
svärd skall genombåra den första af sin slägt,
som affaller från den gamla tronen. Derefter
kommer ett nytt tåg från kapellet, med Bis-
kopp Ansgarius i spetsen. En gammal
man, Emund, framträder, och flagar att sedan
han antagit Christi lära, gulnar allt grönt på
hans åkrar och bortorkar, och ingen fisk fast-
nar i hans nät, då han utkastar dem på djur-
pet. Skönt svarar Aposteln:

Var glad i Gud, och wörda hans försyn!
Och kyss den hand, som faderligen agar!
Då ännu du i willans mörker låg,
Och ingen högre tro ditt hjerta fyllde,
Då war du mera jordens sata gunstling,
Och sin Fatter gaf hon för din möda.
Men Herren öppnade ditt blinda öga,
Böd dig att höja det mot himlen blå,
Och söka der ditt hopp, din fröjd, ditt mål.
Då blef ej jorden mera dig så huld,
Ty du blef himlens Sädesman i stället —
Der sadde du din andalts förstlings säd,
Och glömde värden om din ärfsa jord.
Ej under då, att hon dig också sviker!
Men twista ej; så widare, min wän,
Uti det land, hwars frukter äro sena,
Men rikare och ljuftware än andra.
En gång hon sår, din glada Fördetimma. —
I Englands land sätta åkrarna och glimma
I ewighetens solsken — hwad gör då
Att tidens sädestegar tomma sätta?

Trostad drager Emund widare, med de öfri-
ge, och endast Peregrinus stannar qvar, för
att uppenbara att han är en afgrundens anda,
utsänd att strida emot på jorden och hindra den
nya tron. Scenen förändras och man träffar
Erik tagande ett ewigt asked af sin trolfs-
wade, Hulda, som är Christen och emot hwars
tro han swurit hat och förföljelse. Kort der-
efter inträder hennes fader, den samme E-
mund; inför honom anklagar hon sig såsom
den, hvilken är orsak att all välsignelse witit

från fädernehuset, emedan hon egnat en hedning
sin kärlek och sin trohet. För att försona det:
ta brott förlitar hon sitt beslut, att företaga
en pilgrimsfärd till Jorsala; fadren bifaller
det och följer henne.

Und böjan af andra Acten — eller så
som Förf. kallar det — Hufwudstycket, har
man myß dämpat en eld, som hotat att för-
störa hela Björkö stad. Man utbär Konung
Eriks bild; det uppträde som följer, är ganz
sa naturligt måladt.

Första Presten.

Hör, Erik! nu mitt rop, min bön, och nicka
Mig bisall med ditt stora gudahuswud!
Låt alla röda fol, som fallit neder
Från dina tempelväggar, samla sig
På nidingsmannens, brännarns kala hjeña;
Och smälta honom sänder såsom wax.
Den swarta, lönmska hukden — Hör mig, Erik!

En af Folket.

Så — nicka — Gubbe! gamle Erik sofwer
Så djupt, som wore han en klump af trä.
Wæk honom!

Andra Presten.

Tyst — han hafwer nickat redan.
Röst ur Folkhopen.

Jag såg det ej, bed honom nicka om.

Andra Presten.

Försmädare! dig drabbe Eriks hämd!

Tredje Presten.

Öppnar en pung och räcker
den fram åt alla sidor.

En offerstärk för höge Eriks tempel,

Att det må åter resa sig ur gruset!

I alle bröder! bringen edra häfwar!

En af Folket.

Skålmen den, som lägger i den röda pungen!
Du Prest, låt Erik bygga hself sin kyrka,
Och will han icke det, så må han sitta
Inunder himlen blå och sola sig:
Att swalka sig gör honom mäkta godt,
Och det är hett att bo emellan murar.
Emellertid framträder ett wittne som anfør

att en munk war den som kastat sitt bloß i templet. Man tillfrågar Alrik om hans mening. Han förklarar sig sålunda:

Mig tyckes, då jag ser den stora bilden,
Så ståtligt prydd med guld och silfverkedjor,
Med kopparhatt, stålhandskar och ett svärd,
Som wore jag ett barn ännu. Jag minnes
Hur jag en aston till Upsala lände
Att se en offerhögtid, med min Fader.
Jag kom så in i gullbeprydda templet,
Der folkets mängd i dunkel andakt trängdes,
Och varseblef längst fram i östra hvalfvet
Thors gudabild, så stor och wördigt bildad,
Af stjernor och af facklor öfwerstrålad.
Den bilden trodde många vara Thor,
Den höge Asen sjelf, och föllo neder,
Och dyrkade den stora bilden troget,
Churni och alla mer invigda
I bilden endast se en bild af Thor,
Som håller folkets andakt der tillsammans.
Mig fattade en obegriplig längtan
Att så den sänder, för att få beskåda
Hur Gudens innandöme war beskaffadt.
Ty då jag något ser, som synes konstigt
Förfärligadt, som glänser uppå ytan,
Jag tänker straxt: hur är det innanföre,
Och tingens hjerta will jag alltid seåda;
Just nu rann öfwer mig den samma tanka:
Det wore roligt se den gamle Erik
I botten hättre, och förvänt förnimma,
Om han så mäktig är, som det förkunnas.
Du Släggegud! drag swärdet ut till kamp,
Ty Alrik will din gudakraft försöka;
(Ganska förträffligt tänkt och utfört!) Alrik
sår bilden i stycken, och uppmanar menigheten,
att täga emot "frihetens övänner, som
kommit hit från verldens södra hörn". Wa-
penbrak och bisall. Nu intras en mansinnig
qwinna, med ett dödt barn på armen, för-
täljande att en okallad munk, under förewänd-
ning att döpa hennes spåda son, så länge hals-
lit honom under watten, till des han uppgif-
vit andan. En annan berättar att Emund
af Biskopen bliswrit drifven från hus och hem,

emedan hans dotter åskar Alrik. Ett detta
upptänder sinnena till det wildaste hämdebegär.
Då framträder Folke Lagman, föreställer der
sorlande mängden, att Konungens beslut först
mäste afvaktas och att motpartens sak måste på
allmänt ting undersökas och dömmas. Ett såz
dant blifwer dersför, efter något motstånd, bes-
rammad. Allmogen drager sig derefter till-
baka: endast Alrik qvarstannar dyster, och
lyftar swärdet öfwer Ansgarius, som nu fram-
kommer, men hejsdar sig, då i det samma
Qwinnan med det döda barnet framträder.
Hon öfwerhopar honom med förbannelsen: Ansg-
arius svarar derpå mildt, förlåtande, wänslig.
Hela denna scen är obeskriftligt rörande,
och Rec., som twenne gånger läst den tragödi,
har ingendera gången kunnat läsa den utan
tårar. Den rasande modren studsar vid det-
ta ömma öväntade tilltal: Ansgarius tröstar
henne med att barnets död är blott en ljustig
sömn, som skall upplösa sig: qwinnan, mis-
förstående den andliga meningens af detta tal,
beder honom sjelf lägga handen på barnet,
för att öfvertyga sig, att det är kallt som is.
Då Aposteln, wälsignande, lägger handen på
gossens hufvud, uppstår det sina ögon. Det
är ett fint och könt tänkt drag, att Biskopen
sjelf nästan lika mycket som modren, förz-
wånas öfwer detta underwerk, hvilket han
fullbordade utan att ana den lyckliga utgåns-
gen, och öfwer den underbara gäfva han äs-
ger, utan att sjelf weta det. Begge gå bort,
sedan de prisat Gud, men Alrik, som warit
ett mittne till detta herrliga uppträde, stan-
nar ännu mera mörk och dyster qvar: twislet
har bemäktigat sig hans själ.

Walfader grånar, gudar åldras alla
swärdet war fördom hans gud, sedan kärleken
och denna dog lika hastigt:
Nu går jag hemst i forna offerlunder
Bland altaren dem ödet sönderstleg.
Hvar Gud jag tror, hvar ros jag rör, före
wifnar:
Hvar står den ewiga, som aldrig wifnar?

Denna monolog förbereder det förläntande. I nästa uppträde finna vi Oldur vid den klara spiselden berättande sagor för sina sonsöner. Det är en djup, betydelsefull och en i ett utmärkt välvärd språk utförd saga som den Gamle förtäljer; men några drag äro förfalsade. Åtminstone finner Kee, det hvarken tråsförande eller ädelt, att låta christendomen föreställas genom en Blodruna, "som såg ut som en utsprucken ros eller ett tvesturet, blödande sår". Ej heller inser Kee, hvarsför Kungen skulle bliksva ett mörkt benragel: har Kee, ej missförstått sagans mening, så föreställer Konungen hjältemodet och bragdlihet, och detta har väl genom christendomen erhållit en nyrigtning och ett skönare föremål, men på intet sätt förtrollat. Twartom hade den gamla Konungen bordt bliksva en kraftigt blomstrande riddersman. Förstörd och ständigt hemstinkommer Alrik. Den seen, som nu begynner, är af en ej mindre stor och äkta tragisk verkan. Han will offra sina brorsöner.

Du gamle, gråa Gubbe! jag will blod,
Och derpå kämnes ulswens ulswauersprung.
Och för att wisa dig, att jag dig älskar
Och aftar eden, jag inför dig swor;
Så will jag blota åt de gamla gudar
Här inne, nu, i denna stund: hur härligt?
Vid blodets rop och lägans höga fladder,
De stola wakna, ruska sig och luktia:
Nog will jag väcka dem, det lofwar jag,
Så wida någonstn de lis besutit;
Men slumra de igen, det bryr mig icke;
Och intet offer mer dem återväcker.

(han fattar Alre och Thore, och leder dem fram till Oldur)

Oskyldigt blod är Asarna behagligt:
Här äro tweeme unga lamm, min Fader!
Som nu så fulla gå i bet och tiga;
Men så de ören på sig, kommer sveket
I hjertat, och om ej min blick bedräger,
Så bliksva de en dag, förrän du tror,
Ett par väderar, som sin herde stånga.
Nu tro de Thor och Oden, Frey och Freja-

Och kunna rälna upp på sina fingrar
Den långa raden af de gamla gudar;
Men, ser du, ungdomskraften wärer till,
Och wilt ej alltid bo i barnets linda.
De wilja en gåang tänka, dessa barn,
På egen hand, och då är det förbi:
De gå ifrå din tro, då du är död.
Nu innan än en sådan giftig flägt
Fördunklat själens himmelsklara yta,
Så brytom wi det svåda liswets fängel,
Inför de mäktiga i Sudhem bo,
Och bringom dem det söta blomsterparet,
Att jag må bliksva fri ifrå min ed,
Och bästa ännet för den onda tidens
Drena låga är ur vägen röjd.

han drar svärdet.

Knäböjen, barn! nu wandren I till Oden.
Jag ser, I böfwen ej för sista resan.
Fräst mod, ren blick ännu i dödens timma,
Och upprätt hufvud, karlafärg på kinden,
Det är en Swears sed, att så se ut.
Wak upp i Walhall, öppna silsverporten,
Två guidabarn dig gästa, store Oden!
Men då han lyfter dem för sista gången, smälter hans hjerta: han begär ej deras lis och beder den gamle återtaga det åt fränders blod invigda svärdet, och det olycksdigra löftet, men dertill nekar Fadern, och sorgespelet skrider närmare sin upplösning.

I tredje Hufvudslycket uppträder munken Clemens med en bibel i handen. En hednisk kämpe twingar honom att öppna den: förtjust utropar han:

Hvad lustig brolighet! se på, hur rödt
Och blått och guld och alla granna färger,
I fällsam blandning, hvimla om hvarannan,
Som sjelfwa Bisrost låg på hvita bladet,
Här står ju Brage sjelf med gyllne harpan,
Der Thor, med portarna vid Tornuhem
På ryggen; se, der har han Midgårdssormen,
Will sita upp dess gap med gudastyrka.
Nu kommer Walhalls sal, så hög och präktig;
Der ser man ljusstakan stå på bordet
Med gyllne armar, jämte mjödets kär,

Och Odin själf, i djupa tankar sänkt
I gullskrud och med bröstlapp, höjd af perlor.
Han pekar upp med handen: tom är salen.
Ja, ja! tom är han: Odin pekar upp —
Hvad är väl upp i Walhall? Gudars säte
År allrahögst; det bär sig ej, mina Wän!
(En finnrik uppstünning af Skalden!) — och då
kämpen här tror sig igenkänta sin hedniska
himmel, pekar han på att så köpa boken. Fol-
ke Lagman, som ankommer, skräjer de fridande,
tager Bibeln, för att ransaka om den är
frei för trolddom, men öfverläter den till den
i runor väl erfärne Oldur. Efter ett samtal,
som är kanske något för långt, träffar Oldur
sin son, som äfven önskar se den underliga
boken. Slutet af denna scen är sublimt och ma-
jestatiskt. Åskan rullar, ljungeldar nedstörta;
Alrik säger då:

Märk der i Norden molnets höga vägg;
Hur åskans wigg går fram i hwaſa strålar!
Sår han i hafvet, der de swarta böljor
Som drakar orma sig mot himlens hwalf,
Och räcka fräggigt gap mot eldens flamma,
Far han å land, och der förstör en ek,
Sår huswen af, som lian blomsterknoppar,
Det rör ej honom stort; ty stora andar
De veta icke mycket till sig sjelfwaz;
Men småfolk se'n, som hufwudskallar hittar,
Och krälar upp på eken för att hugga,
Berättar grann, hvad det med båfwan sett.
Det går från mun till mun, blir sång och saga,
Och blixten blir odödlig.
Nu öppnas himlens jernport för en främling.
Lycklig den, som nu gifit in. Hör bara
Hur porten framtar, då han sår igen.
Skönt låter detta. År du rädder, Oldur?

Oldur.

Har du forglömt, att Oldur är din Far?
Alrik.

Det händer stundom, att mitt minne swiker:
Det mulnar bort ibland, som fästet nu.
Hvar är den blixt, som mina moln kan bryta?
Fader och son lemnar nu på skädebanan rum
At Clemens, för att för sin biskopp förtälja

refwet af den heliga boken och beswärja hos-
nom att fly undan de vid tinget hotande far-
ror. Ansgarius afsår det. Snart derefter
kommer bud från Konungen, att han shall in-
finna sig i Konungagården. Scenen förvandas
och wi träffa Clemens undervisande Alrik
i de heliga Skrifternas. Samtalet afbrytes
af Emund, — ty det är i hans boning, som
denna undervisning äger rum. Med halv
mansinighet berättar han, att Hulda afskrift
i Jorsala (vid beskrifningen af den heliga stas-
den förekomma några geographiska mißtag).
Sedan Alrik blifvit ensam, uppenbarar sig
för honom den saligas Ande, förmående sin
fordne ädling att låta döpa sig och begravwa
den fordna hednaskruden.

Derför, då täckelset till fjerde hufwuds-
stycket uppgår, se wi den unge hjälten i jor-
dens fot gömma sina wapen. Hans afsked
till sin rustning, till hvert och ett wapenstycke
är högtidligt och med ovanlig poetisk styrka
utfördt. Nästan kunde det jämföras med As-
jas' sista monolog hos Sophokles — ett af
de herrligaste fragmenter som forntiden skänkt
os. Då Alrik bortgått, kommer kämpen Orm,
hwilken Peregrinus ingifvit detta anslag, för
att uppräfwa wapnen. Han ikläder sig Al-
riks rustning och liknar honom så aldeles,
att han på tinget fullkomligt kan spela dennes
role, för att förderwa de Christne. — The-
atern omverlar ånyo; Ansgarius möter Alrik,
meddelar honom dövelsen, och ikläder honom
sin egen rustning, som han själf engång burit
men upphängt såsom tackoffer i helgedomen
(Osannolikt, — ty Ansgarius var redan —
enligt historien, — munk, och till och med —
enligt Förf. — Biskopp, då han hit anlände
såsom missionär, och det är föga rimligt att
en prest "på sina långa resor fört hela sin rust-
ning med sig kring land och haf", öfwen om
han förrut varit riddare). — Skalden förer os
derefter midt ibland tinget, hwilket i några
förberedande uppträdéen är ganska åskräddligt och
träffande målat. Så säger t. ex. den ena

Bonden till den andra:
 Folk blir här nog. Ne' n lyxa alla högar
 Af rustade och földbetäckta männer.
 Dock första delen wilja höra blott,
 Och hålla sig på afstånd, när det gäller.
 När nu de få förståndiga besutat,
 Och sakun afgjord är, då skrä de
 I himmels ky, och bulta djupa hål
 I sina földar till ett bisfallstecken,
 Och meta ej om deras goda bröder
 Dömt af dem husvudet.

Slutligen ankommer Konungen och ransakningen begynner. Wittnesmålen äro twetydiga och sanningen kan ej annorlunda utrönas, än genom ett enwig. Alrikträder inom ringen, villig att låta sitt liv för Christus. "Dyster står han, kulan och mörk som midnattstimmman". (Hvarföre det? lyser icke korsets bild på hans silfverklädda bröst, och skulle ej det nya lifvet, till hvilket han genom dopet myß inwigts sig, ej medvetandet om helgden af den sak för hvilken han blottar sitt svärd, förskingra fuggorna af den fordna jordiska kärleken och det mörka twiflet ifrån fordrom i hans inre?). Orm fäller sig såsom kämpe för de gamle Gudarne. Då den förra fastar en blick på sin motståndare, förwünsas han att igenlämna sina förra vapen, och spörjer honom, hvarrest han tagit dem. Skönt och sinuert swarar den falske Alrik:

I fädrens wagga fins mång härlig ting.
 I stora smedjan, der jag dehsa hämtat,
 Går bälgen frist: guld föddar der som watten,
 Och den som hamrar, får du fråga sjelf,
 Då du i dag ned i hans werkstad träder.
 Jag wisar wägen med det här: Se upp!
 Ett slag, så är du straxt vid porten, däre!

Alrik.

Gack in förut, och bär i jorden åter
 Det wigda gods du stal ur hennes djup!
 Orm faller. Oldurilar att hämnas den förmrente sonens, död och rycker svärdet från den döde. Då nedfäller Alrik hjelmgallret, och när den gamle blir worse, att det är hans son,

som kämpat för den nya tron, så genombär han först sitt eget bröst och sedan sonens, hvar efter stycket, med en wacker swanefäng af den döende och några tröstande ord af Konungen samt Ansgarius, slutar mildt och försonande.

(Slutet följer).

Poetiss Kalender för år 1821, utgivwen af
 Återbom. Uppsala, Palmblad & C.
 248 o. 124 sidd. 12:o, med 2:ne musik-
 plancher.

(Fort. o. slut fr. N:o 16.)

Rec. återfinner jemväl i år med näje signaturen — der, af hvilken wi här åter läse ett herrligt stycke: Konung Hakes Dödsfäng, der en af forn sagans hjeltemodigaste bedrifter, i en från isländska lyckligt länad tonart, kraftfullt och mäktigt blifvit besungen. Läsa ne af de förra årens kalendrar lära erinra sig, att det är samme man, som, hellsa dwäljande bland gastar, trollmän, fräsande metaller, äfwen sista året skrände alla läsarinno och ästhetiska läsare med sin finne Apollo i sina fem yllementlar och åtta wadmalsrockar, med sin kantele af fiskben och sitt klängspel af fiskfriben, gråtande tårar trindare än tranbär och större än hjerträgg. Alla dehsa läsare bedja wi, att wända om bladen, då de skräta på öfverstiftsten Esthniiska folksånger, emedan Rec. förespar, att de äfwen här skola finna ringa uppbyggelse i den sjungande Gosken, som förmår "fogdar sex att få och wänta" — eller i den Lifegna, som flagar öfwer "Husbonds dottern långa, lata", hvilken

Sofwer än, förutan gördel,
 Lakan under, lakan öfwer,
 ej heller i de gamla Ungkarlarne, af hvilka
 man köper sen för en bastmatta

Sex för skor, som re'n hoptorrlat,
Hundrade för gamla föflor,
Tusende blott för en soppwast.

Hvad, ropar man, hvar till båta os öfver-
sättningar af dylika obildade folkslags obildade
Sånger? Eller allvarsamt, skall detta vara
den nyaste smaken i witterheten; är detta de ljud,
som Poetiska Kalenders Utgifware will att
Svenska sången skall antaga? — Så ropade
och den Allmänna Journalen, den tid då
Nordmansharpan först utkom, och det förmö-
nade os werkeiligen, att förledet år, då Wäin-
nämöinen framträddé i sällskap med den sån-
gare, som sång hafwets sand till strida örter,
ej höra detta utrop förynas. Svaret på dessa
frågor är dock så lätt, att Rec. skulle blygas,
att anföra det, om han ej äfven hört ganska
många läsare, som äro wälmenande och ej illa
upptagna om man kallar dem bildade, studsa wid
dessa stycken och icke kunna förklara sig anled-
ningen hvorför man lemnat dem ett rum i
kalendern. Här är icke fråga att meddela
poetiska münster, utan att gifwa ett prof på
den rigtning, som Skaldestrommen följt, lemn-
nat åt sig hself och utan de wallar, som kon-
sten upprest bland de höffsade folkslagen; att
lemnata ett prof på återljud, som sången finner
under olika klimater och i olika lokaler, och
af de sifstningar, som denna af naturen med-
födda drift att i sång och kläng yppa hjertats
vällust eller belymmer, under olika physiska el-
ler moraliska förhållanden antager. Äfven i
historiskt hänsende äro sådana bidrag, charak-
teristiskt walda, ganska märkwördiga; och kün-
na gifwa anledning till åestilliga reflexioner,
då vi af dessa twenne stycken inhämta det
syskontycke, som finsta och esthniaka folkspoesien
fins emellan äga. Detta anförra torde redan
vara nog att visa, att sådana prosbitar med
all rätt försvara sitt rum i en samling sådan
som denna. Vi hafwa derwid alldeltes icke
gjort åsseende på det egna wärde, hvilket dessa
poem, churu diktade i den räntaste tonart,
osta kunna äga. Men detta lära de, som

dömma ast efter formens prydlighet och haf-
wa intet sinne för det charakteristiska, svårli-
gen wilja medgifwa, och då ingen kan pådispus-
teras en smak, som han ej äger; så will Rec.
alldeltes lemlna detta ämne och tillika sluta sin
granskning af detta års blomsterkörd, sedan
han ännu blott omnägt blott ett enda stycke,
Norden, af Fru v. Helwig, och så troget
som den svåra formen tillät, öfversatt af
G-s.

Den prosaiske Berättelse, som åtföljer den-
na årgång, har äfven i år blifvit wald ur Hoff-
mann. Rec. kan trösta alla känslöömma läsas-
re, som förledet år läste Novellen med hären
resta i taket, att de i år skola finna en ganz-
ka munter, behagligt inbjudande, men tillika
wäl berättad och ända igenom rikt underhåll-
lande Roman, som alldeltes stiljer sig från
denne genialiske, men äfventyrlige författares
dystra maner, hvilken helst leker med den
mörka verldens okända makter. Denna Novell,
Mästar Martin Tunnbindare och hans Ge-
fäller, är äfven öfversatt af mynämde sig-
natur, correct och troget, churu här och der
med några hårdheter i verserna, då Öfvers.
så litet som möjligt synes hafwa welat vilka
från hselfwa originalets uttryck.

Christna Kyrkans Historia uti Sverige, i-
från de äldsta, till närvarande tider; Sam-
mandragen af Jöran I. Thomäus.
Örebro, Lindh, 1817. 561 sidb. 8:o.

(Fortsättning. s. No 15.)

Andra perioden, som omfattar tiden af Evans-
geliiska Kyrkans wälde, är utförligare bearbetad,
då tillgången på materialier här varit ym-
nigare. Med rätta uppehåller sig Förf. länz-
gre wid beskrifningen af Reformationen och de
händelser som dermed äga gemenskap. Vi

hafwa icke utan förundran sett huru Hr Th. — Författare af en Swensk Läsbok eller Lärobok — här befinner sig stadd i twisweisnål och med betänklighet söker att sätta den store Gustaf Wasas nit för Reformationen i mörk dager. Ett ställe må vara tillräckligt att anföra, såsom sid. 257 der han omtalar de yrken, hvarmed de misnöjde — sådana misnöjde och misbelåtna möste ju enligt sakens natur gifwas vid alla revolutioner — svärtsade Gustaf Wasas person och regering, hvarom Hr Th. sig sjö utläter: "man får tillstå, att deras tillmälen ej woro utan sannolikhet, då de utropade, att han mera af girighet än nit för Evangelii lära, wissade sig de Evangeliskas vän". Har Förf. noga begagnat och begrundat de urkunder som angå denna viktiga tidpunkt i Swenska Kyrkans Historia, innan Förf. ester sagt dessa i senare tider icke första gången framhafda twisweisnål? Har Förf. betraktat den allvarliga betänksamhet, den förmidlande Skonsamhet, hvarmed Gustaf Wasa steg för steg upphäfde klostren, esterhand afstaffad klosterlswernet, indrog deras egendomar och så fullbordade Reformations-werket? En warsamhet och en skonsamhet vid förändringen af gamla former, så olit Hans annars i medvetandet af sina åsiktters renhet, häftigt uppblöfande Hjeltefjäl, med ett ord, en moderation den wi i våra dagar till och med trott os sakna just i de samma förändringar som i ett och annat Catholiskt land för våra ögon blifvit beslutade och i werklet stälde. Indragningen af Kyrko- och Kloster gods med de der befintliga elenoder skedde ju till Kronans, ej till Konungens fromma. Wid berättelsen härom sid. 258 har Hr Th. förbigått att äfwen Nidderkäpet hade rättighet att återtaga sina af förfäder bortgifna jordagods och att således Kronan icke ensam förädde winsten af denna Reduction, som Hr Th. förmenar.

Hvarmed betalte Gustaf Wasa Rybeckarnes ordräggliga fördringar? hvarmed upphjälpte Han det försällna Swenska myntet? Att ej förtiga hvad som användes till grundläggandet af Scholor och Lärohus som Förf. nämner s. 259 och 310; men då Han berättar att Gustaf inträttade Gymnasier, är det ett grost misstag, ty dessa inrättningar uppkommo förf 100 år efter Reformationen och tillhörta, som bekant är, först hans store sonson Gustaf II Adolph, som med rätta må fallas kaparen af Swenska National-Uppfostran.

I sammanhang med reformationswerket beklagar sig Hr Th. 258 öfver den olycksamhet och drättwisa, som de trogne Reformations befödrare Olaus Petri och Laurentius Andreä måste uppberära. Betänker man de hitthörande omständigheter, så widt de hos Hallman och andra Skrifftällare finnas uppteknade, torde ej blixtwa svårt att afgöra, hvilken kendera mot hvarandra wissade första otacksamhet.

Med anledning af den underrättelse, som sid. 268 meddelas, att Dr P. Rudbeck öfversatt Luthers större, borde väl blifvit nämnt tillika att Laurentius Petri öfversatte den mindre Catechesen (tr. i Stockholm, 1558) och att icke Petrus Johannis Gothus, utan Laurentius Petri Gothus utarbetat det första lutheriska Cateches-original i Sverige, fast på Latin, till tjent för de lärda Scholorna. — Bland swenske Historieskrifware, uppräknas, sid. 377, den lärde Sparwenfeldt. Nec. har dock icke warit så lycklig att lära känna några andra Skrifter esterlemnade af denne högt förtjente man, än ett par små seddörande uppsatser, öfversatta från Spankan.

(Sott. c. a. 8.)

Swensk Literatur-Zidning.

N:o 18.

Måndagen den 7 Majt

1821:

Recensioner

Munehvardet och den förste Niddaren. Sorgspel af Karl August Nicander. Uppsala, Palmblad och C. 1820, 182 sida. 8:o.

(Bortsatt. och slut fr. N:o 17.)

Sådan är handlingens gång i det sorgspel, hvarafwer Rec. nu skall fälla sitt omdöme. Han har redan under sselfwa expositionen i förbigående antydt några smärre brev. Betraktar man syftet i det hela, kan man ej annat än medgöva, att deß föremål är högt och wärdigt att läggas i Tragödiens drägt. Kampen emellan den ännu starka hedendomen och Christendomens första korsbärare i Norden måste, i ditsken såsom i werkligheten, framkalla stora uppträden, betydningsfulla situationer och sällsamma strider inom och utom mänskans egen bröst. Wår Skald har också, icke utan framgång, framställt några drag af denna minneswärda tid. Dock tadla wi, att den, hvilken uppträder såsom Christendo- mens starkaste fiende, den gamle Oldur, med

allt för swaga hand visar sig vara bunden vid hedendomen. Den egentliga anledningen till Oldurs hat mot de Christne, framställes i den scenen, der han blef öfverfallen och misshandlad af de Christne klanparne. Det är först naturligt, att munkarne, som vid denna tid lesde omgivne af fiender och af Konungen nöjto ett osäkert beskydd, skulle, utan invändning, tillätta sig en sådan våldsgerning, som ingenning gagnade dem eller deras sak, mot en så mäktig och högbördad man. Sedan är det visserligen tänkbart, att denna förolämpning wäl i Oldurs bröst måste grundlägga ett bättre hat mot den nya tron, men denna blott personliga beweckelsegrund är alltför ytligt funnen, och minskar desutom Oldurs betydelse som derigenom framträder såsom till hälften en kämpe för sin egen sak. Snarare hade Skalden fört funnat låta Oldur vara en offerprest, eller en askomling af Wagubarns, af gamla Konungahuset eller Åttimistone af forna känpar, som under de gamla gudarnes tjänst vunnit åra och ewigt minne, så att roten af hela hans ått varit grundad på hedendomens tillwarelse. Widare hade Skalden bordt i honom concentrera hela Hedendes

mens väsende, framställa den i honom på sin mörka men också ljusa sida, visa dess kraft men också den inre förborgade wildhet och tröstlöshet, som ligger i all hedendom.

Rec. tadlar ytterligare hela uppförningen med Peregrinus; det är denne mörke afgrundande, som klädd i munindrägt, smygde sig i Kloster, kyrkor (twertemot den antagna sedan då man framträder sådana Wäsenden) och öfverallt, för att förstöra den Förb., som den gode sadesmannen planterat. Han är egentligen hjulet i hela handlingen. Växterligen uppenbarar sig i lisvet sjelfst en strid mellan Ihsus och mörker, men denna strid bör i tragedien ej annorlunda behandlas, än såsom den der visar sig. I mänskans eget bröst är den fientlige dämonens boning och därifrån sprider den sina verkningar. I Epopeen kunna sådana Wäsenden synbart framträda, emedan mänskorna här mindre sjelfwa verka och handla, än drifwas af högre Makter. Men i tragedien utgår all handling från mänskans eget finnelag, och der äro alla dessa underbara Wäsenden, som med våld ingripa i lisvet, alldeles främmande, emedan de hämma wiljans frihet och ställa handlingen under Oddvönighetens styrelse, hvorigenom åter Individualiteten till en stor del upphävs och försvinner i det stora hela, liksom i sagan. Då Tragöden på scenen framträder Wälnader, Andar, Spökelser, bekänner han sin oformiga, att på annat sätt, genom inre medel, utveckla handlingen. Dessa skepnader böra åminstone visa sig hastigt, försinnande, i ett gatligt näryker. Men äga djeßlarne, liksom Peregrinus, rättighet att är och dag wandra midt ibland mänskorna, så wäntar man större och fruktansvärdare resultater. Men denne Peregrinus är merkeligen en dum Djefwul. Hans streck äro i allmänhet något plumpa tillstälde: så hade han ju, då hans maktsträckte sig öfwer andra heligare föremål, vid itändningen af asgudahuset funnit påtaga sig Helfwe Ansgarii gestalt, hvorigenom anslaget

skulle blifvit så mycket förderrigare. Sannare, rättvisare och även mera tragiskt hade varit om Förf. låtit Munkarne — utan Ansgarii wettskap — hetswa göra detta försökt: detta hade redan på förhand wisat den sedan i flera århundranden i vårt fädernesland fortfarande å ömse sidor häftiga striden mellan den nya och gamla läran.

Rec. gillar af, samma stäl, likaså litet Huldas uppenbarelse. Om hennes Far burit till Alrik hennes sista helsing och bøy samt berjemte något minne af henne och det heliga landet, så hade väl detta varit tillräckligt att omvända den redan svigande Alrik. — Dock är det anmärkta blott partiella brister och kan man för öfrigt med all rättvisa säga, att planen både är väl och lyckligt funnen.

Ice så fullkomlig är charakterskildringen. De flesta handlande personerna äro allmänna contourer, utan individuella kuggningar och skarpt beständna drag. Hulda, Oldur, Folke Lagman, Clemens äga ingenting utmärkt: Ansgarius är framställd i helig helgonglansen af en Herrans Apostel: men ju högre mänskjan uppstigit till fulländningen, ju mer försvinna alla de skarpt framstående kantigheter, som vanligtvis bildar det särskiljande i mänskornas inre. Derföre antaga alla helgon en wiss allmän typus; och derför är ingenting svårare än att på duken måla eller dramatiskt framställa Englar eller engaliske Wäsenden, euhvar stämplad af en utmärkande individualisering. Såvart förmådde endast Raphaels penzel; men hvarken den store Miltons eller Klopstocks penna, så mästerligt än begge målade den ljusa verldens siender. Vår Skald prisa wi derföre, att han framställt os Ansgarius såvan wi i tankan föreställa os honom och i dichten äföka att finna honom — och så framstår han i gloriam af en stilla och förtöstande gudsdyrkan, kärlek, mildhet och förlösning, — dygder som i förening bilda en ädel och sedligt köncharakter, men i hvilka, förutan de drag som utmärka en wiss personlighet, wi mera igenkän-

na ett allmänt Apostel-ideal än något försiktigt individuum.

Emunds charakter är uppdragen med osäker hand. Han är af naturen betydelselös — men detta äger ingen tragisk charakter rätt att vara, — och derjemte estadic. Han är hedning men är ibland de förste som läter döpa sig; ångrar det men lugnas af några ord af Ansgarius; då han hör sin dotter färdig till pilgrimsfärdens, gör han henne genast fällskapp; kommer hem wansinnig, för att åter resa till samma land. Det är således en beskedlig, medgörlig, men mer än losligt swag man. Och hvarföre är han wansinnig? Hans dotter är död — men en Engel har tilllyft hennes ögonlock och himmelens frid och wälsignelse har bland palmerna nedväxvat öfwen den förklarade. Skall en fader, om än derigenom alla sorgens dimmor ej försvinna från hans själ, deröfwer blifwa wansinnig? Det är att gifwa det jordiska alt för mycket öfvervälvde.

Vi komma nu till hufwudpersonen. Förf. har i honom, om vi ej bedraga oss, welat framställa en hednisk fritänkare. Detta är utan twifvel en lycklig tanka, ty öfwen hedendo men ägde sina Sceptici, men problemet var skalden för svårt. Sådana charakterer äro i sig helslva icke poetiska, om de ej med en wälgörlig ironi, såsom Hamlet, framställas. För att blixta hufwudpersonen i ett sorgespel, borde denne charakter äga mer kraft och storhet. Wäl gör också Alrik intet steg, utan att alla omständerna blåsa i basunerna till hans berömmelse; men hself gör han ända till slutet ingen ting stort, då vi knapt såsom sådant funna räkna hans hirråde vid eldsläckningen. Förf. skulle hafwa kunnat vid skädespelets början, låta Alrik segrande återvända från ett stort härtåg och med märken från emottagas af de hemma varande. Detta hade tjenat till, att från början stämma läsaren för en hjeltepresident, som sedan visar sig wacklande, obeslutam, känstosvärmande och söndersliten af inre twickan. Hans scepticism röjer sig förf

midtut i boken; det tyckes såsom den uppkommit efter förlusten af hans älskarinna. Vid hans första framträde förråder han ingenting charakteristiskt; det tyckes som han under Förf:s hand sederméra blifvit något annat än hwartill han i början var ämnad. Nec. är desutom oviss, om han ej öfwen bör anmärkas, att han kanske altför lätt antager christnistan, wifeligen icke utan starka själ men egentligen utan att vi erfara om det skeer af lefswande tro, eller blot för att göra den uppenbarade Saligas Ande till viljes. Till denna öfvertygelse hinna vi ej fullkomligt, äfven genom Alriks sista riddarkamp: en kämpe, såsom han, äfslade striden redan för sin egen skuld och lifvet hade för honom ej mer något värde.

Versefficationen är utmärkt god: knapt skulle man i denna pjäs kunna nämna 5 eller 6 hårda jambar. — Dictionen är ädet, wärdig, dock utan att äga en Schillers praktfulla lyftning. Likväl är den på flera ställen nog utsträckt och slapp, ehuru inga egentligen platta ställen kunna anföras, — men wälvarttom, såsom läsaren redan sett, några af gjordt sublima. I allmänhet synes dock tonen vara mera sentimentaliskt pjunkande, än kanhända nödigt varit och Förf. har bättre målat den sinnestämning som blef en följd af en mildare lära än hselfwa kämpalifvet i deß gigantiska och dystra förhållanden. Dertill fälades det Förf. ett grundligare studium af tis dehwarsvet, t. ex. af Rimberti lefverneshistorie öfwer Ansgarius, hvarigenom han sannolikt kunnat erhålla en fastare historiske grund att bygga på och kanske jemväl kunnat träffa åtskilligt, som förtjent upptagas i hans composition.

Dock nog af anniärkningar! — Nec. utsalar vid slutet af denna granskning sitt hopp och sin önskan, att, ehuruväli åtskilliga partier i förevarande sorgespel förråda någon undomlighet, Förf. måtte förtfara att framvandra på den tragiska banan, då han vid sitt

första framträde, enligt Rec:s öfverthygelse, i
denna mäg redan öfverträffat alla föregångare
enom värt saderesland.

Christna Kyrkans Historia uti Sverige, ifrån de äldsta, till närvarande tider; Sammanträgen af Försam. I. Thomæus. Örebro, Lindh, 1817. 561 sidd. 8:o.

(Forts. o. slut fr. No 17.)

I anledning af underrättelserna om Kon. Gustaf III:s vistande i Rom, sid. 420, hade väl, som en märkvärdighet, här förtjent att nämnas, Fr. Nicolais lika orimliga, som ibyggnfulla föregifvande, att Konungen, i hemlighet, öfvergått till katholika bekännelse.

I det föregående hafwa vi redar med öfning: omtalat de af Förf. con amore utarbetade artiklar om fromma och nitiska Förfare. Det hade varit väl om Förf. här med sparskt klarhet och lugn wändighet beskrifvit så fallade "stora wäcksel" till allvarligare Christendom. Ty att alla dessa uppträdande sanningens vittnen, hvilka Förf. med så ogenomen losord upphöjer, ja så förgäter sig, att han enkannerligen tillägger dem endast prädisaret Salig (!), icke nitälstat vislig a; ja att de med sina wäcksel och med sin i frommaste mening företagna separatism icke alltid försoro med otsamhet, saltmod och skonsamhet; är uttryck emot det af Statem sanctionerade Kyrkowäsendet och dess tjenare, icke besinnande att i dessa salter är lättare att nederbryta än uppbygga och dynmedelf i det allmänna stadsomma förargelse, bewises af samtida acter ja aldra bäft af deras efterlätna skrifter. Ty att ex. Pietisten P. Schäfer, i sin lära och sitt lefwerne, wisade sanna bilden af

Jesu sakmod, som det heter sid. 424, det tyckes hans skrifter ej bestyrka. Likas kan det vara fråga underkastadt, hurumida von Berghen och J. Voët hū s. o. fl. werkligen drefwos af ett så rent nit, som det, för hvilket Auxtor dem berömmar, sidd. 424 och 427, ehuru wé också önskat, att wederbörande Domare hadde den tiden förfarit med den lämpa och warfamhet, som christlig kärlek kräfwer. Vi weta att i vår Faders hus äro många bosningar och wäl os, om wi wäl würde Protestantismens herrligaste blomma: en fri och högtänt födragsamhet.

Sid. 462 förekommmer en artikel om Sällskaper i Sverige till Christendomens beskrämmande. Vi misbilliga ej det rölkvert Förf. der offrar åt Evangeliska Sällskapet. Men då Förf. sid. 464, berättar att detta Sällskap blifvit, genom rika undersök, iständsatt att utdela mindre upphyggelseskritter, så hade han, för att vara sanningen trogen, bordt tillägga, att dessa röfta en ensfaldighet, som hos os påsar för ingen grad af christelig bildning, att ej nämna andra förf. sann upphyggelighet menliga egenskaper. — I anledning af Förf:s sid. 467 anförla anmärkning, att man, efter Reformationen, mest beftjente sig af utländske läroböcker och att wü icke hade någre theologiske Författare före Gezelius, kan Rec. ej förtiga, att han dersmed varit örättnis mot en Erasmus, Nicolai Arbogensis, en P. Kenicius, en J. Hambräus, och framför allt en O. Laurelius, en P. Flachsenius, och en Joh. E. Lenäus, hvars Dok. de veritate Religionis Christianæ (Ups. 1638), blifvit utrikes flera gånger äfs wen i senare tider omtryckt. Artikelne om Tiedehvarfets literära kultur och Neloogens verkningar (s. 467—493) äro ganska läsbara. — Då Förf. sid. 469 och 473 nämner Elias Brenners och Berghs förfjenster af Svenska Myntkunstskapen hade han wäl icke hort förgäta Hedlängers wän, den lärde Dr. Recder. — I artikeln om ytter Religionsaltet

utläter sig Förf. sid. 492: om Prest-Seminariene såsom en inrättning, "hvarigenom man i all wälmening lockat de blifswande Folkslärarne från de Humanistiska Studierna". "Affigten skulle vara — fortsätter han — att uppamna de uppväxande Läkarne till verklig förfarenhet i själavården — en sak, som aldrig läres, så länge Läkarens eget hjerta ej är wunnet för Herran, och som tvertom läres af sig hself, när han, såsom omvändt, ledes af nådens, helgelsens och wisselhetens Ande". Nummet tilläter os: ej att utföra våra tankar i detta ämne. Det wilja vi på förhand erinra, att vi ej wilja upphäfwa eller förenerka Inrättningens practiska nyttan; men för att winna tillträde till dessa practiska öfningar, skulle en Examen för Philosophiska Faculteten föregå, såsom för inträdet i Juridiska och Medicinska Faculteten erforderas, med det tillägg, att synnerlig vigt på Latiniska och Grekiska språken skulle läggas. Vi ogilla Förf:s andöme om Nya Catechesen: det är aldeles motiveradt och i en Läsbok othenligt, att ej säga, obehörigt. Intet werk af menniskohänder gör anspråk på fullkomlighet. Hwad det senare förslaget om Prest-Medicin beträffar, är nu mera ingen wåda att befara, ty Rec. förmadar, att hvarje läsare, som intresserar sig för detta ämne, sedan han läst Archiater v. Auzelii förträfliga Betänkande i detta ämne, ej kan misstraga sig, om han skulle säga, att fiftelsen af Medico-Theologiska Stipendier är gagnelig, ikke för att dana Prestläkare, utan för att i stället förmå den blifswande Preston att vid Akademien förskaffa sig en öfversigt af de allmänna gångbara febrar och deras konstecken, för att i sön den af sina hörare gemenligen först tillitade, kunna meddela de allmänna förestriken och på begripligt språk brechwärpa med Läkaren, som i ett större district vid gångbara farsoter ej alltid och allestädes i egen person kan vara närvarande. Om denna sista omständighet en gång kan vännas, shall hvarje för sann wetenskaplighet

nitalkande Prest och Läkare medgisva, att ändamålet approximando är wunnet.

Beträfande vår Förf:s speciella dictionssel, så bestå de egentligen i användandet af wissa, dels dagligartals, dels provincial-ord och uttryck, dels i låga uttryck och lösligheter under den historiska stilens wändighet. — Sid. 167. "Dunnoerna lefde ofta under ett tak med Munkarne, man will tro i mycken lyshet". Ett mislyckadt ståmt! — "Bibel-boken". (s. 466) Pleonasm, då Bibel ofta betyder: bok. Samma anmärkning kan dock göras vid Förf:s uttrykt: "Bibel-Religion".

Föröfrigt bör det icke förtigas, att Förf: aldeles ueleminat underrättelser om den Fineka Kyrkan. Detta är så mycket mera orätt, som den är ett barn af den svenska och på denna haft ofta ganska betydligt inflytande, liksom Finland, vid åställiga tider, haft utmärkt lärda och grundliga Theologer ibland sig. Det är naturligt, att efter 1809, bortfaller Finland, så wäl ur Sveriges politiska, som ecclesiastika häfder; men ända dittills möste man det upptaga detta land, då det i afseende på nationalutvecklingen stått i jemt velförhållande med Sverige. En annan brist är det äfven, att Förf. nog hastigt gör öfwer teckningen af Secternas utbildning inom svenska Kyrkan, så att de meningar, i hvilka de schismatiserade från den orthodoxa kyrkan, icke blifvit angisna. I synnerhet röjes denna flygtighet i afseende på Swedens borgianismen, hvilken, såsom af rent swenskt ursprung, här förtjent så mycket förra uppmärksamhet. Det oaktadt gör Förf. nästan i ingen detalje om denna sectens utbredning i Riket och om de medel, som vidtagits både att hindra och att befördra den.

Rec. slutar sitt granskingsvärf med den upprigtiga önskan, att denna nyttiga bok i synnerhet bland Förf:s Ständsbröder mätte winna en så allmänlig afgång, att Förf. verigenom må uppmuntras, ej blott att i en ny upplaga, åt detta werk gisva

ett företräde wärde, utan äfven att i andra literära företag gagna med sin flit och sina kunsäper.

Historisk Utveckling af Christna Kyrkans och Religionens Öden, för bildade Christna; af Joh. Fredr. Wilhelm Thym, Professor i Kyrkohistorien och Antiquiteterna vid Universitetet i Halle. Översättning från Tyskan af Carl Christian Lillienwalldh. Tredje Bandet. Sthm, h. A. Nordström, 1820. 366. sidd. 8:o.

Från samma, stundom något ensidiga rationalistiska, ståndpunkt, hvilken vi förut i afseende på de begge Författarene angifvit, fortgår Författaren i detta tredje Band att beståda Christna Kyrkohistorien i den fortsättning ifrån 1563 till 1800. Alla de förtjenster wi äfven medgifvit åt detta arbete, böra i synnerhet tillerkännas åt denne del, som fullständar det. Arbetet är i det hela att anse, såsom en wiktig stånk åt vår litteratur, hvars wärde förhöjes genom de äfven i detta Band här och der af Översättaren tillsatte upplysningar i Svenska Kyrkohistorien.

Minsta tillfredsställelsen har Rec. erfarit vid "Chronologisk Öfversigt af den Christna Kyrkans och Religionens wiktigaste öden" från sid. 194 till Bokens slut. Förf. har här introgat en wisk pragmatisk enhet, som dock är en oenighet emellan de heterogena ämnene, hvilka här sammansätts eller hejslingas till något slags Helt. Sambandet emellan dessa wiste åtskilda delar blir dervore ganska skört och kan endast vara ett Ötre, hopfästade genom wijsa sammankningsord i Språket. Galedes, för att upplysa detta med några af

de exempel, som träffas annars på hvarje blad — förenas Wiclef och Lithauiske Storfursten Jagello i samma mening. Och hvilket är deras föreningsband? Jo, Wiclef dog året efter sedan Jagello öfvergått till Christendomen (s. 267). Påfr. Clemens X och Spener varadera tillsammans genom detta föreningsord: "Den fridälsande Clemens X hörde snarlıgen (knapt) något talas om den stilla reformatorn i Lutheriska kyrkan Dr. P. J. Spener". (s. 316). Så hopfogas Wolf, Ludwig XV och Fleury (s. 332). Dylita combinationer tillkännagifwa wäl stundom skarpfinnighet hos Författaren; men den ledande principen har uti sig något origint och dunkelt, som förvrider och förmörkar den åsynta totalåtgärtten. För en chronologisk teckning är den tabellariska formen otvivelagt den bästa. Weters Synchronistische Tafeln der Kirchengeschichte gifwa i detta hänsende ett godt mönster.

Öfversättarens åtgärd vid arbetets fulländning fortfar att vara lika berömlig. Blott några få behöfliga rättelser bör Rec. göra. S. 75 werkade; läs: nekade — s. 124 syndernas; läs: syndares — s. 217 collegier; läs: collega — s. 267 läses, att Wiclef "förfäste Furstarnes Suveränitets rättigheter i andeliga ting", hvilket förhöll sig just twärtom; läs: försvarade ("vertheidigte" i originalen) — sid. 195 kallas Stephanus "Allmosegiware". Originalets: Almosenpfleger svarar mot: Fattigföreständare. Han var dock, enligt Ap. G. c. 6., διάνοιας τοπεγγις, som utmärker en besättning i första Christna Församlingen, hvilken det tillhörde att hopfamla och bland de fattiga utdela de förmögnares gåfvor. S. 222 "Winfried, Tyskarnes Bonifacius och Apostel" bör heta: Winfried (eller Bonifacius — ett namn, som han fick af Påfraven, då han vigdes till Biskop) Tyskarnes Apostel". Sid. 217 förelommmer en dunkelt öfversatt mening, som enligt originallet lyder ja: "utan en sådan fridsförfattare skulle

le Antichaledoniterne; som vid statet af 6:e te
Arb. sågo det illa beryktade partiet Triniteter-
na ibland sig uppkomma, ofelbart med sitt
insendfaldigt delade intresse hafwa blifvit ett
av för den Catholska kyrkan".

Tal vid Ungdomens invigning till Des
första Mattvardsgång. Af M. Christopher
Christian Sturm. Öfversättning efter
den Andra, tillöfta Upplagan. Af P. A.
Sondén. Sthm, H. A. Nordström, 1820
123. Sid. 8:o.

Sturm är ett namn, som i ett halft se-
kel uti homiletiska Litteraturen bibehållit ett
förtjent anseende. Ulber och Sturm är
glänsande twillingstjärnor på förfutna århun-
drades himmel och kunnar ännu i homiletiska
methodiken vara våra vägledare. Dr. Od-
manns förträffliga öfversättning af den sednareas
Epistel-Postilla gjorde denna Författare i syn-
nerhet ibland os wälkänd. Sturms Confir-
mations-Tal hafwa deremot intet öfverträf-
fande värde. Dersöre och oaktadt Hr Son-
dén har ådagalagt berömlig Källighet wid
Öfversättningen, så torde dock sjelvwa detta
hans arbete kunna anses för ett öfverlopps-
werk, förmäligast, emedan så wäl Företalet,
hwilket innehåller en kort historisk underrät-
telse om den religiösa handlingen (Confirmationen)
i Christna församlingen, som ock de
sex första Confirmanstalen utgåwos redan
1784 i god öfversättning af ast. Dr. Blom-
berg. De sex talen, som nu är tillsatte,
hafwa med de förra den närmaste syskontycke.
De röja visserligen alla sitt ursprung från ett
okonstladt och kärleksrikt faders-hjerta, men
sakrile och kraftfulla är de icke. Under de
härta 50 år, som förbigått, sedan dessa tal

först utgåwos; hafwa Tyskarne otvivelag-
tigt öfwen i denna del af Homiletiken gjort
stora framsteg; och anter dersöre Rec. att Öfs-
wersättaren ändamålsenligare hade användt sin
möda och källighet, om han gifvit våra un-
ga Prester mönster att folja ur en sednare
bildnings-period. Södana finnas, exempelvis
att nämna, både uti det Magazin för Christ-
liche Prediger, som redigeras af Ammon, och
uti det, som utgivnes af Hanstein, Eylert
och Dræske gemensamt. — Liktidigt med Sturm
utgaf och Nordahl Brun några confirmations-
tal, för hwilkas herrliga värde Författarens
namn är en borgen. De, hwilka Rec. ägt
tillfälle att läsa, är tryckta i Köpenhamn
1782. — Om Rec. i anledning häraf ej kan
gisva fullkomligt bisall åt Hr Sondéns val
af Författare, så giswer han det så mycket
oinfranktare åt hans sorgfältiga granskning och
talang uti öfversättningen. Såsom en tjens-
lig Uppbyggelse-Skrift äger och Boken ett os-
miskänneligt värde. Bland de sex förut os-
tryckta talen må här utmärkas, såsom de bär-
sta: Sjunde öfwer Marc. 10: 14. "Låter
Barnen komma till mig" m. m.; Elfte öfwer
3 Joh. 4. "Jag hafver ingen större fröjd,
än den, att jag hören mina Barn wandra i
sanningen"; samt Tolste, som innehåller en
Prests förmänning till sin dotter vid hennes
confirmation — ett Tal, där charakteren af
innerlig hjertlighet är i synnerhet på sitt rät-
ta ställe.

I. Skånska PalteBoken, Skånes Höfdingas
Långd samt uppgift på fördne Skånske
Prester, Embetsmän och Professionater
af N. H. Sjöborg Professor i Histori-
rien m. m. Lund, Swanborg & C., 1814
Sid. 241—394. 8:o.

II. Anteckningar om Medeltidens Andeliga inrättningar och Brödraskap i Lund, sene uppgifter hörande till Historien om det ännu der bicehållna St. Knuts-Gillet, på des begärana samlade, af en Lagets Broder, N. H. Sjöborg. Lund, Bergling, 1819, 39 sida. 8:o.

(Fortsättn. från No 16).

Man har haft olika meningar om betydelsen af namnet Paltebok. Man har trott, — säger Hr S. sid. 271 — att den har namn af Palter eller slarfwor, dels deraf att den bestriker kungströdde delar af hemman, åkrar och ängar, dels deraf att det äldsta eller de äldste exemplar warit slitne, söndriga, och till en del ofullständige. Dessutom är namnet osäkert; man har funnit Nydala Psalta eller Nydala Klosters Jordbok, Jemtlands Paltebok o. s. v.; öfver har man trott, att då man twifstat om jordläpparna och ersättning skulle utpunktas af den förvärta, har böken, som tjente till rättesnöre blifvit kallad Pantebok, hvaraf man gjort Paltebok. Men för att träffa det rätta, måste man med Ihre rådsråga de gamle Tyskars och Frankers urkunder. Deras Kongsgårdar, som svarade mot Upsala Öde hos os, wero anslagne till Konungs underhåll. Jordboken öfver dessa gårds tillhörigheter kallas Salbuch, Codex Palatii och Codex Palatinus. Af Palatinbok haftwa vi sedan fått Paltebok. Det set-

drag Hr S. lemnat af 1504 års Paltebok går ifrån s. 268 till 308. Det är för landeorten af wärde, då enl. Kongl. Resol. 1739 gamla Palteböcker ännu gälla, på det sätt, att de förenade med andra documenter och besvis gifwa en fökad styrka och trovärdighet. (S. 273). Dernäst widtager Biskop P. Winstrups Forteckning på Presterstapet i Skåne och Bleking vid år 1660. utur Lund Consistorii Eccles. Archiv. (s. 308—334). Statsbällare, General Gouvernörer, Slotsherrar och Länens Hösdingar i Skåne. (S. 335—394) öfwer hvilla Biographiska notiser meddelas.

Främst har Hr S. meddelat Anmärkningar vid de förut utgivne 3:ne Delar af Skånes Historia och Beskrifning (s. 241—267). De innehålla dels rättelser dels tillägg ur allmänna och enskilda Bibliotheker och sammlingar, som förf. efter dessa delars utgivning haft tillfälle, att närmare rädfåga, såsom Kongl. Danska Geheime-Archivet i Köpenhamn, hvarur en kort uppsats öfver 50 der förvarade Skånska Documenter meddelas (s. 253) Hans Exe. StatsMinistern Grefve L. von Engeströms Bibliothek (s. 251) m. fl.; Widare meddelar Hr S. (247) en forteckning på Charter, kopparstick och Handteckningar förvarande Skåne, i framl. Baron Schering Rosenhanes samlingar som ännu förvaras på Corps satesgård i Södermanland.

(Slutet följer).

S m å x x e S t r i f t e r.
En Officers wid. s. d. Finska Armén Leffnadshändelser och Missöden. Sthm, Delen, 1820. 38 sida. 8:o.
En autobiografi af nu mera afledne Osversten

wid Jemtlands Regemente, Riddaren af R. Svärds Orden, I. g. Ek. Skriften är läslärd genom de anderrättelser der i förhigående meddelas om Krigsövningarna i Finland 1808. Stilen är icke utan förtjens.

Rättelser: Sid. 233 står: "Hankedal". Männe ej tryckel i s. f. Hjältsdal.
läs. "Hankedal". Sannolikt tryckel för Haukedal. —

S w e n s t

L i t e r a t u r - T i d n i n g.

N:o 19.

Måndagen den 14 Maji

1821.

R e c e n s i o n :

Samling af de äldsta Folklagens Religions-Urkunder öfwer deras Religionsbegrepp och Mysterier. Andra Delen. Styrn, Berglund, 1820, 729 fidd. 8:o.

I granskningen af första delen af detta werk hade Rec. tillfälle att göra rättvisa åt tendensen af en i Sverige — till sin volum och sitt innehåll — så sällsynt bok, men tillika beklaga den bråskande hast, under bearbetandet, igenom hvilken detta arbete blifvit nästan obekvämt. Åsven recensionen af denna del kommer ty närr att innehålla talrika bewis på detta omdöme.

Början förf med Pheniciernes Kosmogoni. Af denna nations mythologi äga wi

Förf:s:

Början til Werldsalter härelde sig från en med Ända och Wind uppfylld svart lust eller ett grumligt Chaos, som var med ett højt mörker omgivnit: det var gränslöst och utan någon slags skynad; men så snart denne

endast var några fragmenter, dem Görres (Mythengechichte, II. 450) samt Creuzer (Symbolik u. Mythol. II. 13), samlat, jemfört och förklarat. Då Förf. åtnjöt sig med att endast öfversätta, och det blott ett enda — næstigen det viktigaste — af dessa fragmenter, det af Sanchoniathon, förvaradt af Eusebius i hans Präparat. Evangel. Lib. I. Cap. 10, så hade man så mycket större fäl att wänta en trogen och correct öfversättning. Detta är dock här på långt när icke händelsen. En fransy öfversättning synes blifvit följd: detta röjes dels genom den här och der något widlöftigare stilens, dels genom namnens rättstyrning (Protogene i st. f. Protogonos). För att lemlna ett prof af beskrifningen i detta stycke meddelas här början af originalet, åtsjöldt af tvonne öfversättningar;

Rec:s:

All tingars urlegynelse war en mörk, med ande fylld Lust, eller den mörka Lustens fläkt och sedan ett grumligt, ljusberöfwaadt Chaos. Båda äro gränslösa, endast många årtusenden äro deras gränser. Men då Ape

Ande intogs af kärlek till sin egna passiva principie och sig dermed förenade alstrade den na förening hvad wi lalle, Körelsen eller lösret.

Med den samma börjades all tings skapelse. Men Anden kände intet sin egen skapelse. Andens förening med sin principie födde Möt (Modren), ett slem, hvarutur alla från till Skapelsen uppkommo, och alla ting föddes.

Την των ὄλων αρχην ὑποτίθεται Αέρας Σοφιδη ναι πνευματιδη, η πνοην αερος Σοφιδες, και χιος Δο-λερον, ερεβιδες. Ταυτα δε ειναι απειρον, και δια πολην ειναι μη εχειν περιου. Ότε δε, φησιν, ηρασ-ην το πνευμα των ιδιων αριων, και εγενετο συγ-κρατος, η πλοην επειν επληθη Ποθος. Αυτη δε

Nec. inskränker sig vid denna asdelning till följande anmärkningar. Sophasemin eller Himmelens budbärare, bör beta: Beträckare (*κατοπται*), — S. 4. "De första mänskfor synndade sig att anse de plantor för heliga, som först upprunno ur jorden". I texten finns ej det oskickliga ordet *skynnade*. — S. 5. "Af dessa jätter föddes Memrum, Hyshran och Usous". Texten: *Επι τετων εγενησαν Μηνογος και ο Τύχερος*. Om Usous nämnes ännu intet. — "Twenne råa stenpelare." Sancho-niathon har dva στήλας utan vidare tillägg. — Dels (Chrysors) broder skall vara den förste som af sten uppförde väggar och murar". "Denna uppfinding tillhörde båda bröderne gezmensamt: *οι δε τες αδελφες* etc. — S. 6. "Dese påhittade, huru man borde blanda lera med sand, för att tillskapa tegel, som de torrade i solen och sedan betäckte hus dermed". Grekiskan säger att bröderne Technites och Gneius påfunno bruket af tegelstenar och af tak, men icke att taket war af tegel. *Ούτοις πενοντας την πηλην της πλαντας συμμιγγουσιν φορυτον, και την ήλιον αυτας τερπαινειν, αλλα και στεγας έξευσον.* — "Då Duranos en gång fåt det grymma infallet". — Galunda ester-

den fattades af kärlek till sin egen Urbegynelse, följdde en blandelse och denna förening nämdes Begär (Pothos). Denna är grunden till all tings framalstrande. Men Anden kände ej sjelf sin skapelse. Af denna hans förening föddes Mot, hvilken några anse för ett slem, andra för en fuktig upplöst blandning. Deraf alla frön till skapelsen och allt ings födelse.

αρχη ητισεως ἀπαντων. Αυτο δε εκ εγγυων την αυτη ητισιν. Και ει της αυτη συμπλοκης τε πνευ- ματος, εγενετο Μωτ. Τετο τινες φυσιν ιδην οι διδατιδες μιζεως σημψιν. Και ει ταυτης εγενε- το πασα σπορα ητισεως, και γενεσις των ὄλων.

bildar Förf. stilens af en författare, som anses samtidig med Moses. — S. 9. "Jämntidig med Cronus lefde Pontus och Typhon, Nerei söner". Metatexten γινονται Ποντος και Τυφω και Νηρευς, πατην Ποντο. — Sid. 10. "Under det Astarte genomreste verlden fant (fann) hon en från himmelen nedfallen stjerna, som hon förde till den heliga ön Tyrus och lmnade henne (hwilken henne?) till heligt bruk". Nec. förstår icke hvarifrån detta meninglösä tillägg kommit. I grekiskan läses: Πενοντας δε την οικουμενην, ευρει αεροπετην αυτερα, ου και αερολομενη εν Τυφω την αγραντην περιερω (consecravit). — "Derefter stänkte Cronus till gudinnan Baaltis, som var dels halfsyster, och sin hustru Dione staden Byblus". Επι τετοιος ο Κρονος Βυθον την πολιν θεος Βααλ- τιδη, την και Διων (Baaltidi, quæ etiam Diana vocabatur) didoσι. Eller har Förf. — eller rättare: hans original — följt olika läsarter? — Atskilliga perioder äro åfven förbigångne, men det wore alltför widlöftigt att sådant ansöra.

Åfven, om detta fragment blifvit cor-
rect återgit, äro dock namnen så wanställs-
de, att denna översättning endast derigenom

blifwer alldeles otillsörlig. Vi meddela här en lista på de fel af detta slag, hvilka på dessa sidor träffas. I förbigående anmärkes att Öfvers. än nyttjar den grekiska ändelsen än icke, hvilket är så mycket förfästligare, som man derigenom ofta stannar i ovißhet om rätta läsningen, så att då man t. ex. ser namnet Ilos wet man ej om det i grekiskan heter Iass eller Ilos.

Står:	Läs:
Rörelsen.	Hegaret.
Möt.	Met.
Protogene.	Protagonos.
Pur.	Pyr.
Phloz.	Phlor.
Brathos.	Brathy.
Hysyran.	Hypsuranios.
Halirus.	Halius.
Agrus och Agrotes.	Agros och Agruños eller Agrotes.

Sydic.	Sydyk.
Elioun.	Elioun.
Epigeus.	Epigeios.
Dagön.	Dagon.
Elii.	Ilos.

II. Egyptiernas lärda om Gud, Skapelsen och Menniskan. Efter Hermes undervisning sammandragen af Hofrådet, Professor Görres. För att förklara denna något besynnerliga titel i hänseende till tillägget: "Hermes undervisning," vill Rec. ansöra, att Görres vid framställningen af Egypternes religionslärda följt de fragmenter af den så kallade Hermes Trismegistus, af hvilken man endast äger twenne upplagor, den ena af den store Mystikern Marsilius Ficinus, endast innehållande 14 hermetiska böcker, den andra af F. Patricius med titel: Nova de

Görres: II. 345.

(Gott ist) allgegenwärtig, alllenkend, einzig durch seinen Willen alles constitui-

universis Philosophia Libris quinquaginta; quibus sunt adjecta: Zoroastris Oraacula 320 ex Platonicis collecta, Hermetis trismegisti libelli XX, Asclepii discipuli III Libri etc. Venetiis 1593. Denne sista innehåller således 6 böcker mera, hvilka Patricius upptäckte under sin resa på ön Cypern. Men den är så fällsynt, att Görres endast kunnat följa den äldre Ficiniska upplagan; dock det mest af dessa 6 senare fundna böcker finnes dels hos Stobæus, dels hos Kyrkofäderne och af det återstående har Görres ur Leydenska Bibliotheket förskaffat sig fragmenter i affskrift. Såsom bekant är, har dock den senare tidens kritik förklarat dessa skrifter för apokryphika: "man läste i hermetiska böckerna något om vous, om verldsbägarn och åtskilligt annat, som klingade platoniskt, och strax har man förklarat dem för NyPlatonikernas flickwerk; andra hafwa deruti trott sig upptäcka christliga ideer, och strax måste Gnostikerne hafwa uppduktat dem". — I företalet sid. XX—XXVII. söker Görres dock rädda sina hermetiska böcker för dylika bestyrningar, och såsom Rec. tycker icke utan grund. För öfrigt har Görres vid denna exposition ej ensam följt Hermes Trismegistus, utan äfven jemfört flera parallel-färläser ur Kyrkofäderne samt åtskilliga NyPlatoniske författare: citater, hvilka af den swenske Öfvers., enligt hans mindre berömvärda wasna, blifvit uteslutna. Annars är öfversättningen, enligt hvad Rec. kunnat finna vid jemförelsen af den förra hälfsten af denna uppsats, temligen correct, dock så, att de nuancer och finnare philosophiska bestämmanden, för hvilka Öfvers. haft möda att i vårt språk finna adäquata uttryck, blifvit förbigångna. Här ett proftälle:

Öfvers. s. 13.

(Gud) är allestadies närvarande; allstyrande, ensam ordnande allt genom sin wilja;

rend, nicht greifbar, nicht sichtbar, nicht ermessen, nicht fern oder nahe oder irgend einem Dinge ähnlich, nicht Fauer nämlich noch Wasser, noch Lust, noch Licht, noch Geist, aber sie gesetzt von ihm und alle abhängig, endlos, in sich selbst ohne Anfang, nur in menschlicher Erkenntniß Prinzip habend. *) Er ist ungeboren, Essenz von Natur und über jede Essenz, allem gegenwärtig, alles gebend, nichts empfangend. **) Er ist, er war und wird immer dar sein, ganz aus eigner Wesenheit. ***) Sein Bild ist die ganze Natur, mächtiger als jede Macht, größer als jede Vortrefflichkeit, besser als jedes Lob, und darum nur allein durch Schweigen zu verehren. †) Er ist verborgen, weil nicht Noth ist, daß er erscheine, um zu bestehen; nur Zeitliches ist sichtbar, das Ewige verschleiert. Wohl macht er die anderen Dinge erscheinen, er selbst aber biegt sich im Geheimniß. Darum auch ist er wieder nicht unsichtbar, nichts ist Glänzender als er; darum hat er alles gebildet, damit man ihn darin erkennen möge, und durch alles strahlt er durch, und in allem begegnet uns sein Bild ‡‡) Das ist ein heiliges, geheimnisvolles Wort der Weisheit, das nicht auszusprechen ist in menschlicher Rede, †††) denn Gott zu erkennen ist schwer, das Verstandene aber

*) Mercur. ad Tatium.

**) Sermo universalis §. 2.

***) Asclepius Apuleyo interprete, opera omnia edit, Basil. 1532. VI, p. 135.

†) §. 2. Poemander. Porphyrius de antro Nymph. p. 127: die Aegyptier verehren durch Schweigen die Gottheit

är osättlig, oshnylig, omåtelig; är hvarken nära eller på afstånd; ikke lit något slags ting, hvarken som eld, vatten eller luft, ej heller som Ljus eller Ande; men dessa äro till genom honom och beroende af honom, som är ändelös, af sig hself utan början, blott tänkbar för mänskliga estertankar. Han är osödd till nature och väsende; är öfwer hvarje wäsen; i alt giswande men ej något emottagande. — Han är, han han varit till och skall alltid förfvara genom sig hself.

Hela Naturen är hans bild. Mäktigare än all slags makt; större än hvarje förträfflighet; bättre än alt slag beröm, dervore kan han och endast genom tyftnad åras. Han är för allt förborgad, emedan ej något behof födrar att han bör visa sig för att vara till. — Blott det tidliga är synbart, det ewiga är deremot besjöadt. Wiserligen låter han alla andra ting blifwa synbara, men sig hself har han inswept inom hemligheten, och just dervore blifwer han os aldrig synlig. — Ingenting är dock mer lysande än han. — Han bildade alt, på det man i alt skulle se honom. — Alt genomstrålar han och i alt möter os hans bild. Han är ett heligt och hemlighetsfullt Wishetens ord; ord, som mänskligungar ej förmå uttala. — Det är svårt att känna Gud, men omöjligt att kuns-

Prinzip und Quelle aller Dinge; daher Harpoerates, Digitus qui significat st; daher die Sphynx bei den Tempeln um anzudeuten, die Lehre von Gott sei dunkel und rätselhaft. Clem. Strom. L. V. p. 561.

††) Herm. ad Tatium §. 4. und 11. Mens ad Mercurium.

†††) Lactant. de vera sapientia, aus hermetischen Schriften L. IV. fol. 52.

mit Worten auszudrücken unmöglich, weil das Unkörperliche nicht mit Worten sich bezeichnen, das Vollkommene nicht vom Unvollkommenen sich fassen lässt, und das Ewige zu dem Vergänglichen sich nicht fügen will. **) Nicht dürft ihr daher nach seinem Namen forschen, er ist der Namenlose (*ανυπέως*), weil er seiner Einheit wegen des Namens nicht bedarf. †) Wie könnte auch der Herr und Vater aller Dinge mit einem Namen genannt werden, und wäre er auch aus allen Namen zusammengesetzt. *) Er ist besser als jede Bezeichnung, er unkörperlich und vielkörperlich, er allein seidend, alle Namen in ihm, weil er einziger Vater von allem ist, nichts aufnehmend und doch alles besitzend und spendend. ‡‡).

Nec. har jemväl affriswit noterna hos Görres, för att wisa huru wiktiga upplysningar i översättningen gått förlorade.

— På andra ställen har Öfvers. infört alldeles willkorliga förändringar, såsom t. ex. sid. 19: "I det Gudomen affililde det passiva från sin wäsenhet, uppkom Materien". . . — Görres, sid. 357: "Indem die Gottheit die Materialität schied von ihrer Ebenzialität, wurde die Materie" o. s. w.

**) *Cyrillus contra Julian.* p. 31. aus den Schriften des Hermes.

†) *Lact. de v. Sap. L. I. c. 6.*

*) *Asclepius* p. 142.

††) *Herm. ad Tat. §. 4.* Acmonem ist der ältesten Weisen Einer nennt ihn *παύγοντος* den Verborgenen; Hermes aber sagt, Gott verstecken ist schwer, ihn auszusprechen unmöglich. *Justin. ad Græcos Cohort. Bih. Patr. T. II. P. II:* p. 16.

na uttrycka det deraf försädda, emedan det okroppsliga ej kan utmärkas genom ord, det fullkomliga ej begripas af det ofullkomliga, liksom det ewiga ej läter förena sig med det ändliga. — Förgäves försar man efter hans namn, Han är den namnlöse, emedan han, i anseende till sin enhet, ej har behof af något namn. Och huru kunde väl alla tings Herre och Fader nämnas med något namn, om det ock innehöll alla namn? — Han är deraf öfwer all slags benämnde — Han är okroppslig uti tallösa Kroppar — såsom ensam bestående äro alla namn i honom innesattade, ty han är allas ende fader, som ingenting erhåller, men som likväl äger och utdelar allt"

III. Chinesarnes Begrepp om Gud, Skapelsen och Människan iemte deras pligter i husliga och borgeliga förhållanden. (Utur böckerna: Y-king, Chou-king, Tao-te-king, Lyn-yu, och Tchong-yong).

Nec. meddelar först några spridda undersättelser om dessa böcker. Y-king är den äldsta af Chinesernes hel. skrifter. Des uppoff tillstriktes redan Kejsar Töhi, som lefde 3000, eller enligt andra 1800 år f. Chr. Den har sedanmera blifvit utvidgad och med commen-tarier försedd af Kejsar Wenwang och hans son Eschen-king, 1200 år f. Chr., och slutligen af Kong-furtse (550 år f. Chr.) bragt i sitt nävarande skick. Denna bok anses som bokstäfwernas och alla wetenskapers källa; såsom en himmelst kanon för den offentliga culten, den gudomliga och borgeliga pligtläran med dess cardinal-dygder: fromhet, sedlighet, rättvisa, klohet *). För gemene man för denna skrift i så mycket mer anseende, som den ins-

*) Görres, Mythengesch. ans. §. 62.

nehåller sättet att förespå tillkommande händelser. Man tager 49 pinnar, fastar dem ut på måsfå och ser sedan efter, huru deras tillfälliga läge svarar mot Y-kings linier, efter de reglor som Kong-futse gifvit.

2) Schu-King är, i historiskt afseende, wiserligen den viktigaste af Chinesernes urkunder. Den innehåller, i en nästan dramatisk form, fragmenter af Chinas äldsta historia från Kejsar Yao 2357, eller efter en annan kröniko 2105 år f. Chr. till Pingvang 770 eller 720 år f. Chr. och omtalar under denna tid blott 20 Kejsare. Chineserne tro, att hwad som angår hvarje Kejsare, af samtida författare blifvit upptecknat, hvilka häfder af Kong-futse sedan blifvit samlade i en enda codex. Härmed må vara härnu som helst, förråder dock denna skrift en hög ålderdom, ehu rinväl man ej derigenom kan winna ett tydligt begrepp om Chinas och dess inwånares uråldsta tillstånd. Alla historiska facta omtalas med dunkelhet och en ytterlig forthet. Här är mest fråga om tillfattande af embedsmän, krigshöfdingar, thronföljare, hvaraf Kejsaren tager sig anledning att utdela en mängd precepter, sedes och tänkespråk, som upptaga mer än hälften af boken. Stilen har en forthet och en pregel af ålderdomlighet, som äfven i den fransyska översättningen ej alldelvis gått förlorad †).

Chinesernes heliga böcker är föröfrigt
3. Schu-King, sångernas bok, en samling af 300
sånger, hvilka Kong-futse excreperat ur kejser-
liga bibliotheket. Vi meddelar derur en Ode,
öfver Wu-kun försten af Guey, i provinsen
Hoang, som lesde under Kejsar Pingvang,
756 år f. Chr. efter chinesiska tideböckerna,
enligt W. Jones ordgranna översättning *):

†) Dock berömmar sig DeGuignes att han
gått urkisten mycket närmare än den för-
re översättarn, Gauvil.

*) Asiat. Res. II. 199.

Se eber (floods) Ki's lopp;
Des gråna sif, huru yppig, huru yppig!
Sådan är vår dygdbepryddc Förste;
Lik en bildthuggare, en filare i elsenben,
Lik en skräpare, en slipare af ädelstenar!
O huru hög och wis! O hur osörstrukt
och mild!

Hur wärdig rykte! Hur wärdig wördnad!
Vi hafwa en Förste beprydd med dygder,
Hvilken till (tidernas) ända wi aldrig förgäta.
Ännu en:

Se persiko-trädet, hur fört! hur lufligt!
Des löf huru blomstrande, huru blomstran-
de, hur föna!

Sådan är en brud, när hon inträder i hen-
nes brudgummes hus,

Och betalar wördnadensgård till hela slägten.
Den fjerde King heter Tschun-tshun Wår och,
Höst, författad af Kong-futse. Med denna
titel wille philosophen uttrycka ett rikes blom-
strande under en god herrskare, och des
astynande under en elak herrskare. Den utgör
en temligen mager kröniko, som är en slags
fortsättning af Schu-king. Den begynner med
Kejsar Ping-vang, den 13:de af åtten
Tscheu, och omfattar hwad som under de föl-
jande 241 åren tilldragit sig i konungariket
Lu eller Schantong. — I de äldsta tider war
Yo-king eller boken om musik, den fjerde he-
liga King, men denna har gått förlorad och
i des ställe upptogs Tschun-tshun.

5) Liki innehåller 10 böcker, som Kong-
futse ur äldre skrifter utdragit och handlar
om heliga bruk vid offer, allmänna högtider,
reglor för wänkap, gästfrihet, musik, sedliga
pligter o. s. w. Såsom des förstämte förf-
fattare anses Kejsar Wu-vangs son eller bro-
der, Tscheu-long *).

Utom dessa kanoniska skrifter wördar man

*) Se om dessa Kings: Abhandlung Si-
nesischer Jesuiten, Leipzig, 1777, med ans-
märkn. af Meiners.

i China flera andra af en lägre rang, af
hvilka tre äro af Kong-fu-tse.

Deva 3:ne böcker af en lägre rang, hvilka äfven tillskrifwas Confucius, äro förmögligen de af Öfvers. uppgifne, men för Rec, obekanta böckerna Tao-teking, Lün-yü och Tschonzyong. Af dessa är Y-king i philosophiskt, liksom Schuking i historiskt, hänseende den wiktigaste. Den bästa expositionen deraf är lemnad af den snillrike Jesuiten Couplet i hans Confutius Sinarum philosophus sive

Görres, sid. 60.

Tai-kiie in Mitte der Verwandlung, sagt das Buch Pe-king, hat zwei Mächte her-
vorgebracht, diese vier Bilder und die Bil-
der acht schwebende Gestalten. Die beiden
Mächte sind Yang und Yin. Yang ist das
vollkommene, daher Himmel, Sonne,
Wärme, Tag, männlich, Urfeuer, gute
Gesundheit und Glück, vorgestellt durch
die stetige Linie — . Yin aber der Gegen-
satzt, das Unvollkommne. Erde, Mond,
Kälte, Nacht, weiblich, Ursucht, Krank-
heit, Unglück, ausgedrückt durch die un-
stetige, gebrochene Linie — — .

Oberäknadt det förwillande i trycket, hvor
uti Wärma och Dag, helsa och lycka ej äro
utmärkta med särskilt stil, liksom de öfriga,
men wäl det fullkomligas motsatser: Kolden,
Vatten, sjukdom och olycka, ser man att
Öfvers. mistagit sig om uttrycket stetige Lin-
nie, som betyder en continuerad — hel,
osbruten linea, icke såsom Öfvers. har: "fast
liggande", och deremot unsättige en afbruten
linea, icke en "liggande". Öfversättaren har
således inbillat sig, att Chinesarne tänkt sig
det fullkomliga manliga genom en linie
som ligger fast, men det ofullkomliga, quin-
sliga genom en linia som ligger, men icke
fast !!

Hinduerne. I. Ezour Vedam. Om den-
na bok hafwa wi förut, i afhandlingen om

Scientia sinensis latine exposita. Parisiis
1687. Wår Öfvers. har begagnat om ej den
renaste, åtminstone den närmaste fällan,
i det han aldeles öfversatt Görres' ur flera
fällor samlade framställning om denna Nations
äldsta begrepp om Werldsskapelsen, Gud och
Menniskor. Rec. behöfde endast läsa första
perioden, för att finna att Öfvers. äfven
här gått tillväga med lita mycken brådförande
ifwer.

Gowers, fid. 40.

Taiki frambragte twäinne magter, deſha framhadde fyra Bilder och bilderna åtta swäfande gestalter. De båda magterna är Nang och Nn. Nang är det fullkomligare och från det härleder sig Himmel, Sol, Värma, Dag, det manliga, Vrelden, samt god hälsa och lycka, hvilken utmärkes med en fast liggande linea, — Nn deremot är motsatsen, det ofullkomliga, Jordens, Månan, Kolden, Natten, det quinliga, Urvattnet, Sjukdom och olycka, uttryckt genom en afbruten liggande linea, — —

Hinduernes philosophi, införd i första Nummeren af denna årgång, fölt gifwa något besprepp. — Denna skrift är dock ingalunda fullständigt tolkad, utan innehåller endast en del af Schumontu's lärosatser, och äfven dessa framställas i ett sammandrag, som ej är det lyckligaste. Översätttn. af denna bok innehåller följande fel, endast vid en flygtig jämförelse anmärkta på de 10 första sidorna: Sid. 76. Man har gifvit henne (jorden) namnet . . . Läs: Jordens väsende (ej: Jorden sjelf). . . Consdopoti läs Gondopoti. — Utelutet är Schumontus viktiga förebråelse, att Puranah's sja i motsägelse mot Veda's. . . Logiken, källa till hypotheser. . . Erörterungen! . . . — Gudaföddelser. Incarnationer (Einverleibungen). — Sid. 77 Åra dem för Gudar, på

svenska: såsom Gudar. — 78 Rouscho läs Rouscho. S. 79 Bodra-Borcho l. Bodro-B. — Maio l. Moljo. — Tambroporni l. Tambraporni. — Chrixnoubenna l. Chrixbenna. — Alita landskaper; läs åtta de förnämsta landskaperna. — Här finnes.. hälar l. fianas. — Ett mästtag om meningen träffas i perioden, som börjar .. Konungarnes Caste.. — S. 80 Redan från den första början förde de första Brahminerne en gudfruktig lefwas. — Gleich Anfangs führten die ersten Brachmänner ein büßendes Leben. — I följ. period. åter ett menings-mästtag. — S. 81 och 82 Abordo l. Adordo. — Brioparti l. Brioparti. — 83 Rosugun t. Rosogun. — S. 84 Öfverhoppad är den mening som förklrarar läkarkonstens upphof. . Likaså den, som i tyskan börjar: Der Beruf. sid. 39, — hvarigenom det esterföllande salznar sammanhang.

2. Bhagvat Gita, eller Samtal emellan Krishna och Ardjoun. Detta philosophiska stycke är först öfversatt af Wilkens: "The Bhagvat Geeta, or dialogues af Kreeshna and Arjoon; transl. from the origin. sanskret, by Wilkins. London 1785. 4". Swea, II. 73. Innehållet af detta fragment är i många afseenden märkwärdigt, så väl såsom en episod ur en hjelstedikt, som för de läror här meddelas. Då det allbesjungna slaget mellan Pandu's och Koro's söner skulle få, stannar Ardjoun, Pandu-härens anförare på sin wagn midt emellan häarna, och vägrar att börja slagtingen, emdan äfven i händelse af en lycklig utgång, segren öfver fränder, lärare, wänner icke kan glädja hans hjerta. Guden Krishna, ännu dold i mensklig skepnad, uppmanar honom att uppfylla en mans skyldigheter, och undervisar honom i ett samtal, som upptager ungefär 100 sidor, om lifwets ändamål, handlingarnes rätta art, värdet af goda werk och försakelsen af deras frukt, själens öfning, och ingår

derefter i en utveckling af den gudomliga Naturen, lasternas indelning o. s. v. Slutligen visade han sig i sin förfärliga skepnad med många munnar, många ögon, många himmelska prydnader och full med hvarsa spitzar, omgivnen af en himmelsk sidrock med vidhängande radband; ansigt wändt år alla sidor; hela verlden i dess särskilda delar i kroppen på alla Gudars Gud; .. formen af hela verldsalltet. Håret reste sig på Ardjuns hufvud och han neftörtnade på sitt ansigte tillbedjande.

3. Utdrag af Brahma's heliga Bok Shastah om Braminernas Låra. Af J. J. Holwel (Holwell). Detta fragment är först öfversatt på svenska och läses i Swea II. 90—100. 4. Shasta-Bade of Henri Lord (Lord) — om Verldens Skapelse, mänskans upphof och förder. 5. Bedang (öfversatt) af Dow, hvilken, liksom alla Hinduerne böcker, jemväl begynner med en Skapelse-historia, och sedan på en historisk väg utbreder sig öfver flera religiöst-philosophiska ämnen. Detta närvärande fragment berör i synnerhet en mängd strängt metaphysiska och psychologiska frågor, hvaröfwer man så mycket mindre bör undra, som det är Guds egen personifierade Wishet (Brimha), som talar till Människo-förståendet (Marud). —

Marud.

O; min Far! du, Guds första allster, man säger att du har skapat verlden, och din son Marud, som känner sig förväntad öfver hvar han ser, åstundar att af dig så känna huru alla ting blifvit gjorda?

Brimha.

Bedrag dig ej min Son och inbilla dig ej att jag är verldens Skapare, oberoende af den första gudomliga ordsaken, som är det stora väsendet, allt tings Skapare. Du ser blott i mig den stora Wilsans verkställare till en del af dess väsende för att utföra dess ewiga beslut.

(Fortsett. följer.)

S w e n s t L i t e r a t u r - T i d n i n g:

N:o 20.

Måndagen den 21 Maji

1821.

R e c e n s i o n e r:

Samling af de äldsta Folklagens Religions-Urkunder öfver deras Religionsbegrepp och Mysterier. Andra Delen. Sthm., Berglund, 1820, 729 sidd. 8:o.

(Forts. fr. N:o 19.)

6. Utdrag af Bagavedam. Denna bok, den 18:de af Purana's, är fullständigt öfversatt af Obsonville *). Det fragment, hvilket här meddelas, innehålls jemväl såsom ett bibhang till Ezour-Bedam, och säges i företatet vertill vara första gången tryckt. Hr Schoerbing lemnar os dock, som vanligt, i okunighet om den källa hvarur han hämtat sina meddelanden. Sannolikt har han dock ägt den Obsonvilleska Bagavedam, emedan detta fragment sträcker sig längre än det som

*) Bhagavedam, ou doctrine divine; ouvrage indien canonique. Paris 1788,

finnes baktefter Ezour-Bedam. Att öfwen densna öfversättning är opålitlig, synes endast af följande period strax i början: "Först och främst måste jag säga Dig, det jag ej är annat än en skapad warelse, beroende helt och hållet af den Ady, Narajous Herre (högsta Öfwerwäsendet) i som mig framhaft, och underrättat mig, samt gifvit mig den skapande kraften". I originalet: "Wisse demenach vor allem aus, daß ich ein bloßer Geschöpf bin, und ganz von jenem Ady, Narayana, Swamy abhänge, der mich geschaffen". . . Eller lyder kanske Obsonville's original annorlunda? . . . — "Blomman Tamans" . . . die Blume Tazmary. —

7) Striden emellan de Onda och goda Englarna om Lifswatnet, eller en allegorisk målning på utveckling (utveckling) af Chaos. Indostanist Poem urt Muhabharat. — Således en episod ur samma hjelteidikt, ur hvilket Baguat-Gita jemväl är meddeladt. Den närvarande äger dock ett wida mindre philosophiskt intresse, emedan den idee, som dersför ligger till grund, är så gömd under poetiska dikter och utväxter, att föga härav är att lära. Af wida mera intresse

är det följande, ehuru korta stycke, som Udgifw. fallat

8) Brahmíernes Troshållnelse, från boken Tandon öfversatt af Sonnerat. Detz samma kan äsven sägas om

9) Brahmíernes Bön Öfwers. af Broughton Koos — Ja, alla de i denna samling meddelade urkunder kunnna visserligen hafta ett värde, hvilket Rec. för ingen del will bestrida. Men han twiflar dock, att de tillsammans äro i stånd att gifwa läsaren något tydligt begrepp om den hinduiska religionen; då de alla äro fördö tillsammans utan angisvände af de auctoriteter, på hvilka de grunda sig, utan upplysande inledningar, utan förklaringar af det ofta olikartade, som endast måste förvirra läsaren, utan sändring af Brahmíernes offentliga och esoteriska lära, hvilka läror följa sig likamäcet som Talmud-disternes lära från den öfriga judendomen. Men dessa beskrifningar äro punkter, till hvilka man öfverallt i denna bok måste återkomma. Deremot är det förvänande att här finna ingenting ur Upnetkhat, hvilken Görres lagt till grund, vid framställningen af sin hinduiska religions-lära, — ingenting ur Mezvus lagår — kanse det viktigaste af alla urkunder, som blifvit öfversatta från sanskrit.

Fragment af Grekernes Gudaläro. För att bibringa läsaren begrepp om denna Nations mythologi, har Öfwer, meddelat Hesiodos Theogoni. Rec. twiflar, att derigenom änsdamålet synnerligen winnes, emedan detta poem nera innehåller ett slags genealogiskt register öfver Gudarnes frändskap, än det egentligen utgör någon mythisk historia. En sådan historia, såsom den finnes hos Hinduerne, Egypterne, äger man icke på grekiska språket: orsaken är att Gudarne ej more hemfödde i Grekland, utan inwandrade jemte en högre cultur från Egypten, Phoenicien och andra delar af WestAsien. Grekiska mythologien kan saledes icke annorlunda bearbetas, än att man samlar allt hvad som af särskilda författare

blefvit berättadt om hvarje mythisk cycle, söker att följa den till det land, der den i tanckan haft sitt upphof, och visar huru grunds föreställningen, från sin primitiva enhet sändrat sig i otaliga utgreningar, hvilka i greskiska mythologien blefwo lika många personligheter. Denna väg har i senare tider blifvit bitrött af Heyne, Bos, Hermann, Schelling, Creuzer, Duwaroff, och efter sådana föregångare har hvarje läsare rätt att af en senare bearbetare ej vänta något medelmärtigt. — Dock var Öfwers. som loswat original-urkunder, har valt en annan väg. Hesiods Theogoni är här öfversatt på prosa. Detta, då frågan här är mindre om formen än om innehållet, kunde ej ogillas, om tolkningen blifvit utförd, om ej med den mästerliga hand som man igenkänner i Hr StatsSekret. Bergstedts öfversättning af Argonauternes Tåg, införd i Le Chevaliers Resa till Propontiden, utan åminstone på ett nägorlunda försvarligt sätt. Men Rec. är leden, att här nödgas yttra, att denna öfversättning är föga bättre än de, hvilka folgostrar såsom språkexercier måste företaga, så läpande, mager, merglös har den förekommit Rec. Eller kan man dömma något fördelaktigare om t. ex. följande stycke:

"Äsven dessa wana Gudinnor lärde mig, Hesiodos, en sön wisa, då jag valtade lammen på det heliga Helicons betesmarker. Mig tilltalte de först och sade: "Vet att vi förmå tolka både det mindre sanna och det wers feliga; när vi vilja, yppa vi öppet hjälpmärtningen." — Sedan dessa hade sädedes yttrat sig, stänkte de mig denna staf, detta skott från det grönkande Lagerträdet, som de visste med skicklighet att afbryta. De inandade i mig en gudomelig luuf sång, för att kunna besunga hvad som shall ske eller hvad som förut tilldragit sig, utan att glömma något deraf hvarken vid början eller slutet. — Men shall jag väl endast fasta min sång vid Ekar och klippor? — Nej, jag will begynna dem

med hälftena Niserna, hvilka med veras sänder glädja Allfadren Zeus höga sinne uti Olympos och andägtigt besjunga altt hvad som är till, hvad som skall ske och hvad som fördom varit till. Hela palatset, som den dunbrande Zeus bebor, fröjdas wid dessa Gudinors wälhändande röst och höjderna, dessa Gu-deboningarna på den snöbetäckta Olympos, Genljudet deras.

Αἱ νῦ οὐδὲ Ἡραὶ παῖς τοῖς ἑδιδάσκεν παιδίν,
Ἄργεις ποιμανοῦς Ἐλικωνός ἐπο ζάθειο.
Τούτῳ δὲ μη πρώτισα θεοὶ προς μηδὸν κείπεται.
Ματαιοὶ Οὐρανίαδες, καρποὶ Διος Ἀιγυοχόοιο.
Ποιμένες μύρευλοι, παῖς ἔλεγχοι, γαταρε-

σίον,

Ιδμεν φιδεῖς πόλις λεγειν ἀτυμοῖσιν ὄμοια
Ιδμεν δ', εὖτε Σελαμέν, μλεῦσε μιθησαται.

Ὄς εφασκει περιπολει περιπολει,
Και μοι σκηνήτρον εδου, εκφυτευτοι οζου,
Δρεβαδεις Επητοι, επεπνευσαν δε μοι αιδην,
Θειη, μη πλειονει τατ' ἁστομενα, προτ' εοντα.
Και με πελονδ' ὑμενιν μεκησαν γενος αἰεν εοντω,
Σφας δ' αντις πρωτο τε και ισαρον αἰεν αειδειν.
Αλλα τηι μοι ταυτα περι δρυη η περι πετρην;

Τινη, Μετανη αρχημεθα, ται Διι πατρε
Τηνευσαι τερπησι μεγαν πονο ευτος Ολυμπα,
Ειρησαι, τατ' εοντα, τατ' εστορευει, προτ' εοντα,
Φων ὅμηρευσαι των δ' ἀκαματος πει πιδη
Ἐπειοντων ηδεια. γελοι δε τε δωματα πατρος
Ζηνος εργιδεπος θεον ὅπι λειριονου
Σπιδημενη μητει δε καρη μιφεντος Ολυμπα,
Δωματα αιωνατων.

Det intom är meningens ofta falskt återgivne,
t. ex. följande ställe:

"Sedan Himmelen hade omfannat jorden
blef han fader till den stormande herrskaren
Okeanos; derefter till Båos, Kreios, Iapetos
och Hyperion jemte Theia och Rheiis;

Men med Themis asslade Himmelen Mnemosyne, den guldfransade Hoebe och den ljusvete Tethys. Nu framkom den yngste, den uts forsteliga Kronos, denne fruktanswärde sonen, som den blomstrande fadren hatade."

Γαῖα δε τοι πρῶτον μεν εγεννατο επονούσατο
Ουρανού απεροεντ', ίνα μη τηρη πάντα την
κυρτιν,

Οφρ' ειη μικαρησσοι θεοις έδος ασφαλεις οιει.
Γενιατο δ ερεια μικρα, θεων χαριεντας εναντινει
Νυμφεων, αι νικησιν αν ερεια βιοσηνει.
"Η δε και απριγετον Πελαγος τεκνη πιθατε

πιναι,

Ποντον, απερ Φιλοτητος εφιμερη αυτηρ εκτεινει
Ουρανω ευνηθεσαι, τεκ Αικεανον βαθυδινην,
Κοιον τε, Κρειον ι', Τηρειον τ', Ιαπετον τε,
Θειη τε, Ρειαν τε, Θεμιν τε, Μηνησουνη τε,
Φοιβην τε χριστοεφανον, Τηθην τ ερατεινηνο
Τας δε μεδ επλαστας γενετο Κρονος αγκυλε-

κητης,

Δεινοτατος παιδιων θαλαρον δ' ηχηηρε τονης

Hjowers. Har latit Uranos assla Mnemosyne med Themis, då i Grekiskan Themis står bland Mnemosynes öfriga syskon, widare låter han Ouranos hata Kronos, men deremot säger Hesiodus, att Kronos hatade sin fader. Sådana mistag förekomma ofta t. ex. sid. 284: "Vereus, denne verklige, denne rättsaffens Guden, födde Pontus sin äldste son, man kallar honom Hästgubben, emedan han är os felbar, wänkapsfull, hatare af allt ofog same uppmuntrande till ädla och wänkapeliga handslingar. — Gåa blef sluteligen moder till den modfulle Jorkus des älskling, till den kindros da Keto och till Erybia med sinnelet af Diamantens hårdhet."

"Vereus blef sedermora fader för förträfs feliga barn så med Nympferna i det ödliga hästvet som med den krushärliga Doris, Okeanos dotter. Med Proto hade han Eukratis;

med Amfitrite Sao; med Thetis, Galene, Eudora, Glauca, Speio, Rymothoe, den ömma och ljuswa Thalia" o. s. w.

*Νηρης δὲ εγενοτο μεγυπτει τεκνα θεων
Ποτηρι εν απριγητη, και Διωδος ηνημονο,
Κερης οικειο τεληγεντο ποταμοι,
Πρωτη τη, Ευρωτη τη, Σαω τη, Αμφιτριτη τη,
Ευδωρη τη, Θετις τη, Γαληνη τη, Γλαυκη τη,
Κουμονη, Σπεινη τη, Θοη, Θαλη τη εργεσσα.*

Wideare gifwes ποτην med wördnadfull i st. f. wördnadshjudande; dīg Μενιππη med den fönt sträcka Menippe (!?) sid. 284, o. s. v. Namnen är dels utelmnade såsom t. ex. Thaumantes, Pherusa och strax derefter åtta Nymphēr v. 249—53, dels så wanställda, att bland fyra namn man gerna kan taga för afgjordt att ett är origtigt. Här en lista, som dock icke är fullständig:

Står:

Bione.
Parmesos.
Terpsichore.
Polymnia.
Argos.
Briareos.
Poenerna.

Eukrati.
Ploto.
Dynamente.
Amfitride.
Enagore.
Okypete.

Lås:

Dione.
Permebos.
Terpsichore.
Polymnia.
Arges.
Briareus.
Moirerna eller
Parcerna.

Eukrate.
Proto.
Dynamene.
Amphitrite.
Euagore.
Okypetes.

"Keto födde med Forkys den lindröda Graeen, som blef grå efter födseln, hvarsöre han och fallades af Gudar och människor för den Gråhåriga. Denna blef moder för den fönt smyckade Pefredo och Enyo med den guldfärgade manteln."

I Grekistan står: Den könkindade Keto födde

ät Phorkys Graerna, hvilka fallades Graier af gudar och på jorden wandrade människor, emedan de från födelsekunden woro gråhåriga. Keto födde wideare Pephredo och Gorgonerna.

Steina.

Kalliore.

Hydar.

Amfitryonide.

Neitos.

Saugarios.

Dores.

Scino.

Kalliroe.

Hydra.

Amphytroniades.

Neilos.

Sangarios.

Prymno.

Derefter följa åtta förbigångna Strömgudomigheter, v. 350—52.

Manestro.

Thelesthō.

Kreseis.

Nike.

Menestho.

Telestho.

Krisia.

Nikes.

"Utomdeß är hon hedrad med binamnet Kro-nida såsom ynglingarnes fostersta", sid. 291.. i st. f. "Kronides gjorde henne äfwen till ynglingars fosterinna".

Onyx de μιν Κρονιδης ουροποσ . . v. 450.

Promotheus (på 5 ställen) Prometheus.

Kranion.

Eriene.

Dyonysos.

Chariderna.

Odysseos.

Helioses.

Kronion.

Eirene.

Dionysos.

Chariterna.

Odysseus.

Helios.

De Gamla Romares Gudalåra. En afhandling, som visade i hvad mån Romarnes gudalåra skillde sig från Grekernes, d. v. s., hvilka religiösa ideer, hvilka gudomligheter varit inhemska i det äldsta Latium, huru mycket Romarne upptagit af den grekiska och af den heetruriska mytologien, wore af ett ganska stort intresse, och Rec. bekänner att den wore honom högeligen välkommen, då han ej känner några försök i denna väg. De stycken, hvilka Öswers. valt för att i denna väg bereda någon kunskap, ärö: 1. En Episod ur Virgilii Aeneid, 6:e sången; 2. Bea-

Gynnelsen af Ovidii Metamorphoser samt
Förläggare af 3. Tacaren samt 4. Elyseen
af Virgilius. Alla dessa fragmenter hafwa
viserligen ett sannt poetiskt värde, och äf-
ven ett mythologiskt; men deras författare haf-
va begge följt grekiska poeter såsom mönster,
så att den ursprungliga folksagan genom den
poetiska philosophiska ombildningen sannolikt
har föga nationala öfverigt, och detta nationala
är visserligen icke romerskt utan grekiskt, så att
nämde stycken, såsom prof af Latinarnes mytho-
logi på intet sätt kunna anses leda till ändas-
målet. Då de föröfrigt för hvarje läsare res-
dan äro bekanta och äfven kunna läsas i en
tillsörligare öfversättning, friherre Adlerbeths,

Hr Schoerbing, sid. 324.

Ehuru Solen vid sin framkomst från sö-
dra himlaporten åtföljdes af Månan till hö-
ger, kände hon ännu intet sitt rätta ställe;
Stjernorna irrade utan fäste och Månen var
okunnig om sin kraft. — Men den aldrakelis-
gaste Guden samlade omkring sig sina höga
Regns till rådpläning och se — nu skiljde
de mörkret från huset, framkallade morgonen
och middagen, skymningen och aftonen, myt
och nedan, för att börja tidsloppet.

Nu framkommo Asarna, de förenades;
på Ida slätter, hwarest de uppförde hus och
öfverställen, anlade verkstäder, gjorde werk-
tyg, smälte guld och smidde vapen samt för-

ur hvilken Öfvers. med allt säl synes kunna
hafwa berdt hämta dem, så will Rec. ej up-
pehålla sig vid det sätt, på hvilket de här blif-
vit återgifne, i en prosaisk öfversättning.

Skandinawernes Gudalåra. De prof.
som här meddelas, äro 1. Den wise Wolas
Sång, dock sammandraget och förkortad i en
prosaisk öfversättning. Rec. inser ej hvad
Öfvers. hade förlorat om han helt och hållet följt
Hofpredikanten Afzelii förräffliga tolkning af
denna Sång, införd jemte texten i tredje häftet
af Iduna, som är oejmeförligt wackrare,
men tillika trognare. Det första kan åtmin-
stone hwarje läsare bedömma, som läser dessa
tolkningar både bredewid hwarandra.

Hr Afzelius, sid. II.

Sol lastade sunnan
Sitt följeslag Månan
Med sin högra hand
Till himmeleens hästport;
Sol det ej wisste
Hvar hon salen ägde,
Stjernor det ej wisste
Hvar de fäste hade,
Månen det ej wisste
Hwad för kraft han ägde.

A de höga sätten
Rådså de ewige
Master alla
De härlige Gudar —
Matt och skymning
Gåfwo de namn;
Morgon de nämnde,
Och middagsstund,
Undorn och afton
Aren att täcka.

Asarne samlas
A Idawallen;
Horg och Gudahof,
Höga timrade.

Fölte allt, under njetningen af ett ostördt öfs
werslöd; men i yrslan deraf förlorade de,
de gylden taflor, hvilka woro med den Ewige
ges lagar ristade och gifna åt Asernas stamfa-
der, hvilkas förlust ej märktes förr än de tre
öfvermägtige Odets jungfrur ditkommo från
Jortsbygden och tillförde dem behofwen.

Då församlade den Högt helige Guden
sina Regins till sig: nu rådslogs hwem som
utur Æmers sköte och bleka beständsdelar skul-
le skapa Alfernäs, (naturkrafternes) mängd.
Motsognir och Durin alstrade nu tillsam-
mans från Æmers kropp de mägtige Dwer-
garna, som ofwantill skulle herrska; men Dwa-
lins söner från Lofar uppstego från de kylis-
ga bergen och fuktiga fälten till Jorowallar
(molnen), hvars minne komma att lefva lila
länge med tiden.

Werkstäder anlade,
Guld hamrade,
Kraft öfuvade,
Alt pröfuvade,
Werktug och goda
Wapen smidde.

Tästa i fröjd
Å wädjobanan;
Dem felades icke
Guldet Clara,
Tills de kommo
Mägtige Trenne
Thufsa: Mör
Ur Jotunheim.

Å de höga sätet
Rådsla de ewige
Makter alla
De härlige Gudar —
Hwem skulle skapa
Dvergasكاران،
Ur Brimers sköte
Och bleknade lemmar?

Då är Motsognir
Alla Dvergars
Förste worden;
Den andra Durin;
Menniskolika,
Många Dvergar,
De skapat ur Jord,
Som Durin talat;

Här efter följa 3:ne stropher som innehålls
namn på Dvergarne, dem den prosaiske öf-
versätt, förbigått.

Tid är led
Från Lofar Dwalins
Dvergasكاران؛
De mägtige Wäsen
Som ur kalla
Bergen och träskar
Söke sig upp
Till Joro-fälten

Härefter följa åter 2:ne stropher, hvilka i den prosaiska öfversätttn. blifvit förbigångne.

Från Guda-Nådet utgingo tillika de tre mächtige Åserne, den Starke, den Ålswärde och den Lysande Guden, längwäga nalkas de öfwer hafwets vågor till jordens stränder. Här funno de Aſſ och Embla oformade, örörliga, utan anda och lif, utan wärma och tal-förnåga. Men Odin gaf dem anda och lif, Hänir gaf den (dem) kraft och förstånd och Lothur iflädde dem ett lysande utseende.”

Tills trenne kommo
Ur det samqwäm
Mältige, Åſkande
Åsar, till Hemmet;
Funno på stranden
Aſſ och Emblo,
Utan förmåga,
Lif och bildning.

Ej anda de ägde,
Ej tanke de hade,
Blod eller ljud,
Ej liflig färg;
Andan gaf Odin,
Tanken Voder,
Blod gaf Hänir
Och lif och färgor.

De prof. Öfversättaren vidare meddelat, är hämtade ur ”Eddan”; men det lönar knapt mödan att deraf ingå i någon pröfning eller jämförelse, då denna mythologi bör vara hvarje nägorlunda bildad Svensk temligen be-

kant, och då han, sedan vi erhållit Originalslet i öfversättning, bör vara i stånd, att sjelf anställa en sådan sammanskrift.

(Fortsett. söljer.)

Försök till en Svensk Språklärā, jemte Inledning. Af P. G. Boivie, Conrector Scholi. Stockholm 1820, hos Dir. H. A. Nordström. 279 sid. 8:o utom företal.

Närvarande arbete är ett nytt prof. på den berömliga ifver, med hvilken modersmålet nu mera än någonsin studeras. Broeckmans Grammatik har genom sin lättfattlighet rönnnit mycket förtroende; Mebergs är oneligen mycket mera grundlig och systematisk; men hr. Boivie synes ej fåa efter någon af sina föregångare i kännedom af saken, och har med åtskilliga nya anteckningar riktat den Svenska Språklärān.

Förf. börjar med en Inledning, der han, enligt egen uppgift, följt A. F. Bernhardi och J. Harris. I första Kapittlet (?) Om Språks Uppkomst har Förf. med varsamhet och urtäckning begagnat de wanliga hypoteserna i detta ämne. Detta Capitel kunde kanske utan skada vara något kortare. Förf. har troligen ämnat sitt arbete till en Lärobok; och i en sådan torde det vara öfverflödigt att längre uppehålla sig med förlagstmeningar. 2. Kap. Språk. Ondöme Sats. Allmän Översigt af Ordklasserna. Förf. avslöjer här från den wanliga indelningen af Partes Orationis, hvilket lättast kan ses af följande

Tabell öfwer Ordklasserna:

I. Tankeord (Satsord).

A) Substantiver

B) Attributiver

A) Substantiver

a) Nomen b) Prononem

B) Attributiver

a) Ommedelbara b) Medelbara eller Adverbier

1. Adjективum. 2. Verbum. 3. Participium.

C) Definitiver

a) Egentliga Artiklar b) Oegentliga Artiklar

1. Pronominal-Adjektiver. 2. Nägneord.

D) Konnektiver

a) Prepositioner b) Konjunktioner.

II. Rånsord (Interjectioner).

Det är en gammal regel; qui bene distinguit, bene docet; och Nec. medgjifwer, att denna distinction är bättre uttänkt än den vanliga. Likväl torde den vara något för klyftig, särdeles om det varit Förfis affigt att sätta sin bok i begynnares händer. Skulle det ej vara möjligt att finna en Classification af orden utan så många och så invecklade underavdelningar?

3 Kap. Substantium. 4. Kap. Definitiverna. 5 Kap. Adjективum. 6 Kap. Verbum. 7 Kap. Participium. 8 Kap. Adverbium. 9 Kap. Präpositio. Casus 10 Kap. Conjunction. 11 Kap. Interjectio. 12 Kap. Sats. Period 13 Kap. Syntas.

Förf. har här något avsikt från den ordning, som i den anfördta tab. blifvit följd, enl. hvilken Attributiverna hade bottit afhandlas före Definitiverna. För öfrigt är deka Capitel med sorgfällighet utarbetade. Mängen torde finna åtskilligt alltför lärtid, och Nec. skulle äfven tveka att begagna denna inledning för yngre disciplar; men det är dock nyttigt att på modersmålet haftwa en Språklärare, der de wettgirige kunna hämta en grundligare kunskap än den som står att erhålla ur våra vanliga, nog

ytliga sköböcker. Framställningen är med afseende på ämnet klar, beständ och lättfattlig.

Ganska räkt har Förf. afhandlat läran om Casus i sammanhang med Präpositionerna. Denna del af Grammatican är onekligen en af de svåraste att utreda, särdeles för Begynnarre. Åtskilligt wore dock i denna punkt att erinra vid närvärande arbete; och i synnerhet vid följande ställe (s. 71):

"Man kunde anmärka, att Dativus ursprungligen betecknar ett medelbart förhållande till Person. Accusativus ett medelbart förhållande till Sak; t. ex. Credere alicui, att tro någon, sätta tro till någon person; men Credere aliquid, att tro något, tro någon ting. Denna skillnad, i början snarare, om man så får säga, otydligt anad, än redigt tänkt, har likväl under språkens utbildning, då sak och person ofta blifvit förväxlade, icke alltid kunnat iakttas, ehuru den eger en naturlig grund. T. ex. ett sådant Verbum som Lyda tänker man sig föremålet i dativus och vid ett sådant Verbum som så tänker man sig föremålet i accusativus. Samma förhållande lässer vara med ord af enhanda bemärkelse i alla präf." o. s. w.

(Forts. c. g. g.)

Swensk Literatur-Zidning.

N:o 21.

Måndagen den 28 Maji

1821.

Recension:

Försök till en Swensk Språkkåra, sjuende Inledning. Af P. G. Boivie, Concessor Scholä. Stockholm 1820, hos Dir. H. A. Nordström. 279 sid. 8:o utom förtal.

(Fortf. och slut fr. N:o 20.)

Angående Dativi ursprungliga betydelse är Rec. ej obenägen att bifalla Förf:s mening. Men att Accusativus skulle egentligen uttrycka ett medelbart förhållande till sak, kan Rec. ej förstå, då så många exemplar äro deremot. Huru will Förf. i enlighet med detta förklara skillnaden mellan de Latiniska talesätten; consulere alicui och consulere aliquem? Flera andra att förtiga. Att man vid ordet Lyda måste tänka sig föremålet i dativus och vid verbum Skå i accusativus, kan svårliggörts begripas. Lyda construeras ivertom i Swenskan med accusativus: man säger: Lyda någon; ej: lyda åt någon. På samma sätt: Skada, Tjena, Skona, Behaga m. m. någon, churu Nocere, Servire, Parcere, Placere

s. fl. construeras med dativus. Orsaken till denna skillnad i constructionsättet kan ej vara någon annan än den, att dessa verber i Swenskan äro transiva, i Latinen intransitiva. Om jag, i stället för Stada, Tjena, Skona, Behaga någon, säger: Wara stadlig, — tje- nande, — Skonsam, — behaglig åt, för någon; d. w. s. om jag mera noggrannt öfverlättar det intransitiva verbum, så blifwer constructionsättet enhånda. Samma förhållande är ock med verber, då de construeras med Ablativus: uti aliquo, umgås med någon, är ordagrant öfversatt; uti occasione, nyttja tillfället, är wijseligen också rätt, ehusru ett intransitivum el. ursprungligt passivum då utbytes mot ett activum och constructionen derigenom förändras; närmare efter Latinen heter det: begagna sig af tillfället.

S. 97. börjas den Svenska Språkkåran med Etymologien. — Förf. anmärker riktigt, att ett Swenskt Nomenn endast har två kasualer åndelser, Nominativus och Genitivus och att alla andra förhållanden betecknas antingen genom prepositioner eller genom ordens inbördes ställning. Detta torde dock behöfwa att bli svenska närmare utredt. De Latiniska benämningar

garna på Casus synas i Svenskan icke pašande, och kunna ej brukas, om wi icke öfverflödigtwis vilja i vårt språk antaga lika måniga Casus som i Latinen. Twenne Casus äro åter för få, om man annars skall redigt afhandla syntaxen. I våra pronomina hafwa wi och flera genoin särskilda ändelser beständna. Nec. wille förestå syra Casus, som kunde kallas den förste, andre, o. s. m. 1) Den som står säsom Subject. 2) Objectet. 3) Genitivus. 4) Den som följer efter någon Präposition, åt, för, till, med, af o. sl. Vis- sa pronomina utwisa tydligast denna skillnad: t. ex.

1. Hon.

2. Henne.

3. Hennes.

4. (At. till, af m. m.) Henne.

Mid Ann. till Första Deklinationen s. 99. kan man tillägga: Wåg hette i det äldre språket oftast wågar; rosor är en regelbunden pluralis af rosa, säsom det trooligen före hette; att Not (i musik) äfwen heter pl. Notor har Nec. aldrig hört; Swanor är en eigtig plur till Swana, som finnes i fornsvaret. Ännu sjunges det i en gammal visa:

Hvem är hwitare än Swan an?
Gråns, färg hette och förr Grånsa, färgs.
Färga har Nec. ännu i wiſa landsorter hört sägas. Det är och troligt, att Gång fordom hetat Gånga; sannolikt äro dessa tre ord, äfwen som många andra af samma Deklination, ursprungligen Infinitiver.

Andra Dell. s. 100. Rätteligen bör man väl, enl. Först. skrifa Ande o. s. w. ej Anda o. s. w. men sedan bruket nu kommit till Stadga, torde väl knappast någon skrifa Stadge, churu det wore mera enligt med regeln. — S. 102. Broder, fader, höra väl ej till 2:a, utan till 3:e Deklin. Mera orgelbundna äro: Löf, Nöf, Gåf; men huru de kunna hänsöras till 2:a Deklin, är svårt att begripa; kanske höra de suarare säsom un- dantag till den sät. Ifr. s. 110, Ann. 6.

Sextte Dell. s. 103. Skräddrar säsom plur. af Skräddare — är ovanligt.

S. 110. Några nomina sakna singularis. — Betar (på en galt) kallas dock i sing. på flera orter bete, galtbete; banna har Nec. hört i wiſa landskap; böter har i sing. bot; ej blott det anförda talesättet; halpmans bot (half mans-bot?) utan flera andra: t. ex. göra bot, kunna hit hänsöras. Bränningar bruscas i sing. t. ex. Virg. Aen. öfw. af Adlersbeth s. 106. "Bränningen hissar den ens mot syn". Difstar förelomma ej sällan i sing. Esterroppar och Göterroppar böra kunna myttjas lika väl i sing. som tropp; och hvarför skulle man ej kunna säga: utswäfning?

För öfrigt skulle Nec. önska, att Först. både här och på andra ställen, der exempel anförsas, gjort någon skillnad mellan främmande och ursprungligen svenska ord.

Svenska ordens genus är i denna lärobok s. 115 o. s. fullständigare framställd än i någon annan: denna artikel kunde dock möjligen tala att förlorats. För långa synas åtminstone de begge ordlistorna, för att bewisa, det genus icke endast rättar sig efter det beskrivande föremålets kön s. 115, och att icke ändelsen i sing. ensam ger tillkunna genus på ett nomen, s. 116.

S. 132. "Dets är nästan obrukligt". Nec. kan ej påminna sig, att det i god Svenska någonsin brukas.

S. 134. "Hwars är rätteligen genitivus sing. i stället för Hwilkets, men föreslommer dock både i masc. o. femin. sing. och i pluralis". m. m. — Enl. Nec's tanka är hwars genit. af hwar, det samma som hwilken: ordet är ännu zwar i sammanfatta talesätt; enhvar, hwar och en o. s. w. hwad är neutrum af hwar. Hwars bör lifasom dess af den, det, kunna myttjas i alla gener i sing., churu det egentligen ej tyckes tillhöra neutrum; men ingalunda kan det brukas i plurali af den, som känner sitt modersmål.

S. 141. "Några adjektiver förelomma

endast i beständt ställning". t. ex. 5. Fordna.
Man kan här anföra den Franzenska versen:
"Från en fordern anfößer"

S. 144. Adjectiver, hvilka åsnika från de vanliga comparationsreglerna. Blot och Dålig hafwa i hörsligen regelbundna comparativer och superlativer, såsom Förf. åsnen med någon inskränkning will antaga; ordet Ond, som vanligen anses vara irreguliert, är dock emot förbigåendet. Men åsnen det torde kunna i vissa fall compareras: kanske wore det dersöre rättare att anse Mårre, Mårst, Sämre, Sämst, såsom Adjectiver utan Positivus, på samma sätt som Nedre, Nederst. — Många förekommer ej endast i plur. utan åsnen i sing. Mången. Mera och Nest torde knappast kunna brukas annat än såsom adverbier, eller, om man så will, såsom neutra, på samma sätt som det Latiniska plus. — Vid Ann. I. kunde tilläggas, att såsom snelsord ordet lisen kan få en regelbunden superlativus: t. ex. i den bekanta wisan:

"Min lillaste Petit".

Wid Ann. 2. erinras, att om Smärst ej får myttjas i sing., så bör det knappast myttjas; ty i plur. heter det väl: Smärste. Förf. har väst icke af oaksamhet, utan snert om med fullkomlig öfverläggning antagit den obeständiga ändelsen i Superlativen i begge numeris lika, såsom man ser af tabellen s. 145. Hr Moberg har i sin Lärobok s. 210. härti warit Förf's föregångare. Det wore förmästet att påstå sig ensam hafwa rätt mot twenzne så grundliga kännare af modersmålet; men det förtjente åtminstone anmärkas, att den Obeständiga Superlativen, om den verklingen i plurali bör brulas, är fälsynt. Rec. skulle dock tro, att sådana talefatt, som: "män, qvinnor, arbeten — kro starkast" (Se Moberg) wore mindre rigtiga än att myttja ett omstridning med ganska, mycket, högst o. s. w.

Läran om Verbum s. 146. o. s. är redigt och klart afhandlad. Med säl har Förf. inträkt Conjugationernas antal i Swenskan

till trenne. 1. "Första Konjugationens Supinum *) har lika många stafweler som infinitivus (vanligast två) och ändas på at; t. ex. Tala, Talat — 2. Andra Konjugationens Supinum ändas på e, framför hvilket står en Konsonant, och är alltid enstafwigt (Infinitivus twästafwig); t. ex. Kedna, Kednt — Tredje Konjugationens Supinum är likstafwigt med infinitivus (som alltid är twästafwig), och ändas på it, t. ex. Minna, Wunnit". — S. 152. För öfrigt antager Förf. för den Andra Konjugationen tre särskilda händelser: 1. Imperfectum på de, t. ex. böja, böjt, böjde. 2. Imperfectum på te, t. ex. köpa, köpt, köpte. 3. Enstafwigt Infinitivus, t. ex. Tro, trost, trodde. En liten inconsequens har undfallit Förf., då han s. 152. utan undantag säger, att Andra Konjugationens Infinitivus är twästafwig, men sedemera upptager en särskild klas af enstafwiga verbber under samma Konjugation: parenthesen på det förra stället bör utstrykas. Detta Konjugationsystem har det företräde framför de hittills vanligen antagna af syra, fem eller sex Konjugationer, att det är mycket enklare och lättfattligare. Man kunde väl erinra deremot, att mången begynnare i språket kan våla i willräigkeit i synnerhet om imperfectum, åsnen om han får weta, till hvilken Konjugation ett verbum hörer; men å andra sidan måste man tillstå, att man aldrig genom blott systematiserande kan komma till kändedom af ett språk, utan det mesta af de enskilda delorna måste dock genom bruket inhäntas. En Swensk Ordbok borde dersöre upptaga under hvarje verbum alla grundformerna. Förf. har dock i sina anmärkningar till 2:a Konjugationen s. 178 uppgifvit några enkla regler i detta hänsende.

Wid uppställning af Verberna skulle det måhända warit i sin ordning att göra någon

*) Rigtigare kallas Förf. det på andra stället Obeständigt Präteritum.

skillnad vid de tempora, hvilka än hafwa egna ändelser, än begagna sig af hjälperverber. På samma sätt som man i Franskan ej sams manblandar se fut och J' ai été, tyckes det, att man ej i Swenskan borde sammanstå under Präs. Conj. Jag ware och Jag må vara; under Imperf. Conj. Jag wore och Jag skulle vara. Om man betänker saken, torde man finna lätt, att flera fall gifwas, då dessa former ej böra förväxlas med hvarandra. Ent. Rec:s tanka borde man fört upptaga Präs. Conj. Simplex: Jag ware; och derefter Präs. Conj. Compositum el. Periphrasticum: Jag må vara; på samma sätt med Imperf. Conj. I Imperativus tyckes det periphrastica Conjugationssättet mindre riktigt. Mätte han vara! Låtom os. vara! Mätte de vara! är snarare en Conjuictivus el. Optativus än en Imperativus, äfwensem Fransyfka språkets: qu'il soit! De särskilda hjälperverber, hvilka brukas i Conj., kunna ej bilda några egna tempora: men det wore dock nödigt att genom en mängd af exempel visa skillnaden mellan, Jag må, bör, tör, lär, kan — vara.

Wilja, kunna, hafwa knappast Präsens. Conj. Simplex. Rec. kan ej påminna sig, att hos någon Förf. hafwa sett: Jag wilje, kunne, m. m. Efta litet torde af dessa verber någon Imperativus finnas.

Imperativus Passivi synes vara värt språk påträgad från Latinen: åtmäntone till en del. Rec. medgifwer, att den i första och andra personen af pluralis brukas, i synnerhet i wiša ord. Således kan man väl säga: Samloms! Samlens! men om de andra personaländelserna af Imperativus Passivi verkliggen förekomma hos goda författare eller utan twetydighet kunna mytjas, derpå vägar Rec. att twifsa.

Bid de s. 168, 69. ansörda Deponentier af första Konjugationen är något att erinra. De, som Förf. förklrar såsom Reflectiva verber t. ex. Förwånas (Förwåns sig) torde till

en del kunna anses som passiver. Rena Deponentier äro sådana som Brottas, Dagas, Hoppas, Walkas, o. s. s. Några äro temsigen obekanta och några synas myskapade, t. ex. Högsärdas, Högmodas, Rästas, Höygdas, Ordkastas, Skärtswas, Snikas. Långt ifrån att anse en sådan fullständighet såsom något fel, — emedan det endast derigenom blifwer möjligt att efterhand göra sig bekant med språkets tillgängar och lära känna äfwen sådana ord, som i skrift sällan eller aldrig, men i tal ofta nog, fördeles i wiša landskap förekomma, — har Rec. endast önskat, att den aktningsvärde Förf. gjort någon skillnad mellan de vanliga och de mera sällsynta.

S. 180. Kan man säga: Idits, Rädits, af Idas, Rädas?

Bid de i Infinit. enstafwiga verberna kunde anmärkas, att de synas hafwa uppkommit genom en sammandragning eller genom förkortning. Den egentliga ändelsen för Infinitiven i Swenskan är a. Man skulle wiſerligen hafwa svårt att uppgifva den ursprungliga Infinitiven till alla enstafwiga Verber: likväl äro flera bland dem, hos hvilka den längre nog bibeöhöll sig i språket, t. ex. di, gå, sätta, se, hvilket hette: dia, gånga, stända, sätta.

Rec. twiflar, om man lika rätt kan säga: drüpít, flygit, galt, galde, klyfvit, knytit, krypit, knitit, klycitet, kälkvit, smygit, smollit, spollit, spridit, stridit, strykit, trytit, wräkit, wägit m. fl. som: drüpít, flugit, galit, gol, klyfvit, knutit, krypit, knite, struit, kälkt, smugit, smält, spilt, spridit, stridit, strukt, trutit, wräkt, wägt, m. fl. Supinum af Ryta heter ej rytit utan rytit: af Smyga heller smugit än smygit: af Snyta wanligare snutit, snuten, än snyttit, snyten.

Se widare tabellen till s. 185. Det wore för widlöftigt att uppehålla sig vid hvarcenda ord: Rec. hade äfwen här, som på andra dylika ställen, önskat, att Förf. genom

något särskilt tecken utmärkt de böjningar, hvilka i skrifspråket antingen äro föräldrade eller ock ej ännu wunnit burskap.

Hvarföre man skall skrifwa Gret. Let med E s. 188., kan Rec. ej inse. År det någon skillnad i uttalet mellan lät af låta-tillata, och lät af låta, gifwa ljud, så är det sednare, om ej Rec. bedräger sig, just det som har den starkaste tonvikt, då det förra af somliga uttalas nästan som lät. Stafvar man Let (hwilket egentligen är en gammal imperf. af lita d. å. se, hwadan anlete, lsuslett m. f.), så borde man ock skrifwa lete för lätet.

Förf. anmärker s. 189., att "många verber, som af ålder blifvit böjda efter tredje Konjugationen, hafwa med tiden jemte sin äldre form antagit en nyare efter den första el. andra Konjugationen, t. ex. Dräpa" m. fl. "Detta har gjort, att flera af dessa verber hafwa alldeles förlorat wiha böjningar af sin äldre Konjugation, och bibehålla dem som tillhör den nyare. Så t. ex. — Imperat. Twinga i stället för Twing; präs. indic. Twinger i stället för Twinger; imperativus Simma bättre än Sim".

Få språk äro så regelbundna, att icke afvikler och sammanblandningar af konjugationer äga rum. I Latinen säger man, att In-sinitius skall bestämma, till hvilken konjugation ett verbum hörer: således är vetare af haeröre af den andra, cup're af den tredje, haurire af den fjerde. Vill man tala noggrannat, så hörta likväl dessa verber endast till en del räknas till ofwannämnde konjugationer: ty onekligen hörer vetui, vetitum, till den andra, haesi, haesum, till den tredje, cun-pivi, cunpitum till den fjerde, och hausi, haustum till den tredje. En dylik sammanblandning af konjugationer äger också rum i wiha Svenska verber. Twinga, Simma höra dock till sådana verber, som på en gång

böjas efter flera konjugationer (verba abundantia). Enl. Rec:s tanke böjes Twinga, riktigt efter första Konjugationen: Twinga, Twingar, Twingade, Twingat: Imperf. Twang och Perf. Twangit äro efter tredje konj. På samma sätt förhåller det sig med Simma: Lidner sjunger:

"Se der den stolta wall, som af koraller
glimmar,

Kring hwilkens perlyrmd en mäktig
hwalsitt Simmat" —
saledes icke simmer, hwilket Rec. dersöre likväld ej will förkasta. Man torde äfven kunna säga Simmade, Simmat; Samm, Sammit hör i alla fall till tredje konjugationen.

Svenska Syntaxen (s. 202 o. f.) är knappt nog lättfattlig: alla reglor böra vara högst enkla både till innehåll och framställnings-sätt. Men det är redan anmärkt, att Förf. ej tyckes hafwa skrifvit egentligen för Begynnare.

Ganska riktigt har Förf. afhandlat Svenska Rättsläsningen (s. 225) och Rättskriften (s. 251) efter Etymologien och Syntaxen; ehuru man måste tillstå, att den wanliga indelningen af Språkåran gör det svårt att iaktaga en wederbörilig ordning, huru man än will låta des fyra delar följa på hvarandra. Vår Förf. lemnar även exempel derpå. I den förra afdelningen om Rättsläsningen har Förf. infjutit någonting, som snarare hör till Etymologien, neml. Particulae Inseparabiles. (s. 228.) Wid dessa Partiklar är åtskilligt att erinra. An och Ant synas vara samma partikel: den sednare har fått ett t för välljudets skull t. ex. Antworda. Ant-förwant har Rec. aldrig hört; men väl An-förwant. Wid Um kan anmärkas, att det är dessamma som präpos. om; hvarsöre äfven flera skrifwa omgånge, omgås, o. s. v. Samma partikel skrifwas äfven i wiha ord und, t. ex.oundgånglig ehuru det wiherligen är lika rätt att skrifwas

ounigånglig. Hän, här, är ej Particulae Inseparabiles. Kellgren sjunger;
"Blodet torkade bort, kinderne wissnade
hän" —

flera exempel att förtiga: föröfrigt är detta ord sannindragit af hädan, och kan nyttjas på samma sätt. Att partikeln här äfven nyttjas särskilt behöfver ej bevisas. Sär i orden så ekstilt, särdeles o. fl. är snarare ett substantivum än en partikel. I här skref man fördom ofta nog, och ännu får man i dagligt tal höra detta talesätt. — Mat är väl snarare ett adjективum än en partikel. I wissa landsorter brukas det åtminstone så ännu, ehuu i en mera inskränkt bemärkelse än det trosligen fördom haft. Nec. har endast hört det nyttjas om hundar hvilka är noga på sin makt. Sagax, Cautus, tyckes hafta varit hufwudbemärkelsen. Deraf Warsam, Warlig, Waena, Allwar, o. fl. ord. — Å brukas äfven såsom en vanlig präposition. — Ö torde knappast kunna här upptagas: man kan ej påminna sig, att det förekommer mera än i det anfördta ordet ökänd. — Härledningsstafwelserna (s. 228) höra väl och snarare till Etymologien.

Läran om Ljudwigten (Accenten) s. 230 o. s. är enligt Förs uppgift, lämnad af Regnér. Förf. tyckes i åtskilliga afseenden twifla om sin föregångares pålitlighet, och det förundrar Nec., att ej se åtminstone Adlerbeths företal till Åneiden begagnadt. Man har redan i denna Tidning rappert kämpat för att befasta Metrikens grunder, och den som endast kan åsyfta att framförlära Verklärans grunddrag, torde hafta tillräckliga hjälpedor, om han jämför med Regnér och Adlerbeth den Svenska Verklärans i Phosphorus, stridskrifterna mellan Wallenberg och Palmblad i Svensk Litteratur Tidning, Dr Franzéns företal till Adlerbeths översättning af Metamorphoserna och den deraf föranledda Recensionen i denna tidning, samt slutligen en särskilt utgivwen afhandling, äfven i denna tidning recenserad. —

I en så fullständig Språkkära som denne borde wäl ej gerna saknas en utförligare afdelning om Prosodien; men det tyckes, som skulle hr Boivie, lika med de fleste, anse denne del mindre nödvändig att lära känna.

Efter de mera flystiga undersökningarna om accenten om lång och kort stafwelser, afhandlar s. §. Bokståwernas Utval. Borde ej Språkkäran börja just med detta? Och är ej detta ett prof, huru licet den wanliga indelningen af Grammatiken kan förlikas med en naturlig följd af de saker, hvilka skola framställas? Det synes åtminstone onaturligt, att redan i §. 2. tala om stafwelser, och först i §. 5. om bokståwernas utval. Man kan wäl invända, att uttalet af wissa bokståwaler, i synnerhet af E och O, beror på bestaffenheten af dem stafwelser, i hvilken de stå, men alla sådana exemplen kunde få sitt eget rum. Nec. kan ej frångå den önskan, som han redan förut en gång yttrat, att en Språkkära måtte följa en naturligare ordning, så att man ej stundom antoge saker såsom bekanta, hvilka först efteråt blixtwa framställda. Mot den fördel, hvilken en sådan method skulle medföra, synes den ringa, som kan hämtas af en mer eller mindre logisk indelning i hufwudstycken, kapitel, paragrapher m. m.

I läran om Räkkeskrifningen, som vidtager s. 251, har Förf. hufwudfältigen följt Svenska Akademien; men det är dock hans förfest, att enkelt, kort och redligt hafwa framförlärt denna länkliga del af Språkkäran. Nec. inskränker sig till några så tillägg.

Man antager allmänt, och ej utan föl, att det korta vokalljudet å bör teknas med O, det långa med den egentliga bokstaven. Men finnes det ej äfven i sjelfwa werket ännu en fin skillnad mellan dessa ljud, och skulle man ej genom den kunna förklara åtskilliga afvikelser från denna regel? Håf och Hof, Bål och Bol. Huda icke aldeles lika, liksom de ej eller betyda desamma: äfven i stafwelser med dubbel konsonant, hvilken gör skillnaden

mindre märklig, kan man, om ej Rec. besdrager sig, upptäcka något sådant, t. ex. Stolt och Såt; Gårt och Godt; Fälla och Fjolla m. fl. År denna anmärkning riktig, så bör man ej råka i bryderi, huru ord böra skrifwas, hvilkas uttal i allmänhet är stadgadt, t. ex. Fogel. Man har i sednaste tider börjat temligen allmänt att skrifwa fågel; men Rec. twiflar, att ett så starkt å-ljud finnes i detta ord. Särskilda dialektter göra undantag; således påminner sig Rec. att i Djurst Härad af Calmare Län hafwa hört åtskilliga ord, hvilka skrifwas med O, uttalade med klaraste Å^{*)}

Med För. är Rec. fullkomligt ense derom, att Statsbyggnadsprincipen är den som vidsträckast verkar i å (Rec. wille säga egentligen den enda för) Svenska stasfningssättet. (Hvilket åsven lärer vara För:s mening, se s. 252.) Etymologien kan ej gifwa någon annan princip, som med den förra kunde råka i strid: det borde ålminstone vara möjligt, att förlikta dessa fordringar. Rec:s tanka är, att man bör följa etymologien, då man kan göra det utan att gifwa orden ett utseende, som strider mot deras rätta uttal. Att en bokstaf, särdeles en volal förbytes till en närlägtad, må väl tillåtas utan att seiu mes etymologien. Andra språk lemnar derpå mångfaldiga exempel. Med rätta skrifwer man hella af hel el. Hela. Rensa af Ren o. s. w. det Dubbla konsonantljudet, som följer i dessa ord, åsvensom i Egna, af Egen försvarrar detta stäffsätt; men ett annat förhållande är med Åga. Agor; ehuru dessa ord åsven häftstämma af Egen. Huru lätt vekaler i syn-

nerhet kunna omväxlas, märkes af åga, hvilket i det äldre äldre språket hette åga. — Några wilja ännu skrifwa Högd, såsom substantivum af Hög, till skillnad från Höjd, partici- pium pass. af Höj; men enl. Rec. tanka är det ej enligt med språket att gifwa G efter sin volal ljudet af J, utom i slutet af ordet, såsom i berg, färg, o. a. och åsven i dessa tyckes g hafwa tillkommit genom en osäkerhet i uttalet. Rec. har i wijsa landsorter hört ságas bergen, färgorna, o. s. w. med starkt G-ljud. Men ingenstädes lärer i uttalet finnas någon skillnad mellan höjd subst. och höjd partic. Föröfrigt äro påtagligen Hög, höja, höjd, alla af samma fram, ehuru de närlägtade konsonanterna omväxla.

För. har åsven s. 253 nämnd den så kallade Ordskilnadsprincipen, likväl med en nödig insträckning. Denna är dock snarare en förstörare af alla principer. Den är oduglig och förkastlig: 1) emedan den blott i några få händelser kan användas, och alltid ett stort antal af ord måste återstå, der den aldrig kan nyttjas. Huru will man t. ex. skilja genom stasfningen Hof (måttå) och Hos, (hästhof)? — 2) Den förleder till försöket att för alldeles till skillnads årtida ord hitta på olika bokstäfver. Var skift består dock ej af hieroglyffer, hvilka beteckna, sjelfwa föremålen, utan af bokstäfver, som utmärka ordens ljud. Hvar till tjena det då att stasfwa Högd, o. s. w. i stället för Höjd, såsom hvar och en uttalar det? Ett sådant orimligt påhitt, som dock af bruket blifvit helgadt, är det att skrifwa pronomen I med en bokstaf, som i Svenskan är Konsonant, ehuru det uttalas alldeles lika med Präpos. I. Adlerbeth är bland våra gode Författare den ende, som skrifwer I, till skillnad från i; ett exempel, som förtjente att allmänt följas. Den första skads, som densa falska grundsats har gjort, är den att af olika bemärkelse skapa olika ord. Vijsa missbruk i detta fall hafwa redan kommit till en sådan stadga, att de svårlijgen torde kunna ut-

^{*)} En närmare undersökning af våra dialekter skulle otroligt bidraga till en särkare känsledom af vårt språk. Ett sådant företag wore värdigt våra Universiteter, der en förenings lättast kunde göras mellan nitiska och kunniga män från alla landstap.

rotas; och hade det varit möjligt att alltid påhitta tillräckliga utvägar till olika stafningsfält för olika bemärkelse af ord, så skulle vårt språk haftvisit ännu mera inträfladt än som redan skett. — Hvar och en språtkännare vet, huru vissa ord med tiden förändra bemärkelse, af hvilka stundom flera, stundom färre bibehållas. Artig betyddé egentligen den som är af någon art, såsom vi se af sammansatta ord, och företrädesvis den som är af god art. — Höftig, den som är, såsom det höfwes, likasom decorus af decet. — Lustig, den som är full af lust och fröjd. — Lättfinnig, den som är lätt och glad till sinnes. — Beskedlig, den som vet besked o. s. w. Nu haftva dessa ord en mycket inskränktare betydelse, och endast en sådan. Andra haftva bibehållit en flerfaldig t. ex. förlåta, relinquere, condonare, är samma ord; att förlåta en oförrätt är detsamma som att lemnna (remittere) den, så att man ej mera tänker på densamma. De haftva varit, som af dessa begge bemärkelse velat skapa twenner färsilda ord; och detta orimliga söndringsbegär har ej sällan föranledt afviksel i stafningsfältet. Och (et), Och (eliam) har man gjort till twenner ord, då det är ett onda med twenner bemärkelse, alldeles svarande mot det Latiniska et, hvilket ej sällan betyder åfwen. Sedan man bortlästat ch i alla andra Swenska ord, ser Och nu något främmande ut. — Man skiljer mellan pligt (officium) och plikt (multa); men funna ej begge dessa bemärkelse härledas ur plåga (curare)? Vära förfäder haftva ej ansett böter såsom en förlust (damnum) å den brottsliges sida, utan såsom ett præstandum, en skyldig upprättelse; hvarsöre åfwen bot, som har en mera omfattande bemärkelse, utom det att den är sing.

till böter) är stamord till bota, hela, återsätta. — Man har velat skilja Lofwa, göra löfte, från Läfwa, prisa; dessa bemärkelse torde dock ej vara så alldeles främmande för hvarandra, att man af dem behöfver göra twenner färsilda ord: i det Grekiska *εὐχές* finns de begge, ja de ligga åfwen i det Grekiska *εὐχαριστία* och det deraf härledda *eucharistia*. Tykarnes Loben och Geloben är mera åtskildt, men af samma stam. — Man kan finna dom mellan de mest olika bemärkelse af ord finna föreningspunkter. Hvilken olärd skulle väl tro, att biswärm och förhört i Latinen är ett enda ord (examen)? Begge bemärkelserna händeras dock otvungen af exigo. Mången skall anse mig för djurf, om jag yttrar den förmodan, att sigta (t. ex. mjöl) och sigta (t. ex. med en böxa) ej äro twenner ord, utan blot olika bemärkelse. Att se är stamordet till sigte, sigta, ansigte, insigt o. s. lärer ej bestridas: men se innebär åfwen att skilja, utskilja, hvaraf den andra bemärkelsen af sigta, sigta. Det Latiniska Cerno innesattar åfwen begge dessa begrepp.

Nec. slutar sina anmärkningar med det vissan att Dr Voivics förtjenstfulla arbete måtte blifwa kändt och begagnadt. Vid den allmänna undervisningen skulle dock denna språklära lättare winna infest, om den på sitt ställe wore mera lämpad efter begynnares fäningsgåfva.

Upplagan har den förtjänsten att wars ganska correct, såsom i allmänhet andra skrifter, utgifna från Dir. Nordströms tryckeri.

Swensk Literatur-Zidning.

N:o 22.

Måndagen den 28 Maji

1821.

Recension:

Thorild. Tillika en philosophisk eller ophilosophisk Bekännelse. Af E. G. Geijer. Första Delen. Upsala, Palmeblad & C. 1820. 122 sidd. 8:o.

Det är icke utan twekan, som Rec. till granskning företager sig närvarande Bok. En sådan twekan måste han dels erfara, då han mäter sin införänkta förmåga med den Genialitet, som utmärker den skrift han skall exponera och bedömma; dels när han eriarar sig det uppeende den föranledt, då den — den lugna forskningens product — blifvit framdragen för en juridisk domstol och det allmänna interset, ej blott wettgirighetens utan öfwen myfikenhetens — — derigenom uppväckt; dels åter, då han fäster sin uppmärksamhet på den verkliga snöpliga afvisning, som, i förhand blifvit nedlagd i sjelfwa boken, af all granskning, då der talas om de Lärde, hvilka äro swage i tron, och om Critici, som icke förstå hvad Boken betyder. Det är mer

än möjligt, att Läsfaren skall finna Nec. vark i detta nu nämnda förhållande; så mycket är dock värt att han redligt, efter sina krafs-ter, hemödat sig att begripa denna högst märk-wärdiga Skrift, och då Nec. hoppas att spåren af detta redliga bemödande klart nog skola synas i hans Recension, tröstar han sig i medvetandet, att Författaren till den förhänden warande Skriften är en Literatör af förs-stra rangen och som sådan är han upphöjd vid den slags egenfärlek, som till försaka undersökningens och pröfningens fri-
rätt. —

Först, för att gifwa dem, som med isträz-ga warande Bok icke gjort någon befantskap, om densamma ett riktigt begrepp, må det anmärkas, att desf. huswudföremål är att leda till en Charakteristik öfwer Thorild. Denna har Hr Geijer icke welat kläda i formen af en Lefwernebeschreibung, af det säl, att han haft sig bekant, "att Thorild var en afgjord fiende till alla Lefwernebeschreibningar öfwer författare, och särskilt önskat, det ingen måtte göra sig besvär med hans egen (sid. 1)". Om nu en sådan warit mera retande och behaglig för myfikenheten, så måste man dock medge att

det sätt Hr Geijer walt, måste leda till wida
viktigare och allmänligare lärorikare resultater,
i det att han företagit sig att fatta och förs
klara Thorilds auctorliga bana i sammanhang
med det hela till hvilket den hör. Det är så
ledes Thorilds intellektuella biographi som Förf.
här haft i sigte att lemnna. Med den snilletes
skarptblick, som är Hr Geijer egen, har han
dersöre först omfattat hela den auctorliga verl-
den, och, i likhet med den Författare han
haft att charakterisera, funnit att det råder,
inom denna verldens inbyggare, en wiss be-
ständ och gifwen olititet, churu han, så wäl
i afseende på clästers antal, som principen
för deras indelning, skiljen sig från Thorild †).
Hr Geijer delar dem neml. i allmänhet i "bil-
dande, hvilka gå skapande tisväga" och i "sök-
lände" hvilka twertom förfara "upplösande,
söndrande, förklarande" (sid. 4); med hvil-
ken delning Förf. "öfwerhuswud utmärkt skil-
naden emellan det poetiska och philosophiska
Sniillet". Dock då det, i naturen, icke gif-
wes någon egentlig klysta mellan twenne mots-
satta, utan alltid, på något sätt en öfvergång
dem emellan är beredd, så gifwes det äfwen
mellan den poetiska bildningskraften och den
philosophiska skarpsinnigheten, en mängd af
mellangrader, i hvilke dessa båda egenskaper
synas nästan lika förena sig. "De göra det
så mycket lättare — anmärker oändligen rig-
tigt vår Auctor — som de aldrig helt och hål-
let kunna umbära hvarandra. Till en före-
ning af begges högsta kraft kommer det lif-
wäl aldrig hos en och samma, just emedan
de äro af så motsatt natur. Dersöre der hä-

†) Denne bar neml. i en särskild Skrift: *Ordo reipublicae literariae etc. inedita Literatörerne i trene Cläster: Institutores, quia ad artes instituant; auctoritate cuique sua; Constitutores, quia varias artium formas constituant; majestate ingenii: Statores, quia nativa iudicii veri divinitate artes primo statuant.*

da finnas i betydligare mätt, neutralisera de
hvarandra, och det uppstår mindre någon e-
gen ny energi, än en allmänlig, högt billig
receptivitet eller fattningsgåfwa: den slags
själens fallenhet, som äfscar att i sig upptaga
det rent warande, och hvila derwid: en egen
allblick, för hvilken tinget i sig sjelfwa äro
klara, och som finner sig med verldens inre
lis och ordning befryndad (sid. 5)". Hvar
och en, som med Thorilds författar-lynne gjort
en närmare bekantskap, måste twifwelsutan in-
se, att han härmed i allmänhet blifvit char-
akteriserad. Men genom en bestämning i all-
mänhet, är ännu ingen individuel plats be-
ständ, och således kan härvid undersökningen
icke stanna. Dersöre, till följe af en regel,
den Thorild så ofta upprepar: *Fit denominatio a poliori*, måste man wäl anvisa Tho-
rild sin plats ibland de Söklande — "han
war ock en söklande" säger Hr Geijer oändli-
gen skönt, "en sökare till Sanningens Guds-
rike" — eller i den philosophiska skaran, då
"med denna lättörliga känslighet, detta ren-
lifliga sinne för alt, var likwäl den philo-
sophiska anden hos Thorild den herrskande
(sid. 6)".

Men då inom det philosophistka området
ännu är temligen widsträckt rum, för att, äf-
wen genom denna sednare hänvisning, hafwa
Thorilds plats beständig, måste ännu en ny
infräckning företagas. För att till en sådan
bereda sig, anmärker Hr Geijer, sid. 90, att
man i Philosophien hittills antingen "sökt att
härleda kunskapens materia ur dess form, eller
kunskapens form ur dess materia", i anledning
hvaraf han antager twenne slags antingen
formalistiska eller materialistiska Systemer i
Philosophien. Men då Förf. tillika trott sig
finna, "att mensliga tankan blott genom
ett slags väldsam hållning kan dröja i någon
af de båda ytterligheterna", dem han troer
i de twenne slags namngifna Systemerna var
uttrycka — så yrkar han att Philosophiens
Historia äfwen måste erbjuda wiſa systemer af

annat slag, dem han föreslår att kalla "Öfvergångssystemer (sid. 94)". Det charakteristiska hos de ytterliga systemerna, anser han vara en atheistisk, deremot hos öfvergångssystemerna en pantheistisk riktning (sid. 99), hvilken dock yttrar sig antingen öfvervägande dogmatiskt eller ästhetiskt. Slutligen heter det, att liksom Spinoza är representanten för den dogmatiska Pantheismen, är Thorild det för den ästhetiska (sid. 104), — och dermed är hans egentliga, individuella rum säkert afgjordt, så fram — hvarpå Rec. intet ögonblick kunnat twifla — Förf. förmår i den kommande undersökningen af Thorilds charakter såsom "Skald, Witterhetsidkare och Philosoph", att styrka sin bestämnings riktighet. —

Då med den utveckling Wettenkapen för det närmarande tillvunnit sig, för all widare fortgång det är högst nödigt att wända blicken tilbaka och öfverståda de flätter Menniskoanden redan förvärvat, eller uppmöta de trakter den hittills intagit, och detta icke är möjligt utan ex i sakens innersta natur djupt trängande classification, tror Rec. att man är skyldig Hr Prof. Geijers mycken tacksamhet för de inledningar till en sådan classification han uppgifvit *. Då detta ämne, enligt Rec:s tanke är så viktigt och af så stort intresse, anhåller han, att med några ord så anföra vissa anmärkningar, hvilka, om de också skulle befinnas icke tjenliga att sätta faken i bättre dager, åtminstone torde kunna göra det gagnet, att leda flickligares närmare uppmärksamhet på detta ämne. Det synes neml. Rec.

* Wiserligen hafwa Philosophiens Hälsatecknare sedan längre tid indelat Systemerna ån i realistiska och idealistiska, ån i dogmatiska och kritisika o. s. w., men det lärer icke kunna undsätta någon sakunnig, huru lôga alla deka på utan svårfondade indelningar kunna jemtbras men den osynnämnde Hr Prof. Geijers klassificering.

som, för den skarpare begründningen, Prof. Geijers fyra Claser skulle sammanmälta till blott twenne. Den ena af dessa Claser skulle, enligt denna mening, innehafva de systemer, hvilka hufwudsakligast gått ut på forskningen efter innehållet af, och yttersta grunden för alla tankans operationer, således egentligen syskelsättande hela kunskapsförmågan. Deha, till hvilka Hr Geijers Öfvergångssystemer borde böra hänsyras, wille Rec. kalla metaphysika. Åter å andra sidan wille han sammanfatta alla de Systemer, hvilka förenämligast fastat sig vid willkoren för Tänkandets möjlighet, för att säkert bestämma huru långt mänskans kunskap kan sträcka sig, inom den andra claseren, hvilken kanske borde få namn af logikalisk †). Under denna upptäcker man dock snart twenne bestämda Genera, enligt de båda Afdelningar i hvilka den egentliga Logiken sjelf naturligen sönstrar sig, och dersöre förmadar Rec. att dessa Genera snarare, än formalistiska och materialistiska, — som Hr Geijer wil — böra få namn af elementära och methodiska. Om nu den metaphysiska Claseren också under sig innehållar några distinkta Genera, om deras allmänna charakter är pantheism, om de dithörande Systemerna "erbjuder ett slags hווila", enligt Hr Geijers påstående (sid. 94), detta, med hvad mera som egentligen kan röra detta ämne, förbehåller sig Rec. att framdeles undersöka. Här wille han dock nämligen, det han icke tror att Hr

†) Då med det latiniska ordet Intellectus man bestämdast utmärker kunskapsförmågan i sin helhet, och åter med namnet Ratio den mera inskränkta på begreppsbildendet rigtade Kunskapsförmågan, så skulle dessa båda claser åsynen kunna kallas den intellectuala och den rationala — och kanske rigtigare för att undgå den obestämdhet, som ligger i termen metaphysik — då det än ej så bestämt är afgjordt, hvad Metaphysik är eller kan vara.

Prof. Geijer, fulle noggrant hämfört wisa Systemer till den cloß inom hvilken de räts-
wift höra. — Till öfvergångsystemerna räknar han neml. först det Spinozistiska, som var af en realistisk, sedan det Leibnitzistika, som var af en idealistisk natur (sid. 95) och slutligen det Kantiska, som är "af egen art (sid. 99)". Om Spinoza och hans Värobjgnad längre fram; men hvad det Leibnitzista angår, ifall man kan kalla det ett utförda System, så kan Rec. åminnande så widt han känner det, omöj-
ligen inse annat än att det måste räknas som ett elementär-logikaliskt System. Man erin-
fig att i spitsen för det och som den högsta
ledaren af dess construction, står det rent af
logiska Principium Rationis sufficientis,
af hvilket hans Harmonia prestabilita är
en metaphysisk omklädnad och Monadläran en-
dast en beständig deduction. Deraf hafwa ock-
så de som sednare bildat Leibnitzistka lärosats-
herna till egentligt system, Wolff, Baumgar-
ten m. fl. hufvudsakligast inverkat på den
philosophiska Methoden, churu det är gifvet,
att, då i Philosophien Methoden med Inne-
hållet i grunden är identisk, den icke kunnat was-
ta utan sitt inflytande åfwen på detta. Sam-
ma förhållande är med Kantismen, ett metho-
diskt-logiskt System, af Lockes Empiri betin-
sadt och på wikt sätt till motsats med det-
samma utförda, för att wisa det hela vår
kunskap inskränker sig till willoren för uppfat-
tandet af företeelserna. Kant har ju också, i
theoretiskt afseende, egentligen icke gjort an-
nat än med psychologisk analys ur kunskapsför-
mågan framlettat; å ena sidan de båda sinlig-
hetens ursprungliga former, eller tid och rum,
och å den andra, Categorierna, såsom utgö-
rande des vilkor, och dervedot är antagandet
af det så kallade Ding an sich, såsom objectis
witetens grund, ett werk, som bekant är, ej
af Kant sjelf, utan af hans Anhängare, chur-
ru det måste medgifwas, att i Mästarens eg-
ne Värlosater wäl anledning förefinnes till ett
silt antagande. Hwad åter Kants förtjenster

om den practiska Philosophien angår, så wi-
sar hela hans Philosophi, att de ytterst has-
wa sin grund i hans eget sedliga intresse, som
nägorstädde från behöfde att skaffa sig trygg-
het i anseende till sina och mänsklighetens hög-
sta förhoppningar. Den kantiska Ethiken —
hvilken Hr Geijer sjelf angiswer som forma-
listisk (sid. 37) — således bestyrker blott ännu
mera Rec. mening om naturen af Kantismen,
såsom ytterst methodisk, hvad redan sjelfva
bekräftheten af lärans Huswudskrifter: Kris-
tik der reinen Vernuft, — der practischen
Vernunft, — der Urtheilskraft, i det ytt-
re angiswer. — Rec. fruktar icke att den,
som werkligen gjort sig reda för wigen af att
hafwa allt hvad, som faller inom området sjä-
lvt af Philosophien sjelf, som af dess Historia,
fullkomligen bestämdt, skall anse dessa an-
märkningar för alldelers obetydliga; emedlertid
will Rec. icke vidare förlänga dem, utan
öfvergå till en annan del af Hr Geijers ges-
nialistiska skrift, hvars wigtighet är mera alls
mänt inhående.

Under sitt bemödande att finna de ofwan
ansfördä bestämningar af Philosophiens olika
Systemer, dem han behöfde, för att kunna
utmärka platsen åt den Auctor han hade att
charakterisera, måste Hr Geijer widtöra den
egentliga bekräftheten af Philosophien, i alls-
mänhet, hvilken endast kan utletas ur dess
uppgift. Detta har nu gifvit anledning till
hans philosophiska belännelse. Enligt denna,
är Philosophien det abstracta tänkandets barn,
blott ett renande af kunskapens organ, en
förberedelse til werkelig kunskap. Har dene
förberedelsen nått sitt slut, så börjas först åtrån
efter denna werkliga kunskap (sid. 32), hvars
båda stora föremål, "enligt de Gamla's ut-
tryck", är de mänskliga och gudomliga tinga,
eller, "sässom det egnar en Christen att
säga *), Naturens och Nådens riken (sid. 7).

* Rec. sdrifvar werkligen icke hvarken betydelsen

Denna kunskap winnes genom förmågan att fatta dessa båda riken. Men all fattning är ursprungligen ömsesidig, så att människan ej kan fatta hwarken Naturen eller Uppenbarelsen utan att fattas af dem tillbaka (sid. 7 o. 8). Kunskapen förutsätter alltså oundvikligen, för sin möjlighet, en gifwen enhet mellan "människan å ena sidan och Natur och Uppenbarelse å den andra" (sid. 11). Till denna enhet kan således omöjlichen Philosophiens döda, utan blott Erfarenhetens lefsvande kunskap föra oss (sid. 32). Erfarenheten är neml. product ensamt af det enheten i full helhet fattande sinnet, d. ä. den fullständiga föreställningskraften eller begreppet i förening med lust eller oslust. Härav följer att renandet af denna kunskapsorgan — Philosophiens syfte — ej blott kan vara en theoretisk, utan äsven practisk an gelägenhet, och Philosophien således, i sin ägthet, ej endast lära utan lefwerne (sid. 34). Bemödandet måste dock icke endast vara att rigtigt erfara, utan äsven att inräcka sitt lefwerne efter föreskrifterna af det goda och rätta. Då förmågan att kunna inräcka sitt lefwerne så eller så, förutsätter full frihet att bes

eller äfslutningen af denna elakul; ty han kan, ner hr Prof. Geijer sde väl och aktar honom för høst, att ett önonblick kunna mistänka af sigten att dermed wilja ge sig ett sken af leumleri — och Rec. sär så försvenska ordet Trömmelsei, för att beteckna en sak, som, des bättre, marit den vedlige Svensken hittills få obekant, att han på den ej behöft något namn. Vist är åtminstone att elakulun kunnat vara borta, ty då den Christine, enligt Apostelns ord, icke är trålinnans utan den frics barn, är han icke bunden vid några visa termer. Detutom är uttrycket, om det gör anspråk på bibliothec, orrigtigt. Bibeln känner ej ordet Natur i denna mening. I stilen af den Heliga Skriften dorde det heta Lugens och Nådens Riken.

främma sig, men å andra sidan fördran, att denna inräckning shall se ester regeln af det rätta, innebär twingande nödwändighet, så framstår här en motsats, emellan hvilken en "ömsesidig Enhet", måste sökas, så wida Postulatet shall kunna tillhyllest göras. Men då Philosophien, utan möjlighet att ur sig ensamt förklara det gudomliga och således i afseende på gifwande af den erforderliga enheten är insolvent (sid. 92.) så är det endast Religionen, som åt de moraliska ideerna kan skänka verklighet (sid. 44). Denna moraliska verklighet kan neml. icke gifwas utan i åtfärdande af den fullkomliga, d. ä. den gudomliga människan (sid. 68), hvilken åter icke är någon annan än den i föttet uppenbarade Gus den, hvilken tillvägabragt den försoning om hvilken Religionen lärer. Dersföre är den verlig blifna Philosophien i och med detsamma, Religion (sid. 114).

Sådant är, i största forthet sammanfattadt, — så widt Rec. är i stånd att begripa det — egentliga resultatet af vår Tänkares philosophiska bekännelse, den han också kallar ophilosophie, emedan "den söker ådagaläggta otillräckligheten af allt hvad man vanliger kallat Philosophi" (Föret. s. 11°). Då, enligt hvad hela Människans Historia tyckes ådagaläggta, det är ett af människans innersta grundbehöf att philosophera, och dersföre hwarzje förförande af detta behöfrets giltighet rörer människans aldra innersta wäsende, så tror Rec. sig böra egna åt hr Prof. Geijers hithörande satser en närmare granskande upp märksamhet, för att se om de väl äga den evidens, som twingar os att erkänna Philosophiens otillräcklighet. Denna underöfning tror Rec. sig böra anställa med så mycket större noggranhet, som han, genom deras hållande bredvid hvarandra, trott sig finna, att de, snarare än att vidare bekräfta påståendet, rent af upphäfva hwigrann inbördes, genom af gjorda motsägelser.

Så heter det, i Företalen, sid. 111, "öf-

wertygelsen att mänskligt wetande, ej mindre än mänskligt samhälle och mänskan sjelf, besöfwer en Försöning, för att komma till hälsa och klarhet, att "Philosophien således endast såsom Religion kan sjelf vara en werlig", denna öfverhylgelse förklaraar Förf. sjelf vara hans egentliga wurm, den han ej kan bli qvitt. — Widare, sid. 92. "Philosophien är insolvant med det att hon inser omöjligheten att ur sig ensamt förklara det Gudomliga". Och sid. 112—114. "Genom uppenbarelsen, hvilken, såsom sagdt, förfuget ej ur sig sjelft kan föda, ehuru den uppfyller allt och längt mer än förfuget kan tänka, är nu och Philosophien först werkeligen objectif, d. w. s. har sitt i början blott i ren möjlighet existerande object, i ren och fullkomlig werlighet för sig; i hvilken allt förfugets och all tankas gudomliga uppfyllelse Philosophien äfwen sjelf sig i sitt object förlorar, samt existerar blott såsom det klara gudomliga sinnet, såsom den gudomliga kärleken sjelf i mänskan; eller den werligblifna Philosophien är i och med det samma Religion". Men, heter det, sid. 100. "objectif eller i anseende till sjelfwa resultata religiöst är Philosophierandet blott genom ett werkligt tillgivande af den uppenbaraade gudomliga Sanningen". Härmed är väl så tydigt som möjligt uttaladt, att Philosophien skall genom Religion upphäfwas och i den försvinna, och således tyckes vår Tänkare vara alldeles öfverens med de Satser dem C. A. H. Clodius, i sin Grundriss der allgemeinen Religionslehre (Leipzig, 1808) framställt. Då det nu åter icke kan nefas, att skillnaden mellan Philosophi och Religion egentligen veri består, att den förra har sin grund i begreppet och den sedanare åter i fänslan, måste det bli fwa en ren omöjlighet, att den ena kan undanträcka och tråda i stället för den andra, åtminstone lika så länge, som det är omöjligt för fänslan att upphäfwa begreppet eller twertom. Ett sådant upphäfwande måste desutom vara ännu omöjligare, då man

betänker, att Hr Prof. Geijer, sid. 17, besämmer, att "Uppenbarelsen är kunskapens positiva: Philosophien dess negativa (söndrande, formella) sida", hvarigenom han sjelf sätter Religion och Philosophi i ren motsättning, såsom poler till hvarandra. Då nu, som Hr Geijer sjelf, sid. 40, medgifwer, af dylika motsatser, ingendera utan den andra är tänkbar, så gifwes ej det negativa, så gifwes ej heller det positiva på samma sätt som A Polen blott är till så länge B Polen är det, och så twertom, så foljer, att i och med det samma det negativa i wetendet, eller Philosophien, förlorar sig i det positiva, i Religion, så upphör äfwen detta positiva eller Religion, såsom sådan. Det är wiherligen sant, att mellan de båda Polerna, gifwes en indifferenspunkt, der de båda motsatta öfvergå i hvarandra, men der blir icke den ena Polen beständande, med uteslutande af den andra, utan båda twå försvinna i ett tredje, hwars wösende utgöres af den innerliga föreningen mellan dem båda. Detta tyckes äfwen vår Tänkare för ett ögonblick hafwa erinrat sig, och deraf har han, sid. 115, uttryckt denna Polaritet sålunda: Philosophien, "dena rent subjectiva Wettkap har åter sitt fullkomliga object, all kunskaps högsta existerande föremål, sig uppgifvet i den på Uppenbarelsen grundade Gudaläran (Theologi). Begges harmoni uppenbarelsen såsom förfugets uppfyllelse, förfuget såsom uppenbarelsens förklaring (NB) är Religion — all kunskaps på engång ljus och hjerta". Således angifwes här Religion, som indifferensen mellan de båda Polerna, Theologi och Philosophi. Rec. will här ej uppehålla sig med en widlöftig besvisning af, att mellan Theologi och Philosophi, ett sådant polaritets-förhållande omöjlig kan äga rum, emedan det inses af en hvar, som wet, att Theologi intet annat är, än ett dogmatiskt användande af Philosophiens resultater och method på Religionens sanningar, för att systematisera dem, utan blott

göra läsaren uppmärksam på det motsägande mellan denna nu sist anförla fästsen och den från sid. 17 anförla, enligt hvilken Religionen sjelf war en af polerna, då den åter här framstår som indifferensen.

Lika omöjligt har det, åtminstone för Rec., warit, att förla åtskilliga andra af Hr Geijers meningar om Philosophien, deß väsen- de och föremål, med de redan anförla. Vi böra neml. hågkomma vår Tänkares första huf- mudsakliga hypothes, att Philosophien endast såsom Religion kan vara werklig. Hwad skall då Philosophien vara, enligt vår Tänkares me- ning? Derpå lemnas svar, först sid. 32, der det heter, att hela Philosophiens så långväga operation endast går ut på ett renande af kun- skaps organ i allmänhet, att Philosophien således sjelf endast är förberedelse (Propädeutik) till werklig Kunskap." Sammalunda het- ter det, sid. 107. "Philosophien i och för sig sjelf är för mig den rent subjectiva Wetenskapen, Wetenskapen i sin rena möjlighet, och med dessamma Wetenskapen om Wetandet sjelf, eller (såsom äfven Hartman förut kallat den) allmän Kunskapslära; i hvilket afseende jag äfven kallat den Propädeutik till werklig Kun- skap, och angifvit deß ändamål vara renandet af sjelfva Kunskaps organ". Växerligen är Kunskapen sjelf något annat än förberedelsen till Kunskap, men ja snart man antar att det gifves en slags Kunskap — den wi med Förf. må kalla Ersärenhet, enligt sid. 32 — och att det till den erfordras en förberedelse, för att rena organen att fatta denna Kunskap, så föl- jer ju aldeles påtagligen, att denna förbere- delse — hvilken enligt antagandet i fästsen, är och heter Philosophi — också, såsom sådan, måste vara werklig. Men enligt hwad som uttryckligen sättes sid. 111 i Företaget, kan Philosophien endast såsom Religion vara werklig, hvilken sats, sid. 114, åter upprepas med de orden att "den werkligblifna Philosophien är i och med dessamma Religion". Så- ledes finna wi här om en och samma sak neml.

Philosophien, på engång påstådt att' den är werklig — ty förberedelsen till en werklighet, d. ä. till Kunskapen, måste väl äfven sjelf wa- ra werklig — och icke werklig — emedan det heter att den ej kan bli det utan Religion — och widare att det som framställs blott och bart såsom wettenkapen i sin rena möjlighet, tillika skall vara werkligblifvet. Om detta ej är ett brott mot regeln: till intet Subject kunna motstridiga prädicater läggas (Princi- piūm contradictionis), och i och med det- samma en Deception, så vet Rec., för sin del, ej huru ett sådant förhållande annorlunda må kunna förklaras. Det är åtminstone uppenbart, att oaktadt vår Auctor på ett ställe nekar till- warelsen af någon Philosophi, utan i och ges- nom Religionen, så antager han den dock, på ett annat, såsom något för sig sjelf bestående, såsom förberedelse, åt hvilken Hr Geijer uppdragit den function att rena Kunskaps- organen.

Ännu nogare bestämmes Philosophiens föremål, sid. 66. der det heter: "om det gu- domliga Ordet först löser existensens gåta, så fördras, för att erkänna upplösningens rik- tighet, endast att väl känna gåtan sjelf, och till denna förberedande Kunskap har hvor och en tillräckligt ämne inom sig. Allt hwad Phi- losophien kan göra är, att fullständigt fram- ställa denna gåta med alla deß svårigheter, och att förhindra det ej blott en ytlig kännes- dom af gåtan smälkar med en blott ytlig och false upplösning". Ur det möjligt, att af det nu anförla draiga någon annan mening, än att Philosophiens högsta uppgift är att full- ständigt framställa existensens gåta, och att Philosophien werkligen kan tillvägabringa en sådan framställning? — Må väl, då har ju dermed Philosophien upplöst sitt problem, har fullgjort hwad af den är att förra, och Rec. kan ej inse annat, än att då blir en li- ka så stor orimlighet som orättvisa, att, som det sker sid. 91, förklara Philosophien för insolvent. Att Förs. dock dermed ingen ting

mätte hafwa menat, det synes veraf att han bekändt antager möjligheten af en christlig Philosophi — ty dels nämner han, sid. III i Företolet, "att han sself ämnat titulera sin Bok Utkast till en christlig Philosophie," dels uppgifwer han, sid. III till och med den Sanning — nemligen den, "att Gud nödwändigt är sitt eget både principium essendi och cognoscendi" — "ur hvilken hela den christliga Philosophien låter sig utvecklas". Om nu icke detta epithet antingen bereder en contradiction in adjecto, eller också det hufwudsakligaste och egnaste af Hr Geijers påståenden just derigenom blifvit hvad man kallar ställd på hufwundet, det mäste Rec. lemma åt Lässarens afgörande; wisst är åtminstone att dessa påståenden svårlijen låta sig förlikas med antagandet af möjligheten af en christlig Philosophi. Detta mäste Rec. anhålla, att i mera enskilda fall få söka bewisa, då detta just är det wiktigaste, som kan tillgöras för att charakterisera närvärande skrift.

Nu är gifvet att på den christliga Philosophien, för att såsom Philosophi kunna ersättas, mäste alla bestämmningar, hvilka härsröra ifrån och uttala grundväsendet af Philosophi i allmänhet, vara användbara. Således om epithetet christlig till den skall kunna vara lämpligt, mäste de egenskaper, som epithetet i sig innesattar och uttrycker, vara med Philosophiens grundväsendliga egenskaper förenbara, ty i annat fall är det nödwändigt, antingen att de, såsom Subjectets grundegenskaper uppgifna, icke äro det, eller att prädicatets, så som grundegenskaper uppgifna, icke äro det, eller slutligen, att detta prädicat omöjlichen till detta Subject kan läggas. Men nu angifwer Hr Geijer såsom Philosophiens grundväsentliga beskaffenhet, hvilken således äfven mäste utmärka den christliga Philosophien,

1) "Att icke kunna något mera eller högre än blott framställa existensens gåta" (sid. 66). —

Men enligt hvad lika bestämdt yrkas (s. s.) är det gudomliga Ordet sone löser denna gåta, hvilket gudomliga Ord ju är Christendomens hella innehåll. Det mäste alltså tillhöra hvarie lärå, som skall förtjena namnet christlig, att kunna lösa gåtan; men enligt Thesen kan Philosophien ingenting mer än blott framställa den. Hvad kan då och hvad har en christlig Philosophi att uträffa? —

2) Philosophien har ett gifvet obekant, ett gifvet x, som ingen philosophisk calcul, såsom sådan, någonsin kan förklara. Detta är Begreppet Gud (sid. 90). Utvecklingsgrundet är den christliga Philosophien — på hvilken, såsom Philosophi, dock det gifna criterium af Philosophi i allmänhet mäste inträffa, det neml. att hafwa Gud såsom sitt x — är dock att Gud är sitt eget både principium essendi och cognoscendi (sid. III).

3) All Philosophi lefwer och werkar endast och allenast genom Abstractionen (sid. 21), hvilken dock i sitt bemödande att återställa den ömsesidiga enhet, från hvilken man just i och genom sjelfva abstractionen löstrykt sig, nödwändigt mäste bankruttra (sid. 28). Christendomen åter både börjar och slutar med Guden absoluta enheten (sid. 98), och lefwer, så som den objectiva Religionen, endast och allenast i det klara Sinnet, (sid. 114), all abstractionens motsats och upphäfning (sid. 29). Christlig Philosophi will således sätta en sådan, som på engång lefwer genom abstractionen — ej medan den är Philosophi — och upphäfwer abstractionen, såsom helt och hållet grundad på Sinnet; på engång är utan all möjlighet att hinna enheten och med denna enhet är båda börjande och slutande. —

(Fortsättn. följer.)

Swens

Litteratur - Tidning.

N:o 23.

Tisdagen den 12 Juni

1821.

Recensioner:

Thorild. Tillika en philosophisk eller ophilosophisk Bekännelse. Af E. G. Geijer. Första Delen. Upsala, Palmblad & C. 1820. 122 sidd. 8:o.

(Fortsättning. fr. N:o 23.)

Och här tror Rec. det varo hensigt att, för vidare upplysnings skull, något fästa upp märksamheten vid vår Tänkares lära om Abstractionens väsende och förmåga. Den innesfattas ungefärligen i följande Satser: Abstractionen i sin enklaste betydelse är den intelligensens handling, hvorigenom den urskiljer sig siffran från allt annat, eller känner sig som ett Jag. Allt begrepp beror på denna ursprungliga abstraction (sid. 19). Abstractionen är i sin rena betydelse ej annat än begreppet siffran (sid. 28). — Således hvad som dyss war begreppets fundament och upphof, är nu begreppet siffran. — Det är till upptäckande af enheten, som all abstraction siffran ver-

ka, och måste det, emedan enhetens tanka är nödvändig, ja egentligen att tala är förnuftet siffran (sid. 20). Hvarken det allmänna eller det enskilda, såsom lädant, finnes utan i och genom abstractionen, hvilken abstraction, å ena sidan, är den samma handling hvorigenom intelligensen är och känner sig fri; men, å andra sidan, ej blott för denna söntrings möjlighet förutsätter en enhet, utan äfven siffrans nödvändigt känner sitt mål i denna enhets återställande (sid. 40). Abstractionen är den handling genom hvilken Intelligensen skiljer sig från allt annat och tillika samma handling, genom hvilken Intelligensen känner sig fri. Är nu en känsla af Skuld från detta medvetande oskiljaktigt, så kan endast denna Skuld i och med detsamma hafva uppstått, eller abstractionen måste, i sin djupaste betydelse, vara ett affall, en söntring från den ursprungliga enheten, i hvilken det fria och nödvändiga är ett, och genom hvilket affall det fria således först fick sig en nödvändighet emotstått (sid. 63). Den som blott ensidigt, d. s. blott genom undertryckande af endera af de motsatta, kan för sig återställa denna ursprungliga enhet, som är all Philosof

phis uppgift, hos honom har ännu abstraction ej fullgjort sin tjenst, han besinner sig sjelf ännu deri fången och hans tankesätt är hwad vi kalle det abstracta tankesättet, hvilket i hela den moderna Philosophien var det herrskande (sid. 21). Det är denna enhetens natur af ömsesidighet, som för hvor och en i ofullgången abstraction ännu fängslad Philosophi är tillsluten och obegriplig, hvarföre, sedan deß bemödande att ensidigt återställa och fatta den, nödwändigt mislyckats och blott tjenat att fullkomligare utbilda sjelfwa motsatsen, enheten in abstracto ej kan bli annat än en sig sjelf upphäfwande contradiction (sid. 28). Af allt detta synes intet annat begrepp kunna dragas, än att det är den ofullgångne, den — som han äfven kallas sid. 40 — i wärten knutna Abstractionen, den neml. som ej fullgjort sin tjenst, hvilken ej förmår att fatta den ömsesidiga enheten, hvaraf, efter vanlig Logik, det tyckes följa, att för den sin tjenst fullgörande, den fullgångna Abstractionen, lösningsens uppgift borde lyckas och all contradiction försvinna. Men enligt sid. 23, kommer Abstractionen, just derigenom att han fullgjort sitt arbete, till det logiska noll, till den contradictionen att motsatsen är Enheten, och sid. 32 underrättas vi, att om Abstractionen utarbetar sig fullkomligt på egen hand, så kommer den till brist på allt innehåll. Den stakars Abstractionen är således i alla fall förlorad, den må fullgöra sitt arbete eller lemma det ofulländadt, han må knyta sig i wärten eller fullt wära ut.

4) All consequent utförd Philosophi måste nödwändigt hafwa antingen en atheistisk eller en pantheistisk rigtning (sid. 99). Då denna bestämning är framställd såsom gällande för all Philosophi utan undantag, så följer ju påtagligt, att äfven den christiga Philosophien måste hafwa en atheistisk eller pantheistisk rigtning. Men, enligt sid. III, är Christendomen den enda sanna Monoteismen, och således hafwa vi fått någonting, hvilket, såsom Phil-

osophi, måste vara atheistisk eller pantheistisk, men, såsom tillika christligt, på samma gång monotheistisk. —

Till upplysning af den första satsen må nämnas, att, enligt vår Auctors mening, alla de rationella, eller som han kallar dem, ytterliga Systemerna, utmärkas af den atheistiska rigtningen. Ofwansföre har Rec. bemödat sig visa det ett par namngisna Systemer, hos hvilka wißerligen ingen atheistisk tendens är att upptäcka, ochå till denna class måste räknas, hvadan derigenom Förf:s regel ej blir constant. Men äfven i afseende på de under denna rubrik af Förf:s namngisna Systemerna gäller anmärkningen icke utan inskränkning. Säjom ännu utbildade ytterliga Systemer ansägver neml. Hr Geijer, sid. 92, Cartesianismen och Lockianismen. Hwad den sedanare Litrobryggnaden angår, så måste man väl medgissa, att deß fåsfånga försök att på Empiriens materiella grund bygga något, som skulle hafwa utseende af en metaphysisk demonstrativ kunskap om Gud, blott är en ontredd och willskrigt tillstyrkad fyllnad. Beträffande åter Cartesianismen, så måste det väl vara mindre rätt, att anse den som atheistisk *), då den härleder ej allenaft all Substantialitet, utan äfven all kunskaps evidens och sauning ur Gud, och begreppet om detta aldra fullkomligaste Wäsende kan väl ej anses såsom fyllnadsfakt i ett System der det utgör fundamentet — att ej ej omtala Cartesii allvarliga ifver att widare utföra och med sina åsiktter sammanbinda Descartes logikaliska eller så kallade ontologiska bewis

* Men kan, mit detta växlande äfven ansöra den historiska omständighet att den franskofligr Pascal, den halsflörmade Missikern Poiret och den redlige och starksinne Lutheranen A. Nydelius, med sträng consequent, just ur de Cartesianiska grundsätserna före sina döds sör Guds personliga ex-spons.

för Guds existens, hämtadt från föreställningen om det aldratfullkomigaste Wäsendet. — Dieremot är det de intellectuella eller ÖfvergångsSystemerna enligt vår Auctors benämning dem han will hafva charakteriserade som pantheistiska.

Innan vi gå att undersöka huru häremd kan förhåla sig, torde det vara rättast att först pröfwa sjelfwa benämningen Pantheism, ett Ord, som, ehuru så ofta användt icke dervore till sin betydelse är mera eller nogare bestämdt. Hwad vår Auctor till frågans utredande ansför, är följande: Pantheism är lärän att Gud blott är en i allt verkande naturre princip, "hwars werkeliga uttryck Natirens hela är" (sid. 97.). Widare (sid. 99). "Det gifves twenne slag af Pantheism, en realistisk, som yrkar att Gud är den enda naturen, af hvilken alla naturer blott äro modificationer; och en idealistisk, som säger: Gud är den enda intelligensen, af hvilken alla intelligenser blott äro modificationer *"). Enligt Rec:s tanke är den förra uppgiften allt för obeständ och den sedanare för mycket inskränkande i sin klassificering, för att kunna vara fullkomligt motswarande. Ty redan sjelfwa benämningen och det etymologiska wäsendet af termen giswer tillkänna, att om man icke antager sitt Ett och Allt (ett nuv) på en gång såsom orsakande grund, ämne och modus fiendi till både natur och intelligens, så kan man aldrig tala om Pantheism, åtminstone icke så länge man will tala rätt. Rec. skulle dervore tro att endast det System förtjenar heta pantheistisk, som yrkar att det verkliga icke är till, hwarsken i anseende till essentia eller existentia, mera än Ett Principium, af hvilket Allt, utan undantag, så inom den intellectuella som physiska verlden, blott är en ewinnerlig sig utvecklade apparent modification. Eller for-

*). En uppgift troligen föransedd för att bereda sig ett sken af möjlighet att angisva Kantismen såsom pantheistisk.

tare: att det existerar ingenting annat än verlden, som är benämningen på Synharheten af en i tanke och gestalt oändligen växande Gud. Då således, enligt en sådan åsigt, det icke är och icke kan bli annat än ett oändligt växande så finnes för detsamma intet slags mål, till hvilket det nalkas, och olt står således i sjelfwa werket, från ewighet till ewighet, på samma ställe. Dersöre, så framt det wore gifvet att de af Rec. så kallade intellectuella eller metaphysiska Systemerne, eller de af Hr Geijer benämnde öfvergångssystemerna äro pantheistiska, så är det wißerligen en djup sanning i Förf. anmärkning, sid. 94, att de erbjuda ett slags hvila. Ty sådan är wißerligen effecten af all Pantheism.

Af denna torde man kunna urfisja egentligen twenne rena arter *). Den ena antager modifications-Principen, som något ewinnerligt first, en ständande neutralisering af Tanke och utsträckning, just derigenom för sin fattning retande till så mycket större activitet, och sådan är Spinozas dogmatiska, genom begreppet utvecklade Pantheismi. Enligt den andra skulle modifications-principen vara en beständig det stora hela genomgående och alla gestalter upphörligt affallande, förändrande och förstörande. Nörlig-het, hwars werken på Subjectet är en till allt starkare och starkare passivitet öfvergående njutning, den Hr Geijer förräffeligen skillrat under namn af ästhetisk Pantheism (sid. 102) och antydt såsom den egentliga charakteren af

*). Det skulle till deha twenne på wist sätt hvilket kunna läggas en tredje, men dock i sjelfwa werket aldeles ophilosophisk, sig rent motsägande och uppståndande art, enligt hvilken Principium modificationis wore på engång för sig reale quid och tillika ett med allt sonbart, hvilket dock i alla sina apparitioner endast föregives vara något skenbart, en slags bågning af det reala ett och allt. Denna art kan ej erhålla något annat namn än material Pantheism.

Thorilds Philosophi (s. 104). Hwad dessa båda Systemer angår, så är det egentligen deras gemensamma grundfel, att de tagit den tredje Absolutetens Hypostas, Verldsjälén, Anden, natura naturans, för hela Gudomens Hypostas och wid den stannat, såsom wid deras högsta princip. Det brister dem, i synnerhet Spinozismen — detta beundrantsvärda mästerstycke af consequent skarpsinnighet — altså icke mera än den medlande i sitt, än forsoningens gudomlige Genius, för att deh hvila, från att vara blott det chaotiska vattnets dödsliga stillevstånd, skulle örvandlas till sjunde dagens lefnadsljuswa heliga Sabbath *. Onekligt är det dock att, genom den ästhetiska Pantheismens åsikt, enligt hvilken modifications-Principen wäre en rörlighet, ett allif, den inwecklat sig i en inconsequens, emedan begreppet i sif ändock betecknar ett uteslutande, neml. af döden, likasom den derigenom stannat på en grad något lägre nedom Spinozismen, neml. wid Andens eller Verldsjälens activa organ, wid det afkande utbegreppet ($\delta\lambdaογος\; \alphaπομαρτυρος$) emedan detta just är och utgör rörligheten i Verldsjälén.

I Förf:s åsigt, att anse Spinozas lksom Thorilds Philosophi såsom pantheistisk, öfverensstämmner således Rec. fullkomligt. Deremot kan Rec., sàvitt han förstår, omöjlichen bli enstemed Förf. deri att kalla Schellings System för pantheistiskt, hvilket är så mycket besynnerligare (Rec. hade nära sagt orimligare), iå enligt Förf. egna ord, detta System "först återställt den lefvarande ideen om erfarenhet" (s. 119, ifr. s. 33). Annars låter Förf:s beskrifning färlunda: "Schellings System förenar den realistiska och idealistiska Pantheismen (s. 99)." Ofwanföre hoppas dock Rec. hafwa wjet, att det omöjlichen kan gifwas en särskilt realistisk och en särskilt idealistisk Pantheism, och Rec. kunde blott hålla sig härvid, för att yrka hypothesens o giltighet, om han ej trodde sig hafwa fål

¶ i Moses B. 2: 3.

till påståendets fullkomliga wederläggning. Det låter neml. icke blott genom sterfaldiga yttrans den utan af Systemets hela anda visa sig, att Schelling aldeles icke anser Universum blott såsom en modification, utan som ett oändligen förorsakadt, såsom en ewinnerlig uttryckning ur det Absoluta eller Gudomen, som i och för sig själf, utan all relation betraktad, är det aldrat fullkomligaste, intelligent, absolut identiskt och absolut enkelt personligt. Wärende, fastän den såsom ideell realgrund till Universum, såsom hans hjelvpuppenbarelse, i och med det samma allt mer och mer utvecklar sin existens. Det absoluta är neml. enligt den Schellingka åsichten, en ren absolut identitet mellan intelligens och natur, mellan tanke och utsträckning, hvarigenom endast den "omseidiga enhet" som vår Auctor med så mycket fäl fordrar (s. 26, s. 89. m. fl.), möjligen kan uppkomma och bli tänkbar. Men en sådan omseidig enhet är omöjlig utan i en personlighet, och dersföre kan man säga att Schelling fört Philosophien till den försönare af Abstractionens strider och Begreppens sättning med känstan, som äldre Tänkare fångat fört. Men just till följe af antagandet utaf en sådan gudomlig personlighet, följer äfven aldeles consequent det Schellingka antagandet, att det empiriska medvetandet väl först blir fattigt i och genom det rena ideella medvetandet, men aldeles icke dersföre i det samma förstörningar eller upphör att vara ett empiriskt medvetande, d. å. individualitet. Och det är bekant att med antagandet af denne den sista skymt af all pantheistisk byggnad måste rönta.

Men Dr. Geiser är ej blott orättvis mot Schelling, i och genom denna beskrifning för Pantheism, utan äfven medelst några andra yttransden, hvilka antyda ett verkligt misskännande af det samma. — Så angåsnes s. 18, Schellingska Systemet såsom slutet af den utskecklingsperiod i Philosophien, som började med Cartesius. Efter Rec:s åsigt är detta på intet sätt förhållanden. Hela den nyare Philosophiens charakter war analytisk, den gick allt

mer och mer ut på sönderdelning och fulländade sig med Fichtijmen, enligt hvilken Jaget var allt. Därmed hade Abstractionen gått till botten. Med Schellingianismens intellectuellt åskådade Identitet är för tanken och forskningen morgonrodnaden, uppgången till en ny dag, som snart skall liswa och glädja med helhetens wärma. Huru kan man då säga att Philosophien, på någon sida, förlorat sin progressiva princip med Identitetslärans en lärå som öppnat vägen allsidigt? Med Schillingianismen har den nyaste tiden begynt, men än är gruswan sjelf knappast öppnad, flera, flera decennier födras att nedstränga i de första Schachten. — Hr H. säger, sid. 23. "Det märkvärdigaste i denna lärå ligger dock i ordet: likaväl, eller i erkännandet deraf, att Philosophien (och ej blott möjligent utan nödvändigt) har på en gång en rent realistisk och en rent idealistisk sida." Besynnerligt! Eller lägger Hr Heijer under ordet likaväl en annan mening än Rec.? På visst sätt skulle han tro det, då han förenar bestämningen nödvändigt med detta likaväl. Så snart det är gjordt, tycker Rec. att det af detta Ord ej näzon annan betydelse återstår, än att forskningen kan wända sig åt hvilkendera sidan som helst, och att detta wore för resultatet lika mycket. Och likaväl lägger Schelling uttryckligen; att al forskning i Naturen bör, för att vara philosophiskt sann, hafwa till föremål, att och genom naturen framträns till ett intelligent, att åledes sluta med det som transcendental Philosophijs hörjar, hvilken dervore måste vara ett nödvändigt prius; lärer att sjelfwa Philosophiens Princip ej kan hafwa någon Potens, då den är sjelfwa identiteten; lärer att sänderingen (Entzweigung) af det absolute Ena till en realistisk och idealistisk sida, först sker i detta absolut Enas relation till det empiriska medvetandet och verlden. — Slutligen tillstår Rec. sig ej kunna fatta vår Auctors yttrande, att Schellings besödande att finna en öfvergång till Christenomens personliga uppenbarade Gud, blott är

"ett anropande som ännu ej förklarat sig i bön" (sid. 100).

Dock för att medverka hos sina läsare till en närmare bekantskap med denna Bok, will Rec. ännu framställa Förf's idéer dels till en Ethik, dels till hans lärå om Gud och lustigen bestämningar av den, enligt hans åsigt, egentliga KunskapsOrganen, neml. Sinnet, då — så widt Rec. kan fatta — Förf. deri just welat nedlägga det egentligen utmärkande af sin speculation.

"Den närmaste och enklaste betydelsen — heter det, sid. 36 — af godt och ondt härledder sig från känslan af lust och olust; och så förödlade dessa föreställningar än må bli, innesatta de likväl alltid uti sig denna första bemärkelse. För alla dessa blir Moralen lyckelighetslärå. Rätt och Orätt hämföra sig der emot ej omedelbart till känslan, utan till en regel, hvilken regel ytterst måste vara en sätta, som sjelf borgar för sin egen rätthet, eller nödvändigt medför föreställningen derom, hvilket visar sig deri, att sjelfwa des begrepp innefattar allmän gilltighet. De härifrån utgående Moralsystemer erkänna begreppet för sin öfvervägande princip, och för dem är Moralen Rättslärå" — Denna har man welat dela in i läråen om yttre Rätt, såsom något särskilt från läråen om inre Rätt. "Distinctio[n]ens behörighet beror derpå, om man först har den riktiga föreställningen om hvad inre Rätt är, och känner huru widt eller huru litet äfzen den låter bestämma sig genom en naken regel" (sid. 37.). — "Men all Moral sås som blott Rättslärå, eller som till princip har endast allmänheten af en wiß Regel, står wäsentligen till sjelfwa sinnelaget i blott yttre, eller ytligt förhållande och skapar en Moralitet, som den må bestämmas af yttre twångsmedel, eller ej, aldrig blir annat än Legalitet. — Och äfzen den losliga läråen om all pligts owillkorlighet, eller att den endast för sin egen skull födrar hydnad, lemnar i denna Moral utan hjerta, då owillkorligheten endast tillhör sjelfwa pligt-

budet i sin allmänhet, vid tillämpningen på det enskilda fallet, fältet så mycket mer öppet för en omoralist advocate och casuistik, som kan afförsäga alla pligter med en blott skenbar efterkomme" (sid. 38). I afseende här på anmärker Hr G. (sid. 39) att det gifves twenne särskilda partier bland MoralPhilosopherna. Det ena fallar han Formalisternas, för hvilka det altmängiltiga begreppet är det första; det andra är Materialisternas, hvilka såsom detta första antoga känslan, som "är det rent af subjectiva och enskilda." Deraf måste deras lära, "den må nu hämta sin näring ur de högre eller lägre behofven, må nyttja begreppet till medel för en ädlare eller oändlare lyckelighetslära, stappa dock aldrig annat än en particiär moral stridig och rebellisk mot den abstracta allmänna."

Denna stridighet röjer sig jämnu skarpare i de båda Systemernas lära om Frihet och Nödvändighet. Formalisterna yrka i synnerhet den förra, hvars ställe och hemvist är i det enskilda; då åter Materialisterne fästa sig vid nödvändigheten hvilken yttrar sig öfverallt såsom det allmännas lag. "Men hvarken det allmänna såsom sådant, eller det enskilda såsom sådant, finnes utan i och genom abstractionen, hvilken abstraction å ena sidan är den samma handling, hvarigenom intelligensen är och känner sig fri; men, å andra sidan, såsom vi redan förr anmärkt, ej blott för denna söndringsmöjlighet förutsätter en enhet, utan sjelfnödvändigt känner sitt eget mål i denna enhets återsättande. Begreppet af denna werksliggjorda enhet more ett moralist helt, hvars lag eller nödvändighet sjelf tillika är alla enskildas frihet. Men en fullkomlig förening emellan det allmänna och enskilda är blott på ett organist eller lefswande sätt möjlig. Ett organist helt är det, der äfwen delen har, jemte det helas, sitt eget sjelfständiga lif och på detta sätt sjelf är det hela i minsta märt. Menniskan är sjelf det minsta samhället, och har inom sig en mångfaldighet och stridighet,

som det är hennes uppgift att bringa i öfverensstämmelse. Samhället åter erbjuder samma mensliga förhållanden i större märt, är sjelf det större mensliga wäsendet" (sid. 41). — "Ideal för enheten, under synpunkten af det allmänna betraktadt, wore ett moralist helt, der högsta rätt ej är annat än tillika högsta wäl — det fullkomliga Samhället. Ideal för enheten ur synpunkten af det enskilda wore en wijsa, för hvilken högsta wäl ej wore annat än tillika högsta rätt — den fullkomliga menniskan. Sinnet i boda afseenden fattande den fullkomliga öfwerensstämmelsen af det Rätta och Goda är Moralist Sinne." (sid. 44).

Det wacklade i denna deduction, liksom i alla öfriga etheiska expositioner, tror Rec. följa deraf, att ingen gjort sig klar reda för hvad det Rätta i sitt högsta begrepp eller i ideen är, utan hafwa alla förvirrat sin förfällning derom genom hopblandandet af Begreppet det Rätta med begreppet Laglighet: Rectum med Justum, och i detta förhållande tyckes äfwen Hr G. befina sig, så widt Rec. kunnat inse. Enligt hans öfwertrygelse är åter det Rätta just det mest träffande uttryck för det Absolutas entelechi — detta ord taget i ren aristotelist mening — såsom den allsidiga fullkomliga öfwerensstämmelsen mellan idee och wäsen. Detta Rätta, det högsta, första och allfullkomligaste af alt, är hvad det är, blott och bart emedan det är; således den ewinnerliga J O A eller Herren Ichowah, Gud. Detta Rätta åter i sin uppenbarelse i det yttre, är Universum; för tanken, Sanning; för Phantasien, Skönhet; för Sinnena, det angenäma; i handling, Dygd eller yttre Rätt; för känslan godhet, o. s. w.

I fall detta är grundadt, så är deraf klart, att en sådan splittring, som Hr Geijer omtalar, mellan en formalistisk och en materialistisk Sedolära, endast kan hafwa sin grund i en afbruten Speculation, som, i stället för att uppstiga till den högsta absolutheten, stannat vid de lägre relativiteterna af yttre Rätt och Goda

het. Men wiserligen är detta Rätta, i sin allsidiga absoluthet endast och allenast uppenbart för en intellectual åskådning, eller kanske ännu beständare, efter det Plotinska uttryckssättet, för den förenklade Själens elstatiska åskådning (Europa), i och genom hvilken man är ett med detta Rätta, som just derigenom är allt.

Det är först genom Reflexionen — eller om man så vill Abstractionen — som man skiljer sig från detta enda Rätta, i det att det betraktas såsom något utom Reflexionen, neml. såsom en Typen Regel för den och för allt. Den är således den första och egentliga Frihetsarten, grunden för medvetandet, emedan det just är till och består i fättandet af Rättshets Regeln. Vi se således att denna frihetsart nödvändigt måste anses som ett affall, och att således medvetandet, som vår Auctor mycket riktig annärker, sid. 56, alltid väcker med känslan af skuld, neml. såsom något utom Rättshetsregeln. Men i denna ligger äfter en owillborligt hjudande nödvändighet, emedan intet är, eller kan bli, utan enligt Scheamat för det rätta, detta alltings yttersta, innersta, djupaste och högsta urväsende; i åskådningen af detta liksom i bemödan att i det yttre göra Regeln verklig, sammansmälter således Frihet och Nödvändighet; ty medvetandet är wiserligen fritt i det att Regeln fattas såsom Sanning för Begreppet, men i och med detsamma visar den sig äjven af en hjudande nödvändighet för känslan, emedan intet kan besäga, utan så wida det är Rätt. I och med detsamma tråda således Begrepp och Känsla i fullkomlig Harmoni, hvilket — enligt vår Auctors träffande ord, sid. 8 — är hwad man kallas Snille. Och wiserligen erfordras det ej mindre Snille för att handla dygdigt, än att bilda Sjönt. Dygd är neml. bemödan att i gerning uppenbara det efter det Rättas ideal stånda Sinnelaget, således ett strävanzde åt ändamålet att finna ett uttryck för det Rätta i öfverensstämmelsen mellan det yttres verklighet med det inres fordringar.

Men en sådan öfverensstämmelse är Lycksalighet, eller Wällust. Och deraföre huru rätt har ej den ärlige Montaigne, då han säger: Quoy qu'ils dient, en la vertu mesme, le dernier but de nostre visée, c'est la volupté. Il me plaist de battre leurs oreilles de ce mot, qu'il leur est si fort à contre-coeur: et s'il signifie quelque suprême plaisir, et quelque excessif contentement, il est mieux deu à l'assistance de la vertu, qu'à nulle autre assistance. Cette volupté, pour estre plus gaillardre, nerveuse, robuste, virile, n'en est que plus serieusement voluptueuse. Således är twisten, om Moralen skall vara Rättsslära eller Lycksalighetslära — åminstone melsan dem, som förstå sig sjelfwa och sina ord — en ren logomachi. Och samma ondöme gälzer äjven, om Principen för Sedoläran antingen är ett allmänt (det Rätta) eller ett enskilt (det goda). Hvarav följer, att vår Auctors bemödande att visa huru den förra tillfyllestgöres af det fullkomliga samhället, den sedanare åter af den fullkomligaste människan, måste alltid bli otillsfredställande, såsom innehållande och ytterst utgående på en, om än als drig så förslöjad dualism.

(Slutet följer).

Theater-Almanach för år 1821. Med en Planche. Stockholm, tryckt hos Joh. Imnelius, 1820. 54. o. 50 sid. 12:o.

Flera år äro redan förflyttna, sedan våren Theater-Almanach hos os utkommit. Rec. tänner ej, om bristande affärtning eller andra omständigheter varit orsak dertill; men för hvar och en wän af den Svenska Theatern wore det ganska välkommet att åminnose hvar tredje eller femte år erhålla en dylik, helst på Kongl. Directionens föranstaltande,

då uppgifterna borde kunna bliſwa så noggranna och pålitliga som möjligt.

Efter en Förfteckning öfver Directionens Ledamöter och öfriga till Theatern hörande personer följa twenne andra, en öfwer Tragedier, Dramer och Komedier m. m. i den ordning de på Kongl. Theatrarne bliſvit gisne s. 13 o. s. och en öfwer Operor, Operetter m. m. s. 41. Nec. är ej i tillfälle att noggrannt undersöka de begge sednare uppsatsernas fullständighet och riktighet: åtskilliga rättelser och tillägg torde dock vara att göra. Således tasfas öfverallt origitt Wallerius för Valerius. Den afbrutna Offerfesten, kallas ej Komedi, utan Hero-Komiskt Skädespel och är öfversatt af Axel Bergh Bach:son samt tryckt 1812. — För bokförlare skulle dessa förfteckningar hafwa ännu mera värde, om Utg. hade bisogat några korta underrättelser om hvart och ett dramatiskt stycke t. ex. hvilka som bliſvit trycka, hvilka som öftare bliſvit uppförda eller förtjent att bliſwa det o. s. w. — Nec. wore bland annat mycken att få weta någonting mera om Kårss. Wårds-hus och Spisgvarteret, twenne Divertissementer af Bellman s. 13 o. 15, hvilka för Nec. hittills varit okända.

Till slut vidtaga, under särskild sidoföljd, Anteckningar till Svenska Theaterns Historia, hvilka äro korta, men sakrifa.

Planchen innehåller en teckning af Kongl. Mindre Theatern och en af Kongl. Stora Theaterns Amphitheater.

Fallenberg. Af Carolina Pichler. Öfversättning af —f—m—s. Mariefred, Edman, 1819. 102 sidd. 8:o.

Carolina Pichler född Greiner är ett af de mest frissamma fruntimmer i Tyskland:

Knapt utkommer i södra Tyskland någon. Kalender ejeller witter strö-skrift, hvaruti man ej finner hennes namn. Också hafwa hennes compositioner, utan att höra till första rangen, ett afgjordt wärde framför många af dagens skriftställares. Den närvärande hör väl ej anges såsom en af mest originella bland hennes Romaner, men kan dock utan ledsnad läsas: den är en charakterspjäs, hvaruti dock teckning och utförande är något för ytliga. — Öfversättningen är god.

Öfverraskningen. Novell af Georg Reinsbeck. Öfversättning af —f—m—s. Mariefred, Edman, 1821. 53 sid. 8:o.

Ingenting är svårare, än att fälla ett omdöme öfwer en Roman, som hvarken är god eller helt och hållet usel. Svårigheten består icke i att fälla sjelfwa omdömet, — utan att angisva grunderna dertill. Kanſe gifwes dersför ingen fäkrare utväg än att lemnna en framställning af sjelfwa planen, — men hvor finna tålamod att få längre uppehålla sig vid en skrift, hvilken man ej utan en vis möda genomläst? En sådan Nec. måste således besära, att läsaren skall tro honom på hans ord, utan alla vidare bewis. — Och denna unnest måste äfven närvärande Nec. utbedja sig, då han utan vidare omständigheter sätter denna lilla bok i den neutrala classen af Romaner, hvilka det kan vara förlätligt att skrifwa, ursäktligt att låta trycka, men knapt ursäktligt att öfversätta från andra tungomål. — Då det på dessa gifwes så många smä närra underhållande Noveller, hvorför kunde ej Hr —f—m—s träffa ett bättre val?

Gwens Literatur - Tidning.

N:o 24.

Måndagen den 12 Junij

1821.

Recension:

Thorald. Tillika en philosophist eller ophilosophist Bekänelse. Af E. G. Geijer. Första Delen. Upsala, Palmblad & C. 1820. 122 sidd. 8:o.

(Fortsätt. fr. N:o 23).

Gud — påstår här Tänkare, sid. 63 — kan ej betraktas endast såsom grund till existens, eller, ideellt betraktadt, blott såsom den förutsatta enheten. "Väran om Gud, endast såsom grund till existens, är antingen Pantheism, hvilken blott fattar Gud såsom i allt verkande naturgrund, eller också abstract Deism, som så stiljer Gud från all natur och qualitet, att endast en formell begrepps-enhet återstår, hvilken likväl, som en yttre orsak, skall förhålla sig till verlden och kalla detta att fatta Gud endast såsom det högsta förnuft. Consequent utsörd är likväl denna åsigt nödvändigt fatalistisk. — Pantheismen är själén i all hedendom. I bland Religioner, som närmast sig till den abstracta Deismen, är den Moha-

medansta i synnerhet märkvärdig †)". — En, ifall man ständar vid den uppenbarelse, som

†) I anledning härav anmärker förf. ganska sart och överligt, huru man ofta nog upphöjt Isla-mismen för dess renhet och dess asketiske fräck all sinlighet — den antager neml. en uteslutande, sträng och allsidig enhet i Gudombegreppet, och förebrar de Christina att drifwa asguderi med en menighetslös Gud -- men deremot har denna förmäktrenhet eller tomhet fullt sig med en hel maha af materiella föreställningar. En, heter det förträffsigen, sid. 64. "Naturen, i denna lära lemnad utan allt samband med det abstracta gudomliga, kräver deremot obehörige ut sin rätt, och betalar ett väld med ett annat". — Denna anmärkning gäller äsven en wiss christlig sect, som är, att Rec. så må säga, en döpt eller halvchristlig Mohamedanism, neml. den Swedenborgska. Den går åtminstone ut på att vara strängt unitarist, förkastande all trepersonlighet i Gudomten och föreställer föreningen mellan det gudomliga och mänskliga i Christus, liksom det ingen wore eßer åtminstone så-

i naturen sjelf är gifwen, och gör den samma för sig klar, måste Gud blott bli en i allt verkande naturprincip, hvars verkliga uttryck Naturens hela är; eller Pantheismen, om man neml. är consequent, blir oundviklig.

Söker man åter enheten i den ideella ordningen, så förekommer väl, att en ideell verkliget endast är den idee, som tillika är för sig sjelf, således ett Jag, en personlighet; hvarföre i denna ordning ej egentligen kan bli fråga om någon annan, så att (såsom Leibnitz äfwen lärer) all realitet, som ej tillika är blott för sig sjelf, blott skulle vara ett ännu utvecklat dunkelt Jag, men universum ett Helt af föreställande wäsenden, hvilket i dem alla med mer eller mindre klarhet afspeglade sig sjelft. Men, då detta personlighetsystem ej kan gå utöfwär det menskliga Jag, då den högsta, fullkomligaste personligheten neml. Guds egen fattas, emedan denna hvarken genom naturens eller förnuftets, utan endast genom uppenbarelserna i egentligaste mening eller den gudomliga uppenbarelserna är gifwen; så sörer äfwen här den myß anförrda satzens användning; "man känner blott den förnuftatta enheten i samma män, som den verkliga", till resultatet. Ty då den verkliga enheten i detta System ej kommer längre än till menskliga förnuftets egen enhet, så blir Gud här antingen blott det gemensamma, allmänliga af alla intelligenser, hvilket är den abstracta Deismen, som förwandlar Gudomligheten sjelf till en blott förnuftsallmänlighet, eller om man ger denna allmänlighet wäsende och existens, så försvisser med det samma de enskilda intelligensernas egen wäsendlighet, och blott en ny slags ideell Pan-

att ingen communicatio idiomatum kan åga rum. Dieremot är denne Sektens lärå uppföld af de mest finliga föreställningar, så att man väl kan säga att Swedenborgs andar rent af haswa kött och blod. --

theism uppfår, som derutinnan skiljer sig från den förra, att den ena säger: Gud är den enda naturen, af hvilken alla naturer blott äro modificationer — den andra åter: Gud är den enda intelligensen, af hvilken alla intelligenser blott äro modificationer, så att de blott kenbart äga egen warelse *).

Dieremot är det ett förnuftets postulat, föreställningen "om Gud, ej blott såsom grund till existens, utan såsom sjelf existerande, och dermed såsom en alstring af sig sjelf"; d. ä. det "theologiska begreppet om Gud-Sonen, genom hvilken all ting skapade är, och utan hvilken ingen kan komma till fadren (sid. 65)" — "Den fullkomliga existensen kan endast hela den ofullkomligas föndring; men då, hos denna senare, föndringen och motsatsen såsom sådan är sjelvta existensen, så kan detta ej ske annorlunda, än derigenom att den i ett afseende upphör (genom död, den gamla menskans afslädande) under det den i ett annat afseende winnes och blir fullkomnad; eller Gud — medlare qh försonare — är sjelf den, som förbinder den ofullkomliga existensen med den fullkomliga, det odödliga lifvet med det dödliga, hvarföre han af kärlek underläst sig äfwen det senare, och har i tiden antagit vår och uppenbarat sin egen menslighet, samt der-

*). Kan någon bringa denna från sidd. 97-99 länade framställning i en rent logist gestalt? Gbr Re. har det ej varit midjligt. — Emeldertid vill han här blott göra läsaren uppmärksam derpå, att Gbrf. först definierar Deism, med en lärå att Gud är blott "det gemensamma allmänsliga af alla intelligenser", och såsom sådan, en motsats till Pantheismen; men några rader längre ned förwandlas denna Deism sjelf till Pantheism, genom definitionen på ideell Pantheism, att det är en lärå, som antar, att Gud är den enda intelligensen, af hvilken alla andra intelligenser äro modificationer; -- en definition hvars ogiltighet ofwansire är bevisad. --

igenom återställd gemenkapen emellan det gudomliga och den fallna mensekheten (sid. 66). — "Men nu — huru är med Gud ett egenteligen ömsesidigt förhållande möjligt, då väl möjligheten af en gudomlig inflytelse på mensekan kan medges, men deremot en inflytelse och werkan från mensekans sida, såvida hon föreställer från Gud aßkild, på det högsta och fullkomliga väsendet, som endast är genom sig hself bestämdt, ej kan tänkas. Svarat är: att hon i detta förhållande ej kan tänkas från Gud aßkild, utan uti honom, såsom gemensam princip — med sina likar förenad, — hvilket är hselfva den sökta ömsesidigheten; så att det omedelbara uttrycket af mensekans enighet med sin Gud just är hennes enighet med sina likar (sid. 70)". — "På tre sätt har Gud sig uppenbarat, såsom Fader i naturen, såsom Son i mensekheten, såsom Ande i ordet och desh werkningar. Af hvilka uppenbarrelser den medlersta är liksom medelpunten, i hvilken Guds enhet och personlighet blifvit förklarat (sid. 81)". — Det är ej "tre personer i en Gudom, utan en enda personlig Gud: dock derutinna treenig, att han på treggehanda sätt sig uppenbarat (sid. 82)". — S. S. i en Not förklaras lärän om tre personer i en Gudom, som en olycklig metaphysisk spetsfundighet, och heter det: "Treenigheten's begrepp, så fattadt, upphäfwer sig hself. Ty för min del ser jag ej hvad som kan inwändas mot följande slutsöld: Det är blott en Treenig Gud — Men hwarje person i Gudomen är hself Gud. — Då är hwarje person i Gudomen hself treenig (och ej blott en person i treenigheten, —) Men detta är tydlichen det rätta, och i sig hself är treenigheten både i Fadren och Sonen och i den Heliga Ande; ehuu de åtskiljas i betraktelsen eller werkningsarna, såsom det första, medlersta och sista af den enda personliga Gudens uppenbarelse. Tresfaldigheten hörer till Guds uppenbarelse i tiden, ej till det ewiga väsendet (sid. 82)". —

Efter Nec:s sätt att se, tala wiſa af des-

sa yttranden några anmärkningar. En ibland deſa är den Swedenbergſka satſen, att Gud har i Jesus "antagit vår och uppenbarat sin mensekheth (sid. 66)", för hvilket besynnerliga yrkande det bekanta Språket ur Ica Mosebok: och Gud skapade mensekan efter sitt beläte anföres såsom auctoritetsbewis. Uppenbarligen kan detta Språk icke förstås annorlunda, än att mensekan blifvit skapad efter den inom Gudomen lefvande urbilden för det högsta af all organism; ty en förening, ett sammansmältande af gudomlighet och mensekheth är så widt Rec. inser, i en annan mening något aldeles otänkbart, då deſa båda hafiva så olika, hvarannan aldeles upphäfwande prädicater. Det är gifvet, att det, som bestämmende constituerar mensekheten, är det mensekliga medvetandet, och detta har, enligt vår Auctors egen anmärkning, sid. 56, vaktnat med känsla af Skuld. Då nu en sådan känsla — mensekheten's owlkorliga beting — o möjligens hos Gudomen kan förutsättas, så kan man rimligen icke tillägga Gudomen någon mensekheth, hvilket är något, som först genom ett affall tillkommit inom tiden och frihetsregionen. Troligtvis står dock detta yttrande i sammanhang med ett annat, neml. att det är blott en personlig Gud. Men all personlighet antyder en fixering och dermed en begränsning, hvilken, i egentlig mening, ej kan vara gudomen, i hänseende till desh innersta grundväsende, tillhörig. Dersöre är det äfwien som ordet Person, i den westerländska Kyrkans lärobegrepp om Treenigheten, icke paſar utan måste anses såsom en mindre lycklig, endast i nödfall antagen tolkning af det grekiska *τρινούσις*. Det är dock från detta vanliga lärobegrepp, som Hr Geijers öhwertsygelse stiljer sig *). Ty, heter det sid. 82.

*) Hr Geijer tyckes mena med sitt uttryck: uppenbarelse eller uppenbarelse sätt alldeles detsamma, som Rec. kallar Hypostasen.

"Det är blott en Treenig Gud — Men hvarje person i Gudomen är sjelf Gud — Då är hvarje Person i Gudomen sjelf treenig (och ej blott en person i treenigheten. —). Men detta är tydligent det rätta, och i sig sjelf är Treenigheten både i Fadren, och i Sonen, och i den Heliga Ande; churu de åtskiljs i betraktelsen eller verklunganer, såsom det första, medlesta och sista af den enda personliga Gudens uppenbarelse. Treenigheten hörer till Guds uppenbarelse i tiden, ej till det ewiga väsendet". Lißom något kunde mera i Guds timliga uppenbarelse, som icke är i och med hans ewiga väsende! Då i och genom Gud allt är och består, så ärö nödvändigt äfven hans "treggehanda sätt att sig uppenbara" ewigt varande och beständande Hypostaser i hans Gudoms väsende och dock för sig, på samma sätt som eld, ljus och wärma, ärö för sig beständande Hypostaser af ett och samma väsende, igenom hvilket de ärö, utan att man deraföre rimligen i det behöfver att tänka sig en niofaldighet.

Dock då Rec. redan, så wäl i Brefwen öfwer Plotin, som i Recensionen af Tybecks Strister, fört antyda sin åsigt af detta all

I sädant fall skilia de sic endast i ord. I Försoningsläran synes os Rec. ej fullt consequent. Först läter han mänsligheten försörjas med Gud genom iron på Gud i Christo uppenbarad, mänslighetens Archetyp. Hvaad theologice kallas: Jesu förtjensl, är då synonymt med Jesu uppfyllelse af lagen. Sedan urkar han, att ingen Fuld kan afplanas utan offer, men bestämmer ej, hvaad han menar med offer. Enligt det strängt orthodoxa systemet -- hvilket Rec. mestads följer -- måste bödges förenas; de beta där i obodientia activa et passiva. Rec. ger tydligent ets uteslutande företräde åt obodientia activa; hvilket åter ej alldelens bisverens hämmer med rigoristiska theologers föreställningar.

Anmärkn. af Redaktionen.

wishets högsta Mysterium, så will han för denna gången i stället anföra ett utstående af ett synnerligen upplyft sinne, af den en tid oläste och förmäddade, nu ändtligen sedan man börjat läsa honom, efter förtjent agtade Jacob Böhme. Han säger: Mit Christen saggen: Gott sey Dreyfaltig, aber im Wesen: daß aber in gemein gesagt wird, Gott sey dreyfaltig in Personen, das wird von den Unverständigen fibel verstanden, auch wohl von theils Gelehrten: denn Gott ist keine Person als nur in Christo, sondern Er ist die ewig-gebährende Krafft, und das Reich samt allen Wesen: Alles nimmt seinen Ursprung von ihm. — Das aber gesaget wird von Gott. Er sey Vatter, Sohn, heiliger Geist, das ist gar recht gesagt; allein man muß es erklären, sonstken begreiffis das unerleuchte Gemüthe nicht. Der Vatter ist erstlich der Wille des Ungrundes, Er ist ausser aller Natur oder Anfänge der Wille zum Ichs, der sæzet sich in eine Lust zu seiner selbst-Offenbahrung. — Und die Lust ist des Willens oder Vatters gefasste Krafft und ist sein Sohn, Herzze und Sitz, d.e. erste ewige Anfang im Willen; und wird darumb ein Sohn genannt, daß Er im Willen einen ewigen Anfang nimmt mit des Willens selbst fassung. — So spricht sich nu der Wille durch das fassen aus sich aus, als ein Ausdrucken oder Offenbahrung, und dafestle Ausgehen vom Willen im sprechen oder hauchen, ist der Geist der Gottheit, oder die dritte Person, wie es die Aten gegeben haben. — Und das Ausgehauchte ist die Weisheit, als die Krafft der Farben und Tugend des Willens, welche er in ein Lebens Centrum oder Herzze zu seiner Wohnung ewig fasset, und aus der fassung, als aus seiner ewigen Form ewig wieder ausspricht, und doch auch ewig wieder zu seines Herzzens Centrum fasset. — Also ist die fassung des Willens, als des Vatters von Ewigkeit in

Ewigkeit, der fasst sein sprechendes Wort von Ewigkeit in Ewigkeit, und spricht von Ewigkeit in Ewigkeit aus: Das Sprechen ist der Mund des Willens Offenbarung, und das Ausgeben vom Sprechen oder Gebären ist der Geist des gesformten Worts, und das Ausgesprochene ist die Kraft Farben und Tugend der Gattheit, als die Weisheit. — Allbie kan man mit keinem Grundesagen, daß Gott drey Personen sey, sondern Er ist Dreyfältig in seiner ewigen Gebährung: Er gebäret sich in Dreyfältigkeit, und ist in dieser ewigen Gebährung doch nur ein einziger Wesen und Gebährung zu verstehen, weder Vatter, Sohn noch Geist, sondern das einige ewige Leben oder Gut. Die Dreyheit wird erst recht in seiner ewigen Offenbarung verstanden: als da Er sich durch die ewige Natur durchs Feuer im Leichte offenbaret. Myster magn Cap. 7. 5—12.

Med läran om Ereenigheten sammanhängar på det nogaste läran om försoningen, och då vår Auctor åslägsnar sig från den wanliga ideen om den förra, är det ganska consequent att han åsven åslägsnar sig från den sednare (Sid. 112). Då annars just försoningsläran är det högsta och charakteristiska af hela Christendomen, är det ganska naturligt, att en hvor för sig söker att göra denna höga lärा fattlig. Res. tycker dock, för sin del, att af alla förklaringar är just det wanliga antagna, utan allföns widning af de uttryckliga hiträta syftande BibelStällen, det aldra fattligaste och mest tillfredsställande. Gud, i sitt allmänna begrepp, är det absolut Rätta. Från detta affaller människan i det hennes medvetande uppvaknar, och dersöre är detta uppvaknande åtföljd af en fänska af skuld, ty medvetandet säger henne, att hon, af egen kraft, icke kan till fullt göra det högsta Rättas fordringar, hvilka dock äro owillkorliga och bjuda fullbordan. Denna fullbordan kan dock ej gifwas dem af någon annan än Gud sjelf

i mensligheten uppenbarad, derigenom Han försonat mensligheten werkligen med sig sjelf. emedan han renat den från den förtviflade fänskan af en outpläntig Syndaflyld. Säsem den fullkomliga människan, såsom hela menslighetens forebild och ideal har han nemligen fullgjort det rätta fordringar, och i det vi med tron fast omfatta honom, d. ä. i det vi med hjertats innersta andakt, lust och åhåga erkänna honom för vårt ideal, det vi, under brinnande bön om hans bistånd dertill, såwidt våra krafter väcka, söka att uppnå och likna, blixtvis vi lemmar af denna fullkomliga människa, af Christus, och i och med detta samma delagtige af hans förtjenst, af hans uppfyllelse af lagen. En sådan tro, det egentligen enda förtjenande hos människan inför Gud, måste dock nedvärdigt bärta frukt i goda gerningar, emedan det endast är genom dem, man i det ytterre kan gifwa bestyrkelse på dess egen werklighet. — Res. förståe ej att något mera tröstande kan gifwas än denna lära: "att den andra Personen i Gudomen †), med att offra sig sjelf, försonat och tillfyllestgjort den första personens straffande rätsärdighet"; — ty ingen skuld kan afplanas utan offer — och att wilja bortförlora den, emedan den någon gång på ett crast sätt blivit missförstådd och i något högst inskränkt sinne ledt till syndasäkerhet, det är ett besynnerligt expedient, som då, af samma grund, borde användas mot alla Christendomens läror utan undantag. —

Sid. 28 försäkrar os vår Auctor, att

†) Då det just är i den andra Gudomshypotesen: den evinnerliga Intelligensen, Wisheten, ölogos, som archetypen för mensligheten är nedlagd, är det ganska naturligt att genom honom åsven mensligheten skulle försonas, på samma sätt som det är hujet, scenet, hvilket till iflammade, fröjdande närlära försonar och sänder eldens förlärande glöd.

genom Abstractionens bankrut kommer Begreppet, som ej annat är än Abstractionen sjelf "i sin rena betydelse", att åträ och återfinna förbindelsen med sin källa. "Denna källa är Sinnet. Ty om i hvarje föreställning begreppet är det allmänna, men åter allt hvad som öfverblifver eller ej i begreppet jemt uppår, utan utgör det individuella af objectet, blott för känslan är fattligt, så är Sinnet det medlande och förenande mellan dessa motsatser, som endast gör öfvergången möjlig emellan det allmänna och det enskilda, det ideella och det reella. Såsom förenande begge är det också det hela i all kunskap, och på samma gång det omedelbara: emedan endast ur enheten motsatsen kan hafta upptäckt. Sinnet är öremågan af enheten; och i denna sin allmänna bemärkelse det samma som förnuftet sjelf, hvar före och förnuft kommer af förmimma. Begreppet söndrar; Sinnet fattar helt. Det senare är derföre det förras grundval, och allt begreppets arbete förfaller inom Sinnets ursprungliga gebit. Men all kunskap är ej endast till sin uppkomst finlig: Sinnet är på en gång det första och sista i kunskapen. Ty det söndrande, urskiljande begreppet, eller förståndet, måste beständigt ledas av sinnet, såsom det förenande, återställande; och då, efter förutgången fullständig urskiljning, föremålet på en gång till alla delar i full klarhet framträder, så är tanken i denna högsta och sista operation, i denna sanningens egen blick, åter Sinne (sid. 29)". — Sinnet står i slägt med Begärelseförmågan. "Sinnet är nemlig den fullständiga föreställningskraften, är begreppet förenadt med lust eller olust (sid. 32)". — "Allt Sinne är för en verkligheit, och utom för en verkligheit gifves intet sinne; emedan dess förmåga just är att fatta denna (sid. 44)". "Allt menskligt sinne kan i väst afseende kallas öfverfinligt, om man nemligon med det finliga blett förstår det materiella intycket af objecterna. Ty det wäre fullkomliggen obegripligt, huru vr en rent finlig perceep-

tion något så andeligt, som ett begrepp, kunde uppstå; då allt hvad begrepp heter till det materiella af ett intyck står i aldeles intet förhållande, så att det ena ej kan sägas vara en följd af det andra (sid. 47)". — Sinnet är all kunskapskälla — på en gång det första och sista i kunskapen — fattningsgåvan af enhet och helhet, hvilket åter är en lämplig definition på förnuftet sjelf (sid. 49). Språkbruket benämner också Förnuftet sjelf Sinn (Sensecommun). Och detta Sensecommun, detta funda Förnuft är den högsta fattningsorgan, som blifvit mänskan bestärd (sid. 50). — "Förstånd är väl egentligen det urskiljande, Förnuft eller Sinn, det enande i Kunskapen; men då begge äro öfverläggta, då fullständig urskiljning (genomgången abstraction), i afseende på ett föremål, ögonblickligen är det samma, som föremålets fattning såsom ett helt, så äro förstånd och förnuft i sin fullt färdiga bemärkelse det samma (sid. 51)". —

Innan Lee. företager sig att antyda de contradictioner och logomachier, som han tyckt sig finna i denna framställning, will han något fästa sig vid Först:s angivelse af mänskans högsta Kunskaps, eller, som han kallar det, Fattnings-organ. Enligt Hr Geijer är Sensecommun denna Organ. Hwad är då Sensecommun? Vår Auctor har deröfwer icke gifvit någon tillfredsställande förklaring, ty huru obeständt det är hwad han yttrar om att Sensecommun är det samma som Sinnet, det skall nedanföre wisas. — Enligt den hit-tills, såsom gällande, antagna bemärkelsen, är Sensecommun eller sunt Förnuft, den allmänt gemensamma känslan af sjelfverksamhets-wiloren. Men som all känsla är något i medvetandet outredt, en förmåga af dunkla perceptioner, så kan detta Sensecommun naturligtvis, till sin verkan, ej vara annat än något negativt, egentligen blott tjenande till att protestera mot allt för nära trädande af rimligheten eller af förnuftsintresset för sedlighet

eller kännedom. Men omöjligien kan något negatist vara tillika positist, och den högsta Kunskapsorganen måtte väl vara positiv. Efter Rec:s sätt att se, hafwa wi denna kunskapsorgan i den intellectuella öfukändningen — enligt oswans förclaring — hvilken, upphörlijgen fästände den irre blicken på de i det absoluta Rättas sköte hvilande urbilder för all ting, i ett nu jemför dem med föremålen, och så snart dessa med urbilderna sammanträffa, är tillsfreds med en funnen Sanning *) — Ifr. hvad Hr Geijer hafw härom förträfflingen säger, sid. 27. —

Nu till vår Auctors Deduction. Den högsta källan för all kunskap, begreppets grundsval, will Hr Geijer hafwa kallat Sinne: förmåga af enhet. Men sådan är ju den all-

männa benämningen på Förf. medgivetwer det sjelf, och antyder, sid. 51, att dessa båda Termer kunna sättas den ena för den andra, då han neml. säger att "Förf. eller Sinne är det enande i Kunskapen". Men då är det ju en uppenbar logomachi, att i st. f. Ordet Förf., allmänneligen antaget och till begrepp beständt, wilja intrvinga ett annat, som hittills åtmisstone icke haft annat än en ganska sväfwande bemärkelse. Ser man åter nogare till, skall man finna att denna angifvelse af Sinnets synonymitet med Förf. icke är utan sina stridigheter. Sid. 32, heter det neml. att Sinne är begreppet i förenig med lust och olust. År det ej annat, kan det åter omöjligien vara identiskt med Förf. icke, som är något wida mer, neml. förmågan att fatta enheten mellan ide och föremål, eller förmågan att fatta den irre och ytstre verlden, enligt vår Auctor, sid. 7. således det allsidigt enande, sammansmältande. — Widare heter det, sid. 51, att Förstånd och Sinne är det samma. Väl — säges det — är Förståndet det urskiljande, Sinnet det enande i Kunskapen, men då begge äro oskiljaktiga etc. så äro de "i sin fullt färdiga bemärkelse det samma". Först är det väl något besynnerligt deri, att twänne oskiljaktiga derföre sägas vara de samma? Strålarna äro väl oskiljaktiga från Solen, men deraf har ännu ingen slutat att Strålar och Sol äro detsamma. Dock detta må påherra. Men huru ögonblickligen dessamma i afseende på fattandet af ett föremål, des urskiljande från alla andra och des enande med sin urbild, än må vara, så är det ju dock icke möjligt, utan att förlita emot all Logik, att säga det den act som urskiljer, sönaderdelar, är samma act som åter enar, sammanbinder. Desutom talar Förf. sid. 35. om att tiden för hyckleriet med det heliga måste vara förbi, så snart "förstånd och sinne åter med hvarandra träda i lefsvande förbund" — hvilket ju antyder att de en tid varit söndrade från hvarandra, eller åt-

*) Osvans bre är sagdt, att det Rättas öfverensstämmelsen mellan idee och väsende, i sin uppenbarelse för tanken, heter Sanning. Sanning är och dersbre ideens öfverensstämmelse med föremålet, hvadan wi, vid första onblicken af ett föremål — af ett Lejon, en Elephant o. s. w. — genast inse hvad det är, och ger det sitt namn, så snart detta föremål sammanträffar, med den inom os lefsvande nebilden för detsamma. Wore ej så skulle ju aldrig någon kunskap vara möjlig. — Likaledes är Skönhet: det Rätta i sin uppenbarelse för Phantasién, ideens öfverensstämmelse med Formen. Dersbre säga wi, att en Apollobild, t. ex. är skön, då den i mormorn uthuggna formen svarar mot den inom os lefsvande ideen för den ungdomliga ljus- och sångGuden. — Godt, åter: det Rättas uppenbarelse för känslan, är effectens öfverensstämmelse med den idee om nyttja eller väl, som inom mig lefwer för Handlingsars resultat. Det angenäma: det Rättas uppenbarelse för de yttre sinnen, är öfverensstämmelsen mellan intycket och ideen om det ljusvra eller välgörande i nervernas skafning, o. s. w.

minstone funna sändras. Men är Sinne och Förstånd ett, så är ju sådant omöjligt, ty hu-ru kan en kraft sändra sig från sig hself, så att den ena delen går — som det s. s. be-
ter — sin väg och den andra sin? — Dersö-
re torde det kunna anses såsom afgjordt, att om
orden Sinne och Förnuft äro synonymer, så
är det en högst onödig nyhet att wilja intwin-
ga det förra i st. f. det antagna gamla. Skall
det åter vara något annat, högre än För-
nuftet, så har Hr Geijer åtminstone icke än-
nu angifvit och frirat denna des betydelse,
utan hself snärt sig i ordets ännu obestända
mening, hvarigenom han på så många ställen
gjort sin skrift wacklade, tungläst, ologisk
och ollar.

Men det är tid att samla resultatet af
föregående granskning, för att sluta en Recen-
sion, som mången läsare redan torde haft
funnit för lång.

I en mot Hr Professor Geijer, för nä-
gra år sedan, utgifwen stridsskrift, yrkades att
den berämning som egentligen tillkom Hr Geij-
jers speculation vore den chaotiska. I den
bästa bemärkelse taget och utan all slags pole-
miskt förhållande, tror Rec. att detta epithet
är träffande, åtminstone i afseende på Hr
Geijers i närvarande skrift framställda Spe-
culation. Man må då likväl icke taga
Chaos i bemärkelse af det mosaïska חַaos
den mörka tommå ödsligheten; utan som He-
siodos, för det ursprungliga utvecklade al-
strängsfridet, moder så wäl till Jorden, som
Tartaros, till Erebos, som Åthern, till Da-
gen som Natten och framför allt till Kärle-
ken, till Eros, ὁ μαλιστος εν ἀδερφοις Ερωις.
Ty onekligen har denna speculation äfven al-
strat de herrligaste, hjuvaste, mest fruktbringande
åsikter, såsom t. ex. den af enhetens natur
af ömsegidighet (sid. 26); om naturen utaf
samlingens finnande (sid. 27); af sinnlig-

hetens förhållande till Förnuftet (sid. 55); af
medvetandets uppvakning med en känsla af
Skuld (sid. 56); af den ofullkomliga existenz-
sens helande genom den fullkomliga (sid. 65);
af det än mennischora hselfva mäktigare, men
af dem födda Wäsende eller Anden (sid. 72
följ.) och så många andra. Men dessa strålar
frambryta endast blixtlikt genom den egentli-
ga deduktionens osäkra dunkelhet.

(Fort. e. a. g.)

Bid den i Fjerde Häxet af Svea med-
delade afhandlingens Förberedelser till en Athes-
tic, återstä ännu att anmärka följande

Rättelser:

- S. 167 r. 26 st. sin forntid, sitt ideal l.
sin forntid och sin framtid, sitt ideal
- S. 168 r. 7 st. nationalaste l. nationalaste
af allt nationalt.
- S. 179 r. 11 efter gestalter borttages
Comma.
- S. 181 r. 3. efter swaghet tillstättas
Comma.
- r. 12 st. utan utan l. utan
- S. 185 r. 22 st. andra l. Andra
- r. 23 st. hself l. hself
- S. 193 r. 12 st. spetsfundigaste l. spetsfun-
digast
- S. 195 r. 26 st. bir l. bli
- S. 204 r. 5 st. hself l. hself
- r. 9 st. organist l. organist
- S. 205 r. 10 st. gudomens l. Gudomens
- S. 207 r. 9 st. är l. är
- S. 208 r. 1 efter Ideal tillstättas Comma
- S. 220 r. 6 st. nedstigande l. nedstigandet.
- S. 228 r. 15 st. för den elektriska bildnings-
kraften l. för den magnetiska känslan
och den elektriska bildningskraften.

Gwens Literatur-Zidning.

No 25.

Måndagen den 25 Juni

1821.

Recensioner

Markalls Sömnlösa Nätter. Andra Natt
en. Åsnan, Romantisk Hjelteidit. Öf
wersatt från Tunguskan. Stm Ortman,
1821. 210 sidd. 8:o

Ett år är nu förslutet, sedan vi i dene
rra tidning hinnat den Första Mattens tillva
xelse. Vi sökte der göra fullständig reda för
häftningen af detta uppörliga komisk-satiriska
werk; och vi finna os nu så mycket mindre
förbundne, att vidlöstigt uppehålla os vid
samma ämne, som Första Matten, hvilken des
utom redan upplevdat en ny upplaga, hself
sjort sig tillräckligt belant för alla det glada
och goda skämtets wänner. Visserligen var
det ett vägadt företag, att utgifwa en fort
sättning af en Skrift, hvilken genom sin fäls
hynta till och med en stor del bland dem, som
tro sig spela en role i hjelteidten Nimhusi
aden, sakta till des utmärkta poetiska förtjenst.
Mera kan man också icke säga till denna

Mattens loford, än att den är ett wärdigt
sidostycke till den föregående. Wäl är pfanen
på långt när icke så sammanhangande, icke så
helgjutet uttänkt, som i den första Epopeen;
men denna löfver hällning funner till det mest
sin ursätt i den Romantiska Hjelteidkents na
tur, hvilken ofta utvecklar sig i en kedja af
magiskt verlande taslor, ordnade kring ett sör
hvarehanda myckfulla omfåpningar blottfälldt
huswudsöremål, än låter berättelsens alla de
lar följa hvarandra i den stränga consequens
och enligt den sorgfältiga symmetri, hvilken
man fordrar af det så kallade e la s i s k a
Epos. Detta är dictionen, förofrigt full af behag
och spelande lif, ej aldeles ned den omvärd
nad utarbetad, som i Nimhusiaden; der den äger
en rundning, ett slags lapidarisk fulländning,
som fräker sig ända till det minsta drag.

Detta är hvad man, vid jemtörelsen af
båda dessa Nätter sinsemellan, kanste med rätt
visa kunde anmärka. Dieremot äger onekli
gen äfven den här ifrågavarande Dikten si
na företräden, af ett annat slag, och svart är
att åsgöra, när man betraktar hvar och en
för sig i des helhet, hvilkendera i wärde öf
werträffar medtäflaren. Ty man har på den-

na senare tappa som sildrar den i slutet af Rimthüssiaden till å sin a förvandlade Markalls Swentyr under sin djuriska skepnad, upptagit en förra mångd ämnen och figurer, hvarigenom compositionen blifvit rikare; och dessa bilder röra sig i en fantastiskt rörande hirvwel, i hvilken läsaren, som i Första Matten behagligt framgågas på en klar, lugnt framflytande ström, här oemotståndligt hänskörs af den mäktigt brusande elven. Liksom man i den förra hjeltekiten hämtat förebilden än af Homerus, än af Virgilius, så synes man här haft för ögonen än Ariosto, än Wieland, dock utan att af dem parodiët upptagda individuella af helswa uttrycks-manneret; tro-ligen dels derföre att den romantiske Skaldeartens natur mindre tillåter en sådan ytter-efterbildning; dels och emedan denne senare Skalder ej äro så allmänt kände för svenska läsare som den grekiska och romerske Sångaren; en kändedom som måste kunna förutsättas, om contrasten af den eddiska stylens naist högtidliga språk och det parodista begagnandet, deraf skall blifwa fullt komiskt. Båda Mattern a. hafwa förstigit det med hvarandra gemensamt, att det vackra svenska modersmålet är behöndlat ej blott med skicklighet och kärlek, utan äfven med verklig genialitet; att det poetiska språket blifvit riktadt med en myckenhet upptagna goda dialektord och provinciella talesätt; äntingen att versificationen, enligt båda distakternas olika lypne, utmärker sig genom en verklig klassisk fullständning. Denna egenhåll är i den närvarande en så mycket större fortjenst, som den äkta komiska diktionen hos os är föga utbildad och språket således för ett sådant bruk ännu föga smidigt. Detta om den materiella oeconomien af ämnet behandling. Men desutom äga dessa Komiska Hjeltekitter den väsentliga hufwuds-egenhåll gemensam med hvarandra, att de ej äro foster af hat, skadebegär och hätskhet, utan af ett glättigt och harmlöst lekande. Härigenom erhålla de sann poetisk adel, och bärta med sig det inför alla fördomsfria domare omisskännliga betyg, att de icke äro smädere-

dister; en besyfling, hvarifrån man deremot ej kan frilämna Popes Dunciad, just derföre att dess brist på poetisk uppfinding inkräkt författaren till de medel, dem en blott prosastiskt quidhet i sådana fall måste begagna. Visserligen will Rec. icke neka, att några här förelommende drag äro allt för skarpa, och skämtes pil ej alltid försedd med poesiens blomsterudd, som ej kroppsligt sårar, ej ur saret pressar blod, utan ambrosisk ichor. Allt personlig satir, som blott träffar personer såsom personer, är låg och oädel. Men äfven den personliga satiren kan vara tillåten, kan till och med vara ädel, då den förwandlar de fiendtliga personerna från individer till generiska repräsentanter, hvarvid det dock är tillåtet att bibehålla så mycken individuel personalitet, som fördras för att gifwa dessa charakterer full verklighet, eller lis och sanning i all tidens och rummets åskådlighet. Utan twifvel är, i allmänhet betraktud, Förf:s Satir af detta värdigare slag. Tonen af skämtet är i det hela god; blott ett enda plumpt ställe kan Rec. erinra sig, nemligens slutet af tolste stanzen i fjerde Sången.

Man hade i en viss tidning om den Första Matten anmärkt, att Förf. gjort orätt-utti att blott låta det Tungusiska partiet uppträda, krigförande emot aledne Skalder, i stället för att låta dem utföra striden emot det så kallade Phosphoristiska partiet. Förf. synes hafwa lagt denna anmärkning på minnet, då han här tillfredsställt dess fördran. Så wäl det ena, som det andra partiet, är med all komiskt kraft tecnadt, (det Phosphoristiska i synnerhet i Andra Sången). Visserligen är det onekligt, att, — såsom det anmärkes i tidningen Couriren från Stockholm 1821, N:o 9, — "det icke undfaller någon uppmärksam, att Förf. gynnar det parti han låter segra". Denna ynnest ligger redan i den anteciperade segren. Man har äfven anlagat Homerus och Virgilius, att de alltfor mycket gynnat Achilles och Aeneas och deras parti, på bekräftad af de sammans fiender. Kanhända

är det alltförmycket fördrade af Skälvben, att han för ingenning skall öfvervägande intressera sig, liksom någre öfva af höfdateknaren, atthan skall vara utan fadernes land.

Den wälmenta Courire en från Stockholm yrkar öfven; att man skall bedöma det glas-
da Skämtets produkter efter den kantiska läran: handla så, att regeli för din handling måtte funka upphöjas till allmän lag. Godt: om Skämtet annars drugar, om det andas sjuille och poesi, så må det gerna användas mot Skämtarn tillbaka. Vi göra rättvisa åt den hederlighet, som stämpler de aktringsvärda medborgare, hvilka utgöra den Stockholmska Courirens redaktion: men dessa herrars åsiger äro redan i statsangelägenheter (bewisen skola äf dessa blad med första framläggas i en sär-
skild uppsats) nog ensidiga, och man bör få mycket mindre förväntas att i ästhetiska äm-
nen der eigenkänna samma torra, twåra och trumpna ärslighet, som karakteriseras detta mest wälmenande af våra positiska blad. Spö-
ket af mytta, och förlaktligen af dess motsats: skada, har här ganska onödigt stått dessa red-
aktörer för ögonen. Om det är sant, hwad Couriren hifl säger, att denna komiska hjelte-
dikt "har utseende af en ren humoristisk ingif-
welse"; — "att man deraf onödigligen häns-
föres"; — "att den innehåller en i sanning lockande
falsa af löslighet"; — så är ock så detta poem af en
älta poetisk art. Men är det åter werkligen sann
poesi, så innebär det jemväl intet begär att sa-
da. Satiren, ironien, om den är poetisk, d. w. s.
helt och hållit pgh antastens produkt, är alltid
menlös: den strider — för att fortsätta den
allegori som vi ofwanför började — med
blomsterstenglar; de träffade falla under åskå-
daenes löje, men uppstå lika friska som de o-
dölige kamparne i Valhall. Låt väl för att
gå ofkadd från en sådan strid, utan minskning
af de åskådandes aktrning och wälwilja, måste
man innehafwa en wiß grad af moralisk eller
intellektuel höghet, hvilken den angripande
hwarken kan eller will anfalla. Men de

som hiflwa, redan på den näkna werklighetens fält, gifvit sig till pris åt löjet, för dem werka Skämtets pilar, öfven utan Sungarens affigt, såsom enkausiska skott, och det är endast de, som röpa af qwal under det glödans de pilregnet. Vi göra härav dock ingen tillämpning på Courirens aktringsvärda Redaktion; icke eller neka vi hwad vi redan medgifvit, att Förf. billigtvis en och annan gång kunnat wälja miltare färgor.

Att, liksom i Recensionen öfwer Första Matten, meddedla en framställning af planen, skulle de fleste läsare anse alltsör widlöftigt. Ett proffställe böra wi dock anföra; hvarvid vi likväl äro oviss om vi skola wälja det från Andra Sången, som beskrifwer Phosphoristers nes uttag och huru

Främför dem red Lorenzo på en drake;
Ur drakens näsa steg om dagen opp
En töckig molnstod, som en fotad stake;
Men att om natten ledta deras lopp,
Ur drakens mun gick eld och kritis lava;
I drakens fotspår wandringsmännens tråvta.

eller ur Beskrifningen af den märkvärdiga De-
scensus ad Inferos, eller den ester alla den
Nautiska krigskonstens reglor författade stille-
ringen af Sjöbatasjen. Rec. wäljer dock den siste
nämnda:

Till slut han naskas till ett haf, hwars bölsa
Så svart som natten hwäfdes mot sin strand.
Träd, liksom pennor, hela kusten hölja.
Men hela stranden uppfylld war ned sand.
De klippta träden, krusade och glatta,
I djupa hål kring hafvet woro satta.

En farkost, af en enda penna skuren,
Tolv alnar lång och nio alnar bred,
Ett underting bland ting uti naturen,
Sig af och an emot en brygga gned.
En wäderhane högst på masten hängde,
En Ratafösi opp i taclen flängde.

Tolthundra hafark seglex sammanhåsta;
Ett rö, ett bråkadt rö deß syre war.
Men midt på seglet warsamt fröp en krästa;
När som hon gick baflänges fram det bar.
Två träkanoner höjde sig på däcket,
Och högt kring stutan skummade sig bläcket.

Frisch mat man såg på bordet i kajutan:
Kapuner, gäss, falkoner utan tal.
De tittade förmänt ut genom rutten
Med ewigt ladel i en pyntad sal.
PAW steg i skeppet: genast vinden twingar,
Med fläktande, farfostens breda wingar.

Mot solens stråle, sänkt ifrån det höga,
Så svart, som dödens nattomhölda graf.
Var bläckets grummel, som att skeppet löga,
Steg önnigt opp utur sitt djupa quaf.
Svart-prickiga sjöfoglar öfner vägen
Satiriskt swingade kring himlabågen.

Hofsförwer tryckta på de dunkla fjädrar
Mot solen glänste — underbar lektyr!
Sin mantel Riddarn nu mot solen wädrar,
I ordning ställer hufwudets paryr;
Och halas opp i masten utan wåda,
På näntre håll att fåglarna beståda.

Högt emot sky han lyfte opp sin näsa;
På hvarje fågel en sentens han fann.
I svart stod på en Wipas rygg att läja:
"Stolts Markall är den största Nimmerman."
På några gäss i sterten var att åse:
"Kak! kak! Markall är, den största gäse."

På wenstra sidan låg en spräcklig anka,
Deß wingar lika woro som två bär.
På dem man läste denna höga tanka:
"Som jag och Markall wingelfotad är."
Nu Riddarn sorgsen ned ur masten klifwer,
På Åsnan tänker, sig i hufwut risver.

Bläckhafwets yta fräste: dyster vägen
Kring skeppet hwälvdé mellan bubblores porl.
PAW fattar mod, och hissar opp med tägen

An flera segel, under vindens sorl.
En mängd af skutor ser på hafvet wagga,
Bland hwilka mången känd och aftad flagga.

Posthumius Priscus på en pråm i viken
Höll på att muddra, skynad til sin kropp.
Bid honom Paidar stod på tå, nysiken,
Att recensera leran, som tegs opp.
Men Enkans Son i Mellys gräfslhandskar
En stor Posyp med Platoss öga granskar.

Så kom en brigg, men — semmer och
elände —
Der fanns besättning till att gråta åt.
Hvar Vätsman war den andres hjältefrände,
Och hyvan för enhvar — en lumpen plåt.
Ett rasps- och bättringshus tycks stutan vara,
Litteraturvens söder att förvara.

Der anmärkte en Lindwurm seg och bister,
Der anmärkte en Ninfors med sin lur,
Der anmärkte en Ulf sin nästas brister;
På enstildt sqwaller stod man helst på lur:
Ty Traisenberg war redare för alla,
Och honom far och brödherre de kalba.

Med en Neptunis mine på hafwets yta
I långsam fart framilar en Kurir,
Och fastän stundom bistra stormar ryta,
Af deras hot han ej förfärad blir.
Han opp mot himlens hwalf, der solen blänker,
Med tjocka daggen stundom plumpar ständer.

Vängst bak i fjerran en Pakethåt rodde
Med bräkta örör, liten, smal och klen;
Han wägorna med dem bekämpa trodde,
Men all hans möda redan var för sen.
En Extra-Pist wäl syret höll; men vägen
Bortfölde snart så mat, som båt och tägen.

På lurenrejeri och kustbewakning
En kroksligragare armerad war;
Han om östämplat gods höll jemt ransaking

Och namnet Granskare han rättvist bar,
For öfverstittare att stranden wärja
Han rustad war, och öfverfallne berga.

An hit än dit för egen räckning förde
Han snabb med hårlast både hem och bort.
An han som frakt mång' tusend phraser förde;
Men det war phraser utaf primärsort.
De woro ännade att pocket thusa,
Och oser af dem lunde ensamt rusa.

Kom ock en Avis sakt på havets spegel
Med mycket buller, brak och stroj och bång,
Den löper herrligt och med skinka segel;
Från skutan börjas strax en segersång.
På däck man hoppar och slår fullerbytta,
Astådane till allsöns lust och mynta.

På aktern war med hjertha färgor måladt,
Hur Argus, menska fört och fågel se'n,
Btos, efter det han som växgåel prålat,
Nu åter bytt till mennisla igen.
Answärige trå Styrmän rodret sköta,
Beredde alla stormar kadt att möda.

Helt wijs ett sådant ämne till Minister
Ej finns för Haffs och Språng och Mosaic:
Han i två rader uppvar statens brister,
Och med en enda gör den sall och rik.
Han hwarje titelblad i botten fänner:
Men detta lhus oefterspordt än bränner.

En saga går, att, då han hörde prisas
Var sôna werld, var han till swar ej sen;
Att öfwer sådant bör ej undran wifas;
Ty han wår Herre vertill gett idén:
Och om blott Satan honom consulterat,
Ej hans Opposition malvenerat.

I sällsam fart på wögens armar buren,
En stonert, lastad ifrån Leipzig, kom,
Med friska sagor i litteraturen

Och Tyskt grillfängeri och snack derom,
Som införskrifvet war att snillet knäcka
Och smakens blommor med kritic befläcka.

Der fanns det skräp* af Schellingar och
Schleglar,
Som ej de sjutton och en half fått se:
Der Phantasien, utan bom och reglar,
Framrasade i all sin hyggelse.
Det war ostämplat gods i Gros, hvarföre
MAN ej will ge ett lätt Pariser öre.

På avel för man, utan till att pruta,
Det vidare med mycket skrik och sjäss
Långt bort till insjön för det Absoluta;
Det hjälps deri, som, i en rvd-dam, mäss:
Deraf bli viltar lyndiga och lata,
Och stifta Manhems-Bund, så snullen gråta.

Bland annat wrak en Frihetswän sikt strandat,
Med last från Algier, stufning från Paris:
En bild utaf förgängelsen, som blandat
All jordisk höghet på ett märkbart vis.
Ty häst wi gå ja kanke här och sköta,
Så ligga wi: se'n gå wi blott och spöka.

Der rundtomkring dref wraket af en julle,
Som af Församlingsprotokoll en last
In i Ekklesian luren dreja julle,
Med masfrätt köl och med en bräcklig mast.
Men som deß Styrmän tappat bort compassen,
Snart julen ömkligt strandade i waßen.

Delphinter, tumlare och skalar simma,
Af glupska hajar följdde, här och der:
Och nära stranden nors och löfor simma.
En krokodil man hörde när och sjäe
Öpp i en flod de ljussta psalmer qväda:
Han folklär är och alla will han gläda.

Men häst som Niddarn sökte keppet länka,
Han märker snart i fjerran en Korsar;
På däck de laddade gewären blänka,

Och midt åt PÅW han rakt sin kosa tar.
Då börjar krästan uppför seglet kliswa.
Och Riddarns farkost börjar bakåt drifwa.

Dock snart Korsaren Riddarns farkost hinner
Och hakar fast sig vid deß lätta stam.
Gewären lohas: seglet redan brinner;
Och Kaparn sjelf till Riddarn tränger fram.
Förgrymmad han mot honom knyter näswens;
Och stridens röda hane gal i ståsven.

Från slagen wärjad PÅW dock genast kom sig
Att kasta manteln kring sitt skulderblad,
Drog svärdet strax och såg på sidan om sig;
Ohyulig midt i fiendernas rad,
Han faller in, går på och blindvis sticker;
Den svarta vägen mången blodström dricker.

Han öfvermannas. Hela skeppet knakar.
Trumpeten, styrkorna till byte tas.
Skepsmästen runkar; stupande hon brakar;
Den föra väderhanen slås i kras.
"Fördönde sällar!" ropar PÅW betagen,
"I tron, att nu är Fuselbrenner slagen?"

"An ler mitt hopp: ja, hämnaren skall wakna.
"Kom, Argus, kom! Du skall min karrborr bli.
"Med dina fjädrar prydd, skall jag ej sakna
"En segerfäkt; och då är det förbi
"Med alla wedersakare på jordens
"Vi stå, vi begge, ensamme i Norden.

I djupet Riddarn fastar sig från däcket,
Med öpna armar, simmande i sjön,
Kring hals och haka frusar svarta bläcket;
Det efter benen porlar under dön.
Den wida manteln håller honom oppe;
På den ej fastnade en enda droppe.

I quällen sjörän opp och ner sig huka
Bland bölsjans grummel: gräsligt att se!
En del förfärligt ryta: "Hvilken kruka!"
En del i tyshet Riddaren bele:
Inunder sig han lämmer fiskar tumla,
Och framför honom wilda gästar munsla.

En klippig ö sig upp ur havvet höjer,
För kolar en bedräglig tillflyktsort;
Dit Riddaren sin kosa warsamt böjer:
"Vist," svarar han, "i dag jag falla bordt;
"Men Sysis sparat mig till andra öden;
"Hon räknar säkert på min hand i nöden."

I mak han når den eftersöpta stranden;
I dunklet stönjes ej ett enda hus.
Han sträcker ut sin trötta kropp på sanden
Och sovver som en sten till dager lius.
Men då han waknad emot solen blinkar,
En högbent Drott der står och honom winkar.

"Hvad, är ni här för tusan? Ädle hjelte!
"En lycklig stund ni kom til Traseaberg.
"Man sagt, med Phosphorister ni spänt bälte;
"Och mig behöfs en karel med lejonmerg.
"En flotta nu jag håller på att bygga,
"Att mina kuster mot förhärljning trygga."

"Jag," ropar PÅW, "skall strax er
stallbror blifwa;
"Korsarn tog allt, mitt mod hon dock ej tog;
"Snart hvarje Kapare wi föndriswa,
"Och då jag tänker, att enbvar får nog."
En mängd af härskepp rustas till i hamnen;
De ester höga Snullen singo namnen.

Som Cheffkepp Markall prägtigt avancerar,
En bild af Åsnan glänser återut;
Med Admiralsflagg främst det triumpherar;
Och PÅW der signalerar sitt beslut.
I strid till fläskbuldan han skyndar neder,
Och derifrån han flottans anfall ledar.

Mera nekar os rummet att anföra. Slutli-
gen omnämke wi, att hörjan af denna Matts
Första Sång synes os den mest swaga, äfwens
som hela sista Sången, med undantag af slus-
tet. För öfrigt föregås Hjeltekichten af 5 poe-
mer i diverse versarter och slutar med Com-
mentarier, af hvilka den aldeles nya förelas-
ringen öfver Livii uttryck Pavor cepit milites och
Pavor omnes occupavit äro gansta genialiska.

Genom vidsträckta philologiska undersökningar hade Commentatorn likväl funnat göra sin lärda commentarius betydligt mera fullständig: vi tillägga här, såsom bewis, ett i hans styl författadt utkast till des fortättning. — Ofta saknar man i denna lärrika Excurs någon upplysning om den äfven förekommande namnförändringen Pavel, då ändock intet hvidrag till grundlig kunstap om Markalls-namnets många metamorphoser kan med billighet anses för öfverflödig. Endast i det latiniska ordet Papaver finner man kanske någon anhödning af den i flexionen Pavel förborgade mytiska betydelsen. Det fransyska Pavot synes gränsa närmare till Pavo; ehuru wifserligen det individuellt charakteristiska af Markalls-mythens hjelte fullständigare ligger uttryckt i Pavis, Pavois, Scott-tafla, som erinrar om det engelska Mark-wall, en vägg att sluta till märs på. Huru dessa nu för tiden brukliga bemärkelser uppkommit på ord, som ursprungligen (efter all anledning) varit endast mytiska, torde väl numera vara svårt att tillfredsställande utreda. Så har man i Fransyskan ordspålet comparer la rose au pavot, jemföra lejonet med huskatten. — Till Comittéens beprövande framställes också, om tillägget ur gamla handels-förhållanden mellan Tunguscer och Celer gifvit orsak till den omständighet, att man i England (enligt Serrenius) vid anblicken af en dålig, ful sak, ett lemt, orefrigt ting, säger att det är en Paw. Det är åtminstone wist att Paw tillika betyder icke blot tafern af ett odjur, utan ook hand, fastän (säom Johnson uttryckligen anmärker) in contempt, d. v. s. metaphorisat; och man vet, huru handen är en af Markalls-mythens wäsentligaste beståndsdelar. Härav det besynnerliga verbum to Paw, att bär sig åt liksom en Paw; ett sätt att vara, hvilket (enligt Johnson och Brisman) yttrar sig på ett tresaldigt wis, nemligen först i att trefwa framför sig med taflarna, sedan att handtera hvarje sak groft, bullersamt, os-

kickligt (Serenius öfversätter det med inepte tractare), slutligen att smeka, smidra, lisma; ehuru de begge sisto bemärkelserna vid första ögonkastet hvarja nog starkt mot hvarandra. Öfvergången mellan dem ser man likväl ganzka lätt, om man besinne att a dog that paws his master säges om en hund som gifwer foten åt sin herre; och detta språkbruk visar dessutom, att Paw och to Paw icke blot myttas om beasts of prey, såsom Johnson påstår — ty den mytiske Wuemannen Paw-Markall kan väl egentligen ej besyllas för att vara rovdjur, — utan om oförnuftiga kreatur i allmänhet. Nec. lägger likväl ej annat wärde på sin hypothese; än det anspårlösa, att föranleda Comitéen till utsörligare fornhistoriska och forngeographiska forskningar.

Thorild. Tillika en philosophisk eller ophilosophisk Bekännelse. Af E. G. Geijer. Första Delen. Upsala, Palmes blad & C. 1820. 122 sidd. 8:o.

(Slut fr. N:o 24.)

Förmågan af en klar, sammanhängande och consequent deduktion är det, hvad man i denna skrift egentligen saknar. Ty Hr Geijer är, i motsats med Thorild, en individualitet, i hvilken det bildande, poetiska elementet betydligt — för att mytja Hr G:s egna uttryck — öfverväger det sökande, philosophiska. Man träffar här en rikedom af glänsande idéer, hvilka ofta framträda i en poetiskt concentrerad form, utan att de blifvit upplösta i begrepp och logiskt konstruerade. Således är denna bok i alla fall en dyrbart perla i vår litteratur. Sjelfwa skriften åter att likna vid en obruten

gullgruswa, der rika ädror af den ädlaste metall löpa mellan mätor af grästen.

Slutligen torde Rec. tillåtas en litterär-historisk anmärkning. Sid. 102—104 innehålla åtskilliga förtrollliga uppgifter om utvecklingen, ur den Lockianfa Philosophiens riktning, af en wiss pöverswämmande naturfänsta, som i synnerhet utträdde sig i den Fönaare Litteraturen. Förf. antyder, mot Sutet af sid. 103, liksom denna märkvärdiga brytning egentligen skulle hafwa framträdt i den Tyska Witterheten. Men förhållandet är, att denna sentimentalala Naturlängtan, att Rec. så må uttrycka sig, först uppträdd i Lockianismens fädernesland, i England. Hvad är det egentliga utmärkande hos Författarne från Drottning Annas och hennes närmaste efterföljares Tidewarf, en Akenside, en Young, en Birmingham, en Shenstone, en Thomson m. fl. om ej just denna brinnande åhoga efter naturrens sillsa lif? Liksom denna öfwen gaf näring åt det bifall, med hvilket man omsattade den Macphersonske Ossian. Derefter öfvergick denne riktning å Frankrike, liswande Leonard, Renaud, Delille, m. fl. men i synnerhet J. J. Rousseau och Diderot; samt å Tyskland, der Kleist, Klopstock, Gehner och Kapater, blefwo des första och märkvärdigaste Talemän. Huru den sedermore utbredd sig öfver det öfriiga Europa, och bland os, churu häftigt bekämpad till en början af de fransysskt bildade, bröt in förnämligast genom Thorilds, Lidners och deras imitatorers bemödande, det kan icke vara obekant för någon, som närmare följt historien om sin Nations utveckling.

Hvad Stilen angår trov sig Rec. hafwa åtskillige att invända mot närvorande Christ.

Den saknar werklig, i sin helhet taget, det egna behag, som utmärkte Geijerska Prosa, i de äldre upplationerna i Iduna t. ex. Här är den ejemn, ofta nördös, stundom affecterad och här och der antagande en wis air hautain, som förefaller Rec. känna högst midrig. De fleste, som läst i fråga vorande Skrift, hafwa åtminstone delat denna känna i afseende på den besynnerliga dedicationen, som gerna ville vara å la Claudius om den rätt funde. Rec. tycker att missaget icke borde vara mindre allmänt i afseende på den intet sägande anmärkningen, sid. I, om Christens ursprung från den peripatetiska Scholan. Att växa varit quick i otid och utan att man dermed säger någon ting, ja, utan att man ens dermed är orolig, är något som intet lönar mödan. —

Så är Rec. individuella åsigt af denna bok, den han aldeles icke will hafwa ansett såsom gällande för något annat än blott sin egen. Han respecterar hvar och en annars, anser mycket möjligt att den kan vara rigtigare, ja att hans är den aldra exigitigaste; men tills vidare är denna hans åsigt och han har, sagtadt det noggrannaste och ofta återtagna Studium af boken, icke kunnat få någon annan. Rec. stora agtning och varma tillgörs- wenhet för Författaren, har gjort att han aldeles öfverställt uttalat denna sin åsigt, trugg vid den öswertigheten, att om än hela verlden skulle misstömma och misstyka den, Hall detta dock icke bli faller i afseende på Geijer sself.

S w e n s t

L i t e r a t u r - Z i d n i n g.

No 26.

Måndagen den 2 Juli

1821.

Sju Timmar på Fittja. En liten samling af
Noveller. Swenska Originaler. Sthm,
Ortman, 1821, 179 sidd. 12:o.

Liksom förra en pest, hvars framfart
med rystringa särgor beskrifves, på landet utanför
Fiorens församlade ett sällskap, som, för att
undgå ledsnadens fara, öfverenskom att öms-
sevis för hvarandra förtälja äventyr, hvil-
ka utgöra ämnet för Boccaccio's Decamerone,
så samlas i denna lilla Bok dagen före Krö-
ningen år 1818 på gästgifwaregården Fittja
några resande, hvilka i saknad af hästar nöd-
gas underhålla hvarandra med små Noveller.
Båda dessa Samlingar af Noveller, Boccac-
cios och den här ifrågavarande, hafwa således
ett lika upphof, det att deras förtäljande fö-
reståles leda sitt upphof af Nöden — en om-
ständighet, hvilken dock några konstdomare såsom
mindre poetisk tadlat hos Boccacio, men för-
öfrigt är detta den enda likhet Nec dem emellan
kunnat upptäcka. I närvarande Heptorion,
utgöres ej det berättande sällskapet, liksom i den
italienska forebilden — af blomman bland den
tidens sällskapskretsar utan af en societet, hvil-

ken ty wärr ej hörer till den bästa, åtminstone ej
till den mest bildade. Åfven de damer, som
här skola repräsentera det poetiska partiet, äro
tecknade med så mycken öfverdrift, att de öf-
vergått till carrikaturer. Man finner i dialo-
gen emellan Novellerna fröknar, som stickas
af sina ålskare, till Stockholm för att sälja
deras Manuscripter; — fröknar, som inlåta
sig i ganska grundliga undersökningar om kyss-
hetens natur; — fröknar, hvilka på det högsta
protestera emot den fördomen, som uteslutande
de binder quinnans dygd vid bewarad oskuld
(sid. 55), — fröknar, "som hata mer än döden
dehsa tama, succande Celadoner, — dehsa tama
dygdedjur — hvilka inom sig hysa samma begär
som de största Libertiner, men vertill den pres-
tension, att man skall erbjuda dem hwad de
ej hafwa mod att begära" o. s. w. Sjelfwa
uttrycken i samtalen ärda utan val och delis-
cateh, och stundom öfvergår conversationen
till allvarsamma förebrålser, som träffa de
disputerandes moraliska charakter. Med ett
ord: man träffar här ett ganska twetydigt sälls-
kap, ehuru ålande i granna magnar och den
qwiniga läsaren gör väl, att icke åshöra dehsa
resandas afhandlingar om kärleken, hvaröfwer

wiska bland dessa personer framställa förväxlande åsiktter. — Hwad sjelfwa deras Berättelser angår, så äro de af ett ganska olika wärde och Rec. will öfver hvar och en yttra några ord. Den första Resande hjälper sig fram dermed, att han ur en Bok, som han myß köpt i Nyköping, uppläser sin Novell. Denna lilla bok heter *Selvin och Ellina*, utkom år 1817 och Rec. har redan då fällt sitt vmdöme deröfver. Den grundar sig, som bekant är, på en sann händelse, hvilken då gjorde uppseende i hufvudstaden. — Den andra Novellen, Den förförda, förekommmer Rec. liksom Fröken Claudine ganska vidrig, dock ur en något olika synpunkt. Enligt Förf:s idee, fall här framställas huru en ädel flicka, genom en ledja af tvingande omständigheter, nedsjunker i det största djup af liderlighet och elände. Men hjältpinnan i detta åsventyr har aldrig varit dygdig; en flicka, som läter en ung herre på sin bekvämad åt henne hyra rum och läter honom sörja för uppehälle och näjen, faller icke i det physiskt afgörande ögonblicket, utan i den stund hos emottaget ett sådant anbud; ännu mer: en flicka, som läter en ung herre med sig göra ett solo-parti ut åt Järvsöwa, och derifrån återkommen, ensam souperar med honom på hans rum och dricker warm punch med honom vid kafelugnen — alldelens såsom det läres i wissvensk Kärlekslärja, — en sådan flickas öde är redan a priori beskrändt; en flicka, som ännu i hela sin dygdeglans, det vill, enligt Förf:s teori, säga, som blott till en enda förlorat sin oskulds blomma; en flicka, som sålunda ännu dygdig, på engång uppehåller twenne åskare, en Consul i Marseille och en Figurant vid Operan, en sådan har ingen rätt att för sitt fall ankloga ödet, en sådan må aldrig uppställas såsom warningsbild, huru en ädel natur genom omständigheternas twång nedsjunker i det djupa förderfvet. Det felar denna Novell ej mera i osedlighet, än att det tama dygdevjuvet, Consuln Philips, förmåler sig med den

fordna åskarinnan, sedan han, efter sin åters komst till fäderneslandet, träffar henne såsom wärdshuspiga i Göteborg. Men också är Fröken Claudine deröfver så förbittrad på honom, att hon önskar hans likar för sig i werkligheten, "för att fullnyta dem med blekröda bandrosor, och så framställa dem för hela allmänheten till åskrädnings och gapskratt." Ty fruntimren i denna Novellsamling, med undantag af den enda Arabella, bekänna sig till samma moral-skola som Amalia i Kotzebues Werldsförskrift och Åger, en skola, som lägger att mänsklig kall synnda, emedan i ångern mänsklig utvecklat sin högsta energi, och emedan ångern är mänskans första steg till himmelen, då deremot de icke synnande (hwilka dock förutsättas "vara amatörer af synden"), aldrig komma till detta steg, ty "det hwad de skulle ångra, är ju beständigt ett mål för deras åträ och trängtan" — sid. 71.

Dock — bortvändom blicken från dessa wederståndigheter. Den tredje Novellen heter Trästo-Lasse. Också Rec. hörde för många år tillbaka sägen om en yngling, som i en afslagen stad — man nämnde Werlö — vaktade staden boksp — men förbehöll sig en ensig stuga, dit ingen fick inträda, och hvilken en dag ertappades läsandé Homerus. Många rykten och gissningar spridde sig om den undersbara herdegothen: den händelse, hvilken förlagt till grund för sin berättelse, är dock af honom sjelf uppfunnen och hela denna Novell rätt angenäm att läsa. — Kronan i denna familj förtjenar dock Justine de Levis att nämnas: den inledande härdelsen om Sångarinnan, som kysser den sovande riddaren, är också historisk den berättas, ehuru i omvänt förhållande om den italienska stalden Gerafin åsven som — om Rec. rätt minnes — om sjelfwa Milton? — men allt det öfriga tillhör Förf. sjelf. Detta åsventyr är åsven så väl uppfunnet som täckt och väl berättadt, samt röjer Förf:s stora beläsenhet i det gamla chevalieriets häfder; costume, tornerspelet, ses

der, ton åro här ganska wäl beskrifne och iakttagne. — Den femte Novellen heter Den Krafsfade RåckelsToken, för hvilken ligger samma idee till grund som hos Ochlenschläger om den ynglingen, som förläckade sig i en modträdernas mösstöck, hvilken här en wacker fruntimers hufvudbonad, men är här alltför trivial och har en högst prosaisk upplösning. — Sjette Novellen är med några förändringar samma anekdot, som berättas hafwa tilldragit sig med RiksCancelleren Oxensternas son, under hans ambassad i Frankrike. Den finnes äfven i Sedolärande Berättelser: hjälten fallas der Grefwe T * *. — Den sjunde och sista Novellen — en slags Andehistoria, synes lofwa nägonting intressant, men just i ssefwa upplösningens moment, då en Ande genom däfva slag på dörren förkunnar sin ankomst, afbrytes berättelsen af lika beskriffade slag på de Resandes egen dörr, genom hvilken Hållkarlen inträder med det glada budskapet, att hästar nu wore att tillgå, hwarefter Damerna, utan att afvilda slutet på andehistriien, genast skyda att taga på sig sina schwärme och kappor, och Herrarne att gå ut för att besöja spänningen (hwilket andra i ekipage ger ålande Resande wanligens anförtro åt besjeningen). Denna otidiga hållkarls-vision skall förmödligens vara ett illistigt påfund af Författaren, som likwäl dervid förutsätter en temlig ohöflichkeit hos hela sällskapet, hwilket ej en gång för det brådskande uppbrottet bewärdigar den wackra berättarinnan en enda ursäkt, och temlig likgiltighet hos läsaren. Nekas kan dock icke, att denna slags upplösning är den bekvämaste för Författaren, som derigenom besparat sig förlägenheten af katastrophen begrundande.

Liksom innehållet, så är äfven stilen i dessa Noveller ganska ojenin — ofta rätt naiiv och enkelt angenäm, stundom åter rå och oblidad. I synnerhet siktande är återkomsten af de många fransyska orden, för hvilka Förf. utan swärighet, ifall han sjelf är så obewans-

drad i sitt eget språk, kunnat träffa motvarande uttryck, om han endast welat öppna det första fransyska HandLexicon han kunnat öfverkomma.

Journal för Animal Magnetism, af P. G. Cederköld, Art. obstetr. Profess. e. o. Första Bandet. 6:te Häftet. 288 — 366. sidd. Sthm, Imnelius, 1821.

Läsaren borde erinra sig, att trenne år är nu förslutna, sedan Hr Professor Cederköld sitt utgaf något häfte af denna Journal, samt att han då berättade of, att en comité sasom bruket är i vårt land, blifvit nedfatt för att undersöka Magnetismens användbarhet för Medicinen. I förordet berättar of Utgifw. att den magnetiska comitén dock ännu efter dessa trena år, ej haft ett enda sammanträde, och då man ej heller kunnat förutse huru snart det skall ske, har Hr C. ej welat längre dröja att meddela fortsättningen af sine egna rön och iakttagelser.

Man har sedan någon tid mindre hört tala om den animalala Magnetismen. I det nordliga Tyskland lärer den aldeles nu kommit ur modet, sedan den bekanta Wolffarth i Berlin, enligt hvad ryktet berättar, ständigt missbrukat sin konst att under den magnetiska sömanen våldföra en ung Frökens öskald, hvilkenowtande i hast besann sig hafswande; — en historia, som gjorde mycket uppreende och nödgade Regeringen förbjuda Wolffarth all vicede magnetisk praxis. Det wore dock, sasom man annars allmänt erkänner, obilligt att aldeles hämma en nyttig sak för de missbruk som bedragaren kan hämita deraf. Octå är sjefta den period, då man gör det mestta väsenste af en ny uppfinding, ej den tjenligaste tis-

den till dess wetenskapliga pröfning och lugna utveckling; så länge passionerna, skrilet, oredan fortvara, går man, på andra sidan, lättigen allt för långt i öfverdrift eller ensidighet.

Wisserligen har också hos os ropet mot den animala Magnetismen varit ganska lifligt, och man måste göra Hr Cederköld den rättvisan att erkänna, det han aldrig uppträdt såsom entusiast, såsom Andebesmärjare och Ransakare af framtiden, utan helt lugn fys-selsatt sig med att efterforska den båtnad Lä-Tarkonsten kunde hämta af denna så högst märkvärdiga upptäckt. Huru olika hat icke der-emot, i Tyskland och i Frankrike, förhållandet varit med de fleste andra Magnetisörer, hvilka i sin konst trott sig finna nyckeln till ande-verlden! Så lät under sin resa, Hr C. icke förblända sig af Wolffarths krysshamma appareil: han gifwer, i underrättelsen om denna Resa, tydligt tillkännat att han redan då ansåg Wolffarth för en charlatan. Wisseligen har Hr C., utom den medicinska sphären, ej derwid funnat undgå att upptäcka underbara phänomener, men han har ej deraf begagnat sig att med de okända krafterna drifwa ett lättfinnigt, förvetet spel; likaså litet som hans erkända charakter och samwetsgranheten i hans berättelse tillåter os att betvista sjelfwa upp-gifternas sannfärdighet.

Innehållet af förevarande häfte är följande: 1. Bewis att Animala Magnetismens förunderliga phänomener kunna af naturen sjelf utvecklas, utan magnetisering." Då ett af dessa exemplen är hämtadt ur "sjelfwa de Otrognes Codex" Franska Encyclopedien Neufchatel 1765, således innan man ännu hörde talas om den animala Magnetismen, så fortjenar detta så mycket mer uppmärksamhet. Orden lyda som följer:

"Somnambul och Somnambulism. Den-na benämning, som är sammansatt af twenne latiniska ord, somnius sömn, och ambulo jag går, betyder efter orden, att gå i sömnen. Men man har i wanliga språkbuket utsträck-

bemärkelsen af detta ord ännu längre, och fastlat för Somnambulism ett slags sjukdom, å- komma eller besynnerlig blägenhet, som består deruti, att de som deraf besväras, kurna, under djupaste sömnen, gå, tala, skrifa, och förrätta, särskilt handlingar såsom woro de fullkomligt wakna, stundom till och med ännu förstådigare och noggrannare. Det är denne förmåga och fördighet att handla under sömnen likasom waken, som utgör egentlig Somnambulism i allmänhet; skillnaderne bero på de olika handlingar, som människorna äro i stånd att förrätta, och medlen hvaraf de besätta sig; deha skillnader hafwa ingen an-nan gräns än möjlighetens; och till och med mycket som synes omöjigt för människan i wakna tillståndet, är det underkundom ej för Somnabulen."

"Man ser ofta Semnambuler, som swara på de frågor man gör dem, och hålla ganska sammanhängande tal; andra stiga opp, sätta musik, skrifa, spärra, löpa omkring på gatorna och i husen; det gifwas de, som simma, och som förrätta ganska äfventyrliga handlingar, såsom att spärra på kanten af ett tak utan fruktan, och just därigenom utan äfventyr. De löpa ingen anhan fara än den att wakna; och om detta händer dem, antingen tillfälligtvis, eller genom någon oförstig-tig människas olyktiga hjälpsamhet, så undgå de sällan att slå ihjäl sig. Somliga Somnambuler hafwa ögonen öppna; men de tyckas ej betjena sig af dem. De fleste hafwa vid upp-waknandet ingen idé om det de gjort under sömnen; men ifrån den ena sömnen till den andra erinra de sig de föregående nätternas handlingar. De tyckas hafwa två minnen ett för det wakande, och ett för det sovande tillståndet. Då man någon tid ger akt på en Somnambul, finner man, att dess sömn, som särmycket liknar wakande tillståndet, erbjuder en öfverraskande sammansättning af förundersligheter. Det fattas ej förvånande iakttagelser af detta slag; men huru så äro ej gjorda

med noggrannhet, och troget berättade? Dessa händelser öfverdrifwas nästan alltid af den som derwid warit tillstades. Man will lämpa sig efter smaken hos Puhlien, som tycker om det vidunderliga, och lätt sätter tro dertill, och i mon som dessa historier gå ifrån en hand till en annan, riktaas de med myra omständigheter. Samlingen förmökas af dikter, med hvilka den upphlandas, och blir till slut otrolig. Det är dersöre angeläget att utvälja sådana händelser, hvilkas pålitlighet blifvit satt utom allt twifwelsmål, genom en upplyst iakttagares åsyn och wittnesshörd. Sättande dersöre å sida alla distade eller otillräckligen bevisata berättelser om Somnambulism, will jag ansöra några besynnerliga drag, som kunna tjena att ådagalägga naturen af detta tillstånd. Sanningen af det jag ägnar ansöra bör omöjligen kunna mistänkas; jag har erhållit det utaf en hög Prelat (Arke-Biskoppen i Bourdeau), lika så utmärkt genom sina dygder, som genom mångfaldigheten och grundligheten af sina kunsasper. Hans namn utgör ensamti en wördnadswärd auctoritet, som ingen skulle kunna jäfwa."

"Han har berättat mig, att han under sitt wistande wid Seminarium, kant en ung Prestcandidat (Ecclesiastique), som war Somnambul. Myfiken att lära känna naturen af denna sjukdom, gick han alla astnar in till Candidaten, så snart denne var insomnad, och såg honom, bland annat, stiga opp, taga fram papper, sätta musik, och skrifwa predikningar. Då han hade skrifvit en sida, läste han högt igenom henne, från början till slut (så framman eljest kan falla läsa, denna handling som werkställes utan ögonens biträde). Om någonting då misshägade honom, så ströf han ut det, och skref rättelserna med mycket noggrannhet ofwansöre. Jag har sett början af en utaf dessa predikningar, som han hade skrifvit i sömnen; den synes mig vara temligen bra sammansatt, och felfritt skrifwen. Men förekom en rättelse, som war förväntande,

Han hade neml. på ett ställe ee divin enfant etc., och trodde sig, wid genomläsningen, böra sätta adorable i stället för divin. Han utströf dersöre det senare ordet, och skref det förra ofwansöre. Men nu fann han att ee, som stod ganska rigtigt framför divin, ej passade framför adorable; han tillstalte dersöre med mycken skilighet ett t, så att man läste eet adorable Ensant etc. Arkebiskoppen, som war ögonwitne till allt detta, höll för att utröna om Somnambulen härvid gjorde något bruk af sina ögon, ett stycke papp under dess haka, så att det skulle betaga honom åsynen af pappret som låg på bordet; men han fortfor att skrifwa, utan att märka någonting."

"Arkebiskoppen har haft godheten att meddela mig några af Somnambulens skrifter. Hwad jag derutaf funnit mest förväntande är ett stycke musik, som är satt med temlig noggrannhet. En köpp tjente Somnambulen i stället för lineal, och med dess tillhjelp drog han de 5 nödvändiga linjerna, lika långt is från hvarandra. Han satte på sitt ställe, elaven, Bemoll, korset (Diesis). Slutligen satte han noterna, hvilka han alla gjorde försiktiga, och syllede efteråt dem, som borde vara svarta. Orden wro skifna med förf ströra bokstäfwer, så att de ej fiodo midt under deras motsvarande noter. Det dröjde ej längre förr än han märkte sitt fel; och för att rätta det, ströf han med handen ut hwad han hade skrifvit, och skref om nedansöre denna Musiklinjen, med all noggrannhet." —

(Forts. s. a. 9.)

1. Handlingar ur Hans Excellence, Statsministern, m. m. Herr Grefwe L. v. Engeströms Bibliothek. Tredje Häf-

tet. Stockh. Elmén o. Granberg, 1819,
95 sidd. 8:o.

II. Förteckning öfver en Samling af Perm-
bref uti Hans Exc. StatsMinistern, m.
m. Herr Grefve L. von Engeströms
Bibliothek uppsatt af Joh. G. Lilje-
gren. Stockh., Elmén o. Granberg,
1819, 58 sidd. 8:o.

Detta Häste upptages till största delen
af Anteckningar under en Resa, (sid. 1—80)
och hvilka, om Rec. icke mycket misstager sig,
äro af hög hand uppsatte. De börjas med
Staden Lund i Skåne, och vilja att Resan
gått öfwer Helsingborg och Helsingör, genom
Danmark öfwer Bälterne till Hamburg och
derifrån genom Leipzig, Dresden och Prag
till Wien. Sedermera har resan fortsatts ge-
nom Böhmen till Cracau och Warschau, då
hemvägen gått genom Berlin och Lybeck, i hvil-
ken stad dessa anteckningar stanna. De sista ic-
ke läsas utan intresse, då de isynnerbet upp-
taga många svenska Historien angående ar-
medöter och particulariteter, af hvilka många
äro rätt märkvärdige. Under art. Lund sid. 1.
är nämnes en Titular-Bok tryckt i Frankfurt
am Main 1568 och som i Engeströmska Bi-
blioteket förvaras, hvaraf det tyckes, som
skulle följa ännu på den tiden gjort Erke-
Biskoppar i Lund och Biskoppar i Roskild,
in partibus infidelium. I denna Bok titu-
leras en FurstBiskop i Cossnitz såsom vald
ErkeBiskop i Lund och Biskop i Roskild. Sid.
6 Roskild. meddelas en egenhändig skrifwelse
från Carl X Gustaf till Corfitz Ulfeld dat.
Götheborg d. 2 Apr. 1658. Sid. 17 Prag,
bestrydes Tycho Brahes GrafMonument med
bisigad afritning i Lithographiskt trycf. En så-
dan finnes väl också i Hofmans Danse A-
delsmånd, men detta arbete är hos os fäll-
synt att öfverkomma. Under samma rubrik

förekommer emellan sid. 20 och 21 i det era
emplar Rec. har för sig ett Fac simile af en
"Haupt Specification" å Contributioner år 1645,
utan att så widt Rec. kunnat finna, någon upp-
lysning om affigten med desf bishogande å det-
ta ställe, närmes i texten. Rec. gifbar att den
angår Torstensons armé, som från Böhmen
1645 nalkades Wien. Under blockaden (s. 21)
slög en svensk kula genom Arkhertig Leopold
Wilhelms tält. Vårt svenska Helgon St.
Brita frälske Arkhertigen och dersöre blef till
hennes ära en Capell uppbygd efters den form
tältet hade, hvareft ännu hvarie sön- och hög-
tidsgång läses en meha till stiftningens minne.
Under art. Wien s. 25 förekomma flera läs-
värda notiser om Fältmarskalken Laudon; hans
fader war en gammal Carolus af Lifflandse
ätt. Hans moder war en von Bornman, sondotter af den Melchior von Bornman, hvil-
ken såsom Ryttmästare för Kon. Gustaf II.
Adolphs LifCompagnie wardt slagen vid Er-
furt; dotter af den And. von Bornman, hvil-
ken i Poliska Kriget fäkt sju blekurer i hufwud-
det, och syster till öfwerste Lieutenanten och
Riddaren af R. Svärds Orden Joh. Melch.
von Bornman, hvilken följt Carl XII. som
drabant och icke wille emottaga sin systerson förr
än han bar blå rock. Laudon har varit i
Sverige, men kunde i de olyckliga tiderna ej
få tjänst uti svenska arméen. Ett charakte-
ristiskt Samtal med Laudon angående den af-
ledna Konungen i Preusen Fredric II. för hvil-
ken han hade en stor wördnad, berättas s. 27.
"Der Selige Herr, sade han mig en gång,
war gewis ein großer Man, aber er war auch
glücklich dabei, daß er keinen HofKriegs-Rath
hinter sich hatte." (s. 28) — Laudons borts-
gång liknade en apotheos. Han förde beslätet
uti Schlesien, då Österrikiska och Preussiska
armeerna stodo mot hvarandra, före öfwerens
kommelsen i Reichenbach, ehuru han låg på sots-
sängen. Ett åsstlag hördes. Han reste sig med
kraft opp uti sängen och frågade: "Hvad war
det?" Man svarade: östa. "Intet annat?"

sade han, och dog. Ofwannämnde åsklag var det enda.

Under art. Cracau förekomma flera underrättelser om det fordnå Kongl. slottet, der Wasaättens wapen i fler rum ännu syntes och den präktiga Cathedral-Kyrkan, der Polka Konungarnes minnesvärda och deribland Sigismunds. Inskripterna äro här intagne sid. 42 — 49, hvilka Rec. will minnas sig hafwa förut sett, åtminstone till någon del, invrykte i en sällsynt pjes: Inscriptionum monumeta publica in itinere per Germaniam, Poloniā &c. af M. T. (Mich. Tesin) Dantzig 1696. 8:o.

Ur ett Manuscript, på Universitets Bibliotheket, af år 1459, meddelar Förf. följande märkvärda artikel om Bottryckeri-konsten, som bestyrker, att de första försöken warit stereotyper. "Libripagus est artifex sculptus subtiliter in laminibus aereis et ferreis ac ligneis, solidi ligni atque aliis, imagines, scripturam et omnia quod libet, ut prius imprimat papyro, aut parieti, aut asseri mundo; scindit omne quod cupit et est homo faciens talia cum picturis, et tempore mei Bambergae quidam sculptit integram Bibliam in pergameno subtili præsignavit scripturam." Författaren af detta Manuscript, hvarur föregående utdrag är hämtadt, har warit en Paulus de Praga, Med. och Philos. Docter vid Academien i Prag. sid. 52.

Under art. Warschau (s. 55) beskrivs Kon. Sigismunds Statue med vidöstiga Lazinska inskripter. Kongl. Bibliotheket och MeddaljeCabinetet beskrivwas s. 61-62. Balustiska Bibliotheket (nu mera i St Petersburg, rikt i Polka Historien (s. 64).

Sid 68 nämnes den förmidan, att i bland Polka Adeln åttlingar skulle finnas af de svenska Adelsmän, hvilka under våra oreliga tider ihynnerhet med Kon. Sigismund, eller för hans skull utflyktat. Så skulle Poninski warn Bonde, Ribinski, Ribbing m. fl.

Förf. upplyser, att Poninski skrifver sig De Ponin Poninski. Wapnet är en båt och efter det samma heter åtten Lodzia* och hos Okolski, som skrifvit på Latin, Scapha. Åfwen nämna Polka Författare, att år 1629 fingo Erik och Sigismund Gudelsten (Guldenstern) inzidenatsrätt i Polen. Möjlighvis RiksDrotzen Nils Gyllenstiernas 2:ne söner, som man wet hafwa för Sigismunds skull utwandrat. (s. 70). En af de ätter, som skrifver sig Baluszewski efter egendomen, heter i anseende till wapnet Wyosogotha (Westgöthe) och förer Kruse-wapnet. Möjlighvis har någon Kruse från Westergöthland nödgats under våra oreliga tider flycta. (s. 71).

S. 73. beskrivws Svenska Prinsessan Annas Monument i Mariä Kyrkan i Thorn. Denna Prinsessa, Johan III:s dotter, dog 1625 i Preussen och är bekant af det witsord hennes farbroder Carl IX i sin Rimkröniko ger henne såsom ett mycket galant fruntimmer. Detta Monument finnes afritadt och stucket i koppar af Sierakowski, Stockholm 1792.

Sid. 81 widtager en ny afdelning i detta häfte under titel: Gamla Handlingar. Deribland förekommer först ett rätt gammalt dokument på Tyska kalladt Zeitungen aus Sweden och angår Kon. Gustaf I:s Död, Balsamering och likbegängelse, undertecknadt af Lucas Ophall, som kallar sig "Egl. Mit Leib-apoteeker". Den är den samma, om Rec. ej irrar sig, som i Bergii Tal om Stockholm, förekommer under namn af Mäster Lukas.

Dernäst följer Drotttn. Christinas Bref till Salmassi Enka utan årtal. (s. 88-90) hvari Drottningen beklagar denna ryktbara Lärdes död. Drottningen yttrar sig deri:

* Rec. will tillägga att i fornuwenkon genom en besynnerlig likhet betyder Lodja det samma.

Je me souviendrai pourtant toujours, que vous êtes la veuve de ce même Saumaise que j'ai aimé comme un père et dont j'honoreraï la mémoire toute ma vie. —

Luftseglarne, eller det bortauktionerade Barnt. Af August Lafontaine. Öfversättning. Första Delen, 120 sidd., Andra Del. 143 sidd., Tredje (och sista) Del. 132 sidd. Uppsala, Bruzelius, 1821. 8:o.

Denna roman hör, enligt Recis tycke, till de bättre af Lafontaines skrifter. Man måste göra rättvisa åt författarens bemödande, hvilken annars med foga fantasi begåswäg dock nu, sedan han förut redan tyckes haft wa uttömt alla uppfindingar, äntligen med sina läsare upphäfsver sig högt öfver molnen. Wijerligen är likväl endast maskineriet här nytt; personerna, charakterna, händelsens gång äro åter desamma som förr. Då man hos Lafontaine ser en andryg adelsman uppträda kan man svärja på, att antingen han sjelf eller hans son eller dotter skall förmåla sig med en ofrälse. Beggedera inträffar här, och då nu den högmodige Grefwe Albert äger twenne barn, en son och en dotter, så har Förf. den glädjen, att innan han slutar sin bok, tillställa trenne mesalliancer, sedan han förut förmält grefwen sjelf med en prestdotter. Lafontaine känner intet annat hinder för de ljuswa älfkandes förening än adelshögmodet: stamträdet är hos honom det hårda obewekliga ödet, som alltid ställer sig till motvärv mot de unga älfkande swärmarnes suckar, men som äntligen sjunker, mattnadt af deras tårar, undergräfd af deras uppoffringar. Mellertid gifwer detta anledning till nagta mäckra situationer, en och annan rörande scen, och det är detta som i förening med en bildad, ehuru än slapp än känslospänd stil, skaffat denne Förf:s skrifter lycka hos de läsare, som ej känna något bättre.

Minne af Pehr Hernquist, Professor och Lector. Upläst vid Prästmötet i Skara d. 26 Sept. 1816 af L. Tidén. Skara, Leverentz, 1818, 34 sidd. 8:o med Portrait.

Denna Veterinär-Konstens grundläggare i vårt fädernesland war Gusthållareson från Skrelunda By i Skara Socken och föddes 1726. I Paris hade han, meer den bekante La Fosse Stiftaren af Ecole Veterinarie verstädes inhämtat sina kunskaper. Han hemkallades 1769, med gifwen förhopning att i Stockholm få se en Veterinärinrättning grundlagd. Werkfälligheten häraf uteblef, och Hernqvist tilldelades en Pension, vid hvilken han äfven blef bibehållen, då han 1773 flyttade till Skara såsom utnänd Mattheseos Lector vid dervarande Gymnasium, emot åtagna wilkor, att twenne af honom i Veterinären underviste. Elever skulle hawart tredje år till det allmännas tjänst öfverlemnas (s. 23). Redan 1774 hade Hernquist till Kongl. Majt: ingifvit underdårigt förslag, att på ett Gymnasium tillhörigt Präbendehemman, Brogården, anlägga en Veterinärinrättning. Förslaget ville i förstone ej lyckas. Men då en smittsam sjuka vid Kronans Stuterier på Strömsholm och Kungsör bland Hästkreuzuren gjorde stor förödelse, måste man anlita Hernqvists biträde och hans förslag — som man förut ej lemnat någon uppmärksamhet — varas bekräftelse. Sålunda grundades Veterinärinrättningen i Skara, till hvars upprättahållande och bestånd för framtidens Hernquist vid sin död 1808 testamenterade sin förmögenhet och åtta å därefter erhöll densamma Kongl. stadsfästelse. — Denna minnesstift är således en tillbörlig gård åt den patriotiske grundläggarens minne. Den är sakrif och skall icke läsas utan nöje. Sista sidan innehåller en förteckning på Hernqvists utgifna arbeten i Veterinärkunskapen. Det åtföljande Portraitet är målat af Kraft och graveradt af Berndes.

**Svensk
Literatur-Tidning,**

utgivnen

8

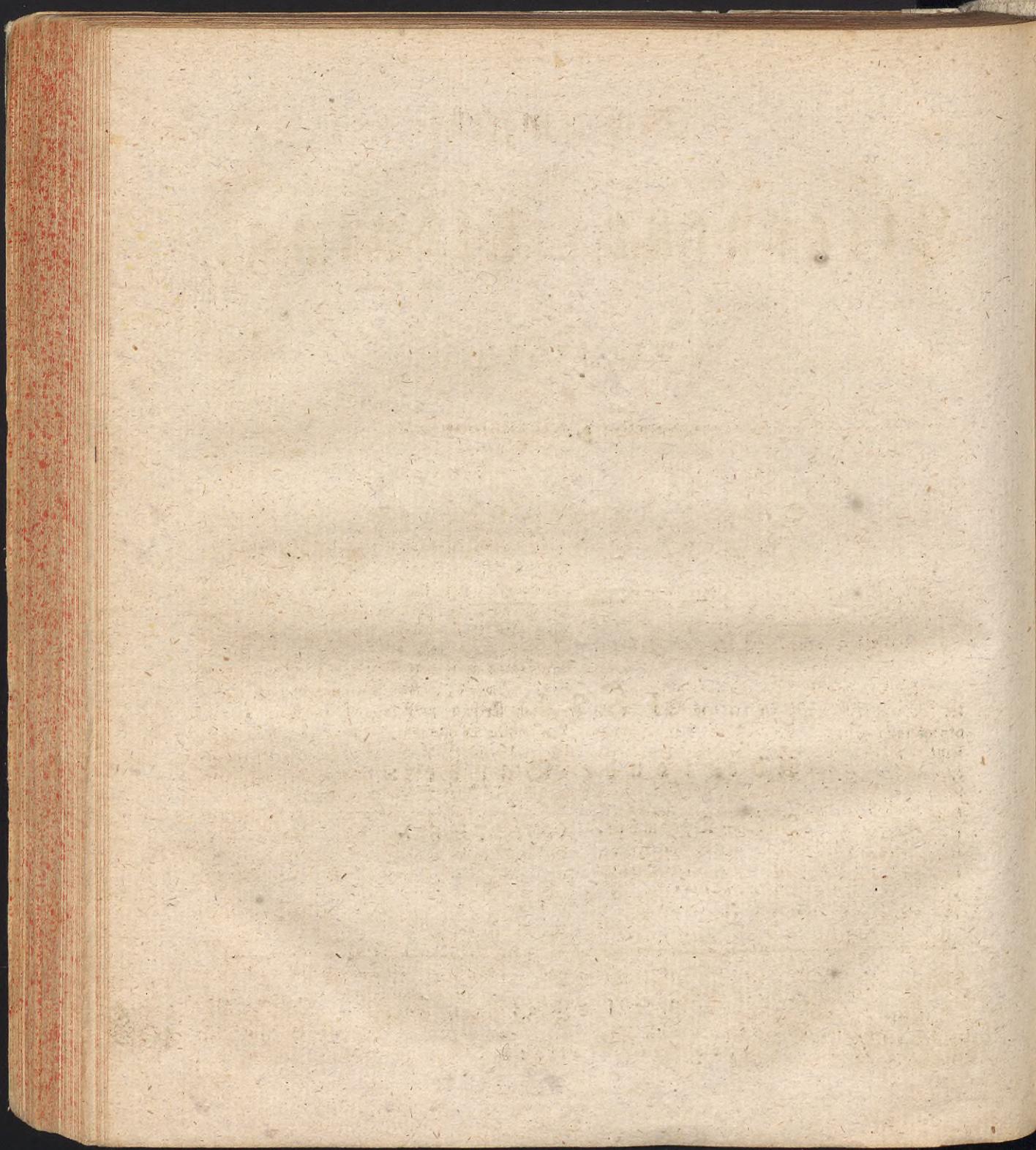
Stockholm och Uppsala.

1821.

Adertonde Bandet:

Juli—December. (N:o 27—52).

Uppsala,
hos Palmblad och C.

S w e n s t

L i t e r a t u r - Z i d n i n g.

No 27.

Måndagen den 9 Juli

1821.

R e c e n s i o n e r:

Dikter af Vitalis. Andra förändrade och betydligent tillökta upplagan. Uppsala, Bruzelius, 1822, 78 och XIV sida. 8:o.

På den svenska Witterhetens himmel strålar skalden Vitalis lik en ensam Sol, i en oförgänglig gloria. En sol är han, emedan jemte honom intet finnes neque par neque secundum, — emedan han, liksom husets stjerna, ej blott lyser utan åfwen wärmer. Högt går hans bana öfwer jorden, öfwer månan, öfwer de synliga planeterna, som försvinna fördunklade i hans strålar; och churwäl denna solariske skald någongång bespottar jordens barn och för ett outsläckligt krig emot des drabant och servum pecus Månan, så är dock hans hjerta en lågande brunn för den äkta mänskoko-kärleken. Ensam står han i sitt eremitiska majestät, med sitt ansigte gläddjer han sjerran och nabo-planeterna, dock med dem skyende all gemenskap, — ty kan en Olympia malkas stoftets söner? . . . det wore Jupiters omfamning med Semele.

Recensionen öfver här anmälta häste består af tvenne delar. Den eng är redan absolverad i oswantända hymn in nuce. Den är skriften för blott en enda läsare, — nemligent för Hr Vitalis. Rec. har dermed westat wisa, att han också begriper, "haru en författare will r-censeras." — Nemligent sådana, hvilka, liksom Vitalis, förlora humöret och skrifwa passiller, då en Rec. vaktadt den bästa wälmening, ändå ej förmår lyfta dem aldeles så högt, att de banka sjernorna med nacken (enligt den danske Badens öfverlättnings af Horatii bekanta uttryck.)

Men, twärr, måste en recension ej blott innehålla loffsanger, utan åfwen fanning. Dersör måste också denna gransking hafwa en senare del. Den är ännad för alla öfriga läsare.

Förut måste dock Rec. åflempa en liten historisk inledning.

Wid omhwälningen af de "nitionis bidrag, inberäknade 80 original-stycken", — hvaraf — enligt annoncen i tidningar, bokcataloger och på omslag — Kalender för Dämer 1820 består, — upptäckte Rec. att, sär som Tysken säger, ein Genie darin liecke.

Nec. undersät dockå ej att, vid avanälan af denna bok, gifwa den vittra allmänheten detti synd tillkänna. Sedan har Hr. Vitalis utzifwit tvenne häften af sjäkalade Genare Dikter. Den som läst dem och tillika Recensionerna, kan bedömma om deruti ej skett Förf. all rättvisa eller om tvärtom Nec. gärt för långt i tadel eller berön. Berömmet bestod deri, att Nec. erkant författaren såsom ett snille af sann farselhe, och att han, såsom humoristisk skiftstälare, betrött en liknå utmärkt som — inom vårt fosterland — in bana. Tadlet bestod åter deruti, att han trodde, att Vitalis, såsom humorist, ännu saknade säker conceitrist hässning, och att, i hans egentliga skaldethyken, en wiž grundton af bitterhet och verlighat allt för starkt och allt för osta framhävt. Likväl tyckte han att denna i sista häftet af hans Dikter, hörjade öfvergå i en mera sentimental och ljus tonart.

Om således Dame-Kalendern varit det Vitaliska Geniets wagga och amma, så tillskänner sig Nec. den hedern, att först, kanske förr än författ. hels riktigta wište om sin storhet, ha hållit en rättvis wärdering af hans förfänt. Detta kallar Hr. Vitalis att "affila uddarna på Phoebi gyllne pilär", och han har nu hämnats det genom ett par nidskrifter *), som han införliwat med närvarande samling. Han har der för publiken framlagt några planer och hemligheter, som han erfärit i förtroliga samqwäm. Ty sedan detta Snille blef upptäckt, har man fölt wänkapligt nalskas honom, öppnat kretsen af wänner för detta stumma Drakel. Ty Hr. Vitalis är egentligen ett geni, som endast skrifwer, men ej talar; dersför språkar han blott med allmänheten om sina wänner.

Samma erkännande af Hr. Vitalis skall denna förtjenster fåll Nec. öfwen, efter hans nu warande handlingsätt, aldrig dröja att af-

*) Midwisa lallade våra försäder hwad nu heter passill.

lemina. Men han tror icke, att man bör stångas, dersför att man är et Geni; han tror icke, att hvart och ett Geni är förpligtadt att fasta smästen efter sig i ett hus der man med wälvija och gästfrihet blifvit bemött; icke, att man om förmiddagen bör skrifwa passiller öfwer ett sällskap, hvaruti man aftonen förut blifvit emottagen.

Då de betydliga tillökningarna i närvarande upplaga ej blott äro en literärisk utan öfwen en moralisk produkt, så har Nec. nödgats ingå i ofwanstående commentarier, utan hvilka man ej känner hela dess wärde, både i det ena och andra hänseendet. Vi komma nu till sjelfva häftet, betraktadt blott såsom en literär brochure.

De egentliga Dikterna, som här besfinnas, äro aftryckta ur Kalender för Damer; med hvilken samtidigt utkom ett förfiltt aftryck, under namn af Dikter af Vitalis, som 63 sidor stort, uthödds för det billiga priset af 1 Rd. b:co, hvaremot den nu betydlichen tillöka upplagan, 94 sidor stark, kan erhållas för 32 s. I merkantilt hänseende har således denna samling icke legat till sig. Men den har det verkliget i poësiet, dels genom uteslutningar dels genom de tillsatser, som här blifvit upptagna. Förf. har kortlemnat sycket Trollhättan, om hvilket Nec. förut yttrat sig att "det var det swagaste bland alla de öfsviga", öfversättningen af Bruden i Korinth, hvilken Nec. förklarade för mislyckad, samt den andra Fantasien, hvilken Nec. öfwenledes hade ogillat. I stället har han tillagt en ny Fantasy, som är de förra wärdig öfwen som en epilog Amen, Parodi af den wackra legenden Ave Maria i detta års Poetisk Kalender. Då den är kort, will Nec. här gifwa den ett rum:

I det höga tempeletornet
Stod Pebr Klockare och ringde,
Klockan gjuten var i Tyskland
Af Klockjutarn Rosegarten.
Klang gick ut från klockan, Tyska;

Som när Djellermannen Blaren
Rister på sitt krönta hufwud,
"Och så ljuftligen sang klockan
Som till säng hon läsarn följde."
Men när som nu Callovai,
Från Tyskeriets tornspets,
Der till tuep förbrytt han thronar,
Wärpande åt snälla barnen,
Hörde Klockarns frenma bingpong,
Wille i Sankt Phosphors Orden
Hon den goda Klockarn upptä.
Dag och natt på Brödrens lärdom
Ljusnar han med nitisk wilja,
Men af allt han kan dock sätta
Vlott ett ord och det är Amen.
Dagligen han se'n sjung Amen
Uti Switheds konstens tempel.
Sist, när Klockarn gick till hvilan
Uti sköret af den wallmark,
Hvilken han, beprydd med träskor,
Uti ljswets dagar trampat.—
Uti sluggan af det granberg,
Hvarfrån han i barnåren
Dr och "Fördig" fettar rifwit.—
Ute grafven, der han gömdes,
Fridsäll uppköp en blå klocka.
Med förfartariwett på bladen.
Skrifwet stod ett sirligt Amen.

När en parodi, såsom denna, är quicke och munter, ett foster af ett gladt lynne, så kunnas, såsom man förut i denna tidning ofta annärt, både parodien och det parodierade brevewit hvarandra bestå såsom ett par sjelfständiga stycken, utan att den förra annihilerar, ja icke ens förminskar effekten af det förra. En poet har orätt, om han deröfwer fattar humor. Hvaro wärdet af de öfriga styckena beträffar, åveropar Rec. sina förra omdömen; han har vid en ny genomläsning ej funnit fäl att derifrån awiska.

Vi komma nu till de stämftamma Ti lägg, hvarmed denna upplaga blifvit utrustad. 1. Tal till Månen. Rec. har förut annärt, att Hr. Vitalis utforat denna him-

melskropp till ett upphörligt mål för sitt hämt. Då man så ofta återkommer till samma thema, möste äfwen den rikaste Humorist repetera sig hself. Qwickheterna äro i denna Oration temligen glest uträddna, men de gamla infallen förekomma så mycket oftare och uträknas mer än tillbörligt. — I stället för Eders Himmelsta Blarhet, hvarmed Månan beständigt här tituleras, hade man åtminstone funnat soga Eders Durchlaucht. 2. I omdömet öfwer Ruffningar till Ragnarök är Rec. jöfwig, emedan det är en prosaist smäddikt öfwer honom hself, jemte några af hans och midstrisvornars gemensamma vänner. Åtskilliga spridda lustigheter förekomma, men så widt Rec. kan tilltro sig, att med ett oväldigt öga betrakta detta stycke, tykes det honom, att Hr. Vitalis skulle bättre nunnit sitt dubbla mål (händ och poetiskt effekt), om han ihågkommit att poesiens Genius är en Phœnix men ingen us. I stället har Förf. för att bli igenkänd, wändt riktiga ragg-sidan ut. Rec. vet icke, om det förra incognito blifvit aflagt för att wederlägga den förebråelsen, att Vitalis icke är en menniskohatare. — 3. (Sjelf-) Recension. I påfundet af denna idee har man behagat imitera Jean Paul och Müllner. Men Jean Paul har ej skrifvit en Sjelfrecension, som utgjwes vara författad af er "Ich, som är jag hself, Hr. Vitalis," och är mindre efter en sådan sjelfrecension lätts följa något, som heter Författarens svar. Sådant är icke roligt, utan toligt. De båda föregående styckena hafwa dock sina luxurs d'esprit; men denna så fallade Recension uppträder med anspråk af en ständigt skeppsbruten quickehet: det är en illa dold harm, som gömmer sig bakom ett platt gaucherie. Rec. hade hittils ej trott, att den swenske Vitalis skulle kunnat skrifwa en så osmälig bit. Högre steg hans förvåning, när han läste epilogen, det såkallade Författarens svar. Det innehåller någonting så platt och tillika så puerilt, att, — såsom ordspråket lyder — endast

en djekne från Strengnäs kunnat hitta på ett dylikt stämt. More det än äfwen så godt, som det är simpelt, så kunde det dock icke senteras utom Upsala. Sist följer ett Eftertal. Innehållet och tonen äro så sväfwande, att man hvarken kan se om här är fråga om stämt eller alswar, eller hvilkeleder af de båda Gesnierna, Författaren eller Förläggaren, det bekränner såsom sin fader. Det innehåller alltså mycken entusiastisk mercantilism för att tillhöra den förra, och för mycken mercantilphoebus för att tillhöra den senare. —

I nästan alla dessa prosaiska stycken förekommer, bland de få anmärkningar Rec. fördom tillätit sig, äfwen den, att Vitalis' humoristiska dikter lida af hwad man i målarspråket kallar nebulism, d. w. i. att Förf. ej skarpt förmår teckna sina gestalter, ej har fullt medvetande af sin tendens, då han ofta skjuter pilarna ej i, utan förbi skottaslan. Närvarande satirer lemma antedning till samma omdöme. Det är visserligen sant, att när en Humorist eller en Skald sadlar sin Pegas, så röder han ej ut, såsom franska Skolan will, för att utträffa ett ärende. Men om han endast gör en promenad bland grönstade ängar, eller på det mångspetsiga Olympus, så är Rec:s mening, att man kan komma fort, utan att dervör sporrhugga det arma djuret, så att Pegagen börjar stormskena och ryttaren förlorar sansningen. Mången har dock annorstädsett ett annat ridsätt. Man måste dock alltid weza hwad och hwart man will. Däremot är det Hr. Vitalis' sed, att alltid färdas i galopp (Rec. will ej ekgång tala om den oseden, att rida omfull Recensemeter och andra fotgängare), utan tyglar; och han han stundom något vänt mål, så röder han merendels ej dit, utan runt omkring. Kortligen det gäller om denne Författares humoristiska lustpartier, hwad han sjelf säger om andra menniskors Ord i allmänhet:

Att fara kring det göra wi så gernaz;
Men ingen wet, hwartut wi mände ärna.

Vi weta det ej sjelfwa. Då wi wandra
Wi ofta så och gapa på hvarandra.

Nu blott ett allvarligt ord. — Förf. berättar på ett ställe, att "menniskohatarn Vitalis nu gjort uppror i sin lilla provins" — på ett annat förklrar han sig för en Meuter, öfverallt uttrycker han sin farhåga att blifwa räknad till den såkallade nya Skolan. Ide för det att han i hufwudsaken ej delar samma åsifter, utan emedan han fruktar att ej blifwa bemärkt bland den öfriga swärmen, utan emedan han så gerna skulle vilja bygga en liten Kupa för sig sjelf. Må han då, lik en enstörig Wise, bo och brumma derinne! Rec. förmodar att ingen skall störa honom, så länge han lemnar de andras blomsterängar osfredade.

Den som med någon uppmärksamhet följt vår Literaturs senaste annaler känner, huru mycket de, hvilka utgöra hwad man kallar Nya Skolan, hatat all sekterism, all sönדרing, som ej föranledes af namn, utan af sak och meningar; — att det icke är de, som uppfannit denna benämning. Nu mera, sedan den blifvit påfunnen och icke mer kan förvisas, önskade vi att dermed kunna beteckna alla dem, som nitälsta och, hvor på sin wäg, med drift och ifwer arbeta för det Heliga, det Sanna och Sköna, ware sig i religion, i wettenkap eller konst. Denna är den enda central-idee som gifwer enhet åt detta samsfund, hvilket ej är ordnadt i strån och gillen, utan ständigt tillväxter med nytet för sammengens helgd, för fosterlandets ära. Det lägger intet band på individens intellektuella frihet; man swärjer på ingens ord, man försämrar intet godt, från hvem det än kommer. Det erkännes, att detta samsfund hämtat sin mestra bildning ifrån Tyskland, det erkännes att man stundom, i efterbildningen deraf, kunnat i det enskilda gått alltför långt. Men huru har Tyska Witterheten blifvit, hwad den är, annorlunda än derigenom att den uti sig upptagit och med sig organiskt införslisvat

allt hvad alla andra folkslags litteratur har fönt och förträffligt, fastän den ändock försått påtrycka sin egen en vis national pregel, som det är lätt att igenkänna, men svårt att beskrifva. Är det möjligt, att Dan-
ska, att svenska witterheten kan antaga en an-
nan bildning; här är icke fråga om en egent-
ligen tyss, utan om en germanist. Färjen,
skuggningarna finna och måste blixta annor-
lunda, men svårlijen grunddragen, hufwud-
teckningen.

Detta och mycket annat wore man skyldig,
att, i fall det wore de, som väckte en sådan
fråga, till försvar ansöra mot våra sakkallade
Göthiska Skalder, som gjort ett altningsvärdt
fast fångat bemödande, att på gruset af en
slocknad mythologi grunda resningen till ett in-
hemskt tempel åt svenska Sånggudinnan.
Men hvad rätt äger Vitalis att förebrå oss,
att vi är förtyskade, att anse sig såsom en
själfständig, på egen hand bestående Volk?
Han, som länat allt, till och med sitt pseudon-
namn, från Tyskland; — som, i sina egent-
liga skaldesycken, återklingar ett echo från
Tyskland, — så mycket nemligent det är möj-
ligt, då man är original; — han, som icke
känner någon annan samtida nations litteratur
än Tysklands! — Om den bättre delen af gll-
mänheten nu högaltar hans snille, huruvida
skulle åter omdömet om honom utfallit, i fall
ej "Phosphoristorden," som han smädar, för
honom banat vägen? Om detta kraftsnille,
denne Neuter, som i wijsa hänsynden är tolf
ganger mera excentrisk och super-phosphoristisk
än dem han förtyskar, hade upptrådt år 1810,
— manne werligen man ej af menniskofärlek
redan skulle affört menniskohataren till något
fulla, enstaka hus i sydligaste delen af huf-
wudstaden?

I vårt fädernesland, der det gifwes så
så litteratorer, och der den ena så wäl behöf-
ver den andras hjelp och biträde, borde man
mindre än annorstädens tränga, hata och förf-
söja hwarandra. Man borde icke tro, att,

så snart man utgivvit ett häfte, man dersör
genast är en stor författare; och om man är
det, att det icke dersör är nödvändigt, att
smäda andra; man borde icke tro, att man
genast från öfwersta bänken i Gymnasium hopp-
par till öfwersta sätet i konstens tempel. Öf-
wer sjelfwa mästaren måste der genomgå graz-
derna *). Det är en förhatlig egoism, att,
då man känner kraft i bröket, wilja sätta
sig ensam ned på sin egen lilla afwels-gård, i
stället för att samfält medverka till ett ge-
mensamt ändamål, dersör att man fruktar att
äståndet ej skall igenkjänna precis den föra
som hvor och en uppdragit. Men om den
stora mängden ej skulle märka det lilla afwels-
torpet, eller om den händelsevis skulle tro att
detta torp blott lydde under den närlägna
herrgården, huru skall man då bärta sig till, för
att blixta bemärkt, för att wijsa att man sjelf
är ett högdjur, ett neutral-Geni? Jo, man tas-
ger hornen på, man rusar stångande in, hastigt
och oförtalnt, på samma hage der man förut spak
och fredligt betade. — Hwad händer widare?
Icke widare, än att de öfverraskade lin-
da hö om hornen och säga: han har blixtit
folklist, gän honom ur vägen, go' wänner! **)

*) Anmärkes i anledning af sid. 76 i detta häfte, der Rec. förmädas för hwad wäl förut icke offentligen sagt, men tänkt, och kanske muntligen yttrat i Dr. Vitalis närvoro.

**) Foenum habet in cornu; caveto!

Horat.

1. Handlingar ur Hans Excellence, Stats-
Ministern, m. m. Herr Grefwe L. v.
Engeströms Bibliothek. Tredje Häf-
tet. Stockh. Elmén o. Granberg, 1819,
95 sidd. 8:o.

II. Förteckning öfver en Samling af Permabref uti Hans Exe. StatsMinistern, m. m. Herr Grefve L. von Engeströms Bibliothek uppsatt af Jo h. G. Lilje-
gren. Stockh., Elmén o. Granberg,
1819, 58 sidd. 8:o.

(Cont. fr. N:o 27.)

Detta häfte slutas med en Latinse uppsats, kallad *Effigies corporis et animi Caroli XII. Sveciae Regis a Polona nobili descripta anno 1715* (sid. 91-93) som är hämtad ur ett Miser i Vaticanska Bibliotheket (se Not. sid. 91). Den är således en af de oräkneliga Målningar af den unga Moriska Hjeltekungen, som hans undrande fantid i mångd förförigade. Nec har sett flera dylika t. ex. Beskrifningen om Carl XII och hans besök vid Luthers graf i Lüttenberg, införd i Gjörwells Sm. Mereur. Elleså will Nec. minnas sig hafta läst något dylikt i inledningen till *Bibliotheca Uffenbachiana*. Denna här meddelade har dock den märkvärdighesten att vara uppsatt af en Polack omkr. år 1715, således sedan Ryckans sol för Carl vid Pultzwa gått ned. Vi anföra början: *Carolo statura ultra mediocrem procerum, corpus et juventute et laboribus tenuerat, rectum, omnis defectus naturae expers, et plus mentis, quam carnis habens. Capillus intra fuscum et candidum; frons explicata et grandior; oculi marte vividi, arguto aspectu jucundis; nasus virilis; labia non nimia, lepore, et subrisu pulchro subsusa; facies tota oblonga, et decora, et vere præstantissime viriliter pulchra, si vel nimia artis cura poliretur, sed meo judicio plus forma negletta valet.* —

Den under N:o II anfördta Förteckning öfver en samling af Permabref som åtföljer detta Häfte, är försedd med särskilt titelblad

och sidetal. Enligt densamma äger v. Engeströmska Biblioteket en samling 129 stycken Permabref. Det älsta af är 1311 är ett quittobref ifrådadt af Hertigarne Eric och Waldemar till Upplands Lagnamen Birger Peder-son (till Finsta). Det yngsta är af år 1684. Under N:o 2, 5, 6, 15, m. fl. förelommna dokumenter af särdeles märkvärdighet. Förteckningen är uppsatt med utmärkt noggrannhet och då densamma är i sitt slag på värt sätt hos os den förste i tryck utgivne af denna beskrifvenhet, wore det att önska, att den kunde verka till allmännare efterföld. Världre Historia och de gamla ättternas slägtförbindelser skulle deraf skörda mycket ljus.

I. Minne af Fredr. Henr. af Chapman uppijatt och uppläst i Kongl. Örlogsmannasällskapet d. 14 Mars 1817 af Nils Hallström. Karlskrona, Swinhufwud, 1817, 16 sidd. 8:o.

II. Amiralitetet öfver framli. Hans Excellence, En af rikets Herrar, General Amiralen, f. d. Statsrådet m. m. Grefve Johan Duke, hålet vid Örlogsmannasällskapets offentliga sammanträde i Karlskrona d. 24 Aug. 1818 af C. J. Améen, Amts KammarRåd, R. W. O. Carlskrona, Swinhufwuds Enka, 188, 54 sidd. 8:o.

Bland Sweaiska Minneskrifter intager N:o I. ett utmärkt rum, såsom det der, enligt Försts uppgift (sid. 4), stödjer sig på en ProMemoria, som den oforgärtlige Chapman, i lifstiden sself dicterat. Den förtjenar således en större uppmärksamhet, än dessa slags krifter i allmänhet erhålla.

Den under N:o II. anfördta Minneskrift, är mera oratoriell, hvarföre Talaren också varit omtänt, att till slut bifoga det egentliga Biographissa uti upplysande noter, som upptaga de 8 sista sidorna.

G w e n s l L i t e r a t u r - Z i d n i n g.

N:o 28.

Måndagen den 11 Juli

1821.

Öfver vår Historias begynnelse och Jordens
sista revolution såsom sannolik verkan af
en komet.

Redaktionen meddelar här en uppsats af Fred. Schlegel öfver ett ämne, som är af det högsta intresse för hvarje bildad mänsklig och hvardöfwer det således måste blifva desto lärorikare att förnimma en stor tankares om-döme, helst han redan derpå väntt allmänhetens uppmärksamhet i sin skrift: *Über die Sprache und Literatur der Indier*, öfver hvilket thema här kommer nya förklaringar. Denna afhandling är hämtad ur *Wiener Jahrbücher der Literatur*, 1819, en tidskrift, som, ehuru kanske den bästa som nu i Tyskland utgifves, dock i Sverige är så godt som alldelens obekant. Skriften är författad i form af recension öfver en skrift, af J. G. Rhode, Breslau, 1819. 78 sid. 8:o med den titel som finnes ofvanfore, men då Rec. föga uppehåller sig vid Förf:s sättser, så hafva vi trott oss kunna bibehålla den ursprungliga formen utan förändringar och uteslutningar.

I alla tider och bland alla folkslag har Historiens och Mänsklaus Begynnelse, stäose warit, framför alla andra, ett ämne för den liggaste wettgirighet, såsom den ännu är. Antiquariska wettenkapen, hvilken till en del och åtminstone i sitt sista syfte tillika är riktad på den så naturliga och oförstörbara wettgirighets tillfredsställande, intager i den närvärande Tyska Litteraturen ett ganska vigtigt ställe, och gynnas med liggihet, liksom den med frangång bearbetas från olika sidor. Under det wi i Indiska, Persiska, Egyptiska urkunder och monamenter se beständigt nya skatter och fällor för os öppnade eller märkvärdiga upplysningar deröfver gifna; under det den Grekiska Antiquiteten, och den närmast derved beslägtade, genom vår djupt forskande Creuzer upplyftes från den alldagliga Philologiens synrets, ledes tillbaka till fällorna af all hednisk theolog; så förer os en verklig Jorda och Mänskor omfattande Geographi, under Ritters snillrika behandlingsätt, så föra os andra jordnaturhistoriska och geognostiska upptäckter, eller ock en ny sammanställning och användning af det fört redan Bekanta, på den punkten, der Historien wisserligen kan blifva en Wetenskap, som icke mer skulle ha

wa endast en medelpunkt, utan äfven be-
gynnelse och slut; ifall man i allmänhet har
tillåtelse, att kalla det en wettenföp, som eg-
gentligen ej är annat, än hela Menselighetens
gemensamma hägkomst, så snart allt hvad vänta
är, blifvit bortläftadt, och den klara tyd-
ningen bisogas till Forntidens minne och den
egna utvecklingen ifrån början. Från alla si-
der framträmmar till os. denna rikedom af
nya fäller och nya ideer, till en nyttigare och
fullständigare infisgt i Antiquiteten, så att wi-
endast tydas sakna en säker — Nyckel, för
att begagna alla dessa skatter, och för att med
säkerhet kunna tyda Forntidens göta, uti he-
la ymnigheten af deß på olika sätt antagna
gestalter. Hvarrest redan så många drag och
särskilda ord af det Hela, om man så får
kalla det, hastigt blifwa tydliga och liksom af
sig siflwa förklara sitt innehål, och tillika
gifwa ljus åt hvarjehanda närliggande ämnen
sem hittils varit oförstådda; der bör man väl
så bysa det, hoppet, att allt skall blifwa klart
och begripligt, så snart blott ett ordnande ljus
frambryster ur medelpunkten. Vår Författare
säger också i företalat sid. 2: "På den höjd,
som vår fannedom af hela Antiquitetens har
nött, söker hvarje Forskare en fast ståndpunkt,
från hvilken han må kunna beskåda sin for-
nings oändeliga fält, och enligt ändamål och
regel ordna de föremål, hans öga upptäcker." Och jag är aldeles af samma mening med
honom, när han vidare yttrar sig; "Enligt
min öfvertygelse måste denna ståndpunkt en-
dast och allenast hvila på en historisk grund
som, framför allt, om möjligt är, måste be-
stämmas."

På twåfaldigt sätt intager nu Författa-
ren sin plats ibland dessa Skrifftällare, som
gjort sig förtjenta om det högre studium af
Alderdomen; då han å ena sidan lemnar os.
en högst anmärkningsvärd, ganska enkel och
likwäl många föremål förklarande, ur geogra-
phien hämtad hypothes öfwer den sista jord-
revolutionen och stora öfversvämningen, från

hvilken äfven enligt Förfs. ärigt väl icke men-
nikohistoriens första, likwäl den os närmast be-
lägna och bekanta (andra) begonnete utgår;
men å andra sidan uti Indiavest ådagaläg-
ger de tydligaste spår af en ganska mäktwär-
dig öfwerensstämmelse med denna sin hypothes,
och i allmänhet är öfvertygad, att i Joroas-
ters lära och i de gamla Parsernas heliga
traditioner och skrifter hafwa funnit den rik-
haltigaste och ädlaste fälla i gamla historien
och religionen eller Uppenbarelse-läran.

Hvad Författarens sätt, att behandla sitt
ämne, angår, så kan jag knapt tillhölle bes-
römma det. Klar och full af ljus, liksom skrif-
sättet, är äfven tankegången, enkel och i rak
syftning riktad på det Wäsendliga. Dristig
och beständig, när ett stort faktum eller en ny
hypothes antages, så snart han kan anse sig
säsoni dertill berättigad, eller dem såsom till-
räckligen bewista, förlorar han sig likwäl in-
galunda uti en alltför systematisk grubblande,
noggrann, eller poetiskt-förvägen utarbetning
af alla särskilda omständigheter. När det kom-
mer an på någon mycket invecklad, särskild
mythologisk frågas upplösning, torde väl fler
re bland de sifwannämnde antiquärska For-
skarne i kritisk skrytsinnighet och lärdom wa-
ra honom öfverlägsne. Hans rent historiska
sinne gör sig just derigenom gällande, att han
under loppet af sin undersökning lemnat vid
sidan ovirördt liggande hvarjehanda, som är
mindre wäsentligt, mindre allmänt, i häns-
seende till många föremål håller sig en bana
öppen och fri till afslagsnare eller närmare
bestämning, och endast riktad på hufwudsaken.
bemödar sig, att fastställa urtidens historiska
hufwudfakta, samt de enkla, men till sina
foljder betydliga resultat, hvilka framgå ur de
förra.

Äfven är jag helt och hållt ense med
Författaren öfver grundsatsen för methoden
vid hans forskning, så att jag, liksom han,
anser det för ganska möjligt, att seilia det Hi-

Historika från det med Sagan tillhöriga uti de gamla traditionerna, och att ur mythologiens inswepande sloja framdraga den almnäna Historiens väsentligaste facta, så snart blott hūs engång hunnit till detta chaos, d. s. så snart en pålitlig begynnelse och medelpunkt af en sådan undersökning och af själwa mennischohistorien början blisvit funnen.

Men hvad jag, när denna grundsats engång antages, mindre kan medgiva eller förklara, är det, af hvad skäl Författaren i sitt första resultat (S. 6) säger: "Att mennischoras historia börjar med den sista stora jordrevolutionen." Ty om, enligt hvad han vidare säger, de liknål behöllo minnet af en förutgående tid, så upptages derigenom ett element i denna satsen, hvarigenom den upphävsver sig sjelf. Om minnet af den förutgående epoken fanns, och, som det ej annorlunda kan tänkas, göndes i helig tradition, i historisk eller poetisk Saga, — hvarsöre skulle då icke åsiven ur denna tradition och Saga om den antediluvianska tiden, det Historiska lika wäl kunnna afföndras, som Författaren försökt, att göra det med den sedanare, efter den röfölsjande Jordrevolutionen? Traditionerna från denne första tiden efter revolutionen äro i särskilda omständigheter åsvenledes nog mörka, förvirrade och grumlade. Detta är naturligt, innan det räddade mennisköttgets och de å myd uppkomna folklagens brusande elementer kunde hafwa saktat och för första gången ordnat sig. Det wäre icke otänkbart, att Sagan om Urtiden, i sitt förhållande till den omtalata första tiden efter revolution, wid de skilda folklagens första uppkomst, till och med blisvit hewarad mera ren och historiskt tydlig; och om Författaren i Zendavesta finner med beundrandsvärд noggrannhet uppgifta alla närmare omständigheter och orsaker till det sista stora vattenflödet (nemligen enligt hans wissenschaftigen ganska sannolika hypothes), så skulle ju törhända andra gamla traditioner, t. ex. de Indiska just erbjuda om den Antediluvianska

tiden ganska märkvärdiga ruiner, lemnningar, spår och antydningar. Med uppsät nämner jag här ännu icke den Mosaiska Heliga Häfden och Urhistorien, ty denna skler Författaren, som af dess begagnande endast befärlar en förör inflytelse på forskningens frihet och en omfattande kritik, att aflaggsna från sin tankegång, och att kort och godt sejuta åt sidan i hvilket fall vi wäl möjligen kunne ursägta honom, så snart den historiska halten af Genesis på det vanliga införänka viset uppfattas, eller rättare sagdt icke uppfattas, och sedan i polemisk mening användes på alla andra gamla traditioner. Men wid grundsätzen fullständad, i sanning alltomfattande urhistorisk forskning torde saken wäl få ett helt annat utseende; och liksom uti en sedanare, och i jämförelse med den förra, lägre region af Ferntidsstudium, den gamle Herodot, som man så osta skymfelsen kallat den Fabelaktige, numera af de lärda Geographer och Historiker allmänt i sitt värde erkännes, rättfärdigas och för sin enkla wishet berömmes; så torde wä, ju större framsteg våra egyptiska, indiska, persiska, chinesiska fornforskningar göra, ju klarare våra geognostiska och urhistoriska åsifter bliwa, öfwen Moses och Genesis, junke fråga nyare hūs, i fullkomligaste måt återå sin förra wärdighet. Författaren will engång för alla ej gerna se denna sdm wärvord, ehuru han egentligen alldeles icke står i strid med den heliga Urkunden. Besynnerligt och öfverraskande är det i alla fall, att han sjelf icke har märkt, huru på det nogaste öfwerensstämmande med Moses hans eget yttrande är, om det riktig förtas, då han sif. 3 säger: "Att mänskliga historiens sannolika början infäller uti ridiyinden mellan Jordens två sista förwandlingar." En samma likhet, som vi wäl icke blott som å an låta gälla, ut n som ren historisk wishet, till den grad, som något i menniscons urhistoria kan kallas wist.

Författarens hufvudthema är alltid den

sista jordrevolutionen. — Att dermed äfven i Zendavesta menas Noachs vattenflöde eller syndafloden, och att den jordrevolution, som der tillskrifves en inflytelse af Naturfienden i form af en Draksterna eller Komet, är densamma, som äfven Moses beskrifver, blifvit äfven genom den omständigheten tydligt och otvistwelaktigt, att Zendagan fäster Dschemschids utvandring temmeligen nära intill denne förskräckliga naturhändelse, hvilken Urkzung Dschemschid notorisit är en och samma person med Sem.

Författarens hufwudtanke om den sista jordrevolutionen eller syndafloden är nu denna: Att på den tiden en stor inre förändring föregått med jorden, i det hon i gansta betydande män förändrat läget af sin dagliga omvägnings axel och äquator, hvorigenom äfven fasta landets geographiska och klimatiska beskaffenhet blifvit helt och hållet förvandlad till ett nytt slick; att denna stora naturlakatskrof varit verkan af en konet, som kommit jorden gansta nära, och uppstigit på södra himmen, som beskrifvningen derom tydligt läses i Zendavesta. Hvarad den påståddå Polernas förändring beträffar, så föder sig Författaren dervid tillsika på astronomiska observationer och gifningar i hänseende till anomaliserna, hvilka följa af de hittils företagna mätningarna af jordens Latitud-grader.

Som nu i denna Antiquitets-kunskaps och Urhistoriens wettenkap, liksom eljest öfverallt, sanningen beror af twenne Wittnens utsago, här fålunda på Skriften och Naturrens; så är det skäligt, att jemte Skriften, såsom ett inbegrepp af alla heliga gamla traditioner, äfven det andra wittnet må höras, nemligen Naturen, d. ä. Jord- och Stjernkunnighetens Ande, så långt dessa wettenkaper hittils hunnit, för att gifwa os ljus i den stora forskningen uti urverldens mörker. Och knapt har någon geognostisk hypothes mött os, som, framställd med denna segrande klarhet, för den historiske Forskaren förenade och erbjö-

de så mycket tydligent Antageligt och nästan tillfredsställande Sannolikt. Härmed menar jag ifynnerhet det nämnda hufwudfactum, jords axelns och äquatorns förändring, och den ders med helt naturligen, för att icke säga nödvändigt förfnippade, fullkomliga klimatiska förändringen af den beboeliga jorden. Om en komet varit orsaken, som man redan ofta menat, är för os en bijsak, så sannolikt det är låter. Jag lemmar det derhän; det egentliga factum, som ger ljus åt urhistorien, är den widrördö förändringen af äquatorns läge och af de flesta länders klimat. Men om vi också antage såsom afgjordt värt, att en komet varit orsaken dertill, så skulle vi ändock ej lägga ett så uteslutande stort värde på den omständigheten, att det står i Zendavesta, oburutansförandet der wisserligen behåller sin märkvärdighet, i fall det verkligent så förhållit sig. Det wäre juft samma fall, som om Pythagoras ibland de Grekiska Philosopherna, dersöre, emedan han fånt det rätta verldssystemet och jordens omlopp kring solen, nu ensam för os skulle gälla, och Heraclits djupa sinne, Platoss höghet, Aristoteles alltomfattande skarpinnigheit ej widare betraktas som ägande minsta värde. En sådan ensidig och alltför absolut högakftning af en urhistorisk fälla i sitt förhållande till alla andra, borde hos Författaren få mycket mindre äga rum, då han med rätta heller tadelar densamma hos de personer, hvilka använda Skapelsebokens höga anseende på sådant sätt, aldeles halvwändt, till intrång för forskningen och omdömet. Utomdeß är de äldre Asiatiska urkundernas astronomiska tydning onekeligen underkastad hvorjehanda svårigheter och twifvelsmål. Taschier t. ex., som Författaren med så stor säkerhet antager för planeten Jupiter, är — enligt en anmärkning, som blifvit mig meddelad af en Wän, som är mycket hemma i de Persiska Ordberckerna och Urkunderna, — i Bundebesch twertz om en stjärna, då deremot Andre hos Creuzer, Symbolik I, S. 751, anmärkn. 101,

Nya Uppl.) welat i honom finna planeten Mars. Likväl kan det wäl knapt betvistas, att i Zendavesta wiserligen en komet förstas under Märturfienden och Drakstjernan, som åstadkommit öfvervämningen. Om nu Zendavesta häruti har rätt, och om verkligen en Komet varit orsaken, det må Författaren i samråd med Astronomeerne utforsta; liksom äfvenledes med mathematisk noggrannhet bestämma, huruvida den fordnas Sydpolen bör sättas just på den 40:e eller 50:e Graden af Sydl. Bredd, under Goda Hopps Udden. Den fordnas Äquatorernas, följakteligen äfven det Tropiska klimatets streck twärt igenom Asien, i Sydwästlig rigtning, och likväl midt igenom Europa, har redan i historiskt hänsende, till urverldens factiska monumenters och lemningsars förklaring, ganska mycket, som talar för sig. På detta sätt förklaras nemligen lätta och med ens alla dessa lager af elefantben i Siberien, samt i Norra länders jordbvarf palmerna och cactus m. m. Wid en så wåldsam och stor förändring, som den hvilken rubbat jordareln, bör och måste onekeligen haft hafva tillkommit hvarefti fast land varit förrut, och omvänt; och på detta vis blifver det fullkomligen begripligt, hwarföre fossila mennisföden endast i så högst sällsynta undantag blifvit fundna, som på Den Guadeloupe (S. 32) eller uti Sierra Nevada i Södra Amerika (S. 35), om än jorden redan före öfvervämningen varit bebodd af ett talrikt mennisfösläkte, då man nog kan antaga, att detta mångfaldigt ligger begrafvet under haffbotten. I hänsende här till är det just icke nödigt, att enligt de Lues högst twungna och hjelstagna hypothes, (som någre Lässare wäl äfven ur det Stolbergfska Werket lära minnas,) tro; det allt, hvad först varit land, i Syndaföden blifvit haf, att deremot den fordnas haffbotten upptägit, och bildat de numera beboeliga landsträckorna; en hypothes, som har det felet, att bewisa något mer än den borde. Likväl kan man wäl med säkerhet antaga, att

wid den stora katastrophen en ganska betydlig förändring föregått med fasta landet, så att det bleſwe en aldeles förlorad möda, om man på den närvarande jorden geographiskt ville bestämma läget af det verkliga Ullandet, nemligen sådant, som det före syndafoden varit. Hwadan också paradisets fyra strömmar, hos Moses, eller hvor de eljest i Asiatiska traditioner förelomma, som Stolberg (I Delen, S. 380) riktig annmärker, altid böra betraktas endast som en bild enligt analogien; då utomdeß på hela jorden intet ställe finns, hwarzest fyra sådana strömar, som det likväl där uttryckligen sages, uppkomma ur En gemensam källa, antingen man nu tyder den ena twiswelaktiga Phison med den Helige Hieronymus (II Epist. 15.) på Ganges eller på en Kaukasisk ström. *) Här till kommer ännu, att på detta ställe i Genesis de fyra strömmarnes djupare symboliska betydelse **) i alla fall för det första är den wiktigare, då de geographiska

*.) I Maste-Bruns Atlas på Mosaissa världskorttan finner jag, att denne berömda Geograph åe benägen, att tyda icke allenast Phison, utan äfven Gibon på Kura och Araxes, och att flytta dem till Armenien. Enligt detta förklaringssätt sätte de fyra strömmarna wiserligen sitt ursprung något nära uti en och samma nejd. Men huru wida är icke detta ännu fullgt ifrån En källa, som delar sig i fyra strömmar? Svårigheten är också äfven från denna sida blott till utseendet upplöst. Samma Geograph sätter Landet Hevilath uti Södra Arabien. Men då hos Moses uttryckligen sages, att Phison flyter omkring Landet Hevilath, så blifver svårigheten nu fört rätt stor och fullkomligen oupplöslig. Hvarsdro jag fullkomligt bifaller Stolbergs mening, att här aldeles ingen geographisk lösnings eller tydning är möjlig.

**) Man kan till äfventyrs härmed jämföra hvad Aposteln säger Ephes. 3, 18; — ut possitia

nämnen handgripligen blott i bildlig analogi
blifvit bisogade, hvarpå vi äfven finne så
många, alldeles lika exempel på andra ställen
i den Heliga Skrift. ***)

Efter det sätt, hvarpå Författaren be-
traktar det stora vattuflödet och den dermed
förefalna förändringen med jordaxeln, förklas-
ras nu äfven någorlunda, fastän icke alldeles
tillräckligen, den så helt och hållt osamman-
hängande och högst oregelbundna gestalten af
våra nuvarande fyra eller fem världsdeler;
efall det efter djupare geognostiska grunder icke
wore riktigare, att endast antaga tre sådana.
Menligen enligt deras mening, som i Ameri-
ka finna starkast uttryckt charakteren af en iso-
lerad världsdels del, såväl i alla dess plant- och
djur-alsters egna stämpel, som äfven i dess
hela gestalts åtminstone till en regel sig mera
närmande Conformation, hvareft de två stora
hälften, den Norra och Södra, båda af nä-
gorlunda triangulär omkrets, förbindas genom
en trång isthmus; hvarevid då antages, att
Europa och Afrika, såsom ursprungligen sam-
manhängande, varit förbundna genom en nu
sönderstiten isthmus i Gibraltars sund, liksom
Australien med Asien förmest den ännu exi-
sterande kedjan af Öar; men då Norra hälft-
erna af dessa båda världsdelarna, Europa och

comprehendere eam omnibus sanctis, quæ sit
latitudo et longitudo, et sublimitas et pro-
fundum. Deha sura det sanna Läflets dimen-
sioner, "som de Heliga erkänna", basna icke eller
varit mennisken obekanta i hennes ursprungli-
gen rena tillståndz och kunna båst tjena dertill,
att gifwa oss en vink om rätta meningen med
paradisets syra världsdeler och syra liffströmmar.

***) Så sätteras i Jesus Syrach 24: 32 - 37 de
gudomliga gästvorna, som utslysta från Mosaiska
lagen, och Görbundets Böcker med Wishetens
fulla Strömar och bland dem nämns äf-
ven tre af Paradisets Strömmar, Phison, Ki-
nis och Euphrat.

Afrika såsom den enas, Asien och Australien så-
som den andras, togo en rigtning intill hvarc-
andra, så fördubblades ännu vidare oregel-
mässigheten i dessa sammanväxta eller med
hvarann hopflätade världsdelars gestalt. Hvar-
sehanda vid denna stora oregelmässighet är ganz
sa besynnerligt, som wäl torde kunna stå i
förbindelse med den af Författaren antagna
förändringen i hänseende til jordaxeln, ehuru
det på långt nära icke omedelbarligen tyckes föl-
ja deraf. Man gifwe t. ex. endast akt på
jordgloben, huru fasta landet både i Norra
Asien och Amerika med hela sin bredd fram-
tränger mot Norden och Norrapolen, då deres-
mot alla världsdelars stora uddar stårpe
och, raka vägen fram, syfta åt Söder, på
hvilken Jordhälft utomdeß hafvet är på öf-
vervägande, att man wäl skulle kunna kalla
Sydpolen äfven Wattupolen; så att det, dock
så utan inflytelse af någon derifrån uppstigan-
de komet, lätt kan tros, att det stora vattu-
flödet närmast från Söder frambrutit, som
det i Zendavesta berättas. Åre det icke i allz-
mänhet tänkbart, att äfven ntom jordaxelns
förändring i det hela, tillika fasta landet och
vissa världsdeler, såsom stycken eller länkar
af den yttre jordskorpan, särskilt blifvit satta
i rörelse, och flyttade från sina ställen? Det
nuvarande fasta landets oregelmässiga gestalt
kunde wäl gi:wa anledning, att antaga detta.
Utom den redan anmärkta rigtningen af fasta
landets bredare sträckor mot Norden, och uts-
dariна mot Söder, synas äfven ofta de ges-
nom hafvet skilda jorddelarna, i sina in-
böhningar och framsljutande ställen ömsesidigt
swara mot hvarandra, som om de blifvit sitt-
na från hvarandra, i likhet med klippiga
stränderna af en flod, som man ofta ser äga
samma motswarighet. Särdeles i ögonen fallande
är detta vid Syd-Amerika, nämliken dess
Östra kust, och Afrikas Westra kust, huru bås
da swara emot hvarandra.

(Fortsätt. följer.)

Journal för Animal Magnetism, af P. G. Edereschöld, Art. ohsetr. Profess. e. o. Första Bandet, 6:te Hästet. 288 — 366, sidd. Schm, Imnelius, 1821.

(Fortsättning, nr. N:o 26).

Efter detta förord, hvarvid tilläggas några inländska underrättelser om ett slags hänsyn till och synner, hvilka de gamle omtala men hvilkas frändskap med animal-Magnetismen icke är afgjord, — dessa notiser äro meddelade af Hr Prof. Lilsegren, — fortsättes berättelsen om de magnetiska curerna. Den första patienten, Mdm amfell N., som återfallit i ett matthetstillstånd, återvann, under ett fortsatt bruk af animala Magnetismen från Febr. till Maj, fullkomligt sin helse — Kurren med Fru O är ännu icke utlad, så att man ej med egentlig säkerhet kan bedömma slutliga resultatet. Mellertid har hon dock rönt en verklig förbättring. Förf. har öfver sin behandling meddelat en dagbok, hvilket wäl gör läsningen något enformig, men så mycket mer noggrann och lärorik för Läkare. Denna patients clairvoyanta tillstånd tillbjuder åtzfulliga nya, och, så widt Rec. exiarar sig, ej hittills bekanta iakttagelser. Så erför Fru O. de starkaste verkaningar, när Läkaren satte sig i förbindelse med hennes täspetsar. "Då jag med mina fingerspetsar oförmärkt gjorde darrande rörelser på några tums avstånd öfver törna på Patientens ena fot, som händelsetvis låg utsträckt på soffan, erför hon "de allra väldsmässtige höppningar under bröstet", hvaraf hela kroppen skakades. Då jag gjorde på somma sätt, öfver hennes fingerspetsar, var verkan mycket swagare. Då jag talade mot täspetsarne, sade Patienten sig "känna det mycket starkt i maggropen, och tyka det vara likasom talade nägon in i henne". När han alltid stelnade dervid hennes armar kataleptiskt. Tal mot hennes fingerspetsar verka de obetydligt". — Vi meddelade här historien

om en dag. Den 23 Mars. Sedan "den magnetiska sonnen blifvit ganska djup", försökte Hr C. att tala mot hennes maggrop. "Genast satte Fru O sig upp, hennes ansigte upplarnade, hon drog en djup suck, och besvarade min fråga med ett behagligt leende. Hon försäkrade: att mitt tal lät på detta sätt mycket hufsigare. Isdöd mycket längre, och gaf henne mer kraft att besvara frågan. Då tal på vanligt sätt nu liksom iinstängde andan, så lätta den till talandet nödiga utandningen. Det vanliga talet förde och minneskade sonnen; detta deremot ökte och stärkte den. Det förra tyckes komma från en wän; det senare från mig." — Hörsel-sinnet war likväl ej egentligen förflyttadt till maggropen: ty då Fru O. stäck fingerne i öronen, hörde hon ej hwad jag sade; men hon exer likvälder af angenäma verkaningar under diaphragma. — En gång uttryckte hennes ansigte en besynnerlig förvåning. Min fråga om orsaken, vägrade hon länge att besvara; "af fruktan att mäcka åtlöje." Omständen förklarade hon: att det förekommit henne, likasom hade hennes tankandet blifvit för en stund flyttadt ifrån hufvudet till maggropen, hvarest hon thalte all lifskraft sammanträngas, under det hela den öfriga kroppen liksom dog och tillintet gjordes. Detta hade sikt henne utsägligt. — I wenstra sidan lände Patienten, en liten stund, "liksom luftwægor hælfwas framifrån batat." — Patientens händer drogos stundom mycket beständt efter mina, och földe minas rörelser. Då jag satte mina tummar i berörelse med Patientens, lände hon fotar i arm- och axlederna. — Under detta stadium som räckte ungesär treffrededels timme, hade Patienten nästan aldeles inga känslorverkande skakningar. — Nu börjades sferde stadium, som räckte en half timme, hvarunder ögonen stod nästan jemt kataleptiskt vidna åt höjden. Fru O. tycktes vara ännu mer än i går, hänyckt från den kroppsliga verlden; och då hon återkom till sig sjelf, sade hon "sig

hafwa erfariit en himmelse nütning, som likwäl ännu war henne för ny, för att kunna beskrifwas." — Då härryckingen inellanåt upphörde funde jag åter försätta Patienten i samma tillstånd, derigenom att jag tilltalade henne mot maggropen." — Sedan Patienten nu fått smak på tal mot maggropen, ville hon ej gerna swara, då Hr. C. tilltalte henne an-norlunda. De observationer Förf. gjorde följande dag förtjena äfven att meddelas. Efter en halftimmes sömn "börjades ett väld-samt arbete under diaphragma, med utsäg-lig bränad, oro och ångest, som under häftiga skålningar fög till den grad af förtvislan, att Fru O. sade: "om hon wore vid en ström, så störtade hon sig deruti." Hennes tillstånd war rysligt: och min belägenhet så mycket o-behäligare, som jag derunder alldes ikke kunde medelst wanlig magnetisering lugna hen-ne. Hon uppvaknade kl. 4 och tresjedelar: men plågorna och isynnerhet själslidandet fort-föro oförändrade. Nörd af medlidande öns-kade jag i tyshet, att en högre makt måtte lindra hennes qval. Hon blef i ögonblicket lugn, och sade: "att liksom en dimma föll ifrån hennes själ." Esterat war hon likwäl tankfull och melankolisk. Hon sade: "att liksom en röst hade tillsagt henne, att ej wäre låta magnetisera sig; emedan hon nu wäre så frisk, hon kunde bli fwa." —

Den sista Euren med Mamzell L. er-bjuder ingenting märkvärdigt, "utom det, att hon derunder städse ansög mig, såsom Doctor, för en helt annan person än Magnetisören. Doctorn mishagade henne; men hon wisade Magnetisören stor tillgivwenhet. Hon gjorde sig lustig öfver Doctorns osörmåga att bota hostan; men prisade deremot Magnetisören. Doctorn gaf hon den wanliga titeln; men Magnetisören kallade hon: "den främman-de." Hon samtalade likwäl ej med Magne-

tisören, utan igenom Doctorn. Det war all-tid Doctorn som talade; men magnetisören som widrödde henne."

Sist följer en fortsättning af Förf. rön om den anim. Magnetismen. Förf. har bland annat funnit, att de läkemedel en Somnambul förordnat för sig hself, hafwa alltid haft den öfystade verkan. Förf. tillskrifwer det mänskans instinkt. Men hvorför är under det varande tillståndet denna instinkt wanligen stum; och hvorför utvecklar den sig först under det magnetiska? Förf. tror också, att detta ändamål befordras genom själens egen werk-samhet. Såsom bewis derpå meddelas en rö-rande historia, sid. 361.

I anledning af den erfarenhet man redan ensamt i Sverige haft om Magnetismen, wo-re det en stor därskap att neka tillvaroelen af den animal-magnetiska kraften. Men det wo-re enligt Rec. öfwerhjelse förvetet och för-måtet, att begagna sig deraf såsom en myckel för att dermed intränga i ande-verlden. Hvad-svar Magnetismen i detta hänsynne meddelar — är ännu icke utrönt; deremot tyckes man swärlijgen kunna betwifa, att ej Clairvoyan-ten i sitt inre stödar de händelser, som på samma tid tilldraga sig på ett obestämdt afstånde; förhållanden af tillnäd i rum tyckes i ett sär-dant exalteradt tillstånd ej mer existera. Ders emot betwiflar Rec., som läst mycket af hvad som blifvit skrifvet om magnetismen, att ett dödligt öga, i hvilket förhållande som helst, kan genomträffa framtiden, som i så många fall beror af en ledja af tillfälligheter, af hvilka den esterföljande hvilar på ett före-gående obestämdt om, hvilka mänskan oftast gör eller underläta.

S w e n s t

L i t e r a t u r - Z i d n i n g.

No 29.

Måndagen den 16 Juli

1821.

Öfwer vår Historias begynnelse och Jordens
fista revolution såsom sannolik verkan af
en komet.

(Fort. fr. No 28.)

På sådant vis kunde väl hvarjehanda
uti fasta landets närvärande oregelmäktiga ge-
stalt, om denna hypothesen gäller, tydas på
en framflyttning och derigenom förorsakad löss-
vifning från Öster åt Wester, hvilket med den
rämda rigtningen åt Norr, utgjorde en twä-
faldig rörelse. Öfwer hufwud taget, om än
en ytter åwertan, såsom t. ex. af en nära-
kommer komet, varit den orsak, som gifvit
anledning till wattuslödet, må man likvälv utan
trivsel derjemte ifrån det, som medverkande
kan hafta bestämt, om ej frambragt, denna
katastrof, icke utestuta en iare förändring,
metamorphos, utveckling, evolution, kanske of
ett slags — sällighet i jordens organiska lif.
Det är icke för att öka mängden af möjliga giß-
ningar inom den högre Geognostiens område,
som jag tillat mig dessa antydningar, utan
endast för att lenna uppmärksamhet åt detta

föremåls alla sidor; de skola blott thena säsör
förfrångningar hos Wetternapsmän. Den väsent-
ligaste bland dylika frågor torde väl den wa-
ra, om icke fasta landets så i högsta grad e-
regelbundna gestalt i allmänhet först uppkom-
mit genom den fista jordrevolutionen; om icke
deremot den ursprungligen gamla kontinenten,
det egentliga Urlandet, före wattuslödet haft
en regelmäktigare och mathematiskt enklare
form, — och hvilken denna formen varit?
I fall nemligen den högre Astronomien re-
dan till denna frågas besvarande erbjudit nå-
gra analogier efter det, som hon kan weta
eller med sannolikhet förmoda om planeternas
bildning. Författaren anser som ett särdeles
viktigt kännemärke på följderna af den fista
jordrevolutionen, att — enligt Zendavesta —
först efter densamma winter och sommar upp-
kommit, då deremot före öfversvämningen
blott en årstid, nemligen en beständig som-
mar, funnits. Han tycks följakteligen öfwen
antaga, att Ekkliptikans lutning först efter den
tiden börjat, ty, om den ägt rum, hade ju
eljest i det Wäsentliga årstidernas skiftet
måst röda.

Men så gerna jag följer och bifaller Förf-

fattaren i hans hufwud-hypothes om den sista jordrevolutionen, så saknas likväl en omständighet dervid. Det hade nemlig varit önskansvärt, att Författaren icke blott astronomiskt uppfattat jordens klimatiska förändring, och ej stannat vid de naturhistoriska phänomena på jordlivets yta, utan åfwen utvidgat undersökningen till den vid vattenflödet, och genom detta samma, tilläfsentligen sammade inre förändringen och fannolika förfämringen af atmosphären efter des elementariska beskriftenhet, liksom åfwen till följderna af denna förändring, i hönseende till människan, hennes diet, och de sjukdomar hon är underfödd, törhända åfwen till några underordnade djurproduktioners uppkomst; liksom wi ju se, att i den sig upplösande organismen af ett sjuknadt Individ alledhanda väcta lif och organiserad ohyrा alstraras. I detta och dylika, hänsenden hade wi gerna sett, om Författaren inom området af sina betraktelser hade medupptagit atmosphären och des mid den sista jordrevolutionen undergångna förändring och förfämring; då i alla fall Lutten i allmänhet är det Reela i Naturen, liksom atmosphären utgör allt Jordlivs egentliga organ.

Detta ware nog om det, som tillhör Geognosien uti Författarens Idee, hvaröfver likväl till större delen, ett annat Forum har att i sista instansen fälla dom. Nu begifuer jag mig till den egentligen historiska delen af förevarande Skrift, hvilken närmast angår os, hvarvid jag ämnar följa Författaren steg för steg, men likväl dermed tillika förbinda och låta gå förut några ord öfwer Genesis: Jag gör det icke, för att strida med Författaren, till åfwentlyrs dersöre, att han hittills så aldeles icke synes hafta lemnat Moses sin uppmärksamhet, eller lät sig, att förstå honom; helst merkligens hans blott i negativ form yttrade omdöme öfwer detta ämne knapt kan gälla för ett omdöme; utan endast, för att upplysa sselfwa saken, då denna (nemlig meniskostägtets början) nu onekligen i alla

fall är ofränsfjelig från den djupare och rigtigare insigten uti dessa heliga urfunder; då vidare, åfwen bland Författarens resultat just de, som angå den första, ursprungliga Religionsens beskriftenhet och wäsen, framträda som de mest viktiga, hvilka wi med utmärkt noggramhet bore kläfödaz hvarvid sedermora utan svårighet lärom corollarium allt det bis fogas, som blifver öfrigt att ansöras, beträffande det ursprungliga Språket, hovstafsskriftens ursprung och de äldsta mensekoftamarnas utwandring utur ett gemensamt Ursland.

I ett Arbete af hämed beslägtadt irnehåll (Gwer några Österländska Utkunders Ålder och värde) i Företalet, s. VI anför Författaren ett ställe ur William Jones öfwer användandet af Genesis på lärda och historiska undersökningar, hvilken lärer så här: "Ansättningen är de 11 första Kapitlen i Genesistanna, eller icke är vårt lands Religion (den Christliga) falsk; men nu är denna sednare icke falsk: förlagtliggen är nämnda 11 Kapitlen sanna". Detta är nu just den grundsatsen, som af Författaren tadlas, samt af honom anses såsom förstörande undersökningens frihet, och såsom högst tadelvärde och aldeles förkastlig hos alla dem, hvilka åfwen inom detta wetterkapsens område uppträda som Christliga Lärda, och derefter wilja rätta sitt behändigessätt af ämnet. Åfwen i den här, i fråga varande Skriften (S. 22) räknar han till de "sjukdomar", som först böra undanrödjas, innan pröfningen twänglöst kan framförra, det påståendet: "Att det i alla händelser ej gifwes och ej kan gifwas äldre underrättelser, än uti Moses, och att alla traditioner, som ej öfwerensstämma med Moses, just derigenom ådagalägga, att de är oriktig". — Hwad nu först angår de andra traditionernas och urkundernas ålder, så tillkommer det endast critiken, att afgöra den, men ingalunda Religionen; ej heller kan man på minsta vis inse, huru det på något sätt skulle kunna haf-

va inflytande på Religionen, om än werkstigen äldre traditioner, än de Mosaiska, kunde uppwisas; hvilket likväl hittils ännu ej med visshet kan antagas. Men att förkasta alla traditioner, som ej öfverensstämma med Moses, innehålls ej så utan undantag i den anförda grundsatsen, sådan han af William Jones blifvit uttalad; densamma kan utan svårighet riktigare tydas, eburu kategorisk och skarp för lärda kritiken, samt betänktlig för historiska forskningen han vid första påseendet kan tyckas vara. Det kommer här i allmänhet icke så mycket an på grundsatsen sjelf, som fast mer på följderna, hvilla deraf kunna dregas. Om den slutsjöden drages ur grundsatsen, att fölaktligen alla andra Asiatiska urkunder och traditioner, som så i någon, törhända blott särskilt, motsägelse med Moses, genast böra anses som ett Intet och som aldeles förkasteliga; så afbrytes och tillintegroses visserligen derigenom all widare undersökning, allt utvidgande af vår insigt. Men detta är ingalunda händelsen, om man wille höja sig, att ur den i och för sig sjelf riktiga prämissen endast draga den slutsats, som werkliggen deruti ligger: att wi nemligen böre noggrant pröfwa och kritisit sista alla andra Asiatiska urkunder och traditioner, men framför allt jemföra dem sinsemellan och med Moses, hvilken, om wi än ej wördade hans urkund som en helig, redan för sin höga enkelhet säll, måste förekomma os som den första bland de sälka ledarena. Twertom, intet annat, än just det, som en sund kritik utomdest förfärs ifwer os som lag, göres, om wi åtmäntstone försöke en sådan jemföring, men derwid uppsejte och förbekaße os widare omtömet öfver allt det, hvilket möter os såsom aldeles osäkert eller ännu med alltför stora svårigheter förknippadt. En således utförd jemföring mellan Genesis och de andra gamla traditionerna, och alla nya ethnographiska upptäckter har William Jones sjelf bemödat sig, att framställa i frågan om alla bekanta folkslags

härfattring efter deras trenne hufvudstämmer, och väl har han fört, att göra detta i ett ganska stort maner, med lisså omfattande omdöme, som djup lärdom. Ike heller skulle det härvid skada, om wi, enligt den nämnda kritiska moderation, tilläfsventyrs också ansage som möligt, att wi törhända ännu icke aldeles begripe det Physiska och Historiska i Genesis; en förutsättning, som Christendomen på intet vis hindrar, då den moraliska anvärvisning wi-skole hämta ur denna Bibelns början, uti Religionen ej är twifvel underkastad, och egentligen aldeles oberoende af de här i fråga kommande forskningarna. Men om något kan bidraga, att bekräfta det påståendet, att Genesis af vår hittils utöfswade kritik och närvarande Ereger aldeles icke meva på rätta wiset försäas, så är det väl det allmänna bifall, hvilket den bekanta hypothesen hos så många Skriftlärde har funnit, att början hos Moses shall bestå af tvonne Urkunder, Elohimss och en Jehovahs-Urkund, — som sammansmält, sammawärt eller sammabläft. En hypothes, som genast af sig sjelf försvinner, så snart man har börjat att förstå innehållet af den heliga Urkunden; men hvilken hypothes jag förbehåller mig, att, vid ett annat tillfälle, till des grund färskåda, och i ljuset framställa såsom ett märkvärdigt monument af vårt tidehvarfs kritiska wilos meningar.

Mu må wi först jemföra Författarens åsigt om traditioner i allmänhet, och efterje, huru användbara hans egna ideer kunna waera på Genesis, eller i hvad förhållande de stå till dehama. Ganska riktig och skarpsinnigt anmärker Författaren, att man i hvarsje äldre Folkslags saga och tradition kan seilia ifrån hvarandra två olika linier eller trädar (sibb. 1 och 2); den mestiska huars syfte är all histories borsjan, och som alltid är förknippad med något slags theologi eller kosmogoni; och den andra faktiska, som tillhör hvarje na-

tions egen historia. Men i helswa historien måste åter den för-chronologiska delen noga skiljas från den, som redan är chronologisk. Växerligen är det nu den nämnde första tråden eller beständsdelen, som med hänsyn till på Gud eller Natur är riktad mot mänskohistoriens början, hvilken särdeles kan på mytiskt sätt utbildas, liksom den ger första tillfället till mytiska orimligheter; men som detta icke är oändgängligen nödvändigt, och nominatim i Skapelseboken ej är händelsen, så torde det vara riktigare, att helt enkelt kalla denna delen af traditionen, efter den derut bewarade kungspens väsentliga innehåll, den Urhistoriska. Uti Genesis äro det de 10 första Capitlen, som utgöra denna urhistoriska delen, och hädanestet förstår vi under benämningen Genesis i synnerhet denna delen, den enda, hvarmed wi här hafwe att hyseljäta os. Men det bör nog anmärkas, att öfwen den andra beständsdelen, hvilken vi helsit skulle kalla den Folkhistoriska, icke fust behöfver, att vara renäsfaktisk, utan öfwen kan omfatta ganska mycket, som är symbolist och typisk, hvilket uttryckeligen torde gälla om den Folkhistoriska delen af Genesis, nemligent Förra Moses' Boks 40:sista kapitel, hvarmed wi här ej vidare hafwe att göra. Det är verkligen högst behymerligt, att Författaren ej märkt huru väl denna hans aldeles riktiga indelning och idé kunde användas på Moses Urkund, då man knapt torde kunna framvisa någon tradition från Aftens äldre än just denna, hvoreuti den urhistoriska beständsdelen blifvit så tydlig och rent afsöndrad från den Folkhistoriska, och likväl boda öfwen enligt berättelsens historiska handledning så naturligen med hvarann sammanbundna. Detta sammanband med det Historiska upptäckes tydligast uti Ninevrod, vid den urhistoriska delens slut och sista Kapitel, och uti Babels förstöring uti tredje Kapitlet, som är stöld framför Abrahams förfölje och kalleesse, som en inledning till den

Folkhistoriska delens början. Likså tydligt är å andra sidan uti den urhistoriska traditionen den för-chronologiska delen stöld ifrån den chronologiska. Den chronologiska begynner med Seth i 5:te Kapitlet; deremot äro de 4 första kapitlen För-chronologiska; ty ehuru allt det, som berättas om mänskliga lögders uppförning och borgerliga inrättningar uti Kains stam, växerligen och utan att twifvel sträcker sig ned uti den Chronologiska Historien, så framfölles det likväl — som noga hör märkas — utan all tideräkning, och bildar just derigenom öfvergången och sammanhangspunkten för den Chronologiska delen och tidrymden.

Det, som nu mest utmärker Genesis, i ordets egentligaste och mer inskränkta betydelse, nemligent de första 10 Capitlen af urhistoriskt innehåll, är den hieroglyphiska forthet, som herrskar i denna afdelningen, samt gör en så stor kontrast med omständligheterna och utförligheten i den derpå följande Folkhistoriska delen. Och om öfwen i denna delen finnes mycket af djupare betydelse, så är det likväl icke så ianslutet inom enkilda antydningar, som i den första delen hvarje handa finnes, till utseendet nästan på vinst och förlust, framföldt. Ty verkligen torde väl knäppast inom mänskliga Språkets, Skriften och Traditionens hela område finnas något annat fragment, hvarrest allt är så uppfylldt af det rikaste innehåll och den djupaste betydelse, hvarrest hvarje ord, hvarje stavelse uttrycker så mycket, soia i denna Skapelsebokens hemlighetsfulla begynnelse. Man undgår ej, att finna denna hieroglyphiska forthet med afgift vara vald; till en del upptäckes också utan minsta svårighet, hvard som varit denna afgifts närmaste syste, och hvard som bestämt denamma. Moses visst just dersöre hålla sig endast och allengst vid det aldeles Oumbärliga och Nödvändiga af urhistorien, för att helt och hållit hindra tillfället till alla mytiska monströsa utbildningar, hvar till detta ämne så lätt gifwer anledning, emedan deha endast

kunde utlätta den nämnda Uppenbarelsebokens djur
pa innehåll för missbruk, men framför allt wo-
re aliedes oförenliga med den kallelse och eg-
na väg, hwarefter och hvarpå han ville och
skulle föra sitt Folk. Men i helswra Bibeln
finns en annan analogi utomdeß, för att för-
skara åsigtene med denna hieroglyphiska korthet-
ten i Genesis; ty des sista byggningsstenen och
slut är icke mindre mörk och hemlighetsfull
än början. Lässom nu det klara lhus, som
Mya Förbundets Prophet låter stråla in uti
det tillkommande och de sista jordtidernas mör-
ker, väl kan blißwa uppenbart och fattligt för
den enskilde, hvilken detta gagnar, och som
behöfver det, och likväl för det Hela, — e-
median en alltöre klar insigt uti det tillkom-
mande eljest wålsamt förändrade, ja, vid min-
sta missbruk på det farligaste sätt förändrade,
skulle göra ingrep i det närvarande, — mä-
tte i den bekanta Uppenbarelseboken förhöf-
wa försegladt, till des tiden kommit, då in-
säglen kunnna brytas: likså skulle åsven en
fullständig kunskap om hela urhistorien i första
verldsaldern helt och hållet blott förändrade och
förändrade kunnna haſwa werkat på Israels
Folk, hvilket, väntande uti löftet under la-
gen, utan åsprång skulle wandra fram på den
föreskrifna vägen till det uppgifna målet; —
denna kunskap erhöll det derföre och endast med
sådan måtta och under sådan lhusets omhöf-
ning, och just sient i den mån, som det var
gagneligt. Om wi, framför allt annat, före-
ställe oss Bibelen som ett Helt, så utgör Ey-
angelium lässom des medelpunkts, hvarifrån
huset, som utstrålar i en fyraſdig fröm,
upplyser och liſtar allt det öfriga med en hö-
gre själ; men Genesis och Uppenbarelseboken
är början och slut, äro de hemlighetsfulla
handfästen vid det heliga kärllet, som wi först
måste haſwa rätt omfattat, för att derigenom
bemäktiga oss och hålla och bär den gudomliga
Ordets ark. Efter allt hvad hittills bliß-
wit sagdt, lär det icke mer kunnna vara otyd-
ligt, och genom det följande blißwer ännu me-

ra tydligt, i hvilken ordets betydelse sag i
Genesis finner den omtalda — Nyckeln, som,
rigtigt brukad, ensam är i stånd, att utreda
för os urverldens stora hemlighet, och tända
ett lhus uti de gamla traditionernas chaos.
Men å andra sidan kan man gerna medgiswa,
och bör icke glömma, att den omtalda Mosai-
cka begynnelsens hieroglyphiska korthet ofta nog
kunde behöfwa en fortsett utarbetning och en
commentar. Till en sådan commentar, som
wiſt were ganska oumbärlig och kunde blißwa
ganska lärorik, skall det rikaste ämne os erbjuda
som genom de andra äldre Asiatiska, Indiska,
Egyptiska, Persiska, Chinesiska traditionerna
och urkunderna, när vi blott genom den irre
Nyckeln framtränt till deras sanna innehåll,
och i och med det samma det Helas rätta ord-
ning blißvit upptäckt. Ty att anse alla an-
dra forn-Asiatiska traditioner endast som lufts
och drömbilder, som ej innehölle den minsta
sanning, skulle wiserligen vara det plumpaste
missförstånd, som någonsin kunde påhittas, och
aldrig torde ursäktas. Men om jag i Gene-
sis finner en djupare mening, än den man ur
det första bästa hebreiska handlexikon kan fås-
wa ihop; så förstår jag derunder icke allenaſt
den under namn af den Mosaiska philosophien
bekanta esoteriska uttydningen; ty deruti in-
nehålls — åtminstone uti det, som man i de
sista tre eller fyra århundraden så har kallat,
— mycket fantastiskt, sjelftaget och grundlöft,
jemte mycket annat, som är ganska djupt och
onefeligen sann. Ihynnehet och närmast fä-
ster jag mig åsven wid allt det, som är att
begagna uti traditionen och Kyrkosäderne till
en djupare förklaring af Genesis, och som
är, ganska mycket; men framför allt det
lhus, som Genesis, lässom Bibeln, i allmänhet,
erhåller af detta helas sammanhang, hvaraf
hon utgör en del, en länk. Lässom bvarje
stor Författare bätt tydes ur sig hiel, så gäl-
ler denna regel särdeles om denne Författaren,
hvilken väl med skäl framför alla andra bör
kallas stor, jag menar Bibeln; ty det ens

domliga Ordet, äfven det skrifna, är et lhus, som häst upphylser och förtydligar sig hself. Här är således ej och kan ej vara fråga om något sjelfstager accomodations-system, utan om den betydelsen, som äfven med philologisk sträckhet lär kunna bemisas moga den enda rätta, om ett ämnets behandlingssätt och en regel, som i alla fall ligger till grund för en högre kritik, det är för en sådan, hvilken uppfattar andan af sitt föremål och uti andan förstår det.

Häraf göre wi nu tillämpningen, närmast med afseende på Författarens historiska påståenden. Han ställer (sid. 7.) Moes ibland dem, som hafwa antagit jordens sista stora förvandling och revolution såsom deß kapelse, och förbundit den med mennischoftiens första begynnelse. Origtigheten af detta påstående är tydlig, om, som wi förut redan beswist, det i Zendavesta från Naturfienden eller Drakstjernan härledda wattenflödet är detsamma, som Noachs, hvilket Moses låter timma en fullkomlig stor verldsalder efter mennischoslägtets ursprung. Men om också uti en afdelning af den så kallade kapelshistorien hos Moses, en jordens revolution eller förvandling skulle menas, så kan densamma likväld alldeltes icke anses för den sista, eller syndafloden, utan det måste hafwa varit en annan tidigare, eller rättare sagt, den som närmast föregått den sista, just som Författaren, på sitt sätt, uttrycker sig (sid. 31): "Att Mennischoslägtets sannolika begynnelse infaller i tideruinden mellan de båda sista revolutionerna." Och på ett annat ställe: "Att mennischoslägtet vid denna stora Jordrevolution ännu varit nära sitt ursprung, åtminstone i jämförelse med den tiden, som sedermåra förflutit, derpå kan väl icke gerna twiflas;" hvilket, med den bifogade inskränkningen också mycket väl öfverensstämmer med Moses. Men hvor finner nu Författaren kapelsen hos Moses, anstingen i första kapitlets första vers, eller i de verpa följande 6 Dagarnas werk? Alldeltes

onekligen talas i första versen om alla olycka och syndiga ting's kapelle; men, emedan i 2:dra versen jorden tillika med vattenet redan förutsättras såsom skapade, och bestyrkas i sitt chaitika, mörka, flytande tilfånd; så är det tydligt, att vid de esterofjande 6 dagarnas Arbeten frågan alldeltes icke kunnat vara om den första och egentligen alla ting's och hela verldens kapelle af intet, enligt Moaiska och Christliga ånglen, utan endast om ett losmiskt ordnande, eller ett jordens återställande och deß inrättning till boningsplats för mänskorna; om ett organiskt upplivande och upphyllande af jorden med levande naturen, på hvilket företag Kronan sattes genom mänskans kapelse. Ouefligen har Förf. här nojt sig med den nyare exegesens alldagliga förklaringar, hvarevid man lätt kan begripa, att hans vämjelse vid de usla kommentarierna öfverslyttat sig till en owlja mot helswa texten. Wid sådana undriktningar, som hans äro, hade det liuwäl varit onskansvärdt, att han hellre sett sig om uester förklaringens gamla väg ^{x)}, men ihyunerhet uppmärksamt

x) Det är anmärkningsvärdt, med hvilken noggranhet de gamle Forklararne och Kyrkofädren mestadels valt sina uttryck öfwer detta ämne, så att sifnaden högst tydlichen är uppgiven, och en förvärpling omöjlig. Så t. ex. säger den Hel. Justinus i sin Apologi II, då han talar om den dubbla orsaken, hvarsöre de Christne sira sondagen, och om sondagen hafwa sina sammankomster emedan detta är den första dagen, på hvilken Gud bildat verldsordningen, i det han förwandlade mörkret och materien, *excidit nocturnum etiv nubes, et nō deos ro excedos eti tūn idem regedas, noctum excoire.* Huru hade han om Moaiska verldsbildnings-historien funnat välja deßa uttryck, som tydlichen blott lämpas på en återställning och ombildning af den i mörker

gjifvit alt derpå, hwad som werlligen står i Moses och hwad denne egentligen hels säger. Vi må derföre i detta häneende betrakta hezla texten rörande de Mosaiska sex dagarnas werk, men i synnerhet det, som i 1:a och 2:a versen går sprut. "I begynnelsen skapade Gud himmel och jord" d. à. andewerlden och finnes verlden, eller som det heter i Symbolum med tydlig hämning till denna början af Moses. Böcker; "alla synliga och osynliga ting." Han skapade dem, och det i Christliga bemärkelsen af detta ord, som äfven är den Mosaiska, hwad egentligen är att skapa, nemlig gen af Intet; ty den motsatta mening om en materia, som har sitt eget bestånd bredvid Verldsanden, som är lika ewig som han och foljhärtigen af honom oberoende, men genom Gud först blifvit bildad och ordnad till en verld, denna mening, hvilken hos så många gamla folkslag varit rådande, blifver genom Moses ord uttryckeligen affskuren och utesluten, hvilket också af andra Lärda redan ofta blifvit insedt och medgivet. Men uttrycket: "I begynnelsen" kan här ej betyda från ewighet, utan enligt hela sammanhanget har detta ställe sitt enda asseende på den timmeliga Skapelsens början 2).

medfunkna materien, om han hade ansett den Mosaiska framställningen såsom innehållande den egentligen första Skapelsen (enligt Christligt, således hans eget, föreställningssätt), en Skapelse af intet.

2) Tillvaroelen af en annan Skapelse från ewighet, uteslutes icke härigenom, men den kan blott på detta ställe icke vara menad. Christendomen! — både Bibel och Kyrka — ger, som bekant är, i den positiva Trosläran, intet utslag mellan den i Tiden börjande Skapelsen och den ewiga; deremot torde det vara Christna philosophiens egentliga ålliggande och uppgift, att låta både, hwardera på sitt:

I 2:dra versen följer nu på engång beskrifningen af den ännu helt och hållt med mörker beträcka jordens fullkomliga chaotiska tillstånd: "Och jorden var öde och tom," hon var ännu utan organiskt liv; "och mörker hwlade på djupet (asgrundun)", jorden saknade ännu ljusets välgörande inflytelse samt allt hwad densamma alstrar. Likväl fanns redan det, hvarifrån det tillkommande bättre tillståndet skulle framgå, ty "Guds ande sväfvade öfwer watten." Jord och vatten hafvades här redan tillvaroelse, ehuru ännu i mörkret på helt chaotiskt sätt swallande. Sä mycket mindre kunnar således de 2: första verserna anses och tydas som tilläfventhys en blott öfverkrist eller ett fort innehåll, hvarav det närföljande endast innehölle en vidare utförd framställning och gradvis framfridande beskrifning. Och om man än såunda vilje nedfätta den 1:sta versens öändeliga innehåll till en blott öfverkrist, med åberopande af recapitulationen i 2:dra kapitlets 1:sta och 4:de vers, ehuru den på intet sätt kan bewisa sådant; så skulle det likväl aldeles icke kunna lämpas på 2:dra versen, hvilken innehåller och målar något helt annat, så att en så twungen förklaring här aldeles icke är tänkbar eller på något vis kan göras gällande. De första dagarnes werk i den påföljande verldes-

ställe, wederfaras sin rätt, och att just derigenom först göra Skapelsens hemlighet i sanning uppenbar och tydlig. Hwad som beträffar uttrycket: "I begynnelsen" så will jag blott göra den anmärkningeu, att på ett annat skriften ställe, hwareft talas om ett "första kreatur", som väl är skapat, men från ewighet skapat, hvilket ställe just derför aldeles icke får lämpas på Sonen, ännu till "ab initio" uttryckeligen bisogas: "et ante omnia saecula" i de orden: "Ego creata sum ab initio et ante omnia saecula."

bildnings-historien berätta detta samma, huru jorden, utur det i 2:dra versen beskrifna chaotiska tillståndet, genom ljusets inflytelse blev lössliten, organiskt ordnad och inrättad till boningsplats för mänskan. Ej heller finnes något uti den andra och tredje dagens werk, som kunde häfsöras till eller tydas om vattnets eller jordens första framställning och skapelse. De förutsättas uttryckeligen som redan existerande, och här talas endast om en genom ljuset verkad affördning mellan vattnen i höjden — molnbilder, dunstströmmar och rökennatt — och vattnen på djupet, liksom mellan hav och fast land, samt om det klara himlafästet, som slutligen upplöstes de gamla qvalmiga dimmorna, och om den dämning, som på jorden sattes emot den flödande massan af urvattnet. Således är här icke frågat om jordens första skapelse; — utan ett återställande, en ny ombildning och inrättning af jorden var det, som gick före mänskans skapelse, och just anordnades och förankrades till det ändamålet, att den skulle blifäwa rjenlig till hennes vistelseort. Men om från denna sidan alla twiswelsmål uteslängas, så bliswer likväld från en annan sida en fråga öfrig, hvilken lika lätt kan besvaras. Huru kan Moses efter sitt korta widrörande af alla tingens urförsta skapelse, på engång komma till detta chaotiska tillstånd, som han i så drag med så underbar styrka framställer? Är Gud, Moses lefande Gud, en Gud, som kan skapa ett chaos, det bekanta Thohu och Bohu, "en jord, som är öde och tom"? Det är otänkbart; men lika otänkbart är, att ett oskapadt chaos skulle hafta funnits jemte den sanna Guden, hvilket äfven skulle stå i rak motsägelse med 1:sta versen. Mellan 1:sta och 2:dra versen befinner sig således visserligen ett stort svagl, likwäl ej att så förstas, som wäre det en tillfällig lucka, ty här är wist ingen annan, än efter den djupaste affigt. Också behöfwe wi till des uppställande endast påmin-

na oss, hwad utkomde ur Bibeln och Moses sjelf är wist. Gud har skapat alla väsen goda, och kan ej hafta skapat något chaos. Men om med frihet begåfwade andar afföllo från Gud, så kan man lätt förklara den chaotiska oordningen som en följd af detta fall. Men denna den Christliga uppenbarelsens hufwuds-lära läggas ju i Bibeln och hos Moses öfverallt till grund, och på oräkneliga ställen finne wi ju hänwisningar derpå. När vi förklare detta ämne, så måste wi följaktligen hör i vår föreställning alltid bifoga den bekanta förstöraren och stiftaren af all oordning, allt mörker, Lögneren från begynnelsen, som Moses strax derpå låter framträda under Ormens bild, utan att förut hafta talat hvarken om hans skapelse eller hans affall, hvilka han, liksom mycket annat, stillatigande förutsätter. Vi måste bifoga detta, ej som hälftagen tillsats till den heliga urkundens text, utan endast för att i tanken fylla lückan, och till förklaringsgrund för vår rätta uppfattning af saken. Så kunde förhända skapelsebokens början utur henne sjelf på fölande vis commenteras: "I begynnelsen skapade Gud himmel och jord" d. ä. Andewerlden och Sinnewerlden. (Men sedan den förste bland de skapade andarne affallit från Gud, och hade nedstörtat med sig uti förders en stor del af skapelsen, så —) "var jorden öde och tom, och mörker hvilade på djupet" o. s. w. När de 2 första verserna hos Moses engång rigtigt förstas, och den ena hufwuds- och grunds-willfarelsen blisvit undanröjd, som förver klar de två första versernas innehåll och de påföljande 6 dagarnas werk, sålunda alla tings första skapelse af intet med den sednare verldsbildningen före mänskans skapelse; så försvinner äfven allt mer och mer mörkret ur det påföljande, och åtminstone bliwer det heglas gång utan svårighet klar och begriplig.

(Forts. e. a. g.)

S w e n s k L i t e r a t u r - Z i d n i n g.

N:o 30.

Måndagen den 23 Juli

1821.

R e c e n s i o n e r:

Maria Stuart, drottning af Skottland. Sorgespel i fem acter af Fr. von Schiller. Öfversättning. Sthm. 1821. Ortman. sidd. 232. 8:o.

Det är i våra dagar så mycket skrifvet och räsonneradt om Schiller samt hans stora sista TragedieQuartett, att det föga eller intet lär löna midden derom vidare orda. Hjälpen för Svenska läsare är denne ädle Skald ej mera okänd; då redan förut, överknuat flere åldre, trenne utmärkt goda öfversättningar neml. af hans Don Karlos, Die Jungfrau von Orleans och Wallenstein ej synnerligt längesedan hafwa utkommit. Så mycket mera må man förundra sig, huru efter så lyckliga föregångare närvarande öfversättning drifstat vilja sig. Dess enda förtjenst är, att den ej viker från sitt original, samt att filen är någorlunda ren svenska. I metriskt hänsynne åter är den alldeles förkastlig. Svårt är att förstå, huru man kan vara infödd Svensk och ändå skriva

va; "en falk, en blind, Gudom, orätwis olyckliga" m. s. samt sika jämber som följande:

"Jag kan genom list öfvertala henne,

Den gamla wantra och återkomma.

Förswurit sig wältsamt rycka Stuart".
eller sika quasi alexandriner som:

"Maria min företrädare på thronen

Och jag bör nu bjuda, att den blifwer werkställd
Men hwartill behöfwas flera exempel? —
Öfversättaren hade både till profstycke och öfverstift för sin öfversättning funnat sätta följande rad derur:

"Kanske har jag spelat ett nog vägamt spel

Schillers verser äro, som bekant är, ej prof
på någon utmärkt metrisk orthodoxie; men hans

Öfversättare drifver saken ända till fullkomlig regellöshet.

Öfversättningen lider desutom af främmande ord's inblandning t. ex. "Neveu, Opinion, servera tassel, Ahn-Herr (rena tyskan; Guethizeradt skulle det åtmästrene hela Ahn-Herre)"; samt desutom af här och där framsticande germanismer samt tavologier. Det är äfven icke utan, att Öfwerl. på många ställen mistagit sig om Originalets mening, hvaraf här några få exempel. p. 18 r.

Rikets nakenhet
"Med höga dygder nödgas jag att sylla".

Schiller säger: die Blöße meines Rechts.
(rättighet till thronen)

sid. 19. "Förr will jag ha ert Lättsinne att
kändra

Ån detta svärmod".
År något helt annat och olika än Schillers mening:

"Jag, fördom snarare behöfde kändra
Lättsinnighet hos er än detta svärmod."

S. 42. "Andra mening". (den Glauben ändern): d. ä. andra tro.

S. 120. "Gif mig den Konungliga rätt"
(Reicht mir die königliche Rechte") — Rechte betyder: högra hand, Se Wilfors Lexicon. etc.

Maria Stuarts porträtt, graverad af Rückman, pryder upplagan, som för öfrigt utmärker sig genom vackra stilar, ovanligt god correctur. (undant. sid. 71., der på ett fast obegripligt sätt tvenne rader ur Burleighs tal sid. 67. blifvit inhypade i Talbots), samt smyggt papper. Så att man verkeligen måste hellaga, att så mycket blifvit kostadt på en öfversättning, som genom sin usla versification är njut och läsbar på det högsta för födda döfstimmar.

Samtida med utgivandet af denna öfversättning war uppförandet af samma Görgespel på Stockholms Theater. Dels Direction har derigenom ännu mera ökat sin för-

tjenst till Publikens tacksamhet, helst sycket gafs ganska wärdigt samt efter en helt annan och bättre öfversättning, än förenämde. Rec. kan ej annat än på det högsta gilla Theater Directionens åtgärd att utesluta de fem sista scenerna ur Originalet, samt låta täckelset falso la wid Marias död. Det är säkert högst få, som skulle vara i stånd, att känna det strofiske i Elisabeths öde samt vigten och ändamålet för dessa sista uppträdien, hvilka således otvivelaktigt från skädebanan skulle ledna nästan alla. Som man likväl ej här velat förlora det skona sista uppträdet mellan Elisabeth och Talbot, har det mindre naturligt och lyckadt blifvit infickadt i slutet af sferde Acten.

Man hade också wiserligen kunnat följa flera utländska Theatrars exempel och utesluta hela biskt-uppträdet mellan Maria och Melvil. Temte Acten, utan all handling, är redan i sig sjelf nog lång och kan trötta åskådarens spända uppmärksamhet. Denna Scene åter, ehusru med konst bearbetad, är likväl fallare och mattare än de kringstående, afkyler således känslan. Då den desutom egentligen icke är nödvändig för det öfriga, kunde den väl försvinna, helst derigenom Marias dubbla afféde skulle sammasmälta till ett, hvaruti då på en gång allt det skona och rörande, som derutifinnes, blefwe mera concerterrat och, Rec. will tro det, från skädebanan mera verkande.

Sjelfwa hufwudpersonens roll war genom Fru Wikström mindre väl besatt; man märkte strax hos henneowana att uttala den femfotiga jamben, en något skyndande declamation, samt ofta nog en, genom ett uttryckslöst öfverhalkande uttal af de skönaste verser, synbar brist på känsla af det hon sade. Det ligger vanligtvis hos Schiller i hvarje rad någonsin poetisk hänsyftning, hvilken Glädespelaren hself måste noga fatta och förstå, för att kunna genom sin declamation gifwa upphöjning derät, samt således derpå sätta å hörarens uppmärksamhet. Detta gjorde ej Fru Wikström. På andra ställen åter, t. ex.

wid hennes lyriska inträde i trädgården, är hon
nes action allt för öfverdrifwen. I det be-
römda trädgårdsuppträdet mellan Maria och
Elisabeth, måste man likväl göra henne den
rättvisan, att hon utförde sin roll förträ-
figt. Elisabeth, Leister och Mortimer,
föreställdes åter på det lyckligaste af M. Ström-
stedt, och Herrar Almlöf och Torslows, tren-
ne losyande och redan mycket hållande ämnen
för den tragiska banan, och kan man svärlig-
gen göra någon betydande inwändning mot nä-
gonderas minit eller declamation. Åhven bis-
kollena utsordes skickligt; och det stora bis-
killet fördade, förebädar den ännu större
verkning det engång shall göra, då antingen
Fru Wikström mera fattat sin roll, eller hon
genom en skickligare blisvit utsatt.

Sveriges och Norriges Historia och Stats-
kunskap; till bruk för Skolungdommen
af J. J. Thomäus. Sthm. 1820. Sid.
128. 8:o.

Herr Thomäus, ruktbart för sina många
arbeten i Svenska Historien, dels för nyber-
gynnaren dels för den äldre läsaren, har ge-
nom detta werk åsyftat en lämplig lärobok för
den första undervisningen uti Fäderneslands-
ters häfder. Oenkligi har hvem vit af en sådan
behof, då Silwerstolpes arbete är kanske allt
för widlyftigt och räsonnerande för nybegynnaren;
Wahlins åter högst opälitligt. Närvar-
rande lärobok har förförsten af redighet, ord-
ning och lättfattlighet, och kunde i detta hän-
seende anbefallas; men i sina uppgifter är den
ej så beständ och säker som man med all rätt
fordrar af en lärobok. t. ex. Sid. 6. "Han
(Yngve Fren) uppbär en skatt, fallad Upsala-
Dde". Upsala Dde war, som bekant är, ej

en skatt, utan landtegendorumar anslagna till
Hofwets och offrens underhåll - Sid. 25. "Un-
der trene års tid (fr. 1465-1467) syrde
ArkeBiskopen enväldigt, under antaget bes-
nämnde af Sveriges Furste, jemte Biskoppe-
pen i Linköping; och sedan de i ett blodigt
krig med motpartiet omkommit, upptog Carl
för tredje gången på thronen". Detta sycke
innehåller flera origligheter. Biskopp Kittil i
Linköping dog i Augusti 1465; deltog altså
blott några månader i den gemensamma sty-
relsen. Både Arke-Biskoppen och Biskopp
Kettil blefwo fötödde, hvilket man ej menar
med att omkomma i krig. Carl Knutson blef
tredje gången Konung 1467 uti November;
Arke-Biskopp Jöns Oxenstierna dog den 13
Dec. 1468 eller 1467, således var det ej ef-
ter dennes död, som Carl upptog på thro-
nen. Sid. 26 "regerade med beröm till sin
(Swante Stures) död 1511". Swante Stu-
re dog d. 2 Jan. 1512. S. 76. "Håkan
Jarl hans (Harald Gräfells) baneman". Gull-
harald, ej Håkan Jarl, war nämnde Konungs
baneman. Sid. 85. "(Olof Kyrre) dog 1087".
Detta enligt Torsfæus. Lagerbring, Thorla-
cius m. fl. åter antaga i föld af bättre wisa-
de fäl (särdeles Sturlesons, Olof Kyres Saga
10. Cap.) året 1093 som denne Konungs
dödsår. Sid. 86. "Sigurd -- blef derföre
fallad den förlupne Djekten, Slembidjatni";
Detta ord betyder, den slemme presten. Dia-
conus malignus, improbus, fallas han af Pe-
ringföld, Thorlacius; för öfrigt betyder Djek-
te nu för tiden något helt annat än det for-
dom gjort i ordet Slembidjatni. S. 85. "blef
han (Magnus Barfoot) dödad 1102". Han
föll i Aug. 1103. Sid. 87. "Magnus Er-
lingsson -- wald till Konung 1158". Detta
skedde 1161, strax efter sedan Kung Inge
Krokbak blef slagen. o. s. w.

Swenska Follets Historia under Konungarna af Wasaätten. Andra Delen. Konung Gustaf I:s Regering, förra afdelningen. Sthm. 1820, Ortman, Sidd. 524. 8:o.

En fortsättning af det förut i denna tidning anmälda arbete. Denna del innehållar Kung Gustaf I:s öden till hans kröning 1528. Liksom första delen, utmärker sig närvarande högst fördelaktigt framför nästan alla föregångare, genom pålitlighet i sina uppgifter samt en wärdig, men också sant och liggigt målande stil. Förf. följer flera berömda Hävdateknare's exempel att ofta införa personerna sjelft talande, hvarigenom och medelst wäl walda och berättade anekdoter det intkats Förf. att åt de historiska personerna gifva en beständig objectivitet, så att de derigenom wäcka ännu mera intresse. I synnerhet ärö Gustaf I., Biskopp Brasé, och Ture Jönsson förträffligt fildrade. Rec. vet också ingen mera underhållande läsning i Fäderneslandets Historia än förevarande arbete; önskar och hoppas också dersöre, att ej ett så wiktigt och godt företag måtte affadna af brist på uppmuntran af den läsande almnäheten. Omfört torde vara, om och när en Förf. uppstode med den närvarandes beläsenhet, säkra blick och rena historiska framställning.

Förf. förebråer sig hself i företaget att haft gjort sidsberättelsen om Reformationen för lång. Rec. kan ej annat än tillfullt härsuti instämma, helsi denna berättelse, oaktadt sin widlöftighet, måst inskränkas till den korthet, att den för det mestta blott upptager tiderhvarfrets almnämna (sac jag så må säga, abstraherade) linneamenter och således satuar individuel reckning och historisk åskådlighet. Sak samma med berättelsen om Christjerns regering och assättning i Danmark. En historisk Förf. bör hypsättta sig med en sak, endast så wida den står i förhållande till hufvudföremålet. Han bör således undvika att

för omständligt afhandla någon bisak, ty deri genom växtes för den ett särskilt främmande intresse; men i Historia liksom i Poesie och öfverhusvind all framställning bör intresset vara simplex duntaxat et unum.

Rec. kan ej heller annat än finna orätt, att, som Förf. i denna delen, anföra andra författares reflexioner, de må nu vara Herzders, Geijers eller v. Müllers. Till och med egna reflexioner böra ej utan med den största warsamhet användas, att de ej må gifva en individuel anstrykning åt den historiska framställningen, som bör flyta pure simillimus anni. Dock dessa enskilda fel, samt några hår och der för långa, något släpande perioder, öfverskylas lätt af arbetets stora förtjensterz och Rec. kan ej afhålla sig att sköna prof på den följa filen anföra berättelsen om det märkwärdiga uppträdet på 1527 års riksdag.

"Då detta (Konungens proposition) var rikets ständer föreläst, steg Nikshofmästaren Ture Jönsson upp, såsom den äldste i rådet, och bad Konungen med tålmod höra deras svar. Derpå började Biskopp Brasé: "Vi, som ärö i det andeliga ständet, ärö wär aldrakligaste Fader, Påswen i Rom, förbundne genom en dyr ed och kunna icke utan hans samtycke tillåta någon ändring i lärdomen eller andra andeliga saker. Vi ärö wäl och vår vädige Herre och Konung förbundne till trohet och lydnad, men endast så wida som det icke strider mot andeliga stadge. Af kyrkans egodelar, löst eller fast, kunna ni ingen ting resignera, ty Påswen hafwer befallt os det hafwa i förvar. Men de misshraf och oordentligheter, prester och munkar tilåta sig, må gena aflyssas".

När Prelaten sàlunda talat, wände Konungen sig till Rådet och Röreln och tillsporde dem: huru dem syntes, om detta var rätt svarade. Ture Jönsson tog då till ordet och saade ej annat kunna förstå, än att det i det närmaste war rätteligen svarade, ehuru icke tillfyllst till alla puncter. "När så är,

sade Konungen med eftertryck och wärdighet, hafwe wi ikke lust att längre vara eder Konung. Alt hadde wi förmadat os andra swar af eder. Men nu kunne wi ikke sörundra os, att allmogen är galen och bewisar os olydnad, harm och förträt, när wi förnimme dem hafwa så goda tillskyndare. Få de ikke regn, så skylla de os; få de ikke solskén, så göra de detsamma; händer dem svåra år, hunger och pest, eller hwad det vara kan, så måste wi bärta skulden. Detta är tacken för den sorg och bekymmer wi hafwe för menige rikets, och allas eder välfärd. Vi måge arbeta på edert bästa, så mycket wi kunne, så hafwe wi dock ingen annan lön att vänta, än att I gerna sägen, det yrkan satt i hufvudet på os, churu ingen törts hålla i skafftet. En sådan lön kunne wi så väl umbära, som någon af eder. Vi måste dageligen draga mer arbete och bekymmer än någon af eder wet utaf, både uti inländska och utländska saker, för det vi skole hetas vara edert hufvud och Konung. An-dock wiljen I sätta öfver os både munkar och prester och alla Påswens kreatur. In summa sagdt, alle wiljen I dömma och mästra os, e-huru wi är utkorade till eder herre och Konung. Men hvem kan på ett sådant sätt was-ja eder Konung! Vi tro ikke, att den wärfste i helvetet fall wilja vara det, än mindre någon mänsk. Deraf mögen I wetta, att wi säge os alldelens flåt af att vara eder Konung, I mögen dertill utvälia och kora hvem eder godt synes; kunnen I ja den, som i alla mätto och altid kan vara eder till behag, läge wi det gerna. Dock skotet I vara betänkte att lösa os redeligen ur här af riket och först betala os näre sista faderne och moderne-sarf, och sedan alt det wi hafwe kostat på riket af vårt eget. När det är sköt, då losse wi eder, att wi wilje draga vår kos af riket, och aldrig någon tid komma här igen". Tå-rar utbrusto derwid ur Konungens ögon, han steg hastigt upp och gick tillbaka till slottet.

En djup tyftnad földe. Bestörtning in-

tog alla' sinnen. "Dragen öfwerens, I gode män, började ändteligen Cancelleren och råbs-
slän wisliga, bedjandes Gud om ett gode råd.
Ty här är en hög sak för handen, och icke
flere än twenne utvägar att wälja: antingen
måste wi efterkomma vår Konungs wilja och
bedja honom om nåd och wänkap; eller och
om eder rådligare synes, utvälia en annan och
utlösja Konung Gustaf". Men ingen vågade
höja sin röst att råda till det ena eller andra,
och utan att hafwa något företagit, skingrades
mot astonen hela samlingen; hvor och en git
hem till sitt, en del fulle af oro och bekym-
mer, andre modige af glada förhoppningar.
Ture Jönsson lät för sig sätta på trumman hez-
la vägen till hans herberge, och sade stolt,
under det han gick: "trotts att någon detta
år shall af mig göra en hedning, Luther eller
kättare". Konungen åter höll sig glad på slot-
tet med sina gamla hofmän och beprövade
mönnen: han tillredde för dem stärliga gästa-
bid och hade sitt nöje af deras visor, skämt
och lustiga lekar. Glädjens larm quäfde den
oro som wallade i hans bröst.

Då Ständerna följande dagen kommo
tillsammans, rödde i samlingen en sådan vez-
nighet och förbistring, att hwad den ene sade,
motsades af en annan, den ene öfverröstdade
den andre, ingen blef hörd, alla sinnen woro
i gässning. Någre rättsimte man af Adelen
sökte väl återsöra dem, till en stilla och afs-
varsam rådpläning; men förgäves. Omfis-
der bortsjade bünderna bedja de gode herrane
af Rådet och Ridderkapet att draga öfwerens
och bringa saken till enigt slut, att de måtte
så weta, hwarefter de sig rätta skulle, och
sedan fara hem igen; de låto förstå, att de
i annat fall skulle hjelpe göra sit i saken på
ett sätt, att det ikke skulle hata alla, och för-
klarade ännu uttryckligare sin mening genom
det tillägg, att de för sin del ingen ting hade
att tillwira Konung Gustaf. Härmed infäm-
de Borgerskapet och gäfwo tillkänna, att de
woro sinnade för Konungen våga lif och blod;

Stockholms borgare sade rönt ut, att de skulle hålla Stockholms stad Konungen tillhanda de tre första åren. Cancelleren Lars Andersson steg då upp att tala och gifva kyrka åt dessa tänkesätt; men han blef af Ture Jönsson nedtäckt. Omfider steg Biskopen i Strengnäs, Magnus Sommar, fram och åsstädé hjud; han tackade Ture Jönsson för hans goda mening att skydda och befördra kyrkans personer, men fruktade, att de deraf skulle hafta mera feda, om de blefwe så beskyddade, att riket derigenom kom på obestånd. De ville heller, tillade han, taga sin tid huru de kunde; riket började nu komma sig före i alla styrken, så att intet annat än godt wäre att förvänta. Att wederfaka Konung Gustaf och kora en annan, kunde ett barn än mera gammalt folk begripa, huru det skulle bekommia; att lösa Konungen ut från alt hans fasta arfwegods och för det han uttagt till rikets bästa, var en omöjlighet. Sveriges hätske fiender, som alltid hafta stått och ännu stodo efter detta rike, skulle icke länge lemlia dem oanfältade, om de låto Konungen dra gort. — När Biskopen detta talat, steg både Ridderkapet och rikenheten upp, och tackade honom för det han så väl börjat drifwa denna saken. I detta väl afpassade ögonblick föll det Adeln och Borgerskapet in, att i Ständernas närvaro de styrken skulle ransakas och pröwas, som föranledt den uppkomna religionstvisten. Doctor Peder Galle och Olaus Petri, som redan en gång i Upsala försökt hvarandras kyrka, började nu med frist mod och lika ifwer en wäldig kamp. Olaus Petri talade på Sveniska, men Katholikern på Latin, hvilari från han ej ville åsstå förr än mängden beständt yrkade, att de båda skulle tala Sveniska, på det alla måtte begripa hwad de sade. Kamparne uthöllo intill sera astonen, då hvor och en gick hem, utan att någon ting ännu blifvit afgjordt.

En lita stormig och orolig början utmärkte åsven tredje dagens sammankomst, till des

Bönderna och Borgerskapet med hotande ord låto förfå, att derest Ridderkapet ville bliwa orsaken till rikets föderf, skulle de med Kung Gustafs tillhjelp sjelfve ställa alt tillräcka samt straffa och nedergöra dem, som gjorde motstånd; de hade, sade de, redan der om hast bud till Konungen. Detta alfvaramma språk satte de motspänninga i fruktan; Ture Jönssons anhängare böjade bedja honom, att han skulle nedstämma sin höga tan, de kunde annars lätt taga saken så före, att ingen af dem kom derifrån med lifvet. Ture Jönsson, i werket ingen hjelte, låt os snart af det alfvaramma utseende saken börja de taga, soga sig til eftergifvunhet, dock med wilfor, att Konungen icke skulle tvinga honom til något Lutheri; "och will han icke, uttrade han, vara goder, så få wi väl råd med honom en annan tid". Då, efter lång rådpläning, uppändes Cancelleren Lars Andersson och Olaus Petri, att på Ständernas vägnar söka återvinnia Konungen vid geniom betygande af deras ånger och beredvillighet att gå honom till mötes i alt hwad han önskade. De uthände uthöllo företräde, men funno Konungen hård och obeweltlig; han bad dem gå tillbaka och säga Ständerna; att hans beslut war oryggligt, han ändrade icke hwad han engång i deras närvaro hade sagt. De bönsollo, sökte med knäfall och tårar beweka honom till mildhet och råd; men förgäves. Bedröfwade gingo de tillbaka och förfunnade Ständerna den olyckliga utgången af deras besiktning. Alle blefvo bestorta. Olaus Petri och Lars Anderson väggade icke för andra gången åtaga sig detta svåra wärf, utan bådo Ständerna sticka andra, som tilläswentys bättra kunde lykas. Då utlågos Riksädet Knut Anderson (Lilje) och Biskopp Magnus Sommar, att åter gå upp till Konungen och framföra Ständernas böن. Men åsven de åter kommo med samma olyckliga budskap. Besiktningen ökades, en djup bedröfvelse herskade i hela sammankomsten; Ture Jönsson och

Gislepp Brast, som hittills satt allt i orda, vägade icke framföra ett ord. Den ene efter den andra gick att blidka den förtörnade Konungen, men länge utan framgång, och allt hvad man kutiligen förmådde vinna, var det löfte Konungen ändligen gaf, att han skulle följande dagen skulle infinna sig i klostersalen.

Den blandning af djup bedröfwelse och hög glädje, som målade sig i alla ansichten, den wördnadfulla undergivnenhet, hvarmed han blev emottagen då han inträdde i klostersalen, var honom redan en borgen, att han segrat och nu gick att sköda frukten af sina wistigt utförda och väl beräknade märt. Bestormad af böner, knäfall och tårar, bewektes han att återtaga den krona han velat lemma, med glädje hvore honom alle ånyo huldhet och tro".

Handlingar om TruldomsWäsendet i Dalarne, åren 1662—1673, Samlade och utgivne af C. G. Kröningsswärds Tahlun, Arborelius, 1821, 216 sidd. 8:o.

Man har redan, för flera år tillbaka, i denna tidning anmärkt såsom något högst märkvärdigt den allmänna dämoniska willa, som, nästan samtidigt, i flera af Europas länder fattade folklagens sinnen. Ett sådant phänomen är icke förklarat genom det löse, hvilket man hittils vanligen egnat åt dessa widskepplar; en widskepplar är den wißeligen, som klädt sig i de mest vidunderliga former, men hvilken är roten till denna sällsamma förviellelse? Huru kan man förklara, att barn anklaga sina föräldrar, makar sina marför, (emot en qwinna wittnade 105 personer alla barn, s. 123); för de afflyvärdaste brott, som man på den tiden befecknade med det enda ordet trolldom. Det är wißeligen sunt, att Landshöfding Duwall, helsf "för sin person

mäste bekänna, att ju mera och längre jag handterar detta väsendet, ju mörkare synes det för mine ögon vilja bliwa, att stilla den skyldige ifrån den oskyldige, emädan att Satan på ett eller annat sätt gör sin högsta flijt att förleeda dem som werket handterar; och som fuller troligit är, aldrasharast sätter den späde och meenlöse barnehopen sådane personer uti deras inbillade mökten, för ögonen, som (det doch Gudh döme) tyckes vara aldeles oskyldiga" samt — "att detta väsendet mäcta nört är, så att det för en Domare fast svart faller att öfver sådane dubieuze safer att sententiera", men så är det å andra sidan anmärkningsvärdt, att de fleste anklagade, utan långt trug, bekände hvad emot dem var angifvit, hwarefter en del, efter undfängna sakramenter, förblifswan de faste i sin bekänelse, gick till döden, en annan del att lida hårda kroppsstraff. Man kan ej anklaga Regeringen att härvid hafwa understött denna smitta; Landshöfdingen Duwall ansåg dessa ransakningar såsom en börd och ett stort förs, men då efterhand den ena socken efter den andra såsom en wälgerning hos Fogdar, Prostar, Landshöfding utbad sig en Konglig undersökning, hvar till de sjelfwo erbjödo sig att sammanskjuta kostnaden, så såg han sig gång för gång nödgad att detta hos Styrelsen anmäla. Dock synes det, som hade den Kongl. Commissionen allt för mycket hostigt i sina wälminta åtgärder; innom några få dagar blefwo ett dusin personer frånlistet dömdé, och hundratals till spöslitning och kroppsstraff, hwarefter werkställheten följde lika hastigt. Enligt Kongl. Hofrättens Dom d. 7 Apr. 1669 blefwo 7 personer halshuggne och brände och 7 andre, som ej bekräftat, utförde till afrätsplatsen, liksom skulle de oflivas, men de återsöras som ej bekände; 15 blefvo dömdé att stå tre kyrkodagar å rad utan ör kyrkodörren med ris i händerna samt hufstrykas; 17 blefwo åter ställda under Guds Dom. — Den 14. Augusti samma år sam-

manträdde Kgl. Commissionen å nyo, då 60 personer varo anklagade; d. 23 war redan domen öfver dem alla färdig, och den 25 och 27 följde, med orientalistisk synksamhet, afrättningen. Resultatet var enligt en sakkad Ocularis demonstratio totius Actus, att:

- 60 Personer bestryktes och anklagades.
- 23 Till Läfsvet dömdes.
- 15 Allenaft strax decollerades.
- 8 Till Hof-Näten Remitterades.
- 37 Under Guds doom besparades.
- 36 Med rijs afstraffades.
- 22 The mindste rijs i handen hållas.

Domsfålet war 2 Moze Bef. 22: 18. Notarien hade dock (sid. 183) ej så noga för hvor person lätit upprälna "rationes utan allenaft antekna fundamentalia och då något peculiare och singularis freföste; emedan 1. Recurrit eadem confessio, 2. Ware allt för långt. 3. Kunde ingen rijsdå tala". Enligt samme Commissions dom d. 4 Febr. 1671 blefwo 14 personer afslivade, 14 andra dömdes till spö eller ris, gallopp o. s. w.; enligt Landsh. Duwalls bref d. 15 April 1671 hadde dittils 47 "detta Satans bedrägeri med deras lif och blod beklagligen måst betalå"; d. 18 Juni 1673 dömdes af Svea Hovrätt ännu En quinna att halshuggas och bränns, de öfrige Sockenbarnen skulle flitigt föremånas af Presterne, "på det att detta fördömmeliga Blåkulles farandet medh mera Satans konster upphörq, förekommas och hemmåf måtte".

Ochå äro den tidens protokoller så ofullständige att de blot summariskt upptaga hufwudfragorna, men lempa foga tillfredsställelse åt den som här söker en psychologisk förklaringsgrund. Anklagelserna äro nästan alla af enhanda art, nemligen att quinnorna ridit åt blåkulla, dit medfört egna eller andras barn, der spisat och efteråt wanligent bolat med Satan, hvarefter trollkonan sedan "perperit ranas et serpentes vel porcos; stun-

dom mjölkat andras kreatur, eller förderfvat deras boskap. Men det är dock skada, att de närmare omständigheterna härvid, mittnessmål, bekännelser äro blot, såsom nämndt är, i första forthet, mera i form af register än af egentliga Protokoller, enligt våra fordringar, här antecknade.

(Fortsätt. följer.)

Den återsunna Makau. Skädespel i Tre Akter. Fortsättning af Skädespelet: Werldsskrakt och Änger, af A. von Kozenbue. Hjälvtäffning från Lykan. Uppsala, Vingelius, 1821, 38 sid. 8:o'

Som bekant är, faller vidan för sista gången öfwer Werldsskrakt och Änger, i det att piecens hielte, den arma Cocun, faller sbrorad i den ångersfulla makans armar, hvilken lüpit boet med en annan manperson, men sbrornera utgjutit mycket tårar. Wid början af denna fortsättning erfar man dock, att Gunn strax efter detta uppräde å nyo sprunxit sin kos, dock denna gång helt ensam, i tykt och dra, -- och detta kan man snarlıgen onnat ån gilla, ty hon sielf, liksom hvareje läjare af delicates och dra, måte väl hiflige fåanna, att en trold, förynd buster christijnen kan och bär förlatas af den bedragne Mannen, men att hon nu sbrer alltid förlorat en makas rättigheter. Mera moralisk till tendensen är således detta Skädespel af den anonyme författaren än Kozenbues egen Drame, men den innehåller aldeles intet af den skäme och munterhet, som finnes i den senare. Under den tiderymd, som förfanns mellan båda detta piecer, tyckas saintlige de handlande personerna förlorat sitt lystne; selsfna Dummer Jöns har (till piecens skada) blifvit förståndig, och den narraktige Kreusenberg är nu wida mer trög och trumpen. Det enda upptåg, som förfaller, är föranstaltadt af Detienten Gresdrif, hvilken i före stycket visade sig såsom en sensens-rik melancholicus. Derör har han också ei hierta till mer, än att börja, icke att utödra sitt skänt. Gredigst finnes i detta kncke ingen handling: det enda, som påkoret, är att Gunn kommer igen, man vet icke just hvarföre; men lyckligtvis har ingen af dessa personer mycket att säga -- och ett Skädespel i tre akter, inrymdt på trettio åtta sidor, kan man väl kalla en drame in noco.

G w e n s l L i t e r a t u r - Z i d n i n g.

N:o 31.

Måndagen den 30 Juli

1821.

R e c e n s i o n e r:

Viljar i Saron. Första Häftet. Stockholm,
Deelen, 1821. 59 sidd. 8:o.

Då Poesien, i hvilken rigtning den helst
må uppträda, är blott en genom Fantasiens
spegel reflekterad åskräning af det ewiga Urs-
Ena, i hvars Röte Sanningen, Skönheten
och Saligheten dwälas i upplöslig förening,
är det naturligt att hon ofta skall finna sig
böjd, att under den yttre framställningen af
denna åskräning, uteslutande vända sig till des
urkälla och helst söka tyda sitt förhållande till
den. Dervid uppstår dock den svårigheten att
Poesien, enligt sitt väsende, lefvande i det ob-
jectiva, för all sin framställning måste söka
sinlighet och gestalt, då åter det Ewiga, in-
om ingen form begränsbara, endast kan upp-
täckas i andanom och sanningen. Men just
denna svårighet att öfvervinna, består ett
alldeles eget behag åt de ständigt vågade förfölken
i denna väg. Bland sådana möste man äfven
räkna närvarande Samling af Poemer, oneklis-
gen en af de märkwärdigare, som den nya fria
och idealist- lyftade behandlingen af Witte-
heten hos os frambragt. Skaldens egen fins-

nesfämning har dock fört honom till en hel
annan symbolik än alla hans föregångare, i
det att han hämtat den från den gnostiska
Mysticism, som ligger till grund för den Na-
zareiska AdamsBoken *) — till hvars berömda
Utgifware han också frambrutit sitt tackamma
loföffer i en wacker Dedication. — Det är
också onekligt, att den djupa aning, som ut-
gör grunden för denna gnostiska åsigts af tin-
gen, erbjuder Skalden en vändlig rikedom af
bilder och metaphoriska former för den oänd-
liga ideen. Men då deha dock i sjelfwa ver-
ket äro mera typiska än symboliska, framstä de
säsom en alldeles tom Metaphysik under bes-
synnerliga namn och ovanliga ifrådningar. Och
desutom, då enligt den gnostiska åsigten, ofta
objectiviteten icke annorlunda föreställs än
som ett fängelsetillstånd i Materiens, det on-
das, tunga bojar, ur hvilket ingen befrielse
är att wänta på annat sätt, än genom tårar,
fastor, lidanden och spänningar, så går just

*) Codex Nazareus eller den så kallade
Liber Adami, hvilken innehåller Dru-
sernes (de Libanoniske Christnes) sällsams-
ma religion. Från Syriskan öfversatt
af CancelliNädet, Prof. M. Norberg.

Derigenom icke allenast Skaldekonsten miste om sin allmänna charakter såsom fröjdens Wetten-skap (gaya ciencia), hvilken den dock, äfven i sin elegiska och tragiska skepnad, i grunden måste bibehålla, utan Poemerna sjelfwa måste derigenom nödwändigtvis få en viss entonighet, som på längden blir tröttande. Att dessa wanstigheter oaktadt, ingen äkta wän af poetisk skönhet bortlägger otillsfrestäld dessa Litterator i Saron, talar alltjämt för en hög genialisk talent hos Författaren. Det är också vift, att man måste tillerkänna honom en utmärkt poetisk kasselse, så wida den består i fantasiens djup och rikedom i känslans växma, sinnets alstrar och sälert öra för versens meroi. Hwad som ännu tyckes felas honom är det irre harmoniska lugn, hvaraf fröjd och klarhet är en följd. Dels för att bewisa det oswansagda, dels också för att fästa det förra Allmännas uppmärksamhet på denna Samling, will Rec. i korthet genomgå alla här beskriftliga stycken.

1:o Kärleken. Metaphysisk Lårodikt (sid. 1 — 13), författad i samma versslag som Atterboms Erotikon, ur hvilket stycke den äfven förråder åtskilliga reminiscenser. — Ljusets kärlek till jorden framfallade alla Gestalter, i hvilla dehlsif och njutning återstrålades. Men då alla de andra wareserna, Plantorna och Djuren, äro medvetlösa om sin fröjd, gafs åt menniskan förmåga att fatta och njuta Skönheten. Det hwad menniskan tillägger detta epithet, är det som lyser af sin urbilds ljusa glans, och af detta är Qwinnan "Könost i Altet (?)". Nu följer i trenne stropher en loftläng öfwer Qwinnan, som slutas med dessa söna rader:

"Dusen bilder föddes af Naturen.
Qwinnan, sifft af modrens fröde buren,
Täckte med Solens Gud — och wann
Från den frunden föder icke jorden.
Ofruktlig är tidens maka worden
Se'n behagens alla rosestryilar
I en brännpunkt samlade hon fann;
Då höjde kärleken sin blomsterspira öfwer hela naturen,

"Starkast dock i mensekans swaga hjerta;
Nika fälla till dess fröjd och smärta!
Herrskar du med en oändlig drist.
Barnets glada morgonliv du ammar,
Wildt i ynglingen din låga flammer,
Lifvar mannen och ned hoppets skimmer
Målar än den gamles öppna grift."

Derefter följer i fem stropher, en något trivial beskrifning på kärlekens verkningar, som slutar med den anmärkningen, att

"Amors facila dock ej endast tänder
Dygdens, snillet — äfven Furiers bränder
Hemst sig nära vid dess silfverbrand."

Detta ger anledning till den frågan hwad kärlek egentligen är, och till den anmärkningen huru föga man här på jorden kan nå den skönhet man estertraktar.

"Af materiens dunkla irrblos därad,
Locken fladdrande och kinden tårad,
Psyche trånsjuk följer Amors spår,
Anar honom bakom rosenhäcken,
Hör hans lega röst i silfverbäcken,
Ser hans wink ur aftenrodans salar
Aldrig dock hon hsertats Konung når."

Ty det ewigt wirkande Ideale räcker dock aldrig ut handen för att lyfta åskådarne upp till sig.
"Hwad är skönhet då? — En himmelst

skugga
Röje i tårarne, som ewigt dugga,
Isis, på din bleka moderkind.
Hwad är kärlek? — En narcissist willa,
Känslor för en bild, i vattnets stilla,
Härmande kristall, elysiskt målad,
Grumlad af ett fallet löf, en wind."

"Höld af natt, i jordens dunkla hjerta
Herrskar Wallust och dess syster Smärta,
Skönheten i färgers trostlösor bor,
Men den höga, ewiga Gudinna
På hvars altar oförväntligt brinna
Andewerldens rökerwerk — ofwan Solen
Thronar hon i Cherubimets hor?"

"Morgonrodnor heunes kläddad spänna,
Scherntiarer kring dess huswad brinna,

Segrens harpa brusar i deß samma.
Djupt för henne Eaglarne sig böja,
Tjuste helgönen i skimret dröja —
Wishet nämnd af himlens myriader
Under molnen bär hon Dygdens namn."

Det är också endast hoppet om återsföreningen med henne, som tröstar den ensligt lemnade människan under hennes wandring på jorden, där hon ser sinnenas nöjen och skönhet återfalla i sitt intet. — Efter detta börjar Skalden liksom en ny afdelning af sin Lärodikt, med en dithyrambisk helsing till sin älskarinna Amanda, den han dock suart afvisar med den försäkran, att det ej är hon som kändt hans läga:

"Ej Amanda! dig min tränad söker.
Hemskt bland törnen sig min hana kröker,
Svarta öror skymma bort min dag.
Ensam, ensam vill jag banan frida,
Ensam viggen darrande förbida —
Blott mig sjelf(?) jag älskar i Amanda,
Blott symbolen af mitt fordna jag."

Slutligen uppenbarar sig detta hans "fordna Jag" för Skalden i en nattlig syn, warnande honom att icke på jorden hoppas finna en trogen älskarinna; förmanande honom att varra nöjd med den Brud han har i himmelen, och påminnande honom om deras fordna saliga samlif der. Bland annat heter det:

"Fordist kärlek alstrar brott och plågor.
Stoltheten vid Hyles bleka lägor
Wildsint tände denna usgrundsbbrand.
Wänd, o wänd till himmelriket åter,
Kärleken ej yfwes der, han gråter (?) —
Ömhettens och salighetens tårar
Fulta rosorna i lishwets land."

"Will du åter dricka Edens floder,
Glöm den kärlek, som är haters broder,
Tag ditt fordna barndomsliv igen.
Till den höjd, der silfverstjernan båswar,
På den ban, der Korsets fana swäswar,
Smynkad af försoningens rubiner,
Hästa så föllarad mot din wän." —

Sådan är den besynnerliga idé: och tankegången i denna Lärodikt, hvilken dock till det mest framstår i en verkligt poetisk skön drägt, hvarpå de anfördta stroferna kunna tjena som prof. Men under bevhödandet att utreda Skönheterens wälde förekomma här äfven, sid. 2, twenne strofer, dem Nec. tillstår att han aldeles icke begriper, hvarken deras sammanhang till de öfriga, eller i och för sig sselfwa. Det lätas

"Fåsängt fattad af begärens swindel,
Täckt förgäves af passionens bindel,
Skönheten, o menska! dock du ser.
Smältande i nödens låga bojar,
Irrande i öcknar, smidd i bojar,
Saligt dock Naturens fallna drottning
Mot sin forntids gyllne bilder ler."

"Med förtjusning Grönlands wildar skåda
Morganrodnan, som, att dagen våda,
Rosenkrönt på deras isberg står.
Glad ser Trokesen månens strimma
Tyft förfilka elswens bleka dimma
Och med skuggors dans, wid löfwens susning,
Magiskt liswa grästabatens vår."

Och hwarföre blott Grönländarn och Trokesen målas såsom de, hvilka med förtjusning skåda Morganrodnad och Månsken, det är sannerligen Nec. aldeles fördolt.

2:o Dialoq. Ängeln och Själen (sid 14 — 19). Ett utmärkt wackert stycke i anacreontisk meter. Själen "Anima", föreställer såsom en förbleknad förfjande Nymfa, hvilken af Ängeln framkallas till sitt galler, för att mottaga

"De båfwande sippor,
De tårade liljor,
De röda pioner
Som Christus dig skickat,
Nonernas Konung,
Ur himmelens park."

Wide hans äjyn lishwas hennes mattade erins ran, och hon will draga sig till minnes, att hon förr skådat honom, men wet icke wift hvar,

Då beskrifwer Ängelu för henne, henres fördna herrlighet och påminner henne de dagar, då han ej behöfde att med sina blommor stiga nedēr.

"Till Animas häkte:

Då steg jag med blommor

Från lägre Jordaner,

En offrande Ängel,

Till Anima opp."

Nu har hennes minne återvändt och nu frägar hon, under tårar öfver sitt närvärande tillstånd, efter de fördna wännerne i höjden, efter Maria och Christus och frågar om han än minnes

"Sin Animas lyxor,

Sin Animas rosor?

Säg, har Han förgätit

Sin längtande brud."

Då Ängeln tröstande försäkrar henne, att ockadt "otaliga skor af quinliga Andar," framträda "i oskuldens rena snöglänsande dräger" för Änonernas Konung, kan han dock ej glömma sin förstödda kärlek, utan hoppas beständigt, att Anima skall komma,

"Försonad, förskönad

Till Honom igen?"

will hon, i glädjen, genom gallret, gifwa Ängeln en kyss, men erinras att så bleka läppar som hennes ej få kyssa en himmels innenwänare. I stället frågar han hvad helsing han skall från henne återsöra till Christus. Till hvat klagar hon, att hon ej kan gifwa honom annat än hans gudomliga skänk, och beder Ängeln slutligen säga honom

"— — att ewige

Hon ångrar sin willa,

Begräter den stunden,

Då, lockad af ljuden

Från Achamots^{*)} harpa,

Hon steg i den låga

Materien ned."

^{*)} Betyder, enligt Skaldens förklaring, "Materiens idé, den ursprungliga synden, Demiurgens Moder."

och lyktar sitt tal med den halfförtwistade, halft hoppfulla frågan:

"Skall Psyche då aldrig

Med Amor försonas?

Skall Phenix ej uppstå

Förskönad från bålet?

Ach! brister ej verldssäggets (?)

Högblåa skål?"

3:0 Fången (sid. 20 — 22). Ett sycke liksom det föregående, i anafreontiss meter, och i anseende till utförandets intagande schönhet, kanske det yppersta i Samlingen. Anima föreställles, som en försjande fånge i Verldsförstiens Demiurgens^{**)}. Harem, bewakad af sju bistra Dämoner (Planeterna) och af Tolv Drakar — Djurkretsens Tecken. — Afwen Solen och Månan hafwa fått sig uppdroget att bewaka henne, men röda af hennes tårar och och böner, hålla de framsför henne "betraktelsens Spigel," i hvilken hon ser sitt fördna tillstånd och sin närvärande förfredring. Då utbryter hon i förtwistlan öfver sin förvandling och fruktar att, om Christus säge henne i detta förstörelse-tillstånd, skulle han hata henne. Men Skalden tillropar henne:

"O Anima! torta

Från swanhvita kinden

Din båfwände gråt!

Ur Placomas^{***}) salar

Dig Christus betraktar —

O! vet att i ängrens

Försonande tårar

Du schönare blänker

För Ljusdrottens öga,

Du förr i den leende

Kärlekens pragt."

^{**)} "Den som Naturens absoluta medelpunkt sig sättande, från Gud offälliiga fenomen-menniskan." Antichrist.

^{***)} "Ipéwerld, änglahimmel, Olymp; äfwen des Symbolik i Tiden och Rummet, Stjernhimmel, Församling."

4:o Maria (sidd. 23, 24). Också i anakreontisk Meter. — Här framställes huru Christus förfade från himlen efter en jordisk Tärna, nog menlös och öm, att af honom ålitas och hwars liffsskrift skulle befria Adams ätt. Då såg han Maria i Bethlehems dalar, och och "gudomligt betagen af kärlek" till henne, sände han Gabriel att förkunna det stora wärf, hwartill hon war kallad..

5:o Bruden (sidd. 25, 26). Innehåller, i fyradiga rimmade stropher, en präktig beskrifning af "ödmjukhetens låga dalar," der Christi trognå brud wistas, och dit till henne Änglar nedstiga, antydande henne att, i hela den värliga föryngringen af Naturen, se en Symbol af den förklaring som wäntar henne, och förmanande henne:

"Så wattna då med fromma tårar
De späda blommors knop.
Snart rinna de i Edens wårar
Till stjernor bytta upp."

6:o Lustwandringen (sidd. 27, 28). Här, i åttaradiga stropher med jemt omväxlande manliga och kvinnliga rim, omtalas, hur den fromma Själen wandrar ut i parkerna, för att tänka på sin brudgum, och af hvarje natursföremål erinras om honom och hans välgärningar. Och så slutas alldeles förräffligt, detta wackra stycke —

"Klar stiger bönens offerflamma
Ur hjertats natt, ur jordens grus,
Och Edens windar henne amma
Och Änglar fröjdas i deß lhus.
Guds Ande far på dusvowingar,
Hallelujah! ur ätherns höjd,
Och känslans. Eissharpa klingar,
Och tanken smälter bort i frejd."

7:o Stjernorna (sidd. 29) I samma versart, som No 5, men i allt mattare. Här framställes huru Stjernorna, omgisna af glans, dansa oförväntat i Himlens salar, och under det att tallösa slägter blomstra upp och falla i Jorden, de

"Sin bardasång är lika modigt ställa (!?!)?"
Derpå följer denna reflexion:
"Så lönar himlen dem, som själens rena
Från jordiska begär,
Hwars hjerta så för Gudomen altena
För altt hwad evigt är."

"Olympisk glans skall hvor och en förklara,
Som wandrat dygdens stig.
Will du en ros? Will du en stjerna vara?
O yngling swara mig."
Således sökes dygdens belöning i höghet, glans och præ. Och denna föreställning förekommer på flera ställen.

7:o Jorden (sidd. 30, 31). Likaså versart, som i den föregående. Det hela framställes som ett samtal mellan Menniskan och Jordens. Menniskan flagar att Jorden är så mörktung och kall; att prakten på deß yta blott är ett förgängligt härmningsslän; att under rosona och hyacintherna på deß mantel blott herrsk förruttnelse och maskar; att deß hjertta är hårdt; i stället för blod flyta blott kalla metaller i deß ädror och i stället för den sällhet, som hjertats varma trängningar begära, stänker hon blott det kalla guldet. Jorden svarar:

"O Son! ej mörk jag skapad blifvit,
Ej kall jag war.
Den drägt din ondsko åt mig gifvit
Jag sedan bar." m. m.

Dexföre uppmanar hon honom att ångra sina synder, rena sin wilja och åter försöka sig med liswets Fader. Då skall jorden återså sin fordna glans,

"Och bär i Guds Faders sköte
Hans barn på nytt."

8:o Floden (sidd. 32, 33). Ett stycke uns gefär med samma versification, som Lob der Thränen af A. W. Schlegel. Stycket har annars icke något utmärkt. Flodens flytande mot havsret användes här såsom en Symbol på den i kroppens hand fängslade Själens

längtan att förlora sig i döndligheten. En idé, som redan så många gånger varit använd, att den börjar blixta utsilten. Och författarens gråtmilda, halffjukliga föreställningsätt har inte givit den något nytt lîf.

9:0 Kâllan (sidd. 34, 45). En Allegori i anacreontisk meter. Först beskrifning på en fors med snövit fradga, som öfverdöswar fåglarnas sång. Men der bredvid flyter stila, leende och klart en källa, som i sin wåg speglar himlen och hela des stjärnehår. Till denna källa nedgår, den bullrande forsen förbi, från de cederkrönta höjderna, en Herde, som laskar sig med hennes vatten och speglar sig i dess bålja. Slutligen tydes sålunda Allegorien:

O mense! will du weta
Hvar kâllan är belägen?
Hvar herden dwäljs? — Hon quällee
I oskuldsfulla hjertan,
Den rena silfverwagen,
Och Gud är Herdens namn."

Sinnrikare kunde sannerligen Allegoriens vara. — Aldeles språkligtigt är det ej heller uttrycket: kâllan quäller wagen. Eller har Rec. missförstått constructionen?

10:0 Korset (sidd. 36, 37). Ett stycke af samma versification som N:o 7. — Skalden lemnar alla de ämnen, som andra Skalder wid sin harpa bessungit, för att endast helga henne åt Jesu kors, denna

"Allsmägtiga symbol af gudalifwets låga!"

Du som af ewighet
Förintat med din kraft dämonernas förmåga
Och mörkrets wäldighet."

Han anstämmer också nu en sång full af djup smärtlig Mystik. Styckets dunkelhet förökes ännu mera genom denna, i uttrycket, högst egentliga strof:

"Det sångas Ordets hys uppflammar der i
natten,

Och, af din solblick mött,
Framquäller ur wär blick de klara tårars
vatten,

Der själens fornlif dött."

11:0 Graklet (sidd. 38, 39), är åter ett åt Korsets lofsägande egnadt stycke, i syrradiga stropher med blott manliga rim, på det sättet anordnade, att de båda första Verserna i strophen bestå af fyra Färor, och de båda sednare af tre Dactyler med oppslag och en öfverskjutande stafwelse i ändan. — Här beskrifves en Eder på Libanon, hvilken slutligen fälls af ett lömst jern. Men just derafter börjar Ederen sitt rätta lîf. På nytt född efter härjningen, skall för den böja sig så wäl Jupiters Ef, som Martis Poppe och Cyprius Myrthen.

12:0 Liljan (sidd. 40, 41). Metern densamma, som KrigsSkaldernas Sång i Låders Medea. — Med tårar ser Själjen på Liljan och förvånad af hennes praktfrågor:

"Sag, blomma! hvarför ålitas du
Af himlens Konung sâ?
Hans egen dotter måste ju
I sorgelläder gå."

Liljan svarar:

"O mense! mitt exempel föl,
Dig wärdig gör min skud;
Var oskuldsfull som jag och dölf
Ditt eget lîf i Gud."

Och råder vidare:

"Åt hûsets och åt andans kraft
Dig endast öfverlät,
Och drick af lîfwets himlasaft
En mystisk perlegrat" m. m.

13:0 WårSånger (sidd. 42—48). De är fem till antalet. a) Författad i samma verslag, som Wallmon af Åtterbom, tjenar denna som en inledning till de öfriga, målande den första uppvakningen af hela Naturen, såsom en följd af den Gudomliges kärlek, som strålar ned genom Solens öga. Sången slutas med en erinring om mänskossjälarnas wine triga tillstånd i kroppens hand, och en längtan efter den wär, som för dem skall komma. Den är till alla delar mycket väl lyckad. —

b) I samma verslag som No 10 försättes beskrifningen öfwer Vårens framkridande, och öfwer all Naturens värde hemburna tacksams hetsoffer. Att deri delta, erinras menniskorna, med denna uppmaning:

"Ert frälsningstecken sen, I husets fängne
bröder,
Er långa träldoms slut.
Naturens Hermes-ägg (?) i Solens strålar
föder:
Ne'n swäfwar föstret ut."

c) I samma verslag, som No 12. Våren. Här framställes en Ängel, hvilken är nedränt till jorden att bringa ett bådskap och en kyss från Christus. Sången är ett grannt blomsterstycke, fullt af gnostisk terminologi. — d) En wacker Sång i fyrradiga stropher, de twenne första verserna af tre stafwelser med manlig, de båda sednare af elfta stafwelser med quinliga rim. Målar Själens längtan att lissom Jordens återvaktar till nytt liv, också uppväckas och så

"Odödligt sig förlora i azuren,
På silfvervingar lit en dufta buren.

e) I femradiga stropher. De fyra första verserna elfvastafwiga, med quinliga rim. Den femte, femstafwig och rimlös. Här framställes, i uttryck af en hög naturmystik, Jordens värliga förnyelse, som en symbol af Christi ewinnerliga födelse af Maria.

14:10 Tårarnes låf (sidd 49, 50). I originalets verslag. Första strophen är i öfverförföringen misflyckad, th dena oreda i uttrycket:

"Kjumma vindar,
Skygd och lindar (?),
Glädjens krafsar i värkt hör,
Flickans sota
Kyssar möta,
Wagged ljust vid hörnetas vår,
Växths ljufta
Nektar druswa,
Skämt och dans och harpars röst, —

Ullt I Sinnen
Hwad I winnen,
Tyller detta wäl värkt bröft?"

råder icke i originalet:

Lauz Lärte,
Blumendüste,
Alle Lenz-und Jugendlust;
Frischer Lippen
Küsse nippen,
Sanft gewiegt an zarter Brust;
Dann der Trauben
Nektar rauben;
Reibentanz und Spiel und Scherz.
Was die Sinnen
Nur gewinnen:
Ach! erfüllt es je das Herz?

Andra strophen åter går urfriheten temtigen nära.
Och den tredje:

"Tårmångd worden
Är den jorden,
Af hwars grus wi daning fåit,
Grat och smärta
I värkt hjerta
Åro ljuftets ådror blott;
Mär de losas,
Lissom krofas
Då wär Själ wid bojan wan;
Men de bryta
Fram och flyta,
Kärlef! i din ocean".

är nästan bättre än den tyfva:

Nicht mit füssen
Wasserflüssen
Swang Prometheus unsfern Leim;
Nein mit Thränen;
Drum in Sehnen,
Und in Schmerz sind wir daheim.
Bitter schwellen
Diese Quellen
Für den Erd' umfangnen Sinn,
Doch sie drängen
Aus den Engen
In das Meer der Liebe hin.

Den sierde och sista afviker åter mycket från
Originalen.

15 Skuggan (sidd. 51—53). År versifierad
som den första af Wårsångerna. Psyche ser
sig gråtande i tidens dunkla fälla, och tilltar
den Nymph hon ser i bölnan, frågande henne,
hwi hennes ante är förvandlat och hvor-
före hon gråter, då likväl en azurhimmel om-
giswer henne. Nymphen svarar att den tåren,
som flyter, är den frågandes egen, emedan
han, i fällan, endast

"Den fördna Psyches välnad
Dej jordlis endast är".

Wioare påminner hon, att andra förhållanden
måste återkomma, för det att de i glädjens
skimmer må-kunna mötas; råder Psyche dera
före att tåligt framwandra på sin pröfningss-
bana och varnar henne slutligen:

"Sök hels ej qvalen lyfta —
Från himlens fälla trakt,
Till Oeüs kan du flysta,

S m a r r e S t r i f t e

Tal vid Jubelfesten år 1817. Hållit vid Kongl.

Academien i Uppsala af E. G. Geijer. Andra

Uplagan. Uppsala, Palmblad & C. 1821; 46

sida 8:o.

Det är i vårt land sällsynt, att ett Tal upp-
lesver en ny upplaga. Minnet var rikt, och denne
Salare har också förstått, att deruti nedläggå såda-
na lärdomar och betraktelser, hvilka oftast, ja öf-
ven sedan Svenska Kyrkan stor ett nytt Jubiläum,
ska läsas med nytta, andakt och uppbyggelse. Se-
dan Görl. sörst "gislvit Gudi åron" för ett werk,
hvarigenom den Christna, Evangelista Kyrkan nära-
mare återsördes till sin ursprungliga renhet, återkal-
lar han i ett tacksligt minne de redskap, af hvilka
Herran sig betjent, för att bana väg för den
Christliga seheten, — förklarat rätta begreppet af
den lösning från den äldsta Kyrkan, som våras
bles en sbljd, — det sälunda förändrade stile, som

Ej undan Jagets makt,
Tills med förlofningsringen
Den ewiga Ideen
Nedfrålar öfwer tinget
I kärleksglorians sken". —

16:o Brudgummen (sida 54—56). I fyrra
diga rimstrofer. De twenne första verserna
af nio staswelser med kvinliga, och de twenne
sednare, af åtta staswelser med manliga
rim. — Här beskrifves, huru Psyche, "jagad
ur kyrkans modersarmar", wandrar i Par-
ken, tror sig se, i blomstren, "försvunna
Syskon, Kyrkans tänkor" och flagar trängtan-
de att åter förenas med sina "tankars A och
O". Då uppgår Morgonstjernan för hennes
hopp, och hon fallas tillbaka i Brudgum-
mens armar.

(Fortsätt. följer.)

sträcker sina verkaningar långt in i vår tid, fastän
alla då varande yttre förhållanden nu mera icke dro-
qvar, — wänder sin blick till kommande tider, dä-
säsom Görl. hoppas, "en enda Christelig Kyrka, under ett övhligt överbudsnuvd, som du Jesus Christus,
ska uppsebara sig öfverallte, därför att många
faldiga, i allt hvad Församlingens mänskliga ordning
rö, låt vara åswoen helt och hållit nationella for-
mer". — Sist nedkallar Salaren med anda och
kraft mälsignelse från Höjden öfver de Christ-
lige Konungarne, Gustaf Wasa och hans store åt-
tling Gustaf Adolph, "bonom, den siste riddaren bland
Konungarne, — den ende rättvisse bland eröf-
rare", enligt Schillers uttryck. — — Förandringarna
i denna 2:dra Uplaga åro så: en märtlig not,
sida 9, sida 44, har tillkommit. Månaen torde dock
undra, huru det förbund, hvaram här är fråga,
för hr G. kunnat framställa sig i ett annat hus år
1817 än nu, då des tendens redan från början sy-
nes varit temtiges uppenbar. —

Swenske Literatur-Zidning.

N:o 32.

Måndagen den 6 Augusti

1821:

Recensioner:

Viljar i Saron. Första Häftet. Stockholm,
Deleen, 1821. 59 sidd. 8:o.
(Forts. fr. N:o 31.)

17:e och det sista stycket: Samtal (sid. 57—
59), mellan Werldsförsten — Demiurgos —
och Själen. Ett af de herrligaste i Samlin-
gen, och för att ge ett fullständigt prof af
denna egna poetiska ton, må det helt och hål-
let anföras. Demiurgen tilltalar sin sångna
Gökna:

"Hwi succar du, Flicka?
Kring nejderna blicka,
Dem Solen bestrålar
Med lefvande glans.
Se sjöarnes watten
Dem månen och natten
Med trollslifwer målar —
Se sjöllarnes frans!
Näds icke mitt dunder —
På Tabor du står,
Olympiske derunder
Jag bixträar och sår.
O torka fråninden din wekliga tår".

Själen svarar:

"Nej! ewigt han rinne!
Mitt försjande minne
Dock aldrig förglömmes
Sitt heliga förr.
Med gråt mot det höga
Dig lyfta, o öga,
Tills öppnad jag drömmer
All salighets dör.
Se! lärkorna swinga
Från edrarnas topp:
Hur festligt de klinga,
Sin njutning, sitt hopp!

O! finge jag följa med skaran dit opp"!

Åter talar Werldsförsten:

"Kom, blicka hit neder!
Sin himmel der breder,
Bland rosiga wårar,
En yppig Natur.
Stolt wandrar Jordanen
Den ilande banen:
Milst wattna hans tårar
Jerusalems mur.
Till Drottning dig kröna
Skall Werldsförstens hand.

Du är i hans Käna
Förloswade land.
O! nalkas ej qvällen med facklornas brand"? Af oskuldens silfwer och kärlekens gull.

Afvisande svarar åter Själen:
"Hvad ödliga länder!
Från dödshafwets stränder
Förfärliga töcknar
Stå qväswande opp.
Din vär är så kulen,
Din flod, ack, hur müsen!
I svartbrända öcknar
Hemstet kröker sitt lopp.
Din magt och din ära
Ej tjusa min håg,
Se'n en gång de skrä
Guds himlar jag såg,

Der ordet sig speglar i Läffällans våg".

Annu söker Demiurgen att uppmuntra henne.

"Se Libanons fjällar!
Med tidiga qvällar
Omskygga hans toppar
De wändrandes stig.
I natliga schakter
Planeternes walter
Guld, silfwer och koppar,
Der värda åt dig.
Se, winbergen sjuda
Af förgor och lust.
Snart drusvorna bjuda
Sin fradgande näst,
Bid häckarnes hwistning och windarnes pust".

Men hon förbliswer obeweglig och svarar:
"Fritt glöde de klara
Metallernas skara,
Af stjernorna ammad,
I grusvornas natt.
Fritt mogne din ljufwa
Nektarista deuswa
Af Solen bestammad,
Sin suktiga skatt.
Din lust jog föraktar,
Din skurande mull.

Till himlen jag traktar —
Af fröjd är den full,
Af oskuldens silfwer och kärlekens gull.

"Mig lockar azuren,
Den högre Naturen,
Dit stjernornas dyrfar
Och Tidens ej hann:
Der sanningen prölar
I Urtankens strålar,
Och Christus och Kyrkan
Betrakta hvarann.
Klart gjuter kring polen,
I helgonens trans,
Den andlige Solen
Sin ewiga glans.

Dröpt hwimlar derunder planeternas dans".

Af det öfwanstående synes, att äfven i anseende till den yttre formen, versificaciu-
nen, är vår Skald temligen enformig, lik-
som han måste vara det i anseende till äm-
net, då detta intet annat är än framställning-
gen af en Philosophi, hvars grunddrag äro
följande. Det högsta absoluta Urväsendet, den
ur Marias (Intellectuwalidens) sköte sig från
ewighet till ewighet beständigt födande Christus,
sitter styrande de vändliga Ålonerna,
Englarne, Ideerna, i Pleroma eller den ur-
bildliga Kyrkan högt lyftad uppöfwer den sub-
lunariska verlden, ett hermetiskt Verldssägg,
ur hvilket upphörliken uppa sköna Gestalter
skulle födas. Men Demiurgo, Guds fiende,
Antichrist, son af Achamot eller Hyle: Ma-
teriens ide, fångslade Anima: Menniskosjä-
len, hvilken hans moder med sirenången från
sin harpa, förförde att stiga ned i den låga
materien och uppglödgas af des häftiga begär
och lustar. Med detta mennisjans fall, sic
Demiurgen herrawälde öfwer jorden, den han
väldsamt beherrskar, förstörande alla de wer-
ningar på den, i hvilka Christus, genom ljus-
set och varmen, uppenbarar sin nåd och kär-
lek. Dock skall jorden äfven engång återfå
sin forna idealiska schönhet, så snart Mens-

niskosjälarna, genom långvarigt ångrande och försakelsens tårar, försönat sig med Gud, så att de konna återgå tillbaka i skötet af det gudomlig i Viltet.

Då wi erinra os, att Författaren till detta Litter i S:ron är densamma som först på den poetiska städebanan uppträde med det episka Quädet Wladimir den store, så måste man ännu mera erkänna widden af hans skaldiska förmåga. Och derigenom måste den önskan blixtlara, att han, genom en Husare och mera tillfredsställande Philosophi, må bringa sig till den irre styrket, utan hvilken fulländningen vänt icke står att förvärtwa. Poesiens ändamål är ju att återuppegla den högre åsådningens objecter, och endast den lugna böhjan kan rent uppsatta och ogrundat återgivna föremålen.

Handlingar om Trulldomsväsendet i Dalarna, åren 1663—1673; Samlade och utgivne af C. G. Kröningsvärd. Fahlun, Arborelius, 1821, 2:6 sidd, 8:o.

(Fortsätten. o. slut fr. N:o 50).

Innan vi fortsöra, will Rec. erinra, att Original-handlingarna till de flesta af här meddelade Handlingar och förmödligent flera wiktiga tillhörande, förvaras på Westerås Gymnasii Bibliothek. Det är att beklaga, att Förf. ej känner dem, hvarigenom han troligen kunnat göra sin bok rikhaltigare och sakkjare.

Största mängden af dessa handlingar innehålla rapporter från kronofogdarna, och landsköldingens till HofRätt och Regering så att man ofta måste omlasa samma saker flera gånger. Hos ingen enda, som var domare eller kändande i dessa mål, med undantag af den ärlige Landshöfd. Duwall upptord dock minsta twifvel om möjligheten af dessa signier och asskywärda brett. Så vidt Rec. lännar, war Biskopy Swedberg den första, som nekade verkligheten af ett såvart grossianligt

förbund med Husets fiende. Till slutet meddelas ett fragment af de för trolldom onklagade personers berättelser om deras färder till Blåkulia och hvad derstädes förefallit. Utgifw. twifflar dock om detta sammandrag är hämtadt från de Personers uppgifter och beskrivelser, hvilka i Dalarna varit stälta under ransakaing. Rec. känner ej stället till detta twifvel. Churu denna berättelse är utsönligare och mera samma hängande än hjelvwa Protokollen, så är dock de anfördta styggelserna af samma bestaffenhet, som de anklagelser, hvilka så många af dessa olycklige måste umgålla med lifvet. Arminstone synas de här förekommande Dal-seder, lokalisirade i Blåkulia och till Satans hushållning, som beskrives lefva ungefär såsom den tiden en välkändende Dal-man, äsven som — om Rec. ej misstagar sig, hjelvwa stilens och några provincial-ord — temligen bemittna, att detta Manuscript leder sitt ursprung från Dalarna, och att det med dessa händelser är santidigt. Man är dersör Utgifw. tack skyldig för dess meddelande och Rec. will deraf lemla ett utdrag, så långt rummet tillåter:

• • • Barnen att taga och med sig föra, skall Sathan hafta gifvit dhem (Trollpaccone) iämpte Hornet en Nål hvilken, då de sättia den i väggen, ypnar hon sig, att man med häst och wagn kan igenom fara ther så behöfdes, och brakar fuller väggen vid dess hynning som trollpackorna tillså, men ingen i huset som af dem äre konna det höra, och salter väggen så tätt igen, att om Stugun worse målat, så kan ingen det märka; När dhe komma in dher barnen ett eller flere äre som dhe taga vilja, kan folket intet wakna, trullpacan upväcker barnen gemenligen med dese orden: kom nu djezwis Barn och fölg mig till gjästabudh, hvilket barnen berätta sig höra see och igen känna trollpäckan, ty thet tydes i stugun livst vara, hvilket skeen trollpackorna sätta komma af hornet som glindrar i mörket, Barnen wijd ett sådant tilltal funs

na hwarken neka eller om hjelp ropa, utan
måste följa medh, nu nakne, nu i skortan,
nu klädde, tu i hastighet säjja somliga sig af
trölpackan påklädas. När hon thet hafwer ut-
tagit reser hon med det omkring till andra
hus, byiar, ja till andra provincier, dher hon
flere Barn hafwer att uttaga. Medan hon
så sankar barnen tilshopa, sätter hon them hon
först tagit hafwer gemenligen på taket, medan
hon dhe flere på sätt och wis som sagt är ut-
tager till des hon får fullt det taal som hen-
ne förelagd är, om något fattsas i talet, får
hon wiidh ankomsten ett hårdt tiltaal af Sa-
tan, och ofta hugg medh besfallning på stund
packa sig efter de andra, då alla barnen san-
ckade äro sätter hon sig intet uppå kniushästen
som gemenlig är en ko, Häft eller Menis-
sia, och Barnen somblige framför sig och
somblige balester, är märkandes att så snart
hon vid koon eller Hästen rörer sielper hon
dem wiidöpne, sätter så Barnen antingen på
sjelfwa Creaturet eller på en stång som hon
berättas trüder emellan fötterna på Creaturet,
doch måste först smöraf under hvarft been,
men dbe barn som länge hafwa fölgt med och
helf fått horn måste smöra under sig sjelfwa,
när detta skiedt är, Repar hon Hwi Rada
up och så nedey ändå åch sahnders, ändock
alla, samma ord ej så jämt bruka, där med
fahlas Creaturet baakfram östad til den Or-
ten som förelagd är. . . . Hwilandet sker
gemenligen på Kyrko-Walf eller husvren på
Taket då barnen i deras åsyn fall synas små
som Kaijor, under hwilande dbe sem Klock-
na pläga Skafwa begifwa sig i Klockstapelen och
dhen syfla förrätta, hwilka Skafwer när nu dhe
wiidare gier sig till wäg och hafwa att Reia
öfwer en bla sy fasta dhe derutj med dessa
Ord: Gud låte min Sighl aldrig nänsin nærmare
komma Sudh är denne Malmen kom-
mer Kläckan igen. . . . Trollpackan går
helf till dieswulen som i ett ögonblick, som
än sitter i högsätet mächta anseenlig, än lig-
ger under bordet hehl försträcklig, men alz-

tjd med en kied bunden, för honom gjör hon
knäfall, åtminstone niger, fallandes honom
Herre, Stor-Förste, Gud, ic. Ryhandes ho-
nom än på munnen än bak i . . . är det så
att något barn som förste gången är ditsford
och är något stort, sätter hon thet till att soff-
wa, hvor gång 2, 3, 4, 8 wekor i hwilka
det lijkväl hvor gång föres eller sätter hon
thet vid dörren, . . . När hon nu har-
net framhafwer till Satan niger hon eller fal-
ter på knä, så och barnet eller om det wore
en stor manissa som dijtförder wore, så sät-
ter hon till Satan: sen i stor-Fahr hwilket
hwackert dieswulsbarn iag nu med mig haf-
wer, iag heder i wele thet märktia åt mig, då
frågar Satan thet förestalte barnet till om
thet will trena honom, therpå somblige swara
ia, ty en sådan majestät lyser i honom, och
sådan finande härlighet, hvarft the ögonen
kasta, att the omöjlichen tunna annat säjja än
ia, sedan loswar dijefvulen så stå dem före
att de skola hafwa glädje och hugnad samt
gästabud så länge de loswa och deras siilar
en emiij ro efter detta liswet, härpå efter
föregångit handslog, hälft medh dhe större,
märker han barnet bitaudes det i pannan in
i härgården, stundom ristaudes eller skrändes
i wänstra lillringret, när han sjelf thet intet
gjör, gjör någon af hans partie som på gal-
wet går eller och sjelfwa trölpackan, vid så-
dant bitande eller skränd uthsuger han blodet
af barnen som sedan spätsas uth ett rödt Eke-
horn utj hvilket skall stå en röd föder eller
pånaa hwarmed dehras namn uth en stor Book
inskrifwas, då Satan gifver barnen Städiez-
penning som är en Carolin Rd. Silskanna
ic., hwilket så länge barnen hålla oförmärkt
förblifwer dageligen vid ett oförwankefält utz-
seende; men när dhe sig bekändt hafwa befin-
nes thet mora spåner, barkar, flickar, näsver-
re. . . . Trollpackan går efter rättat wärf hoos-
den fuhle under bordet till sin syfla som är
mat reda, stecka, brygga, baaka, gjöra kors-
var, bräuna bränwijn, tiärna mälek, trågen

samt dijskarne twätta, Item om sommaren gå
wall, om vinteren stilla beskären, få vid
handqwärnen och mala ic, ty ingen sylla är
här hoos ic, som icke of giors där så att det
sås, skärs, såd i ladorna inlades, ar up-
plätsas ic. Ester sådant deras sysslors förrä-
tande ringes till måltid med en klocka sem
skall sitta övner ungenom så dhe som det me-
ritera biudas till bords, ty the är icke alla
lika uttagne, många komma icke längre än i
förhuset, till somblige sändes maten dher de
stadigt wijd sina sysslor så; när de komma
till bords, äta och dricka dhe lustigt både
ööl och wijn, och ester måltiden röfia tob-
back och dansa, sorla och låta ropå mehr än i
något bonde Gästabudh, den onda berättas
liggja under Bordet och stundom sittia i Högs-
fåtet, till hwilken Trölpakten som heter Rocka
sätter gröt och annan mat, dansandet skier
ändtlig efter speel, förmestdelt wiss spellemän
eller att den onda syclar under bordet med
svanzen som han sår i golfwet, efter målti-
den plägar han den förunna samlag som dhe
förrut intet kunne få; Skola och trölpakten
beklaga att han ligger för hårdt, och dher-
före bända åt honom, omsidor flis det, i det
Mämningsman, ulile vocant Hosmästaren,
efter undsängne order af Satan utropar hvor
dhe der näst skola församblas, han nämner
också hwad värson och Creatur hvardera skola
riida, hwarmed Conventet sluts, och då för-
rer hvor sin häst hem igen, dher de foga we-
tha huru dhe komma till sång igen; Dese
conventer är ej lika sällnes, ty somblige
gånger komma dhe allenaft tillhopa som i sam-
ma Sochn är, sembliga af alla Sochner i
hela prepositura ic, och så wederbär de ic
äffällige frugur, hwarföre kan den ena intet
se den andra, häst för den swåra mykenhet-
ten full som der säsjes wara tumult och
trängsel. Barnen som Trölpakten vid
sin ankomst till Bläkulla på sin ordt lemma,
tager en Skohlmästare an, och förelögger nu den
ena nu den dhen andra LO ja 12 böcker som

dhe skola uthläsa för än dhe blixta fullkom-
lige, Bönerne sätta barnen sig intet kunnen
minnas efter dhe hvor gång förbanna både
minne och sinne. Det tillstå alla att de Mar-
terna Fader Vår och tron. Item att dhe
förbanna Himmel och Jord, Måna och Soohl
och alla dhe på Jordena hoo, Hans Kongl.
Majsts Commission; Gröda på märckene,
Foglarne ic, exceptio skatau i hwilka Trö-
lpakten sig osta försäpa, . . . Sitt förs-
bund med Satan tillstå färslgarna sig ofta
fornya och särdeles war stor Böndagsnatt,
å the 2 och 2 till honom framgå och ny hand-
sträckning göra, och han gifwer dhem wijn
dricka af ett stoop, om Mattvardens begående
war allenast en som förmälte att han har
i Bläkulla annammat Brödet svart som ett
förrutnatt aspelöf och wijnet war brunt till
färga, wistte intet berätta hwad ord thertill
brukades. De tillstå och att dhe sällan gå i
kyrkan utan en Halmfjärfwe eller en swines
hoo sår i stället för den, såsom och då dhe
där är wända dhe ansiktet åt dörren, det
dock ingen annan kan see och märkia är dhe
af sällskapet. Item tillstå dhe sig att de uns-
der resan till Bläkulla resa in i Ladorna och
sattia war sin sæk eller pose under axen med
ord, ar drag ar och strå drag strå, då axen
skola hopetals flyga i posen men halmen blixt-
wer awarliggiandes, och att på sådant sätt int
emot 4 Tir Korn en gång af en Loga horts
förde blixta. . . Berätta och barnen
att trollpakterne säga mycket på Kläden som
Satan är bunden med, men när länken är
när afnött att gö af, kommer Ängelen och
åter löder henne i hopp att hon blixtver krof
som förr.

I. Bibliska Historier, såsom Tuledning till
Religions-Underwisingen för Barn; af
J. Thonboe. Öfwersättning, med

Förbättringar och Tillägg, från Sjunde
Danska Upplagan. Sthm, H. A. Nord-
ström, 1817. 116 sidd. 8:o.

II. Berättelser ur Bibeln. En Läsebok för
Barn af olika ålder och stånd. Förra
Delen. G. Testamentet. Af Daniel
Albr. Crantz. Översättning, 69 sidd.
8:o. — Sednare Delen. Nya Testam.
72 sidd. 8:o Sthm, Nessius, 1820.

III. Valda Berättelser utur den Heliga
Skrift. Till Svenska Barns tjenst om-
arbetade efter Johan Hübner. Sthm,
Elmén och Granberg. 1821. 171 sidd.
8:o utom företal.

Är det nyttigt att göra sammandrag af
Bibeln? är en fråga, som Rec. osta nog hört
upprepas. Mången vill, af ren nötskan för
Guds ord, att alla sådana sammandrag skulle
afskaffas och Bibeln i hela sin widd desto flit-
igare läsas i våra skolor. Rec. tillstår, att
han finner ett sådant råd mera välmånt än
väl öswertänkt. Bibeln är en bok, hvilken
för hela liffstiden bör utgöra hvars och ens
husvudstudium: men ehuru mycket kunde af
ömtänksamma Lärare uträttas för att befördra
en mera omfattande och grundlig Bibellsning,
wore det ändå ej möjligt, att de flesta goßer
under den korta Skoltiden skulle kunna vinna
en fullkomlig kännedom af hela Bibeln. I
våra flesta skolor tiltbringar en goß med wan-
lig fattningsgåfva sällan mer än tre, fyra år;
i de lärda skolorna, der hans tid lifvwäl må-
ste upptagas af många andra läroämnien, nä-
got längre: men äfven om läroären fördub-
blades, huru många skulle man väl finna vid
denna ålder fäckliga att rätt fatta allt, hvad
som i de heliga böckerne förekommer? Rec.
tviflax dersöre icke, att ju ett med sorgsällig-
het gjordt sammandrag af den Heliga Skrifts

berättelser shall åstadkomma mycket godt ej blott
för dem, som i anseende till en trögare fatt-
ningsgåfwa eller andra omständigheter annars
skulle gå miste om många angelägna lärdos-
mar, utan äfven för dem, som hafwa lust
och håg att sederméra utvidga sina kunskaper.
Enligt Rec:s tanke wore ett sådant samman-
drag den tjenligaste Lärobok för den första
Religionsundervisningen: och då Rec. ej äns-
nu funnit en goß, som ej med mycken möda
arbetat sig igenom De Luthers Lilla Cateches,
skulle han tro, att läsningen af en Bibelhis-
toria skulle för det barnsliga sinnet vara myc-
ket mera lockande, särdeles under en fäcklig
Lärares handling, och Catechesen skulle ef-
ter en ådan förberedelse faktet läsas med me-
ra läcthet.

De som hafwa en fördom mot Bibliska
Berättelser, hafwa troligen fått den genom
äfsmak för det sätt, hvarpå de flesta sådana
blifvit utarbetade. Nåstan alla dylika försök
äro mer eller mindre äfvländande från hjelfwa
Skriften, hvilken månge författare tyckas haf-
wa ansett blott som ett utkast till de ståtliga
taflor de hjelfwe ville utniala. Under den
sentimentala perioden omfåpades flera stycken
ur Bibeln till Geßneriska idyller; och sedan
den tiden har man sett samma berättelser på
olika sätt uppbländade med torra reflexioner
eller matta utrop, och mångfaldigt tilikönstla-
de genom författarens bemödande att göra sig
nog naiv, eller nog rörande, eller nog upps-
hygglig. Årligast har den gamle Hübner bes-
tett sig, som merendels sparat sina lärdomar
till det särskilda för dem anvissta rummet, ez
huru breiferna i hans tillsatser derigenom just
blifvit mera ögonfikenliga. Många af Hüb-
ners "Nyfige Lärdomar" äro ej endast ö-
nytliga, utan äfven stundom idylla. Men
granska wi nyare arbeten, särdeles det närs-
varande af Crantz, torde hvar och en spär-
tisk finna, att om tidsens olika smak har war-
nat de lednare för vissa öfsligheter, hafwa
de deremot salut i audia, osta mera wä-

sendtliga fel. Vi skola bewisa vårt påstårde.

Nec. anser för öfverflödigt att göra en utsörlig granskning af Hübners sedan mera än ett århundrade redan på Svenska öfversatta arbete. Växerligen kunde äfven han i sin text ofta mera troget hafwa hållit sig till Bibelns egna ord; framför allt kunde man önska sig här och der ett sorgfältigare utval af berättelser. Hans Gudeliga Tankar, hvilka är satta på rim, är svaga och illa öfversatta; men det är egentligen genom sina Nyttiga Lärdomar, som han bör komma i jemtvälvelse med nyare författare. Hörom då, huru han lärer *).

S. 3. "Gud hafwer kapat all ting för mänskans skull; deraf kan man lära känna Guds stora godhet". Både prämissen och slutsatsen är falska: Guds godhet visade sig ej så inskränkt, att han mot mänskan var god liksom på det helas befolkning, utan deruti, att allt var zodt. — S. 25. "Herren Gud gifwer akt på hvad mänskorna gör på jorden. Det kan man bewisa af det Babyloniiska tornet; ty Gud steg neder och besäg byggnaden". — "Ibland annat kunnna mänskerna sig offsa med präktiga hus och byggninigar emot Gud förhynna. Ty tornet i Babel behagade den gode Gudenom ingalunda". — S. 28. "Af denne (Abrahams) historia lär vi, att Englarna kunnna visa sig uti synlig gestalt och kapnad, om de vilja. Ty de ha wa med Abraham talat, ätit och druckit". — S. 29. "Lärer man vidare deraf, att man uti samgåväm och gästabed intet så många rätter anråtta skall. Ty Abraham satte för Herranom Gud intet mer än kott, fakor, mjölk och smör". S. 41. "Föraldrar skola hålla sina barn till arbete. Ty

här måste Rebecka sköta Boskapen; och war dock en förmäm mans dotter i staden". S. 48. "Fromhet blifwer aldrig obelönt. Hwad Gud slutit hafwer, det måste ske". — Gansekla fant! men tillämpningen på Jacobs förhållande till sin fader och till sin broder kan knappast gillas. Icke äro de personer, som i Bibeln omtalaſ, framställdé såsom fullkomliga mönster i allt. Utven de vis ste och dygdigaste, om hvilka Stristen något utsörligare handlar, en Moses, en David, en Salomo, hade sina brister. Ja, då man redan vid berättelsen om de begge första mänskör ej kan förtiga det första bedräfliga fallet, hwarzföre urräkta ett bedrägeri, som wist icke kunde mara ingifvet af Gud. Ränsan af rätt är för stark hos ett oförderfullt barn, för att kunna gilla Jacobs och hans Moders förfärande; och wilte man kasta kärlekens mantel öfwer Israeliternas stamsader, wore det bättre tillfälle dertill, då man kommer till historien om Laban, hvilken war ännu mera lärđ i konsten att bedraga, och framför allt vid berättelsen om hans försoning med den olycklige och ädelmodige Esau. — S. 68. "Hwad Joseph drömde, det är också honom wederfritt. Derutas ser man, att intet alle drömsmar få till att förakta". — Hwad nyrra kan väl hämtas af en sådan Lärdom? "Jacob war en frommer man, och hans söner woro dock mestadeln ogudärtige". Jacob hadde dock genom sitt uppfordrande mot Esau förskjut den sorg, som han fick, då hans söner sålde sin brod Joseph. Den slutsatsen, "att fromme föräldrar kunnna hafwa onda barn", kunde man här snarare utbyta mot det gamla ordspråket: Åsolef faller ej långt ifrån erödet, om en sådan anmärkning medförde någon uppbyggelse. — S. 135. "Quinnor måste man intet anförtro några hemligheter". — Hwad skall en flicka tänka om en sådan lärdom? Skall hon tre sig vara ett ämne till en Delita? — S. 156. "Ibland krigsfolk sinnes också fromme mänskör". Nec. vet ej,

*) Nec. har följt Sjunde Uppl. tryckt i Westerås 1798. En sednare, tryckt 1813 dersammastadies, kallas of den Sjunde,

om Hübner läses i Gardesskolorna i Stockholm; der bör denna lärdom i synnerhet förfalla lärjungarna oerhörd. — S. 168. "Qwins-personer sätta taga sig till vara, att de intet förargar någon. Hade Bathseba intet blottit sig i trädgården, hade David hvarken hör eller mord bedrifvit". — Nathans rörande berättelse om männen, som hade det enda faret, och den rike, som med våld tog och slaktade det, hade hördt tillräckligen ledit Förs. till eftersökta, om David ej var brottsligare än Bathseba. — S. 190. "Gud hafwer icke allenaest ordentliga utan ock oordentliga (!) medel de sina att uppehålla". — S. 202. "Det måste nödwendigt efter detta lätta ett annat lif. warda till hoppandes. Ty Elia är ju uti wärdet till himla faren, och hafwer också sedan låtit sig se vid Christi förklaring på berget Thabor". — S. 202. "Fromme Herrans Tjenare i Kyrkor och Skolor lemma ofta efter sig fattiga Enkor och Barn". — "Med sådana fattiga Enkor och faderlösa Barn wärder gemenligen obarmherteligen handlat (!!)". — S. 243. "Ordspråket blixtver välv en ewig sanning: Stora städer, stora syndar". — "Propheten Jona var en förebild till Christum. Ty wi sjunge uti våra Påskapsalmer: Den Jonas, som var fastad I hafvet, kommer upp" m. m. — Nättare wäre väl att anföra Jesu egna ord i Matth. 12: 39, 40. — S. 278. "Gode Advocateer äro ganska nyttige personer i det allmänna väsenet". — S. 288. "En from Prästman och en from Prästhustru ställa sig väl tillsammans med hvarandra". — S. 289. "Fromme äcta personer äro sällan utan huskors". — S. 311. Första Lärdomen: "Den gamle Simeon hade rätt lycksliga ögon. 2:o — — — händer. 3:o — — ett saligt hjerta". — Detta påminner om indelningen af wijsa predikningar. — S. 326. "Bid Jordan uppenbarade sig hela den högtlofvade Eneehet. Ty Guds Son stod i vattnet, Gud den Helge

Ande sväfwade i luften, och Gud Fader ro-pade af Himmel". — Skall ej ett Barn wid en dylik lärdom tänka sig tre Gudar? — S. 329. "Igenom detta långa fastandet (i sy-ratio dagar och syratio nächter) hafwer och Christus lidit för alla de syndar, som dageligen warda begångne genom omätteligt frässande och supande". — S. 340. "En olyeska kommer sällan allena". — S. 347. "En Legion är ett tal af syra eller sextusend, och således tunna många tusende djeflar bo uti ene mennisko tillhöpa". — S. 402. I Jerusalems tempel var en offerkista, uti hvilken folket lade sina offerpenningar. Altjä är det intet orätt, att ock något i den Christeliga Församlingen samladt wärder, till Kyrkors och Skolars underhåll, såsom ock till de fattigas födo". — S. 421. "Tillfälle gör tjuswen". — S. 449. "De tre heliga quinnoz kommo wid solens uppgång till Jesu graf. Deraf är klart, att de icke hafwa legat och wälträt sig i sängene till kl. 9 eller 10". — Dock detta kan vara nog till prof. på dessa Lärdomar, hvilka ofta på ett högst onaturligt sätt äro urberättelserna framtrungna.

(Fortsättn. följer.)

Åminnes-Tal öfver ArkéBiskopen, m. m. Hr Dr Jacob Arelson Lindblom. Å Slagthå Landskaps vägnar, hållet å des Nationssal, d. 11 Maj 1821, af Carl Job. Gen, Phil. Mag. e. o. Bat. Predik. — Upsala, Palmblad & C. 1821, 42 sid. 8:o.

Talen uppehåller sig blott skötat vid det biographiska, då Lindbloms Lejnodshandelser redan genom Personalierna och äldre Åminnelse-Tal redan förut ärö bekanta. I skället fäster han mera sin upp-märksamhet på hvad den företräde såsom Kyrkans öfverhufvud, och förut såsom Akademisk lärare verkat och verättat, öfwen genom den nobdnad och karlek, som nelsina hans personlighet väckte. Föredraget är enkelt och osökt, och det hela utmärker sig genom en omständlig ton af hertiughet, hvilken synbarast framträder i Intledningen och det mackra slutet.

Swenska Literatur - Tidning.

No 33.

Måndagen den 13 Augusti

1821.

Recensioner:

I. Bibliska-Historier, såsom Inledning till Religions-Undervisningen för Barn; af J. Thonboe. Öfversättning, med Förbättringar och Tillägg, från Sjunde Danska Uppplagan. Sthm, H. A. Nordström, 1817. 116 sidd. 8:o.

II. Berättelser ur Bibeln. En Läsebok för Barn af olika ålder och stånd. Förra Delen. G. Testamentet. Af Daniel Albr. Crantz. Öfversättning, 69 sidd. 8:o. — Sednare Delen. Nya Testam. 72 sidd. 8:o Sthm, Nestius, 1820.

III. Valda Berättelser utur den Heliga Skrift. Till Swenska Barns tjenst om- arbetade efter Johan Hübner. Sthm, Elmén och Granberg. 1821. 171 sidd. 8:o utom företal.

(Forts. fr. No 32.)

Det gifves likväl ett sätt att ännu me-

ra förfela ändamålet med dylika berättelser: att nemlig öfverallt uppblanda texten med egna reflektioner. Om också berättelserna icke skulle i hufwudsaken förlora någon ting der- vid, hvilket ofta inträffar, är det likväl skadligt att på detta sätt gå Lärjungens ova- dömesförmåga i förväg och kanske gifwa honom en affimak för att sjelf tänka. No 1 och No 2 gifva ofta anledning till dessa anmärk- ningar. Rec. måste ogilla den ton, i hvil- ken dessa berättelser merendels framställas: i synnerhet har det förmånat Rec., att Hr. Crantz tilltror sig ett litligare framställnings- sätt, än den Heliga Skrifts eget. Vi få se, huru han dermed slagit sig ut. Thonboe filjer sig wäl mindre ifrån de flesta af dem, som under den nyf förflutna tiden arbetat i sam- ma väg; Crantz har dock emot winnlagt sig om en wiß romanstil, och är merendels slapp och kraftlös; begge äro för abstracta och för spar- samma på det historiska; och man kan af de- ras berättelser lära känna Bibelns ungefär så mycket, som man af torra beskrifningar kan få någon ide om de mest lefvande taflor. Det gröfsta mistag synes det dock vara, om Förf. ej sjelf wet rätt hvad han skall tro, om han

försöker att genom osäkra förslagsmeningar borträsonera allt underbart, eller till och med rentaf sätta sina giffningar i stället för Bibelns egna ord. Både Thonboe och Crantz hafwa i detta afseende ej alltid warit nogräknade.

Nec. Skall genom några särskilda anmärkningar och utdrag sätta läsaren i stånd att dömma.

Mo 1. S. 1. . . "då han (Adam) en gång hade insomnat" skapade Gud den första quinna, som blef kallad Eva. Då Adam waknade och blef henne warse, utropade han, full af glad hänyckning: det är ben af minaben och kött af mitt kött, det är en warelse af samma natur som jag sjelf". Enligt Moses berättelse skapades quinna af männens idoref; det bör ej förbigås, om man will läta Adam säga: "det är ben" m. m. hvilket då ej behöfver vidare förklaras. S. 3. "Bland alla lefsvande warelser på jorden woro inga fullkomligare än menniskorna. Wäl gafs det djur, som öfwerträffade dem i kroppstryrka och wighet; men menniskorna hade förstånd och fri wilja, de kunde tala, och woro fäcklige att tilltaga i kunstkap och dygd, de hade en länsla af det lagliga eller olagliga i deras handlingar, samwete, och woro beständna till odödlighet. Deras kroppar utmärkte sig äfwen genom sin raka ställning, och hvad som fattades dem i kroppstryrka, wiste de ersätta genom konst och klohet", m. m. Man skulle snarare tro, att Förf. welat på prosa lemma ett sammandrag af Ovidii Metamorphoser än af Moses Bok. — S. 8. — "som Gud just då lät en sön regnbåge synas på (?) skyerna, såde han till Noach; så wist som denna regnbåge står på himmelen, så wist är mitt löste, att jag icke härrester skall härja jorden genom en jådan wattenfled". — Hos Moses heter det: "Min båga hafver jag satt i skyrom: then shall vara tecknet till mitt förbund emellan mig och jordena" m. m. Hvarföre denna matta omskriftning? — S. 9: "Gud kände Abrahams tänkesätt, och walde deraföre

honom och hans esterkommande, att bewara den sanna Religionen, så en tid, då asgudes riet hade blifvit så allmänt. I denna affigt gaf Gud honom en gång den befallning: gå utur ditt land — jag will göra dig till stamfader för ett stort folk och välsigna dig". Förf. har således utestlit det wigligaste, löftet om Messias: I Mos. 12: 3. Och i dig skola välsignade warda alla slägter på jorden. — S. 17. "Jacob hade tolf söner. Den yngste het Josef". — Hvar och en wet, att Benjamin var yngre. Josefs historia är ofickligt berättad. Då Förf. anser en svaghets af Josef, att han omtalade sina drömmar, och drömmarne såsom en följd deraf, att "han blott tänkte på åra och höghet om dagen", tyckes han redan hafwa afvikit från den bibliska berättelvens anda; men ännu längre drifver han sitt nit att synas rätt upplyst, då han säger, att "det var liksom Potisars hus hade blifvit välsignadt, sedan Josef kom dit". Sadana liksom, förmödlig, trolingen, duga ej, då man säger sig anföra något ur Bibeln. — I stället för berättelsen om munstankens och bazarens drömmar, hvilken hänger så nära till sammans med Josephs öfriga händelser, och i synnerhet med hans befrielse ur fängelset, att den ej gerna borde förbigås, läses sid. 21: följande: "Bland dessa (sångarna) var en man af stort anseende, som hade fallit i onåd hos Konungen, men som efter någon tid blef frisländ och insatt i sin förra wärdighet. Denne man fann mycket nøje i att tala med Josef, och då han åter kom på fri fot, lofswade han att tala godt för honom hos Farao, Konungen öfwer Egypten, och laga så att han kunde komma ur fängelset. — Den Kungliga tjänaren glömde emellertid sitt löfte, och Josef måste ännu någon tid qvarblifwa i fängelset. Ändtligen efter två års förlopp erindrade han (Josef?) sig likväl den älskvärde yngling, med hvilken han så gerna hade umgåtts under det han helse war i fängelset, och då nu ett pas-

sande tillfälle erböd sig (Christet tillfälle?) talade han om honom med Konungen och bestref honom såsom en ung man af "hust förstånd, mycket duglighet och ett berömvärdt uppsförande". (!!) S. 21. — Förf. har welat utlemina allt det underbara i Josephs historia och derigenom förstört allt sammanhang och all ordning. Han fortsar: "då han (Konungen) hself ertor huru mycket förstånd han (Joseph) ågde, skänkte han honom icke allernast sin frihet, utan gaf honom äfwen ett ansenitligt embete. Josef hade ibland annat rådt Konungen att låta hopsamla den öfverflödiga spannemålen, för att hafwa något till de ofruktbara år, som han föruttagt skulle följa på de fruktbara". — Huru kunde Joseph få tillfälle att visa sin klohet och förutsäga detta? — Och mot detta obeständiga, torra och fattiga språk skulle Bibelns utbytas! —

Att Förf. uteslutit wiża berättelser, hvilka af Hübner o. n. är upptagna, will Rec. ej tadla; likväl kunde man önska sig någon större fullständighet. Domare Boken borde väl ej aldeles förbigås; Gideon, Jephthah och Simson borde väl i forthet omtalas. Till och med Samuel, som har en så wäsendtlig del i Sauls och Davids historia, saknas, till dess han framkallas såsom spöke af trollqvinnan i Endor sid. 36. Berättelsen om Saul och David är oredig, i det factiska ofullständig, och i en högst obiblisk stil, t. ex. "Den första Konungen hette Saul. Han war af ringa härlomst, men en väl wert och wacker karl. I början föraktade några honom för hans ungdom och ringa födsel; men Saul lätсадe som han ej märkte det. Dock varade det icke länge, innan han förändrade tänkesätt och uppsförande. Han blef misftänksam, afundssjuk och seg, och föll slutligen i en djup swärmodighet. Följden härav blef den, att han behandlade folket mycket hårt, och att man blef misnöjd med hans regering. I sin mjelt-hufka kände han sig muntrad af musik, och då

han fick weta att een herdeson, vid namn David, spelade förträffligt harpa, lät han kalla honem". m. m. — Sauls besök hos qwinnan i Endor måste blixta mindre begripligt, då Samuel icke förut ens är nämnd: endast genoom en utsörligare bildring af Sauls föregående händelser kan den blixta lärorif. — Förf. synes hafta upptagit den, för att få tillfälle att skilla en bedrägerfa och en lättron. Hela denna beskrifning är ytlig och så qbrussten, som den nu står, af mindre nycka. Det är ej nog att förklara synen såsom ett af qwinnan och några af hennes medhjelpare tillställdt bedrägeri, lättadt genom Sauls öfverstro, fruktan och upphetsade inbillning; det bör framställas såsom en svår synd att taga sin tillflykt till dylika bedrägliga och onaturaliga medel. Läsaren bör wid denna berättelse ej blott väntas till medömkun, än mindre till förakt eller åtlöje: han bör känna allt det ryssliga i Sauls belägenhet: man bör följa den olyckliga Konungen från hans första fall, då han af helskärlek afundades Davids seger och åra; man bör se hans owlja vera till hat, och hatet göra honom feg, willrädig; man bör föreställa sig, huru han slutligen, utan förtrostan till Gud, utan förtroende för sina tjänare, söker råd hos en qwinna, hvarikens ständliga konster han förut föraktat och affytrit; man bör känna, huru litet någon förmår hjälpa, när man wänder sig från Gud, och att hvarje försök att på andra vägar söka råd, är en frestelse af djefwulen.

Förf. nämner i forthet rikets delning efter Salomos död och de begge nya staternas upplösning. Åfwen här torde väl en större utsörlighet vara i sin ordning: i synnerhet anser Rec. nödigt att tala något om Propheterna, och ansöra deras förutsägelser om Christo.

Berättelserna ur Nya Testamentet är utförda i samma anda. Förf. har warit angelägen att åfwen här borttaga allt det underbara. Mariä Bebådelse omtalas ej med

ett ord: Joseph och Maria sätter hafvita was-
rit Jesu förfäldrar. S. 48. Besynnerligt är
Förf. trofivel, då han omtalar, huru Jesus
vid tolf års ålder lärde i templet, och swa-
rade sin moder, som med ero hade fölt ho-
nom och gaf honom en kundrig förebräelse,
att han borde vara i sin Faders hus: "Den
gången förstodo de icke, hvad han ville säga
dermed; men hans moder gaf åt på dessa ord,
och då han framdeles blef en så stor läraare,
tänkte hon troiligen (!) ofta på denna hän-
delse". S. 50. Det heter dock ganska be-
stämmt Luc. 2: 51. att hans moder gönde
alla dessa ord uti sitt hjerta, hvilket visst
ingen bör finna otroligt. — Sid. 52. wida-
ga Några af Jesu liknelser. Förf. har till
hvar och en bifogat en förklaring eller till-
lämpning: Skada, att de ej äro fortare och
kraftfullare! Wid de liknelser, hvilka Herren
hjelf förklarat, hade det väl warit i sin ord-
ning att blott affriskwa Hans ord: t. ex. om
Sädesmannen, ur Marci 4. Förf. har i
skället en erinran, som så slutas: "Oafbruten
flit och eftertanka, ett godt hösligt hjerta och
herrawölde öfwer sina begär, äro nödvändiga
för att lära något och att använda det wi-
lart". — Liknelsen om den otrogne förval-
taren sid. 62. är behynnerlig wanstöld mot
saget. "På detta sätt gjorde han sin herres
förpaktare och gäldenåre sig till wänner, och
kunde nu påräkna att få underröd af dem,
när han blef förd ur tjensten (Huru lågt!)
Herren märkte väl bedrägeriet; men då han
icke kunde öfverbewisa förvaltaren derom, må-
ste han tillstå att denne handlat listigt, dock
gillade han för ingen del hans ortedlighet".
Det är ömkligt att se en Förf. så pina sig,
utan att komma till något resultat. Enligt
Luc. 16: 8, 9. heter det: "Herren prisade
den orätta fogden, att han wisliga gjorde:
ty denna werldenes barn äro wisare än lju-
sens barn, uti sitt släkte. Och jag säger er
der: Görer eder wänner af den orätta mam-
mon; på det, att när I behöfwen, skola de

anamma eder uti ewinnerliga hyddor". Nät-
tare enl. den nya öfversättningen: "Hushou-
den prisade den orätta gårdsfogden, att han
omtänksamt handlat hade; ty denna werldens
barn äro för deras timliga lif omtänktare,
än ljusets barn. Men jag säger eder; För-
wärswer eder wänner med det förgängliga
goda så, att I efter slutad wandel, anam-
made warder i ewiga boningar". Jesus gör
en jämförelse mellan denna werldens (denna
tidens τον αἰώνα τούτον) barn och ljusets barn;
mellan de förrés omtanka att bereda sig utz-
komst här i tiden, och de sedanares att bered-
da sig till det ewinnerliga lifvet. Han slutar
med förmaning, att den som vet sig med or-
rätt hafva förvärvat timliga ägodelar, bör
genom välgerningar af menniskolärle följa att
godtgöra sin synd och bereda sig till ewighe-
ten. Frälsarens förmaning innehåller då en
uppmuntran att följa Publicanen Zachäi er-
tempel. Luc. 19. — Rec. tror neml. att οὐ
τὸν αὐτοῦ της ἀδειας. särdeles med afseende
på den föregående liknelsen, snarare torde bety-
da: med orätsfänget gods, än med det
förgängliga goda.

Rec. möste slutligen anmärka, att Förf.
af tron på Jesum gjort blott ett förtroende.
t. ex. sidd. 67, 68. "Ännu har jag icke fun-
nit så stort förtroende ibland Israeli-
tene". S. 71. "Det är ditt förtroende
till mig, som hafver hulpit dig". År Förf.
öfvertrygad, att Jesus var Gud, så är ett
dylikt uttryck aldeles officiellt; anser Förf.,
säjom det sines, vår Frälsare såsom ett Guds
sändebud, så borde han ändå låta Honom tas-
la om tron på Gud, icke förtroendet till sin
enskilda person, såsom det medel, genom hvil-
ket man kan bliäwa delaktig af hans nåd och
hulpen i både lekamlig och andelig nöd. Fört-
roende är något, som jag hyser för hvar
och en menniska med insigter och redlighet.

Öfversättaren har bifogat Jesu Bergs-
predikan, som ej gerna i ett dylikt arbete bör
faknas, en kort uppsats om Bibelns indele-

ning och innehåll, samt en kort öfversigt af Christendomens historia.

No 2. Crantz har samma väsendtliga brister som den föregående. Han har fört att "göra berättelsen mera lättig", nemligent på det sätt, att han öfveralt kalar i en folkrantde, sentimental romanstil. Stundom har han dock afbrutit berättelsens gång, såsom i Josephs historia, och på en gång rykt fram ett långt stycke, för att få tillfälle att öfverraska sina läsare, aldeles såsom det gör till i wijsa romaner. I anseende till själva saken, är han en lika stor twiflare som den föregående, och har ofta tagit sin tillflykt till de besynnerligaste förklaringar. Neo. will meddela några strödda ställen, churu waler bland så många uselheter är svårt.

"En dag, då Eva, den första quinna, stod ensam vid det sköna trädet och betraktade det, så väckte åskräendet af den sköna frukten hos henne den åstundan att njuta deraf. Tillika blef Eva derpå varse en orm, och så fäde hon efterat: att ormen hade rådt henne att åta deraf. (!) Därmed ware nu, huru det will; begäret, hvilket hon icke motstod, blef allt häftigare" m. m. S. 5., 6. — Af Kains historia hämtas den lärdom, att "den som illa uppför sig (!!!) mot vänner, föräldrar och bröder, den bereder sig för skräfliga qual". S. 8. — "Abraham war rik, desto mer gjorde det honom ondt, att han icke kunde kalla något barn för sitt. Andtsigen, mot all förmadan, gaf honom Gud en älskad son" m. m. Detta twifvel låter bekräftligt; enligt Mose blef han af Gud förberedd på denna glädje. Af Abrahams historia läses: "Det är icke underligt (!!!), att Gud lofwide Abraham: att genom hans talrika afkomma föruina alla folkslag på jorden de största förmåner" S. 10. Detta kunde anses som en bitter hänsyftning på Judas was i sednare tider. Men Guds löfte, att i Abrahams säd alla slägter på jorden skulle blikswa välsignade, är ett löste, att Werl-

dens Frälsare skulle bland hans esterkommanande födas. — Josephs Historia i Egypten, berättad af honom sief S. 24 o. s. är fadé, lång och trådig. — "Josephs berättelse innehåller för mänsklig af det längsta ständ, för tjenstfolks och till och med för fångar, en nyttig undervisning". S. 28. — "Hon (Pharaos dotter) lättaled barnet Moses, och lät hämta en israelitisk quinna, som skulle uppomma och föta den lilla Moses. Besynnerligt var det: samma mor, som hade utlott barnet, för att bewara det för förföljelsen, just hon blef nu hans vårdarinna". Af 2 Mos. 2. ses dock, att detta gick ganska naturligt till. — S. 30. "En stark ostlig wind förkaffade Israeliterna hastigt en torr väg genom hafvet". — Förf. har nog flyktigt behandlat historien om Mose och Israeliternas befrielse. Enligt Skriften var det Gud, som verkade genom Mose. Förf. låter en stark wind göra väg genom hafvet; men det better: "Då Mose räckte sin hand öfwer hafvet, lät Herren drifwa det bort genom ett starkt östanväder i hela den natten, och gjorde hafvet torrt". 2 Mos. 14: 21. — "Simson ägde en aldeles ovanlig kroppsfyrka. Han allena gjorde ofta sitt folks fiender, Philisterna, stor skada. Ån förstörde han deras spannmål (? fördar el. säd); ån, då de kommo i vägen för honom, slog han ihjäl dem. — Men slutligen började han föra en vällustig lefnad, och glömde i en skökas armar att frisa för sitt fädernesland. Den förut så berömda krigaren gjorde nu ingenting annat, än soff och plägade förbuden kärlek". m. m. — Altfor uppbyggligt för barn! — "I ett land, som har en enda Regent, tillgår det merendels mycket bättre och ordentligare, än der flere förnämna regera, eller till och med hela folkmassan har del i regeringen. Så många huswuden, så många sinnen! Det är också i allmänhet mera öfwerensstämmande med ordningen, när hvarje kropp endast har ett hufvud. Mera af fåfänga, än af öfwerlyelse

om denna sanning, begärde Israeliterne en Konung. Deras förste Konung hette Saul. Denne man hade det besynnerliga ädet, att han siktade åzinmor, och fann ett Konungars rike!!! S. 40. — "David, en wiss artig herdegosse, som spelade wäl på harpa, möste stundom fördra hans griller med musik". S. 40. — S. 41. talas om Sauls död: deraf efter om Jonathans vänskap för David: Jonathan ordar om Davids strid med jätten, innan denna strid blifvit beskriven. S. 43. handlar om David, en ålskansvård yngling: huru han blef genom Samuel utkorad till Konung; huru han kallades till Saul och för honom spelade på harpa; af hvilket allt man lärer, att "unga menniskor, som uppföra sig wäl, samt äga flicklighet och kunskaper, förwärva sig wänner ibland högre och lägre; de sakna aldrig dem, som beförra deras lycka, och blifwa dersöre snart försörje"!!! Deraf efter omtalas Davids strid med jätten, hans ädelmod mot Saul m. m. Men det är förut anmärkt, att För. ej brrott sig om någon chronologisk ordning. — "Huru Samuels (!!!) blef han (David), då Nathan med mycket estertryck sade: du är den orättwise mannen" m. m. — "Salomo dog förmödligens, som han lefvat, såsom en wiss Konung". S. 57. — "Det är ett förträffligt sinnelag, när man, vid alla än så smärtsamma Guds flickelser, likväl förmödar de bästa affigter". S. 63. — "Den gode gamle mannen (Tobias) hade en gång den olyckan, att något föll i hans ögon, hvaraf han blef blind" — — Hellre icke nämna denna omständighet, än på ett sådant sätt! — Vi komma nu till sednare delen. "På ängelens uppift — — — skyndade hertiarne, i glad förväntning, till det utmärkta stället, och funno Maria, en dygdig jungfru, likas bestört öfver sin lilla nyfödda son" m. m. — S. 4. Hvilken twetydig sammanställning af ord! — "Herre! nu låter du din tjenare dö i frid, th mina ögon hafwa sett den Frälsare, som du lätit födas till alla

menniskors upplyning". S. 5. Detta skall vara Simeons lofång. — "Då Jesu död var hinderig för hans affigter, afböjde Gud den, men så den Falle beförra hans höga affigter, tilät han den". S. 5. — "Johannes war en ganska utomordentlig man. Genom den fränghet, hvarmed han beherrskade sin snylighet, ville han göra sig rätt till sig att så mycket estertryckligare förmåna andra. — Bärrer eder, ropade han till sina åhörare, det är: waren hertiar öfver edra begär, och bewisar genom dyadiga handlingar, att I är den det". !!! S. 6, 7. — S. 8. blifwir Jesus en "estertrycklig dygdeskärare"! — "Petrus, en något häftig, och en wiss Johannes, en ganska salinodig och ömsint man, äro de märkwärdigaste bland Jesu lärjungar". S. 11. — "Phariseerne satte hela sin gudsdyrkan i ett frängt iakttagande af wissa onyttiga yttra plägseder. De fastade mycket, hängde hufwundet (!), höllo oftentligen långa böner till Gud, på det folket skulle tro, att de woro gudsfruktige". S. 13. Besynnerligt! således skulle bönen vara en onyttig yttra plägsed? Således skulle det ej vara godt att gifwa almösor, att i allmänhet i det yttra lefwa enligt lagen? De enfaldige kunnna lätt falla i denna fördom. Icke deras gerningar i sig hiflwa, utan deras skryt och skrymteri war det, som Jesus bestraffade. — "På ett bröllop, hvarvid Jesus förvandlade watten i vin, bewisade han, att han icke wore någon fiende af den ofsyldiga timliga glädjen". !!! S. 13. — "Ack, sade Jesus, rikedomens och maktighetens wänner skola svårlijgen förena sig med os till upprättandet af sanningens himmelska rite"! — Ifr. Matth. 19: 23. — För. har gjort sig ett fardeles besvär att på sitt sätt ståda upp Jesu bergspridian S. 16 o. f. Några prof derspå: "Salige äro de ödmjuka, som weta, att det ännu felas dem mycket i fullkomligheten: deras hjertan skola genom mina läror ledas till dygd och finnesfrid". Ifr. Matth. 5:

3. — "Salige ärö fridens och endrägtens vänner; de skola, såsom Guds älsklingar, njuta stora förmäner". Matth. 5: 9. — "Vår bästa Fader i himmelen! Lär os rätt inse och erkänna dina höga egenskaper. Låt os äfven blikska goda och likna dig. Lär os åta dig med samma lydnad, som alla dina himmelska barn åra dig" m. m. Herrans böni bör enl. Recis tanka för barn förklaras, men aldrig omskrifwas. — "Afhållen eder äfven ifrån alla däraktiga och öfverdrifna sörger i afseende på timliga fördelar. År, ibland annat, eder föda tjenlig till lifwets uppehälle, så försjen icke deröfwer, om den ej är den mest välmående. År icke lifvet mee än sedan? Likaså, om edera kläder blote tjena till kroppens beträknings och bevarande, så oroen eder icke, om de just ej äro så präktiga. År icke kroppen mer än kläder? I hvällen eder i synnerhet ifrån all fåfäng oro för eder kropps bestoffenhet och storlek. Hwem ibland eder förmår förändra något derut?" S. 19. Hvilket ömktigt missförstånd! Isr. Matth. 6: 24—27. — Berättelsen om den förlorade sonen kan ej på ett mera mothjundande sätt framställas än S. 26—28. "En ung man, sin redliga faders yngste son, började ledöna vid sin fars uppsikt. I sina föräldrar hus var det honom icke tillåtet att tillfredsställa sina onda begär; och emedan han nu höll detta, neml. sinnlighetens mättande, för en utmärkt lyckelighet, så sade han till sin far: gif mig af din egendom" m. m. — "Fader! utropade den framstale sonen" m. m. — "Han, som fört sig ut som den uslaste tiggare, wann nu, genom sin bättring och sin fars godhet, som kom honom med kläder och wederqvickelser till hjelp, utseende af en välmående man" !!! — Annu widrigare är dock det uppträde, som Förf. ställer till på Uttersta dagen. S. 30, 31. "Kommer, I min Faders välsignade, och emottager den eider beredda glädje, hwat till I haftven gjort eder värdiga". — — — "Blygsamme skola-

då dese mine männer vilja afvända detta beröm ifrån sig och säga: Herre, när haftvi sett dig" m. m. — "Nikodemus lärde gerna om natten det, som han ej kunde lära om dagen". S. 32. — "När gudomlig makt och godhet förena sig med hvarannan, så åstadkomma dessa höga egenskaper underverk". S. 36. — S. 38. Kallas den Kananeiska qwinanat: "den fina Kännarinan af Jesu hjer-ta", och när hon svarat, att hundarna äta af de simlor, som falla ifrån deras herrars bord, heter det: "O qwinna! utropade Jesus, som numera icke kunde hålla sig, jag ser att ditt förtroende till mig är fast och osubbligt". Detta behyder dock ej det samma som Jesu ord enl. Evangelisten: "O qwinna, din tro är stor". — "Frälsaren, så kunnan vi med ståt kalla Jesum" — !!! S. 39. "Jesu gerningar visade sig i den klaraste glans, då de blefwo undersöcta". S. 41. — "Det var omöjligt att föreleda Jesum till en orig-tig utsugav". S. 47. — Händelser efter Jesu Korsfästelse S. 57 äro ordnade aldeles som i en vanlig roman. Förf. förbigår Jesu uppståndelse och de vid det timade under, och följer med Lärjungarna, som wandra till Emmaus. "De talade, som man lätt kan tänka, om sin stora våns död. En okänd wandrare, som infann sig hos dem och märkte veras starka sinnesrörelse, frågade dem efter orsaken dertill". o. s. w. De upptäcka slutligen, att den okände, som han ännu flera gånger kallas, var Jesus. Och sådana barnsliga öfverrasningar skulle man behöfva, för att hänsöras af Jesu historia! Men Rec. lemnar en bok, som skulle innehålla kärnan af Bibeln, men lemnar stålet; och en Förf., för hvilken Jesus endast är en stor sannings-lärare, en dygdelärare. Det wäre för mycket misstroende till läsares urföllning att inslåta sig i granskning af de dels origtiga, dels platta och ömktiga reflektioner, hvilka Förf. inblandat i sitt arbete: huru mycket bättre ha de han icke sparat dem, för att vinna rätt!

åt åttafliga vigtiga berättelser, hvilka dels
skänas, dels äro osällständiga! — Rec. intér
ej, hvarföre dylika uselheter skola på vårt språk
öfverfluttas.

Då Rec. redan hade slutat föregående
översats, föll No 3, som är en omarbetad
upplaga af Hübner, i hans händer. Hübners
Uttige Lårdomar och Gudeliga Tankar
samt Frågor äro aldeles uteslutne; somliga
berättelser förfortade, andra tillagda, och det
hela ordnadt efter en mera sammanhängande
plan. Detta röjer sig i synnerhet mot slu-
tet af arbetet, då de begge första arken der-
emot äro i det närmaste Hübners och torde
tala annis en liten förbättring. Utg. tydes,
färdedes i början, ej hafwa varit ense med
sig sjelf, hvilket språk han borde myntja: of-
ta har han bibehållit den gamla Bibelöfver-
sättningens archaismer; ofta jemkat dem efter
nuvarande språkbruk. Churn Rec. tror, att
man rätteligen borde vara sig öfverallt lik i
detta hänseende, will han dock ej förkasta Ut-
givswarens grundsats, om den blott med war-
samhet följes. Vissa archaismer äro rent af
förlästliga, sådana somm öftadkomma twetydig-
het, bland hvilka Rec. här anmärkt den i de
första arken nog ofta förekommande, att göra

adjectivet i plurali lika med singulari, hvil-
ket kan ja mycket mindre gillas, som samma
bruk blott här och der förekommer: t. ex. S.
1. af all sin werk". — S. 2. "Detta är dock
ben af min ben". — S. 3. "Du skall föda
din barn med sweda". o. s. w. Denna in-
consequens misshagar i synnerhet, då samma
talesätt inom två, tre rader skrifves olika,
t. ex. S. 4. "Qwinnans säd skall sönders-
trampa ditt husvud. Med den lofsvade qwin-
nones säd" m. m. Dna Testamentets berät-
telser äro i allmänhet så väl walda och ord-
nade, att dervid föga kan påminnas. En och
annan torde dock böra tilläggas. t. ex. Jos-
hannis Döpårens wittnesbörd om Christo,
Joh. 1: 19. o. f. Joh. 3: 22. o. f. Jesu
samtal med Nicodemus, Joh. 3: 1. o. f. Je-
su bergspredikan, Matth. 5. o. f. och fram-
för allt den rörande berättelsen om qwinnan,
som smorde Jesu fötter, Luc. 7: 36. o. f.
Utg. har äfven meddelat för få af Jesu lit-
nelser. Men detta allt kan i en ny upplaga
lätt hjälpas.

(Fortsett. följer.)

S m å r r e S k r i f t e r .

Hochs Vumpernickel, Farce med Sång i Tre
Acter. Musikaliskt Quodlibet af Stegmayer.
Övers. af J. J. Askenhov. Sthm, Nestius,
1821, 95 sidd. 8:o.

Man erinras vid läsningen härav om Kotze-
bue's der Påchter Teldkummen. I begge dessa
pieceer kommer en töspråklig lautfunkare såsom fri-
are, och som nu naturligtvis den pretenderade bru-
den har en anan mero åtskård friare, så blir det
hans och hans betjents sak att genom allehanda upp-
tåg så länge pina och plåga den stakars landmann-

nen, till dök han frivilligt rymmr stridsfälset. Här
är det genom medicine -- hvilket girver anledning
till några lustiga scener. För öfrigt är stämten på
temligen magert, charakterer och sammanställning
ingenting mindre än nya. Glickans far är en urbladd
sluk, tillrad utan kraft; Doktordecollegiet är en
copie af Molières, -- moderniserad men mattad.
De öfriga personerna känner man hafven igen, om
man har någon bekantskap med andra komedie-hjel-
tar. -- Verserna äro så dåliga, som man i våra
komedier är van att finna. -- I det hela är dock
denna Farce icke bland de sämsta. Kotzebue's åga
dock ett ofgjordt företräde.

Swensk

Litteratur - Tidning.

N:o 34.

Måndagen den 20 Augusti

1821:

Över vår Historias begynnelse och Jordens
sist revolution såsom sannolik verkan af
en komet.

(Fort. fr. N:o 29.)

Ljusets framkallande och dess första upp-
blosande utgör det fruktbara frö, hvarutur,
säsom ur första begynnelsepunkten, denna nya
Världsordningens och högre Jordförändlingens
sednare efter härleddा sig, och på Skaparens
bud framgå. De 4 första Dagarnes Werk och
Tiden tagna dertill, att gifwa jorden den in-
rättning hon som mänskans boningsplats bor-
de hafta. Sedan lus och mörker afsöndrat
sig från himmelen, öppnar och afsöndrar sig nu
äfven den mörka Styrmönen, och himmelens
fäste hvälstiver sig i sin klarhet över jorden;
lus och land fälijas och minna en fast gräns,
och ur den med matt n försedda jorden hysta
sig mot ljuset wärter och plantor. Innan det
bliswitt dag på jorden innan ljuset uppgått
i den gamla natten, då jorden ännu var mörk,
funde sol och måne icke verka på henne, och
funnos icke för henne; men nu sken och ver-
kade, wärnde och uppliswade Dagens Stjerna

och Mattens ringare ljus den väckta jorden,
och himlakropparnes anträdde sitt sideriska krets-
lopp. Vid 5:te och 6:te Dagens Werk upps-
fylles derpå jorden med lefvande warelser, hvil-
ka samtliga äro mänskan underkastade och
tjenstbara, och Werket slutar med det, som är
Kronan och Syftet af det Hela, med Mennis-
skans Skapelse, hvarpå sedan efter Werkets
fulländning följer den sjunde hvilodagen, eller
Guds Sabbath, såsom förebild af den mänskli-
ga enligt Mosaiska inrättningen. Liksom den
första Skapelsemomenten uti detta den nya Världs-
bildningens Werk uti det ur det Ewiga Or-
det framgående Warde af Ljuset, likå har äf-
wen denna sednare, nemlig mänskans Skapelse,
och i uttryckets omfångeligen stora be-
tydelse och höghet, bliswitt utmärkt och fram-
häftad som sådan; då deremot vid andra minz-
de betydliga anledningar uttryckliga winkar
givwas, att der ej är fråga om någon omedel-
bar framåtstring, som t. ex. i de orden: "Och
jorden må iaka uppgå i. s. w." — "Och
jorden lat uppgå e. s. w."

Om tu den frågan skall väcka, hvad
som väl egentligen wore det hufvud-faktum, som
i astronomisk mening ligger till grund för de

första Dagarnes Werk, uti denna första Mosaïka jordförvandlings historie; så är det törhända ej omöjligt, att besvara denna fråga. Wifserligen borde det vara ett alldeles enkelt faktum, hvarifrån man utan svårighet kunde härleda allt det i den Mosaïka berättelsen, som höres till Geognosien; ty, att mänskän skapades efter Guds beläte, är ett föremål för sig sjelft, och hörs till ett antat, högre gebit. Följande tanke må likväl här få ett rum åtminstone som framföstad, och som förfrågning i hänseende till vår wetenkapliga kändedom och bedömnning af Verldsbryggnaden. Om vi ett ögonblick wille förutsätta, att Jordens i förra tiden annorlunda än nu, utan den dagliga hwälfningen kring egna axeln, och ungefär som Månen kring Jorden, sålunda alltid vändande samma Hälft till solen, eller också blott engång om året rullande kring sin egen avel, fullbordat sitt kretslopp kring Solen; och om vi då wille framlägga den frågan för Physici och Naturphilosopher, hurudan jordens beskaffenhet väl på den tiden kunnat vara, om vi antoge nämnda hypothes? så skulle svaret i hufwudsaken väl bli swa det: att jorden på den tiden ej kunde alstra eller bryta något organiskt liv, åtminstone intet sådant, som på minsta vis förtjente, att så kallas i vår bevidelse af ordet och sakens näwarande beskaffenhet, alldeles som Moses säger: "Jorden war öde och tom"; och att i allmänhet, utom ljusets ljustande inflytelse, utan skiften af natt och dag, jorden väl torde hafta befunit sig uti detta chaotiska, mörka, swallande tillstånd, som Moses på det ifrågavarande stället med så stor kraft afmålar. Men nu låte man ljusets strålen liggiande intränga uti Jordens inner kraft och hjerta, och med den dagliga hwälfningen kring den egna aveln begynna det högre Planetljusets egentliga pulsslag; så följer allt hvad fadermera säges, liksom af sig sjelft. Ljuset slingrar molnen; den gamla dimmans swarta rök öppnar sig, och klart utsträcker sig himlafästet öfver jordgloben, der nu äfven

hasvet och landet söntras ifrån det swallande chaos. Wäster gro fram ur den fuktade jorden emot huset, och jorden i allmänhet är nu egnad, att uppfyllas med organiskt liv af alla slag. Wille man swara, att denna förutsättning är omöjlig, emedan vår Jordplanet från ewighet, enligt en nödvändig naturlag, måste hafta ägt den dagliga hwälfningen kring egna axeln; så skulle wi afbida det mest bindande bevis för denna sats, helst man wanlig med föregifna "ewiga naturlagar" är alltsför mycket frikostig, och Naturens alltid steget för steget framfridande utveckling i enskilda fall liksom i hela Verldsbryggnaden, nu fört åter ines af Mästerne i Wetenkapen, ehuru kanske ännu ej engång tillräcklig. Men nedgivnes hypothesen som möjlig, så bliwer allt derpå följaende klart, och utvecklar sig helt naturligen ifrån den första allverksamhetsbegynnelsepunkten. Ljusets första af Gud framföllade uppbloßande och inträngande, som på Jordens begynner med avelns dagliga omhwälfning, om hvilken en verklig Epoch berecknades de härdelse sedan så karakterist sättes: "Då stiljde Gud ljuset från mörkret, och kallade ljuset Dag och mörkret Natt. Och så blef af morgon och afton den första dagen." Hvilka sista ord icke mer behöfva, att förklaras i en alsmän, half-allegorisk mening, utan tillika äro bokstavligen sanna. Vår Naturphilosophi läre icke heller vara obenägen, att låta gälla det underbara i denna första Ljusets begynnelse, liksom den i sina följer oberoaktningsligen stora utvecklingen, som resulterar från detta Endalässfaktum, nemtigen den dagliga kringhwälfningen över den egna aveln. Men ett omväntligt svalg quärblifwer alltid emellan all den organiska liffs utvecklingens rikedam och det. Sista hos Moses, "Mänskans skapelse efter Guds beläte", ett svalg, som ingen Naturphilosophi på egen väkning kan fylla, emedan hon här inträder på främmande grund, der undesöfningen tillika med hufswa föremålet, öfvergår ifrån Naturutvecklingens område till

geslket af det irre gudomliga Wäsendets ome-
delbara Uppenhärsse. Utan allt beträkande
kunne vi äfvenledes antaga hvad författaren
sid. 41 säger, och vi med honom säga: "När
Jorden blifvit mögen till, att bärä sin or-
ganisations närvärande Krona, Menniskan,
så framträddé Menniskan på sin skädeplats.
"Det enda ordet "Närvärande" kunde föra
os förlängt. Men, mörkwärdigt nog, fortfar
han: "Men den tid kan komma, då under
utvecklingens framströmmande lopp den perioden
på jorden är förbi, uti hwars samstiga för-
hållanden Menniskans organism låg; så att
hon i en framtid, om Jordens utbildning steg-
ras ännu högre, såsom för tung, förmynket
fasthäugande vid magan, kan utan hållning
sammafsunka eller öfvergå till "ännu ande-
ligare former." — Här bliswer man nu wäl
varse, att för det wetenskapliga Fantasteriet
en gränslös bana öppnas, så snart man en-
gång öfvergifvit den Gudomliga Uppenbarels-
sens fasta grund, der wi läre, att inse den för-
ra hemligheten om Guds beläte i Mennisko-
naturen, och just derautom äfven Mennisko-
historiens begynnelse. Om ande-gnistan — ty
i denna åsigt kan en gudomlig gnista wäl ej
komma i fråga, — om således denna ande-gni-
sta i menniskan, som egentligen gör henne till
menniska, antingen man nu kallar den för-
nust, språkförmögenhet, frihet eller fantasi,
funde som en svävande lustande, än fästas
vid den ena än vid den andra djurformen, och
i densamma nedsänkas eller ofr åter ur densamma
borttagas; så kan man ej inse, hwarför
icke detta äfven skulle kunna användas på
Forntiden, och Författaren hade då lika wäl
kunnat uppsöka urverldens menniskor bland de
talrika Elefantlägterna eller gamla verldens
Mammuths, som han för framtiden öppnar os
utsigten till en Mennisko-wäsendets öfvergång
till ännu andeligare former; då han dermed i
alla fall ej förstår, som vi andre, de Uppstånd-
nes, förklarade kroppar, utan efter allt utse-
nde blott en lättare och rörligare djurform och

slagte, hvorpå ungefärligen lustens wingade
inwänare redan kunnat giswa os ett exempel,
i säl att vi med riktig conjectur hafwe tyde
den derswa fantasi.

Och nu hafwe vi således följt Författa-
rens naturhistoriska åsigt och hypothes ända till
yttersta gränsen; så att det, som hittills blif-
vit sagdt må åtminstone vara tillräckligt säiom
den första wiken, för att ådagalägga, att Ge-
nesis wäl äfvenledes på annat sätt kan betrak-
tas, än Författaren hittills tyckes hafwa gjort
det. Sedan vi sålunda nu genomgått allt det,
som beträffar Geognosien uti den urhistoriska
Tiden, och de derom talande gamla traditio-
nerna, öfverflytte wi os genast härifrån till
Författarens 4:de resultat om Urreligionen,
hwilket närmast sluter sig intill det Föregående.
Vi tro os göra bäst, om vi till slutet
gömma det, som innehålls i hans andra och
tredje resultat öfver Urlandet efter sista jord-
revolutionen, öfver Ursfolket och dess första ut-
wandringar samt öfver Urspråket jemte våra
annmärkningar deröfver. — Nu läter Författa-
rens 4:de resultat på följande vis:

"En Urreligion fanns, Moder till
alla Älderdomens Religioner." Wihers-
ligen var den ursprungliga Religionen i första
Verelds-åldern blott En; det var en Naturre-
ligion, d. ä. ett tillbedjande af Gud i Natur-
ren, och af Naturen i Gud. All hedendom
har uppkommit af denna Urverldens Naturre-
ligion genom widare utveckling, utbildning elz
eller försämring. På detta trappsteg af Heden-
domen stannade Egyptierne, Grekerne och Ro-
marne, och Hinduerne stå ännu på samma
ställe; liksom Muhamedanerne och Judarne stan-
nat eller tillbakafunkit på andra graden af en
prophetisk Lag-Religion. Ty på denna första
Naturreligionen följer en annan epoch uti Reli-
gionens historia, hwilket Författaren sjelf ers-
känner som sådan, och aldeles påhände kallar
Uppenbarelse-läran, eller, efter hans maner,
Uppenbarelse-sagan (sid. 65 och på flera sät-
len); det är den Religionen, som icke mera är

infränt inom Guds allmänna uppenbarelse i naturen, utan beror af en enskild (sann eller för sann hållen) Uppenbarelse, uti en till detta ändamål sänd Religions-stiftares person, hvilken i de flesta falen tillika är Nationens Lagstiftare, och stöder den å myo förfurnade Religionen på en skriften Lag. Hit räknar säkerl Författaren hself, utom Moses, äfven Zoroasters Lär. Nu kan man väl aldeles icke om dessa Religioner utur andra Epochen, som grunda sig på en speciel Uppenbarelse och en skriften Lag, säga "att de härleddas sig från Urreligionen." Twertom är det Urreligionens wanlägtrande och förfall i wildhet, som wanliggen föranledde den uppenbarade Lagens Religion, och wanligtvis besätta sig des Stiftare och Förfurnare i skarp motsats eller till och med fortsfarande strid med hedendomen. Men om de än uppträdde som den renare, äldre eller äldsta Religionens Åreställare, så kunde de sig likväl ifrån denna wäsentligen redan genom den egna och nya grundläggningen af en speciel Uppenbarelse och formen af en skriften Lag. Därfor tillhör dock Zoroaster, enligt sin charakter som egentlig Religionsstiftare, helt och hållt denna 2:dra Epochen, och man kan ej finna skäl, hvarfore Författaren söker att sjuta honom tillbaka in uti en mycket äldre tid (S. 4), då Zend-Böckerne ej gifwa någon anledning dertill, och de historiska wittnesbördens tala derautom. När Plinius och Andre bland de Gamle omnämna En eller flera, wida äldre, Zoroastrer, så är detta dels en ganska wanlig undanflykt, för att kunna förena med hvarann allt det Osikartade eller Osörenbara, som tillskrifves någon stor Nationalstiftare i Forntiden; men å andra sidan kunde det äfven ganska naturligt tydas på de förutgående upplysta Lärarne i Zend- och Parsi-traditionen, isynnerhet på Hom eller Heomo i Oschemschids tid, eller på den ännu äldre Hosscheng, från hvilken sjelfwa Eldsdyrkan härledes. Men dessa båda höra till första Verldes-aldern; de äro Pischedadier, Urverldens Helgon:

och Sanningens Wittnen före den store Persiskt-Mediska Religions-Stiftarens skrifna Lag (Creuzer I, S. 670).

Hedendomen har väl uti sin lokalsutveckling ett anlag till den aldrastörsta mångfaldighet, just emedan den är en Naturereligion, allt som Fantasien, utur Naturens oändliga rikedom, uppsattar det hon mest finner för sig brukbart, allt som det visar sig för henne uti dess omgivning, och hon hself widare utbildar hvad hon emottagit; men just också, emedan det är en Naturreligion, och så länge hon blott försbliswer det, är hon wäsentligen också alltid En och den samma. Den viktigaste och följdrifaste Skillnad är väl den, som åger rum mellan Herdes- och Nomad-folkens Element- och Eldscultus, samt de åkerbruksande folkslagens sideriska Naturdyrkan; men äfven här finns ingen absolut åsönning, och man räkar en mängd öfvergångs- och sammanblandningspunkter mellan dessa båda slagen af den gamla Naturdyrkan. Den enda Skillnad, som snarast kunde uppstållas emellan det, som likväl i sin första grund är wäsentligen Ett och dessamma, om än med anlag till en oändlig mångf lidig evolution, wäre Skillnaden mellan en hedendom med och en hedendom utan Gud. Men aldeles utan Gud finnes swårlijen någon hednist religion, åtminstone ej hos folkslag, som äga någon tradition och äro ej historiskt bekanta; så att här åter allt beror på ett Mer eller Mindre, på graden af kraft och klarhet, hvarmed, eller på den olika form, hvaruti ideen om den sanna Guden framträder ur Natur-mythologiens chaos.

— Här är nu den punkten, hvarest jag måste avsvita ifrån Författarens åsigt, då han gör den ursprungliga, rena hedendomen i Urverlden den aldrastörsta orätt genom sitt påstående, att för densamma "Gud och Natur ännu wero Ett", (S. 22 och S. 54), att den följsaktlingen ej wetat det minsta af den sanna Guden, ej erkänt Gud i Naturen eller åkädat Naturen i Gud, utan egentligen endast tillbedt Naturen. Detta, klart betraktadt, wäre redan

i och för sig hself ej gerna tänkbart, då man i allmänhet icke lätt kan antaga, att willfarelse gått före sanningen, som också motsäges af alla historiska wittnesbörd, alla gamla traditioner och häfder. Det hänter wäl snarare vår tids Physici och Nat: rphilosopher, att de forlora Gud i Naturen, så att för dem båda bliwa Err. Var förfata:e hself talar på ett ställe helt tillfalsligtvis om "ewige Naturlagar", ett talesätt, som wäl kan ursäkta hos den egentliga Physikern och den vanaiga Naturphilosophen, när det skäl nämnas, som, då vi en gång antagit och forutsatt Naturen, framträder och erkännes såsom sika nödvändigt med henne; men hvilket talesätt borde uteslutas från uttryckets neggrannhet i urhistoriska forskningar. Det som uti Naturen kan kallas ewigt, bör ej sökas i lagarna, utan just i det, som är höjdt öfver lagarna, och just derigenem gifwer sig tilläts nu som ett fritt Gudomligt. Men om Författaren verkligen skulle anse Naturen hself för ewig, så ønskade jag nog, att få weta, huru han hunnit till denna märkvärdiga kunskap. I gamla tiden äger den aldeles icke rum, denna förvärling och hopp:älning af Gud och Natur, som F. r. fattaren antager, icke ens der, hvareftest Naturaismen är förherrstende. Ganska bestämdt kan i de gamla hedniska religionerna begreppet om den sanaq, eller för att rätt skarpt beteckna det i motsats af naturalismen, en öfverlännlig, öfver Naturen upphiftad, eller metaphysisch Gud urlikas och undantagas ifrån de polytheistiska tidaugningarna och den mythologiska omgifflingen. Här är den enda skillnaden att i några bland heddendomens systemer, såsom det Indiska, Persiska och Chinesiska, till någon del äfven det Egyptiska, som i detta hänseende utgör öfvergången till Grekiska mytolgien, det metaphysiska begreppet om Gud, eburu wanstälde det än sedermore på polytheistiska vägen må hafwa blifvit, liggwäl på wiht sat bildar det Helas kärna, själ och medelpunkt, des början och högsta spets; då det twortom uti Grekernas och de med dem bes-

slägtade Folkslagens hedendom i det hela genom mythologien fullkomligen beträffes och förmökas, och blott på wihsa särskilda ställen, som i synnerhet uti mysterierna, äfven här och där utom dem, men också i sådant fall helt omistkänneligen, frambryster. Hwad Grekerne beträffar, så lär detta ej behöfva vidare bevis efter Creuzers stora forskningar. Allmänt bekante och för Allas ögon ligger det fullkomligen metaphysiskt sätt, på hvilket den högste Guden karakteriseras i de Indiska och Persiska heliga böckerna. Enligt dessa grunddrag blifwer det lätt, att afgöra, huruvida de andra gamla folkslagens religion mer höra till den ega eller den andra cläßen. Myare Critici säga, att Moses' Jehovah är blott en Judarnes Nationalgud; men hselfva blotta ordet är på metaphysiskt sätt bildadt; (det Indiska: Suayambhu torde ur alla gamla språk närmast svara deremot); detta bekräftas ännu mer genom andra Mosaiska beteckningar af samma Gud, som t. ex. Den, som heter "Jag är" sänder Moses, och "Jag är den Jag är"; så att detta namnet Jehovah efter hela sin ordbildning ej kan betyda något annat, än den, som var till och kallades till nemligen icke blott i obestämdt, allmänt Warande, utan Tillvarande d. s: Uppenbarade sig. Detta syraformiga (*tēt̄gāy yāp̄-uārōv*) och hemlighetsfulla namn uttrycker dersöre företrädesvis Uppenbarelsens Gud, hwarz för också det äldre Latiniska Kyrkospråket i Vulgata alltid har öfversatt detta ord med Dominus. Att äfven i historiskt hänseende Jehovah enligt Moses ej är blott en Nationalgud och ej blott Judarnes Gud, är tydligt genom Noahs välsignelse, der det uttryckeligen säges, att Jehovah är Sem:s och hans stams Gud (Elohi *); det är med andra ord sagt, att de

*) I den vanliga, Protestantiska, Tyska bibelöfversättningen är detta origligt gifwit, helse Guds båda benämningar, mellan hvil-

från Sem härstammande folkslagen ej åro utan kunschap om den sanna lefsvande Guden. Man är väl ihynnerhet berättigad, att härvid bland annat tänka på de från Sem härstammande Perseerne, hvilket religion i den Heliga Skrift alltid med så stor omsorg och tydlighet följs ifrån den egentliga afgudadyrkau, och om saken tages noga, aldeles icke kan räknas till hedendomen, då Perseerne fastmer moro sjelfwe uppfyldre af samma affsky mot Egyptiernes sideriska afgudatjänst, som äswen råder i Bibeln, så att det nästan är för litet sagdt, när en snillrik Engelsk Lärd ganska träffande kallar Perseerne hedendomens Puritaner. I Noahs wälsignelse utsträckes till och med Den- na wälgerning af den sanna Gudens kändedom ännu mycket vidare, då det onekligen i samma hänseende sätges om Jafet, "att han skall bo i Sems hyddor;" hvilket också ritligen gått i fullbordan, i nyare tiden, hos de mestadeles från Jafet härstammande Occidentaliska nationerna. Man måste öfwerhuswud aldeles icke haftwa gifvit akt på eller ock aldeles icke haftwa förstått den första allmänna, urhistoriska delen af Genesis, om man i detta hänseende will förebrå Moses någon intolerant National-infränkthet. Det skall twertom wid närmare undersökning blifwa tydligt, att just Moses gifwer oj den rigtiga och rena ideen om Urverldens enkla Naturreligion, som funnits före Judendomen och skiftna lagens religion, och urur hvilken all hedendom uppkommit.

Det, som egentligen innestänger och hindrar Författaren wid hela denna frågan om res-

ka Vulgata på alla ställen ganska noggrannt följer, godtyckligen här blifvit i omvänd ordning ställd, ja att det nu heter: "Prisad ware Gud, Sem's Herre", då i grundtexten likwäl står: "Praisad was re Jehova, Sem's Elohi", genom hvilken omställning den djupare betydelsen aldeles går förlorad.

ligionens ursprung samt ursprungliga beskaffenhet, är den till sin upplösning wiserligen ej obetydliga svårigheten, som han mycket wäl känner, huru ideen om den sanne Guden först funnat komma till mänskan, och i allmänhet uti henne. Och som nu Författaren bland de flerkaldiga försöken, att bevara denna fråga, äswen bland de öfriga, som alla synts honom otillsfredsställande, nämner, (S. 58 och 59) hvad jag påstött i ett äldre Werk (Weber die Sprache und Weisheit der Indier), nemligen, att upplösningen endast genom en omedelbar Up-penbarelse kan ske; så will jag bemöda mig, att i korthet rätt beständt förklara mig häröfwer. Ty detta är i alla häckelser en bland de punkter, hvarvid den urhistoriska forskningen oundgängligen råkar i kontakt med Philosophien, en kontakt, som Författaren wäl heist will gå förbi, men i denna sednare delen af sin Skrift på intet wis förmår, att undandraga sig. Och så snart det är en fri, lefsvande Philosophi, ej en sådan, hvilken uppreser ett system af abstrationer, så är det icke heller begripligt, huru denna Philosophi i minsta män skulle kunna haftwa en stärkande inflytelse på den urhistoriska forskningen, hvilket Författaren med skäl wäl endast kunde befara af den andra Philosophien, som fastnat i ett wist system och snärt sig i abstrationer. Ungefär följande förklaringssätt åga rum, huru ideen om Gud uti mänskan upplemit. Har denna idé af förnuftet genom sig sjelf blifvit alstrad och frambragt ur det egna Jaget, så är ursprunget af ideen om Gud äs-wenledes straxt igenom sig sjelft förklarat; endast Guds tillvarelse utom ideen är då oför klarlig; men denna idealistiska svårighet, som utomdeß på intet sätt af Författaren menas, lemne vi här derhän, emedan den i hela sin frönghet också blott af så speculativa Tänkare verkliga hyses. Desto allmännare utspridd är den mening, som låter Natur-mänskan genom ideligen sunliga förmömmelser, bilder och känslor, hinna till begreppet om Gud genom en smäningom timmad stebring, rensting och

förfining då det i och för sig själv framträder som ett sammansatt begrepp, men som tillfäl-ligt föranledt, hvad deß upprinnelse beträf-far; hvorigenom det förlaktigen förlorar all realitet; till hvilken sedan äsigt Författaren, tvärs närmia sig uti ett hänseende, hvorom wi få tala längre fram, churu han i det hela med-giswär äfwen detta förklaringsfåtts otillräcklighet. Det är också i sjelfva werket endast en fiktanka, som, när den på nära håll granskas, icke tydligt och begripligt kan uppsat-tas, ja i allmänhet ej tänkas. Enligt den bäs-ta tydningen, den fördelaktigaste utläggningen, kunde det likväl möjligisvis endast förklaras som ett Återfinnande, ett småningom werkfält Framträdande af ideen om Gud, hvilken i så-dant fall förut måste hafta legat i människan. Och just det ligger till grund för den tredje ä-sigten, hvartill vi behålle oss. Hwad wi kal-le förfukt, och andra dylika egenskaper och krafft-er, som wi hos människan indele och asdele, så äro de just aldeles intet annat, än indel-ningar och egenskaper på ytan af människans ytre phänomen; deremot, enligt sitt samma in-re wäsen, består människan endast af twegge-handa, Ande och Själ, och människans wäsen består just deruti, att hon ej är blot Ande, utan en Ande, som är förenad, och Ett med Själen. Om nu såväl Anden, som Själen, ur-sprungeligen ej kunnat hafta något annat föremål, än Gud, om Han är hvorje Skapad Andes för-ste tanke, och den med känslor begåfwade Sjä-lens ursprungliga föremål; så måste ideen om Gud betraktaas såsom hos människan medfödd och infödd; och nu är det ike mer osöktaligt, huru denna ideen hos henne kan utvecklas, och äfwen på ytre vis föranledas och återfrankat-las, då den redan ursprungligen ligger uti hen-ne. Denna återuppväckelse blifver alltid möj-lig, churu förströdda och förvirrade än Anden och Själen kunnat vara, när de genom andra och ytre föremål blifvit hänsölda; just emedan den tanken, som åter skall framkallas, för både war den första och ursprungliga. Wäl

kunde man, i Platonisk eller dylik mening, hec-ka benämningen: hågkomst, för ett sådant åter- uppväckande af ideen om Gud, som är mennis-kan medfödd. Men denna hågkomst förelife-wer ofullständig, så länge den ej är mer än det, och blot en aning, liksom uti en bild, af det, sem den ville omfatta; och ett stort svag-är alltid zwar mellan denna aning och det o-medelbara förnimmandet, som ej kan se eller förklaras genom annat än föremålet hels, Guds verkliga widrörande. Och hvarsore skulle det-ta, churu upphöjd öfwer det jordiska finnet, ej äfwen i sedanre tiderna vara möjligt, om det från början varit det? Men emedan detta in-re, det Ewigas Uppstrålande träder utur all tid, och det Gudomligas omedelbara förnimelse på engång är till uti sin Helhet, hastigt och plöts-ligt, liksom ljungelden tändes för vårt kropps-liga öga; så fallas den: Upplysing, i likhet med Ljugets första framträdande uti sin Skapa-re-skimaga i Naturen; och just det, att all kunskap om Gud beror på omedelbar Upplysing, är den grun iots, hvilken i denna äsigt upp-ställes. Är nu med denna Upplysing förknip-pad någon yttre rigtning och werkning, någon kallelse som Sändebud och gudomlig besäll-ing, så är det detta, hvilket i närmaste me-ning kallas en personlig Uppenbarelse, och till-egnas Förkunnarene och Stiftarene af den samma religionen och lefvande kunskapen om Gud. Men Tron består deruti, att man sluter sig till en främmande Upplysing, uppfattar och fast-håller densamma. hvilket ej är tänkbart utan all egen och inre Upplysing, om Tron ej skall blixta något blot yttre, så att endast bokstäf-sen tanklost sätges efter, och således egentligen all inre öfvertygelse saknas. På detta vis fö-res allt tillbaka till grundsatsen om Upplysin-gen, jasom första källan till kunskap om Gud; och i det hoppet, att denna förklaring nu lär vara tydlig och bestämd nog, will jag, till än-nu fullständigare förebyggande af alla missför-stånd, lägga till: att förlaktigen, enligt denna grundsats, Metaphysiken är en helt och hållit

empirisk och positiv wetenskap, "som icke kan meddelas dem, hvilka sakna erfarenhets-ideen om densamma. Detta får likväl uppfjutas till en annan widare utsörd framställning. Här må wi blott på den ursprungliga religionens beskrifvenhet använda, hvad wi nu nu som grundsats uppfästl. — Jag antager En ursprunglichen god och sann religion, uti mycket vidsträckare betydelse, än Författaren; och nu lär utan svårighet kunna förklaras, huru jag kunde påstå, att den ursprungliga och redan hedendomen, som vi nästan öfverallt finne endast fullkomligen wanlägtad, varit den sanna Naturereligionen, som erkänner Gud i Naturen, men städare Naturen i Gud, utan att deraföre "hålla Våda för Ett." Och just detta var den Upplysning, som Urverldens Helige ägde, och som Moses åsven tillkrisvit personligen Madre ibland dem. Om man nu blott fasthåller denna guddomliga Upplysning, så kan man åsven derjemte rätt gerna låta gälla såsom underordnad, en annan naturlig Upplysning, nemligen den "inre naturens instinkt" (sid. 59), genom hvilken Urverldens menniskor, (emedan de hälften ännu stodo i en närmare och innerligare psychiske kontakt och förbindelse med Naturen, och till följd häraf, — ehuru saknande våra maskiner, rön och beräkningar, wistte hvarje handa om Naturen), fullkomligen klart insågo och helt lätt handterade och använde, hvad wi med alla våra cakuler och verktyg ännu icke förmå, att just alldelens riktigt behandla. Som alla Naturkunnighetens analogier och så många historiska fakta, som ejest torde vara alldelens förklarliga, tala till förmån för denna hypotes och den högre, psychiska åsigtens tillämpning, så framträder den blott som en skeptisk godtydlighet af Förf., att han så utan widare omständigheter vill kasta den åt sidan (sid. 59).

(Gottl. e. a. 8.)

N e e n s i o n:

Freyas Altare. Lustspel af Adam Oehlenschläger. Översättning. Upsala, Palmz blad &c. 1821. 177 sid. 8:o.
Oehlenschläger, så många gånger han än

uppträdt på den tragiska banan, har icke författat mer än enda, för theatern bestämd förf. med i. I fall man läst hans St. Hans Aftenspil, och känner hans Aladdin, var det lätt att förutse, att han åsven på denna väg ej skulle mislyckas. Verkliggen träffar man också här en högst angenäm och nöjsam läsning, full af lätt och godt föamt, ehuru väl icke af det högre poetiska slag eller det djuptträngande humoristiska, som man finner hos Tieck eller Jean Paul. Charaktererna äro icke alla originaler, men mestadels rätt löjliga, ihynnerhet har det fröjdat Rec., att det älskande hufwudparet ej, på vanliga sättet, är ett var sentimentalata ledsvamma hufwudhängare, män- och sjärnbefäddare, utan ett muntert, lefnadsfullt par. Intrigen är väl inpecklad och temligen konstigt sammanfogad. — Översättningen, gjord ester andra originalupplagan, är icke mislyckad. Det enda, som vid omflyttningen gått förlorade, är något i Skots mästarns rote; då han i urkrisiten alltid myttjar ord, som sluta på else, hvilket gör en komisk verkan. I swenskan var det ej möjligt att alltid återgöra det. Men detta hade sålunda kunnat hjälpas, om Öswers relat låta den gode Skolebolderen vara Dansk och både sälla sitt språk, hvilket väl hade gjort en dubbelt löjlig verkan. Hans Carmen är försöfrigt skickligt översatt, men di öfriga sångerna temligen illa: det är dock samt, att de i originalen äro inga mästerstycken. — Bland de här uppträdande personerna är Öswerte Hjelmen af de mest komiskt fräckfulla; åskaren Guislielmo, är såsom vanligt lättinnig och flyttig, men Förf. har gifvit honom poetisk vdet, derigenom att han gjort honom till konstnär. Lisefa är fra Geldschlingels i grunden ingen mycharakter, men genom sitt sublimt-romantiska språk erhåller hon ett väist ykligt attribut. Så åsven med de öfriga personerna: — uppsättningen icke my, men i formen och omvälvnaden var Förf. försiktig att gifwa retelse och anhet åt samma personnager, som annars hvar ofta, under standigt ombytta namn, wantrida ut och in på de första Europas komiska theatrar.

Svensk Literatur - Tidning.

No 35.

Måndagen den 27 Augusti

1821.

Recensioner:

Attila, Hunnernes Konung. Romantisk tragedi i fem Akter af Friedr. Ludw. Zach. Werner. Översättning af E. W. Djurström. Uppsala, Bruzelius, 1821, 178 sidd. 8:o.

Detta är det tredje städespelet af Werner, som vi nu i svenska översättning åga, sedan vi föret af särskilda översättare emottagit Dalens Söner och Martin Luther. De Schöneter och fel hvilka man hos denne författare ömsjewis beundrar och beklagar, igenkänner man äfven här. En allmän charakteristisk sammanlikning och kritik öfver Werners alla dramatiska skrifter skulle vara en afhandling, som man ej utan mycket intresse skulle lösa; men om äfven Rec. vågade försöka något dylikt, så skulle han förutsätta, hvad förmödligent blott få af denna tidnings läsare åga, kännesdom om alla Werners tragedier. Utomdeß behöfwer man ej frakta att föredömet af denne Skalds förvillellerse skall bliwa skadligt: man måste åga hans tanklyftning, man måste, liksom han, sitta på teatern af en wolkai, swäf-

wande mellan himmel och afgrund, för att befara att misledas af falska stjernor. Dersöre inskränker sig Rec. blott till några flyktiga anmärkningar, som närmast föranledas af detta stycke.

Werner har byggt sin theater ofwan mense-
lighetens boningskretsar, till hvilka wi nedse
swindlande, ofta längtande, alltid hänsförde af
de stora skuggor, som hemma, dystra och ti-
gande draga os förbi: wi känna att han förer
os genom ett landskap som är beläget midt
emellan Elysium och Stygens boningar, och i
hwars skumma parker gigantiska målnader
wandra. Ofta träder os förtroligt till mötes
en huld gestalt, som wi igenkänna från barns
domsdrömmarna, men då wi wilja sluta honom
i våra armar, bortflyter han lixt en dunke
bild, och i stället står för os, af den lefvande
de skepnaden allenast öfrigt, benraglet af ett
abstract begrepp. Härmed mena wi ej, att
de Wernerske hjältarna skulle sakna individuelt
liv; twerton Werner äger få medtäflare i kon-
sten att framställa så originella, så skarpit bes-
krämda charakterer: men i deras bröst klappar
intet rätt menskligt hjerta, de äro warelser
från en annan värld, hvilka wi ej känna och

som helsewa icke tydas vara egentigt hemmaz
skadda i vår.

Lifvet framställer sig för Werner, i en-
lighet med en urgammal mystiskt orientalistisk å-
sigt, såsom ett affall från gudomen — det är
blott sålunda ett, i sig helseft, ändamålsöft spel,
hwilket man gör väl att få fort som
möjligt förförlita. Efter denna åsigt handla de
ledande af Werners hjälter och då de hand-
la för detta lifvet, är det af en incon-
sequens, för hwilken de ej helsewa gjort sig
reda. Denna inconsequens trox Rec. sig så-
lunda hafwa fattat. Werner är egentigen till
sin innersta själ en perfekt Sofi, en selt, som
antingen nedsjunker i en död åskådning, eller,
då de fallas till werksambet, våga tro sig
berättigade att utöfwa Förflyttnings kall, att
länska werldsordningen till det mål, som de
anse för det högsta, och för att uppnå det,
hjerft öfverspringa alla erkända pligter, alla
af gudomlig och mensklig lag erkända före-
krister, såsom underordnade det större syste-
till hwilket de sträfwa och för hvars winnanz
de de äro färdiga att begravsa en hel werld.
Och detta syste — hwad är det? Återsörenin-
gen med Gudomen, med urhuset, med för-
störande af alla former, af alla sinnliga up-
penbarelse-sätt. Men Werner är tillika Chris-
ten, och denna handlingsgrund är för Chris-
tendomen främmande. Hemödandet att för-
sika dessa båda åsigheter har förvillat hans in-
billning, beröfpat honom den ure klartheten
och störtat honom i ett haf af motfagelser.
Stor och herrlig är Werner öfverallt, så län-
ge han ärnorjer sig, att blott måla menniskor;
men hans hjälter skulle äfven vara mer än
menniskor, apostlar från en högre werld, sän-
de att krofa det redan beståndande, utan att
derför gifwa os något annat i stället, än an-
visningen på ett dunkelt total-lif, fröjdloft och osä-
kerhet för hjerta och sinne. Derför framställer
sig lifvet för honom såsom en lång convul-
sion; derför igensinner man i hans hjälters
handlingar så mycken kramp och öfverspänz-

ning; derföre står så mycken enatur tillförs-
vans, med så mycket samit högt och beundrande
wärde, som i trots af hans förmögelser må-
ste gora denna skals namn odödig.

För en författare, sådan som Werner,
vöste jádes Attila vara ett ganska tjenligt
ämne. Här uppträder denna Veridsstormare
med fast öfvertygelse och klart medvetande
att han är ett Guds redskap, en Herrans
Gifel, för att straffa och intota det enda på
jorden. Sådan var ungefär den föreställ-
ning, sem hans samtida hyste om honom: för
bonom helse torde väl hans bestämmelse marit
mera dunkel. Rec. någar icke afgöra, huru
wida den tragiske Attila skulle wunnit, om
hans häraekter blifvit negare hälften efter his-
torien, eller så som den här är tecknad —
med en tillblandning af kanske oft för mycken
sentimentalitet. Det är sannt, han visar sig
i detta drama oöblideligt sträng i allt hvad
han anser för rätt; men han har äfven här
antagit en romantisk wekhed, han visar drag
af ömhet, medlidksamhet, hevaleri, som man
ej väntat af Attila. I förbigående göra wi
här den anmärkningen, att Werner gifvit
Hunnerne den göthiska mythologien, och att
han skilrar dem i allmänhet såsom Göther,
endast något råare; — en framställning, som
ur en historisk synpunkt, torde vara mindre
rigtig, eburuwl vår känuedom af detta folks
ure lif ej är tillräcklig att gifwa dem någon
bestämd form. Mera trogen tyckes dock den
bild vara, som Fouqué, i fjerde delen af sin
Altstäfisischer Bildersaal, lemnar os af denna
mongholiska stams krig, seder och lefnads-
sätt. — Förträfflig är deremot Werners mål-
ning, af det urartade romerska hofvet, des
outsägliga lättförmögenhet, seghet, högmod, slaf-
sinne, — allt efter omständigheterna. Men
dessa teckningar äro så skarpa, att de flesta
personer öfvergått till caricatur. Så Hilde-
gunda, en burgundisk prinseffa, hvars fäders
nesland Attila härjat, hvars älfare han hals-
huggit; nu smyger hon sig lömst i hans spår,

raddar hans lif på lagtfältet, för att bespara sig den njutningen, att midt under brudnattens salighet bereda honom en neslig död. Gräsligt — men Werner har icke stannat härvid. Själf wigid åt de Underjordiske, will hon, sikt en satanisk engel, äfven moraliskt föderfwa honom, för att höljo af öfylldigt blad sända honom åt asgrundens. Hela hennes warelse är fullkomligt convulsivit; hon förs mår ej engång höra namnet af huset, utan att fälswa, ej, utan att falla i manmekt, uthärdas åsynen af Biskopp Leo. — Såsom en motbild till henne är Honoria tecknad; — denna Honoria, som, enligt historien, med de nedrigaste ränkor lockar Attila till Italien, framstår här såsom ett helgon; mellan henne och Attila uppstår en plaronisk, öfversinnlig kärlek, hvilken måste förekoma os högst onaturlig. För öfrigt har Förf. i henne, liksom i Australis i Dalens Söner samt Theresē i Martin Luther welat visa det heliga, sådant det uppfattas genom aningen af det rena, skuldlösa, obestäckade sinnet. En ny likhet med Der Alte von Carmel finna wi i Biskopp Leo, och hans lärja, som egentligen är den esoteriska i alla Werners stycken, att äfven det schönaste på jorden bör och måste förgås, för att i fullkomlighetens land präktiga uppblomstra.

I hänsyn till compositionen, är Attila, enligt Rec:s öfverthygelse, det mest theatraliska, det renast tragiskt anlagda af alla Werners sorgspel. Härifrån måste wi dock undantaga den sista Akten, som är i hög grad förvirrad och onaturlig. Ty hvad betyder här Leos och Honorias ensamma nattliga gång i Attilas läger; huru är det tänkbart, att de, twenne främlingar, skulle insläppas i Konungens eget tält? Leo, som har en prophetisk gäswa, uppmanar Attila att döda Hildegunda, som står färdig att fälla bilan öfver honom, dock utan att nämna orsaken. Attila vägrar det — och då hans nefande är väterkalleligt, föreställes det såsom en lyckligt öfvervunnen

pröfning af Gud. År det då syndigt att fångla en mifdådare — det var ju icke nödigt att strax nedergöra den förfärliga mörderkan? Man hade ju kunnat gripa henne och ransaka derom. Utomdeß är Leos språk så kraftigt, eldig, och så heligt bedyrande, att det synes vara orätt att äfven till ett förmant gudligt bedrägeri nyttja sådana talesätt. Mellertid framstötter Hildegunda med bilan i handen, och medan hon slagtar sin herre och make, ställa sig Leo och Honoria på sidan och sjunga frödepсалmer.

Då handlingen hos denne skald mera föregår i det inre än i det yttre, så är hans diktion här, som annorstädés, energisk, framstörtande i korta satser, stundom blott i afbrutna ljud: — det är ett helt och hållt lapidiskt språk. I Wanda, ett af hans sista skådespel, har detta helt och hållt öfvergått till förstening: alla Werners skådespel äro till häften mimiska och fördra således goda skådespelare, då det mestta mera utföres genom åtbörsder än ord. Rec. har nyligen sett anmäldt ett nytt sorgespel af samme skald: Die Mütter der Makkabäer, och wore högst myftiken att deraf erfara, i hvilken form denna alltid märkvärdiga Genius nu uppträder.

Rec. kan angående denna öfversättning med tillsörsigt yttra, att den är en god och trogen tolkning, sedan han jämfört ungesär hälften deraf med originalet. Denne öfversättare har riktig förtäckt urskriftens mening, hvilket icke alltid kan sägas äfven om våra bättre öfversättare. Blott på ett ställe har Rec. blifvit varse ett egentligt misstag: sid. 34 läses: Får jag dig bitka: i orig. Darf ich dir bichten; men Rec. förmodar att Öfvers. i sin handskrift skrifvit eller welat skrifva: Får jag mig bitka. — Sid. 13 finnes ett annat missförstånd, som mera ligger i meningens än orden:

Afgrundens andar hörde min bön!

Ty ur mörka djupet,

Blodiga svarta,

Kommo de och tjöto:

"Attila är din.

Attila är din, ej vår! Ty du är
vår". — Så genjöd
Den svarta natten! Jag gick bort, ljusť
ljugnad.

De twenne sista raderna heta i originalet:
"Ist Dein, nicht uns er"! — Klang
Die Mitternacht zurück! — Ich schied
von dannen — ruhig.

Här betyder ruhig helt annat än ljusť lug-
nad: det var ett förfärligt lugn, som det
också strax derefter förklaras. Ljusť är såle-
des ett tillögg, som alldeles förderfwar me-
ningens.

Sid. 36. yttrar Leo, att kärlekslagan emellan
Honoria och Attila upptändes

När uppå dig och Attila Gud tänkte,
Och denna tanke blef ett ewigt lis.

I originalet:

Entzündet ward sie (die Gluth)
Als Gott den Attila und dich gedacht,
Und der Gedanke Leben ward auf ewig.
d. w. s. när Gud tänkte detta älfande par
och denna tanke blef lis, handling, skapelse.
Detta är något annat. Af sådana smärre miſ-
tag skulle flera kunna anföras. Så mycket
dock Öfvers. sträswat efter mechanisk trohet,
så har dock uttryckets åther, för att så säga,
på många ställen bortdunstat: i synnerhet har
declamationen i svenska tolkningen mycket li-
dit. Werner är, såsom bekant, en för-
träfflig declamatör, och hans verser äga ej
blott en stor rhythmisck correcheth, utan tanken
är liksom symmetriskt gjuten i formen, så att
alla cadenser, tonfall och öfvergångar hos ho-
nom är högst betydande. Wäl skulle Rec.
tycka, att det stundom warit mera tjenligt,
att låta de Hunniska och Burgundiska hjeltarne
wid lyriska tillfällen hellre begagna sig af wå-
ra göthiske versarter än af de provençaliska och
senare italienska; men såsom sådana är de
förträffligt lyckade och Öfvers. har äfven be-
römligt bemödt sig att äfwen här efterbildat

urkiften, som öfvergår än till Ottave än till
Terze Rime, än till Sonetter. Men då
Hildegunda, i första samtalet med sina Jung-
frur, hvaruti hon förklrar sitt ewiga hat till
Attila, utför sin gräsliga berättelse i idel
afsonancer på u, så har Öfvers. antingen ej
märkt det, eller icke kunnat åstadkomma det.

Slutligen följer såsom prophycke, ett frag-
ment af en scen, som hör till de mest lycka-
de i detta sorgespel:

Attila.

Jag är bewekt! — Nu är det tid att döms
(högt.) ma!

Framropen den, som klagan har, att jag
Må dömma honom efter Wodans wilja!

Förste Druiden (ropar högt).
Guds gissel håller dom! — Framträden hit! —

Attila (till de fångne Hunnerne).
Hvar togos (togens) I?

En Fånge.

På Catalauniens fält!

Attila.

Vi stridde manligt der!

Fången.

Ja, ädle herre!

Attila.

Ha'n I fått sår?

Fången.

Ja, alla! — Blott de tre
(pekar på tre fångne Hunner).

Fegt sine sköldar kastade och gäfwo

Öfwerwundne sig åt Romarn!

Attila (till de tre Fångarna).

Ur det

Wäl sann? — I tigen? — Åren I wäl Hunner?
(till några frigare, pekande på Hunnerne)

Der! Piffen deſha tre och jagen dem

Till Romarns läger! — Der sik afwel duger!

De tre Fångarne (föras ut).

Attila (till de andre Fångarna).

I andre! Minnes, att I ären Hunner;

Gå, hemten åter in hwad I försunmat!

De andre Fångarne (gå).

Attila,
Nu will jag dömma!

Förste Druiden (högt).
Hunner! Fram till doms! —

Attila (högtidligt).

Gen åt mig Wodans svärd!
(Sedan han tagit Wodans stora svärd af den
trigarn, som bär det.)

Du, Gudars fader!

Förlåna mig rent sinne, ljusa blickar,
Att väga, som jag en gång vägd shall blifwa! —
(han sätter sig på en sten; till den förste Druiden)

Hvem är anklagad?

Förste Druiden.

Romarslaven Cajus.

Cajus (infördes fängslad).

Attila.

Hvad är ditt brott?

Druiden.

Han smädat dig, o Kung!

Attila.

Ej slafwar kunna prisa eller smäda! —
Han ware fri! — Och kommen mer ej fram
Till mig med sådant lappri!
Cajus (blir löst ur bojorna och går).

Druiden.

Krigarn Euno,

Som har försämdat alla Gudars Gud!
Attila (till Euno, som fängslad infördes).
Jag känner honom, han är än en yngling;
Hans mun har smädat, men hans tappra arm
Har dock i mången blodig strid tjent Gud! —
Gå, du är fri!

Euno (lösas ur fjettrarne och går).

Druiden.

Hvad! Gudsförsämdarn?

Attila.

Prest!

Du smädar helsel, ty kan den swaga menn'kan
Förlata — skulle Gudarne det ej? —
Dock widare! —

Druiden.

En qwinna, som besunnits

Med äktenskapsbrott. —

En ung Hunnisk qwinna (infördes fängslad).

Hennes mor (söller henne, dock utan bojor).

Attila (till den unga qwinnan).

Har du walt friwilligt?

Den man, med hvilken äktenskap du ingått?

Den unga Quinnan.

Jag twungen blef!

Attila.

Af hvem?

Qwinnan.

Utaf min mor!

Attila (till quinnans mor).

Hvad! har du gjort det?

Modren.

Jag det ej kan neka!

Attila (till några trigare).

Gän! Fören äktenskapsförbrytarn hit!

En ung Hunner (infördes, dock utan fjettrar).

Attila (till den unge Hunner).

Säg: kände du den man, som du wanärat?

Flera trigare.

Han war hans wapenbror!

Attila.

Med klubbor slän

Till döds den bos, som wänskapen ohelgat! —

Du unga qwinna! Du är fri! — Du albrig

Var med den man förent, som du ej walt.

Till Romarns löger pisen hennes man,

För det den swage ike wunnit kärlek,

Som mot den starke blott är huld och wänlig! —

Men modren dränkas skall, ty det är mörre

Ån mord, att twinga sinnet grymt till det

Som är det fulla liswets fria spel! —

(Under detta tal losas bojorna af den unga Quinnan, som går; deremot blifwa hennes mor och den unge Hunnen fängslade bortförde.)

Druiden.
Den unge Ulf, som förfört en jungfru!
En Yngling och En Flicka (införas;
ynglingen sjettrad, flickan fri).

Attila (sedan han strängt betraktat dem begge; till Druiderne).
Han ware fri! ty han är den försöde! —
Gen flickan döden; hvarsför skall hon lefwa,
Då oksulden, des lefnadsblomma, wiñnat!

Druiden.
Den swaga flickan!

Attila.
Att sin renhet skydda
Är qwinna stark! — Hon brottslig är! —
Flickan (faller glad om ynglingens hals).

Du seästes!
Ynglingen (till Attila).
Låt mig få dö för henne!

Attila (till begge).
Waren frie!
Naturen er förent! — Attiliens aldrig,
Men föden åt os hjeltesöner! — Gän!
Ynglingen och Flickan (gå glada
arm i arm, sedan ynglingens sjettrar blifvit lössade).

Druiden.
Vanswingarn Vladimir!

Attila.
Hwad! Åfwen han?
Druiden.
För det han mened swurit!

Attila (med fasa).
O, I Gudar!
Vladimir (blifwer fånglad införd).

Attila (röd till Vladimir).
Och du har gjort mig det?

Vladimir (faller ned för Attila och omfannar hans knän).

Attila.
Min Kung och far!

Jag älskat dig som son, och jag med glädje

Säg dina bragder; men bländ rivingssverk
År mened swartast, tri i sanningen
Framstrålar mildt det evigt klara ljuset!
Säg — är du brottslig?

Vladimir.

Ja!

Attila.

Omsamma mig! —
(sedan han djupt röd omfannat den framför honom knäböjande Vladimir, till krigarne).

Nu — låten hästar sönderslita honom!

Vladimir (föres ut).

Attila (ser efter honom med den djupaste smärta).

O! Det är svårt att vara Domare!

Druiden.

En brodermördare!

Attila (springer röd upp).

Nog för i dag!

(räcker Wodans svärd tillbaka åt krigarn).

Tog Wodans svärd!

(för sig.)

O! Jag slog och min broder! —

I. Bibliska Historier, såsom Inledning till Religions-Undervisningen för Barn; af J. Thonboe. Översättning, med Förbättringar och Tillägg, från Sjunde Danska Upplagan. Stockholm, H. A. Nordström, 1817. 116 sidd. 8:o.

II. Berättelser ur Bibeln. En Läsebok för Barn af olika ålder ochstånd. Förra Delen. G. Testamentet. Af Daniel Albr. Crantz. Översättning, 69 sidd. 8:o. — Sednare Delen. Nya Testam. 72 sidd. 8:o Stockholm, Nestius, 1820.

III. Valda Berättelser utur den Heliga Kristi. Till Svenska Värens tjänst om-
arbetade efter Johan Hübner. Sthm,
Elmén och Granberg. 1821. 171 sidd.
8:o utom företal.

(Fort. fr. N:o 33.)

På det Läsaaren må sättas i stånd att
dömma om den enka tea, som läder i dessa
tre arbeten, till Rec. Slutligen meddela en af
de kortare berättelserna.

N:o 1. Jesus en barnvän. — "En
annan gång födde några föräldrar sina barn
till Jesus, att han under händers påläggning
skulle bedja för dem och välsigna dem. Detta
förtrode Lärjungarna, emedan samtalens
derigenom blefvo afbrutne, och de wisade för-
äldrarna med snävor bort. Jesus märkte detta,
och sade: låten barnen komma till mig,
och bortvisen dem icke, ty sådana oskyldiga
warelser äro ämnade för Guds rike. Derpå
tog han dem i famn, lade händerna på dem
och välsignade dem". S. 73. —

N:o 2. "Barn hos Jesus. För lydiga
barn är vägen till inhämtande af det goda
alltid långt mera öppen, än för äldre per-
soner, hvilkas själar äro uppfyllda stundom med
fördömar, stundom med åtskilliga hindrande
böjelser. Jesus såg derför alltid med färdeles
kärlek och rörelse på små goda barn, och be-
wistade äfwen dermed, att han ej behöfde nä-
got yttre välide, icke ville upprätta något jor-
diskt rike, utan blott ntbreda nyttig kunskap
och ett Gud behagligt sinnelag. Det berät-
tas, att några personer hade burit fram barn
till Jesu, med begäran att han skulle bedja
för dem. Lärjungarne förebrände dem, som
barnen frambroro, deras dristighet i håeda ut-
tryck. Men Jesus, denne milde barnvän,
sade: låter barnen komma till mig, de äro
ju aldräckligast att blixta delaktige af det
rike jag stiftar. Jag försäkrar er, att om I
ej blixta dessa barn lika uti ödmjukhet och

hjertats oskuld, skall min närvaro föga gaga-
na er. Derpå wände han sig ned mycken
ömhett till de oskyldiga barnen, kyfste dem och
bad för dem. Hvarje godt barn hör, genom
föreställningen af Jesu kärlek, bewekas till
werkfull gentärlek mot Jesum". S. 15.

N:o 3. "Jesus välsignar barnen. Och
medan Jesus talade, hade man barn fram till
Honom, att han skulle lägga händerna på
dem; när Lärjungarne det sågo, afvisade de
dem, sem framsörf barnen. Men Jesus blef
deröfwer mislynt och sade till dem: låter bar-
nen komma till mig och förmener dem icke;
ty sådana hörer Guds rike till. Sammaleden
säger jag eder: hvilken som icke undfår Guds
rike såsom ett barn, han kommer aldrig derin.
Och han tog dem upp i famnen, lade häna-
derna på dem och välsignade dem". S. 139.
Jfr. Marc. 10: 13. Luc. 18: 15.

I. Skånska PalteBoken, Skånes Höfdingar
Längd samt uppgift på fordne Skånske
Prester, Embetsmän och Possessionater
af M. H. Sjöborg Professor i Historien
m. m. Lund, Swanborg & C.; 1814.
sid. 241—394. 8:o.

II. Anteckningar om Medeltidens Andeliga
inrättningar och Brödraskap i Lund, jemte
uppgifter hörande till Historien om det
ännu der bibehållna St. Knuts-Gillet,
på desf begäran samlade, af en Lagets
Bröder, M. H. Sjöborg. Lund, Vera-
ling, 1819, 39 sidd. 8:o.

(Fortsettn. o. slut fr. N:o 18).

En historisk schildring af medeltidens Gil-
len och Brödraskap i vårt fädernes land were
ett icke oviktigt bidrag till vår samhällsinrätt-

ning Historia. Kgl. Witterh. Hist. och Antiqu. Akademien har äfwen infsett det samma, då den för några år sedan utsatte en Prisfråga i detta ämne, fast utan påförsd. Det förtjener dock närmare uppmärksamhet, och materialer till denna vidare behandling saknas inte i de 2:ne Akademiska afhandlingar Dact. Fant utgivna under titel de conviviis sacris, svecissice Gilden, in Svecia. Ups. 1782, att ej förtiga de viktigta upplysningar, som kunna hämtas af den lärde Kosod Anchers wakta afhandling om gamle Danske Gilder och deres Undergang. Köpenh. 1780.

Det var i kalla Norden en sed från hednöhöf, att alla viktigare rådpläningar och afhandlingar skulle begynnas och slutas med Dryckeslag. Nedan i de hedniska Offergillen tömde man till Gudarnes, hjälters och afdöda vänners åminnelse, Bragazögaren eller Bragafull. Under Christendomen fortforo aldeles samma plägseder, med utbyte af Guds och Helgonens namn i ställe för Thors och Odens, men med bibehållande af inbördes pligter, som påminna om förfädrens fostkördalag. — Dessa Gillen woro dels andliga dels werdsliga, dels andliga och werdsliga tillsammans, deri dock sika, att de alltid woro förbundna med wiſa religionsöfningar. Intet dylikt samqväm gafs, som ej börjades och slutades med mäſor och böner. Efter de förste Christnes föresyn kallade sig medlemmarne inbördes Bröder. Inbördes kärlek, förfvar och hjelp woro deras pligter. Blef en broder förrättad eller underkastad olyckshändelser, späppsbrott, fångenskap eller armod, så war den ene pliktig att komma den andra till hjelp. Blef en broder sjuk, skulle Bröderne waka öfwer honom. Blef han död skulle de följa honom till grafwen och i deras gillen skulle mäſa läsas för hans själ. — För öfright meddeda dessa inrättningars statuter de bästa upplysningar om deras ändamål. I. Inledningen till St. Olofs' Gilles Skrä (cit. hos Anchor s. 12) heter det: "Fratres et sorores, notum sit vobis, istud convivium non causa petationis esse inchoatum,

sed ordine adjutorii et canone legis et justitiae, et ut frater fratri auxiliatur &c".

Dessa inrättningar äro i medeltidens handlingar kunde under mångfaldiga fast litrydiga benämningar af Convivia, Calendæ, Fraternitates, Sodalitates, Communitates. Wiſa af dem förvärftwade sig med tiden flera betydliga privilegier hos Romerska Stolen t. ex. om hela landet blefwe af Påſwen bannlyst, skulle dessa dock med vanliga ceremonier få begrava sina döda och hålla sin Gudstjent. Se ett Bref af 1527 rörande St. Peders eller SjäläGillet i Ragunda uti Jemtland hos Fant, l. c. sid. 34.

I bland de märkvärdigaste forntidens Brödraskap har St. Knuts Gille warit. Det har isynnerhet florerat i Danmark och Skåne, eftersom det warit infistadt till åminnelse dels af Kon. Knut d. Hel. mördad 1086 och canoniserad 1161, dels af denne Konungs Brorson Hert. Knut d. Hel. mördad 1131 och canoniserad 1170. Om det bekanta St. Knuts Gille i Malmö äga wi en fort Berättelse af W. Flensburg (Lund, utan årtal, som dock lär vara 1744) hvilket förråder wälment nit fast förga granskning. Viktigare äro sjelfwa Gillets Statuter (Gilde-Skrå), som Lagerbring intagit i Monumenta Scanensia. Om det ännu behållna Knuts-Gillet i Lund har Hr S. såsom gillets broder i denna lilla skrift No II. meddelat några underrättelser, och vid slutet, för ortens fornämkare, bisogat — som han säger — de minnesmärken, som ännu i Lund finnas qvar af fordnna Inrättningar, Kyrkor och Capeller, Kloster och Helgebands-hus. Här uppräknas ej mindre än 21 Kyrkor och 6 Kloster, hvilka i fordnna tider gåfwo anseende åt detta Nordens andeliga hufwudsäte. Främst ibland dessa står St. Laurentii Kyrka, nu varande Domkyrkan, hvars stora och imponerande byggnad af huggen sten började byggas år 1012 invigdes 1145 och har, enligt Förf. upp-gift s. 18, till sitt underhåll 142 $\frac{1}{2}$ hela Hemman anslagna.

G w e n s t

L i t e r a t u r - Z i d n i n g .

No 36.

Måndagen den 3 September

1821.

Hviver vår Historias begynnelse och Jordens
sista revolution såsom sannolik verkan af
en komet.

(Forts. fr. No 34.)

Men den Upplysning, som hos Urverldens
Heliga varit religionens källa, bör ännu nog
föllas från de till den Andra Verldsalderen ho-
rande egentliga Religioner-förkunnarnes och Na-
tional-lagstiftarnes speciella Uppenbarelse och
personliga kallelse. Märkvärdigt är det, som
i Genesis nämnes i korta antydnings rörande
några sromma och gudomliga upplysta Män ur
första Verldsalderen. Det första rent-historiska
ansörandet af detta slag, beträffar Enos, hvil-
ken först anropat Jehovahs namn, detta unders-
fulla och hemlighetsrika namn, "för hvilket al-
la knän böjas, som äro i himmelen och på jor-
den." I grundtexten, som bekant är, står:
"Uti hwars tid" Jehovahs namn först åkallades;
men eburu den som bestyr anordnandet af Vul-
gata, torde hafwa haft sina giltiga skäl, att
föredraga den läsarten, som personligen till-
skrifwer Enos denna nya och stora tilldragel-
sen, bönens uppfinning, eller hvad annat, som
dermed kan menas, så bewisar detta blott så myc-

het mer, att Enos derföre aldeles icke kan ans-
ses som en egentlig religions-stiftare, i sednare
betydelsen af detta ord. Moses sätter således
åldern af den rena Jehovah-dyrkan så långt till-
baka; men om Henoch (de nyare Österländnins
garnas Idris, och Indernas Kapila, som man
tillskrifwer den äldsta Indiska Philosofien, ännu
långt före den wanlägtade Mythologiens fulls-
ständiga utveckling, långt före det ganska sent
franträdda Vedanta-Systemet) — om Henoch,
som äfven är välkänd uti de andra Asiatiska
traditionerna, säger Moses: "Han lefde i *) Gud", och han nämner och uppärar tre gåns-
ger namnet Elohim, hvaremed i sådant sams-
manhang alltid antydes en egen gudomlig An-
delskraft och Upplysning, liksom äfven på en sedz-
nare tid den Undersulte Elias kallas en Elo-
him, så att det uttrycket: "Han lefde i Gud,"
wäl böst kunde så tydas: "Hans wandel war
uti kraften Elohim", — ifall man finge tillå-
ta sig någon liten omförsiktning. — Om Noah
heter det åter, att han fann nåd inför Jehovah

*) "I Gud", för att med ens uttrycka alla
betydelser af partikeln E h n N, nem-
ligen; Utur, Med, och Till Gud.

och sedan, att han lesde i Gud, eller som vi försökt, att gifwa det: "Hans wandel war i kraften Elohim." Hwad denge den Mosaiska Urverldens Helige beträffar, så förene wi os åter med Författarens theori. Han skiljer mycket riktig mellan det egentliga Uppenbarelsebegreppet och Urtdens blotta fromma Naturfänsta, och han bemödar sig, att på sitt eget vis förklära det förras uppkomst, hvilket hittills syns honom vara mislyckadt. Han ansluter då, att den förskräckliga händelsen, nemlig den sista jordrevolutionen, då Naturen visade sig så helt fiendtlig mot människan, genom fänstan af tacksamhet för frälsningen har ledt till föreställningen om ett Väsen, som wore högt öfwer Naturen, och aldeles olika med densamma; hvoraf sedan Uppenbarelse-lärkan alstrat sig. De Transyska philosophherande Torn-tidsforskarne härleda äfven all religions ursprung ifrån samma fasaz-wäckande Jordkatastrof, och låta den uppkomma från fruktan, och en genom förskräckelse upprestad fantasi. Då har Författaren mycket ädlare och djupare upptagit denna åsigt, när han lemnar förra andelen, ej så mycket åt häpnaden öfwer den förskräckliga naturhändelsen, som mer åt fänstan af tacksamhet mot den store Kändaren. Aldeles i sådan mening kan man wäl äfvenledes taga och förstå Noahs stora tacksägelse- och allmänna Naturoffer hos Moses; och onekligen måste den här i fråga warande faseliga naturhändelsen på hvarje handa sätt uppväcka, å nyo upplifwa, eller åt en ny syftning rätta religionen och fänstan af Gud; men ideen om Gud kunde deremot ej på detta vis först uti människan uppkomma, om den ej redan ursprungligen uti henne funnits. Men på intet sätt är det riktig, att wilja betrakta och uppställa såsom det Hela hwad som, i den äldsta religionens historia, och i frågan om dess ursprung och första utveckling, icke utgör mer än Ett moment. Den sistre, som af Moses nämnes i dylikt hänseende och under dylik beskrifning, är Melchisedek, hvilken, ehuu han

lesde i Abrahams tid, likväl framstår före hans kallelse, och således bör räknas till antalet af Urverldens förut nämnda Heliga, och just derigenom bildas en ny föreningspunkt mellan den folkhistoriska och den urhistoriska delen af Genesis (se ovan). Men ehuu han kallas den Högste Gudens Prest, med trefaldigt upprepande af detta egna gudomliga namn (El Eliun), och, såsom sådan, frambar för Abraham en förebild af det högsta oblodiga offret (enligt Urverldens fromma sed); så kan han, stände aldeles ensam och särskilt, likväl på intet vis, och likaså litet, som de förförtnämnde, tagas för en egentlig ny religions Förfunnare och prophetisk lagstiftare. Till denna class, som råder i den Andra Verldsdalern, hörer, utom Moses, framför alla Zoroaster; sedermere den Indiska Gautama, som den Anden heter med sitt historiska namn, — hvilket likväl hans religions talrike anhängare förvandlat till Budha, eller Sapiens, Intelligentia, verbum, — den Anden, som i Indien har förändrat allt, som har stiftat Mayas Philosophien, och gifvit anledning till Bezdantasyemet, såsom den förras motwigt, och jemnade ombildning af den gamla Läran mot den neologiska; vidare, Confucius och andra prophetiska National-lagstiftare ända ned till Muhammed. Alldagliga, vanliga menniskor woro deſa samtlige ej, utan Män, utrustade med utomordentliga egenskaper och gäſtwor. Men, om det blott varit en siderisk naturkraft, eller en elak och dämonisk andekraft, eller dock Guds Ande, kraften Elohim och Jehovahs Jesus, som drifvit dem, och hvarut de hafwa lärts och verkat, — det måste visserligen först undersökas och uppmärksamt öfvervägas; och onekeligen måste ideen om Gud först hafwa blifvit af helswa fullkomlig klar och säker, innan wi kunne finne skillnaden mellan sann och falk Uppenbarelse; hvilket här ej vidare kan utföras.

Sedan vi nu sett, på hwad vis Moses ansörer kunskapen om den sanna Guden, äfven

iden Första Werldsålderns urhistoriska tid och före Abrahams Folk och antydande hänvisar os verpå uti de fyra epochbestämmande punkterna: Enos, Henoch, Noah och Melchisedek; så wore här rätta stället att ännu säga ett ord om den uti Moses för handen warande naturåsigton, som den i synnerhet uppar sig uti hans heliga traditions urhistoriska del, uti historien om denna första tid, då ännu ingen skriften lag blifvit giswen, och man endast i naturuppenbarelsen erkände Gud, samt sådade naturen i Gud. Hos Moses, som det förstas af sig helskt, uteslutes hvarje slags Naturtjänst eller ännu mer Naturens tillbedjande; men detta hindrar ej, att ju hos honom finnes, och uttalas en ren wördnad för det Gudomliga i Naturen, och en ganska djup åskådning af alt hennes väsen, al hennes verksamhet, — en wördnad, som fortserar, att man med första uppmärksamhet fäster aseende på densamma. Om wi nu, rörande detta ämne, kaste ännu en blick på jordens Mosaiska bildningshistoria, så framträder hvarjehanden genast lust och beskrämt, men hvarjehanden annat, liksom icke fallan öfwerhuswud i Genesis, bestunes äfven i framställningen af Naturen och jordbildningen, blott järem i tyghet förutsatt, eller, liksom förloradt, endast i fort antydning undanställdt i balgrunden. Så t. ex. närmes allteig uttryckeligen och på vägget framlyftande sätt den första Lissfläkt, det egentliga Reella i i Naturen, lustens element, undantagandes, när Jehovah Elohim inbäler lissanden uti den af lera bildade Jordens Son (2 Cap, 7 v.) Lisså, i den ofwan commentirade 2 dra versen af Skapelsehistorien, kan man wäl under Guds And, som svävade på vattnet före den nya Jordbildungens början, förestalla sig ett naturligt medium för den gudomliga kraften och allmachten, uti lustens allmänna lissselement, såsom förberedande Skapelse-akterne af Naturens återfödelse, — helskt en alldeles loskal, och beständ, fullkomlig physisk gudomlig inflytelse här omtalas, och ordet Ruach רוח

utomdeß tillika betyder en Lissfläkt. Men i sjelfwa den Mosaiska Werldbildningen, och i allmänhet i hans framställning af Naturen, intager Ljuset första rummet, som vi redan tillräckligen ofwanfbre haft tillfälle, att antyda. Liksom öfwerhuswud i Bibelins lära och språk Nåden i Menniskan så ofta framställes under bilden af Ljus, så sildras twerton hos Moses och äfven hos Andra, Ljuset såsom det omedelbart Gudomliga, såsom en gudasänd ståle af Nåden uti Naturen, samt wordadt och uppställdt i första rummet, wäl icke i och för sig helskt, men som ett Budskap, en Förkunnare af Guds herrlighet. Uti den Mosaiska Werldbildningen är Ljuset det högre Jordlifwets första väckande och retande Princip, den store Återlösaren i Naturen, som, ljungande fram genom den gamla förvirringen, afföndrar och bildar ordning uti det, som nle tydigen och på varaktigt sätt blifvit feljt från hvarann. Uti första uppställningen (runden) af de Mosaiska Dagarnes Werk följa ne på hvarann efter Ljusets element, vatten, jord, och wärterna, som grönstende uppspirar mot Ljuset ur den af vattnet befruktade jorden; samtligene nära beslägtade elementer eller Naturalister. Elden nämnes aldrig uttryckeligen, såsom t. ex. Ljuset, chura den eljest hos Moses förekommer, icke blott som bild, utan till och med som medium för Guds uppenbarelse, i Eldstoden, i den brinnande buksen o. s. w. Elden i och för sig helskt är mer ett förstörelsens, onanisliferingens, eller och luttringens element än ett Lifwets och Werldbildningens Principium; som sådant, men endast när den är mildrad, höjd och bunden, werkar den i solvärmen, eller som lifwets eld uti wareller, hvilka genom blodet äga en själ; och i denna gestalt och relation ligger den också till grund uti andrade raden af de Mosaiska Dagarnas Werk, der i forthet underrättelse giswes om de lifväckande Stjernornas ordnande, och framalstringen af Jordens lefsvande innewånare uti alla Matusrens riken. Till Ljuset, som hos Moses utgör

Början och alltid förblifwer det Första, återföras wi då, såsom af dagens och nattens herrskande Stjernor, af den wärmande Solen och af Månen, hvilken sednare, enligt alla gamla Folklags och många märe Naturforskares åsigt, har en mägtig inflytelse på gäsning, växt och aflelse, samt deraf ännu alltid måste anfes för källan till en lisswäma, som likwäl wiserligen torde vara uti ett ganska deprimeradt tillstånd. Nåkedomen och fruktbarheten af de lefvande warelserna på Jordens, uti deras underhåll och talrika släktens forplantning, betraktas och prisas redan här, liksom sednare sā ofta hos Moses, med wälbehag, som en lefvande Guds wüllignelse. Men återkomsten till Ljuset är äfwen här genom saken sjelf gifven, uti de genom blodet bessjälade warelserna, och särdeles uti Menniskan, kronan bland alla Jordens lefvande invånare. Ur vattnet, eller ur den af vattnet befruktade Jordens, uppspirar plantan mot Ljuset och näres deraf; likwäl är blömmian, såsom det Högsta i plantan, churn hon helt öfverlemnar sig och böjer sig till Ljuset, endast en tråmad efter detsamma, hvilken ej tillfredsställes, ej bryter sig igenom till ett verkligt öga. Ögat är det, men ej egentligast den fria rörelsen, som sā många djursläkten i ringa mått eller alldeles icke äga, och till hvilken däremot Planterna periodvis näma sig, detta Solen förfinnande. 1) Ögat är det, som gör djuret till djur, de lefvande till lefvande wäsen; ögat, som hos Kronan bland alla lefvande på Jordens, hos Menniskan, uppåt vändt mot ljuset, liksom blömmian, inom Mennisko-anletets underfullakrets sjelf framstrålar som en twåfaldig Sol. Men hvad är detta ytter. Ljus och den synliga

- 2) I en förr gammal vers säges:
 "Wär' nicht das Auge sonnenhaft,
 Wie faßt es denn des Lichtes Kraft?"
 — en sentens, som äfwen i Philosophien
 tilligen kan användas.

Solen mot det inre öget, hvarigenom Menniskan i sin Blode ser det ljuset, hvilket ewigt lyser, och som just derigenom blifwer ett Guds beläte, en afglans, ett återsken af hans herrlighet? Så slutas under Sjette Dagens Werk genom Menniskan det, som under den Förstas, begyntes genom Ljuset; och under den Sjunde Tiden infaller då Guds hvila efter alldeles fulländade Werk. — Om Ljuset, såsom det Andligaste i finnewerlden, utgör den ena wäadpunkten af den Mosaiska natur-åskräddningen, som wi äfwen i dylik wärdighet igenfinne hos de öfriga Asiatiska Folken; så rålas den andra synligen uti den egna bibliska åsichten af blodet, såsom af den själgivande och dolda lisselden uti alla lefvande wäsen, lisslets hemliga werkstad och Guds helgade Sanktuarium, som på sā mångfaldiga sätt kan lida men, och just deraf bör behandlas med den försiktigaste wördnad. Så för att icke widröra de blodiga offren, säges om Abel, att hans blod röpar till Gud ifrån Jordens, som genast öppnar sitt mun, för att ur mordarens hand emottagna det. Och när Menniskan efter syndaflöden, i stället för en lyckligare Urverlds fördna milda vegetabilistika föda (Cap. 1, 29) nu äfwen till sitt underhåll sikk anvisning på de lefvande med-warelserna 2); så warnas hon likwäl, att hon

- 2) Menniskan äger både Djurslagens tänder, både deras, som föda sig med kött, och deras, som äta vegetabilier. Men deraf följer wäl endast, att hon är bestånd och organiskt inträttad, att njuta mångfaldiga slags födoäinnen, och deri bland äfwen tillreda. Ty att antyda, det Menniskan ursprungligen blifvit skapad som ett kötsukande och wildire, är emot all sanntolikhet, och helt och hållet stridande mot de klaraste antydningar i de äldsta och heligaste traditioner, att Menniskans första föda varit vegetabilist och wiserligen icke heller förenligt med

ej må förtära blodet; och, märkwärdigt nog, förfunnas äfwen nu, strax efter den förskräckliga Naturkatastrophen, lagen om den ratträmstiga blodshämnden och det wedergällande dödstraffet. Bibliska åsigtene af blodet, såsom andra vändpunkten af Mosaikka Naturåskådnin-
gen, går redan helt och hållit in uti det Speciella af Mosaikka lagen, hvarsöre wi ej wis-
dare kunde följa detta ämnes gång. Men i
hwilken betydelse af ordet, Uiverldens guds-
tjänst, enligt Moses, warit en Natur-religion,
framlyser i synnerhet af det, som vid Adams
skapelse och fallfelse säges om hans nrprungli-
ga förhållande till Naturen, öfwer hwilken
han blifvit insatt till till herre och beherrskare,
säsong des sanne Konung och foljakteligen
äfven Ösverstepräst, då han ju i alla fall bör-
tjena och användas blott till Guds förherrlig-
gande. I denna betydelse, samt enligt be-
fattningen af en Naturens Konung och Ös-
verstepräst torde väl ock det stället börta för-
klaras och tydas, der det säges om Adam att
han gaf namn åt allt, hvad som på Jordens
lefde; ty på det sakallade ursprunget och för-
sta lasslandet af ett ännu halftjurist natur-
språk, enligt modern sjelfbehaglig tydnings —
det är i Ut- och Vorthydning af den gudom-
lige Anden, kan detta ställe redan förefore
ätmäntse icke enligt wår åsigt
och betydelse af Språket, emedan det uttryck-
ligen heter, att "Jehovah" fört alla varel-
serna fram till Adam, åt hvilka denne härpå
gaf sina namn; uttryck, som ej hos Moses
pläga förekomma utan betydelse. — Äfwen wår-
ra wanliga föreställningar om Menniskans sa-
liga syfelliöshet i paradiset, äro icke alldelvis
rigtiga och på Moses grundade. Ty uttryck-
ligen säges det, att Adam af Gud insättes i:

Christendomen, och den åsigt af den för-
sta Menniskan och hennes ursprungliga
tillstånd, som vi af Christendomen och
den Chriftna Philosophien erhålle.

Paradiset för att uppodla och bewara det. Att
bewara det, är att försvara det, stridande
mot Fienden, som likwäl sedermora förstod
att smyga sig in; "att uppodla det" — wift-
icke till ifswets manliga nödorst, som efteråt
händelsen var, sedan "åkern blifvit förban-
nad för hans skull": till hvad annat ändar
mål skulle det då väl uppodlas, än till Guds
allt mer och mer befordrade förherrligande?

Sedan wi nu omständligen genomgått allt,
som angår kännedomen af Jordens och de sista
Jordrevolutionerna uti Författarens urhistori-
ska forskning, och vidare äfwen religionens
ursprung samt ursprungliga beskaffenhet, och
dervid så utsörigen, som här se kunde, ställt
det riktig uppsattade innehållet af Genesis
bredvid eller midtemot Zendavesta, och allt
Märkwärdigt uti densamme, enligt Författare-
rens tydning; så wände wi oss nu till hans
mening om Urspråket, såsom det föremål,
hwilket är närmast beslägtadt med det föregående.
Ty samma förhållande, som vid frå-
gan om religionens begynnelsepunkt, äger äf-
wen rum vid undersökningen om det första
språlets ursprung och ursprungliga beskaffen-
het. På det ena stället liksom på det an-
dra, måste blott afgöras, hurwida man just
skall på raka vägen, börja med det, som i
sjelfsvo werket öfverallt är det Första, nemli-
gen med Anden i sitt verkningssätt, eller ock
försöka, att först småningom framspeculera och
framkonstla Anden ur den sunliga oredan, och
balester bifoga densamme såsom en tillfällig
utvärt. Märkwärdigt war det oss, huru Förfat-
taren icke egentligen håller sig midt emel-
lan båda meningarna, utan fastnar delar sig
emellan dem båda. Hwad den ena meningen
beträffar, som småningom låter Språket fram-
konstla sig, sian djurist skrik, eller från to-
nerzeterapande barnjoller, till en förmukt-form
eller andligen begrundad betydelse, så belän-
ner sig Författaren der till genom den grunds-
atsen (S. 43 och f.), att Urspråket måste ha-
wa warit enstafwigt; hvad den andra menin-

gen beträffar, att Språket väl kan hafta börjat med den renaste, andeliga rikedom af betydelse, och att de råare Språken böra anses såsom funke: så ger han sig längen under densamma derigenom, att han erkänner och inser det innerliga och öfver all sändring upphöjda sammanhang (S. 76), som man blifwer warse mellan det flerstäviga, organiskt sammanlänkade och bildade Språket och Dialektens underbara uppsättning (S. 73). Ekwäl blifwer rödigt, att vi vid denna undersökning genast helt och hållet begära oss på det historiska gebitet; ty det Språk, som egentligen kan kallas ett — wiserligen aldeles förhistoriskt — Urspråk torde genom ett så stort svalg vara skildt från vårt närvärande tillstånd, att hvarken Hr Författarens eller mina försökningar förmå, att slå en brygga, som kunde föra os dit, och åter öppna allmänna tillgången til det bekanta Urspråkets "fölerade Ord". Ty, hvard man i riktig mening kunde kalla det sanna Urspråket, wore juft det, som Moses på ovan anfördar stället antyder, och enligt vår öfvertygelse verkligen der menas, om den tiden, iå Adam ännu var i besittning af det gudomliga Warde (Fiat) uti Naturen, och huru han utövat detta herrawälde genom Språket, väl icke af egen makt och myndighet, utan enligt Guds wilja och inrättning, och under Jehovahs övervärkande och ledning, til des han fokt i den skadliga sönnen, hvarigenom han blef ett rof för sinnlighetens mäktiga inflytelse. Och äfwen sednare, då den nu genom sina synder i frankhet fallna Människan, (Enos heter: Människan, men enligt betydelsen af ordets radix: den Sjuke), återsumnit, och till hjelp i sin uselhet anropat den sanna Guds hemlighetssfulla, underverkande namn; så kunde detta icke ske, utan att han tillika med detta Högska Ord måste finna, erkänna och upptäcka många Naturkrafters och föremåls irre, väsentliga och sanna namn. — Men allt detta, som mer går in på Christliga Philosophiens om-

råde, bit det också verkligen hörer till någon del, lär Författaren hellre vilja se uteslutet från den urhistoriska försökningen. Vi skole derföre ej fortsätta detta ämne vidare, och träde snart med Författaren in på det rent historiska fältet, hvarrest genast, bland de faktiskt bekante, gamla och äldsta språken. Skillnaden mellan de flerstäviga och enstaviga möter os såsom hela undersökningens huvudpunkt. Och vid detta tillfälle finne vi då wiserligen ett språk af altoftest enstavlig natur, af otänkeligen hög ålder och tillika af den aldra konstigaste utbildning, nemligen det Chinesiska; och från denna sidan torde det vara svårt, att avgöra det ena eller det andra språgets företräde, i synnerhet blott historiskt taget, efter tiden. Egentliga frågan är liksom den: hvilketdera varit huvudstam och hvilketdera bigren? Dieremot är det lätt, att avgöra frågan om det irre värdet. De flerstäviga språken äro ända igenom och intill den lefsvande wäfaudens innersta tiådar organiskt bildade, uti rötterna liksom uti grammatiska formen och den bekanta djupt sig framsträckande etymologiska slägtkäpen, som utgörar sig nästan öfver hela jordklotet genom alla grenar af det Indiska, det Grekiskt-Latiniska, Persiska och Germaniska, och i oflägsnare samband äfven det Phöniciet-Arabiska, och utan twifvel likaledes samtliga Slaviska Språken. Det enstaviga Språket dieremot har intet verkligen irre, organiskt lik, utan bildar endast ett aggregat af isolerade ljud, som utan irre utsmedling vid hogre bearbetning till slut öfvers går til ett oändeligen konstigt system af det godtydligaste teckenprå, hvilket är aldeles conventionell, liksom hos Chineserna, då ändts ligen de antagna skriftdifferernas Chaos måste afsynja det muntliga språkets obekräftiga fastigdom och tvetydighet, för att blott i det oumbärligaste kunna göra sig förståd. Härvid beror allt af det innerliga sammanhanget mellan språk och skrift, och på olika slags skriftlig beteckning. Bilderskriften, alltså från Mes-

rikanska målningen, fram igenom de Egyptiska hieroglyfernas symbolist-presterliga Mysterier-Språk, ända till Chinesernes andlöft-konstiga Chiffer-Chaos, — denna Bilderskrift är och förblifwer alltid det Mindre wiktigare (Underordnade), äfven enligt Författarens åsigt, som erkänner, att "Bokstävernas förvånande uppfinning" (S. 73) är ofränskligens förknippad med de flerstafwiga och organiska språkens utbildning, och medgiswer, att denna skriftpunkting är af den högsta ålder (S. 73), ja, synes benägen, att anse densamma för ursprunglig, d. s. för aldeles samtidig med mänskohandens första uppvaknande. Men Författaren har ej närmare uppgifvit — eburu det wijseligen kan ådagaläggas, — hvorutti detta sammanhang mellan bokstavsskriften och de flerstafwiga språken består. Bokstavsskriften beror på ett, om så behagas, mycket konstrukt, men törhända också blott mycket naturgrundligt upplösande af hvorje mänskligt hjud uti deh särskilda, enkla Urbeständsdelen. Af en upplösning af samma slag och samma föremål beror den utur flerstafwiga rötter organiskt framväxande språkbildningen. Här är ej, som i de enstafwiga språken, en efteravande hämmning af det yttre föremålet, ett osfrivilligt fri, såsom uttryck af det inre tillståndet, utan ett i sjelfwa werket andeligt uppfattande af alla olika inre och yttre lissverningar och kraftytringar; flerstafwiga i de första rötterna, som redan är regelmässigt sammanlänkade, och sjelfwa utgöra ord; således icke framfötta blott enligt det råa totalintycket, utan på andeligt sätt affilida, efter sina dynamiska beständsdelen och inre elementer, mot hvilka, sådana de i Naturen finnas, väl också elementerne af mänskohjuset vorde swara i möngfaldig och djup analogi, då detta äfwenledes är deladt och sammanlänkadt i volaler, consonanter, den fina andepusten och accenten. Detta wore då mänskohjupräkets egentliga underwerk, i fall vi ändtligen wele tillåta, att de historiska Bewi-

sen mot en grundlös theori af gammal fördom om allmän och ursprunglig sinlighet och andelöshet må tilräckligen få gälla, för att ej längre neka en ursprungligt sann och wäsentlig språkmeddelning, som werkligent förtjener namn af mänsklig, och som warit samt ännu är något mer, än ett spel af willor och godtycklighet, sammansatt af djuriskt sticke, några bilder och sjelftagna tecken. Härigenom förklaras först fullkomligen den af Författaren i allmänhet antydda innerliga förbindelsen mellan bokstavsskriften och det flerstafwiga språket, då de båda bero af enhanda dynamiske sönderläggning och uppfattning af mänskohjupräkets, liksom lissphänomenernas, såsom språkets föremåls, inre elementer, samt af formningen till en organisk gestalt, som det, hvilket i sina elementer blifvit fäddat och dynamiskt förenadt, i hvorje utveckling alltid behåller, emedan deß frö redan låg uti första ursprunget. Detta dynamiska eller lefvande andliga uppfattningssätt är det, som bildar den stora och grundväsentliga skillnaden mellan de två olika klasserna af Uespråk, de flerstafwigt-organiska och de enstafwiga Aggregatspråken. Just iz genom det sammanhang Författaren erkänner mellan bokstavsskriften och de organiska språken, inrymmer han äfven, i hänseende till inre würde och andelig halt, företrädet genast åt dessa till hvilkas antal höra: det Indiska och det Latiniskt-Grekiska, på något större afstånd de Germaniska och Persiska, samt, ännu afslagsnare och till en del på annat wis, äfven de Arabiskt-Syriska och Slawiska Språken. Men Författaren kan icke heller fråndömma dem företrädet i hänseende till tid och ålderdom, om bokstavsskriften uppfinning werkligent är så gammal, som han påstår (S. 73 och 76), eller törhända till och med warit en ursprunglig, som han tycks antaga. Att urgama originalspråk finnas af enstafwiga flaget, som alltid måste betraktas endast som en siodgren och artförändring af den omtala första hufwud-språkstammen, kan lätt förklaras,

säsnart man som tänkbart och möjligt medgivs ver ett "Språkets tillbakahunkande (förfall)" som Författaren gör (S. 76), och på det viset här möter os på hälva vägen, och icke mindre sinnrikt än tillfredsställande förklarar ett sådant Språkets tillbakahunkande just derigenom att "Kristen kommit i glömska", nemligen bokstavskriften, som är ofrånkäfflig från det förra. Hvarvid blott den anmärkningen är nödig, att hvarje Menniskoandens tillbakahunkande, som kan hafta många och olika orsaker, alltid äfven föranleder Språkets förfall, att detta sednare följaktligen på mer än ett sätt kan inträffa. Hwad Språketrecken beträffar, hade Författaren, utom Bilderskriften och elementartecknen eller bokstäverna, äfwen kunnat anföra ännu ett annat slag af mathematiska eller realtecken, som återgivit tanken, eller förenålet i sin helhet genom Ett tecken, som swarar wäsentligen mot saken hself utan egenskap af bild, och utan att godtyckligen vara valt. Hid höra de Indiska decimaltalen, som äfwen wi genom Araberna ersållit; en uppsättning, som väl förtjenar att hetta likå förvånande, som bokstavskriften. Utminstone är uti det raka strecket såsom betecknande Enheten, och uti den treuddiga figurern af Trean, ännu omiskännelig denna egenskap af ett hannt realteckens fullkomliga motsvarighet, och särdeles märkvärdigt är betecknings-sättet af Noll genom en cirkelfigur; churu ej alla siffrorna numera bibehållit sin ursprungliga figur, eller denna icke mer hos dem torde vara igenkännelig. Derigenom sätter sig nu det Indiska Decimalräknetet från de numerfection, som äro sammansatta af bredvid hvarann uppställda streck eller initialbokstäver, sasom de Romerska, att nemligen dessa alltid endast utgöra ett aggregat af mechanist bredvid hvarandra ställda numror, då deremot i Indiska decimal-systemet de sanna irre-elementerna af allt hwad Tal heter, lesvande och dynamiskt blifvit fasthållna och organiskt upp-

fattade; hvaraf också händer, att hela Sifvers världen förmelst dessa elementarumror på ett så lesvande och undersfullt sätt kan handteras, i jämförelse med nödhjälpen af en mechanisk beteckning af talen. I detta hänsynsde förhåller sig decimalräkningen till det mekaniska sättet, att beteckna Talen noga likaså, som bokstävernas elementar-beteckning till den bildliga eller conventionella ordskriften, och mellan båda finns en stor analogi. Till samma class hör åfvenledes Chinesernes märkvärdiga, metaphysiskt-mathematiska realtecken, som hvila på samma grund; jag menar de 8 Kona, och förmelst dem sammansatta symboler, hvilka bestå af en rak och en bruten linia, såsom tecken till egenskaperna, att vara Ett och att vara Två eller den Andra i ordningen (Platoniska *ετερον*), och hvaraf sedan, steg för steg uppåt, flera sammansättningar i ganzka särlik betydelse bildas, enligt deras mångfaldiga, mathematiskt-möjliga fall. Men som denna metaphysiska linieskriften aldeles icke är tillräcklig för språkets hela omfång och rikedomen af de lifsphänomener, som skola betecknas, så blef slutet likväld, i brist af elementartecken, det omtalta omätliga Chiffer-Chaos, som framför alla andra utmärker Chinesiska språket. Dessa dynamiska realtecken böra viist icke förbigås vid en framtida undersökning öfwer bokstavskriften ursprung och ursprungliga bestäfthet, då desamma trotsigen i det Wäsentliga äro med henne närmare beslägtade, än någon hieroglyphisk eller bilderskrift; churu äfwen flera alfabet ännu båra tillräckliga språk af bildlighet. Hittils får man väl ej anse den frågan som afgjord, huruvida spiskriften helt och hållit tillhörer en af dessa slag, eller förhända utgör en mellanlänk och en öfvergångspunkt från det ena Språkbetecknings-sättet till det andra.

(Fortsätt., sätter.)

G w e n s t

L i t e r a t u r - Z i d n i n g.

N:o 57.

Måndagen den 10 September

1821!

R e c e n s i o n :

Beskrifning öfver Seglingen genom Grekiske Archipelagen, Dardanellerna och Constantinopels Canal; Marmara-sjön, Svarta och Azowska Hafven. Jemte commerciella Underrättelser om städerna Odesa, Taganrof och Kaffa, med en Landkännings Karta öfver kusten vid Bosphoren. Af G. E. Lundstedt, Capiten vid fлоттornas General Stab. Sthm., Delen, 1821, 81 sidd. 8:o.

Vårt land är, som tillräckligt bekant är, fattigt; så besöka afslagsnare länder och bland dessa så meddela ännu färre allmänheten sina upptäckter. Sjöfarande, hvilka oftare äro i tillfälle att se mindre kända länder, åfvensom Officerare, hvilka tjena främmande makter i deras ultramarinske besittningar, hafva hos os warit lika sparsamma på underrättelser, så att, sedan vår berömda China-Farare, Ekebergs, tid har Geographien, så wide Rec. erinrar sig, ej dragit synnerlig nyttja af någon svensk Sjö-

man. I så mycken mer erkända stannar man således hos Hr Capiten Lundstedt för detta arbete, som enligt förordet är bygdt dels på egne rön under seglingar år 1818 och 1819, dels på sälra muntliga underrättelser; endast spridda underrättelser äro hämtade ur böcker, i det att på intet språk ännu finnes någon fullständig beskrifning öfver skeppsfarten på dessa haf.

De uppgifter som i detta arbete lemnas äro, såsom titeln tillkännagiswer, nästan helt och hållet nautiska, hvarmed Förf. trott sig wissna landsmän en tjänst, sedan farten på Sw. Hafvet för svenska fartyg i fraktvägen blifvit en speculation. Rec. saknar insigter att dömma öfver värdet af denna bok, men Förf:s uppgifter tyckas vara både noggranna och med flit och sorgfällighet utarbetade. Rec. twislär också ej, att en Naturkunnig ej här torde finna åtskilligt att lära, t. ex. om windarna, hafströmmarna i Archipelagen och Svarta Hafvet. Hwad som dock egentligen äger ett allmännare intresse är det sista capitlet, hvorur Rec. här meddelar några utdrag.

Ödea anlades af Catharina II. strax efter freden mellan Ryssland och Turkiet 1792. Genom dess fördelatiga läge för Polka han-

deln och rörelsen med det inre af Ryssland, deß hamn och rymliga redt, den enda i hela denna trakten, samt de företräden, förde-
lar och upmuntringar Negeringen gifvit staden,
hvarigenom en mängd utländningar bosatt sig
på stället; är denna stad, som för tjugo år
tilbaka knappt var känd til namnet, nu et ämne
för commerciella speculationer för nästan
hela Europa. De sednare årens ofantliga spann-
måls-utveckling; den mängd fartyg, af alla
Europeiska flaggor, som varit brukade i den-
na rörelse, stadsens tiltagande, invånarnes wär-
ande förmögenhet och rikedom, väcka på samma
gång förundran, som de framvisa de skat-
ter hvilka blefwo tilgänglige för Ryssland, ge-
nom besittningen af norra kusten af Svarta
hafvet och deß anläggningar derstädes; hvar-
igenom en ny canal öppnades för deß pro-
ducters affärtande. — Odesas Export-handel
består förnämligast i spannmål, som efter den
allmänna freden sysselsatt flera hundrade far-
tyg årligen. Spannmåls kontrakter afflutas til
leverering af större partier, på den stora års-
marknaden som hålls i Jan. månad i Kiov;
der Ryssie och i synnerhet Polske professiona-
ter hafwa sina ombud. En del af Odesas köp-
män göra sselfive upphandlingar in i landet,
och en annan del, som är mindre bemedlab,
upphandlar spannmålen på Torg-marknaderne i
staden, hvilka hållas 2:ne gånger i veckan på
de så kallade Bazarerne, der man ofta kan
träffa ända till 2 à 3000 Thertwert. —
Spannmålen, som i större partier nedkom-
mer i Maj och Juni, samt sent på hösten,
föres från Polen och det inre af landet, från
et afstånd af 16 à 1800 werst, på par-wagnar.
Derigenom händer ofta at stora caravaner än-
da til 1000 wagnar och derutöfwer ankomma
på en gång. Den säd, som kommer från Ni-
colaiet och Krim, föres deremot sjövägen på
så kallade Bottor: et litet däckadt fartyg,
tackladt som Luggert, hvilket vanligen intar
från 5 til 800 Thertwert. — Utom spann-
målen, består den öfriga exporten från Odesa

i synnerhet i talg, finare och gröfre ull, tjä-
radt och otjäradt fågwerke, flera slags jern
och spik, hudar, beredt läder och skifian, pelss-
werk, smör, ljs, caviar, allahanda fram-
waror från Toula samt glasarbeten. De ar-
tiklar som utskippas i mindre quantitet äro
tjära, beck, hampa och lin, wax, hönning,
husblås, vottasker, borst, rabarber, så wäl
Chinesisk som från Siberien, tobaksblad från
Ukraine och Podolien; salt kött och fläse, brä-
der, bädnings-mattor, m. fl. af mindre be-
tydenhet, som utgöra provision för de ankom-
ne fartygen. — Året 1817, då 1061 fartyg
besökte Odesa, hvaribland 49 Svenska, up-
gick exporten til $52\frac{2}{3}$ mill. rubel, eller 5 mill.
mindre än det föregående året. 1818 utskep-
pades med 621 fartyg, hvaribland 26 Svens-
ka, et waruvarde til endast $21\frac{1}{2}$ mill. —
Importen upgick deremot 1817 endast til $4\frac{1}{2}$
mill. och 1818 till något öfwer 5 mill. rub.
Sedan Odesa genom en Kejserlig Utsas af
den 23 Febr. förl. är blef förklarad fri-hamn
för 30 år, med nederlags rättigheter, kan wäl
införas alla oförbudna waror; men man kan
deremot räkna en snar affärtning, och annu-
mindre winst, på ganska få artiklar. Engels-
män, Italienare och Greker hade redan in-
nan den tiden påfört alla lofgrifna waror til stör-
re myckenhet, än at de kunde finna en lö-
nande affärtning. En stor del af de fartyg som
ditgå i speculation eller i Medelhafs-hamnar
ne sluta på Odesa retur-frakter, medtaga i
sörra fallet, en del penningar til upköp af
deras laster i waror, såsom win, frukt m. m.
och i sednare fallet förbinda de sig at frak-
fritt ditsöra waror för befraktarens räkning,
hvarigenom större delen af främmande artik-
lar blifwa befridde för transport-omkostnaden,
hvilket icke litet bidrager at nedslatta prisen
deröfver på stället. — Det som likwäl erfor-
dras i större quantitet, så wäl för staden och
invånarnes behof som för det inre af landet,
och som derigenom winner största affärtning-
är; röda och hvita winer, i synnerhet Maz-

dera, See, Xeres win, Alicant, samt några af de bättre Franska röda vinslagen. De förra wordo nästan den enda möjliga artikel, som 1819 lemnade någon vinst. De flesta främmande waror såldes då i Odesa; antingen lista lågt som i deras moderland, eller erfordrades längre tid til affärtning. Salt, som då utgjorde en fördelagtig import-artikel, har sedan, genom den ymnighet som deraf produceras på Krim, blifvit förbjudet at införa til Ryska hamnarne i Svarta havvet, och dermed försvann för Nordiska fartygen äfven den enda speculation de ägde för turen til Odesa. — Folkmängden i Odesa utgör omkring 30,000 människor, hvilken til större delen sysslätter sig med handeln och deß utgrenningar. — Genom Odesas oförmedlade handels utvidgande har den i detta aseende förlamat eller förintat alla andra Ryska etablissementer i Svarta havvet. Cherson och Koslow ha försvunnit från listan bland de med utländningar handlande städerna; ehuru den förra, genom den förtjänstfulla Franska köpmannen Herr Anteine, som der anlade et stort handelshus 1782, blef den första, som efter 300 års förlopp öppnade directa förbindelser mellan södra Europa och stränderna vid Svarta havvet. Deras rörelse består nu endast i skeppning til och från Odesa. Kaffa, som fördom under Genuesarnes lyckliga tidehvarf, utgjorde medelpunkten för deras vidsträckta handels-operationer med Persien och Indien; och som i höjden af sin storhet för någon tid lante sitt namn åt hela halvön, har med flera andra städer, sedan Krim på 1470 talet underlades Ottomanernes wälde, af hela sin storhet och rikedom, endast bibehållit namnet. Kaffa drifwer nu en inskränkt handel i jemtförelse med Odesa. Deß Skeppning består af en del Krimiska produkter, som i anseende til ställningen på denna halvö, de Christina familjernas bortförande under Catharina II:s regering, Tartarerne böjelse för lättja och sysslöshet, brist på menniskor och i följd der-

af landets wanfötta tilstånd, hvarken kunna vara mångfaldiga eller i myckenhet. De bestå dock egentligen i hvete och ull, et mindre parti talg, war, smör, diverse hudar och skinn, samt, betraktadt som provision för fartyg: segelduk, tågwerke och öfrige förunderheter, hvilka til större delen säljas för et lindrigt pris. Importen är likwäl obetydligare. Några hundrade familjer, til större delen Greker, som nu bebo ruinerne af denna stad, Tartarerne så behof af främmande waror, och en allmännare fattigdom ger ej hopp om snar och lönande affärtning för speculatören. Militär-etablissementet Sewastopol hämtar sina flesta förunderheter från Odesa. Ryska regeringen har likwäl bewiljat staden flera prizilegier. Genom en Ulks blef quarantine för Svarta havvet fastställd til de twenne städerna Odesa och Kaffa. Företrädesvis utligga fartyg sin quarantine på denna sednares redd, men derigenom upkommer likwäl liten eller ingen rörelse för stället, då så så utländningar undergå den. Några Engelska, Tyska och Franska hus äro etablerade på stället; de äro kända för at vara hjälpsamma och expedita. Af de 900 fartyg som 1803 besökte Svarta havvet, hvaraf 500 gingo til Odesa och 200 til Taganrok, räknade Kaffa af de öfriga 200, två tredjedelar på sin redd. Här så väl som i Odesa liggar et waktsepp på redden, som undersöker skepps-dokumenterne.

Taganrok är Odesas farligaste rival. Ehuru dessa städer erhålla sina exportartiller från wida åtskilda ställen, och den sednare i aseende på local, läthet och tillgänglighet för alla slags fartyg, har så oejemförligt företräde framför den förra, drifwer Taganrok det oaktadt en betydande och vidsträckt rörelse. Deß läge i ändan af Mjowsta havvet och närhet til Don-floden; deß äldre handelsförbindelser med Muscov och Astrakan, hvarigenom dessa ställen blifvit wana at förses med Lewantiska förunderheter genom Taganrok; deß i sednare åren öppnade directa relatio-

ner med England och flera hamnar i Medelhafvet; förträffligheten af deß hwete, hvilket anses för det bästa som skeppas på Swarta och Asowka hafwen; samt deß lättare åtkomst af Siberiska och Astracanska produkter, visar omfattningen af deß handel och stålen til, at detta ställe, som af naturen ligger så olägligt för en större rörelse och sjöfart, likwäl besöks årligen af talrika handelsflottor, som under de flesta Europeiska flaggor dökommna, til större delen ballastade, för at derifrån af hämta det öfverflöd, de fruktbara landskapen i nejden, omkring Don och Wolga producexa. Daktadt grannskapet af Don, hvilken floss är farbar ända igenom eller til omkring 20 Sw. mils afstånd från Muscov, tyckes förutsätta en lättare transport från sistnämnde ställe, så är priset på förslingen med wagnar i allmänhet i deſa delar af Ryßland så billig och folket så want derwid, at det ej kan räknas at någon wäsendlig fördel berigenom tillskyndas Taganrok framför deß medtäflare. — Skeppningen består egentligen i flera slags spanamål, talg, hampa, tägwerke, segelduk, hudar, smör, pelswerk, tagel et. allahanda skeppspromission samt caniar och jern. Deſa sednare artiklar finnas i stor myckenhet; caniaren, som i sig hself utgör en betydlig handelsgren, kommer från städerna utmed Don, Wolga och Jaik, i hvilka en mängd Stör fiskas. Jernet kommer egentligen från Siberiska bergwerken till Kasjan, på stranden af Wolga, derifrån föres det på fartyg utföre den foden till Sarepta eller trakten deromkring, hvorifrån det måste föras öfwer land omkring 11 Sw. mil til Don, för at deruppå slutligen komma sjöledes til Taganrok. Af detta jern förses så wäl hamnarne i Swarta hafvet, som til större delen Constantinopel, och mindre partier deraf utföras til hamnarne i Medelhafvet. Spannamål utgör likwäl hufwud-artikeln i exporten; deraf utskippas til Constantinopel, Italien, Frankrike, Spanien, Portugal samt flera städer i Venetianska golfen. — Staden,

som anlades 1695 af Petter I., räknar nu omkring 8000 invånare, hvoraf större delen nära sig genom handeln och deß utgängar.

Öfwer wår Historias begynnelse och Jordens sista revolution såsom sannolik verkan af en komet.

(Forts. fr. N:o 36.)

Talar man nu blott i historisk mening om ett menskligt Urspråk, så måste wi aldeles lempa ovidrördt hvad vi oswant före hafwe antydt öfwer det med skapare:förmåga verande Ordets wäsen i philosophisk mening, hvilket i gamla theologien förekommer, och wisseligen ej heller af Zendavesta är okändt, utan verkligen der nämnes under namnet Hornower, såsom Zend-benämningen för denne metaphysiska idee om det Ewiga Ordet, och i wäsentligt hänseende stämmer öfverens med det Mosaiska och Christliga begreppet om det gudomliga Warde (Fiat). Historiskt taget, kan Urspråket, enligt det hittills sagda, endast sökas uti clasen af de organiskt bildade Språken, helst wi, enligt allt, hvad Förf. hself medgivwer, måste erkänna deſa såsom mensliga Språkens hufwudstam. Icke såsom om just Ett ibland deſa skulle uppstållas, från hvilket alla andra måste härleda sig, såsom man förhända mig min affigt har mistydt en del af det jag sagt om Sanskrit i den anfördā äldre skriften öfwer Indien; eller som törhända wår Författare här och der kunde synas benägen, att ej allenaft tilllegna Zendtraditionen den högsta ålder, utan äfven Zend-språket åtminstone första rummet bland alla andra. Wid den jämförande språkanatomien, så wäl den, hvars syste ligger uti den etymologiska öfverensstämmelsen, som den, hvars föremål

är den grammatiska formbildningens strukturer, använd på hela clasen af organiska Språk, hvilka alla på det innerligaste sins emellan äro beslägtade, och endast bilda En enda stor Språkfamilj igenom de mest olikartade Nationers afvikande tungomål, — kan frågan endast vara om, hvilka ibland dem äro mest organiskt utbildade, hvilka minst afvikit från denna struktur och enklast i okonstlad regelmässighet bibehållit denna charakter. Efter sådan måttstock kan man lätt indela samtliga organiskt bildade Språken i olika claser af annalkande, utan att i positiv beständhet, med förlorad möda, eller efter ensidig förtärlef, wilja utfinna den gemensamma Modern eller Radikalspråket, sådant, som man talat det i landet Eri, eller hvad annat Uerland som helst, efter den sista naturkatastrophen. Efter vår faktiska språkunskaps närvarande ståndpunkt, så väl i den jämförande Grammatiken som den historiske grundlagda etymologien, höra nu till första clasen af annalkande till det organiska Ur- eller Modersspråket: aldrasförst Sanskrit eller Forn-Indiska, dernäst Latin och ännu äfwen Grekiska, helst våra philologiska Förkare i klassiska ålderdomen, som inåtit sig uti dessa undersökningar, hafwa ansett Latinet blott som en beslägtad, men äldre form af Grekiskan. Andra clasen utgöra väl de Persiska och samtliga Germaniska och Gothiska Språken. Slaviska Språken, antingen nu de finare Kännarene wilja upptaga dem i första eller andra klassen; höra i alla fall till det organiska släget, dit blott i mindre grad och under flersfaldiga inskränkningar de Arabiskt-Syriska böra räknas. Hvaruti denna uppställning (rad) Zendspråket skall erhålla sitt rum, och till hvad klas det hörer, kan icke lätt med fullkomlig beständhet avgöras efter de materialer, som förefinnas, isynnerhet så länge vi ännu wete så litet om det wichtigaste dervid, Språkets Grammatik och Struktur, för att kunna döma om dess organiska beskaffenhet och bild-

ning. Författaren omtalar flera gånger dess slägtskap med Indiska Språket, och synes väl till och med hålla det blott för en olika dialekt af detta samma. Men först uppstår här den frågan, om denna slägtskap är en mycket nära och ursprunglig eller blott en sådan afslagsnare, som äfwen kan påstås om 10 eller 20 andra Språk. Jag vill här ej afgöra något, utan endast framställa twiswelsmål, och från båda sidorna, skälmen utur det gifna, såsom de synas gyana den ena eller den andra meningens. Ur det obetydliga, som är bekant om Zendspråkets struktur och grammatik, har Anquetil hifl uppwisat några högst märkvärdiga analogier uti delkinationen med Georgianska Språket (i Kaukasiska landet); något är öfverensstämmande med Indiska former. I sjelfma Zendspråkets alfabet är hvarjehanda eget, t. ex. i bokstäfvernas stora antal, de särkilda tecknen (charaktererna) för de långa vokaler- na, anförandet deribland af det uajala Un- bokstafwen H:s sammansmältning med andra konsonanter, hvilket påminner om Indiska Skriftsystemets beskaffenhet, och blott derutti på detta vis återfinnes. Ut i den genom Anquetil bekantgjorda Zend-Ordboken finns ett betydligt antal ord, som onekligen äro Indiska, och, med en fullständigare kännedom, jemte hjälpmedel till kännedom af det sistnämnda språket, än hvar till jag hittils haft tillgång, skulle törhända ännu fler sådana ord kunna uppsökas, äfwen utan att lemlna rum åt någon osäker gissning. Ett temmeligen stort antal bland dessa orden äro sådana, som swara mot första behofvet; äfwen i sin form och sina böjningar fullkomligen lika de Indiska, ehuru utomdeß merendels ordens ändelse och bildning i Zendspråket visar sig som ganska egen och afvikande. Några andra äro Konsterner uti Sanskrit, som blifvit nästan alldeles osförändrade; de båra mindre charakteren af ursprungligen gemensamma rötter, än af inblandade främmande konstord, bland hvilka

ishynderhet några metaphysiska äro märkwärdiga *), emedan de tillika skulle kunna leda till gissningar öfwer lärans och systemets sammankhang och ömsesidiga inflytelse. Att Zend-språket hören till de blandade, synes enligt Ordboken också bekräftas genom den omständigheten, att det, jemte orden af Indiskt slägtkap, hyser ett så stort antal — äfven utom religions-uttrycken — gemensamt med Pehlwi-språket. Wille man påstå, att alla dessa ord först ur Zend blifvit upptagna i Pehlwi, så wore det, att afgöra saken, innan den blifvit undersökt. Bland religionsorden i de Zoroastriska Böckerne lär man ej med säkerhet kunna uppvisa mer än ganska få, som äro beslägtade med det Indiska Språket; om således Zend endast wore en Indisk dialekt, så möste vi fastma antaga, att dessa ord ursprungligen tillhörde Pehlwi-språket. Bevisnertlig är det i alla fall, att Pehlwi-språket och dess bruk uti Fornpersiska Riket tillräckligt är bewist genom inskriptioner och mynt, då deremot Zend-språket aldeles saknar denna faktiska bekräftelse. I Ordboken finner man äfven något, som förtjener att anmärkas, och som hörer hit, nämligen de aldeles olika benämningarna af flera grundsliffror, hvilket väl plägar vara en charakteristisk egenskap uti blandade Språk, såsom till ex. i Koptiskan den dubbla, dels Fornegyptiska dels Grekiska, benämningen af de första talen †). Skulle nu

*.) Det mycket omtalade Zervane Akerene, den gränslösa Tiden i Zend-Böckerne, är törhända intet annat, än det Indiska Sarvam akhyaran, omne indivisum, eller indivibile, Vedantälärans *nānī* *śv.*

†.) Så finns jemte thre, tre, och thretum, den tredje, aldeles som inom den Indiskt-Latinet-Germaniska Språkfamiljen för samma tal drey, Se som i Pehlwi, och

Zendspråket, sådant, som vi lärts känna det, varo en blandad dialekt af yngre ursprung, så singe vi väl naturligast söka dess hemvit i Indiens mest Nordvästliga gränsländer, då wiherligen en öfverensstämmelse, äfven i hänseende till namnet, möter os uti det bekanta, mellan Indien och Persien, ifrån det Mindre Tibet sig långt framsträckande Sind-landet, enligt den urgama benämningen af hela regionen utmed floden Indus, (qui incolis Sindus appellatur); hvilken öfverensstämmelse likväl ej är fullständig, då begynnelse-konsonanten, ehuru ganska lik i uttalet, icke dessutom mindre noga skiljs uti de österländska Språkens beteckningssätt. Härigenom upphäves likväl analogien likaså litet fullkomligen, som å andra sidan genom den högre betydelsen af ordet Zend (d. à. Lefwande, i den meningen, att Zendfolket wore ett sådant, hvilket genom kunskap om det sanna Ljuset, ensamt i sjelfwa werket lesde), dessa Zendböcker skulle blixta just de, hvaruti denne lära om det sanna ljuset framställas och uppbenaras o. s. w. Ty uti Asiatiska antiquiteten fin-

slutligen det aldeles främmande Teschro. Widare Peantche, sem, liksom i Indiskan och Persiskan; dese för 10, liksom i samma Språkfamilj; men derjemte äfven af främmande art Pokdē, 5, och Nro. 10. Jemte det Indiskt-Latiniska doué 2, fins och besch. liksaledes 2, att anmärkas som samma rot med det Latiniska bis, eftersom formen bestim. den 2:e, beslägtadt med det Tyska beide. Zendordet tchetoere, 4, har samband med flera Språk; chatur, Ind., quatuor, Lat., tschetyr, Slawiſt. Många bland dessa räkenord uti Zend-Ordboken wisa ett samband med Språkan, en af Indiskan, Latinet, de Persiska och de Germaniska tungomålen; likväl synes ännu Rschouasch 16, vara aldeles främmande,

nas många fall, att ett geographiskt bestämdt lands verkliga namn genom religiös tillämpning fått en sådan högre betydelse och helgd, eller och att det helgade namnet blifvit på det verkliga Landet öfverflyttadt och dermed fast förknippadt. Hwad som likväl är afgörande emot denna förmadan, består i den omständigheten, att rörande ett egentligt Zend-språk och ett Zendfolk i bestämd historisk betydelse af ordet, alldelers intet wittnesbörd finnes uti källorna, hvarken uti dessa Zoroastriska, eller i de på gammal saga och häfd sig stödjande Persiska; utan Zend alltid tages endast uti symboliskt-religiös mening, för att beteckna deras sanna 'Lif', som äga den rätta kunszapen, Zoroasters eller de ännu äldre Mästarens lära och uppenbarelse om detta Lifvet; samt densammans Anhängare, eller Deltagarne uti sanna Lifvets uppenbarelse. — Hela denna fråga om det så kallade Zendspråkets släktfap kan icke på fullkomligt afgörande fätt besvaras, icke heller kan ett omdöme fällas öfver dess besessenhets, förr än vi erhållit en Grammatik dertill, i hvilket fall alla dessa twifwelsmål, hvilka jag blott will som sådana framställa, förhända upplösas, och det såkalla de Zendspråket efter Författarens åsigt gör sig gällande och bekräftas i sin fulla wärdighet som ett urgammat, med det Indiska nära besläktadt språk. Utomdeß ses tydligt af hela historiska sammanhanget, att Zoroasters lära och böcker bland flera nationer, som hörde till det stora Persiska Kessaredömet, utspredes, förläktligen åsven sannolikt öfversattes på flera språk. För traditionens ålderhet följer härav ännu egentligen intet ofördelatigt, i hwad språk än fragmenterna råkat att åt efterwerden bewaras; det är icke genom ren öfversättning som så lätt innehållet af urkunder, hvilka anses för heliga, wäsentligen wanställas, men väl råkar det i fara genom hvarje uppsäktlig ombildning. Gemte Grammatikan wore intet så önskvärdt, som original-astrycket af hela texten på urspråket,

eller åtminstone en anseelig del deraf, helst redan de få os meddelade verserna (hos Kleuker, Zendav. II, S. 48) upplysa mer, än många särskilt uppställda ord; bland hvilka verser man wiserligen råkar på några hela talesätt, som äro nära beslägtade, ja, alldeles lika ljudande med Indiskan.

För öfrigt synes enligt allt, hwad ofwan är anmärkt, hela benämningen af ett Zend-språk, ehuu allmänt den kommit i bruk, icke vara särdeles mer påhande, än om man ville kalla språket uti Mosaiska Böckerna Thoraspåket, eller Nya Testamentets hellenistiska dialekt Evangelii-språket. Vi måste fråga efter Folket, som har talat detta språk; vi wände os derföre nu från dessa anmärkningar rörande urspråket och Zoroastriska Böckernas språk, emedan föremålets eget sammanhang leder os till det, som Författaren meddelar om Urfolket och Zendfolket, och deh ursprungliga hemort, liksom om utwandringarna från detta urlandet till andra trakter enligt Zoroastriska Böckernas antydningar. Ur en bland dessa anför han (S. 21): "Zendfolket bodde" — i den lyckaliga urtiden, innan vintern uppkommit, och före utwandringarna till lägre och warmare negder, — "i landet Eri, Ari". — Namnet "Zendfolk" finner jag ej på anförda stället, men enligt dessa Böckers lära och enligt sagan, är här frågan om Första folket och Manniskostammen. Huru har nu wäl detta Folk hetat? eller hvilket Folk var det, som bodde i Landet Ari? De Gamle kalla detsamma, efter sjelfwa Landet, Ariernes Folk; och utan twifvel bör ock under benämningen af Landet Eriene närmast förstås provinsen Ariana eller Ariana hos Grekerna, det nuvarande Chorasan. Jag anför i härseende till det sedanre en lörd Wäns omdöme, hvars anseende inom området af Persiska ålderdoms-forskingen är af den högsta och mest allmänt erkända wigt, Herr Hof-Rådet von Hammers, som wisat mig den stora godheten, att meddela mig sin mening, men tillika anmärkt,

att Ver, som i Schahname heter Iran, på intet vis finge förväxlas med Persis; men att staden Verene ej kunde vara Persepolis, som Anquetil aldeles riktigigt påstött, utan Grekernas Hekatonylos, gamla Parthiens huvudstad, och Albordj berget i Chorasan, men i en midsträckare bemärkelse hela bergskedjan från Kaukasus till Himalaya. Provinssen Aria är visserligen ämnadeles ett bergaktigt högland, såsom Eriene beskrifves, och är från Paropamisus nedflyta till en del de strömmarna, som vattna Baltrien och Sogdiana; hvilket aldeles passar till det stället, som Författaren sätter, 25 anför. Eljest kan visserligen Aria väl äfven i historisk mening haftva hast en mer omjättande betydelse och utsträckning, än den omgränsning och det rum, som i Grekernes geographiska system anvisades åt denna provins. Man ser ju (hos Creuzer, Symbol. I, S. 698, 40:e anmärkn. och S. 736, 90:e anmärkn.) att en Griekisk Författare talar om "hela Ariska Stammen" (*παν το Αριερον γένος*), som om en stor, vidt utspridd Folksfamilj; och i Menus Indiska lagbok tillstrisz-wes Ariernes Land, Ariaverta, en nästan o-möjlig utsträckning genom de Indiska bergen i Norr intill Östra och Westra havven.

Påminne wi os nu, att Mederne i ur-ålders tid hetat Arrier, d. ä. att Mederne varo ett Folk af den "stora Ariska Stammen", som först i sednare tider antagit Mediska namnet, så förtydligas på engang mycket, som hittils syns mörkt och upplösligt. Vi behöfwe nu icke mer, att förkasta de så beständt gisna historiska wittnesbörderna, att Zoroaster varit en Meder, under det Zendböckerna alltid hännvisa blott till Eriene, emedan båda delarne aldeles icke så i motsägelse med hvarandra. Hvad vi hittils fallat Zendspråk, torde då — till följd af det, som

deha Zoroastriska källorna sjelfwa antyda om deras Läras sanna stamland och stamfolk, — riktigare utan omswept erkännas och betraktas som Ariska Språk, eller, om så behagas, som Öster-Mediskt, i motsats af Wester-Medis-ta, Pehlevi språket; under förutsättning, att det hittils så kallade Zendspråket, hvilket vi utmärke som det Ariska, vid närmare bekantskap med det samma skulle bekräfta sig som ett gammalt Stamspråk, och icke som någon bland dialekt af nyare ursprung.

(Forts. e. a. 9.)

Nättelser.

- Sid. 319, 20. r. 9. står: **Definitiver** — läs: **Definitiver.**
- 320. sista raden: präk. — språk.
 - 322. r. 4. transitiva — transitiva
 - 324. r. 3. singularis — singularis
 - 327. r. 4. se fut — Je fut
 - 328. r. 27. hvilket heterre — hvilka heterre
 - s. s. r. 35. stälst — stälst
 - 329. r. 31. vetare — af vetare af den första
 - 333. r. 9. Årljud — Å-ljud
 - 334. r. 35, 38. på förra stället bör wa-ra I, på det sedanare I.

S w e n s t

L i t e r a t u r - Z i d n i n g.

No 38.

Måndagen den 17 September

1821

Öfver vår Historias begynnelse och Jordens
fista revolution såsom fannolik werkan af
en komet.

(Forts. fr. No 37.)

Men äfven detta stora Folkets, Ariernes, namn förtjenar mycken uppmärksamhet. Indiska roten Ari, hvarifrån det bäst kan härledas, betyder det, som är förträffligt och utmärkt, ärefullt, egregium; i sådan mening, som ett frigiskt hjeltefolk plägar gifwa sig sjelft dylika hedernamn. Likså betyder ju äfven det andra, Westindiska namnet, Pehlawan, Hjeltar; och om Perserne kallade sina heroiska förfäder Artær, så har till och med det namnet likhet med Ariernes, hwilken likhet vi för öfrigt ännu ingalunda på minsta vis i etymologiskt hänsende wilje göra gällande. Med ett namn, som härledes från en helt annan rot, men likväl delar samma förhållande och betydelse, uppträder ännu i samma lista Aspernes närliggna Folk, vid Östra sluttningen af Paropamisus fram emot Indusfloden. Det

är lätt, att förklara detta namnets betydelse; ty, då Aspo, i Indiskan, liksom i Persikan Asp, och äfwenledes i Zend- eller Ari-språket, betyder en häst, så finner man utan svårighet öfvergången (liksom i det Homeriska *περσα*), och uti detta folksnamnet åter ett sådant, hvarigenom så ofta, frigiska, hästtumlande nationer blifvit utmärkta eller sjelfva benämna sig. Men jag har af det skälet här upptagit Aspiernas folk med de andra, eftersom det nämnda vidt utspridda Asp i de Zoroastriska böckernas slägt-namn, liksom äfven i den Medisk-Persiska hjältesagans, så ganska ofta förekommer, hwilket nog förtjenar uppmärksamhet. Men för Ariernas namn finns ännu ett annat slägtskap, som angår os sjelfva mycket närmare. Den Indiska roten Ari är nemligen saker och onekligen tillika Germanisk, och fuller en sådan radix, som ännu inom språket, ja, i sjelfva lefnaden äger sin giltighet qvar, i fall man har tillåtelse, att påstå detta om "Aran" (på Tyska: die "Ere"). Enligt vår språkanalogi och denna rots närmwarande form skulle det här omtalata Folksnamnet sålunda ungefärligen betyda lika mycket, som om man (på Tyska) sade: "die Eh-

ren" (Arorna), de Årewärda, de Adle, på sikt sätt, som hos de Westgermaniska Folkslägen, benämningarna "Erben" och "Wehren" (Årswingar och Förvarare), såsom Collectiver för alla fria egendoms innehåfware och till fädernes landets förvar manuxna personer, äfven blifvit gällande som hela Follets namn. I den äldre och Gothiska formen heter den nämnda roten äfven i Tyskan Ari eller Ario; och hvor och en, som uppmärksamt gifvit akt på, huru widt omkring denne roten Ari eller Ario är utspridd och framstående såsom rådande i den gamla Germaniska Historien eller Sagan, bland så många Hälte- och Slägt-namn, och äfven eljest, — skall, utan att förvånas, förfimma, att jag redan för längre tid tillbaka inom mig hyft den tanken såsom en historisk förmodan, hvilken jag på mångfaldigt sätt funnit bekräftad, att våra Germaniske Förfäder, under det de ännu lefde i Arien, derstädes i synnerhet höra uppsökas under Ariernas namn, eller, för att med den osvan anförda Greken uttrycka saken mera påskande: "under hela den stora Ariska Folks-Familjen"; hvorigenom också den gamla Sagan och meningens rörande Tyskarnes eller de Germaniska och Gothiska Folkslägens slägtskap med Perserna på engång erhölle ett alldeles nytt ljus och en beständig historisk förbindelse-punkt. Jag will ej' vidare lägga någon wigt på den omständigheten, att i Zend- eller, som jag numera heldre skulle wilja kalla det, Aria-Språkets Ordbok förekomma några Tyska rötter och ord, hvilkas fullkomliga likhet måste väcka förundran; jag will det ej, då dylika enskilda omständigheter väl sammanstöta till och med hos Folkslag, som äro långt afslagna från, och alldeles olikartade, med hvarandra. Äfven det, att Chowaresm enligt Mirchond (Man jemf. von Hammers Geschichteder persischen Redekünste S. 137), fordom hetat Oschermania, churu märkvärdigt det är, sammanhållet med det, som Herodot nämner om en Fornpersisk stamm, kallad Germans-

ner (von Hammers anmärkning på det anförla stället), — äfven det förnär ännu ej, att göra sig gällande såsom sista utslaget, e- medan namnets öfwerensstämmelse kan vara blott tillfällig, som den szenbara likheten af de Indiska Samanäernas namn, hvilket besyder något helt annat, och betecknar Buddhas anhängare såsom motsatte Brahma; då utomdeß det så widt omkring-spridda namnet: Germaner, hos os, enligt obestrideliga historiska witnesböder, först i mycket senare tider uppkommit på Forn-Sachsens Westra Nomar-regräns. Men mycket märkvärdigare synes, att Bohara enligt Mirchond (hos von Hammers på anförla stället) i de gamla Maghernes språk betyder Wettenklapernas mittpunkt; och att i Gothikan hos Ulfilaς Bohareis, som bekant är, heter en lärde Man; och jag will ej' neka, att jag verkligen tror mig berättigad, att anse landet Chowaresm och Bohara, såsom det första historiskt kända el- ler bemisligens sannolika hem, hvilket wäre Teutoniske Förfäder i Asien bebott. Wid hezla denna uppställning rörande det Ariska Fol- ket och dess namn, hade man ej i sigte trädren af den etymologiska språkslägtskapen, och det nöjet, att blott framspinna densamma allt längre och längre; utan wi erhölle deraf ett resultat, som äfven i annat hänseende har ex- ganska betydlig historisk wigtighet. Ty intet annat är så wäsentligt och ger så riktig upplysning, när undersökningar öfver ett gam- malt Folk företagas, — jag talar här om de Asiatiska och Europeiska, som äga en tradition och spår af en forntids bildning, — som just det, att först asgöres, om det varit ett Prest-Folk, som Indierne, Egyptierne, Hetrurierne, eller ett Krigare-Folk, d. å. ett sådant, som blifvit stiftadt of Krigare-Kasten, eller hos hvilket denna förblifvit förherrskande. Det- ta bör likväl icke så tagas, som hade Krigare-Folken ej haft Prester, liksom de nämnda Prest-Folken ej varit utan Krigare: här kommer det blott an på det öfvervägande ele-

mentet. Här betraktas ej särskilt Handels-Folken, eller öfwerhuswud något ibland alla dem, hos hvilka ett annat, tredje element utom de två här anfördta, på något vis uti alla lefnadens inrättningar bestämt den förherrskande charakteren; Prest-Folken och de kristna Hjelte- eller Adels-Folken bilda i alla fall de båda hufwudeläserna i hela den os belänta gamla verlden. De sistnämnde är merendels, eller åtminstone ganska ofta, såsom sådant, redan utmärkta genom sina namn. Så hafwa ännu i vår tid dysika till krig alltid rustade Röftware-Folk, benämningar, som är hämtade från Krigare-Kasten, t. ex. Mahratrene (Stor-Rajahs) och Rasputerne (Rojahs Söner). En dylik bemärkelse hafwa äfven de Forgermaniska Nationernas twenne mest omfattande nam: Teuton r d. ä. Thindaner, på Gothiske: Konungar, Furstar, Herrar, Ädle, och Gothe r d. ä.: Adelige, (liksom Gothakunds, af ädel stam). Och så hette äfven de gamle Mederne Pehlwan, d. ä. Hjeltar, och Zoroasters Meder hafwa också säkert warit ett sädant ädelt Hjelte-Folk; det samma betyder Ariernes namn, från hvilka Mederne härstamma, såsom vi osvansöre utur den Indiska roten hafvarat detta namnets betydelse, hvilken vi till och med ur Forgermaniska språket derjemte till bewis framdragit.

Den gamla inrättningen af Käster, till hvilket ämne wi här hafwa blifvit ledda genom undersökningens lopp, behandlas af vår Författare endast aldeles i förbigående (S. 49), och icke tillfredsställande, såsom framgången blott utur en ursprungligen och redan vid första inwandringen förhanden varande sönderdelning och syckvis inrättad författning hos de Indiska stammarna, så att han egentligen från denna sidan ej gifver os någon anledning, att häröfwer vidare intåta os med honom. Om wi skulle kunna göra det, så borde wi framför allt annat först weta, om han anser inrättningen af Käster såsom gammal och antisiluvianist åtminstone i sina hufwuddrag, els-

ler och fulländad omedelbarligen efter den stora Katastrophen, eller å andra sidan såsom modern, och icke grundlagd förrän Nationer och Stater redan uppkommit? — Hvad som angår beskrifningen af Indiernes förvirrade och sönderstyckade tillstånd, så är os obekant, hvarifrån Författaren hämtat sina anledningar dertill; men deremot är så mycket wist, att hans egen åsigt af Indierne saknar all klarhet, hvilket lätt kan begripas, — så längre ännu ett kritischt fundament och en historiskt stödpunkt felas, för att ordna det Hela, — då fällorna är så mångfaldiga och tidsräkningen icke historisk, från hvilka vi ännu ej helt hafwa silit os lösa vid de Indiska undersökningarna, och slutligen, då de Europeiska Lärzas meningar i denna sak ännu är så stridiga m. m. Men den Ena stora stridigheten, som råder i sjelfva Indiens tradition och hela litteratur, nemlig den mellan Brahma's religion och Buddhas lär, och som redan Grekerne under Alexander funno der existerande, hos de två sektionerna eller religions-partierna, Brahmanerne och Samanärne, — denna låter wi herligen historiskt jemka och sig förklara; och detta factum, som har förändrat och i två delar söndrat Allt uti Indien, och hos de Nationer, hvilkas irre bildning berott af Indien, bildar just den historiska stödpunkten, som först ger lhus och ordning åt det Hela, hvilket jag på ett annat ställe shall söka, att åbaglägga *).

*) Hvad de inwärdningar beträffar, som Författaren i sin äldre Skrift (Ueber Alter und Werth einiger morgenländischen Urkunden) framstält emot den redan osammänta Menus Indiska Lagboks ålkhet och ålder, i hänseende till William Jones och mitt yttrande i Afhandlingen om Indiernes Språk och Wishet, så vill jag här blott, i anledning af tillfället, anmärka, att dessa inwärdningar

Åfven frågan om *Urfolken*, och huru den wantit bestäffad, hvaröfver hällmann nyblagen meddelat os så intressanta förskingar, har Författaren helt och hållt förbigått, ehu-ru han ejest med så stor omsorg bemödar sig, att utfinna hela urtillståndet i hänseende till religion och språk, liksom åfven det ursprungligen af den första mennislostammen bebodda landet; hwilket åsidojättande af Staten uti sin undersökning man också törhända så mycket lättare kan näsa sig vid, som han i alla fall ännut icke tycks hafta riktigt uppfattat den derwid egentligen nödiga ständpunkten. Här borde framför allt annat den i så många hänsyenden ej övrigtiga frågan undersökas och af-görande besvaras, om Ständen, d. à. i gamla verlden Kasterna, ärö äldst, eller om Staten är det? Nemligens Staten i sin egentliga betydelse, såsom ett fredsinstitut, säkergjordt genom krigsvälde, hwilket, ehu-ru grundadt på den inre friden, likväl närmast syftar på den ytter freden, eller krig, och, fastän des-

så wida äro alldeles rigtiga, som frågan aldrig kan väckas, om detta Werk har Menu till upphofsmann, då motsatten göres otvifvelaktig genom sjelfwa Werket. Men Jones' omdömme är i synnerhet grundadt på Språkets ålderdomlighet; och om jag på den tiden följe William Jones' stora autoritet i denne punkten, så finner jag ännu tills vidare intet stäl, att derifrån afvika. Men wißerligen kan man af Språkets ålderdomlighet ej sluta till mer, än en relativt hög ålder. Likväl tycks Författaren helsl erkänna Menus Indiska Lagbok, o-akadt denna stora inskränkning af des föregifta höga ålder, såsom möjligtvis ej föraktlig fälla af gammal tradition och kunskap om Folkslagen, — helst han flera gånger tager afseende på och begagnar densamma.

omsång är föränderligt, icke desto mindre sonz moraliskt individuum har utat strängt slutna gränser. Vi lemne detta oövibrödt; här är blott rätta stället, att ännu pominna något om Författarens sätt, att använda begreppet om ett Urfolk eller flera sådana. Egentliger är redan den så allmänt omtycka benämningen: Urfolk ej riktig, så snart man utgår från ursprungets Enhet, hwilket Författaren ändå werkligen i hufwudsaken gör; ty då kan ej vara frågan om något Urfolk, utan blott om en Urfam, hvarifrån alla Folkslag härledas, och hwarmed just det Menslighetens tillstånd menas, som fanns, innan någon söndring i Folkslag ägt rum, och som således gick förrut innan särskilda Nationer uppkommit. Sådane tänkare deremot, som ej utgår från ett gemensamt ursprung, utan antaga, att mänskan öfverallt uppxuxit ur jorden, af olika art efter landets olika befolkning, hafta enligt sin åsigt wißerligen alldeles rätt, om de tala om Urfolk, men nr mera i Pluralis, då de engång hafta upphört den historiska Enheten såsom för dem icke gällande. Det är således blott en inconsequens hos Författaren, som tydlichen ger Enhets-systemets företeende, och bemödar sig, att visa, huru samtliga Folkslag hafta utwandrat och kommit från Ett och samma Ueland (Asiens medlersta högland), — om åfven han på några ställen af sin skrift (S. 48 och 52) talar om flera Urfolk, som i djupa dalänkningarna mellan de stora höglandsbergen sista hafta uppehållit sig, ody ännu finnas lika ett slags fällsynt-blifvet djursläkte uti enliga trakter; hwilken mening han, om wi ej tage miste, har länat af Ritter, en ejest förträffelig Författare i geographiska forskningen, men som ännu något litet läpas med den bekanta hypothesen om Autochthoner, ehu-ru just den af honom så snillt uppfattade rikedomen af ethnographiska facta och anmärkningar, uti des storg ordnade grundlinier rätt ögonbilden förer os tillbaka till dem

utsprungliga Enheten af alla från de tre hufvudstammarna härledda Folkslag.

Om vi nu begiswe os tillbaka till Urslandet Eriene, som det i Zendavesta kallas; så ser man tydlichen af det sätt, huru de andra länderna slutas intill och i ordning uppställas omkring detta samma, att det tages i en alldelens historiskt beständt och geographiskt nogga begränsad bemärkelse, men likväld, som ursprungets hufvudland, får sitt rum midt ibland de öfriga länderna. Enligt Författurens egen regel måste man i hvarje gammal världshistorisk tradition framför allt med noggrannhet skilja det Allmänna från det Särskilda, det Nationilgen-egna, det Geographiskt-lokala. Så t. ex. är uti Zend-Sagan Oschemschid en sådan förbindelse-punkt med det Allmänna, då Sem icke blott i denna, utan oc i den Mosaiska och så mången annan Asiatisk tradition innehått ett så betydande rum vid härledningen och historien af Folkslagens upprinnelse från hvarann. Sedermera möter man ännu hvarje handa särskilda, fruktbara spår, som t. ex. en rätt wacker indication ligger uti den bekanta sagan om de nio menniskoparen, hvilka wandrade utöfwer hafvet, följaktligen, som Författaren (S. 54 och 55) tyder det, törhända först kunde hafwa befolkat Afrika. Men uti Zendavestas geographiska Öfversigt af världen och länderna tycks allt vara lokalt. Först Eriene eller Arilandet är ett alldelens bestämdt, Ariernes stamland, aldrasförst de Gamles Aria. Bland de femton välsignelse-regioner och orter, som ligga omkring denna medelpunkts, äro de första, helt tydlichen och intet twifvel underkastade twifvel, och kunna olika tydas: om de än icke skulle vara belägna i Söder om den första nämnda (medelpunkten) i geographisk mening, så kunna de likväld i klimatiskt hänsyns-ende skildras som dal-trakter och lågländta områden i förhållande till det gamla bergagtiga, och varmare hemlandet. Särdeles tydlichen

framträda Östra provinseraa, nominatim Sind-länderna Kabul och Lahore eller Penjab, och derräft äfven Candahar, de Gamles Aiazhosta, och landet vid floden Hindmend. Dens affigt, som är upphofsmann till den gamla urkunden, har kanske mindre syftat derhän, att i sin gemensamma upprinnelse framställa "hela den stora Ariska Folks-familjen", som åtminstone säkert ej warit hans enda ändamål, — än fastmer, att tillika i sin geographiska öfversigt af jorden omfatta och utmärka det stora Mediska Världsricket, så, som det följt på det Asyriska och gått framför det Persiska, och enligt dess wida omfang af alla till detta samma hörande eller närmast dertill gränsande folkslag och länder. Dervid är det märkvärdigt, att, enligt den ofwan anförra rigtigare förklaringen af Ver och Berene, Persia på denna länder-tafla lika litet förekommer, som Babylonien eller Susiana; och af Asyrien blott den Nordligaste, vid Armenien belägna delen, och äfven denne ännu twifvel underkastad, men icke i den widare bemärkelsen såsom Asyriska riket. Uttersta gränsen af denna stora omkrets, som i samma länder-tafla betecknas, är i Wester just Armenien, om nemligen den förklaringen (Kleuler II, S. 303) är riktig, att den sextonde välsignelse-regionen Rengheiao *), i Pehlwi Arvezstanow, är det Nordliga intill Armenien gränsande Asyrien. Tydlichen synes nu af det här anförra följa, att denna länder-tafla uti Zendavesta hvarken är en Asyris-Babylonisk ej heller en Persisk (ester det af Cyrus siffrade riket), utan alldelens wist en Medisk länder-tafla. Om denna punkt får betraktas som afgjord, så kan häraf mycket lhus erhållas för det Hela, om än i hänseende till särskilda om-

* Enligt Görres' mening i hans helt nyttigen utkomna öfversättning af Schahname, Inledn, S. XLIX, är Rengheia provinsen Darangia, Sarang.

ständigheter hvarje handa svårigheter och möter blifwa öfriga. Det wore mycket önskans- wärde, att en Värd, som dertill wore utrustad med alla hjälpmittel af Forn-Asiens geographi och Orientalist spårfärdskunskap, engång ville för öf grundeligen förklara hela detta Mediska länderregister, så, som man finner det i Vendidad (Fargard I. hos Kleuler, II. Del. S. 299—304), hvarutur Herr Rhode blott utvakt något, nemligent det, som bäst svarade mot hans egen hypothes. Då kunde man äfven erhålla ett definitivt, orubbeligt utslag deröfwer, huruvida fääl finnas, att antaga ett twåfaldigt och dubbelt Arland och Eriene, enligt Författaren, ett, såsom Ariernas första och ursprungliga stamland i Norr eller Nordwest från Sogdiana, hvilket likväl hittils ej är mer än en hypothes; och det andra, det Mediska af Stamfolket Arierna stiftade rikets huswuds och central-land, nemligent de Gamlas Aria, som i historiskt och geographiskt hänsende är säkert. Vi hafwe redan anmärkt, att denna Mediske-Ariska länder-tafla i Zendavesta, åt Nord-West i alla fall ej utsträcker sig vidare, än fram emot Armenien eller till Norra Asyrien. Desto tydligare finner man den andra ändpunkten mot Sydost bekräftad; den bildas af den femtonde wälsignelse-regionen, Hapte Heando, eller de Sju Indierna, om hvilka urkunden märkvärdigt nog tillägger, att denna wälsignelse-region "i storlek och omfang öfvergår alla andra Werldsriken". Nedan denna omständigheten ensamt vingar os, att söka ifrågavarande Skrifters ursprung i grannskapet af Indien; ty man kunde väl endast i grannskapet af Indien hafva ett så åskådligt, och fullständigt begrepp om denna werldstrakts storlek, befolkning och wigtighet. Men äfven uti en Indisk källa atmärkes Ariernes Folk, som mig synes, alldeles tydlichen såsom till Stam och Språk med det Indiska bestägtadt. På det ofta omordnade stället i Menus' Lagbok, hwarzpå Författaren tagit afseende i sin andra skrift:

"Ueber das Alter und den Werth einiger morgenländischen Urkunden" (S. 64). der frågan är om de Krigs-räkster, som rökat i ett wildare tidsåad genom afvikande från Brahminerna och deras seder och bruk, samt om Folkslagen, hvilka äro dessa Räksters affomlinningar, — sages vid slutet: "Alla deha äro Das-hus (eller på krig enkom syftande Röfware-nationer), "antingen de nu tala Mlechhas' eller Aryas' språk." Men Mlechhas äro barbariska Folkslag, som till Stam och Språk äro Indierne främmande, och, när nu här tydliggen uppställes en motsats mellan dem och Arierna, så är det, som om här stode siffrivet: Samtliga äro de i wildhet nedfunkna, ständiga Röfware-nationer, antingen de nu äro Barbarer, eller verkligent Arier, till Stam och Språk bestägtade med Indierne.

Om nu Författaren tager sitt Eriene werldshistoriskt uti en mycket widsträckare bemärkelse, än Zendavesta, och dermed förstår hela Urlandet efter wattuflödet, såvunda Asiens medlersta högland, så kan deremot, när frågan blott är om detta förhållande, ej något invändas. Hans pligt wore blott, att förblifwa denna widtomfattande åsigt trogen, och icke sjelf sedemera ensidigt inskränka den, då det ju af sig sjelft är tydligt, att i hvarje Folks urhistoriska tradition, enligt hvarje särskild lokal, alstid den punkten mest framlystes, som ligger närmast. Författaren medgiver sjelf möjligheten, att Kaukasus väl funnat lemma "änna en asil" (S. 29), och att öfwerhufwud "mer än ett Urland" (S. 29) kan hafta funnits; men wi skulle heldre strax från början velat gifwa det Ena Urlandet en widsträckare omkrets, och ej innefatta det inom så trånga gränser. Ej heller bör man lemlna obemärkt, öfwer huru widsträckta nejder af Jorden ofta ett och samma namn af stora bergsrader och länder i gamla werlden utbredas och flyttas, t. ex. namnen Kaukasus, Imaus, til och med Asien. — Om derföre Himalaya och Hindukusch ligga Indiens in-

vänare närmast, (S. 24) och nämñas framför alla andra uti Indiska traditionen; om Altai (S. 52) bildar födpunkter för de Nord-Asiatiske Folkens första inwandring, Ural deremot (S. 53) betecknar den stora gamla sträten för Folkslagen till Westra länderna, till Norra och Medlersta Europa; så borde icke heller Moses i förbigående så misshaktande åses, emedan han låter Stamfadren Noach först på berget Ararat så fast fot med sin ark; då just allt likväl i det Hela hänwiser os till samma Ena medlersta högland eller Ur-bergstrakt i Asien efter alla des widsträcka utgrenningar. Om Anquetils mening skulle vara den rätta, hvilken författer Eriene, vid foten af Alsbordi, uti det landet, som vattnas af Kur och Araxes, så stämde uppgiften i Zendavesta enligt denna utläggning, noga öfwerens med Moses. Enligt det som öfwanföre är nämnt, kan denna förklaring af Eriene väl icke ansättas; men man kan icke heller på detta fäste vänta eller söka en så noggrann öfwerensstämmelse. Likväl, då den gamla geographiens utläggning ännu är utsatt för så många twiswelsmål, och den bästa meningen ändå mestendels blott är den sannolikaste, borde sådant göra os för mycket warhamma, för att, i anledning af en förutfattad mening, så lätt egillande afvisa någon enda Horn-Asiatisch tradition, och aldrominst den Mosaiska Urkunden.

Vi stanne härvid, för att sluta den intygomförd förhända alltför omständliga meddelning rörande Författarens werk. Om det skulle hafta lyckats mig, att hos honom åstadkomma den öfvertygelsen, att Moses och Genesis väl äfwen på annat sätt kunna tagas, än han hittills förstått dem; så skulle det fägnas mig, om i sådant hänsende mitt hopp ej sveks, eller till och med öfverträffades. — Men i alla fall var min affigt, att med grundligt allvar aflägsna all ensidighet från den Urhistoriska forskningen, och att visa, att det, som man tyvärr alltför ofta framställer så-

som från hvart annat skildt eller till och med som oförenligt, likväl rätt väl stämmer öfwerens, så snart det riktigत förfås. Den tiden har nu väl ändtligen kommit, att de bärda Wittnen i frågan om lefwarde sanning och klar kunskap om Alderdomen, nemligen "Skriften och Naturen", icke längre må bruzkas och misshukas mot hvarandra, och ligga döda för den högre kunskapen och af Alla oberoarkta på gatan, rof åt fåvitskhetens hån och spe; ja den tidpunkten är onekeligen inne, att de åter segrande skola upplysta sig, som den länge misklända gudomliga sanningens högljudda Wittnen, till des allt större förherrligande i wettenkapen liksom i lifvet. Man gör religionen, eller rättare sagdt, både en usel tjänst, när man sätter religion i motsägelse med wettenkapen, till hvilken äfwen detta Esoteriska i Werldshistorien hörer. Skulle nu äfwen uti detta första försök till djupare Upplysning af detta ämne hvarjehanda ännu förelomma, som förhända synes "Judomen en förargelse och Grekomen en därskap", som nästan allt hvad wetenkäpigen Christligt täcks; så vet jag likväl, att denna väg, som jag försökt, att antyda, blifwer allt mer och mer riktig wärderad och till en allmän väg banad och utbildad, emedan han är den rätta,

Fr. von Schlegel.

Recensioner;

- I. Handbok för Resande i Sverige. Andra Upplagan. — I. Landvägarne från Götheborg till alla Sveriges Städer. Med Annämnningar. Götheborg, Löwegren, XII och 178 sid. 12:o.

- II. A Trip to Trollhättan. In a series

of Letters. Götheborg, Löwegren, 1813,
44 sida. 16:o, med Charta.

Utgifswaren säger i företalet till N:o I.
att hans önskan längre varit, att i allmänhetens händer lenna en Swensk Resbok med
så sā niistag som möjeligt. Så widt Rec.
kunnat finna, har Utg. deri lyckats. Resan-
de landsmän och främlingar, hvilkas behof
Utg. i synnerhet tyckes hafwa affett, böra der-
före vara honom mycket tack Kyldige. Under-
rättelserna om Götheborg — hvilka börja denna
handbok (s. I—XII) äro utförligast och för
en Resande på stället af stor nyttja. Sedan
widtager en vägvisare till Stockholm och ri-
kets öfriga städer under 26 Numror och i al-
phabetic ordning. Sid. 173—151 äro upp-
tagne af anmärkningar öfw. städernas och
landsbygdens märkvärdigheter å de wägar den
Resande paßerar. De förena noggrannhet med
korhet. Underrättelserna om Gästgiveriernas
befärfekthet äro alla på sitt ställe och böra
vara högst välkomna. Sid. 152 uppgifwes
"Förslag till en pittoresk Resa i Sverige, un-
der hvilken Niklets förmästa Städer, Köpin-
gar, Grufvor, Bruk, Fabriker och märkvür-
digheter förelkomma". Utg. har i vägvisaren
antagit att resan anträdes från Götheborg och
upphör i Helsingborg. Denna Restour utgör
då 250 mil. Antligen må anmärkas, att den-
na boks brukbarhet är mycket lättad genom ett
bisogadt Register.

I N:o II. synes Utgifwaren hafwa sam-
lat några korcta underrättelser om Trollhättan —
Götha rikes folthet — för att gagna
de till Götheborg ankommande Engelsmän.
Brefwen äro 3:ne till antalet. Utg. har de-
dicerat dem till den hos öf. bekante Engels-
mannen Thomas Telford. Det grave-
rade Titelbladet prydtes med vår berömde Pol-
hems Medaillon, och Chartan öfwer Troll-

hättan är graverad af C. G. Lundgren, hvor-
öfwer en beskrifning till slut är bisogad.

Båda dessa skrifter äro Tryckta med wackra
stilar, och i ett bekvämt Fickformat.

Stjernsund. Stockh., Nordström, 1821,
1 ark, med 5 Plancher Folio.

Stjernsunds Säteri beläget uti Örebro
Län, Sundbo Härad. Åkersunds Socken ut-
bjudes med underliggande Hemman och Lägen-
heter till salu. Till hugade Speculanters un-
derrättelse har närvarande beskrifning utkom-
mit. Hos öf. är en dylik kostlammare beskrif-
ning något nytt, men torde säkert wiuna ester-
föld. Här meddelas först och främst en ut-
förlig Förteckning, i columner, öfwer Hemman-
tal, Folkmängd, utsäde och kreatur så vid sjelf-
va sätteriet som vid underliggande hemman,
torp och lägenheter, hvoraf inhäntas att denna
betydliga egendom till sammans utgör 49,7
förmedlade Mantal, 2 Stångjernshamrar, qvarna
med 6 par stenar, såg, stampwerk, tegelbruk,
kalkugn, m. m. Folkmängden utgör 1194 per-
soner. Utsädet uppgifwes till 449 tr Råg, 97
do Korn och 415 do Blandräd och Hasre.
Här födas 269 Hästar, 838 Kor, 367 Unga-
nöt och 1465 Får. Denna beskrifning öföljes
af trene Chartor, den första visar belägen-
heten af Stjernsunds Säteri med underliggan-
de byar graverad af Anderson; den andra visar
Trakten omkring Sätesgården, graverad af
Lundgren. Den tredje är en SpecialCharta
öfwer Trägården och Byggnaderna. Dernäst
följa 2:ne wackra Plancher som visa utsigten
af denna Sätesgård från N. O. och S. O.
De äro ritade af ÖfwersteLieutn. Hagelstam
och graverade af ÖfwersteLieutn. Åkrell.

Swensk Literatur - Tidning.

N:o 39.

Måndagen den 24 September

1821.

Recensioner:

Värobok i de första grunderna för Musik och Sång vid ungdomens undervisning i Skolor och Gymnasier af Carl Aug. Stieler. Leipzig, Breitkopf & Härtel. 1820. XII och 80 sidd. 4:o.

Kongl. Uppfostrings-commiteen, på hvars föranstaltande denna lärobok är utgivven, har gjort sig ganska förtjent af allmänhetens erkänsla, derigenom att den äfven fölt afhjälpa den för lärare och lärljungar hittils varande bristen på nödiga anvisningar för sångöfningarne vid undervisningswerken. Committeeens ledamöter hafva ock anledning till den tillsynsfästelsen att de lyckats i sitt lovhärda bemödande att för denna del af undervisningen hafva bereft en god lärobok, då Kongl. Musikaliska Academien deröfver fällt det witsord, att den åger en god plan samt i föreställningssättet förenar nödig korthet med tydlighet och fullständighet och således är för det åsyftade åndamålet tjenlig. Äfven hvor och en annan läsare borde väl genom detta

förord, som Förf. förmödlig i sådan affig ställt främst i sin bok, på förhand erhålla ett fördelagt begrepp om arbeters beskaffenhet; dock torde ico alla dermed åtnöja sig och därpå grunda sitt omdöme, hvarföre Rec., som äfven gerna will se med egna ögon, ernar här företaga en undersökning och granskning af detta arbete, för att derigenom bana sig väg till ett eget omdöme öfver dess värde, och tillika bereda sina läsare tillfälle att komma till en närmare kännedom deraf.

Förf. förklrar i sitt företal, att han helt och hållet afvikit från den hittils brukliga method i Skolungdomens musicaliska undervisning och hoppas derföre att det är honom tillåtet att något närmare förklara sig öfver planen af sin lärobok. Rec. tror ock att ingen dermed är misnöjd, utan twärt om att hvor och en anser det vara ganska wigtigt att så lärä känna Förf:s nya åsikter och skälen hvarföre han afvikit från de hittils brukade methoder. Har Förf. lyckats att i en sådant framställning visa att han grundligt förstår sitt ämne, så har han derigenom wunnit ett kraftigare förord, än genom mängen auctoritet; har det åter ej lyckats honom, så

ingifwer han lätteligen läsaren den farhåga; att han icke noga beräknat sias krafter och att han låtit förleda sig af sin önskan "att i någon man kunna bidraga till sångens förbättring i skolorna och derigenom tillika öga ett tillfälle att för Kongl. Musicaliska Academien visa sin aktning". Vi vilja nu efterse huru härmad förhåller sig, men innan vi företaga den del af företalet, der Förf. yttrar sig om sitt eget arbete, skola vi genomgå hans yttranden öfver bristfälligheterna i den hittills brukliga underwissningen. Förf. räknar bland dem först, att man i Skolorna endast nyttjat choraler till underwissning i sång. Förf. har i detta afseende bordt läfta sig säkare underrättelser, ty Rec. har hjeft studerat vid ett lärowerk, der ungdomen underwissades härde i choralsång och figuralsång, och kan säledes af egen erfarenhet intyga att Förf. åtmisstone i afseende på detta lärowerk mistagit sig, hvilket äfven torde vara händelsen med flere andra. Det andra felet uppger Förf. vara, att man merendels öfvar choralerne efter gehör, utan att meddela ungdomen tillräckliga musicaliska konstskaper eller genom lämpliga förutgående öfningar utveckla och bilda dess anlag för hwad man egentligen kallar sång, hvorigenom choralen blifvit ohelgad. Rec. wet ganska wäl, att ungdomen icke erhållit tillräcklig musicalisk kännedom, och att dess anlag för sång ej blifvit tillhörigen utvecklad, hvilket således visserligen är rigtigt anmärkt, men Förf. kan deremot svårliggen med något exempel bewisa, att man vid någon skola låtit ungdomen sjunga endast efters gehör d. v. s. utan all slags kännedom af åtmisstone musikens enklaste grunder, hvilka äro upptagne i de första paragrapherne af Förf. arbete. Rec. har hjeft sett i flera skolor sådana nottaflor, som Förf. sid. 33 nämner, och wet att goftarna varit förbundna att i egna böcker åsteckna de melodier, som läraren uppskrift, hvilket bewisar att ungdomen der icke har haft all underwissning i den theoretiska delen

af musiken. Huru choralen emedertid genom ett sådant behandlingsätt kunnat ohelgas, torde för flere vara svårt att förstå, ty om också underwissningsmethoden kunde vara bättre och lämpligare, kan likväl choralens helgd ändå bevaras, endast underwissningen ske med wärdighet och alfrivar. Skulle Förf. påstående vara oomfuskstötligt, så torde man med nästan lika skäl kunna västa, att choralens helgd icke kan bevaras vid den offentliga gudstjensten, der hufwudsakligen endast finnas olärla sångare, som inhämtat sina psalmmelodier endast efters gehör. För att ådagalägga origtigheten att använda choralen såsom medel för nybegynnaren att lära sig sång, hämtar Förf. ett bewis från målarkonsten, der "ingen skulle vilja underwisa sin lärling i frifsta grunddragen af sin konst derigenom att han för honone framställde konstens fulländade werk". Till olycka bewisas icke dermed hwad som åsyftades. Hvar och en inser lätt den betydliga skillnaden mellan efterbildningen af en fulländadt werk i målningkonsten, och afsljunganget af en choral, hvilken oaktadt alla sina förtäffliga egenskaper likväl är gewon sin stora enkelhet, hvilket Förf. sid. 49 erkänner, både lätt att sjunga och således lämplig att användas vid den första underwissningen. Sid. VII förklrar också Förf. att det icke är hans mening att choralerne sång skall helt och hället upphöra vid musikskolorna och sid. 33 att läsaren bör egna ena hälften af lectionerna åt läroboken och den andra åt choralerne öfning. Här säger ju Förf. uttryckligen att choralerne böra användas vid underwissningen, innan en fullständigare musicalisk kännedom är inhemsstad. — För att bewisa att choralerne böra betraktas såsom konstens fulländade werk, ansöker Förf. "att det i nyare tider icke lyfts någon enda compositör att kunna ställa sina arbeten i denna wäg vid sidan af de gamla kraftfulla och upphinneliga sånger". Rec. vill ej här inläta sig i någon undersökning om denna omtvistade satts, utan blot i förs

högaende anmärka, att man åminstone härigenom wunnit den fördelen att man äger af en akademi i detta ämne ett autoritets-bevis. Nec. öfvergår således till det sista angifna felet i den vanliga undervisningen, nemligen den liknöjdhet och sundom miss-handling, hvaxunder barnen vanligen öfwas i choralearnas sång, och åminstone hvad lärarnes vanliga liknöjdhet beträffar, kan Nec. ej annat än ifstämma i Förf. önskan att dermed mȫste någon verklig förbättring. I denna afdelning af företalet återstår wäl ännu några påståenden, som borde anföras dels såsom ännu oafgjorda, dels såsom origitiga, t. ex. 1:o att nödvändigt alla choraler höra läras, 2:o att endast Förf. method är suverän för att bibehålla dem alla i minnet, ehuru wäl någon med skäl och framdeles med exempel skulle kunna bewisa att äfven minnet någon gång torde svika Förf. lärjungar, hvilka i sådan händelse icke hafwa annan utväg än andra, den nemligen att rådfråga sin chorabol, samt 3:o att musik icke är blott konst och icke blot wettenskap, utan begge förenade; men Nec. will nu begisva sig till den delen af företalet der Förf. talar om sitt eget arbete.

Närvarande lärobok, säger Förf., ämnad så wäl till lärarens som lärlingens nytta, är byggd på musikens grunder, hvilka innehållas i detta afdelningen. Den andra afhandlar sångens theorie; den tredje är helt och hållet praktisk och grundar sig på de begge föregående. Mid muntlig undervisning böra dessa tre afdelningar efter tillfälle och behof förenas, hvilket här icke kunnat ske, så framt man ej velat beständigt afbryta och slingra ämnen. Det är dervore nödvändigt att hvarje lärare, efter denna läroboks anvisning, utstakar en wiss plan för sin undervisning, emedan skolornas olithet samt ungdomens större och mindre anlag och framsteg göra till en omöjlighet att häri meddela beständiga

föreskrifter. Här och der har jag wäl gifvit någon wiss angående ämnenas ordning och förbindelse vid muntlig undervisning; men det mesta öfwerlemnas i detta afseende åt en tankande lärare. Nec. har ordagrant affrisvit allt detta, för att sätta läsaren i tillfälle att känna huru Förf. sself bedömer sitt arbete. Ehuru Förf. uppträdt såsom reformator och således bordt meddela för sångundervisningen en beständig och förbättrad plan, har han icke insett att en af de första forderingar man begär af en lärobok, är en systematisk noggrannhet, så att alla läroämnena följa i en wiss och nödvändig ordning, och att ingen ting nytt lärees förrän allt, som är förberedande och ligger till grund för det föjhande, är wäl inhämtadt. Här åter medgifver Förf. att han omöjligt kunnat sätta läroämnena i den ordning, som de muntligen höra föredragas, utan endast gifvit en och annan wiss derom, och hvad är skälet? — Skolornas olithet och ungdomens större eller mindre anlag och framsteg. Nec. twiflar att någon annan Förf. försökt att dermed ursäkta bristen på reda och ordning i sin lärobok, och fruktloft lärer äfven ett sådant försök vara. Hwad menar dehutom Förf. med skolornas olithet? Bor undervisningen i sång meddelas olika för hvor och en skola? — lika ja litet, som det är nödvändigt att hafwa en särskild grammatica för hvarje lärowerk. Dervemot kan wäl ungdomens större och mindre anlag och framsteg göra någon skillnad nödvändig, men den svårigheten är helt enkelt afhjälpt dermed, att man har en särskild lärobok för de mera kunnige eller att bokens senare afdelning är för dem beräknad. Något annat hinder för enhet och ordning i läroboken kan omöjligt ansföras, och sådant hafwa alla förståndiga läroboks-författare meztat afhjälpa på nu anförla sätt. Här åter will Förf. att läraren skall vara den förståndige, den tänkande; att han skall bringa allt i ordning efter tillfälle och behöf-

En sådan plan fallar Musikaliska Academien god. Rec. fruktar, att de af Academiens Ledamöter, som granskat densamma, icke nog betänkt huru en god lärobok borde vara författad och huru högst wiktig det är att den, som recommenderas till allmänt begagnande vid underwissningswerken, är så fullkomlig som möjligt. — Rec. har hittills granskat de uppgifter som Förf. i föreläset meddelat, och de visiter af sitt ämne som Förf. der framställt. För att närmare kunna bestämma, huruwida Förf. egentliga arbete werkligen är af den beskaffenhet, som föreläset synes tillkännagifwa, öfvergår Rec. nu till granskningen af sjelfva läroboken.

(Forts. e. a. g.)

Sverige under ULRIKES ELEKTORAT
och SÄKDALIC T. eller ifrån 1718 till
1751. Efter den, af framl. Hans Es-
cellens Riks-Rådet Hr Friherre Ceder-
er eutz, författade handskrift. — Ett
inledande Bihang till Tessin och Tessi-
niana. Stockholm, Iimelius, 1821,
278 sidd. stor 8:o.

Om behofvet af en granskande Tidsskrift
för fäderneslandets Literatur någonsin låter
lämna sig, så är det wist då, när fakunnige
utgifware, af wälmening eller winningslystnad
hänsörde framträda inför allmänheten, utan
att estersinna wärde och answaret af det wärft,
de sig åtagit att utföra. Vi säga detta i all-
mänhet, och utan tillämpning. Men om det
ta yttrande otvunget erbjudit sig wid anmä-
landet af närvärande Skrifft, derom skola vå-
ra läsare, ester att hafwa genomgått detta
blad, sjelfve bäst marga i tillfälle att dömma.

Nedan, under det denna Skrifft swettades
under presen, hade ryktet bestäffamt förkun-
nat det stora fyndet af framl. Riks-Rådet
Feib. Herman Cedercreutz' Memoirer rö-
rande Drott. Ulrica Eleonoras och Kon.
S edric I:s Regering, hvilka skulle komma
der läsande publicum tilthanda såsom ett mots-
stücke, eller som Udg. i mera lockande ordalag
behagat uttrycka sig å titelbladet: Ett inle-
dande Bihang till Tessin och Tessiniana,
hvilket arbete med så mycket deltagande, för
tvenne år sedan af allmänheten emottoogs.

Rec. tillstår, att han icke utan en wiss-
nyfikenhet tog närvärande Skrifft i hand, för att
fornimma huruledes en af Mößpartiets tillgif-
ne uppattat sin tids händelser; men han be-
känner tillika, att han icke gjorde sig stora för-
hoppningar om dessa Memoirer af en man
som först i sista decenniet af Kon. Fredric
I:s trettioåriga regering blef deltagande i råds-
lagen *), och för öfrigt icke kunde om sin tids
händelser säga det samma som Horn, Tess-
sin och Gyllerborg.

quorum pars magna sui.
Också blef Rec. icke synnerligen förundrad,
då han vid läsningen af de första bladen ge-
nast igenkände Riks-Rådet Grefve Gustaf
Bondes Historiska upplysningar om till-
ståndet i Sverige under Kon. Fredric I:s
Regering, hvilka icke kunna vara obekante
för någon, som gör anspråk på att äga något
mer än lärcunkstäv i Fäderneslandets His-
toria. — Det förråder således ett mer än wan-
sligt sjelfförtroende hos en Utgifware, att
wåga almängöra en handskrift, som man öf-
werkommitt, utan att dertill äga nödiga insig-
ter eller den kritiska kändedom för att weta
om denna handskrift rätteligen tillhör den,
som den blifvit föregifven att tillhöra; om
denna handskrift är den möjligien bästa; och

*) R. R. Frih. Herman Cedercreutz blef
Riks-Råd 1742 och dog 1754.

Flutligen om denna handskrift förut är bekant gjord och om des ölmängörande syller någon lucia i fädernes landers häfder.

Alla dessa omständigheter synes Utg. hafwa lemnat å sida. Den Historiska Kritiken hade dock haft rätt att fördra, att Utg. i ett företal åtminstone gjort reda för handskriften beskaffenhet och huru han den erhållit. Ej en enda bokstaf till upplysning derom har Utg. bifogat. Ja så ofullständigt har han gått till väga, att han ej gång synes hafwa wetat (ty om sådana utgifware är man snart sagt berättigad att tro alt), eller som Rec. dock heldst will tro, ej bekymrat sig om, att fullständigt utsätta den förmenta Författarens namn å sjielwa titelbladet.

Hela Utg:s försarande med denna handskrift är så mycket oförståligare, som Grefwe Bondes Memoire i handskrift icke ärö fällshinta att ösverkomma, och om beskaffenheten deraf hade Utg. endast behöft rådfråga den förmämsta kritiska hjälpreda wi äga; i Warneholz Bibl. Hist. SveoGoth. *), då han med detsamma hade fått anvisning, att denne handskrift till och med förut finnes tryckt (Stockh. 1779. 8:o), ehuru temligen godtyckligt behandlad af en J. Hallström, Actuarie vid Riks-Archivum. Hade Utg. endast lagt för sig detta föröfrigt stympade utdrag, hade äfven deraf i sitt förehavande kunnat bliäwa till rätta wihad. Men han synes ej en gång hafwa gjort sig den minsta möda, för att undersöka wigen och wärdelet af den Handskrift han wille utgifwa.

För de läsare, som förut ej äro bekante med Grefwe Bondes Friftart, will Rec. här införa hans teckning af Kon. Fredric I, efter detta stycke är i det tryckta Utdrag, Rec. ofwansere omtalat, mycket stympat. "Af alla föregående Sveriges Konungar, allt sedan Konung Gustaf I:s tid har ingen så länge lef-

wat, och den Kongl. Kronan burit, som dens ne Högsal. Konung Fredric den första af det namnet bland våra Regenter. Des namn lärer i många tillkommande tidehvarf af Sveniska män hågkommas, alldenstund wid des tillträde Souverainiteten afflaffades, Sveriges Fundamental-Lagår, den allmänna Lagen, jemte många andra helsosamma Förordningar, tid efters annan, under des namn, utkommo.

Utom förbemålte twenne års krig med Ryßland, har Konungen sina Regeringsår uti fred och roliget tillbragt, ty som Konungen alt från sin ungdom, intill des ankomst hit in i Riket, mest alla utrikes fälttag, slag och belägringar, isuti Italien som Frankrijet, Brabant, Tyskland och sist i Norrige med många blodiga Sljotor bemistat, och således sjelf erfarit och sett hvad krig har att betyda och huru fördärfwelige de äro för ländet, Riken och underlätare, ty sökte han, så mycket i des makt stod, dem att afböja till des han, som förbemält är, blef bragt att detta sista sitt bisall gifwa. Djupa hugg i hufwudskälen, samt svåra skott och sår midt igenom bröfst, hafwa warit bedräfliga, dock onederligliga wedermälen och bewis af des oförslitneliga hjeitemod både bland de in- och utsändsta, så att det är förundransvärdt, och för en besynnerlig nåd af Gud skattas bör, att Konungen med en så ofta dödeligen sårad kropp, des emellan så god och stark hälsa åtznjuta kunnat, och dem till en så hög ålder bragt. Konungen war med ett upplyst förfånd och särdeles wältalighet begåfwad, hwarz om des Faderlige utlåtelser i Råds-Protocolle rne härliga mittnen bärta. Uti de Europeiska Språken väl inöfviad, så att han sjelf merendels besvarade de främmande sändebuden wid deras audienser, men i synnerhet lägger den Öfwerhet sent födas, som i mildhet och nådigt umgänge både med främmande och sine egne undersåtare, denne Konung öfvergåtan. Jag, som i så många år haft den năden att tjena honom, och fast dageligen des-

*) Tom. XI, sid. 61.

dyra person att uppwakta, kan bedyra mig aldrig något svårt ord förrummit emot någon, ja icke ens mot deß enskilda besjenter, när man undantager, hwad under sista swåra sjukdom, värk och sweda, honom afprässas kunnat. I synnerhet har man med förundran sett huru de, som råkat i den olykan att wazra af andre hos Konungen illa angifne, närde fått den nåden att hos honom sin oskuld bewisa, det förbigångna af honom aldeles för-gäts, och han dem med sitt nådiga förtroende, wälgerningar och förmåner framför andra öfverhopat. Uti samtal och umgänge war Konungen munter och lustig, och bidrog mäst sjelf till munterhetens underhållande. Churuwäl deß gismildhet ofta föll på sådane personer, som dertill minst wärdige woro och han det sjelf efteråt förmärkte, ångrade det honom dock icke, utan beklagade, att han ofta ej fant (fann) sig i stånd, att lemna allom tecken af sin nåd och wälwilja. En med så många och flora dygder och för deß undersåtare fördelaktige egenskaper beprydd Konung, har dock ej kunnat undga de swagheter som flere store Män och Regenter varit underkastade. Deß böjelser för det täcka könnet hafwa som oftast hos honom öfverhanden tagit, stor influence uti deß uppförande wunnit och deß tankar, finnen och tid ibland så borttagit och hindrat, att han i de sednare åren fällan de allmänna Rådslagen i Rådet kommit att bewista. Mårgre hålla och före, att deß mångfalldiga kringresande i Landet, med stor kostnad på jagt och skjuteri borttagit många, till andra angelägenheter nödiga stunder, hvoruti han så fort nöje funnit, att han fast alla uti skjutande med kula, både i språng och flygt öfvergått, hafwandes han i sin tid, öfver 200 Björnar, utom andre skadedjur, med egen hand nedfällt och dödat; men Konungen har hållit före deß helga och walmåga, som från ungdomen varit härdad i rörelser och fatiguer, härigenom skulle underhållas och besäktas, men genom stilla sittande förszagas och astaga, fördenskuld ingen

af deß trogne undersåtare sådant med skäl förstryta kunnat eller honom härifrån afråda wesuslat. Konungens nådiga och lätta tillgång har gifvit åtskillige tillfälle sig i deß grace så att insinuera, att de förmant sig genom andras utesättande, deraf allena wara ägare; men när Konungen det förmärkt, har han sig ånsdrat och misat huru de sig i sin räkning bedragit. Sådant har gifvit mångom anledning att hålla före, det Konungens Råd war nog ombytlig, obeständig och opålitelig, men som han funnit, att åtskillige deröfwer sig förhäfwa, och den till sin egen fördel mytja velat, har han för godt aktat, sitt förra förtroende till dem inskränka, och för sin egen rolighet sig till andra efter tidernas omständigheter att wända. Häruti hafwa dock många ej kunnat finna sig, då de sett en wiss person (Presidenten Brroman) i många år och fast incil Konungens sista dagar, stå i possession af hans besynnerliga gunst och nådiga förtroende, åtskönt intet funbart omfistet emedlertid derutinnan försordes, men de lära snart ernå upplysning deruti, när de påminna sig huru denne mannen straxt i förstone Konungens sinne och passioner så utstuderade och genom medel och utvägar, dem befördra och alshemt underhålla wetat, att Konungen honom deruti för sin förtroligaste räknat, honom nästan från intet genom åtskillige hederssteg, till en näst de högsta i Riket framdragit och ömiga tillfällen lemnat sig till den förmögna i Riket att upphelpa, i ty han ej allenast dispositionen haft om Konungens enskilda casa och Hof-Stat, utan ock på förfallen till Rikets tjänster bland andra uppörde personer, dem, som till honom ansexisast offrat, genom den ständiga tillgång han hos Konungen ägde, hade tillfälle att till sine ansöktingars erändande befördra, hvilken rika inbergning för honom continuerade så under Konungens långvariga sjukdom, som några år förut, och Rikets tjänster således till den mästbjudande, Konungen ovetterligen, false woro,

till dēs Konungen sjelf, genom en wiss honom af denne mannen gjord proposition, omsider några dagar före sitt afdandande, dēs egennytiga affigter förmärkte, och honom sitt wida-re nädiga förtroende uppsade. Således måste den bästa Herres namn och credit lida, när den låter en annans smickrande för mycket med-s håll och insteg i sin gunst winna, då sådane sedan till sin egen fördel den missbruka.

In summa: hos denne Konung stridde mot slutet mycket godt och ondt om öfverväl-det, godt föruft, försigtighet, oförstärkt hjer-ta, mandom, långlig erfarenhet i krigssaker, wältalighet, försönlighet och Christeligt sinne-lag, rätträdighet, frikostighet och gifmilhet, barmhertighet och medlidande med de fattige och nødligande, samt ogemt nödigt umgänge med alla som honom nalkades, och honom nog sakna lära; woro i dēs sednare är sā bländade med bequämligheters och tjenliga nøjens sö-kande, lednad vid arbete och huswubdryderi, föränderlighet och nu mot slutet hastigt sinne-lag, prodigalitē, samt en härstande begärelse och traktan ända till dēs sista dagar till wälz-lust och dēs förnöjelser, utan att efterfråga eller akta dēs widare påföljder, att det synes svårt med vishet kunna fastställa hvilketdera hos honom ägt företrädet. Jag, som han hela sin tid här i landet, med så mycken näd omfattat, lemnar det gerna till det förra, men alla öro ej af enhanda mening”.

En något mera skarpnytt Udg. skulle af jämförelsen emellan handskriften och det trycka-sta stympade utdraget deraf, genast funnit, att de båda ägt samma Författare; men tro-ligen har Udg. ej en gång känt detta ut-drag. — För öfright och för att återkomma till dessa Memoirers verkliga Författare så är det ingen twifvel, att de tillhörta Riks-Rådet Grefve Gustaf Bonde *). Rec. som sett många handskrifter af dessa Memoirer, har äf-

wen haft tillfälle att se originalhandskriften i Gref. Bondeska Bibliotheket på Säfftholm i Södermanland. Gr. B. war en af våra lärda Rådsherrar och, som bekant är vid Riksdagen 1739, jemte flere af sitt partie, stött ur Rådet, af Franska partiet. På sin tid war han allmänt agtad såsom en herre af redligt och framt finnelag, dristig och arbets-fam och ifrigt nitälkande för sitt fäderneslands wälgång och ära. Men efter den honom öf-vergängna catastroph, och för att kunna bli-swa sin tids historiekskrifware, ägde han, med bästa wilja, wift icke det politiska med och den öfversigt af händelserna, förenad med denna öfwer enstilda oförräder upphöjsda finnesart, som öfverallt erkänner och hyllar det goda och rätta äfven hos en ovän. Ej under derföre om han sett flera händelser och deras samman-hang i origtig dager, och att man i dessa Me-moirer finner, att han aldrig kunde gilla något af Hattarnes företagande. Med rätta har man äfven anmärkt att Gr. B. icke fört sina läsare till grunden och upphofvet för de parti-friider han will beskrifwa. Denne here-re har trott sig teckna Sveriges tillstånd från 1718 till 1751, och likväl fastar han ingen uppmärksamhet å Folke's wilor, på hvil-ka arlar Sverige likväl med sin odalborna frihet och sina herrliga münnen stått upprätt genom århundraden. I stället tecknar han ut-testande de Stora twister sinsemellan och wäldet *) och de medel de användt till hvars andras förtande. Detta utgör dock i kortaste sammandrag taflan af Ulrica Eleonoras och Fredric I:s regering, der man får se och beskå-das en Konung, utan konungamagt, flyttad ned från Thronen, för att såsom den förste bland Rikssens Råd sitta öfverst vid Rådsbor-det, der Rådet i stället för Nådgifware var i sjelfwa werket Negerande, och i förgrunden

*) S. R. Råd. 1772 . . Död 1764.

f) Mössor: de gamla Familjerna. Hattar: de nyare Familjerna.

Nikets Ständer, besättande sig med lagsspanne magoten i stället för den legstiftande, under det de städse föde friheten i munnen, och hade händerna öppna för det guld, som utländska magters agenter i ymnighet utdelade. En mera påhända öfverkrist till denna tafla af politisk depravation kan man ej finna, än den Gr. B. sjelf anbragt *) och med mycken fintlighet travesterat:

Tantæ molis erat Svecanam perdere gen-

tem

Den som efter hafwa genomsett alla partierna i denna tafla, och i samma stund och under de wärldingar som sedan inträffat, icke erinrar sig Gustaf III:djes rätt till erkänslans ewiga hogkomst, han har intet sinne för ett af de skönaste segerminnen som fosterjordens häfder hafwa att framwisa. Regements-förändringen den 21 Aug. 1772 är den stönaste dagen i Gustaf III:s historia, ty den framställer tillika en Konungs seger öfver sig sjelf.

Hvad slutligen utgifningen af dessa Gr. B. Memoirer beträffar, så äro de utan twifvel en vinst för vår Historiska Literatur, som ännu äger så få urkunder för denna period utgifne. Men wisseligen hade det varit att önska, det de fallit i en kunnigare utgivwares hand, som i Noter eller i Bilagor kunnat upplysa wissa händelser Gr. B. af sitt partis intreße häftörd dels aldeles förbigått, dels mindre fullständigt framställt. Såsom exempel will Rec. endast nämna 1739 års Riksdag, der Gr. B. sjelf, som nyss sades, blef jemte flera Rikssens Råd entledigad och förflyttad Ständernas förtroende förlustig. Gr. B. sysnes ej anat, att planen var dertill redan färdig vid föregående Riksdag 1734, nemligent genom den twetydiga Instruktion om Allianceverket, som Secreta Utskottet, der Gyllenborgs parti ägde öfverwigten, då gaf; hvilken som man wet, just blef den klippa

*) Utg. har behagat utlemina den.

hvarpå Horns parti i Rådet, efter uträkning, skulle stranda. Andra exempel att förtiga.

I ett Bihang (Sid. 268) har Utg. tilllagt Riks-Rådet Frith. Cedercreutz's Berättelse om Fredsverket i Abo 1743, som är rätt läsvärd. Frith. C. har deri infört Rejsarinnan Elisabeths Bref. Denna berättelse plägar merendels finnas, under sin egen Rubrik, balester Gr. Bondes Krist och så förefommer den äfven i det Manuscript Rec. har framför sig. Må hända denna omständighet föreladt den mindre bewandrade Utg. att tillägga Gr. B:s handskrift åt Författaren af den widfogade korcta Berättelsen.

Till Utg:s heder må dock till slut ej försägas att nämna, det upplagan för öfrigt är wärdad, samt att papper och stilar äro ganzka mackra.

Potpourri af Romanläsning. Första Samlingen. Linköping, Petre och Abrahamsen, 1821, 41 sidd. 8:o.

Innehållet är: Swartsjökan är wärre än Pesten. Novell af Avellaneda. Detta stycke är ingen Novell, utan en samling af åtföljliga öfverdrifna, men soga intressanta anekdoter om en swartsjuk man, berättade i en dålig stil. — Målen och hans Modell. Novell. Också egentligen ingen novell, utan en anekdot, grundad på någon berättelse. Stilen är här bättre, men tonen på wissa ställen ej synnerligen anständig. — Bröderna eller de adla Rivaulerne en af Schillers första arbeten, redan år 1783 införd i Wittenbergischs Repertorium der Litteratur; en temtlig obetydlig berättelse. Märktigt är att Öfvers. sjelf meddelar några underrättelser om de senare öden, som träffat en af hjeltarne. — I det hela kan man om första häftet af denne Romanläsning säga, att den loswar ganzse litet, och att man, om affigten varit att göra läsaren nöje, misstagit sig i valet af berättelserna.

S w e n s e

Literatur - Tidning.

No 40.

Måndagen den 1 October

1821:

Recensione:

Vårerbok i de första grunderna för Musik och Sång vid ungdomens undervisning i Skolor och Gymnasier af Carl Aug. Stieler. Leipzig, Breitkopf & Härtel, 1820. XII och 80 sid. 4:o.
(Seors. o sse se. No 39).

I första avdelningen afhandlar Förf., så som förut är nämnt, musikens första grunder med afseende på sång. Efter att hafta givit definition på musik eller tonkonst, visar Förf. huru menniskörens olika toner tecknas på ett så kalladt notplan eller liniesystem, som utmärker tonernas stigande och fallande (rättare: tonernas högd eller läge), samt yttrar att alla linier och mellanrum till samman's kallas steg; ett misstag af Förf., ty alla dessa tillsammans utgöra, enligt hwad myß är förklarat, notsystemet, men hvor för sig utgöra de endast ett steg. Wid uppräknandet af musikens hufwudtoner, uppäfisves att "alla slags sångstämmor tillsammanstagna behöfva fyra gånger sju toner"; men i bishanget sid. 27 upp-

tages alla rösters omfattning endast från E eller G till twåstruket a eller trestruket c, hvilket icke utgör fulla fyra octaver: en uppenbar motståndelse. Det senare är riktigt, sätta man ej will beräkna den så kallade Øver-Discanten, men öfwen i den händelsen blie den förra uppgiften falsk, ty då Øverfrider rösten fyra octaver; docka säger Hiller i sin Singschule: Armistone fyra octaver, men detta har Förf. utlemnat. Förf. will derefter bringa lärsjungen en fullständig kändedom af alla klaver. Enligt Förf. method wore detta mindre nödigt, då han i sin sånglärå endast will begagna en enda eller Fiolklyaven. För en begynnare är det desutom förvillande att lära dem alla på en gång. Först när han väl in hämtat en af dem, kan man utan skada öfvergå till de andra och semsöra dem med den redan bekanta. Således wore, enligt Rec. tanka, tillräckligt att här uppgisiva det 3:na klaver finnas, bland hvilka till en början underrättelße endast borde lemnas om den så kallade G- eller Fiolklyaven. Sedan lärsjungen hunnit väl känna den och derigenom fått in hämta en del af Ton-systemet, hvilket Hiller upptager i sin första lection, men Förf. ej

förrän i båhanget sid. 28, more tid att föresaga de andra klaverna. Så wida lärjungen ännu ej kommit i målbrottet, då han börjar med sångundervisningen, är och i det afseendet kunskapen om de öfriga klaverna för tidig, och bör sparas till längre fram, hvarför den rätteligen borde meddelas i slutet af afdelningen. Man wann dermed äfven den fördelen, att lärjungen nieste hwad ettstecket c (c) betyder, hvilket nu står här utan förklaring, och om hvars betydelse man ej får underrättelse förrän sid. 27. Emedertid har Förf. felat äfven deri att han blott upptager 3. klaver, utan att nämna att en af dem, C-klaven, fördelas i 3:ne neml. Tenor-Alt- och Sopran-klav och att han icke gifvit någon underrättelse om, hvarföre de hafwa blifvit olika tecknade. I det nedanföre stående exemplet finnas nu 5 klaver, churu Förf. ofwanföre säger att blott tre äro af olika beskaffenhet. —

I 5 § handlas om den Diatoniska scalan. Här har Förf. begått flere mistag, som derjemte äro bland de betydligaste. Churu Förf. welat beswöra nybegynnaren med kännedom af alla klaverna, begagnar han här blott Fiolklassen såsom omfattande Sopran- och Alt-stämmen, och ifrån denna stund nämnes icke Bassklaven hvarken i denna eller den sista afdelningen. Rec. har trott sig finna orsaken dertill vara, att Förf. måtte tro att vid Gymnosier och skolor ej finnas annat än Sopran- och Altstäder. Huru mycket Förf. deri mistagit sig, kan hwar och en bedömma, som studerat vid något lärorwerk, der wanligtvis och troligen alltid finnas ynglingar, som genomsättit målbrottet och sjunga Tenor eller Bas.är det Förf. mening att uteslänga dem från alla sångöfningar? Det tyckes blifva nödvändigt då Förf. icke för dem skrifvit en enda not, och då han till och med skrifvit choraler för endast Sopran- och Altstämmor, churu en sådan choralfång omöjlig kan bli så macker som en syrfämmig choral, hvari Tenor- och

Bassröster förekomma. Huru Förf. tror sig kunna försvara detta förfarande och huru densna brist funnat undfalla Musikaliska Academis granskande ledamöter, är för Rec. obeskriftligt. — Dernäst må vi öfvergå till den Diatoniska Skalan, hvarom egentligen 5 § handlar. Förf. säger att diatoniska Skalorna äro 24 och att de kunna vara antingen dur eller moll, samt anförer sid. 6 en modalskala, men några rader förrut yttrar han sig att i en sådan skall finnas hvarken ♭ eller ♮. Huru detta kan låta sig göra, är svårt att gissa. Förf. möste här hafwa förblandat hwad man vanligen menar med Diatonisk Skala, neml. en Kyrk-Skala, ty der förekomma inga ♭ eller ♮, och hwad hans läromästare Hiller författat dermed. Af våra classiska läroböcker i musik wet man att våra förfäders diatoniska skalor woro: c d e f g a h c; d e f g a h c d; e f g a h c d e o. s. w. samt att den alldräälsta diatoniska scalan var på följande sätt: g a h c | h d e f | e g a h | c. Utas dessa scalor har vår durskala blifvit sammansatt. Nu kan man om dem säga, att de ej behöfwa ♭ eller ♮; men kan man om våra dur och mollskalor säga det samma? Det är ju aldeles orimligt! — Widare får lärjungen i samma § höra talas om att afståndet ifrån c till d kallas en hel ton, emedan en annan ton (ciss) ligger mellan dem begge; men någon sådan ton känner han ännu icke, ty underrättelsen om ♭, ♮ och ♯ som bör wara en bland de första, kommer ej förrän i 6 §, churu Förf. i denna § använder dem till och med i exempel. Förf. förklrarar äfven att den diatoniska scalan framlöper i hela och stora hafswa toner, men den chromatiska genom både stora och små hafswa toner. För att få meta hwad hämed menas, citerar väl Förf. den följande 6 §, men Rec. har redan förklarat att en sådan underweisningsmethode är oduglig.

§ handlar om den chromatiska scalan. Här uppgiftens skillnaden mellan stora och små halvwa toner, men ganska otydligt. Sedan Förf. i föregående § sagt att afståndet från c till d är en hel ton, emedan en annan ton ligger mellan begge, yttrar han här, att hvarje hel ton kan delas i två halvwa toner, hvarsav den ena kallas stor och den andra liten, i det man antingen upphöjer den hela tonens nedersta not eller sänker den öfversta. Åter en motsägelse; ty i förra § säges att en ton, till ex. ciss, ligger mellan c och d, i denaa § att två toner (ciss och dess) har halvwa der sin plats. Väl förklrar Förf. att

Den sångare som sjunger dess i detta exempel lika med ciss, bör aldrig få namn af skicklig sångare. Om Förf. med uppmärksamhet genomläser noten sid. 80 i Hilfers Singschule, så finner han huru hans egen läromästare dömmer derom. Denne yttrar sig der på följande sätt: "I upphöjd med ett dubbelt fors, är ett två gånger upphöjd f och måste deraföre billigtvis föra det upphöjda namnet dubbelt samt kallas fissis. Det böra de noga öfverväga, som icke weta om någon annan benämning än cis, dis, fis och gis och häldre wilja hjälpa sig fram med förvirrade begrepp än behålla ett litet antal namn, genom hvilka allt blir tydligt och bekänt, och hvilka är öfverensstämmende med sakens natur. Skola dessa Herrar kanske wilja sjunga den öfverstigande Sequunden e-fisisis såsom en liten Terz? På sina klayér kunna de till åfwentyrts anse den ja; men kan eller bör också en sångare göra det?

ciss och dess års i utöfningen en och samma ton, men utom det orediga i de förf. stridiga uppgifter, hvilket Förf. först efteråt söker upplysa, är detta ett af de hufwudsakliga mistag, som Rec. anser sig skyldig att anmärka. En sångare bör aldrig få den föreställningen att ciss och dess åro samma ton, och Förf. må sätta hvad som hälst, får aldrig ciss i a dur scalas samma hud som dess i f mollscalas. Om man accompagnerar den chromatiska scalan, hvilket wäl Förf. någon gång gjort, är denna skillnad ganska märkbar. Rec. will uppgifwa följande exempel:

Det skulle göra honom ingen möda vid intonationen, om man funde sätta honom, att begge intervallene woro enhanda". För att det oaktadt riktig inträglä i läringens minne, att ingen skillnad finnes t. ex. mellan ciss och dess, har Förf. sid. 29 låtit bifoga en tabell, hvars behöflighet mången vorde sätta i fråga. Lika litet nödvändigt är åfwen den sid. 30 bifogade Quintcirkeln, som ej gör tydligare hvad som sid. 18 säges om quinternas förhållande till hvarandra.

Den andra afdelningen innehåller anvisning till sång. Till större delen är den öfversatt ur Hilfers Singschule, churu de der förekommande reglor och föreskrifter åro här framställda i en helt olika ordning. För att icke bliksva alltför widlyftig will Rec. endast upptaga de wichtigaste anmärkningarna dervid. Förf. säger sid. 38 att man hör göra den allraförsta början i sång med några

längt uthållna toner, som för rösten äro hvarken för höga eller låga. Denna method är lämplig i Europas södra länder, men hos os är den skadlig. Den nordiska rösten är i början hård; den behöfver ej stärkas genom länga uthållande toner, och bör det icke, ty derved igenom bli den annu hårdare och slutligen odruglig. Hos os måste man i detta affrende sluta med det, hvarmed Söderlänningen börjar. — Sid. 41 uppgifwes huru takten skall marqueras: "wid första fjerdedelen rör sig han den åt bröstets wänstra sida; wid den tredje fjerdedelen åt högra sidan och wid den fjärde fjerdedelen rakt upp". Detta är rätt och brukligt. Men vid angisvandet af tresjärdedels takt har Förf. mistagit sig. Han säger att "der betecknas den första och andra fjerdedelen liksom i fyra fjerdedels takt, men den tredje fjerdedelen rakt upp". För att sätta läsaren i tillfälle att inse detta mistag, will Rec. angeva de vanliga reglorna för taktangisningen. I fyra fjerdedels takt angiswes takten på följande sätt

	fjärde		
	fjerdedelen		
	fort		
2		tredje	
	andra	—	
	fort	lång	
	—		
3	förrsta		
	lång		
	tredje		
	fort		
	—	andra	
		—	
		halflång	
	—		
	förrsta		
	lång		

I tressjärdedels takt sålunda:

—	andra
—	halflång

Andra fjerdedelen är här ej fort och bör icke betecknas med handens rörelse åt bröstets wänstra sida, utan des längd bör tillkännagiswas-

genom handens rörelse ifrån bröstet, icke åt bröstet. I sex åttondels takt, hvarom Förf. ej nämner något, äro de första två åttonde delarna långa, den tredje kort, den fjärde och femte lång, den fjärde kort; och takten tecknas såsom fyra fjerdedels takt. Tre åttonde delars takt, om den är tripplad, tecknas såsom två fjerdedels takt, ned och upp; men den icke tripplade såsom tre fjerdedels takt. I ovanlige taktkarter, t. ex. i fem fjerdedels takt, tecknas de två första fjerdedelarne med nedslag, en åt höger, en åt vänster och den sista rakt upp. Denna taktkart är vanlig i Turkiska och Mongoliska musiken.

Förf. uppgifwer sid. 47 att ordet uppriktat bör sjungas sålunda:

u - pp - rä - - t - tat.

Rec. twiflar att någon stickig sångare skulle vilja på sådant sätt sjunga detta ord. Enligt Rec. tanka bör det sjungas på följande sätt, hvarigenom man undviker den annars oundvikliga och obehagliga stötningen:

u - - pp - rä - - t - - tat.

Tredje Afdelningen innehåller öfningar och sånglycken. Rec. will blott der ansöra tvåne huswudsaktiga anmärkningar. Ibland öfningsexemplen nyttjar Förf. scalan i stället för Secunder. Men omöjligt kan on lärlunge härav få något riktigt begrepp om detta interval. Ett sådant exempel borde vara följande: e d, d e, e f, f g, o. s. w. Att detta är det enda rätta, bewisar Förf. indirekt derigenom att han vid Terserna låter lärjungen sjunga: c e, d f, e g, f a, o. s. w., och icke c e, e g, g h, o. s. w. — Förf. har också

uteslutit allt accompagnement från sina öfningsexempel. Detta är en betydlig brist, då man beröunker svårigheten att till en gifwen melodi sätta accompagnement; en svårighet, som öfverstiger mången lärares förmåga. Vanligen finnes det deraföre i läroböckerna. Nec. skulle ifjven af den orsaken önskat att det här funnits, emedan man då kunnat se, om Förf. exempel varit så bekäffade, att han kunnat försé dem med ett riktigt accompagnement, en omständighet hvarom Nec. tills vidare twiflar.

Om bekäffenheten af denna lärobok torde icke vara svårt för läsaren att dömma, sedan han genoängt hvarat här blifvit anmärkt deremot. Förf. välmening och goda affigter, hvilka på flere ställen framlysa och hvilka wiserligen icke undfalla läsaren, kunnike öfversyka de brister som man lätt upptäcker. Förf. har oftaft följt sin läromästare Hiller, men äfven der dennes framställning kunnat vara bättre, och då han stundom awikit från Hiller, har han icke anmärkt att han på sammit gång rubbat den ordning hvarav Hiller föredragit läroämnena. Derjemte har Förf. då han icke begagnat Hillers ledning, gjort sig skyldig till egena mistag och brister. Alt sådant, såsom stridande mot forderingarne af en god lärobok, hade åtminstone icke bordt undfalla den musikaliska committeeens granskning. Förf. sjelf hade varit bättre belåten dermed, att det bristfälliga der blifvit anmärkt, innan läroboken allmängjordes genom trycket, och lärare och lärunder hade häldre awaktat en förbättrad omarbetning deraf, eller en annan lärobok utarbetad efter en bättre genomförd plan och fri från de här anmärkta bristfälligheter, än att emottaga denna i det sätt hvarav den befinner sig.

I. Predikningar af J. P. Mynster, Tjenstgörande Prest vid Vårfrukyrkan i Köpenhamn; Översatte af A. J. Pettersson, Philos. Magister och Theologiæ Doc-

cens vid Akademien i Lund. Sthm;
Zach. Häggström. Första Delen 1818,
Sidd. 232. Andra Delen 1819, Sidd.
234. 8:o.

II. Predikningar af Mag. C. Sylwan;
Präst och Collega Scholä i Landskrona;
Första Delen, Lund, Berling 1819. S.
VIII. 156 8:o.

III. Predikningar åt min Mor och mina
Syston. Lund, Berling 1819. Sidd.
263 8:o.

IV. Predikningar och Andra Heliga Tal;
hållne Åren 1814—1818 af Gust. Gab.
Ljungqvist. Nyköping, P. E. Winge.
Första Häftet. 1820, Sidd. 188 8:o.

V. Predikningar af Johan Jakob Hes-
drén. Första Delen. Sthm, Fr. G.
Nestius 1820. Sidd. 400 8:o.

VI. Pasions-Predikningar af Carl P.
Hagberg. Sthm, H. A. Nordström 1821.
Sidd. 151 8:o.

I denna ymniga skörd på Homiletiska Litteraturens fält inom den korta tiderymden af blott trene år, *) må man icke hoppas, att öfver alt finna den goda sänden. Nec. är för sin del tillfredsställd, om ogräsständen endast sparsamt förekomma. Denna tillfredsställelse har Nec. erfari vid genomläsningen af flera ibland dessa Predikosamlingar.

*) Utom de här upptagna Skrifter hafvat under samma tid Hr Hagberg completerat en årgång af Predikningar öfver Evangeliska Pericoperna och Hr Moréns börjat utgisna en Samling af sina Predikningar. Bägges arbeten äro i denna Liding serfildt recenserade. Stödda,

I. Denne Författare Pastor Dr Mynster förtjener det berömda namn han i sitt Fädernesland redan länge egt, såsom Predikant och lärde. I vårt naborike Dannemarke berättas och den gamla enfaldiga tron ännu vara bibehållen, att man måste vara lärde d. å. hafwa humanistiskt bildning, theologiska kunskaper, erfarenhet och menniskönnedom, innan man anser sig tillåtet att för allmänheten framlägga en samling af Predikningar. Denna Mynsterska Predikosamling utmärker en grundligt bildad och från all homiletisk modeflärd skild Författare. Man har i dessa Predikningar tyckt sig finna snarare för mycken, än för liten grundlighet och lärdom. Från den vanliga homiletiska synpunkt, som med rätta, dock icke alltid med wisheit ifrån för popularitet, tyckes Mynster vara, såsom det heter, abstract. Nec. lemnas detta omvänt i sitt wörde och anmärker endast, att den omtalda populariteten, hvilken rätt förstådd är en wäsendelig egenskap i hvarje god predikan, ofta är i fara att urarta till den trivialitet i sak och uttryck, som gör det omöjligt för Predikanten att uppfylla den öfver alla homiletiska konstreglor upphöjda förbindelsen, att i andelig mening föra Åhörarena upp till det religionens Tabor, där han hself bör skada Jesum och höra ljudet af himmelska röster. Till Mynsters försvar, om han annars behöfver något för den bekräftningen att wara för mycket djupsinnig, hör deshitom, att dessa utgifna Predikningar i deras närvarande form icke blifvit för Församlingen håll-

synnerhet casual Predikningar äro dels stundom otillgänglige i Bokhandeln, dels få mångfaldige, att Redactionen icte kan egna dem någon uppmärksamhet och det så mycket mindre, som de vanligen hafwa blott ett ephemeras wärde. Wissa hedrande undantag giswas, hvilla icke börta lemnas utan sitt förtjenta afseende.

ne. De äro sedemera af Predikanten bearbetade för Läsare, af hvilka han utan esters gift "fordrar en större uppmärksamhet". Under utarbetandet af mina Predikningar, säger Förf. i Företalet Sid. IV., har det ofta förefallit mig svart att tänka mig andra Läsare, än de vanliga Åhörarne i kyrkan, och tillika ihogkomma, att det var en Predikan, som jag skref. Jag har med välderadt mod som ofta bemödat mig att bringa uppmärksamheten till en starkare spänning, än jag skulle vågat vid det mundliga föredraget. Och af denna Författarens egen förklaring är lätt att begripa, både hvarsöre detta arbete måste förfalla tungläst för dem, som ej ålsea uppmärksamhetens starkare spänning, och hvarsöre äfven den uppmärksamma Läsaren någon gång icke ihogkommer, att det är en Predikan han läser. I allmänhet innehåller dock denna Samling mindre Predikningar i vanlig mening; än andeliga diatriber eller religiösa afhandlingar öfwer ett beständt ämne, hämtadt af Sönz och Helgedagarnes än Evangelier, än Epistlar. Ur deina synpunkt måste de läsas och bedömas. Således finner man här icke alltid den homiletiska disciplinens vanliga former iakttagne. Afhandlingarnes gång är fri jäsom tanken i det friske förnuftet. Schematismen är mångfaldigt omväxlande, dock alltid med ljus och ordning i framställningen. De, som pläga tänka blott med känslan, finna här ingen underlättande tässning. Men i deras hjertan, som hafwa erfärit, att ett front sinnelag kan väckas och näras äfven genom tankans lugna öfverläggning af vårt förhållande till Gud, skola de tager Förf. anslagit wißerligen finna genfjud. Att dessa bildade Christne anbefaller Nec. Mynsters Predikningar, såsom en uppbygglig läsning och ingen Präst skall, efter Necis öfvertygelse, genomläsa och begrunda dem, utan att samla en förokad tankelekdom i många wigta andeliga ämnen, hvilka han hself bör offentligen framställa. I dessa bågge Sam-

lugar utmärka sig fördelagtigast Predikningar; om Alderdomen och Barndomen; om Guds kraft; en Christens blick i himmelen; utsläcker icke andan; om bokstaf och så da i Christerdomen; om Tron på Christus, såsom Guds Son; om den Lärkan, etc Jesus dog för våra synder. I allmänhet råder vid framställningen en didaktisk afhandlingston. Meningarne äro stundom långsläpande, men Stilen ädel. Öfverfattarens företag och utförandet deraf äro lika berömlige. Blott här och där förekommer ett och annat i andelig diction mindre tjenligt ord användt, t. ex. oroligt tumult; Gulbe m.m. Det förra är latist, desutom högst obehöftigt; det sedanare har genom språkbruks helsömblit blifvit så trivialt, att det i en Predikan är nästan ödelt.

II. Ur en länd tidning har Rec. förnummit, huru vid anmälandalet af Hr Sylwan Predikningar en Granskare tillkännagifvit, att han varit den tillfidsfälleslen erfara, det, "tagtad en wiss sekt fril och smädelse, i Lehnbergs sädernes land ännu finnas de, som lifwas af hans anda och waga träda i hans fotspår". I detta canoniseringss-decret från Svenska Critikens Vatican kan Rec. ej deltaga. Men oaktaadt Rec. ej kunnat upptäcka Lehnbergska predikoandens palingenesie i dessa Predikningar, hindrar det likväl icke, att ju Hr Sylwan kan vara en skicklig och utmärkt kloswande Predikant. Detta är dock förhållanden; och ännu fullkomligare blir han säkert, om han hvartan intillar sig varia, ej heller efterträfwar att blixta den andre Lehnberg. Detta ware sagt med all vörndad för Lehnbergs minne. Hans storhet var större, än många hans både efterapare och beundrare fastat. Men utan fril och smäd lse erkännes nu mera af alla competentna Domare, äfven af flera, som bildat sig i Lehnbergska Scholan, att man kan vara en förtäfflig Predikant, utan att just gå i Lehnbergs fotspår; ty det christeligt uppbyggeliga, det religiösa-

Kraftrikaste uttryck måste i sitt innersta väsen de vara ett i högsta mening sitt, som ej kan uteslutande bindas vid en enda form, ej fänglas i bojerna af ett visst maner.är icke Odemann en stor Homilet, fastän de i hans skrifter enonerade homiletiska grundsätter och anvisningar dro längt ifrån Lehnbergs predikosätt? Äro icke Wallin, Hagberg med flera, utmärkte Predikanter, fastän de ej gå i Lehnbergs fotspår? Så predifar och Hr Sylwan frimodigare och grundligare, än någon sin Lehnberg, öfver Christendomens kärnämnen: "Jesu lidande, ett försöningslidande för verklens synder" på Fastlagsöndag; "Jesus Christus, vägen, sanningen och lifvet" på Annan dag Påsk; "Vi wore förtappade utan Christo" på 2 Sönd. e. Påsk; "Menniskan kan endast blixta salig genom Jesum Christum" på Andra Pirgstdagen. Dessa äro dock i denna samling, som innehåller tillhöratio Predikningar, de kraftrikaste. Dictionen är öfver allt ädel och bildad, utan att det tillika enkla och djupa i saken dervid förlorat. När Rec. desutom granskar de homiletiska principer För. i Företalet antydt, så bör han uppmana denne Predikant, att "i den man förrådet weyer, insigten blixtar mognare och klarare, förmågan större, å nyo framträda", såsom hans egigt är. Rec. tror dock med För., att dese Predikningar "icke utan nyttakunna läjas af hvor och en, som önskar att ständgas i sin öfwerthgelse om och erfarenhet af vår Gudomliga Religions sanning och kraft".

III. Då denne nämnde Predikant i företalet tillkännagifwer, att "dessa arbeten tillkommit under ett trägnare predikande"; då han will, att hans domare skall betrakta honom mera "såsom son, än Författare"; då han öfver sitt företag nedkallar rörd "sin Moders välsignelse"; så wore det obilligt, om Critiken skärpte sin glaswen emot denne an-språkslöse Författare, emot denne känglofullade Son. "Sanningens och hjertats ökonfislade

språk" har han lofvat och hållit. Denna fromhet och hjertlighet utgör här ett icke otillskedsställande skadefrånd för den lustning i tankar, för den kraft i uttrycket och för den strängare correcthet än i bilder, än i predikoämnenas partition, som man här stundom saknar. Rec. är öfvertygad, att de icke utan uppbyggelse skola begagnas allestädes, där man ännu öfvar och har sinne för huslig andakt.

Predikningarne i denna samling äro till antalet nitton, ibland hvilka finnas 2:ne på Midsommarsdagen samt 3:ne BönedagsPredikningar. Sist är bisogadt ett "Tal vid MattwärdsUngdomens Confirmation" S. 251—263. De här förekommende Predikoämnena äro till första delen christligt uppbyggelige och praktiskt vigtige. I sednare afseendet utmärker sig i synnerhet den ena Predikan på Joz. Hannis Döparens dag: "En jemförelse emellan tungans värda och ovärdiga bruk", e-huru Rec. på denna glädjens högtidsdag icke skulle vilja mytha ett dylikt bestraffningsämne. I hänseende till homiletiska methodiken må här anmärkas, att För. bör strängare sammankinda sitt Paraseeve med den egentliga betraktelsen och under en beständ totaltigt concentrera partitions-momenterna. Utan ingtagande af denna sednare fordran i homiletiken, uppkommer det fragmentariska samt i brist på hållning och inbördes föreningsband sväfwande i betraktelsen, hvilket här förekommmer i Predikningarne på Utvärdsdagen, 6. Sönd. e. Påsk och Christi Förklarings-Dag. Detta är i synnerhet händelsen wid den sista nämnda Predikan, som har till ämne: "Mågra Christliga och tillfredsställande betraktelser öfwer det närvarande lishwets förgänglighet". Wid dylika Predikoämnena måste man likaelsewis att tala — såsom fordon de Rosmerske Auspices begränsa sin blick inom ett väst templum på himmelen, att icke den religiösa contemplationen må förlora sig i det vändliga. Den lituus, med hvilken Predikanten härvid bör uttala sin synkrets, fin-

ner han lätteligen, då han med sin Text nogga jämför det ingångsspråk och ämne han walt. Dergenom skall han kunna uppfylla den fordran, som här icke fål estergift, neml. att stödja sin partition på en enda fast grundval. Wid genomläsningen af samma predikan på Christi förklaringsdag finner och Rec. anledning att fästa den Christelige Religions Lärarens uppmärksamhet på sin förbindelse att icke genom sitt Predikomani underhålla den hos många Åhörare rådande löselsen för en wiß själlig fänslosamhet (Empfindeli), hvars wärckelse och näring för ögonblicket, af dem, anses såsom en Predikans högsta mål. Riktningen af Tidens religiösa anda påkallar kanske denna warnings både förmynelse och föräpnning.

(Fortsl. e. a. g.)

I. Vers-Register, öfver den År 1819 af Konungen Gilade och Stadfästade Svensk Psalmboken. Stockh., Sam. Runstedt, 1820. 89 sidd. 12:o.

II. Concordans öfver Myra Psalmboken, innehållande första raden af hvarje vers med hänvisning till Psalmens och versens nummer. Uppsala Palmblad & C. 1821. 84 sidd. 8:o.

Vi anmäla blott tillwarelsen af dessa båda register till tjänst för Prester och Organister. I flere upplagor af 1695 års Psalmbok åtföljde ett sådant Register, men då detta icke finnes i någon upplaga af den nyaste, är genom dessa båda upplagor ett verkeligt behof uppfylldt. Båda dessa Concordanser utmärka sig genom correcthet, men Utgifwarne hafwa vid utarbetandet följt olika grundsatser i afseende på den alphabetiska ordningen.

G w e n s t

L i t e r a t u r - Z i d n i n g .

N:o 42.

Måndagen den 8 October

1821:

R e c e n s i o n e r :

I. Predikningar af J. P. Mynster, Tjens-
gorande Prest vid Vårfrukyrkan i Kö-
penhamn; översatte af A. J. Petters-
son, Philos. Magister och Theologiä Doc-
eens vid Akademien i Lund. Sthm,
Zach. Häggström. Första Delen 1818,
Sidd. 232. Andra Delen 1819, Sidd.
234. 8:o.

II. Predikningar af Mag. C. Sylwan,
Präst och Collega Scholä i Landskrona.
Första Delen, Lund, Berling 1819. S.
VIII. 156 8:o.

III. Predikningar åt min Mor och mina
Syston. Lund, Berling 1819. Sidd.
263 8:o.

IV. Predikningar och Andra Heliga Tal,
hållne Åren 1814—1818 af Gust. Gab.
Ejungqvist. Nyköping, P. E. Winge.
Första Häftet. 1820, Sidd. 188 8:o.

V. Predikningar af Johan Jakob Hec-
drén. Första Delen. Sthm, Fr. B.
Nestius 1820. Sidd. 400 8:o.

VI. Passions-Predikningar af Carl P.
Hogberg. Sthm, H. A. Nordström 1821.
Sidd. 151 8:o.

(Fort. fr. N:o 40)

IV. Med wälmening, rent uppsätt
och blygsamhet framträder Herr Ejungqvist
på den vidsträckte homiletiska Författarebas-
nan. "Det har varit Författarens lott, sä-
ger han i föreläset, att nästan aldrig under-
tjenlig sinnesledighet, men vanligen inom en
af omjorger och göromål förknappad tid, få
bereda sig till sina tal". Orsaken, hvarföre
Förf. dock utgivwer sine Predikningar, oagtadt
dettu erkännande, oagtadt de icke varit ömma-
de att tryckas, oagtadt ändeligen de vid en
sednare genoumläsning befunnits kunna förbät-
tras både till form, innehåll och framställ-
ningsätt, antydes i följande ord: "Om det
behöfde ursäktas, att äfven i den ringre
förmågan kan finnas en höjelse att använda

sig till Religionens allmännare tjänst, skulle författaren kunna upptäcka och åberopa sina enskilda omständigheter och derur framlägga flera fäl till detta försök". Efter denna förklaring måste den strängare critiken låta afvärpa sig, för att blott i allmänhet, i affeende på arbetets möjliga försättning, på minna Författaren, fört att både förforta och förenkla uttrycket af sjelfwa Théma, som öfver alt i dessa Predikningar är onödigtwis längt och inwecklad; dernäst att egna en jorgfälligare uppmärksamhet åt schematismen vid Predikōämnet uppdelning, så att momenterna dels utlömma ännret eller framställa det wäsendtliga deraf, dels förenade genom ett gemensamt band beständare fins emellan åtskilljas, hvilket här icke alltid skett. Genom iagttagelsen af dessa bågge homiletiska fordringar lättas både Åhörarens fattning och läsarens öfversikt af det hela. Dessutom skall den andelige Talaren finna nödigt att agta sig för mindre språkrigtigt bildade ord och talesätt, t. ex. förlätsambet S. 5; "vid förbundets heliga blod bedyra löften" S. 4. — För tavtologier och onödiga paraphraser, såsom "af blind förlitan på egna krafter, förblinda sig för faran" S. 15; "Högsta wäsendet" i stället för Gud S. 71 o. fl. st., "den Gudomliga kärlekens och Wishetens Son" i st. för Jesus S. 115, "den förbundsakt, som helgade vår barndom" i st. för dop S. 40, "blodsbandets anförwanter" S. 184, "med gäfwan af en sådan son syntes den gode Skaparen hafwa skänkt en glädjande afbild af sitt heliga bud: Du skall hedra Din Fader och Din Moder", — men i synnerhet för all slags konstling i uttryck, t. ex. "Ännu en tidmätning af dessa uppenbarelser gå ni i dag till mötes" S. 1.; "att finna en uppmaningsröst framställd från de viktigaste erinneringar" S. 37; "i det späda hjertats bewecklighet, alstrades rörelser af tacksamhet" S. 41; "lösjets oerfarne barn" S. 43; "det ännu ej stadgade hjertat, mjukt för hvarje danande intryck, formar sig lätt efter det

omgivande onda" S. 111. Dessa och några andra ställen oberäknade, är Författarens stil correct och stödad.

Nu en korrt redowisning för innehållet. Denna Samling innehållar först Predikningar öfwer Sön- och Högtidsdagarnes Evangelier från kyrkoårets början i ordning till och med 2 Sönd. e. Trettiondedagen, tillsammans elloswa; dessutom Predikan på Första Bönedagen 1815, vid Reformationsfesten 1817 samt på klagodagen 1818. 1 Sönd. i Adwensemtet. Förberedelsen grundlägges med det herrliga språket: "Si, Brudgummen kommer! Går ut emot honom" och är ganska wacker. Betraktelsen: Huru vår andelige Brudgumme, i (vid) sin förnyade ankomst, må (bör) wärdigt emottagas af sin andeliga Brud". Si! Brudgammen kommer: "med sanningens ljus och sanningens alstrar, att påminna sin troloswade, sin återlösta Församling om den trofasthet, hon Honom lofstat och den hon Honom bewisat"; låtom os deraf gå ut emot Honom, förkroshade, som sig bör, af ängrens känslor — Han kommer "i den frälsande kärlekens affigt, för att tillbjuda en frövillig (?) upplysning, hugsvalse och kraft"; så går då ut emot Honom med längtan efter Evangelii ljus, tröst och kraft — Han kommer "med allmagtens förmöga i sin hand, med vändlighetens wishet i sina rådslag, med Gudomlig helighet i sina ord och löften"; går ut emot honom med warm och wärdig förtröstan, och med tillbedjande tacksamhet. 2. S. i Adv. "Jemförelse emellan grunderna för en Christens och för verldens möjliga sinnesskyrka i faror och nöd". Ranske rättare: Verldens och Guds Barns olika sinnesskyrka i nöden. Ännret är utfört med continuitet i tankegången, fast utan angifna afdelningar. 3 Sönd. i Adv. "Lätsinnigheten", såsom ett hufwudsakligt fel, hvarsöre man ofta ej erfar Evangelii sanning och kraft, just der man dock borde förnimma den. Den borde, enligt afhandlingen, förnimmas i hela vår lejnad; genom naturens

uppmärksamma betraktande; på Uppenbarelsens skädeplats. Det ordrika ämnet är knapt språkigt uttryckt. För öfrigt är det endast på ett konstladt sätt afledt ur Texten. Däremot har följande Predikan på 4 S. i Adv. i den- na samling ett utmärkt värde. Ingångsor- den: Jag shall icke försaka Dig, hvilka så fullkomligt uttrycka Döparens karakter i Evan- gelium, föranleda ämnet: "En uppmånings- röst till Christne: Försaka ej Din tro på Je- sum". Hertill uppmångs vi af den djupa wördnad vi ärare vår Förlofare skyldige; af den heliga döpelsen; af den allmänna och en- fälta tacksamhet, Jesu läras wälgerningar af os förtjena. Ur detta sista moment anförs Rec. ett prof på Författarens dictio: "Hvad Je- su Lära, vagtadt alla motstånd, uträttat till mensekhets upplysning och sällhet, är ett ämne för alla tiders tackamma los. Fråga jämvälv den enfaldigaste Christen, i de viktig- ga ämnene, angående en Gud. Hans dyrkan och nåd, mensekans ändamål och förmåga, ett lif och en wedergällning efter detta; och han shall leuma mer tillfredsställande svar, än den wisaste hedning. — Betraktom den felan- de, väckt och upplyst af Religionens röst (?). Se honom under ångrens tårar, men med wifheit om Guds nåd, återvända till bättrengens wäg. — Uppsök den Dygdige i sitt lis- dande, den Usle i sin torftighet och nöd; hvad inger dem detta hoppfulla tålamod, som ut- härdar med bördorna? — Se den Qualde på sitt enliga läger, med leende undergiswenhet afsbida en långsam förlofning. Hör om deras enstämmiga bekännelse: Det är härunder Ditt ord, Herre, som håller os uppe, då wi det så, och det samma Ditt ord är vårt hiertas fröjd och tröst. Det gifwes sanner- ligen ingen belägenhet och intet lefnadsskifte, hvari ej Jesu lära tillbjuder vägledning, upp- muntran och tröst åt sina trogna bekännare. Det fanns ej ett hjerta, som, öpet för den- na Läras sanningar, icke kunnat deras föräd- lande och hugswalande kraft, Läroms wär e:

gen erfarenhet tala" m. m. Betydelsen af Juldagens högtid är i Predikan öfwer dess Evangelium något inskränkt uppfattad. Dock är ämnet wäl utfört, oberäknadt sista mo- mentet om "Bönens hugswalelse", hvilket här är en utvärt. 2 dag Jul "Deras answar, hvilka ej akta att söka och emottaga den wäl- signelse, Jesus med sin ankomst os gifwer". Sönd. e. Jul "Undersöktung, huruvida Jesu Evangelium, i detta nu slutande år, blifvit os förkunnadt, antingen till vårt fall, eller till vår upprättelse". Nyårsdagen "Några viktigta anledningar, att vid det ingångna året, i Jesu namn upphylsta våra hjertan till Gud". Bägge dessa praktiska ämnen uppfat- ta under gemensam synpunkt Dagarnes predi- ko-Texter och conventionela mening; innehålla desutom många wäl utförda lärdomar och viktigta minnesord. 13 dag Jul "Hvilka offer Jesus, vår andelige Konung, af os begär, om vi under Hans Regering skole kunna vänta någon sällhet". Förberedelsen fort, men upphygglig. 1 Sönd. e. Trettondedagen. "En efter Jesu exempel, med Christlig wifheit, inz- rättad beredelse till en ostrafflig wandel". Denne Predikan har i det hela minst tillfredsställt Rec., churu flera partier äro wäl afhandlade. 2 Sönd. e Trett. "Den Christeliga Wifhe- tens råd, till winnande och bewarande af ett lyckligt Åtgärdskap". Detta ämne är wifherliget ett ibland de svårare homiletiska proble- merna och Författarens sätt att upplösa det länder honom icke till wanära. Bönedags Predikan och de andra 2:ne Casual Predis- ningarne skola icke läsas utan upphyggelse. Derefter s. 161. "Tal från Predistolen vid Ungdomens första Mattvardsgång", som witt- nar om en författare med from känsla för sakens wigt och om en Religions lärare med förmåga att väcka och röra mensehjertan. Sid. 168. "Enskilt skriftelet för några ålderstigna" i anledning af Davids ord: "Förs- kasta mig icke i min ålderdom; öfvergif mig icke, när jag svag varder". Sist en Tackstö-

gelse öfver Prosten Dahlberg och Tal vid Exped. Secret. Schalens jordfästning. Rec. tröstar sig såsom Författaren med "det fasta förtroende till den himmelska sanningens egen kraft, att desåd ej skall blifwa utan frukt, der den falter i öppen och god jord".

V. Det är en verkeligen glädjande föreelße inom ecclesiastiska ständet, att hufvudstadens kyckoherdar, ifhelsatte med en widsträckt och invecklad Pastoralvärd, ofta med göromål, som är heterogena för deras Själasörfjare och Religionslärare fall, ega hug och kraft och frimodighet att framträda såsom Författare, öfwen i stort, inom deras egentliga område. Detta phenomen är desutom af viktig och omsättande inflytelse, emedan Stockholms högre Präster ännu efter gammal häfsd anses, såsom de tillförlitligaste mönster i andelig Talekonst, såsom Tongiswande i vårt Predikosätt. Sådant war dock förron förhållandet, då Wälter, Rosén, Stricker, Pettersson, Fant, m. fl. dels samtidigt, dels successift fortsättande det arbete, som den föregående börjat, lyfte såsom fijenor af första storheten på hufvudstadens homiletiska himmel. Rec. önskar, att den traditionela glorian med sin gamla ägta glans, grundlig lärdom, vis nitålkan, östrymtad fromhet och uppbyggeligt lefwerne, må omstråla Stockholms Predikanter, så att de, liksom dessas lysande företrädare, med mångahanda gäfvor dock lishwas af och arbeta i ena samma anda, predikande hvor och en ikke sig, hselfwom, utan Honom, i hwilkens stad de äro sändningebåd, att förmåna och bedja folket: Låter försöna Eder med Gud.

Dr. Hedren, redan utmärkt genom åtskilliga utgifna Casual Predikningar och andeliga Tal, börjar här en Predikoårgång, den han snart, "så wida tid och omständigheter medgivwa, will lemna fullständig i Almänhevens händer". "Affigten med detta arbetes utgivwande är, enligt hans uppgift i företaget, ingalunda att sylla någon brist och ännu

mindre att gå till läsförslag med fullkomligare föregångare. Författaren har welat i synnerhet uppbygga sig sjelf genom den trågnare forskning i ordet, den uppmärksammatre pröfning i betraktelsen; den lätligare andakt i bönen, som ett sådant företag nödvändigt måste författa. Han har welat söka ett offentligt tillfälle, att uppmuntras, upplysas och rådas af förfarna, wälwilliga bröder. Och dervid har han öfwen gladt sig i hoppet, att åtminstone något vid skulle höra frukt i med Christinas hjertan". Efter anförandet af denne Författarens egen blygsamma redowisning för affigten, går Rec. att i forthet redowisa för arbetets innehåll, med den öfvertygelse, att Dr. Hedren hör till de högkunsta Författare, som önska mera "en wälwillig Broders" med rättvis berömmelse blandade och anspråkslöst framställda öfwen ringa dýbier, eller anmärkningar, än en Journals omotiverade lofttal.

I allmänhet finner man vid genomläsningen af dessa Predikningar, att Predikōämnena är både valda och utförde med hänsikt till christelig uppbyggelse samt i formelt afseende enkelt, men regelmässigt, disponerade. I en punkt af Dr. Hedrens homiletiska methodik kan Rec. dock icke instämma. Utidessa Predikningar förekommmer nemligent icke blott en mellanbetrakelse, som är ämnad att sammanbinda Texten och Propositionen, emellan hvilka den dock icke har sin plats, utan öfwen, då Propositionen är nämnd, en ny inledning, med hvilken Förf. öfvergår till afhandlingen. Denna inledning är dels hämtad ur Texten, hvilken derigenom utläggas och omfriwes, dels och vanligast utbreder den sig öfver wiha universalsatser, som stå i sammankhang med ämnet. En sådan mellanakt i Predikningar är, för att säga det minsta, öfverflödig; men den blir homiletiskt felagtig, då den, såsom i Dr. Hedrens arbete, oftaast upptager hälften af egentliga afhandlingen, för hvilken den likväl skulle utgöra blott en förs-

heredelße. Nece, är icke wän af homiletiska disciplinens tyngsta bojor, men shall dock alltid ifra emot det regelwidriga, om det och icke hade annat fel, än att vara ärdamålslost. En känd autorité må upphysa och befästa Nec's mening: "Det är ett antaget bruk, att, då Propositionen är uppnämnd, med nägon ny Inledning öfvergå till Afhandlingen. . . Den är icke god. Den utgör ett mellanskott, som hos åhöraren lätt utplånar ämnet föremål. Den är icke heller behörlig. Textens förklaring har Talaren att uti första Inledningen anföra vid öfvergången till dagens Evangelium. Fordrar åter haus ämne någon annan anvisning, så bör den uti samma Inledning finna sitt rum. Det biderger otroligt till åhörarens fattning, att Afhandlingen omedelbart följer på Proposition. En fort bönesuik är det enda mellanskott, som här tillåtes med myta" (Ödmanns Predikosätt 2 Uppl. s. 46) Dictionen uti Dr. Hedrens Predikningar utmärker sig genom correcthet, prydlighet och numerös periodbyggnad. Men det lätta segrande herrväldet Förf. eger öfver språket, hans förmåga i nuancering och afvärling har stundom förelit honom till en yppighet i ord, som, lik ast annat öfverflöd, kan hafta sitt behag för ögonblicket, men tröttar i längden. Man kan här tillämpa, hwad Cicero säger om oratio Sulpicii: in summa ubertate inest luxuriae quaëdam, quæ stylo depascenda est. — Arbetet begynnes med en Predikan på 1. Söndagen i Adventet om Religionens oföränderlighet under tidens ombyten; ett wäl waldt ämne på en dag, då den förbättrade Kyrko-Handboken till allmänt bruk i församlingen infördes (1811), hvarpå och i predikan här och där hänsyftningar framställas. Att Förf. sjelf gjort sig klar reda för sin föreställning om Religion och dess oföränderlighet, derom är ingen twifvel; men under sin filistiska omtanka att undvika enformighet i uttryck fördunklar han safen, då han tyckes

promiseue tala om "himlalära, Gudomliga lärjan, religionsläran, Guds lärja, Gudaläran och det irre Gudomliga hujet, som nedstrålar ifrån himlen i de dödligas hjertan". När Förf. dock med "Religion" menar det Evangelium, som Guds ensfödde Son har fungjort os (s. 9 och 10); hvarsöre gaf han icke, genom bruket af detta ord, mera klar bestämdhet och klarp begränsning åt sitt både ändamålsenligt walda och sorgfältigt bearbetade ämne? Efter en preliminair afhandling på sju sidor visar Förf. på andra fem sidor, att Religionen är oförändrelig i sin grund och wesen. — 4. S. i Ado. Huru en rättkaffens Christen möter Jesum? "med ödmjukhet, förtrostan, lydnad". Denna Predikan synes närmare sluta sig till Evangelium på 1. S. i Adv. — Juledagen predikar Dr. H. öfver Joh. I: 1 f., hvilket Evangelium, churu uppdraget i våra Pericoper, vanligen är orättvist wanlottadt och förgättet. Ämnet är: Det himmelsta hujets uppenbarelse på jorden genom Jesum. — Andra Juledagen: Wår tros bibehållande intill Herrans Jesu dag. Textens sista vers, på hvilken detta ämne grundar sig, har wäl warit på mångfaldigt olika sätt uttydd af exegeterna, men sammanhanget af Frälsarens strafftal här visar dock klartigen, att den icke kan förstås om Herrans Jesu dag eller yttersta domen. Nece, anser dersöre predikämnet på denna dag mindre tjenligt. Af de momenter, i hvilla Förf., efter en föregående lång excursus, afhandlar sitt ämne, innefattar det första uti sig de tvåne sednare. — Nyårsdagen: Ps. 77: 7. Religionens väminnelse om de förflutna tider. En enkel praktisk Predikan. — Kyndelmåsfödagen: Alderdomens lyckelighet af Religionen. Här har Förf. lyckligt och mer, än vanligt, begagnat Bibliska språk. Att Predikan annars i det hela ej är en ibland de bästa, beror af ämnets natur. Med vis omtanka har wäl Förf. fört förebygga misstypning och omgärda med försvarsverk (se i

synnerhet s. 85 och 87); det blir dock alltid
qwär något spår af den föreställningen, att
Gudagtigheten är för den gamle en nödhjelp
och för de föregående åldrarne en tung eller
mindre nödwändig pligt. — PalmSöndag:
Jesu kärlek förklarat i Hans Mattvard med
de herrliga orden: "Jag hafwer med mycken
åstundan begärat åta detta Påskalambet med
Eder, förrän jag lider" till förberedelse. Pre-
dikan är ganska uppbyggelig. Men högt öf-
wer alla sina System i fullkomlighet är den
följande Långfredags Predikan med det wig-
tigaste ämne, som of är utfört och afhand-
lat med sann grundelighet utan både torrhet
i framställningen och dunkel uti innehållet.
Predikanten föreställer "Jesu försoningsdöd, så-
som det högsta bevis af Guds rättvisa". Sam-
manhanget uti afhaadlingen är strängt bundet
och må dersöre ej söndersplittras med något
utdrag. Predikan bör läsas och begrundas i
sin helhet. Wiktiga ord i sinom tid innehål-
ler den till styrka för de troende och till väc-
telse för dem, som ännu wandra fiender till
Christi kors. — Påkedagen: "De Christnas
hopp för ewigheten befästdt genom Jesu upp-
ståndelse". Utan wanlig homiletisk samman-
fogning är dock denna Predikan till form och
väsende helgjuten och sammanhängande. An-
dra Påkedagen "De bortgångnas möte i him-
len" är liksom fortsättning och tillämpning och
fullbordan af den förra. Predikanten beswa-
rar 3:ne frågor: "Skola wi då återfinna våra
vänner efter döden? Skola wi igenkänna hwar-
andra? Huru dan värder vår umgängelse i es-
wigheten?" — BoneSöndag "De trognas
inbördes förbön" AfskedsPredikan i Enghus-
kyrkan i Stockholm och 6. S. e. Påsk "En
Christens trohet emot Jesum" vid Ungdo-
mens förla Mattvardsgång, hafwa bäge
många walka partier. — 3 Trefald. Söndag
"Farar af en uppskjuten bättring", ett
wanligt, dersöre icke mindre wiktigt Prediko-
ämne. Af Författarens förmåga kunde man
dock vid denna Christendomens läruntext wüns-

tat något djupare fattadt. Åfwen i afseende
på hselfwa det walda ämnets uppedelningsmo-
menter kunde man fråga, hvad skillnaden är
emellan de serskilt afhändlade uppmaningar-
ne: Uppskjut icke din bättring, O Menniska;
"ty Du wet icke, huru länge Guds nåd was-
tar" och: "du wet icke, haru länge Du lef-
wer". Eller hafva icke Guds nådes tid och
menniskans lefnadstid samma utsträckning? Så
lärer os dock Förf. hself s. 273. — En upp-
skjuten bättring är vådlig; ty den är oviß
i anseende till lefnadstidens ovißhet, svår med
hänsigt till syndawanen och det ondas inrota-
de magt, opålitig i afseende på bristande
tillsädden och astagande krafter till bättring.
Dessa gamla synpunkter af nämnde Prediko-
ämne anser Rec. vara de enklaste och riktigas-
ste. Förf. mente väl of i sin afhandling det
samma, men gaf ej åt uttrycket sin wanliga
bestämdhet. — Midsommarsdagen. En i
högtidligt språk utförd högtids-Predikan om
Guds allimanna los öfwer werlden. Sjelf-
va Themat borde dock blifvit tydligare enor-
ceradt, t. ex. "Herrans namn lofswadt i hela
werlden" eller: "Guds los utbrett öfwer werl-
den" — öfwer hela den skapade naturen; i
Guds vårdande försyn; i den återlösta
sörfämlingen. — 9 Sönd. e. 3. Tref. "En
Christens räkenkap för det timliga goda" af-
handlas klart och lärorikt genom upplösningen
af trene frågor: "huru skole wi förvarwa?
använda? wärdera det timliga goda"? —
Dock kunde frågas, om icke det timliga goda
förmärkande och användning bero af des
wärderande, af des uppskattande i mennisko-
sinnet. Enligt Rec:s åsigt borde det sista mo-
mentet föregå de öfriga. — 10 Sönd. e.
Sel. Tref. "Guds nådes tid och Guds wre-
des tid", och 12 S. e. 3. Tref. om "Tun-
gans wärde och bruk" ärö predikningar, som
hafwa ingen ting utmärkt. Mera kraft och
lis röjer sig i Predikan på Michaelisdagen:
"We werlden för förargelse skull" — Sista
Sönd. e. 3. Tref. "En Christens beredelse

för Herrans yttersta dom". Den sednare delen i afhandlingen innesattar här det hela af ämnet. — Fjärde Bönedagen "Wårdet af en christelig tacksamhet" (emot Gud, häste bort tillläggas) — Såsom bibang till Predikningarne försjer först "Tal vid Kgl. Hof Predikandens inwigande i kyrkoherde-ämbetet i Ad. Fredrics Församling 1818", i anledning af Joh. 21: 17 Simon Jona, ålskac Du mig? Derefter "Förböner, hållna i Kongl. Slottskyrkan under Kon. Carl XIII:s sista sjukdom" samt "Tacksgäelse wid högst den sammes död"; sist Predikan på Fastlags-Söndag 1818 för Kongl. Hofvet så dagar efter Konungens död. Först hämtade härav anledning att tala om Wårdet af en Christens förståtan till Gud. Mera textuelt, än detta universalämne, fordras med rätta på denna Söndag, och walet rätfärdigas ej en gång af detta utrop: "Ack, huru ömt paminnas vi härörom (om den sanningen: Det är godt att förträsta på Herran) i dag, då vi bakom den sorgklädda thronen och emellan Konungahusets och folkets gemensamma tårar, se tröstens och hoppets milda sol, i föryad könshet, framstråla".

En special-critik öfver ett arbete på 400 sidor med nära 30 serskilda Predikningar, Tal och Böner, hvilka hwardera för sig utgöra ett Helt, inromdes ej inom planen för denna annälan. År detta en brist, så har Rec. intet annat stedständ att gifwa, än försöket till en allmän characteristil i få ord.

Upplysningsvis, i liknelse att tala, kan man med sanning säga, att hos hvarje Christelig Predikant, som har någon egen beständ character och sjelfständigt wärde, är antingen det Propheetiska eller Evangelistiska eller Apostoliska elementet det rådande. Han är i sin Predikoanda liksom en Esaias, en Johannes eller en Paulus. Då detta tillämpas på Dr. Hedren, såsom Predikant, finner Rec., att han utmärker sig genom en Paulinse character, ett fortsatt lärande, bewisande, öfwerthygan-

de; ett appellerande mera till förståndet, än till känsan; en böjelse för philosopherande öfwer uppenbarelsen sanningar. Det goda i denna Predikant-caracter är det undervisande, det för öfwerhygelsen inskrivande, sökandet efter grundlighet och de religiösa föreställningarnes mångsidiga uppsättning för reflexionen. Skuggsidan är det enformiga uti den till alla ämnen gemensamt lämpade didaktiska afhandlingstonen, det abstracta i religiösa äsiger samt brist på det mildt rörande och genomgrindande för känsan. Om detta siftnämnde homiletiska element, åtminstone i sin fulländning och herrlighet, icke framträder hos Dr. Hedren, så finner man det naturligt hos den mogne Mannen, som med mångfaldig werksamhet kraftfullt omfattat lifvet och dess inwecklade förhållanden. Hans Predikningar äro i allmänhet Unterrichts- und Beweiss-Predigten, enligt Niemeyers och andra Tysska Homileters Classification; hans homiletiska kraft ligger mindre i textens behandling och ämnenas invention, än i det grundliga utarbetandet och det uttömnande i detaillen. Författarens stilistiska förmåga är af Rec. i det föregående erkänd. Dock har Rec. ej kunnat familiarisera sig med de ofta återkommande orden: kreatur, Religion, Gudelära; ej heller med uttryck och meningar, såsom dessa: den urgamle Skaparen och Wälgoraren s. 30; den Faderliga mäkten, min wälgorare s. 72; den stora mäkten, som är allas vår Fader s. 88; lyckans swärmande gunstling s. 82; werldens förtjusande trollsånger s. 141; öden, som stiftat mänskans lif med glädjens och sorgens erfarenhet s. 63; på den punkt, der du nu står, är hela den förslutna tiden likasom sams mansmält till en endo stund, hvilken i ett ögonblick försvunnit s. 70; trycka agtningens och wünschapens löftet i en hand s. 164; blodet genomlöper ädrorna med en helig eld s. 348; gälda någon tillfyllestgörelse för sin ofullkomlighet s. 273; När Du sedan med Dina tårar vattnat minnets rosor på grif-

ten, så planta och en blomma åt hoppet
f. 164.

(Fort. e. a. g.)

I. Åreminne öfver Victor Moreau, namnkunig Hjelte och Menniskowän, som, sedan hans båda ben, i striden för Europas sjelfständighet blifvit affskutne, dog med lugn den 3 Sept. 1818. Utgivet både i Pettersburg och London. Översättning. Linköping, Petré och Abrahamsson, 1821; 51 sidd. 8:o.

II. Leipzigs (Leipzigs) Skräck - Scener i Sept. och October Månader 1813, af Ett åsyna wittne antecnade, och af En wid den stora slagtningen närvarande Svensk öfversatte. Linköp., Petré och Abrahamsson, 1821; 51 sidd. 8:o.

No I. är författad i den vanliga formen af ett Åreminne och man har således föga hugnad för historien att här förvänta. Endast några för Rec. obekanta omständigheter vid processen med Moreau har han träffat: det egentligen intressanta äro några utdrag ur denne fältherres egna papper, meddelade sär som bilagor. Skrifftaget är temligen rent, men matt och kraftlöst. I det hela är dock denna skrift en förlegad vara, som ej förtjent utgivwas på vart språk. En historisk tillring af denna hjelte skulle deremot i alla tider bibehållit sitt värde.

No II. är mera läsvärd. Dock må man ej här vänta någon historia, någon egentlig öfversikt af de skräckfulla dagarna vid Leipzig, som afgjorde Europas öden kanske för

mer än ett århundrade. Det åsyna Wittnet har ej deltagit i dessa händelser, utan syne hafwa warit en fredlig invånare, som hållit en dagbok och deruti antecknat så mycket om krigshärarnas rörelse som han sjelf åskådat eller genom ryktet föraummit. Således nämnes om sjelfwe drabbningarna nästan intet, utan blott om resultatet och om hvad som föregick inom sjelfwa staden och den stämning, som der under den perioden af högsta spänning var rådande. Emellertid woro dessa där så värkwärdiga, att äfven en sådan stillrig, ehuru ofullständig och införskrakt, dock icke läses utan deltagande. Öfvers. som på dessa skrifter tecknar sig . . . S . . . k . . . n . har stödligt återgivvit sina originaler. Endast då han låter Moreau säga; "Jag tänker, att man aldrig bör lemina en batals utan att vara nästan säker om framgången", uppstår en liten twetydighet, i det man lätt vid första anblicken skulle kunna tro att fältherren velat säga, att man ej bör gå ifrån walplatsen förrän man är säker att ha vunnit den.

Den Svenska Insödingens, Major Adam Orns Fångenskap i Siberien och öfriga utsändna lidanden under nuvarande Kejsarens, Alexander den första, Regering, åren 1812—15. Mariefred, Edman, 1819. 2 ark 8:o.

Innehåller en Berättelse till Hans Excellence StatsMinistern för utrikes ärenderne Grefwe von Engeström wid återkomsten till Sverige 1815, med flere bilagor.

Swens

Literatur - Tidning.

N:o 42.

Måndagen den 15 October

1821.

Recensioner:

I. Predikningar af J. P. Münster, Tjenstgörande Prest vid Mårfrukyrkan i Köpenhamn; Översattes af A. B. Pettersson, Philos. Magister och Theologiä Docens vid Akademien i Lund. Sthm, Zach. Häggström. Första Delen 1818, Sidd. 232. Andra Delen 1819, Sidd. 234. 8:o.

II. Predikningar af Mag. C. Sylwan, Präst och Collega Scholä i Landserrona. Första Delen, Lund, Berling 1819. S. VIII. 156 8:o.

III. Predikningar åt min Mor och mina Systrar. Lund, Berling 1819. Sidd. 263 8:o.

IV. Predikningar och Andra Heliga Tal, hållne Åren 1814—1818 af Gust. Gab. Ljungqvist. Nyköping, P. E. Winge. Första Häftet. 1820, Sidd. 188 8:o.

V. Predikningar af Johan Jakob Heden. Första Delen. Sthm, Fr. B. Nestius 1820. Sidd. 400 8:o.

VI. Passions-Predikningar af Carl P. Hagberg. Sthm, H. A. Nordström 1821. Sidd. 151 8:o.

(Fortsl. fr. N:o 41)

VI. I sin homiletiska ärekrans inflätar Dr. Hagberg en ny herrlig blomma genom utgivandet af Passions-Predikningar. Vår litteratur är fattig på mönster i denna väg, och den enskilda andakten har nästan intet att begagna till väckelse och näring af sina Gudeliga betraktelser under den åt ännuelsen af Jesu lidande och död helgade fastlags-tiden. Spegels Passions Undakt eller 30 Predikn. öfw. Jesu Pinos-historia är nästan de enda, som, ehuru hundrå år gamla, ännu med uppbyggelse skulle kunna läsas i den husliga andakts-krets, där man icke sötter sig på några här och där förekommende antika ordformer eller polemiska hänsyftningar, af hvilka sednare man finner, att han, annars högt uppvuxen

öfver sin tid, dock till en del stod under dess handledning. I Spegels språk — man ser det och på hans herrliga psalmer — är kraft och lyftning, förenad med inuertig känsla och fromhet. Efter detta Spegels i religiös betydelse märkvärdiga arbete har det förslutna århundradet varit fattigt på Passions Predikningar af inhemska Författare. Bergii Dispositioner öfver Passionshistorien äro föga användbare. Rombachs utkast och Schmidts Betraktelser och Predikningar öfver Jesu lidandes historia, bäge översättningar, äro nu de enda hos os tillgänglige, som i homiletiskt afseende förtjena nämna, ty Paludens Samling af Passions-Predikningar, hvilken nyligen blifvit från Danskos öfverflyttad, utmärker sig icke hvarken genom homiletisk brukbarhet, eller djupt religiöst wärde. Dr. Hagbergs i frågavarande Predikningar ega detta dubbla företräde. De äro utgifna i affigt att "medverka till upplifswandet af en astagande känsla för det wiktigä ämne, som innesattar hjelvsa hjertat af Christendomen". Med sin religiösa uppfattning af Passionshistoriens höga och midsträcka betydelse, med sitt ålo, milda språk kunna de icke förfela detta ändamål på christna hjertan, hvilkom Jesus Christus, för verldens synder lidande, se herrliga må ad är. Blifwe de fruktbarande både för Lärare och Åhörare i församlingen! Ju ostare, ju andaktsfullare de läsas och begrundas, desto särare skall detta mål uppnås.

Företalet utsäger i träffande ord, hvad Fastlagen är i Evangeliskt sinne och förklrar Passionshistoriens wiktiga, omfattande christligt religiösa betydelser. Denna Predikosamlig, som innehållar tolf Predikningar öfver den första akten eller afdelningen i berättelsen om Jesu lidande, börjas med "Talet om korset, en Guds kraft"; en förträfflig Predikan, som tjener till förberedande öfversikt af arbetet i des hehet, till christna hjertans inwigning för Gudeliga Fastlagsbetraktelser. Sedan Predikanten wisat, att korsets Predikan

är en Guds kraft till väckelse, till seger öfwer synden, till framsteg i det goda, till hugswalelse, till salighet, så förekomma vid betraktelsens slut dessa ord: "Tider och fader förändras, ett folk går bort och ett annat kommer åter; men Herrans död skall beständigt förkunnas, till des han kommer. Samla sig skola barnen, såsom fäderna, från släkte till släkte, från tidehwarf till tidehwarf, för att årligen betrakta sin salighets-Förstes bittra lidande och blodiga dödkamp. Se, åter i dag öppnas Templet, åter i dag samlas folken, för att bese den stora synen. Här är icke något skädespel för lättsinnigheten; förglädjd får helgedomen, och Jesu männer samlas här under djup bedröfwelse och bittra tårar. Grödesångerna hafwa tyftnat, tyftnat hafwa de väcklingande cymbalerna, döds-klockan klämtar, blott flagande flämmor höras; men I, som hafven Jesum rättställiga kär, I, som med Apostelen, anser läran om den forskäste Christum för Edes högsta och saligaste kunskap, kommer hit osta och enhälligt, för att, med vörda och tackamma hjertan, genomtänka Jesu lidande, des beskaffenhet, orsaker och verknigar, och bereder Eder, på detta sätt, till ett wärdigt, firande af mänsklighetens stora försvindningsdag". 2. Jesu fiender inom hans egen församling. Wiktiga ord i sinom tid. 3. Girigbetens följa. 4. Påffe-Lambet, en förebild till Christum. Bibliskt ämne, wiktig i synnerhet genom den hufwudsanning det innehåller, att gamla förhundrets religiösa handlingar woro förebildande, i heligt dunkel hölje skuggor af det tillkommende. Men Rec. skulle önskat, att blott denna cardinalatsats blifvit fasthållen, såsom ledande princip för det hela, utan att i Paulinket manér drifwa den Judaiserande Typologien in i alt det speciela, som härvid kan antagas. 5. Syndares rening i Jesu blod, i anledning af sota-twagningen. Rec. will icke twista med Förf., huruvida "derunder låg en djupare mening förborgad" och om

"Jesus wille åsven härmel, i en talande sinnebild, framställa nödvändigheten af själens twagning från synden" Men Jesu egen förklaring af det symboliska i handlingen (Joh. 13: 12—17) utgör dock det särkaste grundfasset för denna Evangeliska sections homiletiska behandling. Att i öfrigt den dyra sanning, på hvilken detta ämne grundar sig, "utgör Christendomens lif" derom fall här intet twifvel uppstå. 6. Mår Frälsares prophetiska Embete. 7. Samusetet 8. Evangelisten Johannes. En enkel herrlig religiös Monographie; en skön bild af den Lärjunges lefnad, som låg vid Mästarens bröst; den Jesus kär hade, till sin irre menniska framställd med plastisk fulländning i Lebensgröse; Nådagens Evangelist, Kärlekens Apostel, det nya Förbundets Prophet tecknad i de skräster han efterlemnat, där "språket är så enkelt och krafftfullt, hjertligt, varmt och hänsörande; åsigterna djupa, målningarne lefwande; där allt är Ius, lif och kärlek". Så, som Johannes här blisvit framställd i sin "ärla enfold, fromma barnaeskuld, intagande mildhet, hjertliga välvilja och innerliga ömhet", så kan han endast af ett Johanneiskt sinne tecknas. Man känner icke denna Predikan, utan att mer älska både Johannes och hans religiöse Biograph. Rec. föreser i hoppet af samma hand åsven en teckning af Petrus och såsom motstycke till bægge, af det förelorade barnet ibland Lärjungarne. Huru allt i Johannisbildens är förtrollfligt, kan dock Rec. icke afhålla sig att utmärka ett parti, vid hvilket han ofta dröjt med helig rörelse: "Då alla de öfningar Lärjungarne, i blodig svepning, redan hvilade i graven, stod Johannes ännu qvar på kampspeletsen, med sitt gråa hufvud och sitt varma hjerta, såsom en pelare i Christendomens nya Tempelbyggnad, kring hvilken Jesu kennare samlade sig. Han öfwerlefde det Judska samhällets undergång, och såg Jesu tryckta församling utvecklas, tillverka och blomstra. Mätt af ålder och lefwande, gick han omfis-

der med glädje till hvilan, och hönk i famnen af den himmelska Vän, som han så troget och innerligt älskat. — Det gick fordom ett tal ut ibland bröderna: denne lärjungen dör icke; och i högre mening är denna förutsägelse uppfylld. Hans minne lefver på jorden i välsignelse, och så länge himmelsk kärlek brinner i dödliga bröst, soll han aldrig förgåtas, den lärjunge, som Jesus älskade. Hans namn står i de heliga häfsderna, såsom en aldrig nedgående stjerna på himlahalvet". 9. Mattwarden, en högtidlig åminnelse af Jesu död. En historiskt religiös utveckling af den hel. Mattwardens instiftelse och mening. 10. Mår Frälsares Öfwerste Prästerliga Embete. Förf. läter, enligt gamla Dogmatiken, Jesus förvalta detta Embete med "Offer, Bon och Välsignelse". Att denne Lärotropus länar sig väl till homiletiskt bruk, kan icke nekas; men om äldre Dogmatikens både deprecatio och benedictio sacerdotalis icke äro byggde på en bestående exeges, icke förenlige med Skriftenas hufvudlära om försoningen, såsom nyare Dogmatici sökt bewisa, så måste väl deßt läror, oaktadt der uppbyggelighet de i homiletiskt afseende kunna få, ombildas efter den högre dogmatiska och exegetiska sanningens fordringar. — De 2:ne sista Predikningarne om en Christelig ödmjukhet och om Opålitligheten af menniskors goda rörelser och föresatser förswara väl, hvor och en sin plats.

Utan all offensif hänsyftning på något af de siera Predikoarbeten vi fakt i sednaste tiden, dock med anledning af deras mängd, myttjar Rec. detta tillfälle att framhära ett: Dixi & Salvavi animam. Strödda, mezentrels casuella, Predikningar, som "på Åhörrares begärän" eller af annan anledning då och då utgifwas, må wandra sin vanliga gång, att läsas och minnas af få, af andra läsas och dermed glömmas, af de flesta icke läsas. Om de ofk i väist mått framställa homiletiska bildningens character, så gripa de likväld fällan

djupare in i des wäsende; de hwarken påskynda eller hämma des framsteg. Detta ware dock sagt i allmänhet. Herrliga undantag giswas, såsom förförrö Wälters och Petterssons; nu Wallias frödiga Predikningar. En hel Predikofämling dervore hör både vara representant af tidenas ädla religiösa anda och utgöra en wäsendlig länk i den homiletiska bildningens kedja. Åro PredikoSamlingarne af annan art, — och utaf sådana hafwe wi dock tillräckligt förråd — så är de antingen öfwerflödige och onyttige, eller kunna derjämte genom sin falska rigtning blifwa skadlige för dem, som begagna dem till ascetiskt eller homiletiskt bruk. Den pärminnen är dersöre i vår tid må hända icke så öfwerflödig, som den borde vara, att 60 eller 70 Predikningar, som blifvit hållne under några fromma wälfianade Hörares tålamod eller till och med bisall, fördensfull icke just äro färdige och mogne att till trycket befördras. Bildning och mognad äro lîftids arbete; det gäller mest om Predikantens. Våra bästa gamla PredikoSamlingar äro utgifne efter Författarnes död, och de lefande göra wäl i att pärminna sig. Horatii: prematur in nonum annum.

O m K y r k o m u s i k

och

O m d e s å kallade K y r k o t o n e r n a.

Om Kyrkotonernes uppkomst, huru och när, hafwa wi nästan lika många gissningar som det giswes. Författare, hvilka widrört detta ämne. Allmänt påstås att deras härkomst härleder sig från Grekerne, och man har i sednare tider till och med gisvit dem grekiska namn.

Huruvida man hertill med fog warit berättigad eller ej, skall jag försöka wijsa.

Dock är jag twungen att förut göra en liten inledning.

År 1797 ankom till Sverige Herr von Heidenstam, som i flera år varit Svensse Envoyé vid Ottomanniska Porten. Han hade varit gift med en i Smyrna född Grekunahelf, utom andra intiger — han var promoverad Magister i Uppsala — saknade han äfwen icke musikalisk kännedom. Under sitt wistande vid Turkiska rikets hufvudstad roade han de Europeiske Ministerne med en Opera; man hade från Italien fört ifrån några Sångare och Sångerkor; den öfriga personalen, som behöfdes till Theatern och Orkestern, sylldes af de Franker, hvilka uppbehöll sig i Konstantinopel. Heidenstam var deras Capellmästare. Efter sitt affärd som minister, gjorde han flere resor i Grekland, under hvilka han allvarligt bemödade sig att komma den gamla grekiska musiken på spåren; — en lång tid alldeltes förgäves. De nya Grekerne söngo sina visor med accompagnement af säckpipa, ett instrument, som hos dem mest är i bruk; några beledfagade tillika sin sång med en annan slags pipa eller flöjt; äfwen nyttjades ett slags stränginstrument, ej olikt en fiol, men som på olika ställen var af en olika inrättning. Deras scala, och följaktligen äfwen deras melodier, äfvet redan från de Westerländske Folkslagens och äfwen från Turkarnes; denne scalan hade stundom 2 till 3 toner mer än vår Dur-scala; en mollscala kände de ej, utan början af sången eller stycket bestände Sångens gång, alltid med besynnerliga anslag. Heidenstam använde all möda, att upptekna NyGrekernes sanger och danser, men alltid när melodien gick öfwer G, ifrån D räknadt i vår scala, var ej mer vår musicaliska scala användbar. Undtsligen kom han en gång till ett ställe, som liknade ett kloster; der funnos några gubbar, som förstodo gamla Grekiskan — de uppläste uta till långa ställen ur gamla auctorer — och förstodo äfwen, enligt deras egen utsago, gammal grekisk musik. På Heidenstams begä-

ran, sjöng de Hymner till Jupiter, Ceres och Venus, hvilka de gamle i Templet sades hafta assjungit. Harmonien till melodierna var alltid högst enkel. Han hörde äfven dubbelhörer, hvilka placerade på olika ställen, sådes hafta svarat Presten i Templet. Beständt urstälde han trenne särskilda sätt i deras sång; hvilka blifvit använde allt efter olika Ceremonier, såsom de uppgåfwo, vid offer, vid böner, och andra religiösa handlingar. Detta tyckes förklara, hvars före de som skrifvit om grekiska musiken, antagit zine särskilda sealor: den Diatoniska, Chromatiska och Enharmoniska.

Alla dessa Förfäture, så widt jag deraf ägde tillgång, nedtogos från hyllan och genomgåsos. Men Heidenstam förminte, att de alla utgått från falska gifningar. Till och med sealor funnos vara ingen ting mindre än riktiga.

Det hvad vi kalla Enformigheter eller att göra Octaver eller Quinter ägde ej rum i Grekernas Musik: i deras Wexelhörer behöfde man ej, liksom i våra, jemka svaret, d. w. s. utvidga det eller göra det mindre, på det att man måtte komma i rätta tonen. Deras svar träffade aldeles in i den motsvarande tonen, utan behof af den minsta hämning. Hwad som mest förvånade Heidenstam, var, att första Chören och den svarande ibland kommo att sjunga tillsammans, utan att någon ändring å någondera sidan ägde rum, utan unisono, utan missljud. Dese Gubbar yttrade äfven, att till dese sånger egentligen erforderades ett stort antal Personer, så flera hundrade, fördelte i Chörer, som är wexelvis svarade Presten, är förenade sig i en enda Chör.

I anledning af dessa uppgifter, hvilka jag anser för sannfärdiga, är jag öfvertygad, att vi aldeles ingenting sälert och beständt weta om de Gamla Grekernes musik, hvarsken på hwad grunder den hvilade, eller huru deß utsörande varit bestäfft. Allt stödjer

sig blott på lösa Hypotheser. Hwad som ännu mer styrker mig i denna tanka är, att de Exempel, som af Proff. Meibom, Pater Martini, Burney och Forkell blifvit uppgjöre såsom ägta Forngrekisk Musik, äro grundade på de tecken, som stå öfver de Grekiske scaldenes Poesier, men dessa tecken förklaraade Gubbarne för att vara blotta Declamations-tecken, ej MusikNoter. De declamerade hesselwe efter dese tecken och denna Declamation fann Heidenstam mycket likna mesan i Catholiske Kyrkorne. I hselfwe werket tyckes det ej osannolikt att vår mesan deraf leder sitt ursprung. Heidenstams åsigt war, att, då han återkamt till Grekland, anställa ytterligare och noggrannare forskningar i hwad som rörde den gamla Grekiska Musiken, men detta företag, hwaraf man hade skäl att vänta de intressantesta resultater, gjordes om intet genom hans död, som inträffade i Stockholm 1806.

Nu frågas: i hvilket sammanhang står Grekiska Musiken till våra Kyrkotoner? mitt bemödande skall blifwa att utreda detta förhållande.

Säkert hade de äldsta Italienarne, innan med Christendomen den Grekiska sången kom till deras land, en egen folksång, och genom blandningen af dessa bågge elementer, uppkom, efter min mening, den äldre Kyrkomusiken. Den grekiska scalan kommer nägorlunda öfverens med vår i fyra toner: D, E, F, G (F och G något undervälvande) och dessa toner äro just de, med hvilka scalan i de gamla Kyrktonerna börjar. Den genom denna blandning uppkomna wilservalla lärer hafta varat ända till ungefär år 591, då Gregorius den store reducerade de 15. Namn eller Noter, man då hade, till endast 8, samt för öfright bragte Kyrkosången i det skif, som den ännu, under namn af den Gregorianiska Sången, äger i den Chatolska Kyrkan. Dese Diatoniska sealor, äro D, E, F, G, A, H, C, D; E, F etc.; F, G, etc.; G, A etc. Men i Kejsar Carl den Stores tid,

omkring 800, kom till honom en Ambassadör från Byzantinska hofvet. Den sång hans svit vid sin Gudstjänst myttjade upptecknades på Carl den Stores besättning. Om nu uti Österländska Kessaredömet den äldsta grekiska musikformen blifvit bibehållen, åfvenom med hwad noggranhet denna sångs öfverflytning till Westerländska Kyrkan skett, är wiserligen mycken osäkerhet underkastadt. Viist är imedertid att från den tiden den förändring uppkom, att man, i stället för fyra scalor, siktat, i det hvorje scala deltes i den authentiska (hufwudtonen) och plagaliska (sidotonen).

Verkligen ställ samma förhållande åfven åga rum i den nu warande ägta grekiska, hvilken man dock i Grekland nu mera sällan ställ fa höra, emedan detta Folk börjat upptaga Italienska och Fransyska melodier. Endast den fullnaden ägde rum, enligt hwad Heidenstam wille påminna sig, att då i våra gamla Kyrkotoner den första authentiska Kyrkotonen D, E, F, G, A, H, C, D är lik den plagaliska A, H, C, D, E, F, G, A, endast i afseende på charakteren, men ej med den öfverensstämmen i sin fortskridande gång, så svarade twärtom, hos de Grekiska Gubbar Heidenstam hörde, hufwudtonen till alla delar mot sidotonen. I den authentiska ligga halstonerna ifrån den andra till den tredje och ifrån den fjette till den fjunde; i plagaliska scalan ligger i sednare fallet halvwa tonen ifrån den femte till den fjette. Nu har jag anmärkt, att Italienarne hade Musik, innan Grekerne fördre sin till deras hafso, men huru den varit bekäffad, är åfven så osäker, ja osäkrare än hwad vi tro oss weta om den Grekiska. Om man antager, att Grekiska scalan kommer nära öfverens med de fyra första tonerna of vår nu warande D-mollscala, och i de öfriga afviker; så leder oss detta till en sådan mängd gisningar, att man ej wet, hwarest man skall ståndna. Följande tror jag något kunnne bidraga till redighets vinnande. Om Europeernas Scala före är 500 wete vi alldeles

intet. Men den Grekiska musiken läree hafwa haft trenne Scalor, enligt hwad lärde fornforstare gifvit os wid handen. Dock wår jag ett inlast mot dessa trenne Scalor. De Författare, som skrifvit i detta ämne, hafwa ej haft säkrare grunder för sina gisningar, än jag för mina. Säkert hafiva de stödt dem på gamla Poetiska och historiska författare, ty af sådana, som egentligen skrifvit i Musiken äga wi blott några så godt som intet upphalande, fragmenter, och alldeltes ingen Musik är nu från dessa tider i behåll.

Sedan återstår ännu den frågan, om dese auctorex blifvit riktig förfädde, — en fråga hvilken jag ej drifte afgöra, då jag olyckligvis ej förstår deras språk. Målltid gjörde enhvar af deras commentatorer sina slutsatser, och byggde upp sitt system efter sin åsigt. Kunde ej hwad wi falla den Grekiska diatoniska scalan varit deras grundscala, och de båda andra scalorna, den Chromatiska och enharmoniska, varit byggde på den diatoniska; och kunde ej de trenne särskilda Musikslagen hafva utgjorts af enhvar af deras tonsölder? Jag känner, såsom ett lefsvande bewis till besannande af denna åsigt, en man af ganska widsträckt lärdom, men som af musiken ej inhämtat mer, än att han i sin ungdom lärts spela Violin. Oaktadt en tragedijenstemanna-befattnings, är han dock en stor wän af musik, särdeles af sång. I brist af Sångare och Orchester föll han på den tanke, att för nägre Ynglingar componera små sångstycken för 3, 4 och flere Stämmor. Den na man har skapat sig ett eget sätt att componera, som är underbart; han saknar nästan allt begrepp om Harmonie, hela hans harmoniska kändedom inräcker sig dertill, att han wet att 3:de, 5:te, 6:e och 8:e tonerne låta väl, men han räknar ej dessa toner ifrån Basen, utan ifrån melodien nedåt; dock lika väl äro flere hans sånger frapperande och fulla af schönhet, i trots af alla Harmonisters lärliga regior.

Om man nu antager att Grekerne har de sina gifna musikreglor, att deras musik var byggd på den diatoniska scalan, att de ej hade den olika delning, som vi kalla Octavdelning, att de ej hade musikaliska mäsljud, liksom vi; hade således ej så många och innehållade musikreglor, som vi, — så kommer man lätt i frestelse att göra sig om deras sammansättning af musiken en föreställning, som ligger längt bortom våra nu warande musicaliska begrepp. Allt sedan jag länt åfwer musiken och så länge jag befattat mig med uppförande och componerande, är det mig omöjligt att tänka sannolikheten deraf, att så väl Grekerne, som Hebreierne skulle, med en Orgel och en Chör af flera hundrade, ja kanske tusende personer, såsom man alltid antager, ha spelat och sjungit in unisono, och liknärlig sättes beständt, att de haft flera höjder. Någre författare säga, att Plastiken hos Grekerne nedtryckte musiken; man gör jämförelser med målarkonsten, som skulle saknat perspektiv, m. m. Man säger vidare att musiken först efter Christendomens uppkomst egentligen kommit till den höjd, som den var i 15:de århundradet; men allt detta kan jag icke föreställa mig; det förekommmer mig såsom en hypothes, utan alt sken af fanning. Skulle Grekerne, en Nation, som i alla öfrige konster gjort så stora framsteg, skulle de vid sina högtidliga Religions-Ceremonier, sina Fester, uraktalet att använda Musik? Detta är icke troligt och strider åfwer uttryckligt emot deras samtida Författares eget wittnesbörd. Deße tolka deßutom med entusiasm om den sprudrande värda werkan, tonkonsten hos dem frambragte.

Efter dessa åsichter kan man säkert sluta att våra Kyrkosånger äro bildade efter Grekiska formen, men att det inre musicaliska väsendet igenom den romerska eller fornitalienska musiken undergått en total förändring. Vår Durseala har säkert, så wida den ej förut existerat, uppkommit af tredje Kyrktonens si-

doton, och vår Mollseala af den första tonens sidoton. Dredan i Kyrkomusiken har sakerl bibehållit sig till Gregorii Magni tid. Att de af Carl den Store tillsatta sidotoner, bis behöll sig sedan till Guido Aretini tid, 1028, är sannolikt; igenom Aretinus undergick musiken en stor förändring; musikens nu warande beteckning, noterna, uppfannos; hvarigenom tonkonsten hself antog en tydligare gestalt.

Luther fann, vid den Reformation han började, musiken i det stick, som han vid sina Choraler bibehöll; Kyrktonerna ansågos sär som något väsendligt, hvilket man ej borde ej kunde, utan Gudstjentens ohelgande förkasta. Vårt tids Dur och Moll var åfwer dū redan upptagna i musiken; man kunde anföra tydliga bewis af de äldre Italienska componister, huru med denna åfvergång tillgått; men som detta ej bidrager något till mitt ändamål, lemmar jag detta till ett annat tillfälle. Luthers behandling af melodierna gifwer det första bewis på, med hvilken omständsamhet han gick till väga, och huru väl han försöd att använda hvarje ton på sitt rätta ställe. Efter Luther, till och med redan före hans tid, uppkom i Katholska Kyrkan en anseelig mängd musik-reformatörer, igenom hvilka det blef en sådan confusion, att en del Påsvar ville banalyfa musiken ur kyrkorna. Då uppsteg Prænestini, som, biträdd af några andra mästare, gjorde slut på detta musicaliska oväsende, och insatte genom sin oödliga arbeten musiken åter i sina rättigheter. Deras musik skall, efter alla stora kändares intygande, åfverträffa all annan: förfäts i sin art och utförd på det ställe, dit den hör — i Kyrkan. Denna musik har oförändrad bibehållit sig i Rom, från Påsven Sixti den femtes regering, intill närvarande tid, fastän det Påsliga Kapellet nu skall vara mindre fullständigt. Nästan vid samma tid framträdde en man, född i Schweitz, Glazenus, hvilken gaf Kyrktonerne till och med Grekiska namn; kallade nemligen D, för den

Doriska Tonen, E för den Phrygiska, F för den Lydiska, G den Mixolydiska, och till besläktande för Sidotonerne tillfattade ordet Hypo: således kallas A-scalan Hypodorisk, s. f. w. Autentisk kallar man tonen, om Melodien håller sig inom gränsorner af Octaven, t. ex. D=d. Plagaliisk, när Melodien håller sig i Octaven en Quart eller fyra toner lägre under Huswudtonen t. ex. A=a.

Temperaturen efter de halvwa tonerna, som blifvit insatte emellan tonerna DE, GA, AH, CD, (H, kallas af de gamla för B) undergick småningom en stor rubbning, i det nägra toner höjdes, andre blefwo nedsänkte, emedan man fölte att göra Dur- och Moll-Scalorna lika. Detta kunde föranleda till det infästet, att Temperaturen i äldre tider ej wore den samma som den numranda, och att derigenom de gamla Kyrktonerna wore omytiga, till och med genom vår Dur och Moll aldeles försvunna. För den okunniga, halflärde låter detta förträffligt, för den som kyr all estetiska och möda, ännu bättre. Men att Kyrktonerna ligga i hälften naturen, bewisas dermed, att den, hvars öra ej blifvit bortskändt af Dur och Moll, faller alltid, då han sjunger, in i öfwerensstämmelse med en af dessa Kyrktoner. Ännu mer; om man tager all konst till bräde, förmår man ej förbättra en Melodie, eller genom modernisera åstadkomma samma effect, som ligger i de gamlas musik och Choraler. Jag uppfordrar hvarje componist, att gifva en modern behandling åt Choral-Melodierne i nya Choralboken N:o 62, 196. och 483. samt flera andra, och derigenom åstadkomma samma effect!

Hvad ha vi väl wunnit med vår Dur och Moll, som endast kunna transponeras elva gånger? Deremot, när man hade fyra beständna särskilda Scalor, med deras sidos-

toner, uppkommo redan åtta; tager man därtill Dur och Moll, med deras sidotoner, blir antalet tolf. Alla deha, med sina transpositioner, hvilken mängd, hvilken rikedom af beständne förändringar erbjuda ej de! När man åter endast håller sig vid den jemtvälvande Temperaturen, ha vi blot twanne, Dur och Moll och ingenting widare. Med all den möda, som våra Dur och Molls-fätere användt att utvänga våra gamla Kyrktoner, har det och kan det aldrig lyckas. Till och med sedan dese försökare utömt all sin förmåga på Dur och Moll, hafwa de, för att likvälf frappa med sina matta producenter, ändock warit twungne att taga sin tillflykt till de gamles modulationer. Äsven våra största componister bewisa uti sina estetiskt lärda arbeten, att de ej försuntmat Kyrkamusikens studium och många af dem hafwa på flera ställen yttrat, att urträckandet af våra Kyrktoner har den följd, att all grundlig musik till en betydande del försvinmer; och huru många componister finnas uti vår tid som kunna utarbeta en Fuga, eiler ett concertistiskt arbete?

(Fortsl. e. a. g.)

Om förhållandet under Smittosamma Sjukdomar
i anledning af Farhöten i Mariefred af J. G. C.
Mariefred, Edman, 1821. Ett ark, 4:o.

Det är bekant, ott Mariefred under denna höst hemisjötes af en elakartad rötsfeber, som bortryckte flera mänster. Dessa blad upptagna åtskilliga mytliga föreställningar, som öfvergå mindre sjukdomens botande, hvartill fördras Läkarens åtgärd, än dess förekommande. Sådana underrättelser hörde mehra allmånt vara att tillgå, och offentligen fungeras, t. ex. i tidningar, snarare innan det onda utbrutit, än efteråt, då det onda är svårare att hämma.

S w e n s t L i t e r a t u r - Z i d n i n g.

N:o 43.

Måndagen den 22 October

1821.

Om Kyrkomusik och Om de så kallade Kyrkotonerna. (Forts. från N:o 42.)

Ånnu ett, af mig ofta förut åberopadt, bewis will jag anföra: den gamla Svenska Folksången. Den som hört den i sin renhet från allmogens läppar måste finna, att den har sin egen scala, som ej låter hänsödig hvarken till Dur eller Moll. Will man nu med all gewalt intruga den i en modern form, så lyckas man wäl alldrig, att fullkomligt qväfva deß anda, men effecten blir densamma, som om man täcker sig en gammal Nordisk Kämppe — klädd i frack.

År detta ej samma förhållande som med den Grekiska och senare Europeiska Musiken? Emedlertid låter man dessa forntida sångljud småningom bortdö på folkets läppar: wore ej deras samlande en större förtjensl, än att ja-ga efter platta visor och vaudeviller utan kraft och känsla? Mången kön folktång har wißerligen redan bortklingat, men ännu wore det tid att rädda de öfriga från förgätenhet.

Samma förebråelse för liknöjdhet i hvard som rörer den gamla Musiken förtjenar nästan hela Europa. Man har i mera än 200 år i böcker disputerat om Grekisk musik; man har de alltid haft misstankar, att hos deras moderna efterkommande en lemnning deraf skulle finnas; men ingen kom på det infallet att i sjelfiva Grekland derom söka upplysning, ingen Magnat kom på det infallet att till en sådan resa försedduta kostnaden. Endast Kessarinnan Catharina II. gjorde dermed ett försök. Först utsågs till den, som skulle, genom sin resa till Grekland, sprida ljus öfver detta ämne, en Tysk. Resan skulle företagas under Storherrns eget, omedelbara beskydd och på Kessarimman egen bekostnad. Men ca-baler inom Rysska hofvet verkade så mycket, att i stället en Italienare erhöll detta uppdrag. Efter några år kom denne Italienare tillbaka; man frågade honom: "Må! hur är då Grekiska Musiken bestäffad?" — Svarat blef: — "Grekiska Musiken är annorlunda än vår, men jag har ej funnat upptekna den, emedan våra noter ej passa dertill."

Huru våra ännu i Kyrkan och vid Guds-tjensten bibehållna Musiktoner, huru deras

Scalor, deras Utvikningar, deras Slutfall behandlas, är nu mitt ändamål att genom Exempel visa. Vid utarbetandet af nya Choralboken äro följande grundsatser åtagitna: "Choralerne skola och böra ytterst strängt behandlas, inga främmande toner, som ej tillhörder deras scalor, skola, hvarken i Mellanstämmerne, och ännu mindre i Melodien eller Bassen förkemma. I annan, Kyrkan tillhörande, Musik, såsom Preludier, Motetter m. m. hvarrest öfver Kyrkotonerna äro rödande, åger man mera frihet. Åsven Organister, som spela Choralerne med genuomgående noter, eller mellanklang, tunna, om det ger med utfullning, låta främmande toner, såsom genomgående betraktade, höras; men i choralsång

kan detta aldrig äga rum." Jag kan ej undrläta att här upprepa, de redan uti Företasset till min år 1808 utgjusa Choralbok Pag. 8 anförrda ord af den lärde Kirnberger, i hans Bok, "Die Kunst des reinen Satzes in der Musik, 2:dra Del. Pag. 66" Jag kan ej dölja min billiga ledsnad, så ofta jag påminner mig de nymodiga Choralsångerne, hvilka blifvit satta till Gellersts, Eranius' och andras mästyrliga psalmer, och till en del redan äro införde i några protestantiska länder. Kan någonting vara mera stridande mot andakten, än Choralsånger, hvilka harwa lika tonart, wändningar och modulationer, som våra allmänna vågor?

kyrkotonernas Scalor, utvikningar, och några ovanliga Slutfall.

I. Första Tonen D. utan B.

Hufvudton

Authentiss.

Modulerar i Quinten med stora terzen, i 5:e, 4:e, 3:e och 6:e tonen.

Sidoton

Plagalisk.

Modulerar i hufvudtonen, i 6:e, 5:e, 2:dra och 3:dra tonen.

Ann. I dessa trene toner, i sykuerhet
den sednare, kanes det undantag, att så snart
Melodien ej hör. Över 6 toner, tages lila
Sexten, hvilket har gisvit onledning till den
ordning, att en del Lärare till sidotonen
alltid satte lila Sexten, (eller b i stället

för h) hvarigenem hände, att denna Sidton
häfsördes till 2:dra eller 3:te tonen; men
som föra 6:te tonen rättas tillhörer denne
ton, så är lätt insedt, att detta försaraende är
erigtigt.

Flera Pragatiska Slutfall af denna Ton finnas vid Choralerna No 149 och 237 efter
Original Mel. m. fl.

2. Andra Tonen E utan Fis.

Hufwudton
Authentist.

eller och sålunda:

Sidotonen har ej några andra Modulatior än hufwudtonen, och dess Scala är H. C. D. E. F. G. A. H. Psalmen 196 i Nya Choralboken är den enda, som går i den-

na Scala. Vanligtvis komma Organisterne i sista versens slut i förlägenhet, på hvad sätt de skola sluta densamma; slutet skall ske sålunda:

Anm. Modularar i 5:te, 4:de, 6:te och 2:dra toxen.

3. Tredje Tonen F. utan B.

Hufwudton

Authentisk

Sidoton

Plagalit.

Modularar i 6:te, 5:te, 1:sta, 2:dra och 4:de, som är transponerad 5 toner högre i C; i swenska nya Choralboken äga i Sidotonen finnes blott en enda N:o 29. — vi blott i Hufwudtonen en enda Choral N:o Slutfallen finnas vid dessa toners Chorater.

4. Fjärde tonen G utan Fis.

Hufwudton
Authentist.

Sidoton
Plagalist.

Modulerar i 6:te, 5:te, 4:de och 1:sta Hufwudtonen. Slutfallen äro antecknade vid tonen. Sidotonen äger samma Modulationer som slutet af denna tons choraler.

5. Femte Tonen A.

Hufwudton
Authentist.

Sidoton
Plaglist.

Modulerar i alla toner. Denna ton behandlas merendels såsom den vanliga A moll, ganska få choraler gifwas, der denna tonart är ren. Choral-Melodier, som äro i Sidotonen af denna Tonart, fordra en egen behandling vid slutet; i synnerhet vid Slutet af sista versen: dersöre slutar man gerna med det vanliga plagaliska Slutfallet, stora terzen,

såsom vid Nr: 361 i Choralboken. Okunnige Organister, till och med berömdé Choralboksförfattare, t. ex Kubnau i sin preussiska Choralbok, pläga i anledning deraf, sluta alla Mel. i femte och första tonen med ett så kalladt Dur - Slutfall; detta förfarande är högst widrigt och opassande för gudstjensten.

6. Sätte tonen C.

Hufwudton
Kath. intif.

Sidoton
Plagalift.

Denna hufwudtons Modulation skiljer sig
blott derutannan från vår vanliga C dur,
att den ej gerna utviker till Quinten. Sidotons
modulationer se i alla tonarter.

En ChoralMelodi bör således ligga inom
gränsorna af en Octav utaf dese anförde Kyrk-
toner; detta kallades af gamla Musikkörfattas-
re Modus perfectus; men om denna lag is-
bland öfverstredes så att några toner öfver-
stego Octaven, kallades det Modus compo-
situs eller connexus; deremot om Melodien
ej gick så högt att den uppfylldde Octaven, utan
blott innehöll 5 el. 6 toner, kallades den Mo-
dus imperfectus. Några gamla Melodi-
er finnas, som ej äga en beständig ton: t. ex.

Melodien 58 kan sättas i första tonen och i
5:e, äfvenå No 103; detta kallades Mo-
dus mixtus. Deras Harmonista behandling
lemmas åt hwars och ens tyke. De som ej
befattat sig med denna del af Musiken tro,
att den ringa tillgång som visar sig, förorsakar
tvång och inskränkning inom beständna grän-
sor; men de bedra sig aldeles, ty genom dens-
na inskränkning uppkommer till Dur och Moll-
hjälternes stora förväntning en mängd impone-
rande och för dem främmande Melodier och
Harmonista gångar. Ett enda exempel will
jag ännu anföra, blott en Choralstrof. Jag
hoppas, att den frängaste componist ej här nä-
got att påminna emot följande moderna Choral:

Men jag är så drifsig att vänta, det den
människa, som ej finner samma Strof i Cho-

ralstil både hättre och mera passande, den har
säkert förlorat all känsla för Musik.

(Forts. e. a. g.)

Recension:

Åter om Orsakerna till Jordytans närvärande
de form och om de Revolutioner den un-
dergått; af Baron Cuvier, Sekret.
wid R. franska Vet. Akad. Physiska Af-
deln. Öfversättning af J. M. Stjern-
stolpe. Sthm, Nordström, 1821, 15
sidd. 8:o.

He Stjernstolpe, som för någen tid se-
dan åtog sig den föga taekamma mödan, att
försvenska den Tyska Pastorns Ballenstedts
gäologiska Werk, hvaruti på ett högst rhapsodi-
siskt sätt sanna, halssanna och falska obser-
vationer woro fastade om hvarandra och på
dega de mest åfventyrliga resultater byggda,
— har nu förärat svenska Allmänheten en
wida mera tachwærd skänk, i det han, i närvär-
ande arbete, öfversatt Disours prélimi-
naire till Cuviers verldsbekanta bok: Re-
cherches sur les Ossemens fossiles des
Quadrupèdes, à Paris 1812. Man igen-
känner här wetenskapsmannen, som med fri-
tak onskar sondrar det sakra från det osäkra,
och wid resultatens samlande, siljer otrygghets-
räckta fakta från hypotheser, oaktadt all den
samolikhet de funna äga; — forskaren, som
till undersökningen af en förgången verld förs-

beredt sig genom ett mångårigt (16 års) stor-
dium af den förhanden warande Skapelsen, och
som med lugn och säkerhet följer hvarth ch ett
af naturens steg.

Gäologien är en wetenskap, som helt och
hälst tillhör den närvärande tiden. Cuviers
syfte synes wid denna skrift hafwa warit, min-
dre att framträda med nya upptäckter än att
samla sådana uppgifter, hvilka kunna anses
såsom wetenskapligt bestyrkta, och sålunda lemn-
na en kritisk Propädeutik till kunskapen om
Jordflotets uråldsta historia. Förf. visar förest
— ty wår afsigt är att lemlna en framställ-
ning af denna korta men sakrifa skrifts hu-
vudinnehåll — att naturen äfven haft sine
inwärtes frig och blifvit omvälvad genom på
hvarandra följande revolutioner, i det att man
på djupet eller högst på fullarne träffar hori-
zontala lager af hafssprodukter, bland hvilka
snäckorna äro ofta så talrika att de allena ut-
göra hela jordmassan. Widare gifwes det snäc-
bankar, sem dock icke äro horizontala, utan haf-
wa en lutande rigtning. "De utsträckta ban-
kar, som utgöra ryggen af öfvergångsbergen,
hvila dock icke på fullarnes horizontala hwarz,
hvilka utgöra deras första trappsteg, utan
twortom nedränska de sig under dem. Kullarna
stödja sig mot deras sluttningar; och när man

genomgräfwer de horizontela lagren i grannskapet af de lutande, återfinner man de sednare på djupet; understundom, då de lutande lagren ej äro mycket höga, finner man horizontala lager på deras spets. De lutande lagren äro således äldre än de horizontala; och emedan det kan anses säkert, att de blifvit horizontelt formade, hafwa de sedan blifvit uppskjutna i höjden, hvilket sett förr än de andra lagt sig öfver dem".

"Följagtiligen har hafvet, innan det bildade horizontala lager, förut bildat andra, hvilka af någon orsak blifvit sönderbrutna, åter upplyftade, samt upp- och nedvänta på tufsende sätt".

I dessa affatser träffar man tillika en wiss lagbunden följd, i det att ju äldre lagren är, ju mera är hvar och ett af dem på en vid utsträckning likartadt. Uti djur:naturen har funnits en följd af förändringar, svarande emot dem uti det våtas chemiska natur; och då hafvet för sista gången lemnat vårt fasta land, woro des inwånare föga stilaktiga från dem det ännu för närvarande underhåller.

"Om man slutligen med ännu mera sorgfällighet undersöker dessa lemnningar af organizeras varelser, upptäcker man midt i bland de af hafvet assatta lager, äfven i de äldsta deraf, andra lager uppfyllda af djur- eller hvarzalster från jorden och från sott watten; och ibland de yngsta lagren, det vill säga de öfversta, finnas sådana, i hvilka fasta landets djur äro begravna under samlingar af hafsalster. Således hafwa vår Planets särskilda catastropher icke blott lätit särskilda delar af vårt fasta land steg för steg framkomma ur vågens föte, utan det har äfven flera gånger hänt, att redan torra land-sträckor åter blifvit beträcka af watten, antingen sålunda att de sjunkit, eller att vattnet uppsökt öfver dem; och den del af jorden, som

hafvet vid sin sista återgång lemnat, hade redan en gång förut blifvit torr, samt hunnit framföstra och nära däggande djur, foglar, wärter och alla slag af jordens älter, hvorpå den åter blifvit förhärjad af samma haf som förut lemnat densamma".

Förf. bewisar deraf att dessa Revolutioner varit ganzka hastiga, samt att de tilldragit sig innan ännu lesvande varelser funnits till. Stiger man upp till de högsta bergen, så försvarna efterhand alla spår af varelser som ägt lif; under det att de sselfva visar att de blifvit formerade uti flytande tillstånd, blifvit omstörtade, bildade före snäcklagren, deras spetsiga kugel-lika toppar på ett världsamt sätt upplyftade, churu wäl dessa o-fantliga majör vid bergens daning synas hafwa följt en och samma lag. Sålunda är Graniten äldst; den uppstiger högst och nedstiger djupast; deraf består hufvudryggen på de flesta (stora) bergskedjor; glimmerrikare bergarter födja sig emot sidan af graniten, och formera sidoryggar; skiffer, sandsten, talkartade bergarter inblandas i deras lager; grosskornig kalksten och andra kalkarter, utan snäckor, födja sig emot skiffren, formera de ytterryggarna, och äro det sista werk, hvarigenom hafvet, äknu utan inwånare, syntes likasom bereda sig till framalstringen af sina snäcklager.

Äfven de primitiva bergens möja hafwer undergått revolutioner sedan öfvergangsbergens danande, och dermed kanske försökat eller åtminstone deltagit uti en del af de omstörtningar en del af de sednare erfarit. Ja det gifves ännu orsaker, som förändra jordens yta, churu nu mera i en oändligt liten scala. Dessa orsaker äro fyra: regn på snöbetäckta berg, rinnande watten, hafwets undergräfwande kraft samt slutligen vulkaner.

(Forts. e. a. g.)

G w e n s t

L i t e r a t u r - Z i d n i n g.

N:o 44.

Måndagen den 29 October

1821.

R e c e n s i o n e r :

John Mawe's Resa till det inre af Brasilien samt Guld- och Diamant-distrakterna derstädes. Stockholm, Ortman, 1820, 154 sidd. 12:o.

Det hörde till de forntida handlande Nationernas grundsatser, att lenna alla utländningar i djup okunighet om deras besittningar i afslagte, främmande länder. I öfverensstämmelse med denna grundsats handlade ej blott fordom Phöniciene, utan äsven, vid worldshandelns nyväckta lis, Portugiser och Spanjorer, ja, ware sig ej politik eller af tröghet, emwäl Holländare, ty nästan alla de uppträckter, som genom deras skepp blifvit gjorda, äro tungjorda genom utländningar t. ex. Kämpfer och Thunberg. Först sedan Transmän och Engelsmän uppträdde bland antalet af coloniserande nationer, drog den geographiska wettenskapen en större fördel af nautiska resor. Det hörde ej till de förres national-lynne, det kunde ej låta förena sig med den offentlighet, som råder i hela de ses-

nares fartsförmästning, att göra sina ultramarenska besittningar till förtrollande trädgårdar, om hvilka ju ingen vet mer än att de existera. I dessa spår har den nuvarande Kosungen af Portugal gått, i hänseende till Brasilien, i det att han ej allenaft öppnat detta till sitt inre aldeles obekanta land för främplingar, utan äsven, till bergwerkens och åkerbrukets förbättrande, ditfallat en mängd utländningar. Derigenem har man erhållit åtskilliga goda resebeskrifningar, bland hvilka vi här endast nämna Eschwege's Journal öfwer Brasilien, som ännu fortsättes, Leutholds Ausflucht nach Brasilien Berlin 1820, samt framför allt Prinsens af Neumieds Resa, hvars af en praktfull upplaga för tvenne år sedan utkommit i Tyskland.

Med dessa kan närvärande Resa på intet sätt jämföras, hvarken i ifseende på rikinhaltigheten af uppgifter, eller resans widd. Wäl heter det på titelbladet att Mawe besökt det inre landet, men dessa nesder inskränka sig till en trakt omkr. 40 fr. mil norr eller nordwest om MonteVideo, samt till en annan nejd i distriket Santa Gallo, 40 timmars väg från Rio Janeiro,

Förf. gick d. 1 Aug. 1804 från England till Cadix, för att företaga en handelsresa till Rio de Plata. Försedd med spanskt skyddsbref och paß, i afseende på då varande kriget, ankom han till MonteVideo der han blef förklarad fånge, oaktadt sina spanska certifikater, samt, — hvilket skulle anses såsom en nåd — förvisad till det irre landet, med förbud att ej på närmare afstånd än 40 fr. mil nalkas MonteVideo. En ädel Spanjor upptog honom såsom gäst på en af deß landtegdomar, och der tillbragte han sex år. Slutet af hans fängenskap inträffade, då Engelska tropparna under Sir Samuel Auchmuty intagit MonteVideo. Förf. begaf sig derifrån till Rio Janeiro och befolkte under vägen ön St. Catharina, hvaröfwer nieddelas en utförlig beskrifning, som torde vara det bästa, bland de underrättelser man i denna bok träffar. Märkligt är att Förf. i en hafswik mellan St. José och Rio Janeiro träffade Purpursnäckan och ännu märkligare att invånarne, ehru osfullkomligt, kände deß bruk. Vi lärna hans egna ord. "En bland invånarne wisade mig komiskfransar, som wro färgade med ett färgspad, som war taget af denne snäcka, ehru färgningen war illa gjord. Snäckan har wid paß samma storlek som en wanlig stormhusvå (Buccinum), och innesluter i sig en fisk; på hvars kropp en blåsa bestines, som är uppfyllt med en blekgul, klubbig substance, hvilken utgör hälften färgen. Snäckan sönderlös försigtigt med en hammare, utan att skada fisken, och sedan öppnas blåsan med emlanestte. Jag kref med denna fast initialbokstävverna af mitt namn på en näsduk; efter en halftimmas förlopp hade bokstävverna en smutlig färg, och sedan de ännu en timma varit i fria lusten, förwandlade de sig till en sön carmosinröd färg. Den quantitet som hvarje djur leverar, är wäl icke stor, likwäl kunde färgen blixtwa en handelsgren af värde. Den flytande materien är en, för sig sjelf bez-

stāende färg och emotstår följsaktligen hvarje alkaliſt proces"

Mawe besökte derefter hamnarne San Francisco och Santos, hwarefter han begaf sig till St. Paul, en högst angenäm bergstad med 20,000 invän. ungefär 40 (eng. 2) mil från kusten. Derifrån gjorde han en utfart till de närliggna gullgräfsworne i Joreguia, i en paradissisk nejd. Från St. Paul återres ste Förf. ned till Santo, vidare förbi hamnarne Porto Unya Toque-Toque till Rio Janeiro. Här några underrättelser derom: De waror som hitsöras ifrån Plataskoden och ifrån Rio Grande de St. Petro, bestå af oerhördt stora lager af rökt kött, talg, husdar och spannmål. Ifrån de föreinta Amerikaniska staterna komma i synnerhet salt, mjölk, husgerådssaker, beck och tjära; Nord-Amerikanerne skickar vanligen dessa waror på speculation; och som deras försäljning är wacklans de och ovis, besöka de också ofta andra hamnar med de samma. Lifsmedlen affickas härifrån till Goda Hoppsudden; och emot dem erhållas Europeiska waror tillbaka, hvilka åter förwandlas i reda penningar, för att dermed göra uppbandlingar i China.

Ifrån västra Afrikansk kusten erhäuser Rio de Janeiro war, olja, swafvel och något wed. Neger-handeln har genom en Prinsen Regentens kungörelse blifvit inskränkt till konungariket Angola; denna Furstes har desutom förklarat sin åsikt, att så snart som möjligt upphävisa denna handel.

Handeln med Mozambique, så wäl som denna hamns handel med Indien, är obetydlig, emedan den för mydet oroaas af kapare ifrån Isle de France, och kan först genom deras undertryckande komma att åter uppblomma. En resa dit och tillbaka derifrån utföres med otrolig hastighet; ett stort sepp om 800 läster, hvilket blifvit lastadt i Surat, gör återesan hit på sju månader.

Rio de Janeiro ligger ganska begvänt,

att förfse Goda Hoppsudden och Nya Syd-Wallis med en mängd af deras behöfwer. Skepp som utgå på walfiskfångst till Söder-hafvet, landa här och intaga stora förråd af starka drycker, vin, socker, café, tobak, säs- pa samt både stor och små boskap.

Utförslan ifrån moderlandet, från Portugal, består wäsendligen i vin och olja. Ifrån Sverige kommer tid efter annan jern, hvilket man ger företräde för det Engelska i anseende till dess höslighet och seghet, som gör det tjenligare och mera uttöjbart för att deraf smida stor åt de otaliga mulåsnorna.

Utförslan består hufwudsätslagen i bomull, socker, rom, kryddor, åtkilliga fröna trädslag för meublearbeten etc., hudar, talg, indigo och dåliga bomullstyper i stor myckenhet till kläder för Neonerna i provinserna vid Plata floden. Såsom kostbara utförslartiklar kan man upprätta guld, diamanter, topaser af åtkilliga färger, amethyste, turmaliner, chrysoberyller och redan infattade juveler.

Få veckor efter Förf:s ankomst dit, gjorde han Regeringen några förslag till nyttige anläggningar och anstalter, och afreste i detta ändamål till Santa Cruz, Prinsens landtgods, öfwer hvilket uppsigten blef honom uppdraggen. Men genom cabaler twungen att affärsga sig denna befattning, återreste Förf. till Rio Janeiro, hvarifrån han åter begaf sig till Canto Gallo, genom Villa Nova, Posto dos Cayhes och Maccacu. Dit anländ, undersökte Mawe den förmenta Silfvergrufwan, då det befanns, att underrättelsen om härvarande silfvertulgångar var grundad på ett bedrägeri, hvarefter boken upphör med Förf:s återkomst till hufwudstaden.

Svenska öfversättningen af denna Resa är näppeligen fullständig. Rec. känner icke originalet, men wet dock, att tyska öfversättningen, tryckt i Bamberg år 1817, är 2:ne Band stark, som kostar 8 Nilsd. RGS. För öfrigt är denna Resa likaså ensformig för den, som ej är Naturkunnig, som alla Resor i det

inne Sydamerica, hvilka Rec. läst. Ewiga skogar, ofantliga träd, hemslöjdslighet, ett under naturens colosala majestät dignande folk, utan alla forn-minnen, som förbinda det närvarande med det förlutna, och som gör t. ex. forskningen af Asiens Geographi så högst extande.

Förklaring öfwer Almanackan och Calendern.
Sthlm, Linds Enka, 1820, 92 sid. 12:o.

Denna lilla skrift består af twenne afdelningar. Den förra är matematisk och förklrar de allmänna astronomiska termer, som förekomma i Almanachan, såsom först dess eget namn, sedan Djurkretsen, Jordens Måne, sormörkelser, Polhöjder, Tidenskriften, Månadernas namn samt festar och Helgedagar. Dessa underrättelser uppgifwas till större delen vara hämtade ur Fergusons Astronomi. Rec. har icke läst den, men ihågkommer sig redan i barndomen hafta läst en stor del af dessa uppgifter ord för ord i matematiska indelningen till flera af Hr Rec:tor Durbergs Geogr. Läroböcker: till och med det besynnerliga stafsettet, hvilket denne geographiske Veteran i alla sina skrifter bibehållit, är här äfven wedertagit. Det är således sannolikt att denna lilla uppsats är från samma hand och man har således att wärta mycken noggranhet i dessa uppgifter; Rec. will blott anmärka något emot hvad som anförs sid. 7 och 8, såsom en "otwifwälaktig" sanning, att Egypterne varit wetenskapernas, och isynnerhet Astronomiens första upphöfsmän, samt de, som först företagit sig att ändela Djurkretsen. Meningarna äro delade, hvilka blayd tre urgamla nationer, varit Astronomiens egentliga upphöfsmän, antingen Inder, Babylonier eller Egypter. Hvar och en af dessa har funnit sina försvarare och

läkken är ej lätt att åfgöra, eburu i hög grad
viktig, då man på samma gång skulle träffa
wetenskapernas första fädernes land.

Till stöd för sin mening anförer Förf.,
att Egyptens wäderlek och landthushållning är
vö fullkomligt passande till Stjernbilderna i
Djurkretsen. Då detta stycke i sig sjelft är
intressant, intaga vi det helt och hållet:

"Emedan Solen stiger alt högre upp på
himmen, ända til Sommarsolsståndet, då hon
är högst och Stenbockens natur är att klättra
alt högre up, så togs des figur såsom sinne-
bild för Solens stigande, således blef des tekn-
tatt uti Sommarsolsståndet. Strax efter Sol-
ståndet börjar Nilströmen at flöda, hvarföre
man tätt efter Stenbockens tekn. fogade en
Fisk, för att därigenom utmärka början til
Nilens flödande. Denna fisk är den arten
af Nåka, som på zoologiska språket kallas
Oxyrinchus, och wistas uti Nilströmen vid des-
utlopp, samt uti havet därutansföre. Seders-
mera i tidens längd gjorde man et Djur af
Stenbocken och denna Fisk sälunda, att man
hörtog hälften af Stenbocken, och til des
främre hälfte fogade fjärten af Oxyrinchus.
Denna figur har ända til närvarande tid be-
behållit sig på himmelsgloben. Uti Augusti
månad är översvämningen starkast, hvarföre
och en man med et käril, hvarutur han ut-
tömmar wata, antogs såsom sinnebild, och kals-
lades Wattumennen; i September är watten
högst och strömen wimlar, då af fisk, hvarföre
2 Fiskar antogs såsom sinnebild; vid
slutet af denna månad har det överflödiga watten
utfallit och marken blifvit så torr at han
betäckes med gräs, då släpper man färden ibet,
och emedan Höstdagsjämningen inträffade i den-
na månaden, antogs Wäduren såsom sinne-
bild; i November är marken redan så torr,
at man då brukar plöja och så hvarföre Ören
antogs såsom sinnebild; i December antogs
2 Götter såsom sinnebild, emedan man ären
wille föreställa den tredje slags färden som
havarit till världens mitt. Deha 2 getter

hava i tidens längd blivit förvandlade til
människoroppar, och kallas Twillingarne;
mot slutet af denna månad inträffar Winter-
solsståndet, då Solen återvänder till norra
halvklotet, hvarföre Krästan, hvilken här halv-
länges, waldes til sinnebild. I Januarius
visa sig åtskilliga rovdjur, hvarföre et Lejon
waldes til sinnebild; i Februarius inträffar
Förd, hvarföre en quina med et ax i ena
handen antogs såsom sinnebild samt kallas
Jungfrun; uti Mars inträffar Vår-dagsjäm-
ningen, hvarföre en Wåg, som skulle visa
at dag och natt woro lika långa, waldes til
sinnebild; i April är man i synnerhet besvä-
rad af en myckenhet giftiga Insector, hvarföre
en Scorpion waldes til sinnebild; i Mar-
ius brukade man jaga wilda djur, hvarföre
en Skytt antogs til sinnebild"

Nec. kan dock ej finna detta bewis full-
komligt styrka hvad det skulle bestyrka. Bland
de 12 Constellationerna är tvonne icke lokala,
utan gemensama för hela jorden, neml.
Krästan, Wägen; följande djur af hvilka fur-
ra Stjernbilder länat betydelsen — finnas å-
ter icke i Egypten, nejliggen Stenbocken, Get-
terne, Lejonet samt den willebråd försjunde
Skytten, dock funde väl Egypeterne låna deha
sina sinnebilder från närliggande länder; af de
öfriga påga Constellationerna Fiskarna, Wädur-
ren, Ören och Skorpionen, Jungfrun tika väl
til många andra sydliga nationers landthu-
llning och klimat; således skulle blott Wad-
tumennen återså såsom charakteristisk för Eg-
ypten, men äfven Ganges har sitt natu-
rliga översvämningar, lika regelbundna men
vida anseeligare än Egypten; också torde det
vara svårt att igenförra, att Fissen som är
högssommars tecken, skall vara den arten af
Nåka, som på zoologiska språket kallas "Oxy-
rinchus och wistas i Nilen och kring des uts-
lopp".

Andra afdelningen utgöres af en kort
historisk förklaring öfwer dagarnas namn i
Almanachan. Denne har skrivit varit trycket

och följer sig från den föregående genom en
gtimmatmodig skrifart och ordens ställning es-
ter tyska språkets.

Ideer om Orsakerna till Jordytans närvärande
de form och om de Revolutioner den nu-
dergått; af Baron Cuvier, Sekret.
vid K. franska Wet. Akad. Physiska Af-
deln. Öfversätttn. af F. M. Stjern-
stolpe. Stockholm, 1821, 151
sida. 8:o.

(Torsd. nr. 43)

Huru dessa fyra ännu existerande orsaker
verka till jordens förändring, visar Förf. sid.
21—32, hwarefter han anmärker att man
fordomdags ej ville erkäuna mer än twenne
epocher för dessa revolutioner, som dock dogtis-
gen — eburu merendels i smått — tilldragå
sig, nemligen Skapelsen och Syndafles-
den. Förf. genomgår derefter i första kort-
het de förnämsta af de äldre Göologernas sy-
stemér. Den som härom åstundar utsörligare
underrättelser, hänvisar Rec. till Bergmans
physiska Verldsbeskrivning, ett för sin tid för-
träffligt arbete, och som ännu, oaktadt Wet-
tenkapens förväntande tillväxt, är ingenting
mindre är förådradt. Cuvier underrättar os
om orsaken till det felaktiga i dessa uppgifter,
i det att de flesta ej engång fattat hela proble-
met i sin widd. Också hafva willkoren för
denna solution fört blifvit gifna, i det att
Mineralogenien genom Causseur och Werner,
samt Fossilierne och den Comparativa Anatо-
mien genom Cuvier sjelf blifvit nästan snara-
re nyckelade än omfåpade.

Med denna sista mettenkap, det fält
hvarpå här holl. för hemma, uppe ållor förf.
sig längre. Han visar att man har sega hopp

att upptäcka några af de stora däggande Djur-
en, hvilka hittills äro obekanta. "Stora land-
sträckor, såsom Asien, Africa, Södra och Nor-
ra America, samt Nya Holland, hafwa wer-
keligen stora djur, och i allmänhet dem egna
arter; så att hvar gång man upptäckt länder,
hvilka till sitt läge varit afskilda från den öf-
riga verlden, har man der funnit den väga-
gande djur-klassen aldeles olik den som lefver
annorstädes. Då således Spaniöverne första-
gången genomgåde Södra America, funno-
de derstädes icke ett enda af de öfriga tre verldss-
belarnas djur. Puman *), Jaguaren, Tapir-
ren, Cabialis **), Lama ***), m. fl. woro för
dem aldeles nya wareljer, om hvilka de ej
hade något begrepp. Samma phénomén har
förmyat sig i våra dagar, då man börjat
undersöka kusterna af Nya Holland och näste-
gränsande där. De särskilda arterna af Kan-
guru, Phascolomys, Dasypurus, Perameles
m. fl. hafwa satt de natukumige i förundran
genom sina främmande skepnader, som afveto-
ifian alla regler och ifrån alla System."

"Om alltså något stort fast land ännu å-
terstod att upptäcka, kunde man hoppas att
lära känna nya djurarter, ibland hvilka torde
finnas några, mer eller mindre lika dem,
hvilkas qvarlefwo det inre af jordytan upp-
täckt för os; men, det är tillräckligt att kasta
en blick på verldschartan, och att se alla de
staliga riktningar, i hvilka de högarande ges-
nomforfat oceanen, för att göra den slutsats,
att något stort land icke mer kan finnas, iā
framt icke omkring södra Polen, der liksom
den ewiga isen ej synes lempa hemvist åt nå-
gon lechwande warelje. Det är således blett

*) Puma, Couguar, *Felis discolor*
Linn.

**) Cabinis, *Hydrochoerus* Erxl: hem.

***) Lama, *Auchenia* Illiger, *Came-*
lus Glama Linn.

i det inre af de stora verldsdelarna, som man ännu kunde upptäcka okända djur; men, vid närmare estersinnande skall man snart inse, att en sådan förmodan är föga mera grundad, än i afseende på barnas djur”

”En resande Europé kan utan twifvel ej så lätt genomtåga ofantliga landsträckor och ödemarker, der endast wilda folkstammar uppehålla sig; och detta är i synnerhet sannit i afseende på Africa; men ingen ting hindrar djuren att genomlöpa dessa länder åt alla möjliga håll, och att begisva sig till kusterne. När, imellan kusterne och de midsträckta öknarne uti det inre, stora bergskedjor förekomma, är dessa dock alltid på några ställen genombrytna, för att lemna fritt lopp åt floder; och uti dessa brännheta öknar följa djuren alltid företrädesvis flodernas stränder. De folkstammar som hebo kusterne följa också dessa floder uppåt, och inhemta ganska hastigt, antingen genom deras egen erfarenhet, eller till följd af handelsförhållanden med folkstagen i det inre, och på af dem erhållna underhåller, kunskap om producterna af den lefsvande naturen ända upp till flodernas urprung”

”Således har ej wid någon epok mycket lång tid behöfts för de civiliserade nationer, som besökt ett stort lands kuster, att tämligen noga lära känna betydligare, eller genom sin skepnad utmärktare djur. Kända facta bestryka detta yttrande. Churu de gamla ej passerat Imaus och Ganges i Asien, samt ej varit långt inne uti Africa, på andra sidan om Atlas, hafwa de dock werkligen kunnat alla stora djur i bögge dessa verldsdeler; och om de ej ursejlt alla arter, har likheten föranleidt dem att förblanda djuren med hvarandra, men ingalunda har det härrört deraf, att de ej sett eller hört talas om dem”.

Först, genomgår härefter flera djurstägten, för att bewisa att de största och hufwudsakligaste på Gamla Continenten redan woro bekanta för Forntidens naturkunnige, churu åt-

skilliga af deras beskrifningar äro blandade med fabler. Härav drages den slutsaten, att vi ha nästan intet hopp att vidare kunna upptäcka någon stor djurart i Amerika, hvaraf åter det nya resultatet drages, att de stora Djuren, hvilkas ben man träffat i denna verldss del, icke der ännu lefsvande existera. De däggande Djurens fossila ben äro wißerligen ganska svåra att bestämma, liwilz äger den comparativa Anatomin en princip, hvilken, wäl utredd, är i stånd att skinra denna osäkerhet. Det är den teleologiska: så att man till ex. af ett djurs muskler, ben, vertebrer, tänder kan sluta till dess organiska oeconomi. Dertill kommer analogien, eller den lärdom man hämtar genom jämförelsen med särskilda djurarter. Det är denna method säger — Förf. — som vägledt mig och som satt mig i stånd att hänsöra hvarje ben till sin art, då det tillhörte en lefsvande art; till sitt slag då det varit af en okänd art; till sin ordning då det varit af ett nytt genus, och slutligen till sin class då det tillhörte en ännu icke fastställd ordning, samt för att, i dessa tre sednare händelser, tillägga detsamma alla kännetecken, tjenliga att ursejla det ifrån de som mest likna det i afseende på ordning, genus eller species. De Naturkunnige hafwa före mig ej gjort mera i afseende på hela djur. Det är på sådant sätt jag bestämt och classificerat quærlösverna af Sjatio åtta syrfotade djur, så wäl däggande som äggläggande. Beträcktade i afseende på species, äro syrationio af dessa djur sakerl hittills okända för de Naturkunnige; elloswa eller tofs hafwa en så afgjord likhet med kända species, att man ej gerna kan hafwa något twifwelsmål om deras identitet; de sexton eller aderton återstående, wisa många drag af likhet med kända arter, men jämförelsen har ännu icke funnat sse på så noggrannt sätt, att alla twifwelsmål blifvit upphäfna. Beträcktade i afseende på genera, finns af de syrationio okända species, tjugosju, hvilka hörta till nya genera, och dessa genera

är till antalet sju. De tjugutvå öfriga species hämför sig till kända genera eller subgenera, till ett antal af sexton. Hufvudbesloppet af genera eller subgenera, till hvilka jag kunnat hämföra fossila ben af kända eller okända species, är trettioser.

Det är icke eller utan nytt att åfven betrakta de fossila djuren i aseende på classer och ordningar. Ibland de sjuttioåtta utgöras femton species, tillhörande ellosva genera eller subgenera, af äggläggande syrfotade djur, alla de öfriga af däggande djur. Af de sistnämnda tillhörta trettiotvå species icke idislande djur med hofvar, och utgöra tio genera; tolf höra till idislande djur i två genera, sju till gnagare i sex genera, åtta till rosfjur i fem genera; två till tandlösa fengångare (*Bradypus*), utgörande ett genus, och två till *Amphibia* i två genera.

Inmellertid skulle det vara för tidigt, att i aseende på dehas antal städga någon slutsats, relativ till jord-theorien, emedan de icke befinner sig i nödigt förhållande till antalet af de genera eller species, som kunna vara begravna i våra lager. Således har man samlat wida mera ben af stora arter, hvilka snarare många arbetares uppmärksamhet, under det ben af smärre arter vanligen vårdslösa, så wida ej slumpen låter dem falla i en Naturkunnigs händer, eller någon särskild omständighet, såsom ett utomordentligt öfverflöd af dem på något visst ställe, väcker till och med gemene mans uppmärksamhet.

(Fortsättning, s. 1.)

1. Åminne:tal öfwer Lieutenanten, Nidd. af R. Wala Orden Wål. Hr Lars Ulr. Sandberg, hållit i Bisbys Kyrka då den på Svenska Riddarhuset, under N:o 1486 introducerade Sandbergska Littens Sköldemärke fröshades, d. 10 Dec. år 1815 af G. M. Gilfverstöde. Linköping Petre o. Abramson, 1815, 15 sida. 8:o.
2. Tal öfwer Kammarherren Wål. Hr Carl Thomasson Cederström, då hans Adlis ga Sköldemärke fröshades i Järfälla Kyrka d. 13 Sept. 1815. Hållit af G. von Schantz, Förste Exped. Secret. Ethm. Cederborgh, 1815, 15 sida. 8:o.
3. Tal öfwer fram. Landshövdingen och Comm. of R. Nordsti. Orden Högvål. Hr. Frih. Carl Hunne. Hållit i Höggby Kyrka d. 3 Maji 1816, då dehs Friherrliga Sköldemärke fröshades af G. von Schantz. Stockh. Södm, 1816, 24 sida. 8:o.
4. Åminne:tal öfwer fram. Kammarherren Högvål. Friherre Rutger Maklean, hållit i Skurups Kyrka d. 6 Jun. 1816, då Wapnet fröshades af Frih. Kjell Christopher Bennet, Kammarherre. Lund, Berling, 1816, 14 sida. 8:o.
5. Tal öfwer en af Rikets Herrar, Fältmarskalken, GeneralBesoldningsmaren i Skåne, m. m. Högvål. Greve Hr Johan Christopher Toll, hållit i Risberga Kyrka d. 6 Jul. 1817, då Dcs Grevliga Wapnet fröshades af Greve Jacob Dela Gardie, GeneralMajor m. m. Christianstad, Edergreen, 1817, 22 sida. 8:o.
6. Tal öfwer Presidenten i Rik. Majts och Rikets Commerso-Kolegium, Direktören i Rik. Landbruks Akademien m. m. Högvål. Friherre Hr Abraham Niclas Edelerantz, d. 7 Apr. 1821, då dehs Friherrliga wapen fröshades af Gustaf Lagerbjelke. Stockh. Norström, 1821, 27 sida. 8:o.
7. Tal då Justitiä-Rådet, Kommandören af R. Nordsti. Orden m. m. Wål. Hr Jan Erik Palmérwård iordfåstades i Stockholms Storkyrka, d. 14 Apr. 1821 och hans wapen fröshades af N. C. af Kullberg. Stort Sekretrarie, R. N. O. Stockh. R. Ordens Trycf. 1821, 20 sida. 8:o.
8. Tal öfwer Konungens høgast betrodde Man, G. af Rikets Herrar, Fältmarskalken, s. d. Norri

ges Stathållare m. m. Högnålb. Grefve He
Carl Carlsson Mörner af Tuna, d. 6
Juli 1821; då des Grefliga wopen krossades af
Jacob Pontusson De la Gardie. Stock-
holm, 1821, 32 sid. 8:o.

Minneskrifter sådana som dessa förtjena alltid
en särskilda uppmärksamhet, för de bidrag de böra
lemna till de utsökna åtternas Historia. Natur-
ligtvis blir denna förbran i förra eller mindre mått
uppföld, allt-ester författarnes olika begrepp om
det som utgör ett sådant Christetals hufvudsakliga
värde, hvarsöre också läsaren fall af dessa s har
upprättnat, tal sina sia olika tillfredsställelse. Främst
födrager sig Dio 4 öfver den i Sveriges ekonomi-
ska häder minnesvärda patrioten Frih. Ritter
Makleay -- som dog på Svarteholm i Skåne d.
14 Jan. 1816 i åti 74 år - var uppmärksamhet
säom varande i utsträckt gonska torstiat. -- Der-
mot lemnio Dio 5 öfver Hans Eric. Grefve Tell
och Dio 8 öfver Hans Eric. Grefve Mörner i an-
seende till Biographiskt fullständighet och noggrann-
het ingen ting förfinge att önska. I anseende till fö-
redragets värde och behag så Dio 1 och Dio 6
främst. Det senare har funnits i Volpandeln, en
omständighet som icke gäller om de öfvriga. Allmän-
heten har åtminstone rättvisat egnat det samma den upp-
märksamhet det förtjener, hvarom twanne inom
kor id åtkomna upplagor härta mitte ödded. Måst
detta Tal är He Kullbergs under Dio 7 antända
Tal dömer Justitioriället Palmsvärds anmärknas-
värdt genom de flera ganska intressanta utdrag der-
utinnan meddelas ur den alednes egena anteckningar
om sin lefnad. Såsom ett bewis huru mål Salaten
infåt deska i sin teckning, må det macka slutet ons-
förs: "I, hans vänare! hos hvilka saknaden din
vara idstat hans bud, om I funnit den närmare
tecknad på för längt afstånd, så är jag i tillfälle,
att gisna eder en erlättning. Slutet lecen närmare
rand, för eder räkning, i spridda drog tecknat
sig slett:

"I ödgre och viktigare värft har jag ingen del
haft, icke heller i literära verlden någon förtjens-
telse nära namn. Jag har ingen riktbart förtjens-
telse förvärnat. Om det kan sägas, att målet
för mina plåger icke alldeles varit utslakadt inom en
lägre eller omärkbar verkning frärs: har jag, likväl
funnit mig mest tillfredsställd, då det allmänna och
pratsamning omdömet, som merendels födder sig på
enfulla assister, hvarken lassat eller berönt mig;

och då mitt sammeve gjort mig till mån af mig sjelf.
Den högste har lätit mig födas i ett fölkt land, des
menimäns rättigheter förtas och skyddas. Han har
att jag må fåga det sjelf, förlaut mig lyckligas na-
tursförmögheter, god färtungsåsäfwa, redigat on-
döme, tämmeligen fast minne, jemn hälsa, skilla och
förendel sinnelag. Han har lätit mig komma till
hederstället och värdbigheter, till fördelar, längt fö-
wer hvad jag vid mitt inträd i verlden, kunde
hoppas. I min ungdom gjorde jag och mina kam-
rater os till förtjens, att, genom lit och esterstrå-
mad flickighet, utan att krypa, behaga våra för-
mån. Vi satte rättvisa i främsta rummet af alla
dynder, och gästwo os, genom vårt sätt att vara,
ett Skaphus, att så på egen botten, icke hvad
man räkt, och söka eget värde, för att losa hädare
och läre winna godhei, välvop och åtkening. Det
har varit min hädelse, som min beslut, att visa mit
menighöf, i allmänhet, och månpel i huvudhet, ett
ärligt och redligt förhållande. Jag förvorade ej
förtroende som en helaedom. I de yngre åren mi-
ste jag af ingen ondå; om jag, i de äldre, icke so-
nat sådant, har jag förmödigent deefdre att töcka
mit tjenstbesättning, eller någon fiktialitet. Spone
quod rectum, har varit mit malträck och mit dä-
namärke, och jag har dröfwer liksom varit högmo-
dig från den politiska verlden, har jag efter möj-
lighet åtagen mit, nöjd att alltid vara, och me-
ta mig vara en rogen underråde. Jeké utan me-
ten blöddighet har jag kunnat höra eller läsa en be-
rätele om någon hela och stön handling, och icke
utan farar krisva ett brev, som anadt en macker
ådelmoodig sermina. Men i bedömandet af ett brote-
mål har Domoren alsworfomhet aldrig ifrån
mit, och det var mina sörja tillfredsställelse, då
jag med lagens hjelpe kunnat seja en guldig från
orättvisans anspå. Aldrig lednade jag att förska
i inwecklade saker, för att leda mitt omhöme till dö-
wertigelse om det rätta, aldrig föräntande, att dor-
maren icke är lagens herre utan lagens tjenare.
Den hysse Guden har beverat mig, och mitt min
hjelpe i brodiammare lövhållanden. För alla dessa
talna vålaerninor är mit hjerta uppremt af djup
tacksamhet, och då jag nu på mitt 71:de år, kö-
jer skatta till fördängelsen, och min lefnads sol skuns-
ker, hälsa och krafer astaga; hämtar jag af alle
detta en vöttig påminnelse, att hålla mig fördig till
det sista viktigaste seget, som mål slutar mina jordissa
öden, men som, -- hvogd jaan innerligen tror, och
med min förfonares hjelpe hoppas, -- skall förflytta
min ande till min Skapares ewiga fällhet, den han
sag barn losvagt".

Bog
Swensk

Litteratur - Tidning.

N:o 45.

Måndagen den 5 November

1821

Om Kyrkomusik
och
Om de så kallade Kyrkotonerna.
(Slut från N:o 43.)
Säjom ett nytt bevis will jag anföra bes-
handlingen af N:o 135 i Nya Choralboken.

Denna Melodie har, derigenom att den enlige
Committéens beslut blifvit reducerad till en
modern tonart, förlorat hela sin ursprungliga
charakter. Vid a har jag dersöre upptagit
Luthers Originalmelodie; vid b samma Melo-
die sådan den, enligt uppgift, sjunges i Swe-
rige, återsörd till sin rätta Ton.

b

A handwritten musical score for two voices, continuing from page 707. The top staff uses a soprano C-clef, and the bottom staff uses an alto F-clef. Both staves have four measures. The music consists of eighth-note patterns primarily consisting of open circles (hollow note heads). The first measure of each staff begins with a whole note.

c

A handwritten musical score for two voices, continuing from page 707. The top staff uses a soprano C-clef, and the bottom staff uses an alto F-clef. Both staves have four measures. The music consists of eighth-note patterns primarily consisting of open circles (hollow note heads). The first measure of each staff begins with a whole note.

Sista versens slut.

Jag har genom denna korta uppsats, som utgör ett sammandrag af en utförligare afhandling, hvilken fruendeles skall blißwa till Allmänheten öfverlemnad, fört meddela några upplysningar i ett ämne, som äfwen för dem, hvilkas egentliga yrke Kyrkmusiken är, hittills varit, tyvärr! föga eller intet kändt. För hvaa och en, hvilken vårt lands åra och den konst han idtar ligger om hjertat, kan det ej annat vara än påkostande att se Tyska Författare ansöra Voglers, för Svenska Organister föga hedrande, yttrande: "huru Cantorenne i Sverige woro, i frågan om en wiß Melodie, i stor förlägenhet, till desh han (Vogler) wisade dem, att densamma wore mirolydise, och efter denna äfsigt hade aldeles inga svårigheter." *) Jag hoppas, att de,

som äga känsla för Kyrkmusikens wärdbighet och höga allmar, skola komma till klart inseende af de gamla Tonarternas stora förträfflighet och oumbärighet i ChoralSången. Hwad åter beträffar dem, hvilkas öron och själar endast äro öppna för Theatermusikens wällusfliga behag, och, utan att inskränka sig till deras egentliga krets, wilja äfwen i Kyrkmusiken upphäwa sig till domare, försäkrande, att man kan tro dem, såsom af naturen utrustade med ett ogement förstånd, på deras ord: att de gamla Tonarterna äro att anse såsom lemninor från Musikens barndom, hvilka, sedan Musiken blißvit bragt till sin närmvarande höjd, borde, såsom med sina barbariska gångar särande fina öron, bortläggas och utrotas; att bemödanet att bibehålla dem enz

*) Der Choral-Gesang zur Zeit der Reformation, oder Bericht, die Frage u beantworten: Woher kommt es, daß in den Choral-Melodien der Alten etwas ist, was heut zu Tage nicht mehr erreicht wird? von P. Mortimer, Berlin 1822.

4:0. S. 67. Detta Arbete, ehuru ej fritt från misstag, mittnar likväl på ett berömligt sätt om Författarens bemödande att sprida ljus i detta unwecklade ämne.

hast witnade om ett enwist pedanteri, grillsängeri, Tyskeri &c. — för deha högtupplysta män har jag ej skrifvit, och tänker mot dem ej vidare förlora en bokstaf. Jag kan likväl ej uraktläta att genom ett historiskt factum wisa, hvarthän Choralernas reducerande till modern musik ledet. Alt eftersom nitet för Religionen kallnade, astog också i Tyskland sinnet för det höga språk, hvari den Sudomliga Läran förut blifvit förfunnad. Så fann man Luthers Bibelöversättning och de gamla Psalmerna ej mera öfverensstämmende med tidens fordringar. Man sökte sätta andra i deras ställe, eller genom hyfsningar och förbättringar göra det, som fick stå qvar usutbart. Det var naturligt, att äfven Choraterna i deras gamla gestalt ej ansågos paßande. Det uppstod således en mängd Reformatörer af den gamla Kyrkomusiken (i synnerhet från 1720 — 1780), hvilka sökte reducera densamma till modern. Den som bland alla mäst utmärkte sig vid detta ofog war OperettCompositeuren Hiller i Leipzig, hvilken uppträdde just på de ställen, hvarrest den gamla ChoralSångens första och ifrigaste besördare, t. ex. en Schein, en Schütz, en Seb. Bach, lefvat. Många sgillade väl och sökte motarbeta Hillers moderniseringsbegär, men utan framgång, ty hans företag understöddes af högre auctoritefer. Följden deraf blef den, att Kyrkosången på många ställen i Sachsen nedfönk ända till uselhet.

Man ser sig nu nödsakad att, så väl der, som i andra Protestantiska länder, återsörga Choralsången till sitt gamla stick, och flere män hafwa i detta årdamål utgifvit förberedande arbeten. Det sista werk, jag hast tillfälle att se i detta ämne, är Mortimers, ofwan anförd, werk, som, jemte en afhandling om den gamla Choralmusiken, äfven innehåller ett anförande och en webberläggning af Hillers sätter. Böra ej dessa bemödanden hos våra Tross förwandter äfven hos os väcka nit för den goda sakens framgång, och är det ej tid, att vi bortlägga wanen att i allt vara de siste?

Wid detta tillfälle will jag äfven anmärka följande rättelser och ändringar, hvilka jag önskar gjorda i den af mig utgifna Choralboken. Pag. 41, N:o 114 heter i somliga exemplar sista Noten i öfversta stämmnan, eller Melodien, H; läs G. S. S. N:o 118 böra i första strophen den 3, 4, 5 takten ändras såsom wid c. Pag. 46. N:o 135 funna den 11, 12, 13 takten, eller tredje strophen, och den 14, 15, 16 takten, eller fjärde strophen, ändras som wid d. hvarigenom harmoniens gång blir ledigare. I Chor. Bok. 2:dra Del. Pag. 34. N:o 46 bör i 22 takten, första noten i tredje stämmnan heta D ej E, hvilket, ej i harmoniskt, utan i contrapunkstiskt hänsende är erigit.

Wodan och Buddha.

Af August W. Schlegel.

Ur Indische Bibliothek. 1:n Vides zites Hest.
Dordt 1820.

Ganska akningwärde Lärde hafwa i de gamla Tyskarnes Woden welat igenkänna den Indiska Religionsstiftaren Buddha. Jag kan ej antaga denna mening; jag ser många fäl emot densamma, och nästan intet annat till des förswar, än blett en flyttig likhet uti benämningen, hvilken åter vid närmare pröfning befinnes vara tillfällig.

Wodans dyrkan har förmödligent icke varit särdeles gammal ibland de Tyska stammarna. Hos Tacitus finns intet spår deraf, om man ej tilläfwentyrs will som ett sådant låta gälla, att han säger, det Germanerne ihynnerhet dyrkade Mercurius, nemligen emedan denne planet var helgad Wodan. Hans framställning af Germanernes Religion utesluter förfrikt hvarje tanke på Wodans dyrkan. Dernemot är det afgjordt, att några, och sannoslitt, att alla Tyska nationerna i början af sferde århundradet dyrkade Wodan. Wäl nämnes ingenstadies beständt om flera ibland dem, om Götherne, Vandalerne, Burgunderne och Frankerne, hvad flags hedendom de varit tillgagna före sin omvälvelse, hvilken redan inträffade före eller kort efter de Romerska provinsernas eröfring. Hos Longobarderna, Allemannerna och Sachsenia nämnes Wodan, likväl fört i mycket sednare tider. Västa besvitser för en tidig och allmän utbredning ligger i alla fall uti wckodagarnas hedniska benämningar, och deribland Wodansdagens. Den nya Religionen måste sålunda hafva blifvit införd mellan det första och det sferde århundradet. Jag tror själf, att den härleder sig från Asien, och sist, efter att hafwa genomlupit många mellanländer, ifrån Indien; men jag tycker mig wida mer finna en utgrening af den Brahmaniska polytheismen, än en före-

flyttnings af Buddhas negativa lärda. Den äldsta — ehuru likväl ganska nya — nägör-lunda utsörliga beskrifningen på Wodanstjenssten, som vi äga, är den, som Adam från Bremen gifvit os; detta är det egentligen klassiska wittnesbördet, ty det är grundadt på Missionärernas berättelser, som ännu i Uppsala hade funnit de hedniska bruken i full utöfning. Tre store Gudar blefws gemensamt tillbedde i Ett tempel. Thor satt på en thron, mellan de andra två, med en spira; bredvid honom Wodan i krigsrustning, och på andra sidan Fricco med Phallus. Historieerihenten jämför de två första med Jupiter och Mars, för den sistnämnde har han intet latinist beteckningsord. Detta är nu wiserligen ej det Indiska Trias af Brahma, Vishnus och Sivas, som i allmänhet figer högre upp än de flesta polytheistiska Folkens begrepp. Om vi wilja nämna de anförda afgudarna efter Indiska mythologien, så wore Thor åsguden Indras, Wodan wore Kartileyas, och Fricco tilläfwentyrs Sivas. Adam från Bremen framställer Fricco blott som af mankönet, men oskönliggen dyrkades äfven Freya som en Guddanna. Om törhända afgudabilden hade både könens kännetecken, så lunde man jämföra den med Sivas Archai-nari d. ä. Halsqwinna. Hvad har nu den wilde Krigsguden, Phallus, och hvad hafwa de blodiga djur- och mennisfjo-offren gemensamt med Buddhas nyktra menlösa lärda? Ete frigifft släkte kunde ej ansända denna. Slutligen har det Skandinaviska hästosfret den mest i ögonen fallande likhet med de berömdaste ibland Brahmaniska offerbruken.

Vijsa vi etymologiskt förklara Wodans namn, så böre vi framför allt weta, till hvilket språk detta ord hörer. Indiska namnet Buddha betyder en Wis, partic. prät. pass. af roten Budh, matka, besinna eller sansafig. Wiserligen kan nu tillika med en främmande Gudoms dyrkan äfven des oförstådda namn införas. Men de två andra stora Gu-

darnas namn är rentaf tycka; Thor hette i Tyskland Tanaer eller Alfdunder, hvaraf ännu fins qvar den ena veckodagens benämning, Donnerstag (Thorsdag), icke såsom åskans dag, utom som Afgudens och Planeten Jupiters. Freya, hvaraf dagens namn Freytag (Fredag), betyder Kärlek. På Göthiska: Freison, amare, hvaraf ännu freven Frisia bemöda sig, att förvärfta Kärlek. Den något afviklade formen Frisco, ifall detta är mer än blott ett hårdare urtal, erhåller törhända ljas igenom det Göthiska Friskai, cupidi, hvarmed åter det tycka ordet fr (fräck) står i förbindelse.

Undare bör anmärkas, att de äldta tycka namnen hos dessa båda Gudawäsen ej är mytologifikt-personliga, utan egentliga appellativa, som i allmänhet uttrycka deras naturs grundbegrepp. Skulle det nu väl icke hafwa på sika sätt förhållit sig med Wodan? Jo, det var werkligen samma fall. Adam från Bremen ger oss den rätiga tydningen. Vodan id est, Furor, bella regit. På detta vis har Junius i sitt Göthiska Glossarium utur ett manuskript återställt läsarten. Man läste förut; id est, fortior, men det är tydligen ett skrif-fel, ty om man behandlar ordet Wodan aldrig så wältsamt, kan deraf likväld ej göras någon comparativus. Vodan, id est, Furor. Förträffligt! På Göthiska: Vods, furore correptus, (ty bokstafwen s är nominativi ändelse); på Angelsachsiska: Vod, rabidas; ännu i sednare tider i Engelskan wood, wild; i Tyskan ännu i denna dag, Wuth (raseri), wüthen (rasa), att förbigå de övriga mundarterna. I den Hel. Columbani lefvernesbeskrifning heter afguden till och med Votant, som om det wäre participium. Hvilket mer passande namn kunde väl de gamle Tyskarne gifwa sin Krigsgud? Men hvad kan väl vara mera stött ifrån hvarann, än Wodan och Buddha, rasieret och wisheten?

Men Standinaviske Fornforskare torde fråva mig i vägen med det påståendet, att

den mångdyrkade Guden i alla tider hetat Odin, och ej Wodan; att Odin wore hans ursprungliga namn, som han redan medfört ifrån Asien. Om det så förhölle sig, då wore wissenschaftigen min etymologi eller, rättare sagt, min tydning förlorad; liksvälf blefwe jag åtminstone i jådant fall af med Buddha.

Formen Odin är mycket ung. Adam från Bremen fallar ännu afguden i Upsala Wodan; den äldste historiske Författare, hos hvilken Odin (Orbinus) förefoommer, är enligt min tanke Saxo Grammaticus. Man må gifwa en så hög ålder, som behagas, åt Ed-das Sånger; i alla fall måste uttajet förändra sig efter det växlande språkbruket, så länge de blott gingo från mun till mun, och uppskrifta blefwo de ju ej förr än efter Christendomens införande? Skillnaden mellan Woden, efter Sachiska uttalet Woden och Odin, ligger endast uti en egenhet vid Standinaviska mundarterna, att kasta bort begynnelselbokstaven W: t. ex. Wurm, orm, Wort, ord o. s. w.

Min Bror, Friedrich von Schlegel, har uppställt den åsigten, att Sacherne skola haft egnat gudomlig dyrkan, utom den åt Guden Wodan, äfven åt en inhemske hjelte Otr eller Odin. Intet är naturligare, än det, att bland de Folklag, som voro Wodan-tjänsten tillgifna, krigiske Furstar gåfwo sig Krigsgudens namn. Detta kan hafwa hänt mer än en gång; En gång wete wi det med säkerhet. Konung Woden i Gamla Sachsen, från hvilken samtliga Furstarne af den Sachiska Heptarchien Wodenningarne, härstamma, är en fullkomlichen historiske person; som han war Farfadars Farfader till Hengist och Horsa, kan man till och med bestämdt antaga, det hans tidehvarf varit i början af 4:de Århundradet. Men intet spår finner jag till någon gudomlig dyrkan. Och huru skulle man kunnat finna anledning, att i Gamla Sachsen falla honom Otr eller Odin, då både Beda och den Angelsachsiska Krönikan, och denna

nästan sagt på hvar sida, kalla honom Vuoden?

Det nämnda påståendet grundar sig på det affwärnings-formularet, som antogs på synoden år 742, och som den Helige Bonifacius framlade för sina Omvänta, hvaruti det säges:

End ec forsacho allom Diaholes vuerum end vuordum, Thunaer ende Vuoden, end Saxn-Ote, ende allem them unholdum, the hira genotas sint.

I denna högst vägta text mistänker jag åtmistone två skriffel. Först felar den tredje Gudomen, Greva, och likväl bortglömdes wäl sakerligen ej, att affwärja denna förargelse-wäckande afgudabil. För det andra härsleder sig afdelningen Saxn-Ote ifrån Echard. Den kan ej uttalas, och strider i alla händelser mot grammatikan. Saxn skulle vara genitivus pluralis, men den heter Saxon. Semnu läsarten står der, kan ingen drägglig mening derutur hämtas. Jag läser: Sax-mole (på Angelsachska mot. *conuentus concilium*, folo-mot, *populi concessus*): och då wore meningen: Sachernas sammankomst, hvarvid hedniska fester firades.

Idéer om Orsakerna till Jordytans närvärande form och om de Revolutioner den undergått; af Baron Cuvier, Sekret. vid K. franska Vet. Akad. Physiska Afdeln. Öfversättu. af J. M. Stjerns tolppe. Sthm, Nordström, 1821, 15:o sidd. 8:o.

(Forts. fr. Mo 43)

Hvad som vid denna undersökning — den att utreda och classifera utgångna djur-

ter — är det allra viktigaste, är att wetा, i hvilka lager man finner hvarje species, och "om de fossila benens första framkomst i dagen synes då redan tillkännagifwa, att torrt land och sött vatten existerade före kritans formerande; men hvarken vid denna epok, eller under det kritan formerade sig, eller lång tid efteråt hafwa däggande djurs ben blifvit incrusterade. Vi börja att finna benen efter däggande sjörjur, det vill säga efter Sjökor och Skjölar, uti de flötzalks-snäcklager, som berätta kritan i våra neper, men der synes ej ett enda ben af däggande landdjur. Därför tadt de ihärdigaste forskningar, har det varit emöjligt för mig att upptäcka något tydligt spår efter denna class, förrän man hunnit till de formationer, som blifvit assatta ofwanpå flötzalken; men så snart man kommit till dessa formationer visar sig landdjurens ben till stor mängd. Säledes, likasom man har skäl att tro, det snäckor och fiskar icke woro till mid urformationens epok, bör man äfwer finna, att de äggläggande djuren börjat jemte fisken, ifrån den första tid som frambragt öfvergångsformationen, men att landdjuren icke kommit förr än lång tid efteråt, och sedan de flötzalklager, som innehålla första delen af våra snäckgenera, ehuru af olika species med mera, hunnit blifwa assatta."

Först besvarar derefter det intäktet, att de här utgångna Djurarter icke äro variationer af lefsvande arter; ty man skulle då finna spår af gradvissa modificationer. De nu lefsvande Arterna kunna, enligt olika klimat, vara filjs-aktiga i färg, storlek, horn, men icke afseende på sina inre delar eller deras sammansättning. Den förra urartning — en följd af meunislaus herravälde — äger rum hos Hunden, hvarevid dock det är det märkligaste, att hundar finnas, som hafwa en tå mera på baksoten, med emotvärande ossa tarsi, likasom hos memphisläget finnas några familjer med sex fingrar och tår.

Cuvier har undersökt figurerna af djur och fåglar inhuggne på de obelisker man fört från Egypten till Rom; — han har undersökt alla Mumier han funnat öfverkomma af valsamerade Ibis, kattor, rovfåglar, hundar, apor, krokodiler, och ett hufwud af en ore, men man upptäcker ingen större ostkhet emellan dessa skeletter och vår tids. Alla detta bevisar, att de nya slag ibland Fosillerne, hvilka Cuvier upptäckt, funnits i forntiden men nu icke mer, samt att de ej genom tid och olika climat funnat undergå förwandlingen från ett species till ett annat, utan äro att alldeles betrakta såsom nu utdöda racer.

Deremot hafwa fossila menniskoben aldrig blifvit fundna ibland fossila lemmingar af andra djur, hvaraf man kan sluta, att menniskor ej funnits till wid de förfärliga catastrofer, som begraflit fornwerlden under sitt grus, ty om menniskor då funnits är det icke tänkbart, att de ensamme skulle hafwa undslupit den allmänna förförelsen. De mense-

liga Samhälленas inrättning kan således icke vara urgammal. De hafwa ej existerat före den tidpunkt, då vårt fästa land antagit sin nu varande form eller då havvet för sista gången drog sig tillbaka. Det har sannolikt skett då våra nuvarande branta berg börjat grusa sig och wid sina fotter bilda kluvar af det som affallit, och då våra nuvarande floder börjat flyta och affätta sina tillväxningar, då vår nuvarande vegetation börjat utvidga sig och bilda matsjord. Dessa tillväxningar ökas ganz fort och i början måste de hafwa ökats ännu hastigare: Dolomieu har i sin afhandling om Egypten bevisat, att den landtunga, på hvilken Alexander lät bygga sin stad, icke var till i Homeris tid; att man omedelbarligen kunde segla från ön Pharos in uti viken, som sedermåra blifvit kallad Mareotiska sjön, och att denna vid då hade den längd Menelaus uppgisver neml. omkr. 6 till 8 sv. mil. Ännu mer hafwa sakerna der sedan förändrat sig.

(Forts. e. a. g.)

Nåttelser:

Lit. Tidn. N:o 43. sid. 675, 676 bör Första Tonens Hufwudtons scala vara sålunda;

Sid 677 rad. 1. står: trenne läs: twenne

Sid. 677 och 678, 4:de notraden bör 5:te Bas-Noten heta d.

Sid. 683 och 684, sista notraden, bör 1:sta noten i 2:dje stämmman af 4:de tacten hetta d icke c.

S w e n s t

L i t t e r a t u r - T i d n i n g.

Vol. 46.

Måndagen den 17 December

1821.

Hfwerfigt

a f S w e r i g e s n u w a r a n d e

D a g h l a d s - L i t e r a t u r .

Den betydande role, som tidsskrifter, helsl
de som utgivwas i dagblads-form, i våra da-
gar spela h̄sver hela Europa, kan wiserligen
ſjöom bekant hos hvar och en läsare förutstel-
tas. Hſwen i vårt fäderland har man sett,
huru flere än en Tidnings-krifware temligen
öppet gisvit att förstå, att sådana slags krif-
ter i hſelfwa werket utgöra det förmäst a
af en nations Literatur, under det att egent-
liga böcker och wetenskapskrifter blott kunde
fordra att tolereras, ſjöom ensidigt intreheran-
de en wif inſkränkt medborgar-claſ, den man
företagit sig att kalla "det lärda ſrået", el-
ler — enligt det nyaste uttrycket — "den
lärda eafen". Den na Tidning torde då
lätt finna en urſält, om den, för ett ögon-
blick eftersifwande för tidens ſå kallade fordrin-
gar, lemnar en flyktig charakteriftik och grans-
ning af dem bland fosterlandets tidningsblad,
hvilla innehafwa en wif allmänna rang och

wärde, grundadt antingen på gammal häſſ
och wana, eller också på sådana utmärkande
egenſkaper, ſom förmått frēſtappa hvar och ett
af dem ſin egen publik, derigenom att en
ſadan tidning uppſtällt ſig ſjöom en bestämd
representant för någon wif ſins emellan lika
tänkande claf af den läſande menigheten.

Man wántar utan tvifvel, då Sveriges
Tidningar nämias, att finna Post- och Invit-
kes Tidningen anförd i första rummet. Denz
na wántan är billig, antingen man fäster sig
wid den auctoritets majestät, från hvilken
detta blad utgår, eller ock wid det slags akt-
ning, ſom deſſ ålder må synas kräſwa. Det
är, ſå widt Rec. känner, bland ſina syſkon det
äldſta i vårt land, och war länge utan med-
täflare, ſå länge det fullkomligt tillfredsställz
de nationens önskningar i hänſeende till alla
männa ärendens och ännens meddelande. Denz
na period war dock icke långwarig, och churuz
wäl, efter den nuvarande Tryckfrihetens my-
födelse, Invites Tidningen betydligen ut-
widgat ſin plan, återſtod dock mycket inhemſt
af ett ganska allmänt intrefje, hvilket icke här
blef upptaget. Wiferligen skulle man teſla
kunna önska, att de Officiella Artiklarna, ſom

meddelas i den Svenska Hof- och Riks Tidningen, blefwe mera utförliga och infördes något mera hastigt: ty jemwäl efter den senaste plan-förändringen händer ej sällan, att wigtiga nyheter hunnit bli temligen gamla, innan de här uppträda; och sälert har mången läsare, liksom Recensenten, gjort den mindre angenäma erfarenhet, att ofta i Hamburger Correspondent, Politischer Journal eller Norr-ska Morgonbladet, få inhämta de första uppgifterna om en mängd Svenska angelägenheter, hwilka förut åminstone för ganska så Swenskar woro kända. Deremot skulle man med förnöjelse kunna uppoffa de ännu, oaktadt den anbefallda abbreviationen, alltför widlöftigt utmålade underrättelserna om utdelningar af patriotiska silfverkedar, bögare och kedjor (hwartill blott erfordrades twenne rader), samt de ännu mer på vältalighet öfverflödande beskrifningarna om strandet af Kongliga Namns- och Födelsedagar i diverse städer, så snart dessa ej genom någon egen märkvärdighet skilja sig från vanliga högtidigheter af samma beskaffenhet. Hvarje Svenskt hjerta firar inom sig, eller inom kretsen af wänner och bekanta, med osorgärlig tacksamhet dessa dyrbara dagar: men denna känslas renhet löper lätt fara att öskaras, då man med skryt och prål kallar en stor menniskomäja till wittne af sin glädje, och än lättare, då man deröfwer låter sammanstischa en af lärlös ordståt swashande berättelse. Sådant gifwer ofta anledning till den misstankan, att högtiden egentligen bliswit gjord för beskrifningens skull. Högst ledamt är det dervid, att den nuvarande tidens underdåliga (liksom och des blott fällskapliga) glädje ej på annat sätt kan hyspa sin liflighet, än genom förtärande af mat och drickande af vin; helst då man nu för tiden vid dylika tillställningar alldelers salnar all uppsättningsgåfwa, ja ej engång använder minsta bemödande att gifwa någon enda af dessa M'riter, om ej ett högre lif och betydelse, åminstone någonting eget och på ett charakte-

ristiskt sätt individuellt. Man läse beskrifningarna om de offentliga Festerna i Drottning Christinas och Carl XI:s tid: af anstalterna vid dessa lustbarheter skulle wiherligen mycket ej paşa för vår allvarsamma tids förmåna och trumpna lyne; men vi borde eftersöka den tidens art åminstone deruti, att vid våra Glädjefester till gäst buda Glädjen. Tyvärr känna nuvarande festliga samqwäm icke någon annan ro och omsorg, än att förnöja en enda prätent i den mensliga mikrofoss-men — magen; hwarefter, sedan detta wigtiga ändamål lyckligen bliswit wunnet, man också ej widare har något att beställa, än att smyga sig bort, för att — digerera. Dock, det är — vi upprepa det — ej blott vid de offentliga, utan äfven vid de flesta enskilda högtider, som man glömt, att menniskan består af någonting annat, och mera, än af kropp; och man hör, som det tyds, i hela det öfriga höffade Europa samma flagan. Den kommer väl att räda, så länge mängden af Staternas samfundslemmar ej upphyster sig till något högre begrepp om Stat, än att den bör vara en fri förplägnings-anstalt der skickliga medborgare i ro och mäklighet må görda sig. All erinran i detta ämne torde således vara onyttig. Den återför os dock till Post- och Inrikes Tidningen, öfver hwilken vi sluta vår lilla granskning med den anmärkningen, att rätt mycket kunde önskas öfver i afseende på de legala Annonceerna, också med hänsikt till dem, som ej utgå från juridiska auktoriteter; det wore nämligen högst onödigligt, att man i dem måtte afslägga den gamla tysta widlöftigheten, som onödigtwis borttager så mycken tid och papper. I de flesta fall skulle man kunna öfverenskomma om ett wist schema, såsom man finner i de engelska Annonceerna; der nationallynet, i förening med insertionens dyrhet, förmår de skrifvande att beslita sig om en förundrantsvärda latonism, hwilken man äfven hos os, åminstone till någon del, borde kunna esterhärma.

Hvad Inrikes Tidningen är för Swea Rike, är Dagligt Allehanda för hufwudstaden; med den tillnad, att den trångare kretsen här gifver tillfälle till mera privata meddelanden, i hvilka individualiteten friare kan affspeglas. Dagligt Allehanda är egentligen det enda folksbladet hos os; det kunde egentligen göra anspråk att kallas den Allmänna Opinionens Organ, då det så godt som helt och hållet redigeras af Allmänheten sjelf. Om man lägger denna Tidning bredvid de engelska eller fransyska af samma slag, torde man finna anledning till åtskilliga intressanta betraktelser öfwer de olika folklagens lyxne. Saknar man hos os en mängd besynnerligt charakteristiska drag och utmärkande sällsamheter, som så oftaträffas hos de sydligare folklagen, och hvilka i sådana Blad just måste framträda: så igenfinner man deremot här en wiß det svenska folkets varsamhet och kyngelhet, då det visar sig offentligen, en wiß ceremoniell moderation blandad med en wiß fruktan för att göra sig löjlig; en fruktan, hvilken till och med den fransyska charlatanen icke i denna grad känner, för att ej tala om de tycke, som från ålder warit beskyllde att härutinnan öfverstrida alla gränsor. Denna farhåga för att offentligen visa sig annorlunda än alla andra, denna omsorg att ständigt punktligen vara ingenting annat än en unus ex omnibus, har äfven en sida som är mindre fördelaktig; det är klart, att en sådan ömtälig rädsla skall återhålla all beständigt utmärkt individualitet och öfver det offentliga lijfvet sprida en enformighet och föld, i hvilken slutligen själén helt och hållet infryser. — Om Dagligt Allehanda sjelft är för örigt ej mycket att säga; det gör, hvad man kan säga om så saker i werlden, — det uppfyller sin bestämmelse. Fordomdags upptog detta blad äfven politiska Nyheter, ja små literära meddelanden; men dessa ämnen finna nu för tiden på andra ställen öfverflödigt rum. Slutligen, då Svensk Lit. Tidning är ett kritischt

blad, så må det förunnas henne att uttrycka sin förundran, huru det är möjligt, att, som Dagligt Allehanda, i ett helt decennium uppörhört skrifwa Meteorologiska Observationer i stället för Meteorologiska, utan att märka barbarismen i orthographien.

O bland hufwudstadens öfriga tidningar äger dernäst Stockholms Posten att berömma sig öfwer sin börd och sina anor. Då dertill grundstenen år 1778 lades, ägde detta blad till upphofsmannen ett snille, en Skald, hvilken innan kort blef af nationens pluralitet erkänd fägm den ypperste Literatör på Svenska witterhetens område. Ända till Kellgrens död var Stockholms Posten ett archiv för nationalbildningen, i förhållande till dess därvarande ståndpunkt; Snillet meddelade der ögonblicklets ingifvelser; den yngre Literatören, som ännu ej fått namn och rykte, framslade der sina första produkter för att deröfwer inhämta det offentliga omdömet: det var slutligen ett slags förgård för de literära wapenöfningarna, innan man sökte inträde i helsva helgedomen — Svenska Akademien. På den tiden var Stockholms Posten och dess Redaktör ett allmänt wördadt Orakel, för hvars röst den vittrea odugligheten ända ned till Malsmö båfwade; men ett Orakel, som stundom mistog sig, liksom alla orakler, och således äfwen någongång dels tillbakaskrände en sann talent, dels gjorde den upprorisk och trotsande. Dock, Kellgren dog — och tidningen upphörde att vara snilletts röst. Den goda Allmänheten märkte likwäl icke strax att andan hade bortflugit. I mer än ett tiotal af år fortfor Posten att vara ett paradisk, som ännu, liksom wiße Regnare i Orienten, hvilkas död man håller hemlig, eller den i högen försborgade Kong Frey, regerade riket en lång tid efter sin död; i det wederbörande lätto allt gå sin wanliga mechaniska gång. Det är ändock sann, att Fru Lenngren då och då, genom sina i allmänhet omtyckta verser, gaf för ögonblicket den döda masan ett partiellt utse-

ende af lif; men den Gamla förlorade icke dess mindre mer och mer litteraturen ur sigte, upptog allt mer och mer rummet med utländska nyheter, dem man i vår tid — för att ej tala om landskapsbladen — möste läsa och omväxa, först i de utländska bladen, sedan i Post-Tidningen, Stockholms-Posten, Courieren samit — in vuce — uti Allmänna Journalen. Då denna fördom så stridslystne känts — vi tala åter om Posten — numera någongång besattade sig med witterhet eller weitenkap, märkte man en så stor blygshet, att den ej engång vågade uttala ett eget omdöme; så att Recensionerna, med högst få undantag, endast bestodo i långa utdrag, astryckta ur böckerna. Igenom denna brist på Charakter och positiv egentlighet förlorade Stockholms Posten, då den tidpunkt i vår litteratur kom, att enhvar Ordförande måste yttra en sjelfständig mening, — och en ord förande är ju hvarje tidning — allt förtroende hos de båda krigsbrande Partierna i vår litteratur, under det att de Neutrala förförde att hysa en wiss åtning för den ogo- menna moderationen, som här framlystes. Men som de Neutrala, — hvilka, som bekant är, så högt öfwer alla Partier, — i följd af denna högre wishet sjelvse ärö för wisa att producera något eget, så hände att detta blad allt mer och mer afmagrade och bragtes derhän, att det ideligen måste försörja sig med de hungrade gängen omtryckta anekdoterna om Minne Maintenon, Marchal de Béhompson, Die de Grammont o. s. w. Då en berömd Tysk författare för några år sedan fastade ögat på ett af dessa blad och fann en af de nämnda verldsbekanta rätterna åter framdrad, yttrade han: "Ah! Ären I der ännu i Sverige? Hos os har man redan för 50 till 60 år sedan genomgått denna period". Sedan början af October månad har St. Posten erhålit en förrädrad redaktion och med den en förrändrad ande. — Rec. will icke säga en sjelfständig; i det att Källgrens syster, förförfad genem

lång maktighet och nu ej mer mäktig att föra ett eget baner, inskrifvit sig såsom volontär legoknект i den Allmänna Journalens hovar, under det han utbläser dess hieltes litterära bragder och använder alle hemidande för att försprilla den åtning, som ännu återstod för Stockholms Posten; den för märta och hoffsamhet och en wiss god ton, som dittills denna tidning dock aldrig förlorat.

Stockholms Posten hade redan i många år förtsett sitt skugg-lif, då Allmänna Journalen, under titel af Journal för Litteratur och Theater, först upptäckte (1809). Wisseligen var tidepunkten väl beräknad; och i fall Redaktionen kunnat uppfylla sina löften och Publikens förhoppningar, så hadde den nuf-levitat lugn utan medtäflare, utan att frukta fördunklas af senare sjernor. Men då Swensk Lit. Tidning ty wärt ofta nog nöd-gats framvisja detta Blad från dess mörka si- da, så will man nu hufwudsaligen hålla sig till den ljuvare. Det länder Allmänna Journalens Utgifware till beröm, att han, i hänsyn till Witterheten, tagit ett decidiradt parti, att han för sin sat stödt med alla krafter, "beredd att deraf i nödfall falla, genom bårad af tusende hjut, en ny Winkelried" — såsom Utgifw. sjelf förklrar, med så mycken rörande pathos, i slutet af sin myligen utkämpna Bok om Swenska Litteraturen. Hans valspel har varit ett så afgjordt eum i rå et studio, att han till och med förmått att lämna scenet af opartishet. Man kan således icke utan orättvisa neka att tillerkänna He-Wallmark distinctionstecknet för Tapperhet i fält, ehuruval wi, på goda grunder, ej kunnna tilldemma honom segerkransen. Hvad åt- tre, consequensen i hans politiska tänkesätt an- går, så är detta, som man vet, icke denna tidnings starkaste sida. Den som följer den christliga wanen, att dömma allt till det bär- sta, skulle äfven kunta tillräkna detta den Allmänna Journalen såsom en förtjenst, i thydet dock har sin fördel, säger man, att dag- ligen af hvarje blad erfara, från hvilken sida.

winden bläser; men detta beröm är i sig sjelft så twetydigt, att Rec. icke vågar lägga någon särdeles vigt dervä. Intecknat skulle det mellerstid vara för vår sista Svenska Literaturshistoria, att äga en liten paralleliseraende Anthologi eller Specilegium emellan Utgivarens divergerande tänkesätt om samma personer, safer och facta t. ex. år 1810 och år 1820. En mitterhetsälskare som ägde ett par weckers tid ledig, borde icke undandraga sig detta arbete. Under det sista hälften har dock denna Nedaktion så godt som aldeles tagit sin hand från mitterheten: Skall då den omnämnda Boken vara att betrakta som Utgivarens sista ord och affed? — Skall nu den föryngrade Stockholms Posten, i sin nya jockeytröja, ensam vara tillräcklig att tillbakahålla den sig dagligen utbredande dåliga smaken? och hvad Wapendragarns icke förmåda utföra, skall detta kunna utföras af Wapendragarns wapendragare?

Vi wända oss nu, icke utan ett eget obeslag, till det pöbelatligaste bland Sveriges Dagpapper. Pöbaren inser, att vi ämna tasla om Annärkarn. Dessa tendens är, såsom bekant, att vara ett Oppositions-Blad. Rec. nekar ej den så ofta upprepade satzen, att en opposition är myrig, ja nödvändig i en stat, som hwilas på republikansta grunder; men han yrkar att all Opposition, som vill gagna, måste vara ädel. Men ädel kalla vi en Opposition, som utgår från fullkomligt rätta grundsätter, som ej anfaller det goda och det onda utan vifillning, utan grannlägga pröfning, som ej blott har för affigt att littla allsmänheten; och som icke betraktar sig såsom en eländig colportör för squallret och smädelsen; en, som sutiligen talar ett öppet språk, utan allusioner, utan grin, med hof, wärdighet, anständighet. Omfall detta är idealest för ett Oppositionsblad, må man dermed jemföra Annärkaren! Vi neka ej att flera af de facta, mot hwilka denne Tidning wändt sina pilar, förtjenat en offentlig exposition, offentlige tas-

del; sådant war det ryktbara Vermdömalet; här stridde Annärkarn i en rättvis sak: för detta mål hade han att taaka sin egentliga credit, och derigenom war han på vägen att tillvinna sig äfven de bättres aktning. Men hurundant har — i det hela taget — fört och derefter Annärkarns handlingsstätt varit? Han han åsyftat att upplysa Nationen, att förbättra eller begrina det dåliga och tabelvärda? Med hvem skall man likna penna Nedaktion? Med Grewesmöhlen? — Men äfven Grewesmöhlen röjde dock, vid sitt första uppträde, en vis styrka och en hitintills osedd dristighet, hvilken i början gaf honom penet af en slags klumpe-wärdighet, hvartill äfven kom att han den tiden, oaktadt hans ilsko, dock sällan saknade bemis. Detutom hos Grewesmöhlen hvilken öfverlägsenhet i talent, skriffätt och juridiskt kunskaper! I sjelfwa tonens plumphet, oanständighet och kittslighet, — deruti kan blott Annärkarn mäta sig med denna pöbelns förste heros. Men liksom Grewesmöhlen sutiligen sönk i opinionen, just genom samma medel, alltför ofta använda, genom hvilka han först mängdens uppmärksamhet — ty sedan den första kittlingen upphör, återtager sansen och rättsinnet sitt wälde, — öfvensåilar Annärkaren nu mera med stora steg till sin bestämmelse, då den ständigt fortfar att i den lågaste ton och den dåligaste stil angripa allt stort och aktningsvärdt, t. ex. Shakespeare, National-Literatur, Kyrko-Musik; ehuuväl dena tidning egentligast är en sträck för alla Länsmän och Wahlmästare, och — för att försöga dem — deshemellan rigtar de längesedan utnötta vapnen emot det Andliga Ståndet. Ty dessa elementer äro huvudobjectionerna för Annärkarns anmärkningar. Detta blad ser man nu allt mer och mer sällan i de bättre kretsarna, utan mestadels på fälltare, samt näringssällen och i de råare fällskaper, hvilkas ton det lyckligt uppfattat och återgivit. Mången torde invända, att de, hvilka ofhyldigt träffas af sådana angrepp, deröfwer äro upphöjda; men

en liten bjebbande Censor, som, hvor gång dör-
ven öppnas — det må nu inträda en Cartouche
eller en Aristides, — rusan upp från kanapeen
och biter sig fast i rocken, är ändock, man sä-
ge hvad man will, ett besvärligt kreatur. Men-
dan detta Blad iakttagar wiſa af lagen be-
stämda gränſor, ſom dock äro och böra vara wi-
dsträckare än anständighetens och det ſunda wet-
tets, är likwäl icke att önska att det måtte indragas,
ſå länge det ännu hos de läſare, för hvilka det ſkrift-
wes, äger nog credit, att i ſådant fall, an-
ſes ſåsom pöbelns martyr: men då motsatsen
twenne gånger redan inträffat och Tidningen,
twenne gånger indraget, genom Konglig nåd
återfått ſin exiftens, så är wäl aſſigten med
en ſådan benådning, hvilken ännu icke weder-
farits någon tidning, ingen annan, än den
att låta Annärkarn — derigenom att den fort-
far — åtſligen göra ſig ſjelf mogen till att er-
hålla ſtämpeln af det alfmanna förakten. Det
är mellertid hittills oerhört, att ett Oppoſi-
tionsBlad, ſjelſt andres öfvermodiga Censor,
i den mest krypande ton och med en ſådan b-
känneſle, hwarmed detta Blad fista gången
framtrådt inför thronen, kant sig qualificeradt
att begära en ſådan nåd; och då den bewiljas
des, är detta att anſe ſåsom ett af de många
proſwen på vår Regerings upphöſda tänkeſätt,
i öfwerensſämmelſe med Fredrik II:s bekanta
handlingſätt, då han lät flytta den mot ho-
nom uppſlagna nidskriften längre ned på på-
len, för den löſande alfmänhetens beqwämli-
het. Men wiſt är, att ett OppoſitionsBlad i
England, skulle efter en af deſta händelser,
vara förloradt. Ofta har Annärkarn efter
denna period bliſvit mera tam: ſåſom det är
att wänta af en, ſom andas blott på nåd.
Hans angrepp har nu mera egentligen för-
wandlat ſig till ett angrepp på Almänhetens
börs, hvilken högst ogerna öppnas för att af-
lemla prenumerationſpenningen för en tid-
ning, ſå wida man icke har den hufwa utſig-
ten, att, ſåſom en valuta derför, ſe ſin näſ-
ſta, och alrahelſt Nikets Embetsmän, fram-

dragna på torget och gifna till pris för smädeſ-
fen eller det platta åtlöjet.

Af lika ſyftning, ſå widt ſom Annärkarn
hjelf uppgifwer, men af en helt och hållt ſtri-
dig charakter, är tidningen Courieren — det
aktningsvärdaste af alla politiska blad, ſom
blifvit utgifva i Sverige. Här framträder i
hwarje rad den innerligaste kärlek för fäder-
nolandet, det warmaste nit för allt hvad
Utgifw. anſer för rätt, heligt allvar, utan det
begrinande begabberiet, utan persiflage, utan
wäld, utan en ſtugge af det personliga intrefet.
Tonen, då Courieren tadlar, är oſta ſträng och
ſkarp, men alltid anständig, alltid lugn och
wärdig. Man har sagt Rec. — ty ſjelf för-
ſtar han deraf intet — att de juridiska upps-
atſer, ſom finnas i denna tidning, ådagaläg-
ga en onfattande känndom om Rikets lagar,
ſamt en klar och riktig blick. Hvad åter beträfs
far Courierens åſigt i Statsläran, torde om-
dömena wara mera delade. Rec. finner för
ſin del Courierens politiska åſigt altfor enſi-
dig och inſkränkt. Deſt utgifware har bildat
ſig efter Benjamin Constant, de Pradt, och
de bättre af de Fransylfa Liberale: han har
uppfattat deras ideer, täflar med dem i ſis-
lens renhet och klarhet, fäſtän han kanſte öf-
werträffar dem i forthet och ſtyrka; men delar
tillika den trånghet i åſigter, ſom tillhör dem
alla, ſå att när man läſt en af deſta förfat-
tare, känner man allesammans, och när någon
af dem ſkriftit en enda ſtrift, behöfwer han
ej göra ſig den mödan att ſammonsätta ännu
en. De grunder, på hvilka denna lära hwi-
ſlar, hvälfwa ſig näſtan alla ſring Ministrar-
nes anſvarighet, upphäſwandet af stånd,
privilegier och ſtrån. Sin egen mening i deſta
ämnern har Courierens Nedaktion tydligast och
bestämdast yppat i den wäl ſkriftua uppsatsen,
ſom har till titel: Tankar öwer Ultratism,
Liberalism och Constitutions theorier, införd
i den för ſå dagar sedan utkomna brochuren:
Ett polemifkt häfte i Lägsarenhet och
Politik. De i denna ſtrift yttrade ideer före

tjena en grundlig pröfning: dertill fordras utrymmet af en egen liten bok, speculatifs djuphet, föremålets grundliga genombänkande och en utbredd beläsenhet; — fördelar hvilka Rec. ej i dessa ämnen äger. Men till deß att någon mer a beträdande röst häröfwer läter förinna sig, vill Rec. framfesta några skyltiga anmärkningar mot hselfwa grundäsigten, dem han tror riktigiga, churuwäl han icke öfwer hwarzje detalj vågar yttra sig. De Liberale antaga såsom ett afgjordt axiom, att Samhället är ett kontrakt emellan den Styrande och de Styrs. Ett kontrakt är Samhälls-inriätningen, också efter vår tanka; men det är något wida mer, det är en religiös akt, ett sakrament. Ty hwarzpå skall ett Samhälle stödja sig, om ej på denna basis? Sedan religiosen, hos nationerna, i våra sista tider, förlorat en del af sin bindande kraft, har man velat införa i stället en artificiell teori, der allt beror på ett controll-system. Ålswen Rec. tror, att denna motvigt efter tidens nävarande flick är nödvändig, churu den egentligen är att betrakta såsom ett af nöden påkalladt Onde; men att derwid måste iakttagas en wiss mätta, der wiherligen gränsorna äro swåra att bestämma, men hwarvid det dock är lätt att inse att ytterligheten ej är den mest önskvärda. Ty utan en sådan mätta, hvor skall då denna Controll upphöra? I Sparta woro Ephorerne Konungarnes Controllörer; deraf földe att Ephorerne blefwo Konungar och Konungarne Fuggor; men deraf földe icke, att Sparta blef friare eller lyckligare än det öfriga Grekland. Ty man begriper lätt, att den, i hvars hand den sista controllen är lagd, egentligen förwandlar sig till den rådande. Så ålwen hos os under perioden från 1719 till 1772. Rådet var då Svenska Konungarnes Ephorat; Rikets Ständer woro sultigen Rådets Ephorer. Vi känner de olyckliga följderna af denna regeringsform; hatet, splittringen och de ömsesidiga förföljelserna hafwa upphört, men niket blöder ännu under deras verkningar, som

sträckt sig in till våra dagar. Visare woro grundläggarna af 1809 års Regeringsform, i det de tillåto yttrande rätten — som öfverallt bör finnas och är mänskans heligaste rättighet, — men också bestämde gränsorna, däden upphör att vara den högsta lag. Hos hvilka, frågas nu, hvilar då mästätet, mänsdigheten i deß ytersta instans! Hos folket — swara de Liberale; — hos Konungen och folket gemensamt, swara vi. Man har i senare tider hört från hselfwa thronerna, att Konungen är den förste medborgaren, lagens högste tjenare. Men Konungen är ett med lagen, ja han är mer än lagen; icke så att han deröfwer är upphöjd, utan derigenom att han är Guds lefwande röst på jorden, Kärlekens tolk, och Kärleken är mer än lagen, i det att den är både lagen hself och något ännu högre. Vi känner att Couriseren anser denna sats för "widsteplig", men vi känner icke undgå att befälna os dertill, vi känner icke upphöra att yrka, att Konungen måste, såsom Konung, anses såsom helig, ofelbar; hwarvid man dock noga måste afförlja hans personlighet, i hänvisigt till hvilken Konungen ej mera är upphöjd öfwer fel än hwarje annan mänsk. Det finnes en Stat, der Konungen hwarannan månad offentligen proclamerar i hofstidningen de mest rörande Confessioner öfwer sin oduglighet, skjuter alla fel på sina ministrar, dem han anklagar för försummade pligter och försunmade råd till det goda. Detta land är China, och detta land är en af de mest despotiska stater i verlden, dess folk ett af de mest föstrycka. Det gifwes ett annat land — vi mena England — der Konungen är inviolabel och ofelbar, och detta land har först lärt Europa att vara fritt, utan att man behöfwer uppstå hwarannan inbördes, hvilket mestadels fördomdags, förr eller senare inträffade öfverallt, der man proclamerade friheten. Men Konungamakten är, i de Liberalas sinne, blott den förnämsta embetsmannasystem i landet; hself är han egentligen blott folkets arm, blott

werkställaren af deß wilja. Man är väl, enligt denna theori, skyldig att wärda Regenten; men denna tillgifvenhet är endast ett torrt moralss bud, grundadt på ett kallt förfuftsräsonnement, icke på en lefsvande känsla, sådan som den hvilken ett barn bär till sin fader, sådan som den ännu lyckligtvis finnes i det nordiska folkets bröst. Det är klart, att ett dylikt system, som för öfrigt kan vara förenbart med en hög medborgerlig dygd, å båda sidor ut slänger all egentlig kärlek; ty i ett blott och bart kontrakt är endast fråga om ömsesidiga fördelar, och ett sådant uppfyller man endast af pligt och genom öfvertygelsen om ömsesidig nycka. En så beskaffad stat blir således också icke frågan om annat, än att göra jemt så mycket som pligt och lag befalla os — således icke om uppoffringar af hvilket slag som helst, icke om werkställandet af det Rätta för deß egen skull, af en innerlig drift, som tillika är kärlek och nödvändighet, utan efter noga genomletande och pröfning om den eller den punkten står i kontraktet. Att göra något vidare, detta wore ju en därskap, då den ena Contrahenten (Staten, Fäderneslandet eller deß Chес), ej kan begära mer af den andra, än jemt upp det, hvartill han genom de directa eller medelbara förmåner, samhällsförbundet gifwer honom, gjort sig förbunden; icke heller bör ett sådant folk, å sin sida mera hoppas af sin Konung att han, såsom en Gustaf Adolph, skall gjuta sitt blod för deß ära och sällhet, emedan, enligt den mechaniska åsichten, lösret är den högsta af fördelar, ingenting kan dervör hjudas os till ersättning, hvoraf följer att denna punkt ej kan finnas i kontraktet. Man ser således, att Liberalismen, när man intränger till hjälpta grunderna, ändock hvilat på egoism, och att hjälpta de dygder den framskallar, i egoismen hafwa sin rot. Lyckligtvis bringar hjälpta mennischo:känslan så mången gång, i det

afgörande ögonblicket, alla theorier i glömska. All Stat måste till sin grund utgå från Gud, och deß högsta band varar kärlek och förtreende. Då dessa elementer hafwa försmunnit, hvad skall då mera räde os? Månni pligbegreppet, hederskänslan ensamt? Nej, lyckliga äro de tider och de samhällen att skatta, hvilka förstatsinrättningen ej ännu alldelos förlorat ideen om ett framförbund, der i barnens kärlek till fadern, känsla, öfvertygelse och begrepp förmälta til en enda lefsvande samflang. Men sinnelaget förändrar sig, och det patriarchaliska lösrets former kanna icke mer fortfara, sedan andan försmunnit. Dock hvad will man göra? Skapa en statsmachine, der det ena hjulet påträffar och retarderar det andra, så att, genom en vis afvägning af krafter och motviktter, det hela inhåller en jemn och oasbruten gång? Ideen om ett konstmachineri skulle också förträffligt kanna utsöras i en Stat, så wida man här endast hade att göra med döda krafter, och ändamålet, som man will minna, blott wore en physisk rörelse. Men ännu äro inga lod, hul och häfware uppfundna, som sätta själén i spänning, och framkalla deß werkamhet. Liberalismen, enligt deß närmaste tränga begrepp, loswar os inga andra frukter än dem, hvilka det nordamerikanska frihetstrådet redan burit: handel, rikedom, den högsta produktion af säd, illi, boskap, barn; men der känslan står förarmad, der snillet tolereras som en luxartikel och på sin höjd wärderas för den mercantila wigten af deß produktioner, lagda på handelsvägen.

(Fort. c. a. g.)

Åtskilliga angelägna göromål vid Academiska Bryggeriet och brist på arbete har försökat dröjsmål med utgivningen af Svensk Litteratur Tidning. De återstående Numererna skola inom kort utkomma.

G w e n s t

L i t e r a t u r - Z i d n i n g .

N:o 47.

Torsdagen den 20 December

1821.

Öfversigt
af Sveriges nuvarande
Dagblads-Literatur.
(Fort. fr. N:o 46.)

I följd af dessa grundsatser hafwa de bland den nya tidens största Snullen, som befattat sig med politik, en Steffens och den inspirerade Görres, afflytt denna art af Liberalism, som är så fintlig för allt högre lif, lika mycket som de afflytt väldet, godtycket. Fåfänga tanka, att i stället för sammetet, som är och förbliswer den yttersta controllen, wilja införa en kedja af inspectioner, der i en oändlig cirkel den ena posten lurar på den andra, den ena vaktturen är ett fiskals-contoir öfver den andra, till des att äntligen ingen mer tror hvarannan, under det att ledsnaden, affsmaken måste tilltaga i upptigande grad hos hvarje embetsman, ju mer han, på sin högre plats, känner sig omgivnen af mästroendet. Man har i våra tider sagt mycket föna saker om Opinionen. Innan man fortsar dermed, borde man börja

med att undersöka, om det verkliga finnes en Opinion. Ingenstadies — mena vi — om ej i England. Mängden är i de flesta fall wilsjolös och bestämmes oftast af ögonblicket, tazlenten, öfverlägenheten. Man rådfråge his storien! Dock äfven jag tror och hoppas, at̄ det shall komma en tid, då jemväl hos os en Opinien kan bildas. Men hvilka äro dese representanter? De tidningskrifwande, lärer man yttra, ifall man är uppriktig; dese swara i de nyare tiderna emot de gamla Fristaternas Tazlare. Se der redan en Aristokrati — hwaremot man förfrikt nu så häftigt strider. Ty dese äro ju då de egentlige folkledarne? Svarar man derpå nej, invändande att Publicisten hself är en organ af allmänheten, mängdens tunga och röst; så swara wi, att en sådan Publicist, som ej har eller följer en egen öfvertygelse, som ej högtidligt uttalas den, om äfven tusende tungor yrkade en motsatt, är lika mycket föraktlig, lika mycket slaf, som den som injuster sin sold af enväldet. Folket måste således ledas — och hvarför will man derwid ensamt utesluta dem, som redan sitta vid rodret? Men antagom att det givnes eller kan gifwas en Opinion; antagom att den kan uttryckas sås

som mängdens röst, männe deraf följer, att den är Samhällets högsta lag? — för att åters komma till en redan förut uppkastad fråga. Åsven jag är af den tanken, att de Styrande böra lyssna till denna röst, att de derör böra gifwa efter i alla likgiltiga mål, ja i alla sådana, der inga stora vändor uppkomma genom uppfyllandet. Men om det allmänna skriket fordrar en åtgärd, som sätter fädernes landet i fara; om det besfaller en orättwisa, en kränkning af någon endas rätt, männe man bör esterkomma en sådan önskan, dersör att den är mängdens? Vi sware derpå ett högtidligt: Nej. Vi återtage ej detta swar, äfwensom en sådan fordran ej blott yttras såsom skrik, utan i den mest lagliga form, t. ex. hos os genom Riksens Ständer. Dersör är det i vår Constitution ett vist stadgande, att Konungen äger sig förbehålet att bewilja eller afslå en sådan Proposition. Utan detta stadgande, skulle ju Regeringen hself, stundom emot sin wilja, öfverthygelse, och bättre insight, nödgas delta i Partiernas strid, ytterlighetens kastningar, hvilket är så charakteristiskt, för allt Mångvälde, äfwensem för våra Räfsdagar, under det att det Uniforma, som åter å sin sida ofta öfvergår till lösstelhet, är den motsatta monarchista principen. Ja, vi besvara den nyf. framställda frågan i alla händelser med nej. Jag wet icke om den motsatta meningens är Liberalitetens: den synes följa af des öfriга grundsatser — ty "Konungen är utöfswarn af folkets makt" (Polemiska Hästet sid. 33), således ett verktyg, och ett verktyg, räsonnerar icke. Han är blott, enligt denna statslära, ett abstrakt ting, eller på sin höjd, stämpeln, som läter trycka sig på det redan färdiga Dekretet. Mycket wore än nu att i detta ämne säga och vidare utveckla; men det anfördta torde vara nog för att visa, att detta ämne jämvälv kan betraktas från sin motsatta sida. Vi hata och afsky lika lifligt som Courieren, Despotismen och des Sarsellit-regering, men man förebereder den ovez-

tande, då man fordrar att alla Statens ansgeligenheter skola afgöras på torget, då man genom ideligt kannstopande gifwer hvarje skoflickare lust att vara ministerns censor. Nec har redan förklarat, att det nu mera i Staten måste gifwas ett vist censorat; men detta censorat bör utöfwas af Nationens Adel, nemligen de upplyftaste och ädlaste, som icte endast hämtat sin bildning från Journals, och Tidningar, de der blott kringprida hafwa ideer, hvilka åter blott till häften af mängden förstås. Men för att en sådan röst må kunna göra sig hörd, så måste det gifwas ett bildadt stånd, som åter sitt eget bröd, som genom sin betydelse känner sig uppmanad att vara det första i bildning och ädelhet; och detta stånd måste vara ärligt, ehuru det icke är nödwändigt, fastän så skedde under samma stånds lyfande tid, att des privilegier skola grunda sig på bekräftnad af de öfrigas. Nec hatar allt godtyckligt wälde; men han tror, att det icke är nog att skona ministrarnes, domarnes, embetsmännens personer, utan att man är skyldig en kanske än större akning å platserna sjelfwa, åt ideen af hvad de föreställa. Man bör således icke lättfinnigt, icke utan stora anledningar angripa Embetsmannen; ty man kan, oaktadt den bästa wilja, hself fela i sitt omöme, men den helgd som tillhör domarmakten, skakas sålunda altemer och meri öfverhygelsen. Mådå det är nödwendigt, desa anfall icke uteslifwa, ty rättvisam är det högsta af allt! Men icke gör man Samhället en tjurst dersmed, att man utropar wiha misteg offentligen på torget. Foglige böra dessa anfall vara, ej blotti följd af den akning, dessa personers embete in gifwer, utan äfwens i följd af ädelmod och grannlagenhet. Man borde besinna, att Embetsmannen vid dessa angrepp inför Allmänheten äro wärnlöse; ty de äro skyldige sitt fall den akningen, att icke ingå på den offentliga banan såsom stridskämpar, och kunna ej, utan att förlora i den allmänna meningens, nedläta sig till att vara libellister.

Nec. besvarar ej, att Courieren shall miss-
tänka denna frimodiga kritik. Ty Courieren
kanter hself ingen swaghet eller brist; då han
strider för en sak den han tror rättvis. Men
Nec. fruktar, att Courieren shall anse dessa
anmärkningar såsom idel härflyfverier. Ty
Courieren räsonnerar icke widlöftigt. Han har
försatt sig med vissa axiomer, som skola påha
till alting i verlden. De äro icke många,
kanste knapt ett halft dusin till antalet, men
de äro spikar, hvarmed hela sambällsbyggnaden
skall sammanhållas. Ser Courieren nä-
gonting nytt, någonting heterogent, som ej
hör till hans hus, säger han: "hwad är det,
som sladdrar der? Saken är ju inte svår" *) —
och utan menniskofruktan drifwer han en af
sina spikar midt igenom tinget och fastspikar
det på väggen.

Då wi i början af denna uppsats förbunz-
dit os, att endast tala om de tidningar, hvil-
ka inom våra fädernesland göra en wiss epoch
och på sig fastat en allmänna uppmärksam-
het, så skulle vi twifwelsutan tadelöst kunna
aldeles tillatigande förbiga Granskaren, så-
som ett blad, hvars existens är så godt som
aldeles obekant och hvilket, så widt Nec.
känner, aldeles icke äger någon publik. Till
sin charakter shall denna tidning vara ett mi-
nisterialblad, men deß Utgivware satnar det
snille, de insigter som erfordras, för att hålla
vagnen jemn, emer en så energisk motståndare
som Courieren. Dock måste Nec. tillstå, att
han vid detta omdöme egentligen stöder sig
på "allmänna opinionen", i det han sjelf en-
dast sett några så namroz; emellerud woro
deßa af den art, att de icke motsade detta
omdöme.

Ånu wanfligare blifwer det för Nec.
att fälla ett omdöme öfwer Handels Tidnir-
gen, hvilken han wäl tillräckligt känner, men

*) Se Polemiska Hästet, artikeln mot
Argus.

icke förfärl bedömma. Wäl har Annärkoren
fällt det utslaget att denna är ibland de bäst
redigerade blad i Sverige. Men om den sät-
ta wäl swarar emot sitt ändamål, som den
tycka Liste der Börsehalle, hvilken borde
vara deß förebild, är en fråga, som lemias åt köp-
mannen att avgöra. Nec. hyser wäl sina twis-
welsmål, att HandelsTidningen genom sin nyta
ta ersätter den kostnad den sages tillfoga Stat-
ten; dock lemnas detta problems besvarande
åt våra Publicister, som förstå allt, hvilka
då på samma gång torde under sin stärfärdning
taga BörstTidningen, hvilken Nec. här likas
ledes måste förbigå.

En så myct sorgfältigere uppmärksam-
het måste wi deremot egna åt tidningen Argus, —
hwartill wi i mångfaldigt afseende
kunna os uppmana. I afseende på systrin-
gen af Argus har Utgivwo. hself deröfver före-
klarat sig i Mo 1, för d. 3 Jan. 1821. Han
tärker sig nemlig en sexfaldig Publik, af
hvilken "en del har sin tanka fästad vid Höf-
vet; en annan intresserar sig endast för
administrationen och förändringarna ders-
vid eller fördjupar sig med begärighet i räts-
tegångsakter, hvilket alt den tredje, som
leswer för Konsterna, finner högst tråkigt
och osmakligt, under det den fjärde endast
spekulerar öfwer handelns och de industri-
elle affärernas gång; den femte älskar wet-
tenskapliga undersökningar, generella öf-
wersigter af werldspolitiken och släg-
tets utveckling i allmänhet; då deremot
den sjettes hela uppmärksamhet är sjätrrad af
den fosterländersta kulturen och folkets see-
der, nöjen och tidsfördriß. Alla deß
isolerade fördringar måste emedertid tillsfreds-
ställas, om man på ett verkamt sätt önskar
bidraga till national-medvetandets ut-
bildning, hvilket är föremålet för närvarande
tidning".

Deßa sexfaldiga arter läsare torde dock
här, liksom annorstädes, kunna fördelas under
tvenne hufvudklasser; den ena bestående af

dem, som läsa endast för nöje och tidsfördrif, den andra åter af dem, som genom läsning på fullt allvar söka undervisning. Den senare classen känner ganska väl, att hvad han söker, icke — i strängare mening — är att wänta af ett tidningsblad, och läser deraföre antingen i ga dagpapper, eller också, liksom de öfrige, af blott myfikenhet. Allt hvad en Tidnings Redaktör, på sin höjd, kan göra i wettenkapligt hänseende, är att meddela skynksamna och (så vidt möjligt) fullständiga notiser öfwer culturens framsteg utom eller inom riket; men sjelf måste han — nemligen i blotta egenkapen af Tidnings-Redaktör — uppgifwa all förhoppning att sådana slags skrifter om edelbart kunna bidraga till den wettenkapliga bildningens framfridande. Hvar och en bok, wore den äfven den bästa, som anmäler sig såsom en wettenkapens slutsten och non plus ultra, är wida mera skadlig än nyttig; huru mycket mera ett med sådana anspår uppträdande Dag- eller Beckoblad, inom hvars trånga omfång ingenting grundligt kan tillbörligt utföras och utvecklas, och der dessutom, inom en i vårt land merendels inskränkt redaktions-personal, den knappa tiden ej tillåter en fullt sorgfällig och till alla sina delar genombänkt bearbetning. Endast derigenom bliksva de literära bland de ephemericidiska Papp- peren gagneliga, att de wända uppmärksamheten åt det viktiga, att de meddela underrätelser om det nyss i wettenkapernas rike widgjorda (thy det äldre måste mestadels förutsättas såsom redan bekant), samt slutligen derigenom, att de hämnisa till de fällor, der grundligare insigter äro att hämta. Med ett ord: en inrättning, som bladvis utminuterar förstånds-odling, litteratur och konst, måste framför allt tillse, att den väcker och liksvar kunskapsbegäret till vidare framsteg, i stället för att fasthålla det vid någon wiß sjelfsyns-digt förutbestämd ståndpunkt. En sådan är desutom så mycket lättare att uppnå, som dylika corporationer vanligen icke ställa sig syns-

nerligen högt öfwer hvarborgsförhållanderna, ja, stundom endast i sembredd med de mest medelmättiga bland publikens ledamöter. Argus har redan i början öfwer sitt blifwande yrke, såsom folks-upplysare, ganska klart uttalat sin öfwerhylfelse; hans hemödande skall nemligen, enligt hans eget utlätande, derpå gå ut, att allt hvad som finnes "annärkningswärdt i lagstiftning, wettenkap, konst m. m. skall, i mån af olika umgängeskretsars lynne och insigter, bliksva föremål för conversationen". Alltså skall ej blott, liksom hittills, Politiken, utan äfven Literaturen, Konsten, allt hvad som fordrar det djupaste, det lugnaste besinande, allt hvad som endast är till inom kretsen af det renaste hjertas, den upp höjda inbillningsgåfwas förtusning, neddrasgas till ett såsångt, pladdrande tidsfördrif för formaken, klubbarna, kaffe-husen, fällar-salarna. Om verkliga kunskapers utbredande och utbildning derigenom besordras, att man också skapar ett wettenkapligt kannstöperi, att man äfven öppnar wettenkapernas värld för lättsinnet, sqwallret, ytligheten, är något som högeligen torde kunna betviflas. Wettenkaperna haswa wißerligen den syftningen, att mer och mer popularisera sig, att sprida sina resultater bland allmänheten och göra alla delaktiga af sitt goda; men detta måste ske på det sättet, att den större allmänheten småningsom sjelf höjer sig upp till lhuset, derigenom att den liksas af ett innerligt kunskapsbegär, icke sålunda att man flyttar lhuset ned till marken för en mängd tanklösä estersägarer eller myhetskrämares begivälmighetfull. Allt stigande sker ju nedifrån och uppåt; national-bildningen stiger således ej, utan sjunker, om man fordrar att wettenkapen, i stället för att blott nedsnaka stegar till dem sem wilja uppnå henne, skall sänka sig sjelf från höjden till djupet, och låta sina öden bestämmas af halfbildade, halflärde, halcuplyste. Man talar om ett gagnlöst öfwerflöd af kunskaper, hvilka de Lärde — medlemmarne

af den numera så kallade "Lärda casten" — ensamt ha sig förbehållne! År det då verkligen ej ett annat förhållande med de jordiska rikedomarna, ett annat med de intellectuella? Man kallar med skäl ett land välmående, der alla medborgare hafwa sin bergning, ehuru der, möjligvis, ingen enda egentligen rik kan finnas; men i wettenstapernas rike gifwes det ingen öfverdrift w et r ik, ingen lux af funkskaper, utan twerton, åsven hos den rikaste, ett opphörligt minus. Dock — wi finna innan kort anledning att återkomma till detta ämne.

Den omnämnda läsande sexfalden, hvilken wi öfvens försökt dualisera, är af Argus själf, på hans titel, subsumerad under trene hu swudn briker; man ser honom kalla sig en Politist, Litt-rär och Commerciell Tidning. På sin första sida uppfuller Argus ett verkligt behof, i det han meddelar sådana nyheter och underrättelser, som, i en constitutionell stat, rättnägt höra till medborgarens kännedom, och hvilka våra andra Tidningar, så wäl de officiella som så kallade medborgerliga, merendels antingen aldeles icke eller alltför sent upptaga. Nec, har wäl hört några tadeläfslare inwända, att åskillige af deha upp-gifter höra till blotta squalrets region; att flera wiktiga blifwa förbigångna, i det att rum dermed lemnas åt obetydligare; att många bland de prophetiska nyheterna, t. ex. de som beträffa utnämningar till hystor och embeten, äro iä pallisaderade inom dubbla och tredubbla kedsor af om, i fall, så wida, att de ingen ring betryda, och det fundom händt, att churu några af deha on inträffat, hafswa hu swudsaken dock icke gått i werkställighet. Men man kan icke fordra allt af Argus, och allra minst allwetenhet; man bör erinra sig, att han på denna wäg lemnat os det första försöket i stort. Huru mycken öfvertrutenhet och skicklighet Argus använder på denna sin egentliga bana, kan åsven synas deraf, att churu wäl flere än en, om allmänhetens gunst med-

täflande, Tidning låtit framärka temlig afund och derunder sjelf försökt att imitera honom i inländska nyheters upptagande, Argus ändock alltid bibehållit en säker öfwerlägsenhet i öms nens urval och fullständighet; hwartill frams för allt kommer, att denne Utgifware högst fällan till tiden låtit förekomma sig. Till hwad wi hos Argus widare berömma, hörer åsven expositionen af märkvärdigare rättegångar, då deremot andra TidningsRedaktioner, när de vilja undfagna os med dylika ämnen, helt bez qvänt leta aftrycka hela aeterna, i all deras, för den icke juridiska verlden, oformliga vid-löftighet. Så ofta en sådan concentrerad ex-position ser med oveld, i det att man icke förtiger någondera partens anföranden och skäl (hvilket likväl i Argus ej alltid ser), och så ofta den göres med den skicklighet, att de betydligare momenterna icke förbigås: så ofta kan och allmänheten ej annat än vara Argus förbunden, att han besparar henne utgifter och tid för sjelfwa rättegångsacternas inköp och läsning. Förfteigt anwänder Argus allt bemödande, att vara det handlande ständet nyttig genom meddelandet af hu swudstadens varus priser: kanste kunde detta gagn utwidgas, om Argus ofta genom correspondens eller landskapstidningarna, skaffade sig ifrån landsorterna parallela uppgifter.

Sådant är wanligen den första sidans innehåll: den fjärde upptages, under titeln Mosjä, af allahanda fläntsamt pläckegods; messtadsels annoneer om hu swudstadens nöjen och tidsförfidis. Också detta kan vara ganska löf-ligt och godt, ihynnerhet om anecdota, såsom ofta, äro muntert och llistigt berättade; churuwäl Nec, ej inser, på hwad sätt just national-medvetandet derigenom utbildas. Hwad medvetande kan nemligen uppstå hos Cavaljéren och Mansellerna i Tele ge, Östad, Tornéå, då de lösa huru den förnamna verlden i Stockholm dansar, masquerar sig, hör Concerter, ser Städespel, annat än det, att det i deras smästad är wida min-

bre religit? Vi låta dessa artiklar wehersfas sitt wärde, om de roa — hvilket i denna led-
samma tid är en större förtjenst, än man ofta
vill erkänna; — men hwarför lôna åt det blott
lustbara, den sörnämt prunkande titeln; af —
"nationalmedvetandets utbildung"?

Vi hafwa nu, — liksom kanske alla hans
läsare — först besökt de båda polerna hos
Argus, vi mena den första och sista sidan;
sidor, hvilka egentligen förskaffa detta blad
popularitet, prenumeranter, läsare. Men Argus
gör äfven mine af att äga en kårna i
centern, genom hvilken den stora omfaknun-
gen fannolikt huwdalskligast skall fullbordas,
att "våra sex Publiser alla intressera sig för
hvarandras favoritsideer, då de alla, liksom i
andra bildade länder, sammanmält till en en-
da, likwad af ett sinne och en anda".

I det föregående hafwa vi redan yttrat
mår öfvertygelse om omöjligheten, att genom
förfäster och dagpapper, omedelbart, be-
reda annat än en högst ytlig kunstaps-bildning.
Detta hafwa också, så wist jag wet, alla an-
dra Tidningsutgivare medgivit eller tillat-
gande förutsatt, utan att våga, såsom sådala-
na, göra anspråk på ett egentligt rum i wet-
tenskapernas tempel. Men Argus är af en
helt annan tanka. Han har högtidligen för-
klarat all egentlig lärdom för ett pedanteri,
som på sin böjd intresserade några få af det
lärda skräet, och han will i stället inom
den intellectuella veriden införa en lex agra-
ria, en allmän fattigdoms-lag, hvarigenom
alla kunskaper blifwa öfverflödiga, onyttiga,
födliga, som ej kunna inhäntas af dagblad
och journaler, ej debatteras på källare och kas-
sehus. Utan twifvel ett såkert medel att till-
vägabringa den östundgade enheten emellan alla
samhälls-clöser; en fullkomlig jemlikhet i ideer-
nas verld. Sina tänkesätt i detta ämne har
Argus-Redaktionen tydligast blottat i den far-
mosa uppsatsen: Om Publicitetens nära-
varande tillstånd i Sverige. Det är
här, i 4:e Artikeln, N:o 10 innew. år, som

han yttrar, om de swenske Universiteterna,
att der väder en fullkomlig owerksamhet;
att der ingen tidsskrift utkommer, som för
Nationen visar den vetenskapliga odlin-
gens tillstånd och framsteg; att de akademis-
ka lärarna sällan eller aldrig utgifwa nå-
got swenskt vetenskapligt arbete, ei engång
i sin egen vetenskap; och om den vid Ups-
ala Universitet utkommande tidsskriften Swea
(ty naturligtvis kan ett så obetydligt blad, som
den Swenska Lit. Tidningen, icke känna, än
mindre nämna af denne Publicitetens härsör-
rare), att den med obölda anspråk förenar
ett någongång will i Argi styl säga, wan-
ligvis ganska obetydligt innehåll, samt att
desh eristens kan, såsom ett medel för na-
tionens bildning, anses för aldeles likgil-
tig. — Det är här, som en Dagfluga, om en
Akademi, som i alla tider varit Sveriges ära
och ännu anses såsom en af de yppersta i Eu-
ropa, sätta under förmimma sig: "Wet-
tenskaps Akademien's tålwarelse yttrar sig ej för
Natonen i allmärker, genom annat än de
Almanackor och Kalendrar Akademien re-
digerar samt de meteorologiska observatio-
ner den läter införa i Dagl. Allahanda och
Inrikes Tidningen." Kan och hör då en Aka-
demii, som huwdalskligast syfslätter sig med
Chemi, Physik, Naturhistoria, anställa sina
experimenter i sällskapsallongerna? — Ifall
Argus sjelf "är en af de ynglingarne, hvilla
af det sätt, hvaryå wettenkaperna vid Uni-
versiteterna föredragas, idé kunnat ledas till
något tycke dertill, utan anse dem för ett nöd-
vändigt ondt, som man engång i sin lefnad
måste genomgå — ungefär som kopporna —
hvars spår man är glad att ju förr dess hef-
re se utplånade" — så kan man twifwelsutan
förlära sig anledningen till hans hat emot den
lärda koppymningen; churuwäl han sjelf lyck-
ligen synes hafwa genomgått den, utan något
slags skada för sin utvärtes fägring. Han kuns-
de dock uppföra sig en smula hoffammare mot
dem, som ej deröfwer tänka i likhet med hos-

nom. Man äfkar i våra dagar att skrifa öfwer den lärda corporationens afsondring från det allmänna, från statslifvet, öfwer deß förminta föld och liknöjdhet för publieiteten. Undersöker man egentliga grunden för denne klasgan, så skall man finna den född på den omständigheten, att Universiteterna och Akademierna hos oss tro sig hafta något annat att beställa, än att controllera Embetsmän, och något bättre, än att försprilla dagarna på avis-skrifsweri och tomta politiska discurser. "Det lärda Skräet" hysr, rentut sagt, om Stat, om literatur och national-bildning, samt alla dermed sammankopplade ämnen, en alldelens olika mening med mängden af det amphibiska författarslägte, som gifvit sig det twertydiga namnet af Publicister. Deraf kommer os, att Professorerne, Adjunterne, Docenterne, antingen de framträda såsom blott lärare, eller såsom auktorer tillika, hvarken kunna, vilja eller böra lämpa sig efter Publicisters fördringar. Dagblads-skrifvarne må ropa, så mycket de orka, att de utsätta qvintessensen af nationen; den lärda egenheten låter dem ropa, och tror sig bäst hvarra mot det, som den verkliga kärnan af nationen fördrar, om Universiteterna fortsära att äga sin närvärande åsigt af sådana inrättningars bestämmelse, och att lugnt handla i enlighet med den. Ty den motsatta åsichten är, liksom i allmänhet den theorii, hvilken våra vanliga Tidnings-författare med så mycket stöd och en så gränslöst helslig sjelfförtröstan vilja göra gässlande, endast en ny upplaga, en i grunden vattenstånd. uppkomning af det slags wissdom, som för några decennier sedan plägade förkunna sina orakler under namnet Upplysnings-, men som egentligen består i en själlos, inålig övermodig protestantism emot allt det Högsta i sitt och bildning. Och sådant, som detta invärtes ilsem utvärtas rentaf negativa väsende återigen uppträd, blottar det ännu tydligare än någonin, att det i sig siefst är ett oväsende, ett krytande Intet, som,

der det yttrar sig kraftigast, endast breder omkring sig ett chaos af allahanda splitrande försirring, men ingenting förmår utveckla, säs па, sammanhålla, uppbygga.

Den åsigt, hvars grunddrag vi ofwan före tecnat såsom aldeles motstridande den lärda castens, framträder såsom den herrskande i Argus, öfveralt der han till framställa sig såsom wetenskapsman. Nec. skall icke blixta förväntad, ifall man till hans verdeläggning vilt ansöra stället, der raka motsatsen yrkas af samme auktor. Ty detta blad har den egenheten, att deruti finnas de mest olika meningar, vanligen ingalunda polemisit strälta emot hvarannan, utan i den bästa broderliga sämja. Nec. har hört flera läsare klasga öfwer obegripligheten af de djupfinniga afhandlingar som Argus meddelar. Åfven Nec. måste bekänna, att han ej bättre förstår dem. Denna obegriplighet ligger dock icke i svårigheten att fatta hvarje särskild period, utan i svårigheten att fatta, huru den ena meningens kan följa af, eller åtminstone sammankänna med sin föregående. I början af sitt uppträde, så länge man tyckte att Argus gick i skola hos en stor inhems författare, af hvars ideer han tillfälligtvis uppinapspade en och annan, dem han likväl tillhörligt utvattnade, trodde man sig upptäcka en icke wanlig talent. En lång tid fortforo de Liberalie att fröjda sig öfwer den wärdige Publicisten, i hvilken de trodde sig hafta erhållit en ny, fosterbroderlig medkämppe. Men på engång framträder Argus i öskmoln: blixtsstralen slungas — och i en blink förkrossad ligger Liberalismen med alla sina anhängare *. Dock på det äfven icke Ultraisterne måtte glädja sig öfwer denna seger, så förklarar han i samma andedrägt, att äfven dese

*.) Se uppsatsen: Är Sverige en konstitutionell Stat eller icke? Argus, 1823 No 65 o. följ.

ej äro synnerligen bättre än de förra, att intet parti har att räkna på honom, och att wishetens källa ligger förborgad på en helt annan ort. "Men hvem är den lycklige, som wet hvor den är belägen?" ropar läsaren trängtande. — Jag, jag! hvem annan än jag? svarar Argus, nästan på hvart krykt halsark. — "Men nyckeln till denna källa, hvem förvarar den?" — C'est moi! — "Så stank os då den, du halvgud! Eller öppna ötminstone ingången för os försmäktande till det emiga wetandets brunn!" — Och si! bland jublet af egna Basuner, sänker sig Argus, från den himmelska klarhetens höjder; hans blick strålar majestät, hans åtbördar äro Jovis tonantis. Brännare, raketer fräsa. Med swedda wingar nedssunka andra ephemeridiska Mercurier till stoftet, eller ila undan åt främmande verdstrakter. Nu bjuder thordönsrösten: "Knäfallen, dödlig! sträcken upp händen och emottagen ljuset, för andra gången af mig röfswadt från himlen". — Tusende händer höja sig, för att gripa efter den gnistrande facklan; ett halsark papper sjunker högtidligt i de gapandes mun, men ak! — det är icke ändå det utlofwaude himmelska manna. I ett nu! sveper sig den himmelske tasspelarn i moln; allt är natt och mörker, de mysskimsrande himla-ljusen höjsas; dock majestätslik horttagar den nye Prometheus bland sina dimmor, sägande: "Wille jag blott . . . !"

Mästa Onsdag eller Lördag är trollmannen åter der, med ett mystrykt pappersark i handen — och samma spektakel förenar sig. Många tycka, att just sselfwa spektaklet härvid är hufwudsaken; många knota; några gå affides för att skratta.

I detta lilla drama hafwa wi fört försinnliga det gyckespel, som Argus merendels plägar uppföra icke för, utan med Allmänheten. Men den svenska allmänheten är god; hon älskar — Argus har anmärkt det — framför allt det glättiga och lustbara; så mycket mindre skulle hon ju harma, den gos-

da, då man gifver henne sjelf en role i komedien?

Om Argus wäre blott en vanlig prosaisce phantast, blott en uppbiast dagstrikware af det triviala slaget, så hade man väl längesedan ledsnat vid detta spel, och förtrutit, att en hittills obemärkt person, sou sjelf ingenting positift i tiden uträttat, nu wil, så om tisdens högste wältare och tecknatydare, sätta sig på tinnarne af des tempel. Om någon af det osjädrade mänskliga släget will göra sig winsgar, och loswar att swäfva upp till ljusets fosterland, ropande: "Sen på, här flyger fågeln Phoenix" — så går kanske enhwär utur sin husdörr, att betrakta hans uppflug; men man blir sittande, då han ropar för andra gången. Dock Argus är ett märkvärdigt phänomen i svenska literaturens och psychologiens historia: det är en af de undergorare, som med ett slags religion tro på sin konst; hans arrogans äger en stor naturlig idealitet, hans tasspelvier altid en wiß nyhet och skicklighet, hans tourer så mycken variation, att mången kanske ännu, oaktadt ett helt års förfänga rustningar, anser honom för en ny Jason, hvilken det fall lyckas att eröfra Wottenkapernas (ötminstone Politikens) Gyllene Skinn, för att utdela det, klippt i stycken, åt hvor och en af sina prenumeranter.

(Forts. e. a. g.)

På Sveresk Litteratur-Tidning för näste år 1822 kan med 4 N:o. 24 s. Dio ordnus mereras i Stockholm hos Hc Mag. Viborg, i Uppsala hos Hc Palmblad & C., same med 7 N:o. på alla Posti-Contoir i Riket. Argangen 1821 erhålls efter d. 1 Jan. 1822 för ett nedsett pris af 3 N:o. Men då olla årgångarna ifrån och med år 1813 till och med 1821 på engång kuras, sätjas de till ett vederligare nedsett pris af 15 N:o. då requisition och penningar infändas till Hc Palmblad & C., som med förska lägenhet besöja ossändningen till den stad, som är Aquirenten närmast.

G w e n s f

L i t e r a t u r - Z i d n i n g.

No 42.

Måndagen den 24 December

1821

O s w e r s i g t
af S w e r i g e s n u w a r a n d e
D a g b l a d s - L i t e r a t u r .

(Fort. fr. N o 47)

Argus är den consequentaste och inconsequentaste af alla svenska författare. I sjelfs förtroende, osörsynhet, förlakt för alla, som icke äro Argus, är han sig alltid lika: systematiskt är han i sin plan, att reta alla partier i håret på hvarandra för att sjelf skä få som en högre stiljedomare, färdig med det sista orakelspråket, hvarmed alltid hotas, men som aldrig framljungar. Inconsequenter är han deruti, att han länar wapen af alla partier i politik och witterhet, för att ömsevis bekryga dem alla. De Liberale plundrar han, för att stöta aristokratien och embetsmännens sjelfständighet: Geijer affriswer han sjelf i samma nummer, hvaruti han osörständt beskyller honom, att hafwa affrisvit andra. Om Görres, hvilken han öfversätter, och hvilken är en af de mest wältalige författare i werlden,

heter det, att han ännu icke riktig lärts kötssten att skrifwa. Af dem begge länar han kappan, i hvilken han för en stund wisar sig som Ultras. (i fall Görres och Geijer förtjena detta namn), och smädar dem, i hopp att dermed fördöja rofvet och öfvertyga hopen om sin ogement originella sjelfständighet. Allt det förmuntiga, som, inströdt mellan radoterier af hans egen uppsinning, är att läsa i oswearitade afhandling, har han tagit ifrån de författare, hvilka tillhörta intet annat parti än Historiens och Philosophiens, samt just dera före lika litet kunnna hylla de Liberales sot Ultraisternes fanor. Hans bemödande attträda i deha förmelände auktorörs spår more berömvärdt, om han verftällde det med allvarlighet och erkänsla, elleti på ett sätt som verkligen kunde leda till förmelding och förfoniing. Den väg han hittills valt, estersträfwar ej något annat mål, än att synas vara uppsunnen af honom. Mot Gamla Skolan i Svenska Witterheten affskuter han pilar, hvilka, synde för sycke, alla blifvit hämtade ur den Nyas Arsenall, och i den förras tyghus uppsöker han de ådriga wapen, dem han, något omsejade och myntämplade, wänder mot den romantiska wite-

terheten. Ifrån de Neutrala filser han sig deruti, att då dese midt emellan de twenue makterna drifwa en fridsam förenskap, will Argus gerna bilda en bewäpnad Neutralitet, som lefwer af priser, och genom kaperier från begge samlar sig förmögenhet.

Dock wi glömma, att Argus på ett ställe, i den märkliga uppsatsen: Om Swenska Skaldkonstens närvarande tillstånd (1821, No 84 o. föl.), framträder med en åsigt, som på väist sätt är hans egen, och att han här för första gången klart och beständt uttarer hwad han will — då han annars blott läster förnimma hwad han icke will. Denna uppsats taga wi så mycket helle i ögonsigte, som den widrör ett ämne, hvilket närmare, än Politiken, är bestägtadt med vår Tidnings anda. Också torde wi, genom granskningen af en speciell Argus - artikel, försvara oss från den möjliga förebråelsen, att wi blott framtagit alltmänn a beskyllningar, utan detaljezrade exempel och bewis.

Förf. börjar med att anmärka, "att vid de swenska Poeternas produktiva verksamhet (det gifwes då en poetisk verksamhet som icke är produktiv?) råder den fullkomligaste anarachi, en total förbistring och splittring". För att nu ådagalägga denna splittring, framkommer den öväntade anmärkningen, att så väl i den nya som gamla, Skolan, ja i den göthiska (hwartill Argus äfven räknar Dalgren!) "nästan alla nyare poetiska produkter, framträda under en med alla föregående alldelens olika skepnad, samt att till och med det syskontycke, som af författarnes literära trosbefänuelser kunnat förutsättas, med eller utan omförg undandöljes." I fall så wore händelsen, så följer väl deraf, att alla dessa sakkallade skolor antingen ikke äga någon wiß uteslutande skräckig form, eller också att alla, med afläggande af den första ensidigheten, tillegnat sig någonting af hwarandras egenheter: i hvilket detta fallet som helst, synes ögonkönligt följa, att detta ej wore en förlust för nation-

nens witterhet. Men Argus, som icke alltid ser rakt fram, finner häruti endast "ett centris fugalt sträfvande," en "förfelad rigtning, att närmast öfverensstämma med nationalsynnet; förfelad just deraf att den är alltidig." Men, fortsar Förf., det gifwes blott fyra nationer som äga en nationalpoesi, och dessa är Engelsmän, Fransoer, Italienare och Spanioer. Han undersöker derefter, hvilka charakteristiska egenheter tilhöra hwart och ett af dessa folkslag; det filialitäta, concreta i dessa egenheter bestämmer han högst ytligt och obeständt, och kommer lika bekvämt till resultatet, att dessa nationers poeter "alla sammankränt i en omständighet: begäret att behaga den Nation de tillhör, och i förmögan, att för detta ändamål lämpa sig efter Nationens lynne!" — Denna åsigt har visserligen utseendet af att vara ganska patriotisk, men den är egentligen en kultborgar-ästhetik, som förfteigt flår i rak motsats mot de frisinniga grundsatser man anuars predikar. Handeln, näringarna will man frigifwa, men endast mot Poesien är de Liberale icke liberale; ty henne, den friaste Guds gäfwa under solen, will man ännu upphörligt sluta i Skånen, i Klimaters och lokalers fängelser. Lyxa ej Solen och sjernorna hela verlden, — och hwad är Poesien annat än själens sol och ljus, ej beständt att finna i ett samahälle, utan öfver alla? När näktergalen anstämmer sina chörer, lyssnar han lika litet, som när han slutar dem, efter beskaffenheten af det särskilda intycket, hvormed åhörarn i Italien, åhörarn i Frankrike, åhörarn i Österrike förnimmer hans quäden; det faller honom ingenstads in, att vid sin sång "lämpa sig efter Nationens lynne"; kunde han reflectera öfver saken, så trodde han helt säkert, i fall han märkte sig ogiftas, att det wore Nationalsynnet, som borde lämpa sig efter honom, eller dock att ett lixt national-lynne kunde låta bli att höra på hans melodier. Det är hans lös, hans warelse sinne nödvändighet, som yttrar sig i hans luftiga sångkonst, och han ber-

här ingenting vidare, än att i frid och ro få spela sin bana till ända; en bana, som wißeligen är den oskyldigaste och borde vara den harmlöfaste af alla. Inträffade hos något folkslag den händelsen, att folkynnet mera, eller åtminstone lättare, behagades af gästen: wore då näckergalen förbunden, att lära sig kackla? — Men skalden, erinrar man visligt, är ingen fågel, utan är inmänna, och bör, såsom sådan, äsven vara medborgare af ett samhälle, af ett fädernesland. Godt: han är det sjelfmant ändå, nemligen så långt naturen af hans konst medgifver; ju innerligare den menskliget är, som han bär i sitt bröst, ju innerligare och sannare framträder och, sjelf-nödständigt, i hans dikt den individuellare art af menskliget, som på ett eller annat vis ligger till grund för nationens känslostämning. Skulle de tongivande i nationen, t. ex. Publicisterne, eller några andra dylika mode-orakler för dagen, tilläfwenhrys vara sådana personer, som, sjelfwa lika ytliga i hjerta, i fantasi och bildning, rentaf missförstå ej blott Poetiens wäsende, utan och den national-känslas, hvilken de framför alla sina landsmän göra anspråk att i grunden känna: så har twiswels-utan både skalden, och den allmänhet som utgör hans egentliga, fullkomlig rätt att ej det ringaste fråga efter deras västaenden. Han må sjunga enligt sin stämma och sin lust, i lithet med himlens wingade warelser, med hvilka han delar den omotståndliga drift att yttra sig, som lefver och verkar i sångens förmåga. En ömlik skald är och blir desutom den, som ej erfar någon renare ingifwelse, ej känner något hufvudsakligare mål, än det att behaga — såsnart detta betyder att winna hopens gunst och förråda bisfallsrop framför med-täflare eller föregångare. En handtverkare måste lämpa, måste styra sin fax eller knif för att träffa den snitt, som mest behagar mängden; men dersöre heter den äcta konsten fri, att hon blott söker behaga sig sjelf, eller rättare Gud, som inplantat hos hvarje

högre själ ett ideal, hvar till den, i handling som i konst, med all kraft sträfvar.

Argus hyser, som det tycks, härom helt andra tankar. "Sweriges poesi," säger han, "är ej nationell; den kan dersöre ej af nationen senteras; den har antagit en med Nationens tycken och föreställningshätt alldelers heterogen ton!" — "Dock gäss det en tid, då Poesi ännu senterades i Sverige, nemligen dē, när Poeterne författade nationella poemer". Och hvilka äro dessa? Jo, bland annat Bellagrens Ljusets fiender, som är ett qwickt stycke, men alldelers icke i folks-stilen, Dumboms Lefwerne, som är en imitation (från fransysskan), Alonzo och Imogene, som också är en dito, Leopolds Byxor, som i fransyss ton parodiera ett abstract philosophem, samt äntligen Valerii Wisor, af hvilka — för att ej tala om de sämre — just de bästa äro incognito hämtade från andra språk, t. ex. den i sanning rätt wackra wisan "Jag helsar dig fredliga flagga" — hvilken i alla fall gör Herr Valerii talent en werlig heder. Ders emot finner Argus alla skaldestycken i allvar-sam anda och stil endast ledsmamma: "man gäss par vid reciterandet af de Swenske Akademisters arbeten och ingenstådes bor någon, som om midsommarknaden läser den Poetiske Kalender som utkommit julen föreut!" Naturligtvis är orsaken dertill, att man ej å någondera sidan träffat den rätta nationella skaltearten. Och denna är? — "den beskrifwande!" Man skulle tro, att dermed menades hvad man vanligtvis förstår under descriptive poetry: men Argus räknar dit också Balladen och Rosmansen, Tegnér:s Matwardsbarn, Geijers Viking och Markalls Sömnlösa Nätter!! "Ty formen kan, som man ser, vara högst filjat-tig." I sanning kan också icke större filjat-tighet tänkas, än den som dessa poemer sines emellan äga — och framför alt filja de sig ifrån hvad "den lärda easten" kallar beskrifwande poesi. Men de öfrige äro mindre pedantiska i sitt sätt att bestämma namn och

arter. Annars påstod den slärliga casten nyss, att alla sannt nationella poemer måste vara föryta i en och samma form; men här antages åter motsatsen, emedan sådant på detta ställe är begrundligare. Likväl hittar Argus, efter något besinnande, på ännu ett par Skaldestag, som kolla i Sverige vara föligen omtyckta. Det ena är det lyriska, nemlig med inskränkning "till visor och sångstrycken, emedan Swensken sjunger gern." Må vara: ändock mindre gerna än de flesta andra nationer, t. ex. Nyssen, Dansken, Fransösen, Tysken och så många andra. Slutligen säges den tredje, också någorlunda för os Swenskar tillgängliga arten af poesi, vara den religiösa — "hvilken till enskild läsning ihymnehet användes af fruntimren?" (Såsom prof anföras de gnostiska "Litjorna i Saxon.") — Följaktligen gifves det, enligt Argus, endast tre Skaldearter, som öfverensstämma med svenska folklynet, och på hvilka de Skalder böra vara uppmärksamme, som vilja producera nationella poemer (ett ålsta national-ökonomist uttryck!), och dessa trenne svenska nationella Skaldearter säger han vara den bestyrkande, den lyrisk-sjungande och den religiösa. Men då man måste medgissa, att den första egentligen tillhör Engelsmännens, att den andra är åtminstone mera charakteristisk för tio andra europeiska nationer än Swenskarne, samt att alla fruntimmer i christenheten "använda psalmer" så väl till enskild läsning som till sång, så följer folklart, att det icke gifves något uteslutande nationala Skaldestag, som ensamt tillkommer Sverige, och som med utesättande af alla andra ensamt besägar svenska folket; — hvilket öfwen är en sanning, men tillika egentligen motsatsen af hwad Argus ville bewisa.

I nästföljande Nummer kommer Argus på det infollet, att ännu enstare med ett enda drag bestämma nationalcharakteren och i följd deraf den ålsta nationalpoesien: han uppfaller dock den hypotesen, att svenska natio-

nen är företrädesvis framför alla andra — glad. Att Swenska folklynet är mera gläztigt än Danskarnes, Syd-Tyskarnes, Fransmännens, är en alldelvis ny upptäckt. Hittills har man alltid trott motsatsen. Ehrenswärd, den store kännaorn af de olika folkslagens hymnen, och med all denna oveliga kännedom likafullt en warm och ädel patriet, yttrar om sina landsmän, att de äro "en trög nation, full af hetsigheter." Talar man icke beständigt om det svenska hymnets allvarsamhet? Och är den allvarsamma manligtvis gläztig? Argus ansför Bellmans Skaldestycken och det allmänna tycke de alltid funnit, såsom ett bevis för sin mening. Hvad dessa oödliga snilsleverks första öden angår, så är det visserligen sannt, att de hastigt spridde sig bland allmänheten, och att Kellgren skref en wältlig apotezi, som ställdes i spetsen för dessa sånger. Läser man denna likväl uppmärksamt igenom, så finner man snart att den är frisven nästan helt och hållt endast för att liksom ursäktta tillvaroelsen af ett så oböniöste och oömnämt Skaldestag. Kellgren helsel beträktar det ögonenskilt blott såsom en genialisk besymmerlighet, en fällsam aberration från den correcta och sanna Smaken, hvilken, för undantagets märkvärdighet skull, borde för denna enda gång sluta till ögonen. Dessutom är just det, som i Bellmans poesi är det egentligen charakteristiska, i det Kellgrens företaget alldelvis icke widröört. En uppsats i Årgången 1812 af tidskriften Phosphorus innehåller det första af någon svensk offentligt yrtrade grundliga omdöme öfver Bellman; hvarevid kan anmärkas, att om denna tidskrift icke hade uträttat mera godt i vår vitterhet, än att lära åtminstone det yngre släget af svenska läsare att försäga Bellman och Ehrenswärd, så hade den redan med detta enda gjort ett gagn, som framtiden ej skall förgäta. Föröfrigt war Kellgren, bland de tongifwande i den tidens fosterländer vitterhet, den ende, som för Bellman offentligen höste sin röst. Och om än dessa sånger under Sångaren ex-

gen lifstid fölgo widt omkring i landet, så förenummos de dock aldrig, eller åtminstone blott med det mest sparsamma urval, i sådana sällskaper, som trodde sig göra anspråk att gälla såsom mönster af smak och bildning. Sedermera, just under den perioden, då Snåla Presten, Hans Nåd, Bacchi Själwantering, Njöts Swärmare och flera andra af de Wisor dem Argus så högt prisar, som allra mest sjönges; just under denna tid, "då poesien ännu allmänt fenterades i Sverige," lästes och sjöngs Bellman nästan alldeles icke, eller också, med en widrig parodi, endast de af hans stycken, som väst lämpade sig att smickra råa naturens finnlichkeit. Eftan föl har således den så kallade Nyta Skolan tillerkänt sig den åran, att icke blott först hafwa uppdragat det egentliga af dessa poemers ästhetiska förfenst, utan äfven dermed hafwa bidragit att åter bland allmänheten bringa dem i föryadt omlopp. Den popularitet, som Bellman för andra gången vunnit, skall bli waraktigare än den förra; ty den grundar sig nu på insigt och högaktning. Förförligt kan här den ej sällan gjorda erinran upprepas, att grundcharakteren hos Bellman icke är hvad man egentligen kallar glättig, fastän hans visor låna stenet af glädjen och svela i ljustigt brokiga färger. Åro Swift och Jean Paul glättiga? Bellman är lika mycket och lika litet glättig, som de. Så himmelswid skillnaden är mellan dessa trene snillens poetiska konstverk, så öfverenslämna de dock deruti, att de gaf ålla toner i menniskörtat, och löpa hela döss scala igenom från den djupaste förtviflan till det mest bacchariska rosen; och hos dem, liksom i liswet, mota ofta smärtan och glädjen hvarandra i en och samma accord.

Wore Sverkarne en glad nation, hvars före älskades i decennier den mjättiske Lider kanske mer än någonsin en svensk poet varit älskad? Hvilken, med rörlighet i hjärta och känsla begåvad, minnes icke från sin ungdom, huru man sjelf och ännu ofta mö-

drar, systrar, cousins, fälde tårar öfwer Svästar och härrykt skäfde vid den fräckfulta teckningen af Uttersta Domens majestät? Huru varmt är han ej älskad ännu, äfven af ganska funda och manliga själar! — Har icke Werther också i vår Nord funnit talrika wänner? Ha icke äfven Youngs Nätter hos os funnit sin publit; Ossians Sånger hela skror af öfversättare och läsare? Äntu mer äga ej de flesta svenska folksång er från Mezeltiden en djupt sorglig charakter, ej mindre i orden än i melodierna? Under våra egna barnåar, hvilken war den wisa wi ofta hörde? Knapt någon oftar än den Gamle Knechten: och är icke denna romans en högst melancholisk sång, utan att dervore vara mindre nationalt lyrisk och sjungbar?

Det bästa af allthamnans är, att Argus i samma afhandling, som titlita är en quasi-recension öfwer Herr Wallins nylingen utgifna Skaldewerk, tillåter icke blott Engelsmännen att sjunga så elegiskt och sorgbundet som de behaga, utan äfven Herr Wallin, som för ett par melancholiska stycken på det högsta berömmes. Man ser deraf, att det endast är i Poetiska Kalendern, som det dels är onaturligt och dels för mycket subjektist, att sjunga i en sådan tonart. Vi hoppas, att dess Utgifware ställer sig detta till esterrättelse, och att han framför allt besinner, huru han (enligt Argi theorii) gjorde något mycket myktigare och bättre, om han upphörde med denna samling och i stället årligen utgåsse ett häfte Supvisor.

Grundskälet för Argi påstående om vår nations utomordentliga glättighet, bör slutligen icke med tytnad förbigås. Det hämtas från den swallande glädje, den sprittande munsterhet, den lekande quicchet, den själfulla språksamhet, den förtroliga ledighet, med ett ord, den fullkomligt attika älskvärdhet, som så angenämt stämpler det svenska sällskapslivet och dess ungängskretsar framför alla öfriga nationers. Vi recommendera denna upp-

gift till utlänningars och än sorgfältigare till hemkommande svenska Resandes warnagel. Hittills woro deſta nog förstockade, att finna hos Swenskarne (i allmänhet) endast en matt begynnelse till hwad de sydligare Europeerne falla fällskapslif. Hittills hafwa de trott, att det slags fällskapslif, der Swensken af båda könen är och visar sig werkligen älvsvarvär, wore det strängt enſilda, husliga, till några få wänner inſkränkta, i hwars helgedom, ofta ousägligt chaglig, man måste inwigas genom en långvarig och pröfwad bekantskap. Men Argus är ju den ende i Sverige, som känner, hwad som är svenſkt folklynne och hwad som icke är det. Skulle dock ſjelfwa folkynnet vara den enwisaſte opponenter mot hans åſigt, så litar han trygg på sitt oföränderliga tidningsblad, att förr eller ſenare werkſtälla den radicala reform, som han tills widare prophetiſt anticiperar.

Den få fullkomligt historiſka position, på hvilken Argus grundat och widare fullföljer ſina deductioner, kan ej leda honom till något annat resultat, än det att de båda "poetiſka Skolorna i vårt land ställt sig i rak opposition emot national-charakteren".

Först och främst inser hvarje owlidig och kunnig betraktare af Swenska Witterhetens närvarande tillstånd, att det af våra dagblads-krifware utan återvändo upprepade pratet om olika poetiſka Skolor i Sverige, nu mera, ſakrar all rimlig betydelse. Det gisſs icke, i den närvarande werkligheten, här någon annan poetiſk Skola, än den enda, som producerar poesi. Den Skola, eller den i bildning och lynde beſlägtade generation af wittra författare, som man i motsats till denna kallar den Gama, har längesedan upphört att producera, och med detſamma öfvergått till ett blott historiſkt lif i literaturens tideböcker. Men i och med detſamma har också den sedan uppblomſtrade, den i närvarande tid leſwande och producerande Skolan upphört att vara Ny, och så wäl det ena namnet, som det andra,

borde ſaledes rentaf engång för alla aflyſas och glömmas. Oaktadt wiſa enſilda differenser mellan de till den leſwande Skolan hörande Skalder, är den likväl inwärtes allſicke ſplittrad och anarchiſt; den förråder twetom i alla närentliga drag och i den allmänna rigningen af ſin gång en kanske för Publiciſter oſynlig, men för alla andra folklar öfwerensſtämmeſe. Denna Skola, ſom i det närmaste frambringar allt, hwad af inheimſe witterhet i landet läſes eller hujges, utgöres af alla Sveriges yngre Skalder gemensamt. Man har bland deſta trott sig finna twenne hvarandra motſtridande partier, af hvilka man kallat det ena det göthiſka, det andra åter ömsom det tyſka, ömsom det phosphorifiſka, ömsom det romantiſka. Men ju mera de ſjelfwa ämne ſidor hunnit utweckla ſina anlag, åſigter och ſytemål, ju mera har den anmärkta ſkiljadtigheten wiſat ſig ligga meſra på ytan än i grunden af ſaken, och är numera egentligen ingen annan, än den ſom hvarken kan eller bör upphöraſ, nemlig den personligt individuelle olikheten i Skaldernes lynnen och manerer. Exiſterar i Sverige ſwiftliga poetiſka — den enda, emedan hon ensamt är productif — änau någon annan Skola eller genoom wiſa grundväſentliga likſtämniſheter förbrödrad corporation af witterhetsidkare: ſå äger man att ſöka denna motsats icke i den äldre Akademistiſka, hvilken redan genomlupit banan af ſin bestämmelſe och uppfyllt ſin plats i swenska nationalbildningens häſder; en Skola ſom alltid, man må för öfrigt finna hwad ſom helſt att klandra vid deſſ maximer och arbeten, ändå bör ihågkommen med det förtjenta beröm, att deſſ medlemmar både till en del woro werkliga ſnillen, ſåſom t. ex. Orenſterna och Leopold, ſamt i allmänhet på fullt allwar, med kärlek, ſtudium och konſlit öfwerlemnade ſig åt hwad de från ſina synpunkter ansägo för fullgiltig Schönhet, poesi och literatur. Nej, motsatsen och motſtändet är

nu endast att finna i den sammansättning af Dagbladsförfattare, som i Allmänna Journalen, Stockholms Posten, Annärkaren och Argus någongåag, i förbi gående, från sin riksgagnliga publicistiska höjd nedläter sig till en flyttig beskrivning med litteratur och witterhet; och denna beskrivning yttrar sig då vanligtvis deruti, att de recensera, på sitt maner, det som blifwer produceradt af poeterne och andra auktorer, som med dessa yppa frändskap i hystning och tänkejätt. Denna skola, som helsel ingenting gör, ingenting frambringar utom häcklande eller åtminstone högst myckfulla och lättfinniga omdömen öfver hvad andra gör, är således den poetiska eller antizpoetiska, och kan för ingen del anses såsom någon fortsättning af den skola, som man plägar kalla den gamla. Den är twertom en egen, för idel prosaiska mysterier nitäfskande dagstidningsorden, hvars kärfta lynne, när det stundom will ge sig en jovialisk utflygt, helst söker muntra sig a la Blumauer med allt det, som andas och har warelse utanför infästningen af ordengilletts stojande brödraleg. Ja, denna skola synes nu omödlig äfven helsel protestera mot sin förut påstådda identitet med den äldre poetiska, och will gälla för någonting som existerar på egen hand, ett slags fri och helselständig öfvergångsformation. Svårt är mellertid att inse, till hurudan poetisk och ästhetisk nyorganisering i svenska sivillets värld en sådan öfvergångsformation skall leda, hvars hela natur yttrar sig blott i motsägelser, negationer, småaktiga utfall och wifor, klagonmål öfver smakens förfall, hänvisningar till det gamla förslutna o. s. w. Lösligast är dock, att denne skola — om den så bör nämnas — under den fullkomligaste egna owerksamhet och oförmåga i hvarje positif, organiskt bildande hänsigt, icke tröttnar att för samma fel beskylla den förhatliga poetiska, genom hvilken dock åtminstone den lyriska sångkonsten i vårt fädernesland, fördöjd i sin utveckling under

de tjugu år som följdde på Kellgrens och Bellmans bortgång samt upphörandet af Franzéns ungdomstid, sedemera gjort på tio år sedanre och widfräckare framsteg, än historien af något annat lands witterhet kan uppvisa inom en lika tiderymd. Författarn af denna uppsats, helsel till sin profession hvarken poet eller antipoet, och således egentligen icke part i saken, tycker sig kunna ganska owlidigt yttra detta omdöme, under det han å andra sidan gerna medgifwer, att man rätmäktigt önskar se våra yngre skalder hädanfster concentrera sina krafter till poetiska compositioner af förra omfattning i plan och werkningsätt. Emellettid lär väl icke meningen med det slags verser, dem Allmänna Journalen och hans medkämpar då och då duka upp för sina läsare, vara den, att dessa skola inför samtid och eftervärld ersätta förlusten af Leopolds och de med honom lika bildade äldre skaldernes produktivitet, samt ensamma uppväga, såsom den goda smakens yttersta wigter, alla de yngre poeternes oafbrutet fortsatta swärmerier. Ett så oerhört helselörtroende kan åtminstone icke förmodas hos sådana det sund a wettets riddare, som Journalens och Postens; den blygsamhet, den anspråkslöshet, som utmärker dessa tvonne trofasta stallbröder, har af dem helselva så otaligt många gånger blifvit omtald och skildrad, att vår bekräftelse derpå wiserligen är i alla asseenden öfverflödig. De inse twifwelsenutan, att de icke på annat sätt kunna bilda någon poetisk motwig, än derigenom, att de helselva skrifwa någonting wackrare och fullkomligare, än de skaldestycken som skaffat så talrika läsare åt Iduna, Poetiska Kalendern och Phosphorus, eller dock än Lings Agne och Nicanders Runewärd: och det är påtagligen blott deras modesti, som hittills derifrån afhållit dem. De helselva i stället nöjt sig med att är ut och är in offra endast hvarje handa små fritiska skräfvar på witterhetens altare, icke besinnande, att ett motstånd af denna beskaffenhet, som dertill under de sista åren allt mer och mer antagit pregeln af en

wiſ monoton wresighet, på längd omöjliggen kan föra deras sak till annat resultat, än att alla werliga witterhetwänner, utan undantag, utledsne vid detta kifwande, gemensamt wända dem ryggen. Af Argus deremot, som gjort uppor mot sjelfwa ordens-bröderne och anmält att han är en helt annan man, kan billigt fordras, att han produce rär någonting, och icke immerfort häcklar blott. Emellertid är den tid icke långt borta, då hvarje sjäfull och fördomsfritt bildad läsare af swenske witterhet förstår, att den motsats, som sätter Sveriges yngre skaldar ifrån des äldre, längesedan förvandlat sig ifrån en polemisk till en blott successiv eller historisk, och att det numera inom denna witterhet allslike existerar någon sändring i sektör och partier, (man må kalla dem skolor eller hvad som helst), utom i wiſ dagblads-utgifwares hjernor, hvilka i den åsthetiska werlden wilja — så widt de förmå — se och förlänga samma babyloniska förbistiring, som gör att den politiska werlden förelänsmer dem squallerwärd och intressant. Den enda strid, som bland Sveriges nuvarande skaldar äger, och alltid bör äga rum, består i täflingen att wärdigt utträda det bästa, det starkaste, det ljusvaste af Snillet och Hjertats helgedom, till egen och likasinnade själars harmoniska njutning. En så bekäffad strid är till sin natur lika fridsam, som ädel och framförallt fruktbarande. Hvilken hindrar Herrar Publicister, om de också önska räknas till skaldernes antal, att delta i detta slags strid, den enda som är wärdig åtta literatörer? Hvilken hindrar dem ifrån att tystna med sitt ändlösa tideringskäbbei, hvarmed de i alla fall ej omvända nägon som ej förut med dem tänkt lika, och hellre utgifwa fullkomligare poetiska samlingar, än den af dem iā uttröttligt smädade Poetiska Kalendern, eller författa de tragedier och

"objektiva" storwerk, dem de förebrå det yngre skaldeläget att hvarken hafwa lemnat eller funna a lemma? Hvilken beröfwar dem rättigheten att åtminstone skifwa sådana småsaker, som de, hvilka ändå någongång af dem sjelfwe befurnits wara "läsbar a", eller (till det qslraminsta) wiſor, som kunde leda Componisterne ifrån den elaka ovanan att så ofta "lyfta på musikens wingar" den så kallade nya skolans obetydiga stumper? wiſor, som kunde bli svingbara och svingna icke viott vid Tididen, såsom Argus berättat om Kaisers döden, utan till och med omkring midsommaren? Hvilken, utom de skaldar? — De äro, bland alla Sveriges vittra och halvwittra skribenter, numera de enda, hvilkas hela verksamhet i åsthetiskt afseende inräcker sig till idet angrepp och polemik; det är således endast på dem, som hela ansvarigheten, inför den upplysta nationens domstol, hmlar för att detta omväsende, lika gagnlöst, som tråkigt och söga hedrande för svenska nationalitätnets lugn, aliar och mogna esterntänsamhet.

(Goth. e. a. 8.)

På Swenske Literatur-Tidning för nrste. år 1822 kan med 4 R.d. 24 s. Vito pränumereras i Stockholm hos Hr Mag. Viborg, i Uppsala hos Hr Palmblad & C. samt med 7 R.d. på alla Post-Contoer i Riket. När alla årgångarna från och med 1813 till och med 1821 på engång köp s. skjös de till ett nedfört pris af 15 R.d. då requisition och pengar insändas till Hr Palmblad & C., som med första lägenhet besidja affärndingen till den stad, som är Requironerit närmast.

Nättelse:

S. 723 v. 9. st. Politischer, läs Poetischer.

G w e n s f

L i t e r a t u r - T i d n i n g.

N:o 49.

Thorsbagen den 27 December

1821

S f v e r s i g t
af S w e r i g e s n u w a r a n d e
D a g b l a d s - L i t e r a t u r.
(Fort. fr. N:o 48)

Argus har sself en och annan gång förklarat, att den såkallade Dya Skolan icke längre är ny. Han synes tro, att hon will varra det; men hans föreställning derom är lika oriktig, som hans påstående är osant, att det är hon, som uppfannit och gifvit sig denna benämning. Twertom: hon mottager med mycken beredvillighet den fullmakt på att vara gammal, som Argus nu för henne behagat i näder utfärda. Från alt det goda, som Sveriges witterhet i förriga tider frambragt, filjer hon sig genom ingen annan nyhet, än den oundvilliga, helsnödwändiga, som ligger i helslwa tidens förändrade andliga besättning. Det egentliga, det verkliga förhållandet mellan henne och den äldre poetiska, besäkrar deri, att hon är en annorlunda modificerad metamorphosj eller evolution af just det,

hvilket hon hos sina föregångare erkänner sas som skönt, saunt och berömligt. Alt det wackra och förträffliga, som hos dessa icke gick förloradt genom den öfverwigt, hvilken de i allmänhet på sin vittra bana inrymde åt en abstract, med phantasiens lifwande princip ej fullkomligt genomtränd och försonad reflexion, gillas och högalkas äfven af deras yngre ester öljare; och fastän den franska witterheten förlorat sin fordna förmånsrätt att uteslutande gälla såsom mönster, samt våra yngre skälder icke binda poesiens utslag vid det alltför korta snöret af ett väst conventionellt societets-månér, så hindrar dem icke denna delikhet, att fullt opp wärdera det slag af hertjenst, som uttar sig t. ex. i den Wackra Wedjersan, i de lyckligare tiraderne af tragedien Oden, i den eleganta idylsen Eglé och Annette, eller i Fru Lenngrens än mera med svensk nationalitet befrydade Faldewerk. Imvälf af detta yngre släkte skottas Creutz, Kellgren och Oxenstierna för herrligt poetiska snilslen, ja, njutas kanske med renare och warmare känsla, än af de personer som beständigt föra dessa namn sâiom fiendtliga härske på sna tungor. Det enda phänomen, som skulle

funna användas till bewis på en i werkligheten fortfarande fiendskap mellan den yngre skolan och den äldre, wore de ryktbara Markalls Nätter; men den andra Matten bör tillräckligen hafwa visat, att detta werk, det quickaste som någonsin på svenska språket utkommit, är i alt det, som tyckes vara rigtadt mot skaldar och litterörer af sannt värde, endast en harmlös humoristisk lek med wissa vikt i den individuella utansid af hvars och ens auktoritet, och att denna lek könar lika litet de yngre som de äldre. Hwad åter någon oenighet, någon söndring inom de yngre skalderne sjelfwe angår, så är en sådan, åtskillnade i det som rör hufvudskafen, nemlig den dessa skalders gemensamma poetiska hinstning, aldeles icke till. Erinrar man sig måhända, såsom motstäl, den twedräft som Vitalis författ uppmärksåt, så behöfs dock ej mycken uppmerksamhet på detta wredes-utbrott, för att finna, huru ensföldt personligt, huru rentaf vervat det var till sin natur, och med detta samma huru titel det är eller kunde vara egentligen tillhörende af någon ny selt eller skolas; om och begärer att synas sjelf stå i spetsen för en sådan, skulle möjligtvis hafwa förgäleddt alla utfallen mot dem, som derwid, i hans tanka, kommit honom i förväg. En tid inbillade man sig, att en stor theoretisk differens gjorde Tegnér, såsom skald, mindre omtalad hos våra öfriga yngre skaldar; sedan fjolårets Iduna-recension har man dock förmögligen insett, att det just är af dem, som Tegnér s poetiska värde kan fattas och kännas i hela des omfång. Då således, i alt hwad som är väsentligt, den tempelbyggnad af witterhet och konst, som uppföres af Sveriges nu produktiva skaldar och litterörer, stödjer sig på drubbliga grunder af friid och samdrägt, och förhållandet till dem, som uppdrojt att producera, snarare är ett wänstapligt än ett ovänligt, sedan inslytelsen af det en sidig & i deras intellectuella och ästhetiska bildning är häminad, och alltjä endast det rigtiga, det

god a deruti hädanester bibehåller sig i det yngre skaldeslägtets hågkomst: så förestår författarn till närvärande uppsats, att enigt och allmännelegen afflassa, ur både tal och skrift, alla dessa parti- och sектbenämningar af gamla och nya skolor, Akademister, Phosphorister, Göther o. s. w. såsom numera fullkomligt opåhande och otjenliga. Hos alla werkliga litterörer och poeter i vårt fädernesland herrskar, synbarligt för hvarje klarögd åskådare, blott en trosbekännelse, den poetiska, och blott en anda, den svenska.

Men det är detta, som Argus på det häftigaste bestrider. Sedan han på egen hand skapat till så många, olika skolor och partier han behagar, wänder han sig först emot den, som han kallar den Gamla, och förebrår henne i det närmaste precis det samma, som alltsedan år 1810 blifvit henne förebrådt, och som var allmänt bekant långt innan Argus uppträdde. Ur Svensk Lit. Tidning, detta så djupt af honom föraktade blad, är likväl hans åsigt af det ännu så till punkt och pricka länad, att han till och med ej försämrat begagna infallet om tragedien Odas syskontycke med Odén, ett infall som för några år sedan i ett nummer af denna tidning förekom, och som väl föröfrigt ej var ämnadt att bemöta mera än hwad ett stämtsamt infall vanligtvis plägar bewisa. Blott i en enda omständighet gick Argus längre, och den nya Skolan (man måste, för wigheten skull, i en mot honom rigtad artikel fortvara i hans egen terminologi bekänner, att hon härutti ej mäktar följa hans höga kritiska flygt). Han tadlar nemlig hos den Gamla öfwen det felet, att hon författat Episka dikter och Tragedier; NB. idé dersöre, att dessa epopeer och tragedier kunde önskas vara mera episka och tragiska, utan dersöre, att de äro — tragedier och epopeer. Endast när Epiken är beskrifwande, såsom Tegnér s Frithios med ogemen skörpsinnighet påstås vara, är den af Argus tillåten. Men då föröfrigt detta skaldeslag icke

de ämnadt att vara absolut muntert, och än mindre Tragedien kan förvändla sig till Komedi: så följer deraf, att Swenska nationen, såsom en ytterligt glad nation, ensligt Argi undervisning hwarken kan få äga en episk literatur eller en tragisk. Läserrens förundran häröfwer torde dock minskas, när man besinnar att sjelfwa den lyriska poesien är blott till hälften i Sverige tillåtelig, nemlig med uteslutning af hela den elegiska och sentimentalt romantiska sphären: ty "den glada svenska allmänheten behagas icke af en subjectif melancholi, af Skaldens utgjutelser öfwer sina enskilda sorger" (liksom ej Skaldens sorger, önskningar och hopp wore gemensamma för hela den del af mänskostället, som äger hjerta och själ!) Af allt detta följer mycket riktig, att, såsom Argus sjelf medgjiver sid. 336, "gränsorna för poesiens utflykter i vårt svenska land blifwa ganska trånga". — I sanning, en nationalpoesi, som hwarken får vara episk eller tragisk, och blott halft lyrisk, är ett så omfanskvärdt ting, att man gerna kunde vara den aldeles förutan. Ja, det ser ut, som wore de fära landsmännens glättighet till den grad bacchantisk och orgiastisk, att den icke ens passade för något slags dramatik; ty Argus har ur sitt ästhetiska system aldeles utesglömt Komedien, så framt han ej i tyfthet räknar henne till — det beskrivande Skaldeslaget. Huru orimligt det enligt en sådan synpunkt måste förefalla honom, att skrifa dramatiska arbeten på vers, är lätt att begripa.

Med märlna ögonbryn wänder han derefter mot den "nya" Skolan sina förfärliga wapen. Vi tydla oss redan märka, huru hon ställer af ångest för sin annalkande dom. Han förebär henne, att vara än mindre nationell än den förra; och stället dertill säges ligga först och främst i hennes egenkap att "företaga ridderliga utsärder efter poetiska äfventyr, åt alla möjliga håll", aldeles i lik-

het med en vis Tysk selt, hwars "uteslutan de anhängare" hennes anförare äro. Hvarje läsare inför, det denna förebräelse är ett län af den i det Wallmarkiska lägret uppfunna, längesedan förbrukade och längesedan wederlagsda bestyrlingen, att denna Skola endast imiterar Tyslands witterhet, ja till och med blott en vis selt inom tyska witterheten, och att hon oinskränkt bekänner sig till denna sels åsiger, samt vil öfwerflytta på svensk jord de tyska förebilderna såsom absolut gällande i samma ensidiga mening, som den hvilken hon anlagat den äldre att hafwa byst om de fransyska oraklernes ofelbara mönstergiltighet. Med färre ord: att hon i stället för Gallo-manien will införa en Germanomani, och i stället för en fransyskt-svensk smakdomstol en inskt-svensk. Hon kan likväl nägorlunda trosta sig, då Argus kort derefter påstår, att "Tyska witterheten sjelf är likaledes allsidae nationell, liksom Spaniorers, Engelsmåns, Fransosers, Hinduers och Persers, utan blott en imitation efter de urbilder, som den lantar från dessa nationer och från medeltidens tyska sångare" (äga då ej åtminstone de sista nämnda imitationerna någonting nationellt?) "Der före", fortsar Argus, "finner man hos de nyare svenska poeterne icke annat än versificrade, stundom allegoriserade, mystiska philosophemier öfwer världens ursprung och bestämmelse, öfwer elementer och passioner, öfwer corespondensen mellan det synliga och osynliga, och mera dylikt, hwaraf man förut kunnat få weta det mestta på prosa, af — Svedenborg och William Jones". Vi känna ej, hvilka philosophemier öfwer dessa ämnen den store mannen kan hafwa spekulerat ut på egen hand, och hvilka han ur de nämnda, eller ur andra författare hämtat, då han aldrig hit tills uttalat någon öfwerhyllelse i offende på de högsta föremålen för mänskostinnets färlek och estetitaka. Ej heller våga vi hopenas, att Argus blir nog nädig för att engång underwisa oss, hwarest Skönheten (som dock

troligtvis, också enligt hans teori, måste vara Poesiens lif och konstens ideal) är att föla och njuta, när hon ej tillhör den region, som utgör "correspondensen mellan det synliga och osynliga" — så framt han någonsin haft tid att göra bekantskap med den idee, som ordet correspondens i denna betydelse innefattar. Vi wore annars nyskilt att se, hvilken annan rhymd Argus ännar uppläta för vår Skaldekonst, än den, som uppenbaras för snilletts blick mysterierne af Naturrens elementer och Menniskohjertats passioner. Skulle den bebådade nya rymden verkligent vara Supwisonas, Byxornas och den Snåla Prestiens? Sammanställningen på detta rum af Swedenborg och W. Jones är i alla fall temligen lustbar, åsven om den ej olyckligtvis förrådde, att vår forskare sannolikt läst dem ejens så grundligt, som han säger sig ha läst "den nya skolans coryphe", nemligen ögnat på en och annan sida. Hwad slags gemensamhet Swedenborg äger med Sveriges yngre literatorer och skalder, är den, som skrifter ver dessa rader, icke i stånd att här bestämdt och fullständigt utreda, emedan hans egen besläshet i Swedenborgs arbeten ännu ej till en dylik utveckling är tillräcklig. Endast så mycket kan tills vidare af honom med full vishet försäkras, att denne theosophs verldszäckändning i åtskilliga högst viktiga punkter långt åfviser från de anklagade autoreernes; hvarevid icke deßmindre må erinras, att de, som helle fridura Swedenborg än Argus, ändock kunna vara ganska förfärliga mäniskor, — nemligen om der bär anses för att äga sunt förfärt, som tänker med lifligare intresse på "verldens bestämmelse och sammanhanget mellan det Synliga och Osynliga", än på Spannmålspriser, Landshöfding Nieroth och Stockholms Maskerader. Hwad åter den wördnadsvärdé Brittiske förfärlaren och lingüisten anger, så diskade vi wäl weta, i hvilket af hans werk Argus funnit honom uppträda med mystiska philosophemar, eller elementer, eller

passioner, eller correspondens-lära, eller med annat än helt nyktra forskningar öfwer de äldsta folktagens häfder samt några öfversättningar af hinduiska skrifter. Om dehos innehåll också till en del är metaphysiskt, så står det likväl med den nu lefvande literaturens och philosophiens charakteristika åtter endast i en högst indirect, oegentlig förbindelse. Men Argus menar ej så allvarsamt med sina påståenden. "Man gez nomögne", fortfar han, "de poerner som Herr Utterbom författat; och man skall nästan på hvor sida igenkänna de Tycka Imitatorerne efter Spaniorer, Italienare o. s. w." Ifall ej detta wore sagt endast i den tydliga afsig, att säga någonting fiendtligt och förorlämpande, lika godt hwad som helst, så funde man uppmana denne granskare att anföra blott en enda sida ur något bland dessa poerner, som icke, hurudan den of förfritt må vara, ledet sitt ursprung från denne skalds eget Inre och bär stämpeln af en ester ingen annan härmad individualitet. Det samma gäller om hans poetiska vänner Euphrosyne, Grafström, Carl, Dalgren, och i allmänhet om hvor och en af dem, genen hvilka den yngre poetiska skolan egentligen repräsenteras. Dock, åsven under medgivande af detta — hwad vi likväl ej wanta, ty hvorför skulle Argus någonsin tillstå att han haft orätt? — skulle han lika oblidkeligt höja öfwer den "nya" skolan sin bils: ty "hennes poesi är lika didaktisk, som den i Svenska Akademisens prisskrifter, ja längt mera, emedan den nya skolans didaktik utgör hela themat åsven för hennes lyriska sanger." (Kroda åsven sådana lyriska sanger didaktiska, som Geijers Kolargosse, Euphrosynes Lappsflicka och Vikingstärna, Utterboms Guitarrspelerska etc. etc. etc. etc.?) Utsfallet emot det didaktiska slaget af Skaldekonst är, liksom åtskilligt annat, lånadt af den skola han befrigar, och han tycks trojda sig öfwer den qwicka behändighet, hvarmed han wändt det mot henne hself. Att det kan gifwas

en didaktisk poesi, som verkligen är poetisk, ej mythiskt philosophiskt lyrik, sådan som Parmenides', Petrarcas, Giord. Brunos, Schillers, Goethes i ungefär tredje delen af hans lyriska dichter, Fr. Schlegels, eller sådan som Kellgrens i Nya Skapelsen: derom har Argus antingen ingen aning, eller dock räknar han juewäl denna lyrik till de witterhetsslag, för hvilka vår inhemska allmänhet ej äger något sinne, och hvilka, såsom vi sett i det föregående, är nästan alla. Det sista är så mycket troligare, som han påstår, att det är just hufvudsakligen genom den didaktiska instiftningen, som de båda Skolorna ställt sig "i rak opposition mot svenska nationens charakter". Likväl bjuder han den Gamla sitt farwäl med den rådiga affedsblick, att hon "ändå föredrog sina poetiska föreläsningsar med ett väist stoisft lugn, en wiß oratosrisk, kraftfull stil, ej sällan närmande sig till det best i fwande manér, som nationen ästrar". Deraföre (ocktadt Swenskarnes medfodda öförmögnehed och obenägenhet att sensera något allvarligt) tyckte dock allmänheten Fäligen om "den Gamla Skolans allvarsamma moralsentenser". En slik gunst kan deremot platt ide wederfara hennes efterföljerska, den Nya. Denna fortfar nemligent i samma wanart, att didaktisera; men hennes "didaktiska versifikationer" består i fwatingent, utan "andas blott idel trånad, jemmer, sjuk wekligheit, subjectist lidande," med mera sådant, i högsta grad oförenligt med den "glättiga och njutningslystna" nation, från hvilken dessa olyckliga poeter få aldeles wanlägtats. Ja, denna Skola "harar allt Skämtsamt och Satiriskt" (och det är förmodligen i affigt att fullständigt ådagalägga detta hat, som hon skrivit Markalls Mätter.) Med den Gamla öfverensstämmes hon desutom i ännu ett grundsel, i det att "upp höja prizatlisvet och deh dygder," då twerton poesien bör låta ingenting vara sig så angeläget, som att wederbörligen prisa "bøjelsen för

offentlig werksamhet." Så framt ej denna böjelse yttrar sig endast i böjelsen att vara Publicist, weta vi ej något enda ställe i den anklagade Skolans skrifter, der hon förklarat sig ogilla eller wanwördia den ädlaste af all werksamhet, den som i äcta medborgerlig drift och kraft är egnad åt Staten och Fäderneslandet. Hwad? ropar Argus: "predikar ej den nya lyriska didaktiken förakt för wiß & bland lifwets formåner och behag?" Nedslätter den dem ej såsom förgängliga affilder af de himmelska urbilderna? och prisar den ej trånaden efter dessa bastantare njutningar" (de himmelska urbilderna) "såsom den ädlaste bland menskliga passioner?" Är ej sådant för Publicister det osvikligaste bewis på hennes naturliga offentlighet? — Ja, till och med Götherne, dem Argus anser för en särskild Skola, hafwa ej nog "bastant" swarat mot hans fordringar: "af alla deras skaldestycken ha endast He Geijers lyriskt beskrivande Viking och en del bland He Tegnér s rent lyriskt sångstycken wunnit allmänighet hos nationen"; de öfriga "förblifwa en bortkastad skatt, dyrbara mähända för Antiquarien" — och till dessa antiquiteter, eller detta gamla Skräp, höra nu således också de förut i samma afhandling för deras nationalitet berömda Mattwardsbärnen och Friothiof!

Denna polemik är, såsom man ser, grundlig och släende. Hwem twiflar numera på, att den "nya skolan" är krossad? Också har hon, enligt Argus, längesedan upphört att existera; ty han talar om henne beständigt i episka verbalformer. Endast om "det göthiska partiet" myttar han i sitt "beskrivande manér" ännu præsens; churuväl med mine af att det hugg, som han måttat åsven åt detta, redan så der temligen är dröplaget.

Hwad den myckna jemmern och qvidan beträffar, som Argus påstår vara, näst det imiterande Lyfkeriet, den nya poetiska skolans

allmänna egenskap: så wore ingenting i verlben lättare att bewisa, än att åtminstone hälften af denna Skolas poetiska skrifter, ja af den såsom repräsentant nämnde Utterboms egna, icke är elegisk och melancholisk: men hvor och en läsare, som känner dessa skrifter genom sina ögon, fritkallar os från denna för dem öfverflödiga, eburu förförligt ganska ringa möda. Det är os deutom aldeles obegrifligt, hvarsöre, om det i Sverige gifwes en Skald, i hvars natur grundtonen är afgjordt elegisk, denne i foljd deraf skulle förbjudas att sjunga. Då helslwa Naturen i lystnet af sina dansingar är lika mycket melancholisk som sanguinist, då turtturn och lärlan fredligt existera till sammans med lika rätt, då nätergalens fång uttrycker en welhet i helslwa styrkan och en klagan i helslwa höden af sin vällust, så inse wi ej något skäl hvarsöre Poessiens rynd måste vara trängare än modren Naturens, eller hvarför icke i en och samma nations witterhet Skalder af de mest olika personligheter konna få lefwa till sammans och sjunga, hvar och en för sin krets af Männer (och genom hvilket annat publicum står Skalden i sammanhang med nationen?), utan att derigenom försätta dessa kretser i harskhet mot hvars andra och mot sig helslwa. Är icke för hvar och en af allmänheten tillfället öppet, att välja den poetiska läsning, som närmast svarar mot hans tycke? och när våra poeter helslwa äffa hwarandras sanger, samt i broderlig endrägt hemöda sig att lefwa och werka för deras rås nöje, hvilkas bifall är dem uppmuntrande och lärt, af hvilken orsak arbeta då dagbladsskrifvarne (eburu förgäves) på att föra denna sämja, om ej af den, att deras medfödda liffselement är split, hat och oreda? —

Författarn till dessa rader wet väl icke precis, hvilka de "viña bland lisswets förmåner och behag" konna vara, dem Argus lägger den nya Skolan till last, att hafwa nedslatt i wärde; men då inga bland lisswets för-

måner och behag blifvit i hennes Skaldegwaden lemnade ur sigte, atom kanhända dem, som Polysem innesattade under collectivnamnen "räck och spis," så måste med de anmärkta "förmånerna och behagen" förmodligen menas dessa. Den nya Skolan, belåten med att äga dem i hvardagslifvet, öfwerlemnar gernna åt Argus det nöjet att upphöja dem till poetisk dignitet. Hwad deremot "de himmelska urbilderne" angår, jo tro wi os wiherligen förstå, hwad den nya Skolan i dem föreställer sig och eftersträvar. Dock, om dem är icke här det passande rummet att tasla. Vi weta ej, om Argus bör deraf Skalderas lycklig, att han hvarken känner dessa idéer eller i allmänhet någon längtan efter ett högre lîf, än det som begränsas af de "förmåner och behag," hvilka han erkänner för fina; men det weta wi, att en sådan varselse borde åtnöja sig med sin glada bestämmelse, jagten efter dagens nyheter och deras publicerande till "national-uredmetandets utbildning," utan att klappa på dörren till Ideernas och de Sköna Konsternas boningar. Hwad har han der att söka? hwad att finna? — Der äro inga anekdoter att uppsamla, intet stadsqwaller att lägga i mosaik, inga processer och debatter att smida ut till tidningsartiklar; der kan ju icke vara nog roligt för en så munter och lîflig Herr. Templets Gudinno hafwa aldeles intet att säga den store Publicisten, och wilja af honom också lära — ingenting.

Mången af våra läsare torde tycka, att denna uppsats i anseende till Argus, redan utwidgat sig långt mera än den behöft. Det är tid, att sluta den; och des författare tro sig göra det lämpligast med några betraktelser öfver våra yngre Skalders förhållande till Tyska Witterheten och till det sanna idealen af en Swenske National-Poesi. Man har äfven från ett annat håll, såsom bekant är, genom en tjock bok fört hölja detta enkla ämne i ogenomträngliga dimmor. Vi tro likwäl föl-

jande korta framställning, i hvilken man åtzminstone icke skall sakna tydlighet, vara tillräcklig att skingra dem.

Den åtminstone hundrade gånger upprepade förebråelsen, hvilken Argus ej försämrat att låna från Almänna Journalen och upprepa för den hundradeförsta, om imiterandet efter Tyskarnes ästhetiska litteratur i allmänhet och en wiss felt inom denna litteratur i synnerhet, innehåller ej särdeles många uns af sanning. Gerna medgifwes, att Sveriges nyare literatörer och skälder wäxterligen till första delen hafwa en tidig läsning af Tysklands upperste auktorer att tacka för sin första intellektuella och poetiska bildning, och att deras äldre, omognare skrifter förråda en ungdomligt häftig kärlek för dessa mäktiga snullen, hvilkas inflytelse, till en tid bortåt, något inskränkande bestämde deras handlingssätt, så väl i åtskilliga af deras kritiska yttranden, som underfundom i färgtonen af de poetiska productiönerna och behandlingen af deras modersmål. Men just i sjelfwa beskaffenheten af denna inflytelse och af den ästhetiska litteratur, som blomstrar på Tysklands jord, låg correctismedlet emot fortfarandet af all sådan ensidighet, och man måste numera vara med affigt blind, för att finna den "nya skolans" representanter ännu quarsjöende på bildningspunkten af deras första uppträde. Deremot är det och förliswer hennes öfvertygelse, att utvecklingen af Sveriges witterhet (NB icke i det enskilda och särskilda, utan i det sora hela af sin progrektion) omöjliger kan undgå, att närmare likna Tyskarnes, än någon annan europeisk nations, sjelfwa de med os också nära belägtade Engelsmannens icke undantagen. För det första, emedan wé, liksom de skandinaviska brödraskofsen, Norrmän och Danskar, utgöra i alt det egentliga, nemligen i den nationella roten och kärnan, blott ett enda folk med Germaniens: icke blott samma gudalära, samma i grundlynnet af folkscharakteren innehurna verldssåkñdning för-

ena os, i alla wäsentligt utmärkande drag, ännu, liksom fordöm, med detta; utan och den alstranärmaste frändskap med språket, med rythmiken och med bådas organiska själ Poesien; en frändskap, som på det mest tydliga vis ådagalägger sig redan i Medeltidens tysta riddardilfer och folksånger, hvilka endast genom en mild nuance i tonen, en wiss ljust spelande, ofta jollrande naïvetet skilja sig ifrån de Swenskas merad ystra och sentimentala egenkap, samt förråda sitt sydligare, från Nordpolen längre belägna ursprung. För det andra, emedan det således icke gifwes, har gifwits eller kan gifwas någon Swensk nationalpoesi, som uteslutande (nemligen till sjelfwa wäsendet), tillhör Sverige och icke är gemensam med Tyskarnes och Danskarnes. För det tredje, emedan Tyskarnes witterhet är både i praktiskt och theoretiskt afseende den mest allsidiga, kosmiska (universala) som hittills existerat, utan att derföre vara onational; och således, enligt den "nya skolans" åsigt, närmare än hvarie annan Europeisk svarande mot hennes urbild af en ästhetisk litteraturs blomstring och fullkomlighet.

Hälften af den sista punkten har Argus genom sitt eget medgivande frikallat os att bewisa. Åtmen han erkänner den tyska witterhetens bevämdande efter en allsidigt poetisk utbildning; men klandrar det såsom ett onationalt, ej mindre hos Tyskarne sjelfwa, än hos dem som han kallar "de Tyska härmarnes Swenska härmare!" Underliga förebråelse! I fall nu verkligen den anklagade Skolan endast wore en blott esterapare, så samma sätt som hennes föregångareka i allmänhet härmade Fransoserne; månne det icke redan wore en vinst för den inhemska witterheten, att hennes idkare sträcka i deras fotspår, som wandra på ett större fält, besöka alla himmelstrakter och kläda sig i alla diktens drägter, emedan de äro hemmilstadde öfverallt så långt Poesiens horisont sträcker sig, i stället för att fjettra hennes Genius inom den trånga kretsen af någon

wiſ modern societets-smak, och ewigt vid en och samma punkt binda hennes utslygt? — "Men den der slemma tyſka ſekten?" Hwad är det då för en wiſ tyſke ſekte, ſom våra yngre ſkalder imitera? Må man engång bewiſa, att detta påſtäddta imiterande — är till! Antingen imitera de alla utmärkta tyſka ſnille tillſammantagna, alltfvän de äldsta rideſangarne ända ned till Uhland och Grillparzer, eller ock intet enda ſärſkilt; äro de till en wiſ grad uppfoſtrade af Tysklands ſkalder, ſå äro de åtminstone uppfoſtrade icke af en och annan, utan twertom af alla gemensamt; och fortsätta nu på egen hand ſin poetiſka utbildning. Det är troligt, att man med den omtalda "ſekten" menar, hwad ſom i begynnelsen af innewarande århundrade fallades i Tyskland den Romantiska Skolan; ett ſlags förbund af ſkalder och literatörer, för hvilket Novalis, Tieck och Bröderne Schlegel med ſkäl anſagos ſåsom huſwudmän, och hwars mäktiga verkningar på ſina landsmäns äſthetiska literatur till en början ſtronleddde mångalidiga polemiſka förhållanden. Men hvor och en, ſom grundligt känner denna literaturs närvarande tillstånd, wet, att de nämnda författarne (åtminstone i äſthetiſk hänsigt) ingalunda mer i Tyskland betraktas ſåsom revolutionärer och paradoxor nyhets-menniskor, utan redan i allmäna omdömet erhållit ſamma ſämpel af elatiſt wärde, ſom tillhör Klopſtock, Herder, Goethe, Schiller och hvor och en annan, af de odödliga män, dem Tyskland ſom ſina verkliga nationalförfattare wördar. Den, ſom ej har tillfälle att underrätta ſig derom på närmare håll, kan lära det af Bouuerweks Geschichtē d. Deutschen Poesie u. Beredsamkeit; en konſtdomare, ſom wiſerligen ej kan beſkyllas att någonſin hafwa warit de mare tyſka poeterne och philoſopherne synnerligt bewägen. Med undantag af några ſtundom förekommende utfall emot deras imitatorum ſeruum pecus, ſer man i det landets tidsriſter

och dagblad numera aldrig talas om olika poeſiſka ſcän, ſolor, ſekter och partier; alla poeſiſke differentia åſigter hafva (i alt det ſom är huſwudsaktigt) ſammarfmält till en förenad nationalrigtning, ej mindre i det allmänna umgängesliſtwet, än hos dem ſom rättwiſligen funna ſagias poeſiſkt repräſentera denna nations ſnille och bildning. Uppträdere ock någongång der, likſom här, en trivial Publicist art ſtämma dem inför ſin domſtol, ſå är hans wrede dock wanligtvis mera wänd mot den influytſe deſa män utöfwa i onde och godt, än mot några af dem ſärſkilt ſåsom i hans tanka utgörande ett wiſt parti eller ſkola. Den ſan-na ſtällningen i denna literatur är ſådan, att man allmänt — wi nämna detta blott till exempel — inrymmar åt Tieck, bland Tysklands leſwande ſkalder, det nästa rummet intill Goethe, och att jemwäl af denne ſittes iſrigaste beundrare Schillers tragiſka företrädere icke beſtrides. Tydligare kan wäl icke röjas, huru mycket der alla motsatta tycken hafwa förfonat ſig. Man är i Tyskland antingen poet eller icke poet, utan att någon i följd af ens "literära trøſbekännelse" dömmur en att få gälla för det förra eller det ſenare; och det är icke der ſjuelaget i afſeende på den ſkola, till hvilken man räknas, ſom hos gran-ſkaren afgör ſjelfwa utſlaget öfwer ſkaldens förtjenſt.

(Slutet e. k. g.)

På Sverſe Literatur-Tidning ſör näſte år 1822 kan med 4 R:d. 24 f. B:co præmieratas i Stockholm hos Hr Mag. Vibora, i Uppsala hos Hr Palmblad & C., ſamt med 7 R:d. på alla Posti-Contote i Riket. När alla årgångarne från och med 1813 till och med 1821 på engång ekpoſt, läſjas de till eit nedſat pris af 15 R:d, då requisition och pengar insändas till Hr Palmblad & C., ſom med förfta lägenhet beſtrja affärndingen iſſ den ſtad, ſom är Requienton närmast.

Gwensf

Literatur - Tidning.

N:o 50.

Tredagen den 28 December

1821:

Höversigt af Sveriges nuvarande Dagblads-Litteratur.

(Gort. se. N:o 49)

Se här, i korthet, anledningen till den gamla utslitna imitations-anklagelsen! Det yngre släkte af skaldar och litteratorer, som sedan åren 1809 och 1810 upptrådt i vårt fäderland, framkom på engång med en art af intellectuell bildning, hvilken, för större delen af den tidens läsande allmänhet, ej kunde vara annat än en obegriplig gåta. Denna bildning, churu högst ungdomligt omogen och i många af deras arbeten på ett mera chaotiskt än organiskt sätt framställd, — en omständighet som naturligtvis ej tjenade att berämja dess popularitet, — var dock i allt det, som sedan i sin vidare utveckling bewisat sig vara godt och lifgivande, ett slags concentreradt sammandrag, ett slutresultat af alla de epocher, som universal-charakteren genomlupit åtta sedan

Klopstocks tid. Universal-charakteren åter af Tysklands litteratur består i att vara sjelf ett lefande sammandrag af alla öfriga europeiska national-litteraturers spridda, ensidigt särskilda hufvudegenesepaper och individuella bildningssepocher; men ett sådant, att det genom krafftan af en egen national-princip (hvarom meRa framdeles) förenar alla de andras egenheter i en högre, friare, mera obegränsad poetisk mikrokosm. Dessa epocher hade de uppträddande författarne, för hvilka redan då den yngnia fördelen af denna rika litteratur i flera år varit tillgänglig, — i sitt inne, i sin hemliga sjelfuppförtran redan uppfattat och genomlefvat; om icke med det skarpare förstånd, bwarmede de sannolikt nu betrakta dem, dock åtminstone med sin känsla, sin phantasji, sitt studium, sin kärlek. Dervore blef den senaste af dessa epocher — det låg i sakens natur — den utgångspunkt, hvarifrån deras bana begyntes och sökte komma i contact med Sveriges vittra allmänhet. De besinnade icke, och kunde icke besinna, (emedan de både till sitt plötliga framträdande och till sättet deraf bestämdes af en demotsfändlig spickelse, hvaröfwer de då, såsom ynglingar, ej mycket reflecterade

och bekymrade sig), huru främmande och widunderlig denna utgångspunkt, som var epothen dels af Schellings philosophiska system, dels af Bröderne Schlegels förgängliga åtgärder vid Ästhetiken och Poesiens Historia, skulle förekomma en läsande menighet, hvilken i det minsta genom syra decenniers affärd i själkodling war föld ifrån den, som utgjorde de yngre Tyska och Danska författarnes läsare. Hvad som der war upphunnet genom ett långsamt stigande uppåt, gradvis och smäningsom, skulle här upphinnas genom ett språng, i ett ögonblickligt tidmoment: en sådan fordran, och dersfheten att så wäl göra den, som kriswa i hoppet på dess framgång, måste nödvändigt förorsaka mängfaliga och långvariga missförhållanden. Möjlighets hade de unga litterörerne handlat fölkare, om de i stället författat sig, vid sitt upprådande, till den ståndpunkt, på hvilken Tysklands litteratur befann sig omkring 1760-talet, då ungefär myß en och annan auktor der hade börjat twifla om den Fransyska Witterherens absoluta och allmäntiga fullkomlighet. Men till en sif, för deras egna personer retrograd, operation hade ingen af dem lust; dertill hade behöfts offret af ett helt menniscols, och detta ger man ej gerna till pris åt ett blott propädevtiskt ändamål, i synnerhet när man sjelf ämnar och hoppas taga några steg framåt, innan banan blifwer slutad. Och sådan är twisselutan alla dessa yngre poeters och litterörers mening: icke att qvarståna vid den bildningsepoch, från hvilken de utgingo, utan twertom att än widare uppsöstra och utveckla sig, och derigenom sjelfwe bereda en ny, till hvilken den Schelling-Schlegelska endast är att anse såsom en på alla de föregående epoherna hvilande grundläggning. Märkvärdigt är i högsta mätta, att det nämnda språget ej blef ett sallo mortale i bokstäßig betydelse, och att den breda lacunen fadermera funnat till den grad fyllas, som den ändock nærales ester allt utseende är fyld; onekligen

har utgivswandet af Bibliothek der Deutschen Clasiker dertill betydligt medverkat, och alls ramest den physiska uppväxten af ett nytt Publicum. Emedertid har hos dem, som ännu antingen stannat qvar på andra sidan om swalset, eller ock vid sprången deröfwer fastsatt sig i djupet under inbillning att icke desminne förfina sig på den mest upphöjda ståndpunkt, en credig tradition om någon wiss tysk sekts uppkommit och bibehållit sig; sätt att de hänsöra allt det, som i deras tycke är swärmisskt, befängdt och förunderligt, till ett blindt efterapande af denna tyska sekts likaledes trädiktionsvis inhämtade galenskaper. Det oaktadt, och fastän man ej sällan vid läsningen af en och annan swensk Publicist känner sig återsörd till begrepp, omdömen och grundsätser, hvilka numera endast vanka omkring sät som gengångare efter sin död och begravning, har den fermentation och friction af ideer, som den sakkallade "nya skolan" bragt i omlopp, utbreddt ibland allmänheten en på så år med utomordentlig synksamhet utvidgad håg för ästhetisk läsning; och af alla Argi osanningar är kanske ingen drygare än den, att Swenskarne i våra dagar, samt i följd af de yngre skaldernes "riddarliga äfventyr," blifvit kallare och liknöjdare för Poesi. Åtminstone visar det slags criterium, som kan häntas af bokhandeln, något helt annat; man köper, man läser och man sjunger mycket mera witterhet, än någonsin förr; gifwas några vittra författare, hvilkas erfarenhet icke är denna, så äger åtminstone "den nya skolan" inga skäl att delta i deras klagan.

Hvem i Danmark, der en ästhetisk omhvälfnings redan före år 1810 war börjad och mestadels verkställd, bestynde man en tid det yngre släkte af skaldar, konstdomare och witterhetsälskare, mot hvilket nu endast Baggesen med tillhjelp af en och annan invalid adjuvant förgäfves kämpar, att det åsyftade intingting annat, än att omfölja landets witterhet till en blind härmning efter allt hvad wiss-

sa Tyska förebilder gjort och afgjort. Man har dock sedan öppnat ögonen, och ingen, så widt vi känna, hvarken i Danmark eller Tyskland förebrå numera t. ex. Oehlenschläger, Grundwig, Jagemann — man må föröfrigt tänka hvad som helst om deras arbeten — att de äro uteslutande tillbedjare af vissa Tyskar, eller esterapare af en främmande nations litteratur. Den förstnämnde har till och med hself på tyska språket öfverratt flere af sina skrifter, utan att man ens i Tyskland funnit honom hafwa uppooffrat sin nationala sjelfständighet. I England, der också en skola af romantiska, i Mezzetidsiden och Orienten förälskade poeter uppstått, och der Walter Scott, Lord Byron, med en mängd likasinnade medtäflare, anslagit toner för hvilla Addissons och Popes ensidiga beundrare hafwa intet dra, skulle det vara lätt att anföra mången förväntande likhet med åtskilliga af den nyare Tyska witterhetens phänomener; och likväl äro dessa så litet några speciella imitationer, att t. ex. Lord Byrons af Goethes Faust lemnar twifwetsmål öftright, om han löft originalet eller ej. I sanning, öfkyldigare kan man icke imitera.

Men, ropar man: den witterhet i viljen bereda den ästhetiska bildning i viljen göra till vår allmänhets, är i alla fall icke inhemsck, icke national; den är, om juft ej precist imiterad ester Tyskarnes, eller Bröderne Schlegels, dock liksom denna — en mer ra utländsk än inländsk, ett slags extract af andra nationers; vi önska få någonting Swenskt, en poesi — för oss sjelfwa!

Grillsret om en National-litteratur, i den trånga bemärkelse som här tydliggen öfystas, är ett spöke, som redan länge qvallt flere än Krugus. Sedan man fann sig äga inhemska näringar, inhemska slöjder, inhemske portr, en egen constitution, med mera, så fick man äfwen i hast lust, för att ha alt complett, att "producera" en egen ekonomisk nationalpoesi, af mest inhemska beståndsdelar ungefär så, som någon fördom vid en riksdag berättas

welat förestå att väcka swenskt siben af svenska spindelväfvar. Äfwen vi tro, att det gisves en nationalitet för de Södra Konsterna, och framför allt för den yppersta, Poesien; dock icke så, att de till uppnående af denna nationalitet förändra sin natur, sitt inre väsende. Vi tro således icke, att de inför hvar och en nation owillkorligt måste uppträda endast i en vis giswen starkt marquerad huvsudfärg och med en för det särskilda uppträdets skull totalt förändrad physionomi. Ja, de kunnar det ej; ty då alla Europas höfsade nationer i grunden höra till en gemensam folkstam, så är den ästhetiska, sinnligt andliga folk-physionomien somida öfverallt densamma, att stiftningarne af national-egenheter i dessa uttryck ingenstades till punkt och pricka utesätta, utesluta hvarandra. Föröfrigt är detta uttryck icke det första, hvarpå Konstnären aktar: han will fört framställa menningen; blott på det att hans bild måtte äga en beständig natursanning, följer af sig sjelft att den äfwen måste hafwa ett målt af individuell nationalitet.

Dessa national-individuella drag framtreda starkare i de bilder som närmast tillhörta lishet, Porträtet, Wisan, Komedien; men forlora sig mer i det allmänna människo-ideatet, ju högre öfwer jorden Konstnären bygger sin verkstad.

Den betydligaste ästhetiska skillnaden mellan Europas nationer yttrar sig i den allmänna motsatsen mellan dem, der phantasien mera är bunden vid omgivningen af en mäktig sinnlig natur, och dem, der phantasien insrymmer en större öfvervikt af den reflecterande beständsdelen af sin warelse. Hos dessa senare är det bildande ästhetiska lynnet mindre owillkorligt beroende af omgivningens physiska, klimatiska, locala inflytelser, utan skapar sig i stället, genom en i samma mån extensif som intensif förmåga, inom den utwidgade rymden af sin andliga verld en ny, en rikare, mångfaldigare finnesnatur. Denna motsats är den

mellan de Sydliga och Nordliga; mellan hvilka Tyskarne utgöra en poetisk och Fransmännen en prosaisk mellansänk eller öfvergångs-daning, der likwäl redan i Frankrike och ännu mer beständt i Tyskland det nordligt nationella har öfvervigt*). Med Tyskarnes

*). Hos Fransoserne yttrar denna öfvervigt en skadlig inflytelse på witterheten och konsten, emedan den hos dem består deruti, att det nordiska lynnets betänksamhet urartat till en abstract, mot phantasien polemiskt sinnad förståndskyla — hvilken kan vara förenad med mycken energi, rörlighet och quickehet (med esprit och verve), utan att des natur deraföre upp hör att inwärtes vara lika opoetisk. Detta insäg redan Ehrenswärd; som twiswels utan också skulle hafta begrivit Tyskarnes ästhetiska plats bland Europas folkslag, om den egna nationaliteten af Tysklands witterhet varit i hans tid lika beständt utvecklad som nu, och om han ej i allmänhet bewärdigat alla norr om Alperna boende nationer med för liten uppmärksamhet. Ty hos Tyskarne yttrar sig det nordiska elementets öfvervigt i en wiss lugn djupsinnighet, som i grunden är samma betänksamhetsförmåga, men här utgör ett med phantasien och således, längt ifrån att aflyla det förförligt med Södern nära befryndade folklynnets glödande utgjutelser, twertom mäktigt befrämjar det sinnrikare och formrikare utbildande deraf till Konst och Poesi. Dock woro äfven Fransmännen, åttingar af en ridderlig Germanist folkstam, fordom en poetisk nation; deras äldre romantiska literatur lemnar derpå de schönaste intyg. Hvilken outtömlig skatt af naif färgning, vällust och ömhet är icke blott den lilla bok, som innefattar den med Jeanne d'Arc samtidaiga skaldinnan Marie Clotildes

national-lynne, i ästhetisk hänsigt, står Svenskarnes, Danskarnes och Engländernens i närmaste slägtskap, och hos alla dessa är ett medfört, affigtslöst sträfwande efter poetisk allsindighet, så i ämnen som former, påtagligen synbart. Man läse — för att ej nämna Shakspeare — de nyaste engelska skalderna, Byron, Moore, Southey, med flera, och man skall finna, att det endast är deras språks brist på sylfons språkens rhythmissa simpidighet, som vållar att Engelsmännens sångkonst röf sig i mindre mångfaldiga former; i afseende på walet af ämnen, materialier, och dehas samlande från alla världsteakter, namneligen från "Hinduer och Perser", äga de med slägtingarne fullkomligt samma universal-böjelse. Deremot gifves det nationer, som mindre gerna vilja se meninskoltivet i det hela, än sitt eget särskilda, idealist eller parodistiskt föreställot i Poesiens åte spegling. Så äro i poetiskt afseende t. ex. Spanien, Portugal, Italien och Frankrike — i allt det som från den egentliga charakteren af des witterhet gör poetiska undantag — att jämföra med dessa slättänder, hvilka äga en noggrannt bestämd, sig tillhörig Flora, ofta högst ymnig, yppig, herrlig, men likwäl inskränkt och bunden inom wijs latitudsgraders omfang. Låt des plantor vara så tal-

sånger! Ja, wi hoppas, att det tappra och i så mången hänsigt äfsvärda Fransyska folkets witterhet skall engång få upplewa ett nytt poetiskt tidehvarf. Icke sällan klinga, i de bästa af Corneilles, Racines, Voltaires tragedier (t. ex. i Eid, Athalie, Alzire) midt emellan masor af ihålig rhetorik de wackraste romantiska accorder; och det skaldeslag, på hvilket Fransoserne helswa lägga den minsta wigten, nemlig de små Wisorna och Romanserna, tills vidare det enda, der deras ästhetiska literatur ännu är rent poetisk, tyckes hännvisa på en bättre framtid.

vika och så föns man någonsin will, så finna ändå på längd, ögat och själen större njutning af de trakter, der en mindre eufemighet herrar skär i vegetationen. Det är allmänt bekant, huru dessa nationers Skalder, åsven när de försöka att framförla en annan menslighet och en annan natur, än den som är i alla delar deras närmaste alldagliga, aldrig rätt lyckas att följa : egen annan än denna. Men om således i Westland och Hesperien icke alla Poesiens plant kunnat få rot och fortvärva, så är åter Sydkond att jämföra med ett sydligt luttande tereastland, soln på sina vädliga bergspetsar bär Nordens furor, men tillika i sluttningarna örangen och oliven, i de mest solbesöpta dalar palmen och den eldiga Söderns kryddor och aromer. Det är en allmän Poesiens trädgård, som på sin jord förenar alla zoners frukter. Hr det icke den högsta orimlighet att vänta, att ett sådant land ej äger en inhemska flora, derföre att det äger den rikaste? eller att en ästhetisk litteratur ej är nationell, derföre att den i sig uppfattar en mängd af sådana literaturer? Antagom åsven, att icke alla de blomstrande wärterna funnits der ursprungligen, äro väl de coloniserade plantorna mindre inhemska, fastän de blifvit ditplanterade först, sedan man sjelf började minnas? Kunde man följa dessa wärters ursprung tillbaka till deras första hemland, genom alla de länder de genomwandrat, så skulle man finna, huru ytterst så wore att anse såsom inhemska på de flesta orter der de nu finnas. Undersöker man noga Skaldekonstens historiska proportioner, liksom Culturens i allmänhet, så uppdagas lätt att ganska så skaldearter äro i de flesta witterheter autochthoniska, Folkslagen hafwa ej blott utbytt varor och ideer med hvarandra, utan och phantasiebilder och poetiska konstformer.

Det gifwes trakter, som endast kunnat frambringa hafre och potatoes, andra bärta endast ris, andra åter kaffe. Men om nu Swerige ägde en jordmän, der både Söderns och

Nordens wärter funne ea lika trefnad, skulle man misunna os dem och ropa till os: "Hugg omkull dadelträdet, ormbunken är Nordens palm; ry! opp hwetet, det är ju också en söderländer, anticipatoriskt växt; åt oxelbär, hafre, barkbröd, ekollon, räfflötter; si, sådant är föda för äcta, svenska magar! Hwi lärer I edra gommar förtjulas af Söderns wällustr?" — Alldeles litaså hjuder rösten af Argus i Witterheten: det gifwes, enligt hans tanka, ett land som producerar tragedier, i ett annat wärxa epopeer på träden, i det tredje sisä alla fälslor endast melancholiskt lyrisk; men wi Nordboer, låtom os resignera os, låtom os blott besjunga Snäla Presten, Dumbom och Hans Nåd; — märk, detta är vår genre, der ha vi nu den poesi, som ensamt behagar svenska folkhyiset!

Nej, nej: Poesien är ej en plants, inskränkt till en wiis wrå af werlden; hon är hela menslighetens egendom och följer den så långt, som känslor och själ ännu höja vårt släkte öfver djurlifvet. Samma kärlek till det Sköna, som väcker Skalder i Europas sydligare länder, genomtränger åsven de åblaste af Nordens barn, och kan hos dem visa sig lika, ja än mera öfverflödande på ingifweller, i män af den kraft, hvarmed en vidsträckte intellektuell bildning besegrar de hinder, som klimat, uppfostran, fördomar, conveniens lagt i vägen för den poetiska driftens fria, obegränsade njutning. Vi hafwa redan medgifwit, att klimatet till en del modifierar Poesiens national-uttryck; gerna medgifwa vi dock tillvaron af en annan modifierande inflytelse, som törehända utshwar på detta uttryck en ännu starkare makt: inflytelsen af tiden, af wiis oundvikliga temporära förhållanden. Det gifwes menniskor af en ja rik phantasi, en så lättrörlig känsla, en så universellt dånad smak, att de med lika lisflighet uppfatta Homers och Ariostos hjeltedikter, med lika hämnyckning njutti Calderons och Shakespeares skädespel; wi tro att detta är den sanna ästhetiska själsödlingen, och

att åtminstone alla verkliga snullen böra vara så organiserade. Ikke deßmindre skulle hwarken Homer eller Ariosto, hwarken Calderon eller Shakspeare haſwa ſrifvit precifit på ſamma fätt, ſom nu ſtämpler deras arbeten, om de lefva bland os; ty churu de ſjelfwa, hvar och en på ſin plats, börjat en ny poeſie tidålder och ewigt ſkola lefwa ſåsom ynglingar, då ſå många andra tidens ſkapelser gulna och bortvifna, ſå äro de dock tillika i fier än ett hänsende barn af en föregående tid, ſom ſentwäl på dem utöfwat en omihlänning werkſan. Så äfwen Taſo, Racine, Voltaire! Wifervilgen kan ingen förmuftigtvis begära, att Sveriges ſkalder ſkola aſkudda sig rentaf alla dylika inflytelser. Men Italienerne och Transmännen haſwa gjort ſina witterhets-heroer till pagoder, och infört en ſtaſwift aſgudatjenſt i det friaſte bland alla tempel. De haſwa stängt ſina Sångare in i en ſiratlig, regelrätt och med ſtaketer wäl omſkansad trädgård, ſamt kallat denna trädgård för Poetien gyllene ålder. Der är det wiſſerligen nu litet trångt, och frukterna, i det heſla, knappa nog. Emellertid trifdes man der temligen, ända tilldeſ en tidig höft kom och alla häckarna, all grannläten bortſtrumpnade, ſå att man utom de raka, men gleſa alleerna bleſ warſe gärdeſgårdarna och längs derutmed den trumpana cordonen af den goda ſmakens ſyldtwalter; men tillika utanföre, bakom altsammans, Guds föna, fria werld, ſom ännu ſtod klädd i herrliga frukter, blommor och yppig grönſta. Då lirod, bland de poetiſt ſinnade af Trädgårdſägarne, ett allmänt ſtormrop; ej blott i de länden, der man imiterat deſha anläggningar, har det blifvit hördt, utan äfwen i dem, der de förſt uppfunoſ. Man wet huru ſtriden utvecklat ſig, huru pallisaderne på de fleſta ſtällen äro nedbrutna, men huru kompen ännu på andra punkter fortfar. Det är juft detta wälſka trädgårdſyſtem, detta ſystem af inſtränkning och enſidighet, ſom den ſåkallade "nya ſkolan" bannlyſt ur Sverig.

ges witterhet, och ſom hon icke ämnar tillåta att der återigen boſäta sig, det må antaga hwilken ſkapnad ſom helſt. En abſtract, blind, förſtockad Swecoman i är i förhållande till en verlig, frisk Nationalpoesi platt ingen bit bättre, än hvarje annan man i, den må heta Gallie, Germanie eller Anglie.

Trollordet Gullalderen har, i ſin fördna fransyſtakademieſta mening, nu mera bliſvit ett ſpöke, om hvars exiſtens man till och med i ſjelfwa Frankrike börjar tveka. Man inſer temligen allmänt, att i hvarje tid, der nya poetiſta ſnullen uppſtå, deſha haſwa rätt att ſkapa ſig egena former, och att i hvarje ſadan period Poetien firar en ny gyllene ålder. Äfwen Argus inbillar ſig att ſtå i witterhet, likſom i politik, högt öſver alla de fördonar, om hwilka han tycker ſig märka att de icke längre äro moderna. Men på det att förftheten och medelmåttans barn ändock ſkulle äga en fågelſkrämma, hwarmed de kunde tillbakaskräcka de räddaste bland luftens sångarſlägt, ſå haſwa de nyliken wridit tillhöja en aunnat alſiman och kallat den nationalitet. De haſwa nemligen uppsnappat detta ord, likſom mycket annat, från de författare ſom förſt myttat det och ſom wetta hwad det betyder; ſjelfwa weta de det ej. Så har Argus lagt ſig på lur vid ingången till Poetiens luftgård, och griper hurtigt Gamla och Unga i räckſkörtet, ropande: "På ditt ſtälle landsman! Se du inte, der borta gå Hans Värd och Snåla Preſten, der wandra Fru Lenngren och Valerius; på deſha gångar, och på inga andra ſall Du hålla Dig. Gången är wäl litet ſmal och kort, och utsigten egentligen ingen; men I Poeter kunnen tacka Gud, att wi Publicister ändå unna er någorſt ädes rum i werlden. I ſig ſjelft begripa wi ej, hwarſöre wi tala det der poetiſta ſpatſerandet, det der onyttiga dagdrifweriet; det är ju tydligt, att I bilden en ſtat i ſtaten, ett ſtrå ſå mycket betänkligare, ſom det är utbredt öſver hela jorden. Böra wi ej miſtänka, att I ej tillräckligt wärderen

"lifwets behag och förmåner", som vi Publicister dock så rikligt förställa eder? I lären ju äfven andra att ej vara nöjde med våra "bastanta njutningar"; I farem ständigt efter urbildar och idealer och andra phantasier, dem vi myß afflattat. Ären I ej till och med ett slags Aristokrater? Viljen I ej omgivva Kungligheten, Adeln, Hierarkien, Religionen, Kärlekten, alla dessa förlegade antiquiteter och föråldrade institutioner, med en fvarvirms förledande glans? — Emellertid — wärnlösa folk! — I ären oskålige, och Wi liberale. Kanske kunnen I någongång roa os med ext glam, medan vi hvila ut mellan statswärften. Sen dock till, att I då ären muntra och vid godt humör, och sagen bort edra vanliga griller. Hvarför bessungen I ej t. ex. os? — wi tillåta det. Neen ordning måste det vara. Altjå plocken edra rosor; men echo som bryter någon på ett annat distikt än som blifvit anvisadt, emot honom skicka wi vår Automat med national-ekarden! Ty wi ha fångat världen — med ord. Vi är herrar öfver Kelkestad, och tiden är wår. Poeter! när var den Er? —

Det är väl sannt, att i sjelfwa Tyskland, dit befruktande sångströmmar från alla Poesiens världstrakter inflöda, man någongång qvalt sig ned den föreställningen, att man egentligen icke ägde en fosterländse literatur. De, som der yttrade denna klagan, wo-ro likväl mestadels just de personer, hvilka tillika kraftigast af alla sina landsmän befrämjade en sådan literaturs upphomstring och utbildung; t. ex. Goethe och A. W. Schlegel. Nu widare hafwa derute alla dylika scrupler tvistnat; man har förenat sig i den riktigas öfwertrygelse, att charakteren af denna literatur är att vara icke blott den mest universelfla, utan os just derigenom den mest nationella i Europa. Ty först och främst är klart, att ett land, der hela den intellectuella och ästhetiska världens frön knuna så rötter och alla felningar af ädel art blixtw hemmstad, res dan de exuti äger en ganska egen och beständig naturtypus. Sedermera, hvad är det som

gör en slik poetisk universalitet möjlig, om ej twenne urgamla national-egenskaper hos detta folk, det rena historiska sinnet för allt det mångfaldiga i lif och Schönhet, den fria phis-losophiska Skarp syntheten för allt det Ena, det sammanbindande, det Högsta i den-na mångfald? Der båda träffa till sammans i den fullkomligaste innerliga endrägt, der uppglänser tillika ur själens djup denna milde, kärleksfulla religiositet, som gör glädjen naïf, vällusten oflyldig, sorgen wärdig, syrkan ädel, pligten helig; wi tro os med gode samvete kunna påstå, att denna egenskap, den högsta poetiska liksom den högsta moraliska, an das och flammar i alla de wackraste af Tyskarnes sånger. Åga således icke de herrliga frukter, som mognat på denna poesis jord, en egen myst och kärna? och visar icke en grundligare bekantskap med detta folks äldre häfder, att de fleste af dessa herrligheter warit inhemska redan i dess formtid, åtminstone alltsedan Hohenstaufernes dagar? Det kan väst ej falla os in, att på något vis wilja förringa det beröm, som billigt gifwes ej blott åt den färgprakt, den wärt, de vällukter, med hvilka Poesiens världsträd prunkar under Indiens, Persiens, Hesperiens himmel, utan äfven åt de sidogrenar, dem det sträcker ut under Britanniens, ja Frankrikes; men lika orättnist wore att förtiga den öfwertrygelse, som wi alltin hyft och alltid skola hysa, att de frukter, med hvilka det prydigt sig i Germanien — wi tala om de äkt a — utmärka sig framsör alla de andra genom en fast, en smak, som knapt i sjelfwa Indien meddelgr det heligaste af Poesiens väsende med lika återhjärt renhet. Denna grundegenskap är, utan alla metaphorer och allegorier sagdt, den egna ursprungliga djuphet i hugen, den fromma enkelhet i själén, denna sinnets och känslans innerlighet, för hvilken Tyskarnes sjelfwa äga det fröna uttrycket Gemüthlichkeit, någonting, som hos dem mera, än hos de latini serade folklagen (af hvilka Spaniorerne häruti få dem närmast), gör att phantasten är i summa grad hjertlig som rik. Hvar och en, som känner och förstår att värdera det goda af Tysklands Witterhet, wet huru myc-

het det, som deß tungomål kallar Gemüth, är ursprungsdraget i denna witterhets lynne, emedan det är ursprungsdraget i folkets tycke och fordiner, och således naturligtvis i stamernas allmänna rigtning; antingen denna wänder sig åt den egna historiska forntiden, eller åt det egna brokigt lilstiga Närvarande, eller åt Hesperiens och Orientens luststreck. I sistnämnda fallet är makten af detta grunddrag så kraftig, att den fullkomligt nationalisirar jemwäl hwad det lånar; och i hänseende till Orienten bör detta kunna ske så mycket lättare, som en närmare frändskap mellan Germanerne och Orientens ädlaste stammar är bewislig.

Utom alla deßa inre grunder för den Tyska Witterhetens nationalitet, hvorill man kunde lägga den högst viktiga af språkets och rythmikens sjelfständighet, wore wäl of skäl att förmöda, — när man NB icke är Argus, — att ett land, hvilket (liksom i allmänhet det Mellersta och Södra Tyskland) är så ymnigt gynnadt af Naturen, att det i den wänligaste och mest omväxlande tafla framställer alla öfvergångsgraderna från Norden sönhet till Söderns, och med så undantag bebos af idel lilstiga, glada, för musik och folkfester passionerade invånarstammar, skulle förmå att ur sitt sköte framalstra någon egen, någon nationalig poesi. Øf andra åtminstone måste det förekomma troligt, äfven om wi ej kände Tysklands språk och witterhet, att ett land, hvars physiska temperatur framföder mångdubbelt flera närliggalar än Italiens, och der Skaldekonstens twillingssyster Musiken, rålnar i nyare tider sina flesta Heroers antal, äfven kan skapa poeter, som icke äro bärmare, och en ästhetisk litteratur, som icke är factice och utländst.

Men den djupa, innerliga, varma finnesnatur, hvilken wi ofta förföre skiljerat, finnes jemwäl hos Skandiens barn, söner och döttrar af samma orientaliska åttfäder. Den har gjort sig gällande i alt det sannt Wackra, som Sveriges witterhet frambragt, så i nyas-

re som äldre tider, och skall häbenefter ännu tydligare afslöja sig. Wäl är det poetiska sinnet i Norden hos de flesta öfvertäkt af en iskörpa, till hvars upplenande och smältande fordras en starkare, en kanske med större personlig ansträngning underhållen och meddelad wärmeledning. Men ytterst forsynta äro de, som rentaf wilja stånga en mildare sols inverkan från våra dalar, under förewändning att vår jord är dömd att bärta endast mossor, swampar och alla dessa torftiga wärter, som trivwas på vegetationens nedersta trappsteg. Må man låta den rigtning, som den nyare Svenska witterheten tagit, fritt och obehindrat utveckla sin gång; och man kan vara säker att alla merkliga nuancer, som i ästhetisk hänsikt skilja det Svenska lynnet från det Tyska, friwilligt och sselfmant skola uppenbara sig. Hvad wi förstå med deßa verkliga nuancer, som ändock ej upphäfwa sjelfwa grundligheten i sinneflag och systning, torde man kanske snarast inse, om wi derpå ansöra ett exempel ur äldre tider och ett ur den närvarande: Självaktigheten i tonart och tycke mellan båda nationernas gamla folksånger, och självaktigheten i den glärtighet, som charakterisirar det lilla, i alla afeenden nationella Sångspellet Wermlands-Flickan, från den som stämplar t. ex. Goethes Jerry und Bäty. Våda deßa exempla visa tillika, huru den sorgliga lyriken är i Norden lika inhemsk som den glada; den har warit det äfven under den fransyska smabildningens mest enrådiga period. Hvilkun utgjutelse af ömhet och elegijs innerlighet är icke t. ex. Leopolds mästerliga sång till Fru Weltzin, införd i andra upplagan af hans Skrifter! Hvad föröfrigt den af Argus så högt bevisade glädjen angår, som skall vara det enda nationaliga i Svenskens ästhetiska tycke, så är den, såsom nationalts glädje, endast att finna i sådana sångstycken, som den nyfnämnda Wermlands-Flickans; men allsike i dylika som t. ex. Bachs Själavandring, widriga prodcuter af ett kärft och artificiellt hufvudstads-libertinage. (Slute. a. g.)

S w e n s t

L i t e r a t u r - Z i d n i n g.

N:o 51.

Örbdagen den 29 December

1821.

Öfversigt
af Sveriges nuvarande
Dagblads-Literatur.
(Slutet fr. N:o 50)

Att vårt fäderneslands vitterhet, att dess artistiska bemödanden öfwerhufvud skulle någansin förmå att helt och hållet befria sig från all inflytelse af det kallare klimatet och den sparsammare physiska naturen, kan visserligen synas twifvelaktigt. Men den färlek, den glödande passion, hwarmed åtminstone det uppfattande sinnet för allt slags poetisk Schönhet under de senare åren i Sverige ådagalagt sig, den så hyndsamt utbredda förtroliga bekantskapen äfwen med det mest Romantiska och Mystiska af de sydliga grammarnes litterurer, visar klarare än hvarje demonstration, att det svenska folklynnets större kyla, betänksamhet och nykterhet dock icke är så complett nordiskt fransykt, som vissa wederbörande behagat påstå. Swenska folklynnet lider af tvenne motsatta ytterlig-

heter, mellan hvilka det upphörligt lastas: en tungrodd phlegma och ett väldsam, ögonblickligt uppbrutande (i fröjd som i smärta). Det äger icke des mindre en poetisk jemwigts- och medelpunkt, och denna är — årligheten af en ånnu — i det hela — från hjertat gående känsla. Förenar sig med denna rena öskrymtnade känsla ett kraftigt, vidte omfattande förstånd, så förvandlar sig den ögonblickliga uppbrusningen till en stilla fortsfarande låga, och den öfverklagade phlegman fördas till det slags lugn, som alltid, i sånggen som i lifvet, väl anstår ett enkelt och upprigtigt sinne.

Systonhycket med Tyskarnes ästhetiska nationalitet yttrar sig dock i en liknande twåfaldighet af den allmänna rigtningen för det yngre skaldesägtets productioner. Man har en tid föreställt sig, att denna twåfaldighet utmärkte tvenne från hvarandra söndrade partier, och man valde, af nogamt bekanta anledningar, namnen Phosphorister och Göthier att beteckna dem. Ingenting kan väl vara mera ogrundadt. Att de skälter, som föras under den förra rubriken, repräsentera i vår poesi den universella, de åter, som

föras under den senare, den individualuellt historiska tendensen, behöfva vi här lika litet utveckla, som orsakerna, hvarföre den senare vid första anblicken anbefaller sig genom ett mer a patriotiskt utseende. Men båda rättingarna är liksom verkligt inhemska, liksom djupt grundade i det irre svenska folksifwets individualitet; de utgå från samma historiskt sanna basis, och sammanträffa slutligen i en gemensam punkt, eller i en så bekäffad poetisk litteratur, att den phantasieens böjelse, som hänskörs åt Orienten och Södern, der uppträder säson i grunden identisk med den, som helsländar sig åt nationens egna forntid. En hvor, som uppmärksammt och utan förutsattad partiskhet genomläst våra föregående framställningar, skall förmödligent deruti med os vara ense. Sannolikt kommer det desutom hädan-
ster allt mer och mer att visa sig, hvilken kärlek äfven de skalder, som icke räknas till Göthernas antal, hyss för fosterlandets egna fornägner och historiska minnen. Ware det verkliggen desistnämndes affigt, säson Argus-för-
fakter, att i Sverige framkalla ett splitternytt poetiskt paradiis af uteslutande inhemske art, som med förkastande af alla frön ur en ännu lefsvande vegetation, skulle uppblomstra endast ur dem, hvilka innehållas i en hednisk forn-
verldspetrificater: så blefwe det wijseligen ej svårt, att poseriflira mot en sådan ensidighet och bewisa ogörligheten af sjelfwa företaget. En antiquariskt artificiell witterhet, som genom en wiss oomblylig uniform skulle vara från hjes-
san till fotabället rentaf bild från alla öfriga folklags, wäre i sanning icke särdeles enskans-
värld. Begagnandet af fornsvenska gudomlig-
heter, personer, handlingar, bilder, natur-
målningar är högst berömligt, hos hvor och
en poet som begagnar dem väl; men föröf-
rigt beror wist icke werligheten af en äkta
national-poesi endast och allenaft på detta be-
gagnande. Hwad äga wäl tragedierna Oden
och Ingvald Ulleröda mera swenst, än
syfaret och personernas namn? och huru tyxt

nationella skädespel äro ide, deremot Schillers Maria Stuart och Jungfrau von Or-
leans, fastän ännut och scenen tillhörta främ-
mande länder? Det hufwudsakligt nationella,
liksom det hufwudsakligt ästhetiska, uttar sig
vid all poetiskt bildande werksamhet egentligen
i behandlingen: och i denna sats har Ar-
gus onefligen rätt, churu vi ej undervis-
hans påbud, att denna behandling, i Sverige,
bör inskränka sig till hans "beskrivande
manér", samt föröfrigt till små jollrande be-
räddelser och dryckesvisor. Till denne grad
trängt i synkrets och omdömesförmåga war al-
drig den poetiska Eola, som nu mera — nem-
ligen i de personer, hvilka ensamt kunna an-
ses för hemmes verkliga representanter — upp-
hört att vara productif, och som hädanefter
mera fullständigt än hittills, må värderas för det
myckna goda hon gjort; sedan man hunnit bli
temligen ense om allt det icke goda. Det
senare kan icke vidare skadligt verka: wälan! så öfverlemmom os öfördt åt erkänslan för det
förra. Så tänka äfven de fäkallade Göther-
ne, hvilkas äligt af fosterlandsk witterhet och
konst är i allmänhet en helt annan, än den
som Argus funnit för godt att tillegna dem.
Man läse den af Hr Geijer författade uppsatzen
om Nordiska Mythenas användbarhet för
Bildande Konst, införd i ett häfte af tidstei-
ten Jouna.

Sådana äro den Svenska Literatur-Tids-
ningens tankar om bestaffenheten och öfystru-
ngen af den witterhet, till hvars utbildning al-
la våra yngre skalder sammansverka; enligt
Args mening, i strid, enligt vår, i friid
och broderlig endrägt. Hon wädjar med tryggt
samvete till dem sjelfwa, om någon påstår
att icke dessa tankar också äro deras. Den
högre menfliheten, det gemensamma him-
melsta är hwad Poesien hos alla folk först och
främst har att uppenbara; det andra är ut-
trycket deraf i en genom menniske-idealet för-
ädlad nationalphysionomi, der allt det wä-
sentligen nationella framblifkar i den bes-

ståndaste egentlighet, i den liggaste, friskaste naturläxning, endast med afdrag af hvarje förmöcket enskild och hemmedelst för den allmänna cultur-slägtskapen tillbakastötande, hämmande olikhet. Vi tro ej, att någon enda bland Sweriges nu för tiden verkamma poeter och litterätörer will afflita de band, genom hvilka Nordens ästhetiska själsodling sammanhänger med alt Sannit, Skönt och Godt af det öfriga Europas, eller hela det öfriga bildade menniskölägtets. Ife heller tro vi, att någon enda bland dessa män finnes, som will förnedra sitt folks witterhet till en slafwiss efterapning, fastän han kanhända med ifwer fört riga sina yngre landsmäns uppmärksamhet ömsom på Greklands, ömsom på Tysklands, ömsom på de Sydeuropeiska nationernas litteraturer; någon, som ej, fastän han nedhämtar sina urbilder från en för hela verlden gemensam himmel, med glädje och vällust känner sig vara barnsligt föstad vid en wördnadswård anderjord. Men det tro vi, att ingen enda ibland dem är skyldig att rätta sin gång och sin sång efter modeffekten af Publicisternes fällarwisdome, denna i sitt Innersta mot alla poetiska skolor lika fiendtligt sinnade Confederations, eller låta oroa sig deraf, att deß monstruösa Chimären immerfort framhärdar i det förmirrade visions-tillstånd, hvarunder den upptäcker "en wiss Tysk sek't" i alt hvad den icke begräver eller icke will begripa. Detta för henne ewigt Obegripliga, är nemligen hvarken Tyskeri eller Swärmeri, utan helt enkelt det, som alla rena, friska, lyckligt födda själar kalla Natur, Helse, Oskuld, Kärlek, Frimhet — i allvar och i ståmt, i handling och i hvila, i lidande och i njutning, kert sagd, i alla seynader af Lif och Schönhet^{*)}. Att detta språk synes "här-

mabt" och "affekteradt" för mången, som dömmar andra mänsliga varelser efter sin egen ihållighet, kan ej synnerligen förmåna os. Snarare kunde man af våra Dagstidsvarer fördra den simpla insight, emedan den ligger icke blott i bottnen af saken, utan ock öppet i dagen på deß yta, att en wiss gemensamhet i grundprinciper och allmänna åsikter hos de författare, som sammanfömma i en sådan gemensamhet, nödvändigt skall i utvecklingarne framställa mångfaldiga punkter af beröring, jemförelse och likhet, utan att deraf den ena behöfver haftwa affekterat eller modellerat sig efter den andrea. I samma män, som hvor och en lyckas att i någon särskild gestalt med varma och consequens åskåda, sammanfatta, uppenbara Ideens allmänna drag, öfversinnas och upphöfves deraf alt, hvad i det individuella redskapet är Sjelfviskt; nemligen till den grad, som gjorde att auktorns personlighet icke var tillräckligt homogen med Ideen. Derigenom just, att flera, ehuru hvor för sig icke kärleks och otvungen sjelfständighet, drifwas att uppfatta samma Idees nödvändighet och återspeglia deß färging, uppkommer hvor man i Poesi, Philosophi, Konst, Wetenskay kallat skolor; så framt man, såsom billigt är, medgivver att dessa utgöras egentligen blott af mästarne sjelfwa och deras flickigaste lärljungar. Att de författare, hvilka genom en dylik öfverensstämmelse i wissa allmänna principer och åsikter bilda hvor med namnet af en poetisk eller wetenskaplig skola, ingenting annat uträcka än plundra och copiera hvarandra, är en bestyrning, som de åtmisstone ej borde få höra af Herrar Publicister thw ad kan väl finnas mera länat, härmandat, esterpladdradt, röswadt från hvarjehanda utländska Consorter, än det entoniga themat för ett par dusin phraser, i hvilas ock upphörliga omställning och omvägning hela deras uppblistra, storstrykande Constitutiones i ism består? —

Då Literatur-Tidningen af en i Argus

^{*)} Åtskilligt härvid, som kunde tilläggas, må besvaras till en snart utkommande Recension öfwer de för året 1822 utgivna poetiska Kalendrar.

införd uppsats tog sig anledning att ådagalägga, kanske beständare och klarare än någongång förut, sina egna föreställningar om Svenska Skaldekonstens närvarande tillstånd, så kunde hon tillika ej undgå, att visa — hvad som anznars wisserligen är af föga vigt — huru denne onspråksfusse all-reformatör förhåller sig i sin "litterära" besättning. Anledningar torde ej uteblifwa, att framdeles lika ut förligt visa, huru han förhåller sig i sin "politiska". Det är (tills widare) troligt, ur analogiska grunder, att han i Politiken, den han dock tydligen arser för sitt egentliga yrke, räsonerae med fullkomligt lika mått af kunskap, sammanhang, hoffsamhet och rättvisa. Den vink om Literatur-Tidningens politiska tänkesätt, som i förbi gående gafes med hänsigt till Bladet Courieren, war ej ämnad till annat än en vink; tillfället kunnas yppas till mera fullständiga förklaringar. Vi äfska ej polemiska discussioner, och wi utmana ingen; men icke främmer os någon utlastad stridshandelse, så osta wi tro någon nyta kunnas werkas med att upptaga den.

Emellertid instämma wi, af uppriktigt hjerta, i den af Argus yttre önskan, att ås "oreda" snart måtte undanrödjas från Sveriges literära verld. Detta wackra ändamål skulle likväl betydligt snarare winnas, om icke wiha half-literaturer funnes, hvilkas hela tillvaro juft lefver i "oredan", och hvilka i dagblad, ströskifter, nyhetskrämnerier oafbrutet arbata på att föröka, ja (om möjligt) förs eviga den. Det enda dugliga sättet att upp-hjälpa fosterlandets välfärhet, att befria en samnt ästhetisk (och i allmänhet en sann) nationalbildung, är tillika — vi upprepa det än nu engång — det enda dugliga sättet att strida och tävla: nemligen att hvor och en sjelf bemödar sig att göra det bästa han förstar och förmår af rätthet och Schönhet, samt läser sin nästa i frid och ro, så göra detsamma. Derned upphäwses för ingen del rättigheten att offentligt yttra filialitiga meningar, att grans-

ka och recensera: men egoism, hätskhet, häm, trots, ett spottet begäbberi, som i följan af det egna Hags oändliga fullkomlighet inbillar sig vara privilegieradt att oändligt förakta hela verlden, äro icke de egenkaper, åt hvilke de ädelstunade bland nationen med nöje kunnas denna rättighet anförtrodd. Den bör utöwas med Kärleken s ande, icke med Hassets: ty den senare maktar ingenting förhättra, ingenting upplifwa, ingenting skapa. Nudra hästet af den nya svenska tidskriften Hjermes innehåller deröre en förtäfflig afhandling, wärdig författarn till den föna Sagan om Guldfågeln i Paradis. Har öfver Visiteratur-Tidningen någongång felat mot denna regels noggranna utöfning, så har detta skett af en ungdomsifwer, hvars öfverdrift hon hself ogillar; aldrig af grundsats. Den första skarpa, ungdomligt brännande hettans id är förbi; wärman fortfar, och skall fortsvara så länge wi andas. Redactionen menade redligt då, liksom vi; men erfänner willigt, att hon i det häftigt lågande nitet af sin wälmessing ej sällan begiet misstag. De, som finna något wanhedrande, ja till och med lösligt i ext sådan bekännelse, skola förmödligi ej undslåta, att på sitt vis commentera och motivera den. Att wilja införa Kärleken, äfwen i Kritiken — huru kunnas de tänka sig möjligheten af en så swärmiß, ja mystiskt ofsig? Likväl, då affigten twifwelsutan förekommer dem ännu orimligare än bekännelsen — deras uppförande blottar det dagligen och stundligen — så blix fannolikt musten och kraften af deras commentarier allt framgent densamma, som den warit hittills, och wi weta i förhand, hvad wi hafva att räkna på. Vi hänga likasfullt qvar vid den gamla widsepelsen, att intet förstånd är sundt och intet hufwud i äkta betydelse genialist, som ej är innerligt förenadt med ett hjerto, för hvilket någonting Heligt (äfwen inom mestlighetens gränser) på fullt allvar gifves, ett hjerta, som af egen erfarenhet wet, hvad det will

söga att åsläcka och högakta. Ja, se, som i Pocke, Pope, Racine och Voltaire ännu tillbedja de högsta afbilderna af sinnet gudomliga ljus och kyrka, befina sig, churu vi ej för dessa män kunna hysa samma dyrkan, omägtlig närmare till vår finnesstämning och vår tilligkvenhet, än den nykläckta ephemerediska halsguda-slägt, hvars Hercules Argus blifvit, och hvars hemliga lära är att dyrka ingen annan än sig sjelf. Om någonting i verlden förtjenar ett absolut förakt, så är det väl en kritik, hvilken tillåter sig sådana fittligheter, som t. ex. hans sista utfall emot Svenska Akademien. Åfven de granskare, som bitrast klandrat det system, hvarefter detta Samfund blifvit inrättadt och i det längsta fortfarit att handla, inskränkte sig likväl dervid till de skrifter, hvilka genom tryck woro gjorda till svenska allmänhetens verkliga egendem. Argus är den förste, som tillåter sig bryta stasmen öfwer twenne vid en akademisk högtidlighet upplästa, men ännu på intet vis egentligen publicerade arbeten, och söker i förråg bereda dem ett ofördelaktigt emottagande hos enhvar, som dels hört dem lika flygtigt, dels läst dem lika litet som han. Skulle man än af det slags offentlighet, som beledsagar dylika sammankomster, — en offentlighet som likväl ej sträcker sig längre än till en krets af husvudstads-invånare, — anse sig bemyndigad att genast i ett tidningsblad inför hela Sveriges folk afslunga ett domslut öfwer hvad man der hört fragmentariskt föreläses: så borde väl dock ett sådant ondöme vara affattadt i de allra mest anspråkslösa ordalag, och uttryckligen angisva sig såsom ett blott præliminärt, ett som blott i förhågande är yttradt och enligt ögonblickets tryck. Lyckligtvis förlora sådana författars, som Agardh och Brinkmann, ingenting på Publicistens angrepp; men hvilken ursäkt kan deraf hämtas för honom? Giiss det ett sätt att trotsigare skympa sin nations egnas ondömesrättighet, denna så gällt af våra dagar Gladsmän, i prosaiska hymner besjungna? —

Den nyare tiden har i allmänhet längre fästat förmynnen wigt vid kritiker och dogmatiserande discurser. Sedan denka hypertheoretiska böjelse begynt öfvergifwa nästan alla deß bättre huswuden, har den desto liggare bemäktigat sig deß särre, och igenom dem blifvit fullkomligt populär. Deraf densna immersort tilltagande nrängd af dagblads-instituter, uppstigande öfverallt lixt swampsar ur mullen och lika dödfodda, lika förgängliga som de. Deraf denna hop af starka andar, som ställa sig i spetsen för dylika företag, es medan de till ingenting annat duga, och sjelfva endast ur läsning af dagpapper och journaler hämtat den förståndsböding, genom hvilke de tro sig skickligé att upplysa Komingarne och Folken. Mer och mindre qväljer dem alla en politisk reformatio[n]-feber, rik på stora ord och små tankar, åtföljd af ett fanatiskt hat emot allt det, som i missförstådd a bestående former är Historiskt, Poetiskt och Religiöst. Dersöre ser man nu åter en uppskummande drägg af 1790-talets yra bjuda till att öfverköla den ö, der Tron, Sanningen och Sången ännu wiftas. Men den högländsta än fortfar, obekymrad och fri, att höja öfwer de fräcka vägorna sitt herrliga landskap.

Redaktionen har sagt sin mening. Hon är beredd på det öde som wäntar henne från de förtörnade wederbörandes sida. Det är wifserligen ett slags misshöde³; dock har det, liksom allt annat Ondt, en öfvergång, och troligtvis en hastigare, än försiktig det mesta Onda i verlden. Några år blott — och man valar lika litet om den alltomskapande tidningen Argus, som man nu talar om Trycksfriheten den Wälsignade, om Ny a Posten och om Grevemöhle's juridiska snillebragder.

Sedan vi sålunda fullbordat vår gransching af de förmämsta bland husvudstaden tids-

ningar, vilja vi för fullständighetens skull icke undandrage os, att lemlna en hastig öfversigt af landsorternas Tidningar och Weekblad, helst då denna uppsats redan wuxit till en ofbremmad widlöstighet.

I de flesta städerna har sitt sätte, utgivwas merendels en eller högst twenne gånger i weckan Tidningar, nemligent i Upsala, Nyköping, Västerås, Örebro, Carlstad, Fahlun och Gese, i Linköping, Mexis, Calmar, Jönköping, Carlstcona, Göteborg, Halmstad, Christianstad, Malmö, Wisby, dehutom i Norrköping, Lund och Mariestad, samt kanske ännu en eller annan stad. Det weekblad, som utkommer i sistnämnda stad, är till åldern yngst bland sina öfriga syskon. Lunds Nytt och Gammalt börjades 1783, och innehåller nu på gamla dagar hvarken nytt eller gammalt. Göteborgs täflar med hufwudstaden i antal af Dagblad under åtskilliga titlar och formater. Få af dessa blad hafwa dock öfverskriftit gränsen af sin landsort, sedan J. Roséns Swad Nytt? Swad Nytt? på 1780-talet upphörde, en gruswa, som, äfwen sedan den igenlades, varit så tillitad, att äfwen helswa Journalen och Stockholms Posten icke försmått att utsofra dess marphöggar. I våra dagar skulle man dock kunna undantaga Göteborgs Posten, redigerad af G. Löwegren, som, i anseende till ett tidigare och någongång utförligare meddelande af wiha utrikes nyheter under sista kriget, var allmännare kringspridd. För öfrigt må anmärkas, att de flesta Dagbladen söder om hufwudstaden gripa Hamburger Correspond. och Lise d. Börsen Halle under farten ditupp, så att de nu mera äro i stånd att lemlna utrikes nyheter en postdag tidigare, än vår officiella Post och Dniikes Tidning hinner nedkomma med sina ur samma goda källor hämtade nyheter, hvilka det goda publicum då å nyo något widlöstigare omläjer. De Dagblad i Landsorten, som ej hafwa dena utväg, hämta mestadels sitt uppehälle ur den hedagade Stockholms Postens Fatabur,

hwars för 999:de gången uppstuwdade Anecdoter och Strödda Tankar man sundom sett successift uppdukas efter tid och omständigheter, t. ex. i Fahlun, så i Örebro och så vidare hela vägen ned till Mexis, Calmar och Wisby.

Några Dagblad, för hvilka utgifware ideen af en Stads eller Läns Tidning varit meja beständ, hafwa börjat att gisva dem ett Statistiskt-Ekon. miskt Interesse. Sådana äro Carlstads, Gese's och nu senast Västerås samt Upsala Stads- och Låna-Tidning, der man sundom får se uppsatser wärda allmänna uppmärksamhet. Om och des: sa icke i alt kunna uppihilla Läsares trängtan efter Utile Dulci, hafwa de dock, i det närmaste, anvisat de hufwudsakligaste föremål hwarmed ett Provinssblad hör befatta sig; om man och möste tillstå, att intetdéra har fullkomligt svarat emot behofvet. Efter vår åsikt skulle Landstapsbladen lättast redigeras af någon bland Landsthushållnings Sällskapernas Ledamöter, och derigenom göra alla dessa Kongl. Sällskapers sakkallade Handlingar öfverflödiga. Man skulle kunna inmänta, att utrymme härigenom skulle komma att saknas för uppsatser af större vidd och wigt; men om dessa af Filial-Sällskaperna blefwe insända till Kongl. Landt-Brüks Akademien, så skulle hon säkert med erkänsla bestå dem ett rum i sina annaler. På sådant sätt och genom de underrättelser om Läns- Styrelsens åtgärder, betänkanden, fungörelser o. s. w. som ett sålunda redigeradt Weekblad borde vara i stånd att meddela, skulle flera af dessa chartæ perituræ kunna upphjel: pas ur den obetydliget hvarigenom de nu ila glömskan till mötes.

Jemte Stads och Läns Tidningarne må äfwen nämñas de så kallade Stifts Tidningarne, som hvarje månad numera utgivwas i alla Rikets Stift, från Upsala til och med Wisby, med undantag af Carlstad, hwars Stifts nyheter utgöra en stående rubrik i Carlstads Tidning. Aldst ibland dem äro Linköpings Stifts Tidningar, som hörjade utgifs-

was 1756; Westerås 1769; Uppsala 1780; Göteborg 1789; Kalmar 1790; o. s. v. Yngst äro Lunds Akademies och Stifts Tidning (sedan 1812) och Hernösands Stifts Tidning (sedan 1815). Till widden utgöra de flesta ett halft ark i månaden, några endast 1:4dels ark, såsom i Uppsala, Strengnäs och Westerås. Deremot upptager Göteborgs Stifts Tidning ett ark in 4:to, och är bland sina syskon wärde särskild uppmärksamhet genom en utmärkligare artikel Jurisprudentia Ecclesiastica, underfundom hämtad äfven från andra Stift. Några Stifts Tidningar, såsom Westerås samt någon gång Strengnäs, Linköpings och Hernösands, meddela korta Biographier öfver afgångna Stifts Ledamöter. En berömlig sed, som förtjente efterföld äfven på andra ställen, med willor att forthet och noggrannhet iakttages, onödiga Personalieblomster och intet sägande charaktersmålningar utelemnades.

För öfrigt har i denna class ingen Tidning särskilt gjort epoch, sedan Weriö Stifts Tidningars ryktbarhet med Biskopp O. Wallquist s död utstocknade. Denna Tidnings följd (från 1795 till 1800) shall i alla tider gera denna Prälatas minne heder. Nu för tiden anser man wettenkapliga ämnen ligga utan gränsen för ett blad, som utgör den bland de svenska Presternas mest kringspridda läsning. Derifrån gör dock Hernösands Stifts Tidning ett hedrande undantag genom en och annan Recension, fundon af wärde, alltid välmensande: t. ex. de öfver Ewangelieboken och Predikversättningen, som wittna hos Utg. om siane för Scändets högre angelägenheter. Lunds Ak. och Stifts Tidn. fortfar att meddela Series Pastorum, som för ett blifvande Stifts-Herdanläne synes blixta en god grundläggning.

Försöket att utgöra en Allmän Stifts Tidning, har ille velat lyckas i den så degenligt kallade Sver. Församlings Tidning, som år 1820 började och slutade sitt års-

lopp. Sättet, hvarpå både Tidning och Bihang redigerades, syntes ej heller behåda synnerlig framgång. Thun vi göra full rättvisa åt en eby annan, jo flera goda uppsatser, var Tidningen på det hela utan plan och resda helt bekväm sammanförd. Bihanget, som med sina nyheter borde hafta befordrat dess framgång, på samma sätt som Argus' första och sista halfföld, var nästan hela tiden uppfylld af en rätt ledsmära granskning af några vid ett visst Gymnasium utgifna Theologiska Theser, och dertill med (som det syntes) icke af owlidig hand uppsatt. — Emedertid bör det goda förslaget på ett mera öfvervänt sätt icke sakna efterföld af dem, som mera klart och beständt gjort sig reda för det mål, hvar till en sådan Tidning bör verka.

Vare detta tills vidare nog sagt om Svenska Dagblads Literaturen!

Recension:

Samtidens märkvärdigaste Personer. Biographisk Tidsskrift. No II. 200 sidd. No III. 189 sidd. Uppsala, Palmblad och C. 1821. 8:o.

Andra Häftet innehåller 1. Fru Staél von Holstein. Denna biographi, författad af Fru Staels släting, Fru Necker de Saussure, finnes frammanför den i Paris mylligen utgifna upplagan af Fru Staels samlaade arbeten; har sedan på tyska blifvit omväbetad af Lindau, samt införd i Zeitgenosse. Denna tyska bearbetning har vid denna öfversättning blifvit följd. Ifrigavarande biographi är ett slags psychologist charakterskildring, rik på fina anmärkningar, läckra drag hämtade från djupet af mänskelsejlen, författad i en ganska wältalig stil. Det kan icke nekas att wänkaper altför synbart blandat färgorna, men man bör dervid erinra att det fördras en själ, i någon mån beslägtad med dem

lednade, för att kunna uppfatta en så hög, men för verldens ögon så ofta besynnerlig själ som fra Staels. Om hon på denne tafsa framstår alltför idealist, i alltför stor helgonglans, för att man må nämna bilden fullkomligt fann, — hvilken har dock, å andra sidan, blifvit mera missförståd, än denna sitt kons Phönix? — 2 o. 3. Hertigen af Enghien samt Fredr. Schiller. Åfwen deras Biographier äro hämtade ur tidskriften: Die Zeitgenossen.

I tredje höftet fortsettes och slutas 1. Biographien öfver Fru Staels. 2. Petrus Forskål. Original. Ett ganska märkvärdigt bidrag till historien om wetternskapliga förföljelser i Sverige; och det midtunder frihetstiden. Neden är 1759 framträddé denne tänkare med ideerna om en limiterad monarki, trycksfrihet, staternas jemna fördelning, upphävande af sträfystemer jemte flera andra meningar, som nu, sedan fransyska revolutionen, blifvit populära i Europa. Men den tidens frihetsvältare "funno dock skriften vara af en högst brottslig bestaffenhet, såsom innehållande tadel öfwer de i fäderneslandet bestående inrättningar, samt väckande misnöje och harm" (sid. 111). Forskål wände sig derpå åt ett annat håll, till den fredliga naturhistorien, der hans namn gått till oddligheten, och för hvilken han, i ett främmande land, föll såsom en ädel martyr. 3. Edmund Burke, en på en annan bana glänsande charakter. 4. Walter Scott och Lord Byron, Englands nu varande ypperste Falder; en biographisk parallel, mera i contour, och ofullständigt utförd, än egentliga Lefwernes beskrifningar.

Öfversättningen är säker och i det hela temligen swensk. Endast i Fru Staels Biographi, der så många svårigheter mött vid stilens och uttryckens nuancer, har det icke alltid lyckats Öfversättaren, isynnerhet i början, att med nog ledighet återgivwa originalet.

Rattelser

wid

Afhandlingen om Dagblads-Litteraturen.

S. 726 r. 4 st. Metheroologiska l. Metheorologiska. I de sista årgångarna af Dagligt Allehanda lärer detta origtiga skrissätt hafwa blifvit ändrat.

S. 733 r. 14 st. det l. den

— — r. 15 st. det l. den

S. 734 r. 14 st. icke så att han deröfwer är upphöjd l. icke så att han såsom blott Medborgare, om dock den förste, deröfwer är upphöjd.

S. 739 r. 39 st. detta ämne l. ämnet

S. 754 r. 24 st. ådriga l. åldriga

S. 789 r. 5 st. Grundwig l. Grundtvig
— — r. 2 (nedifrån) st. af mest inhemska beständsdelar ungefär l. af yttre inhemska beständsdelar; ungefärlig

S. 790 r. 17 st. dessa l. dess

S. — r. 35 st. mäktig sinnlig l. mäktigt sinnlig
— — r. 38 st. ästhestiska l. artistiska

S. 799 r. 30 st. nationalig l. nationlig

På Svensk Litteratur-Tidning sde näst. år 1822 kom med 4 R.d. 24 s. Vico pränu m:retas i Stockholm hos Hr Mag. Viborg, i Uppsala hos Hr Palmblad & C., samt med 7 R.d. på alla Post-Contoir i Riket. När alla årgångarna från och med 1813 till och med 1821 på engång köpas, sätjas de till ett nedsatt pris af 15 R.d. då requisition och pengar insändas till Hr Palmblad & C., som med första lägenhet besöja assändningen till den stad, som är desquironen närmast.

Swensk Literatur-Zidning.

N:o 52.

Måndagen den 31 December

1821.

Recensioner:

1. Förslöf till en Pastoral-Calender i Skar-
ta Seise, utgifven af Venet. J.
Carlsson. Phil. Mos., Prest och
Kyrkoherde i Söder, Ledamot af Konal-
Pontificissa Sällskapet m. fl. Idnks-
ping, J. P. Lundström 1819. Sid.
53. 4:o.

2. Förslöf till Pastoral-Calender för Lunds
Seist af Joh. J:son Malmström,
Kyrkoherde vid Ljungby och Gualds föro-
samlingar. Christianstad, F. F. Cederg-
räen 1821. Sid. 86. 8:o., semie.

Supplement, innehållande De hufvudsak-
ligaste, Pres-Erbets förvaltning rö-
rande, Förbättringar och Stadgar, som
u kommit efter Lagstiftningen af år 1813
samt de i M. B. Consistorii (Lunden-
sis) Circulairer sedan år 1807 gifne
föreskrifter, hvilka icke blifvit i Pas-

Pastoral-Calendern upptogne. Med regis-
ter. Sid. 250. 8:o.

Med Pastoral Calender menar man
förteckning på en Kyrkoherdes särskilda åma-
bersgdomål för hvarje månad af året. Det
första förslöf Rec. känner i denna våg, utgoss
1800 af en Prest i Växjö Stift J. E.
Wickelgren och var i sin sciagraphiska form
ändamålsenligt uppstålde. De tvenne sistföre-
kommna decennierna harva förändrat mycket i
Ecclesiastika författningarne och i betydlig
utvidget Prästereskopis i synnerhet världsliga
och medborgerliga gdromål, hvilket klarlig-
gen kan skönjas åtven med en bloft slogrig
jämndelse emellan Wickelgrens och de här
upptagna Pastoral Calendrar. Ut de här gis-
nes temligen åtskildigt för hvar och en, som
will nyja sina ögons och förstånds lus, svar
på den så ofta än af enskilda twiflare, än
af gäckande Prästrädare framställda frågan:
Har då en kyrkoherde på landet något att

gdeo? Hwad honom åsligger insör God och
sin samvete, hwad han bdr göra så wäl för
sin egen intellecuela och moraliska bildning,
som sbr sna Åhbrates uppbyggelse i lära och
leswerne, det kan icke innescas i någon cas
lender; det är den Prästerliga lesnabens låns
ga svåra tal, som endast approximando kan
uträknas. Icke heller var det just detta man
hade i tanken, då man talade om Prästens
bequämliga tjänstesättning och ringa gdeo-
mål. Hans yttre m-dborgeliga sällskapsin-
gar, vacke man, woro olitför så och lära,
semnförsevis med andra Åhbetemåns. Man
förminte, att i hvarje Prästegård fanns en
lefvande trogen copie af Lindgrens famöse
Tyske Präst, der sora PrästOriginaler, som
var så putslistigt och dersöre naturligvis
också sannit tecknad. Delsutom hade upplys-
ningsPerioden — pris ware desh wälzernin-
gar! — Brage i lhuset, ibland de tusende och
en andra, åttaow deha tvennes stora fannins-
gar, liksom hade de warit nya och ohörla-
förl, att Prästen var Medborgare i stan-
ten, som lika med desh öfsta medlemmar
borde båda öllindna gdromålets börda; med-
borgare lika wäl, som den Statsskrifware,
hvilkins reser och dageraciamente Prästen
borde ersätta, om han icke insann sig vid
Mantalskrifningen med sic busförhörelängd
medborgare liko wäl, som den Bonde, hvil-
kins busidhöader han en tid onrägs skylzig
att aständpa, som till längd och bredd upp-
måta. Den andra stora upptäckten var, att
Pastorerna hade mycket stora inkomster;
thy borde deras gdromål bli frva mycket stora.
I affeende på förra punkten känner Rec. icke,
att Protestantiska Präster mågrat åtaga sig
de medborgerliga förbindelser, som kanna ans-

ses höra till deras koll och med desh wärdighet
dro förenlige. Detta vägrande wore och
högst övärdige Prästen, som båst af alla bdr
både känna och iakttaga Relationsbuted om
underdånhet under all mensflig ordning
för Herrans skull. Hwad de stora inkom-
sterna angår, kan Rec. icke åberoya egen ex-
samenhet och här i detta affeende ej en gång
warit Annäckare; men det har han ans-
märkt, att i almindelhet de fattigaste sterhus
dro nu fär siden Prästernas och att deros
Ekor och Barn ofta skulle bringas till tig-
garestafven, om ej var goda Lag och vår
milde Konung frunrade dem nööär. —
Men hwad sammankhang eger allt detta med
Pastoral-Calendern? Hwad Rec. anfört, kan
tjena otte anlälda de anledningar, som were
det och bidragit att fördka Peästerkayers yttre
ambetemanna gdromål; Pastoral-Calen-
drar dro documenter och bilagor, som upplysa
deha gdromåls vidsträckta omfattning same
tid och sätt och ordning för deras verk
ställande.

Begge de här uppreagna Pastoral Calen-
drar innehålla icke comma nominister på Prä-
sterliga förräteningar, utan omfatta i mera
pragmatisk mening det, som angår Ministe-
rialia och Kyrkologfarenheten, med upphörlig
dels häroldning till förfatningar, dels ue-
drag och röding af de samma. Supplemen-
tee i No II är i sednare hänseendet i syn-
nerhet fullständigt och kan anses såsom for-
fatning af Wählins HandBok i Kyrkolog-
farenheten och af 1813 års Ecclesiastika Lags-
samling. Delsöre dro deha Calendrar icke
biot locata urvaldbara för Skara och Lund
Säfli, utan olesfädes för hvarje Pastor,
som finner här att det viktigaste han har

ett iakttaga i offseende på värden af sitt församling och uppfyllelsen af sina ämbetspligter.

Det ligger i sakens natur, att tvenne arbeten af denna art, utarbetade med sorgfältighet och granskning, några locala olikheter överdragna, måste åga mycken inbördes öfverensstämmelse. Södant är dock förfallandet i allmänhet. Likväl finner Rec. vid anställt Jemnsbrölje, att Hr Malmströms Calender är pålitligare och fullständigare, desutom ges uom supplementet och de deri upptagna seds nöste ecclastiska stadgar en extenso uti sin plan rikhaltigare och af en midsträckare brukbarhet, än Hr Carlsons. Några jemnsbrölse-momenter må här upptagas. Vid Februari månad anmärker N:o I. att "det skulle vara de yngre barnen vid 10, 12 a 14 års ålder till mucken fördel, om de bewistas de Mattwardsförhöden". Om på detta ställe med söhbör egentligen så kallade Passionsförhöder åsyntas, så — och i alla fall — hode Hör. boet åberopa Kongl. Förordn. d. 4 Dec. 1765, som föreskrifver, att Passionsförhöde båra bewistas af Barn, som dro 12 år och deröver och som ännu icke haftva begått den hel. Mattworden. N:o II upptager rättelegen denna föreskrift i Febr. månad, åfwensom den omständighet, att sisto Söndagen i denna månad utlösas allmän Socknessämma till första Söndagen i Mars, då Mantals Långderna båra granskas och undersökjas. N:o I. nämner först i Mors denna Socknessämma, hvars utlysning dock undvändige bör ske i löregående månad. — Ut Artikeln om Prästerkapets åtgård i offseende på Beväringssmannskapet, såsom i andra stycken, är N:o II fullständigare. En omständighet har

intkommit, sedan N:o I. utgåss, neml. att Pastor eger, med ridd af Kongl. Tjensigts-Reglement. d. 1 Mars 1819, då Läkarebevis ej kan anställas, meddela Bewis, om någon Beväringsskyldig af sjukdom är hindrad att vid inbörnings- eller vapenfriningsstället sig infina. Härvid kommer Medicos-Theologiskt insigt väl till pass. Om det en Pastor har att iakttaga i offseende på sättiga sjuka, som vilja begisva sig till en hässobrum, i synnerhet em räta bestraffningen af de betyg, som för dessa båra utsärdas och så osta äro osulständiga, försena att läsas s. 49 och 50 af N:o II. Eka upplegende och lärorik är dock Hr Malmströms underrättelse om en väl organiserad Fattiginrättning i hans Församling Sid. 50—52. — Vid Augusti månad omärker N:o II rättelegen undvändigheten af följande ansläder, att Pastor läter kyrkans Klädespersedlar uttagas och rådras; att han granskar kyrkans i kistor och skåp förvarade handlingar, om de äro angripne af fuktighet; att han tillsätter flockare den varma höstdagen esomostost mellan Predikodagarne öppna kyrkodrarna, på det ren och frist lufe må inkemma. Detta är i N:o I. helt och hållit utelämnadt, åtvensom Hr Carlson i det, som ingår Prästerkapets besättning före och vid Verednings- och Toreerings Comiteerna nästan blot häntvisar till förordningen och i frågan om Prästekister för utsynande Personer förbigår flera viktiga i spridda Kongl. Stadgor t. ex. Kongl. Påbudet d. 28 Oct. 1812 och Kgl. Br. d. 3 Apr. 1804 anbefalda omständigheter. N:o II. deremot uppger samma sak på flera ställen, och har stundom en allt sör detaljörande vidlystighet, dem enfaldigom att förehålla.

Wib Hr Carlsons PastoralCalender dro
fogade 2:ne Bihang. Det ena innehåller
"Förteckning på de Kgl. Förordningar som
Landsb. Ambterna i Skaraborgs Län Kungs-
reiser, som årligen hörda upplässas". Den är
dock icke fullständig. Af Legelstadgan näm-
nes blott Art. IV., då den deremot hör hel-
och hälften upplässas. I April månad hör upps-
lässas K. al. Förordningen om hvad i handels-
se af uppdrag koopsmitta tagenoga hör, af den
11 Dec. 1816. Denna förordning är här
ej upptagen. Hela eftersl. årlig upplässing an-
befalde Stadgar hafwa tillkommit efter denna
Calenders utgivande. I det andra Bi-
hanget, uppsatt, siskom det föregående, af
Contractets Prossen Doc. N. Salander, upp-
tages fram. Biskop Holenti Circulaire till
Prästerstapet i Skara Stift, rörande kyrko-
räkenskoper, dat. d. 23 Jan. 1760, som
nytliga anvisningar i detta ämne samt for-
mularer för kyrkoräkenskoper.

Supplementet till Hr Molinsströms Pas-
toralCalender är af vigt för den, som inter-
reseror sig för ordentlighet i Prästämhetens
utöfning och i sonnerhet för en noggrann Pas-
toralvärb. Genom de här åberopade dels
Synodalacter för år 1814, dels Consistorial
Circularer under sista decennium inhållar
man nu varande Biskopens i Lund berättis-
go om tänka för allt det, som hör till ordning
och enhet i utöfning af Prästerliga funktio-
ner. Ibland många andra nytliga föreställs-
ser eller ommaningar till Lunds S:ts Prä-
sterstab, hvilka från den närvorande Syreis-
se emoneras, må här nämnas intäckningen
af en Duplett DopBok, som, till förekom-
mande af schluss vid eldsvärda, hör i kyr-
kan förvaras och endast vid hvarje månads

början, till anteckning efter OriginalDopboken
hemtogs; om Communions hållande hvarje
månad; om en särskild LyckingsBok, där
alla de anteckningar hörda skall, på hvilka sär-
kerheten af den bewillade lyckingen laglighet
grundas; m. m. Uppifrande äro icke Censis
storli Lundensis förtalat, gär öfwer äfsliga os-
boständna punkter i nya etiulen. D. n. ecclesi-
stiska styrelsens förfatningar i detta afseende
hafva alltid den gisna forman, att de befor-
drat enhet inom kyrkan, som är En. — Wig-
riga i Supplementet till No. II. upptagna
Kgl. Stadgar äro de tweanne, som angår
Vaccination och Koppsmitta af 1816 samt
hen, som handlar om Sectoeständer och kyr-
koråd af d. 26 Febr. 1817, hvilken fördra-
re förordning äfsljes af Dom-Capitul's i
Lund dels egna upplösningar, dels hos Kos-
nungen i undervärtahec bekräftda förklaring.
Öfverståndigt rockes deremot wora, att in ex-
tenso uppraga det, som angår Lyckingsfördat
i Chardia Sigillata Stadgan, då, såsom
bekant är, Chardia bellopet är underförfat
stärke förändringar.

Anteliga Tol. Al Carl Fr. af Wingård.
Biskop i Göteborg, Upsala, Palm-
blad & C. 1821. Sida. 90. 8:o.

Det är en sika erwanta, som Biskopligt
väldig ställningtagan, att en ny Biskop
vigtiver och åt sic S:ts yngre Prestaré p-
egnor sina fösta OrdinationsTal. Gediega-
na och b-ständna, andrika och kraftfulla,
som de här förekommende kyrka äro, mit in-
nehåll och dition, charakterisera de Öfwerhet-

den och biftva för församlingens lärare nya tiga till erinran och väckelse. Nii ett bis blifft-ondeligt språk uttalar författaren sina höga religiösa åsikter af Prösterliga kallat, des omfattning och swärigheter, des förbindelser och berättelser. Så framställer förf. i Första talen i anledning af Match. 5: 16 "upplysning och nit, såsom de egenstavar, hvilka fördres främstligast af den, som skall förelysta till salighet". Lärarens visa, nit, ålftande uppfat bör bryta sig orubbadt fram i all sin klarhet genom bindren. Men "intet förra hinder gifwes för Läroembarets rättsin i ja undsning, än mennischoftan, begärer att skona det huestygga ögat. Faron böflos bland de högre samhällskretsarne och bildningens anspråk. Erbgheten för det andliga fördres af vackeropen, dagens lärda kan fördra sonningens jemkning efter nyhetens former, möjligheten i hujdes med kraftförrade bud, och nyhetens språk så icke vara spjut och naglar, men dräfts slingranda sig i lärarbånd" s. 3. Så i andra talen med anledning af Pauli ord: jag förmantar Eder vid vår Herras Jesu Christi namn, att I talen alle ett i Cor. 1: 10. visar förf., huru "öfver alla föremål för vår funkip och våra begär böjer sig det ena nödvändiga, det lissens watten, som icke hämitas ur vila brunnor, det båd, som födder till eminuerlige lit, eget i sin slag, såsom det himmelska Mannen och giswert oswanefer. Den Lärdo, som bringar det till os, är den enda rätta . . . Dertiore måste denna läradas framställning vara blot en och med sig helt öfwerensstämmande, om des upphoffsmans ofsig skall winnas och des innehåll icke genom beriblandning förlorfas". För att bes

förra denna enhet, warnar förf. för "blind tro, som läster Religionen-Lärare vid hvarje handa lärolätt, dem de icke präswar; för lärlingsunighet, som lockar att antorlunda lära, än Guds ord lärer; ändeligen för det folska nit, som har seen af wiðdom genom helselägen andlighet;" öfver allt — sed. 12 s. — krosifulla ord i sinom id och på sitt ställe. Det tredje talen är en original anaslys och tillämpning på andeliga ständet af 2 Cor. 6: 1—10; en idealisk teckning af en Präst i sin prydning och i sitt ansvar, i sitt kalls höghet och helsning. Stora dro fördri-garne; ho kan här bestå? Men man måste dock erkänna, att till denna bild bör den inwigde ReligionsLärarens och Själosdjärens finne och länna passa inuti Gud och menniskor, om han skall värna sig samveters och hjärtelens bifall. Nec önsk-de, att detta heiliga Pastorolbref med samma allvarliga anda, hvari det är författade, genomsåttes af hvarje Prästicandidat, förrän han går att vid altaret fot swärja den heliga eden, och "offra sig åt det ansvarigaste fall på jorden". Känner han sedan, efters en andelig och djup helsfordning, inom sig lugn och röst, och mod och kraft i Guds starkheis magt; så gånge han i Herrans namn den dyra eden. Då finnes donu, hoppas wi, en intre kallelse till Predikobåbaret, en andelig sinneis Prästinvigning före och öfver denna ytter inaugurationsact, som blot i utvärtes mäso, ej till finne och hjälpa, kan förmåndla en Laicus till Clericus. Fierde talen, en analysisk utveckling af 1 Pet. 4: 11, ehuru den innehåller många vlggriga minnesord för Ordens tjenare, kan dock icke i omfattande fulle ständighet och manlig kraft jemnträda med

det föregående. Här efter bisagas ett InstalationsTal och ett KyrkoinvigningsTal, af hvilka det förra i anledning af 2 Mos. 33: 12, 13 anställer berättelse öfver "1:o Läraren, som är en trogen ledare, 2:o Det folk, som är Guds folk"; det sedanare är åter en fligs Homilie öfver i Mos. 16: 13, 14. Ehuru det ej kan nekas, att de twenne sist anförda Bibliska språken i det hela åro gendanlike uppfattade; så råder dock i utvecklingen af särskilda delar en nästan Oris genitatis lust att allegorisera öfver Biblen. Det ocklade förstår Eds, att genom det allvarliga och flärdria uti innehållet fåsta och bibehålla uppmärksamheten, wida mer än de många föregångarna på denna bana från förra århundradet, h. Venzelius, Alsterin, Rydzellus m. fl. som efterlemnat flera Tal både vid Pastörs installation och kyrkors invigning. — Det uti ditionen än tunga och slesla, än epigrammatiskt spissiga, som ofta uttar till mörker och obeständhet, är sel, dem en Författare med Vise. Wingårdhs förmåga läkt kan råka. Rec. recommends deha anderika Andeliga Tal, såsom förräffliga Prolegomena till PrästExamen, ännu mer till hjeortas invigning och väckelse för ordnandi och unga Präster.

Johannis Lundblad S. S. Theol.
Doct. Eloqu. et Poës. Professoris emeriti,
Equitis de stella polari Poëmata
et Orationes. Tomus I. Hamburgi
Typis Nestleri, 1821. 248 Pagg. 8:vo.

Man hade sig bekant, att framst. Pros-

fehorn vid Lunds Universitet. Dr. Lundblad länge hyselsete sig med Latiniska verkensten, men knepf kunde någon förmöda, att hans Skaldeslycken skulle utgöra en sådan icti obetydlig samling, som nu ebbjudes läsaren. I företrädet, dateradt Stralsund d. 1 Mars 1821 underrättar ej dock hans son, Exped. Sekret. Dr Joh. Fredr. Lundblad, att hans Farber hade påbeygnt en Carolid, i hvilken han ämnat beskrifwa Carl d. XII:s öden ifrån dennes ontråde till regeringen ända till slaget vid Poltova; öfvenså hede Dr L. föresatte sig att författa 4 Libros Rheticorum, in quibus recondita, veterum artis oratoriæ magistrorum placita, non sua magis, naturæ simplicitate pertexere cooperat.

Måtarande Band är delade i trene afsdelningar; den första kallas Heroicorum Liber, den andra Elegorum Liber; den tredje Lyricorum Liber. Denna classification grunderar sig mindre på hyslva ämnets beskriffenhet, än på den yttre formen. De twenne första åro nemligen författade antingen på hexameter eller i elegiisk versart; den sista i omväxlande Horatisska versformer. I den första boken befinna sig åsven twenne prisförfäster, som vunnit priset åren 1792 och 1793, den första öfver Slaget vid Helsingborg, den andra öfver Segren vid Marja. De flesta af de öfsta skaldeslyckena äro skrifne dels i anledning af allmänna, hela fäderneslandet rörande högtidigheter, andra vid säsdana, som angått Carolinska Akademien ensom; någre åro egnade åt enkilda Gymnare och Wänner eller åro skrifna i anledning af familje-händelser o. s. w.

Man måste medgisa, att Dr. Lundblad egentligen saknade all poetisk både eld och fans

est. Många, som i senare tider skrivit latinstäver, harwa dock sönat samma fördelar, men de harwa i stället sökt ersätta dem genom ett upphögt språk — ett viktigt am-pullatam dicendi genus — och genom en istcas hemsökande af bilder och blomster från de classiske Falderne. Lundblad försmådde allt smink, oli sten af hvad som invärdes icke finns. För mycket förstrogen med den classiska litteraturen, behöfde han ej lona särskilda uttryck och phrajer, då han ägde språkets genuina onda: man stårer hos honom på inga reminiscenser från några wijsa auctorer; här är ingen mosaik, hvaruti alla de dyrbara stenarna dro hämtade från de gamla templen, men cementet endast af ny fabrik. Hos Lundblad var känslan för det naturliga na-turlig: hans flyge har väl egentligen ingen hög lyftning, men den är alltid jemt och säs-ker; sundom är han något mer än billigt prosaisk, men aldrig platt och låz. Hans känsla yttrar sig rent och oförstående, som os-ta behagor genom drag af en förfärd naturvetet, sundom genom små infall. Hade dock en Författare, med så njugaa onlag af en egentligen poetisk natur, skrifvit på moders-målet, — skulle ingen harwa urhärdar att läsa rö rader deraf: men sedan det lyckats någon, ett förfädeswa et wijsa mästarkap-dsiver ett mäckert och föreut u-bildade språk (chwattill wijseligen semival fördros en wijs-ort af suisse), så upphäves han, såsom Schiller anmäker, af hifwos språke. Den tan-ken mattas eller felas, talar språket själf, liksom af sig helse wände, att under en mä-skores hand, ordna sig till se psifer, som lä-na skenet af werkna liks fu citoner, si att endast ganska få märka främvaron af lissändan.

I följd af det fogda, lärer man, hvor-sör Mee. i närmare samling i omdanhet gifwer företrädet åt de Faldestycken, hvilkas föremål närmast tillhörde Författarens krets och hans hjerta, och der således hans känsla renast framträder. Ibland also är följande Elegi, som vi heie och hället meddela, kan-ka den mäckaste:

In obitum Filii Patris:
Sic moreris, pars blanda mei. Tibi sum-
ma dierum

Haec fuit. Haec vitae semita curta tuae.
Tres menses atque annus eunt. Patris
oscula risu

Et matris noscias. Vivere triste putas.
A te fatalem volui devortere mortuum:
Fatali morbo *) tolleris ante diem;
Surriperisque gemens nostris amplexibus
infans,

Ut pater in lacrimas et tua mater eat.
Prae patria tibi, credo, domo placet Ae-
theris aula.

Pro me, credo, Patrem sufficit illa domus.
Carmine saepe tuos memini mulcere dolores
Et memini curas attenuare tuas:
Carmine coelestem requiem, tibi dulcia dona,
Non celebrem, quamvis tristia fata mihi?
Chare quiesce cinis! Tabulam cape, mu-
nera amici,

Grata, licet lacrimis sint madefacta patris.
Lectulus ille tuus, quovis tibi mollior ostro,

A morbis tutus. Nate beate, vale!
Plura tibi dieam, cum junxerit hora suprema
Me tecum et clarus, sed sine fine, dies.

Dernäst är R.c. böjd att gifwa företrädet åt Vita Auctoris, primos XXXIII ætatis annos complexa, hvors begynnelse är förfat-

*) Purpura, (Scarlatinam medici appellant)
quæ variolis intervenit.

rad i en behagligo nois ton, men som under sin utveckling blir oft mer och mer lärf och prosaisk. Här några versställen;
Stemmata ne quaeras, tenuis sum turis
alumnus.

Inque jugis natus, gnave colone, tuis,
Bis noni saecsi cum quinquagesimus annus
Tertius a Jano et luna secunda micat:
Cumque suum Mavors post sacrae festa
Lucernae,

Proximus a niveo mitteret axe facem;
Nascimur. Immunes cunas Hallandia vedit
Parvaque de terra straminibusque domus.
In stipulis primi captabam munera somni;
Regia non tanti quam torus ille mihi.
Mensis et annus eunt. Violenta morte sub
umbras

It pater et plaustro succubuisse ferunt.
Parvus eram, Genitor! si non tua funera
flevi,

Da veniam, nossem si modo, flendus eras.
Nemo tuas vult scire casas, tua rura gre-
gesque;

At mihi erant carae. Tu mihi carus eris.
Si quis inest venis, si quis mihi sangu-
nis ignis,

Semina tu dederas principiumque, Pater.
Tu lucis vitaeque sator. Tu cuncta dedisti,
Et dare nil potui, nil tibi, care cinis.
Si tamen est aliquid manes coluisse pa-
ternos,

Natus ero numquam non memor ipse tui.
Flens mea jam fletis movit cunabula
mater,
Mater at in luctu sola relicta mihi.

De så kallade herofsta sångerna är något tröga och man märker här mest sekunden af den poetiska Kopparförmågan. S de lysrika sångerna saknas det lyrliga elementet — lärlan, lirigheten. Det mot de kfr. lockliga i sådana stycken, som harva en lemn ång och en lugn utveckling. Ofta har Dr. L. ej sällan ganska väl lyckats uti det didaktiska. Han är författare till Magister promotionen år 1790.

Militia est studium, bellum labor, ensis
acumen,

Barbaries hostis, quem superasse juvat.
Qui sapit, hic vincit. Stadio decurritur
isto.

Ardua si pugna est, vincere dulce tamen.
Omen in eventu est.

Detta Arbete, som såges funnit temtigen mycket framgång i Tyskland, är präktfullt tryckt i enzessl smak, men översvämmade af så idia och så förmillande trycksel, att meningens stundom knapt läter gissa sig. Boken är även försedd med förf:s bild, graverad af Rückman. Den är ganska väl tråffad.

På Swensk Literatur-Tidning för näst.
år 1822 kan med 4 R:d. 24 f. Vico pränumereras i Stockholm hos Hr Mag. Viborg, i Uppsala hos hrr Palmblad & C., samt med 7 R:d. på alla Post-Contoir i Riket. När alla årgångarne från och med 1813 till och med 1821 på engång köpas, säljas de till ett nedsut pris af 15 R:d. då requisition och pengar insändas till hrr Palmblad & C., som med första lägenhet börja affärningen iil den stad, som är Resi-
quiention närmast.

B i h a n g till S w e n s s L i t e r a t u r - T i d n i n g.

N:o 1.

J a n u a r i

1821:

Akad. Prisämmen m. m.

Stockholm:

Kongl. Maj:t har under d. 30 November 1820 i näder stadsfåstet de å nyö öfversedda Grundreglerna för Wetenskaps-Akademien, enligt hvilka denna Akademie kommer att utgöras af 100. Inlandskra och 75 Utländska Ledamöter. De Inlandiske fördelar i 9 Closer.

I. Cl. ren Mathematik	6 Ledamöter.
II. Cl. använd Mathematik	6 Led.
III. Cl. Practisk Mechanik	8 Led.
IV. Cl. Physik	6 Led.
V. Cl. Chemi och Mineralogi	12 Led.
VI. Cl. Zoologi och Botanik	16 Led.
VII. Cl. Medicin och Chirurgi	15 Led.
VIII. Cl. Ekonomiska Verenf.	15 Led.
IX. Cl. Värdom i allmänhet	16 Led.

Den 31 Mars, som är årsdagen af Wet. Akademiens skiftelse år 1739, håller Akademien en offentlig sammankomst, då Berättelser upplåsas om hvad framsteg de Physiska och Mathematica verenskaperna, Natural-Historien åfvensom Närinjer och Konster gjort, så inom som utom fäderneslandet, under loppet af förrutna året. — Präses vidjes hållanester bland Akademiens i Stockholm varande Ledamöter, och innehårt ett år sin besättning, den han nedlägger första Onsdagen i April hvareje år, då han uppläser en af honom författad afhandling öfwer ett ämne af eget val.

I. R. Wetenskaps-Akademien hofwa följande Åminnelse-Tal öfver Akademiens fram. Ledamöter blifvit hållne. Den 11 Nov. öfver Hæhorn Doct. Henr. Gahn, författad af

Med. Professorn i Upsala Doct. Carl Beckers ström. Den 18 Nov. öfver Kammarherren, Middarthus-Sekreteraren R. N. O. Ax. Gabro Silfverstolpe af Stats-Rådet m. m. Grefwe A. G. Mörner. Den 25 Nov. öfver Akademiens Sekreterare, Professor och Ridd. Doct. O. Schwartz af Kongl. förste Lits-Medicus R. W. O. Doct. M. af Pontin.

Kongl. Vitterhets- Historie- och Antiquitets-Akademien har till Arbetande Ledamöster valt och kallat den 16 Aug. Theol. Professor och Director Seminarii i Upsala L. N. O. Doct. Sam. Ödmann, samt Professor, Prosten i Kumla L. N. O. Doct. Frans Mich. Franzén, samt d. 23 Jon. detta år Græc. Lingv. Professor i Lund, Doct. Elias Tegnér. Till Heders-Ledamöter: Öfwer Kammarherren m. m. Frih. Ad. Ludv. Sierneld och Biskopen i Linköping Doct. Marcus Wallenberg samt till Utländska Ledamöter: Höga Rådet A. H. L. Heeren, Histor. Professor i Götringen, Professor Nielsius Nyerup, Universitets-Bibliothekarie i Köpenhamn, samt Collegii-Rådet Doct. C. M. Herzlin, Ledamot af Wet. Akademien i Petersburg och Intendent för des Asiatiska Museum. — Under förra häftet af 1821 dr. Hans Excel. Stats-Minister m. m. Grefwe L. von Engeström Akademiens President och Stats-Sekreteraren m. m. E. Bergstedt vice President.

Den 20 Dec. firade Svenska Akademien dess Högtidsdag medelst en offentlig sammankomst, som öppnades af s. d. Stats Rådet Frih. G. Lagerbjelke, med ett Tal, hvari gafss tillkåne

na, ett stora priset detta är hvarken i Witslichkeit eller i Skaldekonst kunnat bortigfwoes; men att ihland. 6. räflingskrifter of föra och 10 of senare. Witterhetslaget hade andra Gullpenningen blifvit tilltagd Lieutenanten A. Linnberg för en Krift innehållande några Idéer om förståndets och fantasiens förhållande till hvarandra i Skaldekonsten som är f. d. Secreteraren i Hallands Hushålls Sällskap F. Andersson för en Sång på Carlsdagen 1820. Lundbladet priset hade Akademien tilltagit Ad. juneten vid Kongl. Wetenskaps-Societeten i Uppsala Doc. Göran Wahlenberg. Sist upplästes det af Professor Doc. Fr. M. Franzén för, fattade Minne öfwer Nils-Rådet Matthias Björnclov, hvilken i år var åmnet för Akademiens Minnespenning. Till Täflingsåmnen för 1821 utsattes å nyo Åreminne öfwer Carl von Linné, med fördubbla pris eller 52 Ducater. Om de öfriga Täflingsåmnene se Int. Tidn. 1820. N:o 146.

Kongl. Krigs-Wetenskaps-Akademien firade den 1 Dec. med ett offentligt sammanträde, som öppnades med den vanliga årsberättelsernas uppläsande. En Täflingskrift hade inkommit, men bekanns icke svarande emot det med Prisfrågan åsyftade ändamål. Åmtnnesset tol öfwer Akademiens ast. Ledamotter hölls, neml. öfwer Generalen i Nordiska Armeen G. F. Krogs af General-Majoren G. W. af Tibell*); öfwer General-Lieutenanten Fr. G. C. von Döbeln af General-Majoren Grefve G. Mörner; öfwer Contre-Amiralen C. F. Aschling af Contre-Amiralen G. af Klint, samt öfwer Justitie-Canzlern Doc. J. G. Turdfjäll af General-Auditorien D. Forelius. Akademiens Prisfrågor för år 1821 se Int. Tidn. N:o 140. — Flera af Nordiska Armeens Officerare dro under loppet af förläntna året till Ledamotter antagne.

Göteborg:

Kongl. Wetenskaps- och Witterhets-Samhållset firade d. 24 Jan. sin Högtidsdag, då Ordinariet emotrogs af Domprosten L. N. O. Mag. D. M. Hummel. På Samhållsets dis-

* Sedermere på Nordiska öfversatt och inskrift i Christianias Morgenblad.

d-krifta fråga angående Nordiska Samhållsetts hadde intet Swar ingått; men i Skaldekonsten ett stycke, benämde Fantasten, som dock ej kunde bekräftas. För 1819 års täflan hade Samhållset förvyat sin fråga:

"Man har föreställt sig, att mänskossläktets odling, för hvilken en wiss gräns skall vara fast, är stigit, än fällt. Den mening will nu göra sig gällande, att odlingen efter en högre verldspan, utan uppehåll föregår, och att hvad man kallar förfall, endast varit skenbart, såsom, utan öfversigt af följderna, utbrutet beräknadt. På hvilken sida är samlingen, och huru bewittas den af närvorande tid?"

Ihland 4 inkomma Swar hade Samhållset ansett sig böra gifwa tvenne en bekräftande uppmuntran af 9 Ducater. Här till hade såsom författare sig legitimerat Almonuens vid Kongl. Biblioteker Mag. L. Hammarstedt och Med. Doc. Nils Levin Ahlberg. Öfver det för Stiftets Studerande utsatta åmne hade en Krift, såsom efter täflingstidens slut inkommen, ej kunnat upptagas till präfaling.

Till Täflingsåmnen utsättes å nyo: Bestämmes det här, att i ungdomens undervisning framställa Norden's Fabellära och fördna Skaldekonst, hvilket värderar folksynners rättighet till självständighet i konst, van att tröda förra den classiska älderdomens anspråk på ester-bildning. Beldningen är 12 Ducater och täflingstiden utgår med September månad.

Sedan Biskopen Doc. C. F. af Wingård nedlagte Secreterare-Beställningen, har Samhållset valt ekl. Secreterare: Histor. Lectorn Mag. And. Godhe.

Trondhjem:

Det Kongl. Norska Wetenskaps-Sällskaps-priset höllsades har till Ledamotter kallat den af Nordiska Häfsdeforskingen högt försyne Doc. Peder Erasmus Müller, Theol. Professor vid Universitetet i Köpenhamn.

Värda Mäster.

Stockholm:

Under den 21 December 1819 har Kongl. Maj:ts nädigst bestyrkt sifftondet af en Practise Bergss-Schola uit Fahlun, och häfwa framli. Ås-

sehorn Joh. Gottlieb Gähns efterlemnade Biblio-
thek och Samlingor blifvit inköpte och fögenade
med denna inrättning, hvartvid såsom Lärare
blifvit anställd Chemico Adjuncten vid Carolinska
Medico-Chirurgiska Institutet, Professor Doc.
M. G. Sessström, genom Kongl. Maj:ts nära
ga fullmägt af den 29 sifl. Dec.

Till Chemico Adjunct vid Medico-Chirur-
giska Institutet hörde, i Professor Sessströms
ställe, som med förtro till fahlun offlytor, är ut-
nämnd Philos Candidaten Gust. Cr. Pösch.

Kongl. Maj:t har i Erico Ordens Capit-
let d. 28 Jan. nädigst utnämnit Professor och
Riddaren af Kongl. Nordstjärne Orden Doc.
Joc. Bergelin till Commendör af Kongl. Was-
sa Orden.

Under den 26 sifl. Dec. bar Konal. Maj:t
i näder fastställd den af Uppförrings-Comitéen
föreslagna Scholeordningen, att vid de allmäne-
na Läroverken: ierna till behördz efterskrift från
och med Höstterminens början innenvarande år.

Den nya regleringen af Hufvudstadens all-
männa Lärowerk har den mest losvande fram-
gång. Genom den för detta åndamål tillskriv-
nade Directionens nytta omsorger drog bågge
Lärdoms-Scholorne, i Clara och Maria Försam-
lingar, organiserade, och undervisningen dersät-
des i full gång med Hösttermins början sifl. år.
Lärjungarnes antal är redan betydligt. Genom
deha förberedande anstalter, komma föreläsnin-
garne vid Stockholms Gymnasium, att taga
sin början med Hösttermin detto år, till hvil-
ket åndamål södra Cathedral-Scholans Hus på
Riddarholmen är bestämdt. Twenne af södra
Cathedral-Scholans Lärare, Lectorerne P. Alm
och L. M. Enberg hafwa, med Kongl. tillstånd,
genast blifvit anställd såsom Lectorer, den före
i Theologien, den senare i Philosophien, hvarts
emot Machæsos samt Eloquenz & Poet. Lec-
tionerna snart komma i wederbörlig ordning, är
beskrivna, och hafwa inom onskningstidens slug
till den södra 5 och till den senare 4 sökande hos
förendynde Direction sig anmält. De sökandes
Specimina taga sin början i näst. Mars månad.

Enligt underrättelser från Köpenhamn, in-
träffade Professor Næs d. 22 Aug. i Abuscheer vid

Västiska wiken. — För det närvarande reser åf-
wen i Österländerna en ung Literatör från våre
fädernesland, Svenska Legations-Predikanten i
Constantinopel, Mag. J. Berggren. Då un-
derräckelser från honom sitt aulände, hade han
ester att ett år redan studerat Nygrekiskan, be-
sökt en del af de Grekiska barne och var då
på Libanon, hvareft hon redan twenne månader
uti Kloster Antura winlagt sig om landets språk.
Hon var i Nov. dä brefwet osigc, på besök hos
Druzernes Furste Emir Bischir ut Libanons
husvudort Elkámer, sedan han i flere rigenin-
gar genomwandrat deha trakter. Ester åt annu
en tid hörde hafwa uppehållit sig i nämnda
Kloster för sit språkstudium, vilh han besöko Da-
mas och Palmira, derisean gå till de Heliga
Ortena, somm sluteligen till Egypten.

Hera Svenska Literatörer och Konstnärer
drof stadge på utrikes resor. I Paris har en
längre tid wistats Mathes. Adjuncten Mag. P.
Schönberg från Upsala, som detta år återsörväntas.
I Nov. ankommo dit Botan. Professor Mag.
E. A. Ågardh och C. O. Histor. Adjuncten Mag.
Sven Hylander från Lund och denna der in-
på wären fötblifwa. — Något tilldrorene hade
åfwen twenne unga Konstnärer B. Fogelberg och G.
Salmon dit anlände. Den förra, som innan afresa
från Stockholm fullbordade twenne Colossal
Lejon för Konung Carl XIII:s Statue, har efter
ankomsten till Paris varit sük, men är nu till
hållan återställd och ämnar härifrån begis-
wa sig till Italien. Den senare är sde nä-
gon tid anställd hos en af Frankrikes beröm-
doste Medalskeur, och har Fäderneslandet hopp-
ott i honom återse en utmärkt konstnär. Herr
Salmon är sde närvarande syhelsatt med en
Medalskeur framl. Stats-Rådet Frh. Adlers-
beth, som bekostas af Kongl. Witterhets-Histories
och Antiquitets Akademien. — Från Rom mån-
tas snart åter Hr. Byström och Grefw. Hjal-
mar Niderner. Hr. Lauræus drojer ånu någon
tid utrikes. — Byzantinska Stipendiaten C. Håll-
ström anträddes i början af sommaren, i sölje
med Bergmästaren Nordenstjörd från Abo, en ut-
rikes resa, som kommer att förfara i 3 år. Deras
första wisselseort var Berlin. — Med. Doc-

for Fr. Holst från Christianias Universitet har anträdt en resa till England. — Åtven en annan Norrman, som varit en af Svenska Konst-Akademiens Elever, Fr. Michelsson afste förl. är till Italien, sör att under Thorvaldsen i Rom vidare utbilda sina anlag.

Kammars-Rådet och Riddaren af R. N. O. S. G. Billberg har blifvit kallad till Ledamot af Kess. Wetenskaps-Akademien i Petersburg.

Uppsala:

Under sistl. Hösttermin har antalet af Studerande vid Kongl. Akademien härstades varit 1297, hvaraf 820 varit under Terminen närvarande och 477 inom tvenne år frånvarande. — Enligt Akademiska Tabellerna voro 127 Frälse, 300 Prestöner, 212 Borgaresöner 189 Bondesöner, 222 Civilistötens, 64 Militärstatens och 183 andra Ständspersoners Söner. — I anseende till åldern var de Studerandes antal störst mellan 20 och 25 år, nemligen 582. Dernäst mellan 15 och 20 år 407, mellan 25 och 30 år 195, under 15 år endast 46, emellan 35 och 40 år 13 samt öfwer 40 år 8. — Theologi studera 246, Engelsarenhet 237, Läkarekonsti 70 och Philosophi 450. Utan visst vitæ genus 316. — Med Stipendier hafwa 209 varit understödde, neml. Regii 37, Medicos-Theologi 18, Magnat. & Privator 154. Under sista Rectoratet åro 150 inskrifne. Med bidden afgångne 5. Finska Nationen har haft 10 närvarande Ledamöter. Endast 2 Utlänningsstudera härstades, sedan en från New York i Norra America sistl. höst härfrån afreste, efter att 3 år hafwa studerat härstades.

Theologiska Faculteten anstälde Theol. Licentiat-Examen d. 8 Nov. med Huspredikanten, Th. Cand. Mag. Justus Gabr. Bexell, Smol. Promotor Philosophia Magister 1809. Theol. Candidat 1811 d. 5 Jun. same v. Lectorn och Adjuncten vid Gele Gymnasium, Th. Cand. Mag. C. Fr. Björkman, Nosl. Prom. 1812, Theol. Cand. 1815 d. 7 Jun. afvensom Candidat-Examen d. 13 Dec. med Huspred. Mag. Pehr Calwagen, Medelp. Semil. Prom. 1815.

Medicinska Faculteten har anslåt Med. Licentiat-Examen med Med. Candidaterne John Ouchterlony, Stockh. och A. Fr. Idstedt Lund. Meric.

I anseende till förestående Promotion i Philosophiska Faculteten, berojdes Candidat-Examina i sistl. October och förfara till början af Mars månad.

Professor och Commendoren af R. W. D. Doct. C. P. Thunberg har blifvit kallad till Ledamot af Naturforska-Sällskapet i Leipzig.

Lund:

Kongl. Majt har i näder förunnat Philos. Adjuncten Mag. P. Dahl Professors namn hedra och wärdeighet.

Hans Excellence Akad. Canzler har utnämnd E. O. Adjuncten Mag. C. G. Brunnius till Ord. Græc. Litt. Adjunct same Hist. Litt. Docens Mag. Sven Hylander till E. O. Histor. Adjunct.

Åtvensledes har Hans Exc. Akad. Canzler i till Docenter förordnat: Mag. J. Ekstrand i Matematiken, Mag. C. J. Hill i Physiken, Bibl. Amanuens Mag. N. Löwen i Lärdoms-Historien och Mag. Jac. Faxe i Grekiska Litteraturer.

Astron. Observatoren Maas. Ad. Fr. Kniberg har erhållit Kongl. Majts nädiga fullmäkt att vara Kyrkoherde i Ås och Wentlinge Pasto- rat på Öland.

Linköping:

Gymnosi Adjuncten Mag. N. Moberg har blifvit utnämnd till Eloqu. & Poes. Lector härstades.

Strengnäs:

Kongl. Majt har i näder tillage Rector Scholæ härstades Mag. L. Broman Professors namn hedra och wärdeighet, afvensom Consistorium, enligt Kongl. Majts Nädiga föreskrift, utfärdat Rectors fullmäkt för Consistorium-Notarien Theol. Cand. Mag. H. O. Holmstrom.

Rector Scholæ i Nyköping Theol. Cand. Mag. C. G. Lindberg har blifvit utnämnd till Rector vid Örebro Trivial-Schola.

Bihang till Swensk Litteratur-Tidning.

Nro 2.

Februari

1821.

Lärda Nyheter.

Stockholm:

K. Akademien för de fria Konsterna firade i år sin högtidstag d. 10 Febr. då H. R. H. Kron-Prinsen räcktes såsom Conzler utdala de belöningar, som blifvit Akademiens Före tillståndade. — Till Ledamödr. har K. Akademien nyligen fastlat Historiemålaren J. G. Sandberg, Conducit vid K. Museum.

Den i Fahlua uppligen intäckta Practiska Bergs-Schola komipier oft förses med 2:ne Lärare, hvilka undervisa i Bergshandteringen, den ens i de delor som stödja sig på Chemiska grunder, den andro i de delar som stödja sig på Mechaniska och Mechaniska grunder. Den förre Läraren, sora är sedan utnämnd (Vib. N:o 1.) erhåller 1200 Riksdaler Banco lön, samme fria husrum. Han är tillika Husvudman för Inskräckningen och åt honom är varden af de för Scholans räckning inköpta betydliga Samlingar anförtrodd. Den senare Lärarehysstan med lika löneanslag blifver till widare obesatt. Åssven är ett årligt anslag af 600 R:de till Stipendier samt 300 R:de, såsom resepenningar för Geognosiska resers anställande inom fäderneslandet, nädigst beviljade.

Höver fram. Professorn och Ridd. Olof Swartz hafwo desj efterlevnande Männer och Färjungar förl. är lätit uppresa på Solna Kyrkogård, nära Stockholm, en minnesvårdf Swensk brun Marmor. Dervä synes Swartz Brustbild, modellerad af Fogelberg, och gjuen i jern samt Bronzerad. Den omgivwes öfverst af stjerner och nederst af Origenus Svartzia. Inskrif-

ten är denne: O. SWARTZ R. 1760 D. 1818. Medlen härför hafwo, genom Hr. Engeströms, G. J. Vibbergs och Trafvenfelts försorg, blifvit medeist Subscriptions insamlade.

Uppsala:

Professorn, Phis. Adjuncten Mag. C. Chr. Grenander är förordnad, att bestrida de oftentliga föreläsningarna i Theoretiska Philosophien, under Professorn Mag. Sam. Grubbes Rectorat.

H. R. H. Kron-Prinsen, Akad. Conzler har under d. 12 föst. Jan. nödigt förordnat Magister Christian Er. Fahlerantz, Westm. Dalek, att vara Docens i Arabisk Litteraturen.

Magister D. A. Åkerblom har, på erhållen nädig besefning, öfrest till Stockholm, för att förtära sin uppökning hos Hons Kongl. Höghet Kron-Prinsen.

Den berömda Violoncellisten Berthold Romberg har under sitt vistande i Sverige åfwen besökt Uppsala och gaf härstadies på Gustavianska Auditorium d. 6 Febr. en talrikli bewistad Concert. Hr. Romberg dinnade derefter begifwa sig till Christiania.

Lund:

Under förra hälften af Chem. Professorn Mag. C. A. Engeströms Rectorats år, har Studerande Ungdomens antal vid hæwarande Akademi varit 420, af hvilka 271 Hösttermini 1820 varit närvatande.

A. Förslag till lediga Akademie-Secretarie-tjensten har Consistorium Academicum d. 7 Febr. uppfört 1. Historiar. Adjuncten Mag. Bengt Magnus Bolmeer. 2. Juris Adjuncten,

Guris Cand. Mag. Ebbe Sam. Bring. 3. Consistorii Ecclesiastici Notarien Mag. J. S. Palm.

Juris & Moral Professor. Mag. Fr. Everschöld har erhållit Kongl. Majris nädiga fullmogt att vara Kyrkoherde i Hardeberga Präbenden Pastorat, i ledigheten efter fram. Eloqui. & Poes. Professor Doct. J. Lundblad.

Christiania:

Kongl. Majst har till det nu församlade Storthinget under d. 10 j. br. afslutat nädigt Proposition om anslag af nödige fonder för Universitetet hårstades. Till beredande af detta frende har Storthinget nedsett en Committee af 5 Lidamder.

Göteborg:

Gymnasii Adjuncten, Theol. Licentiaten Mag. C. Fr. Björckman har blifvit utnämnd till Theol. Lector vid härvarande Gymnasium, efter afsl. Lectern och Prosten, Doct. L. Hallens creutz.

Westerås:

Härvarande Gymnasii Bibliothek har under de 2 sista åren erhållit en icke obetydlig tillökning genom Hultprosten M. Swederi och af. Contracts Prosten Doct. C. Norbergs Donatiorer. Den förra utgjorde omkring 100 Volumer. Den senare innehöll förmåns en Juvenalis Venet. 1498 Fol samt några Manuscripter. Åtta åren hafwa fram. Direktören Mr. Hultphers Edner fortsatt deras faders friställhet mot detta Bibliothek genom dyrbara gåftvor, neml. Bergmästaren A. Hultphers ett prægtigt verk med gravyrer öfver Francks Revolutionens förmånsförfärdelser (Galerie de Tableaux Historiques de la Revolution Francaise), samt fram. Brukspatronen Gramme Hultphers Hermelinsta Charthässer, fulständig, åttaenvem som en Cobiner till förmånde af Gymnasii Mynt- och Medalsamling, hvilken ännu är i sin början.

Gymnasii Bibliotheket, som nu utgör omkring 11,000 voulmer, äger icke nägret egen förmångsrum, utan man har varit nödsakad att uppställa det uti ett i Domkyrkan assides beläget rum, som genom sin obrygdmässighet och mindre tillgängliga läge, verkar att Bibliotheket icke kan

med den förmän beagnaas eller hållas öppet som wedeckör, hvarske Biskopen och Consistorium res dan längre varit beränkte på uppsöndrandet af ett Bibliotekshus, som tillika kunde inrymma Auditorier, hälst de twerne Auditorier som äga, båda befinnos dels bristfällige, dels för sitt åndamål orjenlige och obrygdmässige. I denna årtide anhöll Consistorium redan 1810 i underdåninghet hos Kongl. Majst, att Gymnasii-Cohæn måtte under en tid af 10 år få dinjua ett års inkomster af sådane Pastorater inom Stiftet, der vid uppad vance Nådär icke äga rum, hvilket genom Kongl. Beslutet af den 6 April nämnde år i näder beviljades. Det successiva beträffet af Intraderna sdr så bestäffade Pastorarer under dessa 10 år, med de derå upplupne intressen, befanns vid Bokslutet i Jun. månad sistl. år utgöra en behållan summa af omkring 13,500 Rdb. Bk. Samte berättelse om denna fondens tillstånd, såsom ännu otillräcklig till bygg- nadsfondiders bestribande, anhöll Consistorium hos Kongl. Majst i underdåning skrifvelse af d. 13 Oct. sistl. år om ytterligare förlängning af denna Gymnasii-Cohæn nädigt medgivna förmän, sloss den enda för henne mässiga utvidg till bygg- nadsfondens förländande; hvilken underdånia ansållas Kongl. Majst under d. 4 sistl. Nov. på en tid af 5 år i näder bisollit, med nödigt besättning till Consistorium, att efter denna tids förflyt åter inkomma med underdånia berättelse om fondens tillstånd, och derhos så fort ske kan, sive i män af skade tillgångar, vidtaga nödiga åtgärder till byggnadens verkställande.

Härnösand:

Mittos. Väcorn, Doct. Nils. Magn. Berlin har erhållit transport från Häggoånger till Stug- sib Präbende Pastorat, i ledigheten efter aff. Lectorn och Prosten Doct. C. Stridsberg. Hvaruppå Theol. Lectorn Doct. J. Häggblof blifvit utnämnd till Kyrkoherde i Häggoångers Präbende Pastorat.

Theol. Candidaten Mag. P. Calwagen är utnämnd till andre Apologist vid Herndands Trivial-Scholo, samme Consistorii vice Notarien Mag. Jos. Backlund till Commissarie i Herndands Präbende Pastorat.

Wishby:

Det af Kongl. Maj: inrådade nya Gymnasiū — hvars siffricke längre varit för emäl för denna lundörs önskningar — blef den 7 Febr. händeligen invigd. Efter infördat Program af Sistens Biskop, L. N. O. Doct. Eberstein samlades Resp. Stater och Corpser kl. 9:30 m. i Scholhuset hvarifrån de i Proceszion begästwo sig till Consistorii Sessionrum, der Biskopen öppnade acten med ett Tal, om nigtens af det nya Uppfostringswerker, hwarefter de res dan antogne Urte, Theol. Lectorum och Prosten Doct. P. Säfwe, Elog. Lectorum Mag. J. Sachr., Marches. Lectorum Mag. J. G. Klingwall och Gymnasii Adjuncten Mag. L. P. Ihre i deras embeten infäldes samt i forthet överade öfver några till deras wetenskap hörande ämnen. Derefter hölls Guds-tjens i Domkyrkan, efter hvars slut Processionen afgick till de för det nya Gymnasiū prävisoriskt inredda rum, der Lärarne och Undomen hälsades af Biskopen med ett Tal, som af Theol. Lectorum besvorades.

Uppsala:

Akademiska Disputationer Hösttermin 1820.
Under Med. & Botan. Protehorn, Commendem af R. W. O. Carl P. Thunberg's Præsidium:

Museum Naturalium Academie Uppsaliensis. P. XXXI. Nils Joh. Ljungberg, Smol. 1 och 1:4:dels ark. — P. XXXII. Ad. Fr. Altahr, Vermi. 1 och ett halft ark.

Flora Gothoburgensis. P. I. (Auct.) Pet. Fr. Wahlberg, OGoth. 5 och 3 8:dels ark 8:o. Under Anat. & Chir. Protehorn Doct. Sac. Åkerman:

Casus Prostatae Calculis affectæ. Pro Gradu Medico Auct. Gust. Becker, Suderm. Mer., Phil. & Chir. Mag. Pat. Läkare vid Merikes Regte. 1 och 1:4:dels ark.

Under Marches Protehorn N. N. O. Mag. Sib's Smedberg:

De momento Inertiae Rectæ circa Rectam convolventis. Hiherr Carl Gabr. Oxenstierna, Medelp. Semil. 2 ark med Tab.

Linearum atque Superficierum Theoris Analytice exposita. P. XVII. pro Gradu

Philos. Enkväld Widebeck, Suderm. Mer. — P. XVIII. pro Gradu Joh. Magn. Malmstedt, Vermi. Hwardera 1 och ett halft ark. Under Protehorn, Litt. Hum. Adjuncten Mag. Joh. Ernster:

Decima Iliadis Homericæ Rhapsodia Græce & Svethice. P. II. And. Unger, Vermi. 1 och ett halft ark. — P. III. Joh. Pet. Huss, Medelp. Semil. 1 och 1:4:dels ark. — P. IV. Joh. Wählander. — P. V. Claës Ol. Bersselius, OGothi. Hwardera 1 och 1 halft ark. — P. VI. Laur. Kinberg, Gotland. 1 och 1:4:dels ark.

Under Politices Docens, Mag. Swen Lundblad:

De Bellis Visigothorum pro Arianismo gestis. P. II. Joh. Er. Hagström, OGoth. 1 och 1:4:dels ark. — P. III. And. Nattfén, OGoth. 2 ark.

Under Cath. Scholæ Adjuncten Mag. Gust. Sjögren:

Vaticinia Prophetæ Malachiæ Latine versa & notis criticis atque philologicis illustrata. Sam. Svederus, Westm. Dalec. 1 ark.

Under Akad. Dokterytaren, Mag. Wilh. Fred. Palmblad:

De rebus Babyloniis & originibus veterum Chaldeorum. P. I. Pet. Ad. Söderström, — P. II. Henr. Bernh. Palmer. — P. III. Christoph. Hedeström. — P. IV. Paul Joh. Konsberg, OGothi. Hwardera 2 och ett halft ark, utom den sista 2 och 3:4:dels ark.

Under Mag. Christ. Er. Gablerantz: Ruina Califatus Bagdadici. P. I. Joh. Ax. Orbom, Medelp. Semil. 1 och 3:4:dels ark. — P. II. Ol. Edling, Med'p. Semil. 1 och ett halft ark.

Under Mag. Carl Fr. Lutteman:

De Tragoedia veterum. P. I. Carl Wilh. Trausenfelt, Nob. OGoth. 1 och ett halft ark.

Nekrolog.

Doct. Nils Dalberg, Bergsläb., Commendem af Kongl. Wasa Orden, var född i Linköping den 1 Apr. 1735. Son af Skräddaren Cr. Dalberg och Margar. Lundberg. Efter att haftwa genomgått Linköpings Schola och

Gymnasium, anlände han 1752 till Uppsala Akademii och blev där promoverad Med. Doctor 1763. I h. Exc. Riks-Rådet Grefve Axel Hersens hus var han länge anställd såsom Lekarre, till deh han 1768 blev Kongl. Lit-Medicus. I denna egenskap anbefolkes han att vara Gustaf III. sōsom d. w. Kron Prince, följettska på resan till Frankrike 1770, och hade samma företräende under flera urrikes resor Högtidsförmögnisse, såsom Konung, sedernerare företog. Så som Konungens tjänstgörande Lit-Medicus var han, i kraft af sin embe, titulär vice Präses i d. w. Collegium Medicum, hvilken befordring med offredettagandet 1782 upphörde, så att han 1811, såsom Heders Ledamot, äre i samma Collegium infallades. Hon forsade dock emot sin tjänstgöring i Bergs-Collegium, der hon sedan 1781 sāsom Bergs Råd döt säte och stamma. Af sin målgåra Gustaf III. hade han 1782 erhållit Rådmansöf Knäsgård i Roslagen på lifstidsarrende, afven som Adelskap, ehuru han aldrig begårt Introduction å Riddarhuset. Till Wetenkaps-Akademien, hvars Ledamot hon sedan 1773 varit, har han donerat ett Capital af 3000 Rdr Banco, och till Linköpings Gymnasium, sāsom der Lärövark der han börjat sina studier, öfverlennade han med varm hand sitt kostbara Bibliothek af 4200 Volumer. Till betygande af sitt nädiga välbeflag härdöswert undmunde Konungen honom d. 28 Apr. 1817 till Commissör af Wasa Orden. Åfled d. 3 Januar. 1820, 85 år gammal. Twemne medaljer finns öfver honom präglade. Den första af Kongl. Patriottiske Sällskapet 1809. Den andra af Kongl. Wetenkaps-Akademien 1816.

Utom Kongl. Wetenkaps-Akademien och Kongl. Sundhets-Collegium, hvarem nyt är nämnde, var han ferner Ledamot af Kongl. Wetenk. och Witterh. Samhälls i Göteborg, R. S. Deconomista Sällskapet i Petersburg samt Medicinska Societeeterna i Paris och Marseille. 2 Tal hållne vid Präsidii nedläggande i Wet. Akademien, om några det Svenska Climatets försökningar och olägenheter i anseende till hållan, ic.

1777, samt om Lustens beskrifvenhet i stora och sällrika Schäder ic. 1784 sio somt 2me Rdn i R. Wet. Akad. Handlingar äro de enda skrifter, som efter honom finnas tryckta.

Mag. Daniel Mohrborg, Throl. Doct. Prost och Kyrkoherde i Årsta, föddes d. 8 Oct. 1739. Födldrarna varo Commisstrernas sedernerare Kyrkoherden i Bro Mag. Olof Mohrborg och Christina Barthox. Efter att hafta börjat sina studier vid Hoblu Trivialschola och Westerås Gymnasium ankom han till Upsala Akademii i Decemb. 1758, och blev der Philos. Magister 1764. Året däreut hade han antagit Predikoberet, och nämndes kort derpå till Bara tillsons Predikant vid Westmanlands Regt. Commisstrer vid Riddarholms församlingen i Stockholm 1772, sedan han i flera år biträdt Öster-Hol. och Ordens-Predikanten Doct. G. Rosén, sāsom Adjunct vid nämnde församling. Commisstrarnes i Stockholm Niksdagsfullmäktig 1778. Kyrkoherde i Årsta i Westmanland 1782. Prost 1784. En af Stiftets Deputerade vid Jubelfesten i Uppsala 1792. Vice Präses vid Prästdiakonet i Westerås 1794. Throl. Doct. 1800. Missdaämn i Stockholm 1809 och i Örebro 1810. Jubel-Magister vid Promotionen i Uppsala 1815. Åfled d. 25 Nov. 1819 80 år gammal. I honom har Svenska Kyrkan förlorat en af sina agtningssvärdoaste Lärare. Hans namn skall lika med deh Broders — den oktade Hospredikonten Anders Mohrborga, hvars bekanta Postilla han of Trycket utgivit — lefva i välsignelse.

Doct. Mohrborgs af Trycket utgivne Skrifter äro: 1. Beskrifning öfver Staden Lindesberg. Stockh. 1761. 8:o. — 2. Bewis till Själv-lens oddlighet af förfustet och Gude ord. Stockh. 1767. 8:o. — 3. Nödiga Frågor och Swar, angående tillämpningen af Nåden i Christo. Stockh. 1769. 8:o. — 4. Saligheteläron föreställd genom frågor och swar. Stockh. 1783. 12:o har erhållit flere Upplagor i Westerås, 1795 och föl.

Bihang till Svensk Litteratur-Tidning.

N:o 3.

Mars

1821.

Lärda Nyheter.

Stockholm:

Kongl. Vetenskaps-Akademien firade den 21 Mars årsdagen af sin Stiftelse med en offentlig sammankomst, som bevisades af Akademiens förste Ledamot, Hans Kongl. Höghet Kronprinsen. Sammankomsten öpnades af Akademiens n. w. Præses, Præsidenten Hrh. Wirsén med ett Tal, hvarefter de i Akademiens Statuter särskefna Årsberättelser upplästes af Akademiens Sekreterare, Prof. Berzelius, Åkar. Astronom, Prof. Cronstrand, Technologis Prof. G. M. Schwartz samt Intendenterne Doct. Dalman och Doct. Wikström.

Akademiens handlingar för år 1820 åro af Trycket utkomna och innehålls följande afhandlingar. Första Sycke: 1. Algebraiskt Problem, upplöst af N. J. Bergsten. 2. Undersökning af en Urinsem; af Aug. Lindbergson. 3. Några Tropiske Latvar, beskrifne af El. Fries. 4. Plantarum Cryptogamicarum Tropicarum pugillus, auctore C. Sprengel. 5. Verdtsle om häl på Bläckhalsen hos en Barnsfångsgvinna, befordrade till läkning genom iakttagande af kroppens tjenliga sfärling; af P. G. Cederschiöld. 6. Best. ifnäring och Eckening på ett nytt species Hyæna brunnea; af C. P. Thunberg. 7. Tillägg om slägten Hyæna; af Sam. Odmann. 8. Trenne nra arter af bladslaget Ericaulon; beskrifne af J. Em. Wikström. 9. Om sammarsättningen af svavelhaltiga blösprade salter, samt om Selenshaltige blöspradt Kali; af J. Berzelius. 10. Undersökning af ett Malacolith- urtad fossil från Norrige; af Hans Exc. Grefwe & G. Trolle Wachtmeister. 11. Om försteningar och åstryck af Tropiska Trädslag och deras blad, funna i ett Sandstenstologer i Skåne; af Sw. Nilsson. 12. Försök till uppställning af Insect-familjen Pteromalini Forsl. af J. W. Dalman. Till sluc finns zne Biographier öfver Akad. afgångne Ledamöter, Hans Exc. Grefwe Cr. Ruth och Prof. A. Sparreman.

Upsala:

Voton. Professorn och Commendoren af R. W. D. Doct. C. P. Thunberg har till Akademiska Bibliotheket härstadies nyligen fördrat en dyrbar och sällsamt samling af Japansta tryckta böcker, med figurer, hvilka bemärkt Professor under sina Resor i Indien samlat och till fäderneslandet hembröte. Samlingen utgör 46 volymer, mäst rörande Japans Natural-Historia, och kan med rätta anses för en stor rariitet i en Nordisk Boksal.

Dalman. — Andra Sycke: 1. Analytisk upplösning af Brågon om en puncts rörelse i en ester aifven lag rörlig kanal; af Math. Gerh. af Schultén (Mathes. Adjuncte vid Åbo Akad.) 2. Om det Magnetiska tillståndet hos de kropsvar, som utladda Electricks staveln; af J. Berzelius. 3. Några underrättelser om de utrikes bruklig metodter att förfärdiga sfämlor till Mont och präglade metallarbeten; af N. W. Almroth. 4. Om sättet att undersöka Nickelmalmer, jemte Analys af en hvit Nickelmalma från Loos; af J. Berzelius. 5. Försök till bestämma mæne af den Luftquantitet, som under full drag genom strömar vindugnar; af G. Kallstenius. 6. Några arter af wexslägret Rosa beskrifne af J. Em. Wikström. 7. Om försteningar och åstryck af Tropiska Trädslag, blad, örmbunkar och rövwäxter samt trädkol, funne i ett Sandstenstologer i Skåne; af Sw. Nilsson. 8. Underrättelse om några Sköldpaddeskal, som blifvit funne vid grävninga af Götha Canal; af J. W. Dalman. 9. Vegetabilitet. Chemiska Försök, af Aug. Lindbergson. 10. Försök att bestämma den Chemiska sammansättningen af de fossilier, som harwa Potoxens kristallform; af J. Rose. 11. Försök till uppställning af Insect familjen Pteromalini Forsl. af J. W. Dalman. Till sluc finns zne Biographier öfver Akad. afgångne Ledamöter, Hans Exc. Grefwe Cr. Ruth och Prof. A. Sparreman.

Nekrolog.

Johan Gottlieb Gahn Åhedorf i Rö Bergs-Collegium var född d. 19 Aug. 1745, son af Landt-Råntmästaren i Fahlun Hans Jac. Gahn och Anna Marg. Schulzen (en Syster till n. v. Presidenten Doc. D. v. Schulzenheim). Ifrån Westerås Gymnasium ankom han tillika med sin ongare Brod Henric (sedermore Med. Doctor och Åhedorf) till Uppsala Akademi 1762. Fortsatte der sina studier under d. n. Juris Professor Doc. Christiernins färskilda tillsyn, under hvars inseende hon utgaf 1770 en Akademisk afhandling om författningsar till befrämjande af god hushållning vid Jerngrufvor, och tog samma år Bergs-Examen. Neden 1768 var han inskriven såsom Auscultant i Kongl. Bergs-Collegium. 1773 utnämndes hon derskades till Stipendiat. 1782 erhöll hon Bergmästare fullmakt och 1784 förordnades han till Åhedorf i närmende Collegium. Han var likväl ej förbunden, att göra tjänst öfver än hans egena godo rörelse tillito honom att växla i Stockholm. Han hade även ligen såsom Bergsman doserat sig i sin fäderneort Fahlun och der egnat sig åt en vidslitig Bergshandtering, hvarom det of huvudt om onlogda Vitriolwerket, Nödsärgs-tillverkningen och Svavels-habriken väittas. Ur sitt lugn, der han delade sin tid åt sitt Laboratorium och sitt Bergsmanna-yrke, framkallades han id est annan af Öfwerhetens och det allmännas förtroende. 1792 fallades han i näder till Ledamot i Rikets Årenders allmänna Beredning, 1810 Ledamot af Comitén för en allmän Fortsigtighed. 1816 af Comitén för utarbetande af plan för ett Bergs-Institut, 1818 af Comitén för Myntordningens öfversende. Vid Riksdagarna i Stockholm 1778 och 1809 och i Örebro 1810 fallade Fahlun Bergslag honom till Riksdagsfullmäktig. — Ledamot war han sedan 1784 af R. Wetenskaps-Akademien. Disputum af Landt-Bruks-Akademien (1812) samt Kongl. Danska Wetenskaps-Sällskapet i Köpenhamn (1803) och Naturskaps-Sällskapet i Marburg (1817).

Hon gifte sig 1785 med Anna Marg. Bergström, som dog 1815, Moder för zme

Barn, af hvilka en son och en dotter efterlevva. En långsamt afmaritande sjukdom slutade hans dagar, vid 73 års ålder d. 6 Oct. 1818. Således sista månaden af det sorgligt mäktwårda året, som under sitt lopp åfven bortryckte Örenstjerna, Swartz och Adlerbeck. Men hans minne shall fortleva vid sidan af de många berömda namn Naturvetenskaperno inom vårt Fädernesland i senare tider havva icke uppreisa. Gahn har helse icke genom trycket bekämpjort några rön af sin widstrckta erfarenhet i Chemien, men hvad han Kristianen uppifattat om Blåsrörets bruk har Berzelius infört i sin Läroboks 2:de del. Gahns esterlemnade dyrbara Mineral-Samling, Bibliothek, Instrumenter och Chemiska apparater hafwa, enligt Kongl. Majts nådiga besättning, blifvit af allmänna medel inköptie för den i Fahlun anlagda Practiska Bergs-Scholans räkning.

Anders Sparmann, Med. Doctor f. d. Histor. Nat. & Pharm. Professor i Stockholm och Åhedorf i Sundhets-Collegium var född i Tenvsta Socken i Uppland d. 16 Febr. 1748. Hj:ldrarne woro Prosten Er. Sparmann och Brita Högbom. Vid Uppsala Akademi, der han inskrifts 1768, blef han idigre en af v. Linnés Lärjungar. Såsom Skeps-Läkare földe han Copitenen i Svenska Ostindiska Companiets tjänst Carl Gust. Ekeberg *) 1765 till China. De nya naturalier, han derunder upptäckte, beskref han ester återkomsten till Uppsala i sin Exercitii Disputation: Iter in Chinam under v. Linnéns inseende 1768. Sedan han undergått Med. Candidat-Examen 1770, öfvalde hon att företaga en Natural-Historisk resa till fläggsnare länder, och genom v. Linnéen egen recommendation hos Svenska Ostindiska Compagniet, blef hans önskan uppfylld. Ifrån Göteborgs segeklade han i Jan. 1772 och ankom i Apr. till Coy, på samma tid en annan berömd Landsman Thunberg, Läkare i Holländska Ostindiska Compagniers tjänst, dit anlände. Genom Ekebergs åtgård blef Sparmann antagen såsom Informator för Holländska Residentens * Hver denne sin förfte rölgörare har han hållit Minnelse tal i Wetensk. Akademien. ss. 1793. 8:o

Born i Bay Salso *). I slutet af Novemb. s. d. företog han i sölje med Herr Forste och Cap. Co ok den merligheten. Resan åt Södra Polen, hvarifrån de fört 1775 året kommo till Cap. Sedan han gjordt en godo mänters lång resa inåt Hotentott och Cafferlandet, lemnade han Cap i Apr. 1776 och ankom i Hult månad åter till Göteborg. Året förru hade han frånvarande blifvit promoverad till Med. Doctor i Upsala. Genast efter hemkomsten valdes han till Kongl. Wetenskaps Akademiens Ledamot och förordnades 1780 till Intendent öfwer Akademien Naturalie-Cabinet och hugnades följ. året med Professors fullmagt. — Wid denna tid hade i Norrköping ett Philantropiske Sällskap, under den bekante Öfver Direct. Carl Bernhard Wadströms ledning, bildat sig, med systemål, att på Afrikas kuster odla och bebygga några öderöcker, för att der inräcka ett Samhälle efter Philanthropiska grundlägger. Kon. Gustaf III. gaf 40 Kamillier tillstånd att utflyta och under sjelfvvald oberoende styrelse efter egna lagar, nedslätra sig på Afrikas västra kust. — Utvärderat af denna plan kunde förfst eftir Nord-Amerikanska Krigets slut bringas i werket. Sparman afreste 1787 till Paris, der Wadström redan hade hos Franck Regeringen utarbetat för Sällskapet nödiga recommendationer till alla Franck Factorier och Consuler. I Hovre de Grace, der Handelshuset Chauvel blifvit uppdragit till medinnehavent i den nya anläggningen, stego Wadström, Sparman och C. A. Archenius (sedermera Öfverste Lieutenant vid Artilleriet och Ridder af Svärds-orden) samt Chauvel i Maj månad 1787 om bord och ontlade vid regnidsens slut till Senegal, under de bästa förhoppningar om företagets framgång. Det mislyckades likväl genom Senegal-Compagniets jalouſie, som vågrade att försé de resande med de stridsheter, som woro oumbärliga för en Expedition till det inre Afrika. Måra värdiga underrättelser härom har den nitte Wadström *) sjelf lemnat uti sina Es-

*) Se hans brev i Upsala Tidn. 1773. N:o 42.

*) Död i Paris 1800. Genom Testamente lemnade han sin betydliga Boksamling till Erivial Scholan i Norrköping.

say on Colonization &c. London 1794. 4:to. Detto företog gof fört derester anledning till Engelska Coloniens anläggning i Sierra Leone. Efter återkomsten till Frankrike begaf sig Sparman på fört tid till Paris, hvarifrån han öfver England i Juni månad 1788 återvände till Faderlandet. Genom fullmogn af den 18 Nov. 1790 udnämndes han till Historie Medicinalis & Pharmacis Professor i Stockholm, med sätte och stämma såsom Professor i Collegium Medicum. Han nedlade den förra bestämmingen 1803, åtvensom 1798 Intendents-bestämmingen i Kongl. Wetenskaps-Akademien. Utd. i Stockholm d. 9 Aug. 1820 i sitt 73-lefnads år.

Han var Ledamot af Wetensk. Akademien i Stockholm, Svenska Läkare-Sällskaper, Wetensk. och litter. Samhäller i Göteborg, Etneiska Societeten i London, Philos. Societeten i Philadelphia och Natural Historiska Societeten i Paris, samt Medicinska Societaterna i Paris och London. v. Linné den yngre har till hans åra uppkallat dregen Sparrmannia.

Sparmans Skrifter åro:

1. The Diseases of Children and their Remedies. Öfvers. på Engelska ifrån Rosensteins Svenska original. London 1776 8:o.

2. Resa till goda Hopps udden, Södra Polkretsen och omkring Jordklotet, samt till Hotentott och Cafferlandet åren 1772 — 1786. D. I. Stockh. 1783. D. II. 1:sta Häft. ib. 1800. 2:dra Häft. ib. 1818 8:o med Plancher. Öfvers. på Tyska, Engelska, Franck, Holländska, Spanja och Italienska, samt hoc på en del af dessa Språk erhållit tvenne upplagor.

3. Museum Carlssonianum. Fasic. I. —

IV. Stockh. 1786 — 1789. Fol. med colorerade figurer. Dessa praktkwerke är sällsynt såsom aldrig lemnade i Bokhandeln.

4. Utvalda, ollmårt nyttiga och merendels noare rdn af samlingar i Medicin, Pharsaci, Chemi, Naturkunnighet, Landebushållning m. m. D. 1. 2. Stockh. 1797 — 1802. 8:o.

5. Svensk Ornithologi. Häft. I. — X. Stockh. 1806 — 17. Fol. med colorerade figurer efter naturen.

Han har desutom lemnat 29 smärre afhandlingar och nya rön, införde i R. Wetenskaps-Årsködemiens Handl. 1777 – 1806. i D:o i Upsala Wetensk. Societets Acter. 4 i Götheborgska Wet. och Witterh. Samhållets i i Petersburgska Wet. Akad. Acter och i i Philosophical Transactions i London. Han har desutom varit hufvudarbetare i de Botaniska werk Hr. Forster utgivnit, såsom Nova genera Plantarum, Flora insularum Australium prodromus, Plantæ esculentæ &c. att förbigå åtskilliga föversättningar, anonyma uppsatser o. s. v.

Några ord i anledning af Recensionen öfver Thorilds Samlade Skrifter Andra Delen. Literat. Tidn. N:o 11. 12. för innev. år.

Till svar på de anklagelser, som Rec. gör utgivaren af Thorilds Skrifter vill denne endast anmärka:

1:o De uteslutna ställena, på hvilka Rec. grundar sitt omdöme förekomma endast i *Nya Granskaren*, der enligt naturen af ett Dagblad något måste finnas, som blott hörer till dagens interesse. Detta i allmänhet till försvar, att Utgivaren ej här utan undantag upptagit allt. Han har ej ansett sig ovilkorligt förbunden att göra det.

2:o Hela Thorilds literära förhållande till Kellgren är så förträffligt, så rent, och så i det hufvudsakliga fullständigt framställd i en egen af Thorild just dertill ämnad skrift: *Critik öfver Critiker*, att Utgivaren så mycket snarare kunde taga på sitt samvete, att i nya Granskaren utesluta några smärre ställen, som höra till samma strid, men mer angå personerna än saken.

3:o Hvarutinnan det viktigaste nu mera ligger i Thorilds Rec. öfver Kellgrens Nya Handels-Bibliothek (till utsläckande af hvars matta lifsljus väl ingen Thorild var af nöden) eller i anmärkningar mot poemet Cynthia — (obetydligheter) — är ännu för Utgivaren förborgadt, oaktaadt Rec:s derom meddelade undervisning. För charakteriseringet af Thorilds critiska förmåga åro bågge helt umbärliga.

4:o Hvad det öfriga angår, såsom uteslutningen af ett infall mot en ännu lefyande person, hvilket i sin tid var gladt och åter upptaget icke mera hade varit det samma, — tråtan om ett namn i en inscription bör stå öfverst eller nederst m. m. så har Utgivaren räknat det till de ännen, som man vid återutgivandet af ett Dagblad kunde saklöst förbigå. Något måste också lemnas qvar åt dem, som valt det till sitt yrke att arbeta på den oändliga fullständigheten i Literatur-Historien.

5:o Rec. uppstiger sluteligen och i sin ifver förkunnar verlden, att den Thorild jag utgiver ej är den åta utan en *stypad, hopkrympt, abbrevierad och apostropherad varelse*. Det är ett obilligt omdöme — som jag skulle förbigått med stillatigande, om det endast rörde mig sjelf; ehuru besynnerligt det förefallit mig, att det är just jag, som så litet skall förstå och veta värdera Thorild. Jag värderar honom tvärtom så mycket och så högt, att jag gerna tar till godo nitet för hans åra hos en annan, även om jag sjelf skulle vara ett missförstådt föremål för detta nit. Men då här vill bli fråga om, att jag gjort ingrepp i en annans rätt, att jag på ett egenmäktigt och oredligt sätt svarar mot ett åtaget förtroende; så är det min skyldighet att förklara: att i ingen enda af de hittils i Thorilds arbeten upptagna förut tryckta Skrifter det minsta är uteslutet utom de anmärkta ställena i Bladet Nya Granskaren, öfver hvilka jag framdeles sjelfmant hade ämnat yttra mig mera, — och att i de ännu icke omtryckta ej heller någon slags uteslutning eller förändring kommer att ske. Hvad Handskrifterna angår, så är min afsikt, sedan Editionen blifvit färdig, att fullständigt återlempa dem endera till Thorilds arfvingar, eller och att med deras tillåtelse, nedläggja dem i ett offentligt Bibliothek på det de, eller helst en hvor som det behagar, må kunna öfvertyga sig, buru jag med dessa Handskrifter förfarit. Uppsala d. 31 Mars 1821.

E. G. GEIJER.

Bihang III

Swensk Literatur-Tidning.

Nro 4.

April

1821

Lärda Nyheter.

Stockholm:

I R. Wetenskaps Akademiens samman-
komst d. 4 Apr. nedlade Präsidenten, C. N. O.
Frih. G. W. Wirsén Präsidium med ett Tal
om Bankirräntingar och Stats län — Till Prä-
ses för ett år valdes iste L. Medicus, R. W.
O. Doct. Magn. of Pontin.

I R. Wetenskaps-Akademiens samman-
komst d. 18 Apr. valdes till Färskes Ledamö-
ter i 3:de Classem för Practise Mechanik:
Bergmästaren, R. W. O. J. Beronius, vid
Dannemora Grufvor; i 5:te Classem för Che-
mi och Mineralogi: Draks. P. troen Aug. Ar-
widsson, Hans Excellence Gretme Hans Wach-
meister; i 6: El för Zoologi och Botanik:
Intendenten för Akad. Zoologiska Saml. Doct.
J. W. Dahlman, Docon. Adjuncten i Lund, Mag.
Swen Nilson, Intendenten för Akad. Botani-
ka Saml. Doct. J. Em. Wikström, Hist. Natur.
Adjuncten i Lund, Mag. Elias M. Fries; i 8:de El.
för Ekonomiska Wetensk. Landeshöstdingen på
Öland, R. N. O. Axel Adlersparre, Directören
öfwer Jernslaget C. D. af Uhr, Åfshorn och
Fabrikören, Mag. Carl. Fr. Arosenius, i Norr-
köping; i 9:de eller Lårdoms Classem: Canz. Måder
Prof. horn, R. N. O. Doct. Math. Norberg.
R. Wet. Akad. Sekreterare, Prof. C. W.
O. Doct. Jac. Herzelius har blifvit kallad till
Ledamot af Kejs. Wetenskaps-Akademien i St.
Petersburg.

Höfverste-Rientenonten vid Sjökrigstings-
Brigaden, R. S. O., J. P. Wirsén är tills vidare
nädigst fördordnad till Gouverndör för R. Krigsskt
Akad. på Eckerö. Ha Öfr. L. Lefren är belon-
genom sina föreläsningar i Krigs-Wetenskaper.

Uppsala:

Genom H. R. H. Kron. Prinsens, Akad. Canzo-
lens nädiga fullmogt af d. 29 Mars, har Professor
Anatomie Professorn Doct. Henr. Wilh. Ros-
manhon erhållit transport till den, genom Pro-
fessor Doct. C. Zetterströms besordran, lediga
Medicinæ Theor & Pract. Adjuncturen, hvor-
till han, såsom ensam ifråande, af Medicinsta Fo-
culeten var föreslagen.

Akademieas Stipendiisond har nyliken ers-
hållit en betydlig tillökning genom en Testomen-
tarisk Disposition af Prosten i Sorunda, Streng-
näs Stift, Doct. Bengt Jungblad, hvarmedelst
årliga Inverhet af 5000 R:dr Banko, fördelade
i 3:ne Stipendier, tillfaller h: höfvrande Studes-
rande af Wei:Götha Nation härstades.

Seminarii Docenten, Theol. Cond. Mag.
E. G. Rogberg och Domkyrko Sysslomannen Mag.
J. Brorsson har även blifvit kallad till Pro-
predikanter till lediga Kykloherde Embetet vid
Fyra Församlingen i Norrköping.

Lund:

Efter ifrådhadt Program af Akad. Rector
Magnificus, Chem. Professor Mag. C. A.
Engeström blei en Latinisk Parentation, ifrån Akad-
emiens framl. Canzler, Hans Eric. Nils Drotten
Gretwe Carl Ar. Wachmeister, häften af
Eloqu. & Poet. Prof. Horn. Mag. Elias Edfor-
den 5 sista April, som var årsdagen af Hans
Excellences död för 11 år sedan *).

*). Graml. Eloqu. & Poet. Professor Doct. J.
Lundblad hade tillförene erhållit detta uppdrag, som
genom hans farliga sjuklighet och derpå inträffade
död ej kom till werthlighet, hvarsöre hans Ester-
trädare nu afsiktigt drung tacksamhets gård åt en
vördad Canzlers minne.

Lund:
Akademiska Disputationer Värttermin 1820.

Under Med. Pract. Professor Doct. Jac.
Söderberg's Präsidium:

De Metastasi. *J. A. Widberg*, Gothob. 1
och 3 1/4:dels ark. 8:o.

Morborum casus ex Diario Nosocomii Acad.
Lundens. *C. A. Stridsberg*, Norrl. 1 ark 8:o.

De vi Febrium in morbis Chronicis.
J. S. Billing, Scan. 1 och ett halft ark 8:o.

Under Jur. & Moral. Professor Mag.
Jr. Cederchiöld:

De Donatione. P. VI. *Udo Ullman*, Go-
thob. — P. VII. *J. Wittbom*, Colm. — P.
VIII. *G. A. Tisfrup* Scan. — P. IX. *C.
Fr. Fagerström* OGoth.. — P. X. *J. Svens-
son* Gothob.

De Juris Civilis in ordinem quem Sy-
stematis dicunt cogendi ratione. P. I. *Ot.
Stenhoff* — P. II. *Jac. Broander*, Gothlandi.

Under Mathes. Professor Mag. *C. E.
Rjellin*:

De nexu Radicum æquationis cubicæ
ejusque reductæ. *Adam W. Ekelund*, Smol.
1 och ett halft ark.

Principia Calculi Differentialis ex theo-
ria Functionum. P. II. *N. Otto Ahnfelt*
Scan. — P. III. *Fr. G. Schremelius* Blek. — P.
IV. *P. Bööklin* Scan. Tillammans 5 och ett
halft ark.

Theoremata ad methodum Exhaustionem
pertinentia. P. I. *C. E. Mannerfelt* WGothen.
— P. II. *F. Petersson* WGothen. — P. III.
Sam. G. Melin Smol. 5 ark.

Punctorum et Rectarum in plano determi-
natio Analytica. P. I. *N. J. Quennerstedt*
Smol. 1 och 1 1/4:dels ark.

De Harmonia linguae Hebreæ & Sveca-
næ. P. I. *Hampus Chr. Tulberg*, Smol.
3 1/4:dels ark. 8:o.

Under L. Græc. Professor Doct. Es-
tegnér:

Hymnus Homericus in Pana Græce &
Svetice. *L. G. Palmquist* Smol. 1 och ett
halft ark.

Under Hist. Nat. Professor Mag. *C. G.
Gallén*:

Heteromyzides Sveciae. *L. Björkman*.
Wormel. 1 och ett halft ark.

Opomyzides Sveciae. *Tib. Maximilian
Ratzky*, Gothob. ett och 3 1/4:dels ark.

Ortalides Sveciae. *P. I. F. Gahne
Gothl.* — *P. II. N. Peterson* Blek. — *P.
III. Sam. Elmlund* Scan. 5 ark.

Oscinides Sveciae *J. Collander* Gothob.
1 och ett halft ark.

Sciomyzides Sveciae. *Ad. Alexander-
son* Blek. 2 och 1 1/4:dels ark.

Rhizomyzides Sveciae. *Sven Magnus
Brehmer*, OGoth. 1 och ett halft ark.

Monographia Museidum Sveciae. P. I.
L. Fr. Westman, OGoth. — P. II. *C. A. Rådåf
Blek.* — P. III. *Joseph W. Malmstedt*,
Gothob. 6 ark.

Under Botan. & Ocean. Pract. Professor
Mag. *C. N. Agardh*, Akad. d. w. Medicor
Magnificus:

De Metamorphosi Algarum. *Joach.
Åkerblad* Scan. 1 och 1 1/4:dels ark. 8:o.

Under Astron. & Phys. Professor Mag.
Jen. Bragé:

De proprietatibus Mechanicis Cycloidis
vulgaris. Sect. I. *J. F. Fronsén*, Colm. — P.
II. *Mich. Simon Malmström* Scan. 3 ark.

Under Hist. Professor Mag. *A. O. Lind-
ström*:

Analecta Historiae Lundensis. P. Post.
Sectio IX. *O. Thalin* — S. X. *F. Linnell*
— S. XI. *F. Nyman* Smolandi. — S. XII. *E.
Tornberg*, — S. XIII. *O. Ringius* — S. XIV.
J. Björkman, Scan. — 8 och 1 1/4:dels ark.

Under Professor, *C. O. Adjuncten* Mag.
Joh. Normann:

Prima Psalmorum Davidis decas notis:
Philologicis illustrata. *Grefwe C. F. De La
Gardie*. 3 och ett halft ark.

Praecepta Apostolorum Pauli & Jacobi
de Fide & Bonis operibus reconciliata. *J.
L. Segerström* Scan. 2 ark.

Under Jur. Adjuncten Mag. *E. S. Bring*:

De jure Naturali gentium & Civili ex
mente Ciceronis. *N. F. Friis*, Scan. 4 och
ett halft ark.

Under E. O. Adjuncten Mag. J. G. Wal-
denström:

Commentatio de Jehovah qualis a Pro-
phetis ante Exilium describitur. C. F. Wal-
denström, Verml. 1 och 1:4:dels ark.

Under Hist. Adj. Mag. B. M. Bolmeer:
De C. Corn. Tacito oratore. P. I. F.
Bolin. — P. II. C. G. Wieselqvist, Smo-
landi. 5 och ett halft ark.

Under Elega. Nom. Adj. (numera Prof.)
Mag. Elias Lidsöre:

Lineamenta Studii Romanorum Gramma-
tici. P. I. F. M. Schreif. — P. II. F. As-
ping. Scani. — P. III. A. Stenkila. Ö Both.
— P. IV. E. G. Brunner. Calm. 8 ark.

Under Actor Scholæ i Helsingborg, Mag.
C. A. Eberstein:

De stilo Elegiaco apud Romanos. F. W.
Ekström Smol. 3 och ett halft ark.

Under Hist. Lit. Docens, Mag. Swen
Hylander:

Catalogus Reliquiarum Sanctorum in Eccle-
sia Lundensi P. J. L. G. Zaar. Verml. — P. II.
C. E. Lindberg. Gothob 3 och 1:4:dels ark. 8:o.

Under Elega. Nom. Docens Mr. N. Kahl:

De Spoliis præcipue optimis. P. I. C. A. Berg-
man. Väst. — P. II. F. Horrney. Scan. 4 ark.

Under Chem. Docens, Mag. C. G. Ret-
zius:

Observationum Stoichiometricar. ad Mi-
neralogiam pertinentium Continuatio. S. A.
Darin Gothob. 1 och 1:4:dels ark.

Under Mag. Sac. Faxe:
Platonis Menexenus. Græce & Syetice.
P. I. R. Engelke Gothob. 3 ark.

Under Bibl. Alman. Mag. N. Löwenz:
De Ystadio. P. II. Resp. F. H. Holm-
quist Gothob. 1 och 1:4:dels ark.

Under Mag. G. H. Scharffenburg:
De Justino, Tertulliano & Cypriano
adversus Judeos disputantibus. D. Scharf-
fenberg. Scan. 2 och ett halft ark.

Under Mag. L. Torbjörnson:
Obss. in Ciceronis de Eloquentia judi-
cium. M. Ingelman. 2 ark.

(Insändt).
I anledning af det i Stockholms
Posten förd. 13 April införrda om
Apotheoser.

Ett slags Författare jemte Redacteuren
af Stockh. Posten hafva gripit sig an, att
nti N:o 87 säga oss något om Apotheoser. Men det vill, i sanning, mer kännedom få af
mennisko-Historien som mennisko-Naturen,
än de Herrarne äga, för att skrifva något
sänt och lärorikt i den saken. — De börja
med att upptäcka för oss: "att det är myc-
ket troligt, att man ej fallit på den idén
om Apoteoser förr, än lång tid efter in-
förandet af en viss Gudadyrkan." En sätts
ånda till dumhet naturlig; aldenkund en viis
Gudadyrkan måste med menniskofläget haf-
va tagit sin början; hvilket, utom det att
nödvändigtvis den närmast från Gud ut-
gängna, d. i. första mennikan, måste också
vara Honom närmast, så i kännedom som i
förhållande, det vill säga: dyrkan, — hi-
storien om de första menniskor säger oss.
Eller kanske att Förf. och Överfattaren ö-
sas ur en åldre historisk källa än den åldsta, den
Bibliska? — Dernäst förmena de: att det icke
är naturligt, att man straxt förvandlat till
Gud en menniska, som man sett födas lika
med andra menniskor, lida af sjukdomar
och andra lifvets olyckor, samt sluteligen dö
som en annan menniska; utan att det till be-
höfts först "enthusiaster" och sedan två eller
tre generationer". Detta gör oss straxt be-
kanta med dessa Herrarnes visdom, som
icke en gång hafver sig bekant, att då det gu-
domliga framträder (förmest eller verkligt —
låt det vara oafgjordt!) i det mänskliga och
jordiska, måste det dock, så länge det är i det-
ta tillstånd, ikläda sig det jordiskas och mänsk-
ligas natur af uppkomst, subordination under
högre och yttre skickelse, samt förgångelse;
och att således detta ingalunda skadat tron
på ett sådant väsendes gudomlighet, ifall an-
dra gudomligt ansedda criterier är för han-
den. — Men sjelfva den kraft- och kärn-idéen
som flugit i dessa Herrar och som ligger dem
så mycket om hjertat vid Apotheosens
deduction är egentligen denna: att för-

gudningen gått grad- och århundradevis från *menniska* till *Gudason* och från *Gudasöson* till *Gud*. Skada blott, att mot denna idé ligga de tre högst viktiga omständigheter: 1:o Att den är en stor synd (af okunnighet eller elakhet?) mot de historiska facta uti alla religioner och mythologier; hvilka nemligent *omtala* Gudar före Gudasöner. 2:o Att naturligen det måste ock så tillgå, att *Gudar* måste vara före *Gudars barn*. 3:o Att från Gudasöner (Förf. och Översättaren) torde väl förstå att från dem skilja Heroer? till Gudar intet steg är och inga seklers tillhjelp behöfs, alderstund ett *Gudabarn* redan är ett verkligt *Gudaväsen*, en *Gudomlighet*, en *Gud*. — Det är efter att hafta gifvit oss i sjutton rader sådana djupsinniga tankegångar, som Författaren säger oss i förtroende, att han över detta ämne "kunde skriva volymmer". Hvarföre icke? Det bör blifva honom möjligt, när han icke läter mera generera sig af Historia eller förfnuft. Okunnigheten och låtsinnet äro utan begynnelse och ända — oändeliga. — Nu rycker Förf. an med slutsattsens huvudstyrka, så ordande: *Ifrån Gudason till Gud är ej långt stieg hos menniskorna, som åska det underbara; endast två eller tre generationer behövas, för att åt Sonen öfverlemlna Fadrens herradömme.* Har Förf. (och Redacteuren) haft en mening med dessa framkastade ord? Det vore besynnerligt, att göra denna fråga, så framt icke stundom funnos Förf. och Översättare, sådane som dessa, hvilka hafta en afslit och mening, den de icke kunnna hålla inne, men icke heller töras släppa ut. Rätt väl märker hvarje läsare den tankta, till meddelan bestämda, halft beslötade, halft afflöjade syftningen i denna slutsats, den nemligent att i halfkumma ord förgifta för Läsa- ren den Bibliska Läran om den Alsmägtige HERREN, som i Biblen kallas Guds Son, om Hvilken det säges, att Herradömet blifvit Honom af Fadren öfverlemtadt, och hvilken Herre, innan Han antog mänsklig natur, både ifrån evighet var, likasom i all evighet förblifver, alla verdars ende och allstyrende Gud. Manne det är någon annan Guds Son, än denne Herre, på hvilken han vill tilläm-

pa antydningen om Gudasöner? och hvilken lärå att en *Gudason* bliſver en *Gud* han me- nar vara en galenskap, orimliga fabler af den svaga och obetänksamma hopen från urmin- nes tider trodda, och att de oklokaste ibland dem varit just de som bemödat sig att finna men- ning uti dem? — Af en sådan fiende befa- rar man numera intet, likasom man mot honomicke heller går i någon sejd. Man må- ste blott kasta över honom allt sitt förakt för de lönvapen, hvilka han vill bruка, samt för lömskheten af hans gång. Syftar han icke emot den uppgifna christendomens grundlä- ra, hvarföre framskynta i den infernala rust- ningen af tvetydiga, arglistiga och giftiga antydningar? Eller har han å andra sidan det mod, att innom sig förneka den, hvarfö- re har han icke och mod, att årligt uttala det, då han icke har lust att dermed in- nehålla? När två stora män, sådane som den- ne Förf. och Redacteur, få lust att stiga upp för att rätta den *stora hopen af menny- skoflägtet från urminnes tider och näpsta alla dem som bemödat sig att finna mening i dessa orimliga fabler*, så måste de hafta hjer- ta i brösten, tala ur skägget, och ej med hocus pocus af halflövda ord tro sig kunna åstadkomma så mägtiga ting. Förfat- taren, hvilken han ock må vara, hörer, åtmin- stone i uppsatsen af detta stycke om Apo- theoser, till de förfuftets kittsliga, öfvermo- diga pojkar, då man just, för att nyttja hans egna ord; *parar galenskap med förfuft*. Och osörlätligen har Redacteuren (Öfversättaren — de tu äro ett) handlat, som, om ock i stor nöd om något, hvarmed han måtte fylla bladet, oskadligare kunnat — efter det dock är en gammal skötesynd och ålderdomssvaghet, hvarvid vi äro vane hos Stockh. Posten, — åter införa återinförda anecdoter. Om å andra sidan Stockh. Po- stens Redact. ännu skulle besväras af vis- sa från ungdomsåren qvarfittande oroande föreställningar i dessa ämnen, så må han till sin lättnad väl låta enskilt bigta sig, men icke i små öfversättningar för allmänheten sub rosa silentii utsucka sina bekänneler.

Bihang

III

Svensk Literatur-Tidning.

Nro 5.

Maj

1821.

Värda Myheter.

Uppsala:

Den 14 Jun. anställdes Philosophia Magister-Promotion vid Kgl. Akademien härstädtes, pā Mathes. Proleshorn, Riddaren af S. Nordsti. Orden, Mag. I öns Söderberg promoverade färsande, 75 Philos. Candidater. Stockholmenses: Carl Ferdinand Klinberg S. M. Adj., Per J. Beurling, Carl J. Kant, Henr. Grh. Lindgren, Carl L. Westerholm S. M. Adj., Svar Alric Nordblad, Carl H. Pfeffer, Uplandie: Carl Eman. Auriwillius, Carl Poussart, And. G. Berg, Carl G. Ahlberg, Bror G. Ekeberg, Joh. G. Höjér, Joh. G. Eissberg, Eman. Schrom. Fjerdhundrensis: Carl Gust. Nollin, Roslagus: Cr. Jac. Ulner, OstroGothi: Gust. Cr. Pasch, Chem. Adjunct vid Med. Chirurg. Institutet i Stockholm; Carl Cr. Sjögrén, Cr. Gust. Wallerström, And. L. Linck, Lars Magn. Kinnander, Joh. Ol. Piedholm, Joh. P. Schoultze, Joh. Ulr. Wallenberg, Joh. Chr. Flod. mon, Carl G. Viborgh, Nils Söderwall, Joh. Mag. Hollerz, Edv. Alb. Netherwood Nob., Joh. Is. Stibmersten, Sam. G. Kineid, Idns G. org Linck, And. Arvidson, Gust. Rudolph Lagerstråle Nob. WestroGothi: Eman. Billberg, P. Selander, S. M. Adj.; Lars J. Hjerta Nob., Auscultant i K. BergsColleg.; Nils Lev. Ahlberg, Joh. Lundblad, P. Not. dien, Joh. Busch. SudermannoNericii: Elof Wallquist, Otto Joël Gumälius. Collega Schol. i Strengnäs, Joh. P. Morell, And. Ek-

strand S. M. Adj.; Nils Theod. Casström, Enwald Wibebeck, Is. Sam. Wibebeck, Eman. Mart. Lucher Mattingren. WestmannoDalekarli: Ol. Ulr. Hedblad, Anton Wilh. Nicander, Jos. Elliot, Is. Norström. Smolandi: Simon Joach. Filén, Gust. Is. Wetterling, Per Halslenberg S. M. Adj.; Carl Fr. Korän, Sam. Fr. Nordstedt, Ol. Fr. Sjöstrand. Gothoburgensis: Per. Dav. Lomberg. Calmariensis: Fredr. Rudberg. Wermelandi: And. Fryxell, Scholäkare i Stockholm, Fredr. Arrhenius, Cr. Carlstrand, Ol. Gust. Hagren, Auscultant i K. BergsColleg.; Joh. Magn. Malmsted, Ol. Arhenius, Nils Lorenzon, And. Magn. Wennersten, S. M. Adj. Bothniensis: Jon. Scherdin, Cr. Ol. Sundberg, Carl Ol. Delle dén. Gothlandi: Joh. Ad. Säwe och Matth. Klinberg. Af detta varo 63 vid åtten närs varande och 12 frånvarande. Åt zne frånvarande JubelMagistrar tilldelades å myr Lagers kranse, neml. Moa. Joh. Sam. Duén, Ogoth. ågare till Wimmerby och Wiggesbo Skatsegårdar i Östergötland, Mag. Nils Collin, Upl. Theol. Doctor, Svensk Prost och Pastor vid Christina Kyrka i Philadelphia, Mag. Jonas Alspelin, Theol. Doctor, Prost och Kyrkok. i Dödesjö af Västl. Scift.

Promotorer öppnade åtten med en Discourse, efter hvars slut Akademiens Rector Magnificus, Prof. Grubbe, i h. K. H. Kron Prinsens, Akademiens Canglers frånvaro, å des höga vägnar meddelade venia promovendi.

Hvarpå Promotionsceten med öfsta ceremonier för sig gick, under chorus från Musikläraren och Kanonernos lofande. Philos. Adjuncten, Prof. Grenander framstälde Magisterläggan: "Cum duplex omnino sit librorum typis vulgariorum publica significatio, altera quæ enaret, quæ judicet altera, et mixtum fere genus maxime placeat, quæritur, utra in miscendo pars rectius prævaleat et deinde, utramque fuerit præoptata, in universo opere estimando, an in singulis persequendis hæc melius versetur?" Det förstnämnda Recensionssättet och dess användande på framställningen af werket i det hela, yrkades af Primus, Mag. Olof Arrehenius, Wermek. hvarmed Scaten slöts med förbörner och tacksgescher af Wilmans, Mag. Elias Wallquist, Suderm. Neric. Derefter hölls Predikan i Domkyrkan af Semin. Docens Theol. Cand. Mag. Carl Georg Rogberg. På de promoverades sändrastalande gafss mäddagsmål i Akademiska Orangeriet. Om astionen var allmän promenad i Botaniska Trädgården och dagens högtidlighet slutades med en Bal i Uppsala Gilles hus.

Uppsala.

Utgifne Disputationer Wärtermin 1827.

Under Med. & Botan. Profeßorn, Com. mendoren of R. W. O. Doct. Carl P. Thunberg's Präsidium:

Plantarum Brasiliensium Decas Tertia. Resp. Carl Otto Holm, Upl. 2 och 1:4:dels ark med illum. Tabell (föreställande Billbergia speciosa).

Museum Naturalium Academiæ Upsaliensis. P. XXXIII & ultima. *) Resp. Knut Ludv. Altahr, Wermel. 1 och ett halft ark.

Opatrium, Insecti genus. Ax. Loffman, Wermel. 1 o. 3:4:dels ark.

Om inhemske Träd och Buskar, som försöja att odlas. Er. Gust. Groth, Wermel. 1 o. ett halft ark.

*) Med denna del är denna redan 1787 började Disputationssuit slutad.

Under Med. Theor. & Pract. Profeßorn, Doct. Carl Setterström:

Initia Historiae Vaccinationis in Svecia. P. XIX. Er. Staaf, Medelp. Semil. 1 o. ett halft ark.

Under Phys. Profeßorn, Riddaren of R. N. O. Mag. Zach. Nordmark:

De focorum Lentis Opticæ conjugatorum relatione mutua; pro Gradi Philos. Fredr. Arrhenius, Wermel. 1 o. 1:4:dels ark, c. Tab.

Under L. O. Profeßorn, Doct. Gust. Knuds:

Ad Geneseos Cap. I. Diss. pro Gradi. P. I. And. Ekstrand, Suderm. Mer. S. M. Adj. 1 ark. — P. II. Jöns Georg Linck. — P. III. Nic. Söderwall, ÖGothi, hvardera 1 o. 1:4:dels ark. — P. IV. Carl Gust. Ahlberg, Upl. 1 ark.

Ad Geneseos Cap. II. III. Svethice vertendum Observationes. pro Gradi. P. I. And. Gust. Berg, Upl. 1 ark. — P. II. Carl Gust. Rollin, Härhundr. 1 o. 1:4:dels ark. — P. III. Carl Ludv. Boström, Stockh. S. M. Adj. 1 ark. — P. IV. Otto Joël Gummelius, Suderm. Mer. Collega Scholæ i Strengnäs, 1 o. 1:4:dels ark.

Ad Geneseos Cap. IV. Svethice vertendum Obss. pro Gradi. P. I. Er. Carl Strand, Wermel. 1 o. 1:4:dels ark. — P. II. Per Dav. Lomberg, Gothob. 1 ark. — P. II. pro Ex. Per Ol. Carlander, WGoth. — P. IV. pro Ex. Gust. Svanberg, ÖGoth. hvardera 1 ark. — pro Gradi. P. V. Joh. Ol. Liedholm, ÖGoth. 1 ark. — P. VI. And. Magn. Wennersten, Wermel. S. M. Adj. 1 o. ett halft ark.

Ad Geneseos Cap. V. Svethice vertendum Obss. pro Gradi. Bror Gust. Ekeberg, Upl. 1 ark.

Ad Geneseos Cap. VI—IX. Obss. pro Gradi. P. I. Joh. Chr. Flodman, ÖGoth. 1 o. 1:4:dels ark. — P. II. pro Ex. Er. Emanuel Wennerholm, WGoth. 1 o. 1:4:dels ark. —

pro Gradu. P. III. Nils Levin Ahlberg; W Goth. 1 ark. — P. IV. Joh. Pet. Morell, Suderm. Mer. 1 o. 1:4:dels ark. — P. V. Edu. Albr. Netherwood, Nob. O Goth. 1 ark. — P. VI. Anton Wih. Dicander, Westm. Dakf. 1 o. 1:4:dels ark. — P. VII. pro Ex. Carl Ulr. Hollberg, W Goth. 1 ark.

Isaiæ Presbyteri carmen in Tamerlanem, e Syriaco Latine versum. pro Gradu. P. I. Joh. Ad. Säve, Goth. 1 o. 1:4:dels ark. — P. II. Matth. Klintberg, Goth. 1 ark. — P. III. Sam. Fr. Nordstedt, Smol. — P. IV. Pet. Nordien, W Goth. Hwardera 1 ark.

Philologicæ et Criticæ in loca Danielis Chaldaica Observationes. pro Gradu. Auctor Henr. Gerh. Lindgren, Stockh. 1 o. 1:4:dels ark.

Under Mathes. Prosehorn, Riddaren af R. N. O. Mag. Jöns Swanberg:

Linearum atque Superficierum Thoria analytice exposita. P. XIX. pro Ex. Carl Gust. Indebetou, Suderm. Mer. 1 o. 1:4:dels ark.

Perspectivarum principia Projectionum Analyticæ exposita. pro Gradu. P. II. Lars Joh. Hjerta, Nob. W Goth. — P. III. Carl Er. Sjögren, O Goth. Hwardera 1 o. 1:4:dels ark. — P. IV. Nils Theod. Casström, Suderm. Mer. 1 o. ett halft ark. — P. V. Isaac Norström, Westm. Dakf. 1 o. 1:4:dels ark. — P. VI. Is. Sam. Widebeck, Suderm. Mer. 1 o. ett halft ark.

(Forts. följer.)

Anders Sparman, Med. Doctor, s. d. Histor. Nat. et Pharm. Professor i Stockholm och Århör i Sundheits Collegium var född i Thensta socken i Uppland d. 16 Febr. 1748. Föräldrarna varo Prosten Er. Sparman och Brita Hdgkorn. Vid Uppsala Akademider han intresserad 1758, blef han tidigt en af Linnés Larjungar. Såsom Skeppsläkare földe han Capitén i Svenska Ostindiska Compagnie

ets tjänst Carl Gust. Ekeberg *) 1765 till Chinano. De nya naturalter, han derunder upptäckte, beskrev han efter återkomsten till Uppsala i sin Exercitii Disputation: Iter in Chinam unde v. Linné inseende 1768. Sedan han undergått Med. Candidat Examens 1770, önskade han att företaga en Natural-Historisk resa till oslägligare länder, och genom v. Linné egen recommendation hos Svenska Ostindiska Compagniet blef hans önskan uppfylld. Iställs Göteborg osseglade han i Jan. 1772 och ankom i Apr. till Cap., på samma tid en annan berömd Landsman, Thunberg, Läkare i Holländska Ostindiska Compagniejs tjänst, dit anlände. Genom Ekebergs åtgärd blef Sparman antagen såsom Informator för Holländska Residencens Barn i Bayfalso. **) I slutet of Novemb. företog han i följe med Horster och Cap. Cook den berömda Resan åt Södra Polen, hvarifrån de först 1775 återkommo till Cap. Sedan han gjort en 8 månaders lång resa inåt Hottentott- och Cafferlandet, lemnade han Cap. i Apr. 1776 och ankom i Jul. månad dier till Göteborg. Året förrt hade hon främvarande blifvit promoverad till Med. Doctor i Uppsala. Genast efter hemkomsten valdes han till R. Wetenskaps Akademiens Ledamot och förordnades 1780 till Intendant öfwer Akademiens Naturalie Cabinet och hughades följ. året med Professors fullmagt. — Vid denna tid hade i Malmö ett philanthropistiskt Sällskap under den bekante Ösver Direct. Carl Bernh. Wadströms ledning bildat sig, med systemat att på Afrikas kuster odla och bebygga någon öde trakt för att der inrätta en Regering efter Philanthropistiska grundsätt. Kon. Gustaf III gaf 40 Familjer tillståelse att afflyra för att under sjelfvalet oberoende styrelse och under egna lagar nedsätta sig på Afrikas västra kust. Utsbrandes

*) Ägare af Altomta i Thensta Socken. Ösver denna sin förlita välgörare har han hållit äminnesfestal i Wetensk. Akad. 1791. tr. ib. 8:o.

**) Se hans brev i Swederi Uppsala Tidningar 1773, N:o 42.

af denna plan kunde fört efters Nordamerikanska krigets slut bringas i werket. 1787 afreste Sparrman till Paris, der Wadström redan hade hos Franska Regeringen utverkat för Sällskapet nödiga recommendationer till alla Franska Factorier och Consuler. I Havre de Grace, der Handelshuset Chauvelli blifvit upptagit till medlem i den nya onldagningen, sego Wadström, Sparrman och C. A. Arthenius (sedemera Öfwerste Lieutn. vid Artilleriet och Riddare af Svärdsorden) och Chauvelli i Maj månad 1787 om bord och anlände vid regntidens slut till Senegal under de hästa förhoppningar om företagets framgång, som likväl mislyckades genom Senegal compagniets afund, som vid grade, att försé de resande med de förnödhetter, som varo oumbärliga för en Expedition till det inre Afrika. Marmore underrättelser om denna Expedition har den nitiske Wadström *) sjelf lemnat uti sina Essay on Colonisation London 1791. Detta företag gaf kort derafter anledning till Engelska Coloniens anläggning i Sierra Leona. Ester återkomsten till Frankrike begaf sig Sparrman på kort tid till Paris, hvorifrån han öfver England i Junii månad 1788 återvände till Födernesländer. Genom fullmacht af d. 18 Nov. 1790 utnämndes han till Historia Naturalis et Pharmacis Professor i Stockholm, med säte och stämma såsom Professor i Collegium Medicum. Nedlade den förra beställningen 1803, öfvensom något tillförene Intendentsbefattningen i K. Vet. Akademien. Åtfred i Stockholm d. 9 Aug. 1820 i sitt 73 lefnads år.

Han var Ledamot af Wetensk. Akademien i Stockholm, Svenska Läkare Sällskapet, Wetensk. och Witterh. Samhället i Göteborg, Linneiska Societeten i London, Philos. Societeten i Philadelphia, och Natural. Historiska Socie-

*) Han dog i Paris d. 1803. Genom Testamente kom des efterlevnade betydliga Bibliothek till Norrköpings Scholhus.

ten i Paris samt Medicinska Societeterna i Paris och London. Thunberg har i sitt hans åra uppfallop dragenus Sparrmannia.

Sparrmans frister dro:

1. The Diseases of Children and their Remedies. Övers. vd Engelska från Rosensteins Swenska original. London 1776 stor 8:o.

2. Resa till goda Hörups-udden, Södra Polkretsen och omkring Jordkloster, samt till Hornstott och Essefjorden åren 1772—1786. D. 1. Stockholm 1783 D. 11. 1:ta Häft. ib. 1800. 2:dra Häft. ib. 8:o med Planscher. Översatt på Tyska, Engelska, Franska, Holländska, Spaniska och Italienska, samt har på en del af dessa Språk erhållit tvenne upplagor.

3. Museum Carlsonianum. Fascl. I—IV. Stockh. 1786—1789. Fol. med colorerade figurer. Detta vrakwerk är sällsynt såsom aldrig utgivet i Volhandeln.

4. Unvalda, allmåne nyttiga och merendels nyare rön af samligar i Medicin, Pharamaci, Chém, Naturkunighet, Landhushållning m. m. D. 1. 2. Stockh. 1797—1802 8:o.

4. Swensk Ornithologi. Häft I—X Stockholm 1806—17. 8:o med colorerade figurer efter naturen.

Han dehutom ingifvit 25 mindre alhandslingar och rva rön, insörde i K. Wetensk. Akad. Handl. 1777—1806. i Uppsala K. Wetensk. Societets Acter; 4 i Göteborgska Wet. och Witterh. Samhällets; 1 i Peterburgska Wet. Acad. Acter och 1 i Philosophical Transactions i London. Han har dehutom varit hufvudtätern i de Botaniska werk hr Förster utgivna, såsom Nova genera Plantarum, Florulae insularum Australium prodromus, Plantæ Esculentæ etc. att förbigå åtskilliga översättningar, anonyma uppsatser o. s. w.

Bihang till Svensk Litteratur-Tidning.

N:o 6.

Juni

1821.

Antikritik.

En författare, som fungit en recensent, så billig och öfverseende, som den, hvilken i N:o 20 och 21 af Sv. Lit. Tidn. för innehavande är granskat mitt Försök till en Svensk Språklära, bör icke svara, om han icke uttrycker sio åkning och tacksamhet. Också är det min affligt med insändandet af denna motkritik, hvarken att klaga öfver någon orättvisa eller att försvara några fel, utan endast för att gifva Rec. en anledning att närmare pröva ett och annat omdöme, som han fällt.

En allmän anmärkning göres mot mitt försök, att det icke tyckes vara skrifvet för begynnae. Samma förebråelse gjorde jag mig sjelf istån början, men sökte urräkta mig på sätt som följer. — All upplysning bör komma uppifrån: det torde vara nödigt att skrifva något, som väcker lärares uppmärksamhet, innan man endast och allenast skrifver för lärjungar. Lyckas man i det förra, så torde det äfven bli en möjlighet att lyckas i det sedanare. Med den allmänna undervisningen i modersmålet tyckes det icke vara mycket allvar; men mängen enskildt lärare, som önskar känna grunderna af det språk han talar, men som icke haft tid att studera sig in i saken, skall kanske icke ogernna taga emot hvad en annan säger. Jag har dessutom trott, att ett språk-

studium icke blott bör vara en minneslexa, utan äfven en tankeöfning. Mycket, som i första påseendet förekommer, såsom svårt, faller sig lätt, då man griper sig an. Ofta händar, att man af fruktan att öfverstiga lärjungarnes fattningsgåfva, och under bemödandet att göra sig begriplig, ger dem orediga begrepp, och förorelskar hos dem en tankelöshet, som de i längden hafva svårt för att öfvervinna. Första blicken, tänkte jag, på intäffningen af mitt försök i Sv. Språkläran borde upplysa, att jag sökt tillfredsställa allas önskningar. För dem, som önska att känna grunderna för all grammatis, har jag skrifvit inledningen, då deremot Sv. Etymologien är närmare lämpad efter nybörjares fattningsgåfva: dersöre förklaras också der på flera ställen, med lättfattligare ord, termer och talesätt, som uti inledningen förrut blifvit utredda, ehuру på ett merabstrakt sätt. Också beskyller mig icke Rec. att på något enda stället uti etymologien hafva varit mörk. Endast i utredandet af substantivernas genus klandrar Rec. min vidlöstighet. Men jag fruktade, att min förklaring deröfver, så vida den afvek från andras, skulle bli ansedd såsom en ogrundad förslagsmening, och ansag derföre nödigt att befästa den så godt jag förmådde.

Hvad syntaxen beträffar, så har jag redan i företalet yttratt min ringa tillfredsställelse dermed, och trodde mig derigenom.

kunna uppmana någon upplyft granskare att ge mig några bättre idéer, eller åtminstone att visa mina misstag. Nu har Rec. kastat en flöja af kålek öfver svagheten. Något lindrigare kan väl ej sägas derom, än att den är knappt nog lättfattlig. För så mycken skonsamhet är jag skyldig mer, än tacksgelse: jag skall bjuda till att göra bättre en annan gång.

Rec. fäster sig vid den ursprungliga skilnad jag gör imellan Dativus och Accusativus. Egentligen är det en anmärkning som kan stå qvar och tagas bort efter behag, utan att rubba sammanhanget af det hela; men den tillhör icke mig utan Bernhardi, och finnes i hans Sprachlehre pag. 163 och 292, och utredes ännu bättre i hans Anfangsgründe der Sprachwissenschaft Cap. 2 §. 38 mom. 14 och följande, till hvilka ställen jag nödgas hänvisa. Visserligen verker jag på en person, antingen jag säges consulere alicui eller consulere aliquem; men i det sednare fallet behandlar språket personen mera såsom sak, än i det förra fallet. Ett enskilt språks bruk, eller ett och annat enskilt talesätt, förändrar icke den ursprungliga betydelsen af casus; tvertom tyckes det vara skäl att instämma i Bernhardis anmärkning, att det är något karakteristiskt deri, att t. ex. Latinarn konstruerar Juvare med accus. och Tysken Helfen med dativus. — Hvad Rec:s ur Svenskan anfördta exemplet angår, torde det vara tvifvel underkaftadt, om de Svenska verberna Lyda, Tjena, Skada, Skona, Behaga, regera accusativus. Dativus uttryckes icke alltid i Sv. med preposition, och sedan kasuallänserna försvunnit ur språket, kan man sundom räka i ovisshet om ett nomens rätta casus. Men huru nyttjades defsa ord fordrom? I vår Bibel står:

Tu åst icke then Gud, hvikom ett ogudaktigt väsende behagar Ps. 5: 5.
En klok tjenare behagar konungenom yl. Ordsp. 14: 35.

Vi vilje tjena Herranom vårom Gud.

Jos. 24: 24.

Hö hafvet kjüst Eder, att J icke skulen lyda sanningen? Gal. 3: 1.
ingom af Eder skall något skada till lifvet. Ap. g. 27: 22.

Herren skall skona fino folke. Joel. 2: 17. För att övertyga sig att de anfördta verbena icke äro afgjordt transitiver, torde Rec. åtminstone med ett par kunna anställa prof. Behaga, om det vore transitivum, borde såsom verbum personale kunna förekomma i passivum; man kan likväl icke säga: Jag behagas. Jag lydes tror jag icke heller vara god Svenska, utan bör heta: Man lyder mig, eller: Jag åtlydes. Likaså i st. f. Jag tjenas torde man böra nyttja: Man tjenar mig, eller: Jag betjenas. Hvad de begge sednare orden beträffar, vägar jag dock icke vara envis, men mig förefaller det, som bruket af dessa och dylika ord i passivum måste betraktas såsom ett missbruk af ungefärlig samma art som: οἱ Ἰεραῖς εἰσερχομέναι λόγια τα Θεῖα. Rom. 3: 2.ex Graecismo perquam elegante, såsom det heter, i st. f. τοῖς Ἰεραῖς τα λόγια τα Θεῖα εἰσερχονται.

Mot den obeständiga superlativen i plur. såsom den upptages på tabellen pag. 145 hyfer Rec. tvifvelsmä, och ogillar deraf försiktigt ordet *smärfst* såsom obrukligt. Det är endast i visst fall, som obeständiga superlativus kan brukas. Detta fall gäller om sing. likväl som om plur. och finnes igen pag. 43 not. tt, der även ett exempel för singularis finnes anfördt. I enlighet dermed kan man säga: Lyckligast äro menniskorna i fina oskuldsdagar. På samma sätt: ehuru hästarne äro vackra i alla Spanska provinser, äro de likväl väckra i Andalusi; och: Lapparna äro i allmänhet små; men *smärfst* äro fjellLapparna. Rec. önskar på flera ställen, att jag bort utmärka de främmande ord, som i språket förekomma från de ursprungligen Svenska, och deri har Rec. rätt, ehu-ru gränsen sundom torde vara svår att finna. På samma sätt hade jag bort skilja de

mera ovanliga deponentier ifrån de vanliga pag. 168; men Rec. hade bort besinna, att den som icke har något auktorligt anseende att stödja sig på, måste akta sig att för mycket åberopa sig sitt enskilda tycke såsom en rättelse för andra, Samma svar har jag till anmärkningarna mot tabellen pag. 185. Antingen har jag icke förlått Rec. rätt, eller har jag i anledning att tro, der Rec. icke uppmärksamt genomläst denna tabell. Utan recensionen ser det ut, som jag icke upptagit orden *Simma* och *Tvinga* såsom fullständiga efter 1:sta konjugationen, då de likväl står såsom sådana på tabellen. Dessutom står antecknadt i brädden för somliga verber, att de är irreguliera; för andra, att de är förfältrade; på tredje stället, der verbet har ett olika böjningsfått för activum och neutrum. Att för mycket öfverlasta tabellen med dylika antekningar har jag ansett hvarken för nödigt eller tillständigt; emedan jag befarar, att man svårlijen blir ense om hvad som är förfältrad eller icke vid vissa verber af 3:de konjugationen. Ett enda exempel vill jag anföra: Rec. anser *Rutit* (obest. praeter. af *Rytta*) såsom rättare än: *Rytit*, och visserligen är det rättare efter fornbruket; men är det brukligt äfven nu för tiden? Jag vägar tvifla derpå.

Rec. har deremot andra anmärkningar mot hvilka jag icke har något att invända, t. ex. mot ordet *Stadge* 100. (Jag mente likväl icke: *Stadga*, *Stadighet*, såsom Rec. tyckes hafva tagit det, utan: *Stadga*, *lag* eller *förordning*). *Tanke*, *Måne*, *Ande* deremot torde kunua nyttjas med begge ändelserna *a* och *e*. Åvenså pag. 152 — 162 mot *Praes. Conj.* *Jag vilje*, *Jag kunne* etc. och mot *Imperativus* af dessa ord. Om *Fäits*, *Rödits* (pag. 180) kan man visst fråga, om de är brukliga; men antingen hafva verberna *Ndas*, *Rådas* denna form i obest. praeter. eller också är de *defectiva*. Med skål frågar Rec. (vid pag. 88) hvarsöf map skrifver *Gret. Let af Låta* (gifva ljud). Uppriktigt sagt! Jag har icke förr än nu

frågat mig sjelf, hvarsöre Sv. Ak. vill hafva detta stafningsfått. — Ett uppenbart fel har Rec. anmärkt pag. 288, der ordet *antförvant* förekommer i st. f. *anförvant*. Dessa är likeyl icke de enda rättelser och upplysningar, som hvilka jag stannar i förbindelse. Den som läst recensionen kan sjelf erinra sig de öfriga. — Ett och annat misstag i boken har dock undfallit Recensentens uppmärksamhet. Pag. 102 räknas *Så*, *Vrå* till 3:de deklinationen, ehuru de hörta till den 2:dra. Obestämda plur. är *Såar* *Vråar* contr. *Sår*, *Vrår*, och bestämda plur. är *Såarne*, *Vråarne*. Pag. 105 upptagas *Akademii*, *Parti* bland inhemska ord, ehuru de tydligt är af främmande ursprung. Pag. 113 anses *Lust* vara vara brukligt endast i sing., ehuru det har plur. *Luftar*; och likaså pag. 114. *Känsla*, *Feber*, *Frossa*, ehuru de är af den arten af nomina abstracta, som ligga inom gränsen af *communia*, och kunna hafva pluralis. Pag. 200 finnes ett tryckfel, eller möjligen ifrån början ett skriffel; emedan der står konjugationerna i st. f. konjunktionerna. Jag jakttager tillfället att anmärka dessa fel för deras skull, som kunna få lust att köpa boken.

En enda orättvisa har jag anledning att påbörda Rec.; men Rec. kan aldeles icke ana, att han varit orättvis, då han halst förebråt mig, att jag likasom många andra, anser grunderna för Sv. Metriken såsom mindre viktiga i en Sv. Språklära. Tvertom anser jag dem ganska nödiga att känna; men att jag icke upptagit mera än lären om accenten, såsom grunden för rättskriftning och rättskriftoing, har andra orsaker. Den soga icke tilltror sig att skriva en drägglig vers, och icke heller har det finaste öra, bör icke förhasta sig, utan ge sig tid att pröva. Jag syskalsatte mig just med detta ämne, under det striden fördes som tapprast i Sv. Lit. Tidn. om översättningen af *Hlieden*; men, ehuru jag trodde mig inse på hvilken-dera sidan det rätta var, anfog jag dock för rådigast, just derföre att striden var så tap-

per, att gå betänksamt till väga. Ett par af de skrifter, jemte recensionerna deröfver, hvilka Rec. nämner, har jag omöjligent kunnat begagna mig utaf; emedan min Språkkära redan var på trycket, då de utkommo, eller åtminstone då jag lärde känna dem.

P. G. Boivie.

Negifne Disputationer vid Lunds Akademi Höst-termin 1820.

Under Theol. Professorn, Semin. Director,
Doct. Mart. Cr. Ahlmans Präsidium:
Dogmata Pauli Apostoli. Mag. H. Reu-
terdahl Scan. Semin. Docens.

Under Juris & Moral. Professorn, Mag.
G. N. Cedersöld's Präsidium:

De Defensione Sui in Sacris Litteris
non Prohibita. P. I P. G. Ahnfelt P. II.
J. P. Hörlander, Scani.

Under Histor. Professorn Mag. And. Ot-
to Lindfors:

Analecta Historiae Academice Lundensis,
Partis Post. Sectio XV. J. Scholander. Sectio
XVI. L. Scholander Scani.

Under Juris Adjuncten Mag. Ebbe Sam.
Vring:

De judicio Homicidii secundum jura Svi-
ogothiæ Vetusta P. I. C. G. Ryberg. P. II.
L. F. Montén Gothoburgenses

Under Chem. Adjuncten Mag. Hagw.
Danielson:

De Reconciliatione Mundi per Christum.
E. M. Tegnér Wermel.

Under Histor. Litt. Docens Mag. Nils
Löwen:

Memorabilia Bibliothecæ Lundensis To-
mij 2:di P. V. E. O. Gadd Scan.

Under Mag. Johan Forsander:
De Vegetatione Scaniæ. P. Meurling

Smol.

Mekrolog.

Mag. Carl Pet. Blomberg, Theol.
Doctor, Contractors Prost och Kyrkoherde på
Wermön, var född d. 12 Aug. 1748 i Stock-
holm, der fadren Johan Blomberg var Skräb-
dare. Student i Uppsala 1763. Prom. Philos.
Magister 1773. Präst 1774. Undergick föl-
jande året Pastoral-Examen och utnämndes den
16 Jan. 1776 till Kongl. Svensk Legations-
Predikant i Constantinopel, dit han anlände i
Nov. s. å. Efter 6 års wistande derstädes åter-
vände han till sädernes landet. Utnämndes till
Pastor vid Lutheriska Kyrkan i Stockholm den 20
Apr. 1782 och gifte sig samma år i Stockholm
med Hedvig Charl. Schönmeyer, som esterles
var honom. Kyrkoherde i Wermöd Patronella
Pastorat af Erke-Östret 1784. Tillträddes detta
embete i Maj 1786. Präst 1786. Fick
vården ösver Östra Roslags Contract sig upps-
dragen 1791. En af Erke-Östrets Fullmägtige
vid Jubilefesten i Upsala 1793 och vid Riksdag-
gen i Norrköping 1800. Sista nämnde är Theol.
Doctor. Aflod den 24 Oct. 1820, 72 år gam-
mal.

Doct. Blomberg har såsom översättare ut-
givit flera arbeten, mest på Gjörwells förlag,
såsom Gellerts Moraliska Föreläsningar. (iill
en del i förenig med Doct. A. Norberg)
Stockh. 1772. Heddersten, Den Christliga Uni-
versiteten. D. 1—3. ib. 1786—90. Surm,
Tal till Mattwards Ungdom. ib. 1784. Väste-
holm, Bref om Själiens tillstånd efter kroppens
död. ib. 1794 m. fl.

Tilkännagifves, att Tom. XI af Corpus Auctorum
Roman. innehållande 3:die och sista Delen af Livio
us, är lagd under preken.

Palmblad. dc C.

B i h a n g till S w e n s s L i t e r a t u r - T i d n i n g.

Nro 7. 8.

Julii

1821.

J anledning af Recensionen öfver skriften: *Thorild, tillika en philosophist eller ophilosophist bekännelse.* Sw. Litter. Tidn. N:o 22. 23. 24. 25.

Hvad förf. emot Recensenten har att förklara eller anmärka sammanfattar han under följande synpunkter.

I.

Rec. will finna att allt philosophierande läter, euklare än af mig skett, hänsöra sig till tvåne klasser. Den ena innehållande de Systemer, hvilka huvudsakligast gått ut på förstningen efter innehållet af, och yttersta grunden för alla tankans operationer: således systematiskt hela kunstaps-förnägan; de Metaphysiska Systemerna. Den andra innehållande dem, hvilka förnämligast fåstat sig vid vilkoren för Tänkandets möjlighet, för att såkert bestämma, huru långt mänskans kunstap kan sträcka sig: de Logicalists Systemerna. — Så som Rec. uttryckt detta blir enkelheten större än han hels förmodat; ty bågge klasserna sammanfalla till en enda. Författaren kan åtminstone ej ställja förstningen efter innehållet af, och grunden för alla tankans operationer från förstningen efter vilkoren för helska tänkandets möjlighet. Beggedera uttrycka Philosophiens subjectiva riktning

på sig hels och sin egen organ; och om denne riktning, enligt den distinction Rec. tycks göra, går på hela kunstapsförmågan eller mer ensidigt på begreppet, så är detta endast en skänad af mer eller mindre omfattning eller utveckling i samma tendens, och kan aldeles ej grundlägga någon charakteristisk skillnähet. Wille dersöre Rec. förenla min inledning af Philosophierna, men så att alla tillika funne sin plats, hvilket wisseligen läter sig gera och af mig åsven är antydt, eburu, liksom mycket annat, ej utfört, så borde han från denna Philosophiens subjectiva riktning urställja den motstatta objectiva. De är den förra riktningen philosophierande utgå från den i medvetandet gifna mångfalden, för att söka dess enhet. De i den senare utgå från förnufts-enheten, såsom en hos dem werkande energist princip, för att ut den sammansatta och construera det mångfaldiga. Båda riktningarna, eburu motsätta, förutsätta hvarandra, såsom Analysis och Synthesis, och äro i sin werkande ofvervägt liksom pulsflagen i de philosophiska wettenläpvernas allt mer sig utvecklande lif. Men båda förutsätta också ett ursprungligt band emellan enheten och det mångfaldiga, eller bågges organiska fullkomliga förenlig i en ursprunglig åskådning, (den objectiva enheten); och denna åskådning är det som Philosophien söker att reproducera: en produktion, hvilken såsom all annan verklig,

endast beror på friheten utan på concurrensen af ett naturligt, omvälvet men till medvetande och klarhet sträfwande element, i hvilket sjelfva den ursprungliga åstädningens egna kraft låter sig förnimma. (nemliggen såsom kunskapsbegär -- begären är de dunkla tankarna.) Våda dessa actioners sammanträffande önskerestärke är förnimmelsen af den fullständiga Enhetens harmoni. Deraf öfwen den lyksaliga känsla som åtseljer sanningen uppstående i själén. Det är ej blott en förtjens, det är ett på ett harmonist sätt tillfredsställt begär, det är en stor och öm lycka. Men om enheten såsom verklig harmoni endast kan existera genom en sådan concurrens, hvilket förutsätter endera ursprungeligen sund eller en till sundhet återställd natur, så finnes den dock ideelt gifven i medvetandets egen enhet. Om nu denna subjectiva enhet, som är begreppit sjelf, ej mera kan förutsätta den objective, som yttrar sig i känslans sundhet, återsätter för den förra endast att genom en act af frihet isolera sig och constituera sig sjelf till det objectivas förklaringsgrund: ett försök vid hvilket det motsatta förhållandet, eller att det objective öfwen är det subjectivas förklaringsgrund, lika nödvändigt måste görta sig gällande och upphäwa den förra.

Här uppsöder det fåfänga bemödande att ensidigt söka återställa en till sitt väsende ömsesidig enhet, som jag i min bok sett charakterisera. Här uppstår det egentligen af mig så kallade abstracta tankesättet, hvilket Nec. förverlat med abstractionen sjelf, och på denna förverrling byggt en mängd andra missförstånd. Här uppså också detta abstracta tankesättets Philosophiska systemer, och af hvilka jag gjort en fort öfversikt ifrån Des Cartes Des-sas indelning i formalistiska och materialistiska hvarar ej mot den nys angivna Philosophernas naturliga endera subjectiva eller objective riktning. Våda dessa slags abstracta systemer beskriva sig tertiom på d. n. subjectiva sidan:

bådas högsta problem är att förklara subjectet sjelf eller kunskapsförmågan, och om öfwen denna förklaring såsom i materialismen blott winnes genom uppgifswande af subjectets sjelfverksamhet (ett bewis på de slags upphäfwande förklaringar som i dessa Systemer blott är möjliga); så är likväl problemet och intresset öfwen här det samma. Våda äro barn af samma abstracta tankesätt; churu materialismen döljer sin tomhet med att liksom fänka sig ned i de simliga objecterna, och då Formalismen vill förklara dessa i begreppen, tioverum låter begreppen fodas af sjelfva objecterna. Jag har öfwen dersöre på något sätte kallat den Materialistiska Philosophien och den derpå grundade Empirismen för en inveterad abstraction; och jag kan ej annat finna än att uttrycket är träffande. Liksom de formalistiska och materialistiska systemerna under densa station föreställa Philosophiens subjectiva riktning, så framställa deremot de af mig så kallade Öfvergångssystemerna den objective. Öfvergångssystemer har jag kallat dem; emedan de merendels uppstått i fastningen mellan den formalistiska och materialistiska Synpunktten, då den medlande enheten liksom lättere förnuftinnes; ty man kan ej öfvergå från den eng ytterligheten till den andra, "utan att förla påska medelpunkten." s. 94. Likväl taga öfwen dessa systemer färg och character af den ständpunkt, på hvilken abstractionen sig för tiden befinner. Man återfinner öfwen i dem bemödandet, att endera göra intelligensen till natur eller naturen till en mer och mindre utvecklad intelligens, churu på ett mera objectist sätt och i en djupare mening, så att det blir en Gudomlig natur eller en Gudomlig intelligens, i hvilken motsatsen är upptagen och som utgör principen. Den Charakteristiska stilnaden är, att då de andra systemerna utgå endera från medvetandet eller från objecterna, dessa deremot lägga principen eller enheten, sedd under tidera synpunkten, bottom higge. Att dessa systemer

kunde vara både realistiska och idealistiska wisa Spinoza och Leibnitz, hvilka jag bågge, såsom mig synes med stå, räknat till denna clas. Om Recis uttryck angående den senares Philosophi, att den är ett blott elementärt Logistik system, kan jag blott säga, att jag finner det obegripligt, då Leibnitz's Philosophi innehåller en ur en idel synpunkt konstruerad hel verldssättadning, i hvilken allt väsendligen är ande. Allt denna ande försvann och ej spordes i systemets behandling af Wolf, att då till förra delen blott ett logistik skelett stod qvar, der till var ingen annan ratio sufficiens, än att hwarken Wolf eller hans efterföljare woro Leibnitz.

Jag har sagt att de formalistiska och materialistika Systemerna ha en Atheistisk: Øfvergångssystemer en Pantheistisk riktning. Det förra wederlägger Rec. med att bewista mig, att Cartesius haft gudfruktiga man till efterföljare och var ingen Atheist. Jag har ej sagt det om någon. Jag har tvertom s. 92 erkänt Gudomisbegreppets närvär vade i Cartestianka och Lockska Philosophiern och wijat i hvad förhållanden det till dem synes mig stå (neml. såsom tillkommet) — liksom jag (s. 100 not.) i allmänhet förvarat mig mot alla misthydningar, genom det uttryckliga erkännande, att all alsvärslig philosophi, till hread resultatet den dock fört, dock altid till sitt motif varit religiös. — Men jag har sagt att de af Des Cartes och Locke öpnade åslitter, consequent utwicklade, ledde i den Fransyska Materialismen till en lära, som hos många ej ens skydde benämningen af Atheism, och i Sichtes system förvandlade Gud till en abstract Moralisk verldsordning. — Nu till Pantheismen! — om hvilken Rec. på är, att det ej kan finnas en särskild realistisk och en särskild idealistisk. Nedan selfwabenämningen förmenar han gifwer det tillkanna: "Ansätter man icke sitt Ett och Allt på en gång såsom orsalande grundämne och mo-

dus fiendi till både natur och intelligens, så kan man aldrig tala om Pantheism, åtminstone sålänge man will tala rätt." Hwad synes då Rec. om den redan anmärkta omständigheten, att detta Ett och Allt både kan och har blifvit betraktadt och konstrueradt så ur den ena som den andra synpunkten? Rec. torde derom wilja höra ett yttrande af en oändligt större Philosoph än en husbehof Philosoph såsom jag. — "Es wäre ein Irrthum zu meynen, daß der Pantheismus durch den Idealismus aufgehoben und vernichtet, sey — — Den ob es es einzelne Dinge sind die in einer absoluten Substans, oder eben so viele einzelne Wissen, die in einem Urwissen begriffen sind, ist für den Pantheismus als solchen ganz einerley. Er ist in dem ersten Fall realistisch: in dem andern idealistisch, der Grundbegriff aber bleibt derselbe Schelling (Über das Wesen der Menschlichen Freyheit. Upsala-Edit. I. 11. p. 73.) Jag hänvisar till de på samma ställe förekommende förklaringar. — För öftright har det aldrig warit min tanka att förslara alla de så kallade øfvergångssystemerna för rent Pantheistiska. Jag har blott talit om deras allmänna riktning, om de yttersta följer, hvartill de consequent utförda skulle leda. — Hwad jag snarast will medge Rec. är, att omdömet om det Schellingka systemet kan såvida vara felaktigt, att det på hela detta ånnu osulländade system använt, hvad wisserligen på en wiss station af det samma är oändgängeligt, att det nemligi fører till en Pantheistisk åsikt. Denna upphåfores först genom läran om en personlig Gud, och den dervied förenade om ett mänskans personliga fortfarande efter döden, och jag har öfwen anmerkt s. 99 att Schellings senare skrifter utgöra en øfvergång till denna lära: Jag säger att jag likväl funnit denna øfvergång mer antydd än verklig. Sedd. För att göra tydligt hvad jag hämed menar, will jag ur de arbeten, som jag här hade i sigte, neml Schellings

Tractat om menskliga frideten och skriften mot Jacobi, anföra tweinne hans egna yttranden." Wechseldurchdringung des Realismus und Idealismus (säger han om sig hself: Ueber das Wesen der Mensch. Freyheit p. 80) war die ausgesprochene Absicht meiner Bestrebungen. Der Spinozistische Grundbegriff, durch das Princip des Idealismus vergeistigt (und in einem wesentlichen Punkt verändert — hwarom jemför ibid. p. 90) erhielt in der höheren Betrachtungsweise der Natur und der erkannten Einheit des Dynamischen mit dem Gemüthlichen und Geistigen eine lebendige Basis, woraus Naturphilosophie erwuchs, die als bloße Physik zwar für sich bestehen konnte, in Bezug auf das Ganze der Philosophie aber jederzeit nur als der eine, nemlich der reelle Theil derselben betrachtet wurde, der erst durch die Ergänzung mit dem ideellen, in welcher Freyheit herrscht, der Erhebung in das eigentliche Vernunft-System fähig werde" — Resultatet af detta förnuftssystem måste wäl då bestämmas genom beskaffenheten af förnufters eget renamedelbara wetande. Jag afseende på detta anföre wi ur skriften mot Jacobi (Uppsala Ed. T. 11. p. 255) följande ställe: "Herr Jacobi statuirt ein unbedingtes Wissen Gottes, — wahrscheinlich eines persönlichen — das unmittelbar aus der Vernunft entspringt. Hierin kann ich ihm nicht beystimmen, und indem er mir sozusagen Recht gibt, behauptet er weit mehr als ich je verlangt. Das reine, unmittelbare Wissen der Vernunft kan nur ein Wissen vermöge ihres absoluten Gesetzes seyn, ein Erkennen des Widerspruchs, oder der absoluten Identität der Unendlichen und des Endlichen, als des Höchsten. Dieses Erkennen ist zwar in so fern auch ein Erkennen Gottes, in wefern das Wesen jener absoluten Identität implicite schon Gott, oder, genauer zu reden, dasselbe Wesen ist, welches sich zum persönlichen Gott verklärt. Aber ein Wissen oder Erkennen des persönlichen Gottes kann es doch nicht heissen." — Doch widare:

"Ein unmittelbares Wissen von einen persönlichen Gott kann auch nur ein persönliches Wissen seyn, beruhend wie jedes der Art auf Umgang, wirklicher Erfahrung. Aber dieses gehört nicht in die Philosophie, ist, wie gesagt, nicht Sache der Vernunft." — Detta för den ytterligare gängen af Schellings Philosophi högst märkvärdiga ställe är fullkomligen beståndt. Hwad som åter förorsakar tweydighet är, att Schelling på andra ställen yttrar sig såsom more denna kunstap om en personlig Gud blott en wettenkaplig construction, som till sin wifhet då ej skulle behöfva annan bekräftelse, utan more nägonting, som förnuftet på egen hand kunde åstadkomma. Så säger han genast efter det anfördta: "Uebet eben dieses Daseyn Gottes als persönlichen Wesens ist Gegebenstand — recht eigentlich der Wissenschaft." — Detta kunde likväl åfwen möjlig ha en mening, som öfverensstände med mitt tankesätt och med det föregående, om principen för denna Wettenkap hself autogs för att vara Godomlig; emedan Gud blott kan erkännas uti voh genom sig hself — Men sklig Wettenkap eröfrar honom ej. — Med det förut anförra yttrandet instämmer jag såvida fullkomligt: att enligt min öfvertygelse kunskapen om en personlig Gud ej kan ur förnuftet hself häntas, att den är en högre erfarenhets-kunstap — således här nödvändigt en kunstap genom Uppenbarelsen — ehuru willben för denna erfarenhet, för det innerliga fattandet af denna Uppenbarelse, måste såsom för all annan erfarenhet, ligga inom hselfwa förnuftet — Wilken innesattas i ett renadt sinne; till hwars ödmulhet åfwen det erkännande hör, att Gud ger måttet för menskliga tankar, men att menskliga tankar ej är Hans mått.

II.

Jag har i allmänhet besvarat hwad Rec. haft att invända mot min åsikt af andras lärer. Jag kommer till hans pröfning af mi-

na egna meningar; och några annmärkningar torde göra tillfyllest att visa, hvilket detta är som misshandlat Logiken, jag eller han— Han finner genast en sig sjelf upphävande motsägelse i hvad han kallar "min första och hufwudsfärliga Hypothes", att Philosophien endast såsom Religion kan vara verklig. — Jag utvecklar, enligt boken, först mellanlederna i denna sats innan jag upptager intasiet.— Jag har i Philosophien urskilt en subjectif och en objectif riktning. Af båda uttrycker den subjectiva egentligen Philosophiens väsende; emedan hon omedelbarast har att göra med förnuftet sjelft, med sin egen organ, och emedan hvarje synthetiskt byggnad, vid antnu ofullständad Analysis, blott undgår att återgå till den senare, eller till ny undersökning af sjelfva det wetande subjectets bestämmelighet (sfr. s. 95.) Philosophiens egentligaste föremål har jag dervore sagt är kännedommen och med det samma renandet af sjelfva kunskapsorgan, i hvilket afseende jag kallat henne en rent subjectiv konstkap, konstkapslära — eller förberedelse till verklig konstkap. Har hon nu härutman gjort sig sjelf till fyllest, så inträder den objectiva riktningen, i hennes användande på den Physiska och Moraliska världen, och begges upphov, Gud. Jag har förklarat detta såsom en fortgående objectivering af Philosophien sjelf. — "Objectif blir Philosophien först genom de förfogna Wettkräperna, hvilka hon alla genombör, hvareigenem hon äfven allt mera realisirar sig i sina objecter, och med det samma allt mera fullständigt blir objekt för sig sjelf" s. 107. — Den Philosophiska processen är här i hvarje särskilt fall hvad den är i allmänhet — en reproduction af en ursprunglig förbindelse mellan enheten och det mångfaldiga, hvilken såsom vi redan annmärkt ej går för sig utan concurrensen af ett af reflexionens frihet ej beroende, objectist elements verksamhet: Det är hörver allt "denna dubbla mot-satta action i all tankegång (som s. 25 not. bestäfvises) ur hvars slutligen förmelade öf-

werensstämmele sjuget uppgåt": denna — ej blott subjekta utan objectiva ideernas verksamhet, i hvilken (senare) de ännu ej erkännas såsom sådana, utan såsom lust, anlag, böjelse, sträfwa ur dröfsheten till medvetande af klarchet". — Det högsta objectet är Gud, och här måste äfven i sin högsta mening samma förhållande åga rum, nemligen att all reell konstkap förutsätter en ej blott passiv utan actif concurrens af sjelfva objectet. Gud, objectif, kan ej var annat än den sig sjelf uppenbarande Guden. Han är sjelf källan af det subjectiva och objectiva, (det ideella och reella) sitt eget både principium essendi och cognoscendi" s. 111. Här gäller den af mig åberopade sanning: man fartar honom ej, om ej af honom fattad: — ej, utan en i själva föregående Gudomliga Transmutation: — ej, utan att wetandet här sig fullkomligt i sitt eget objekt förlorat" (hvilken fullkomliga motsvarighet och harmoni emellan det subjectiva och objectiva först är wetandets egen fullkomlighet.) Här är den punkt der konstkapen sjelf blott existerar "säsem det klara Gudomliga finnet, såsom den Gudomliga käreleken sjelf i menniskan: eller den verkligblifna Philosophien är i och med det samma Religion" s. 112, 113.

Sådan är denna sats mer fullständigt förklarat. Lätm oss nu höra på Recensenten! — Att jag kallat Philosophien en förberedelse till verklig konstkap är för honom genast en rak motsägelse. Han uppträcker neml. att äfven en förberedelse till verklig konstkap sjelf måste vara verklig, och att, då jag tillika talar om en t. ex. genom Religion först verkligbliven Philosophi, jag således på engång förklarat Philosophien för verklig och icke verklig; hvarevid jag erinras om principium contradictionis. — Argumentet är släende; men här något tycke af Rasmus Montanus hos Hollberg. Jag kan blott i anledning deraf lyckönska både Matematik och Philosophi till den upptäckt, att en negativ term är det samma som noll, en negativ kraft det samma som ingen kraft; emedan man annars

skulle antaga saker som på en gång varo verkliga och icke verkliga — Men i hvarud mening verklig kunskap kan motsättas Philosophien såsom förberedelse är tydligt ut rykt i min skrift, redan då s. 17 Philosophien kallas kunskapsas negativa sida; förmödeligen ej i den mening att Philosophien är endast negation (är null) men att hon är negativ i förhållande till det positiva och objective; hvilket väl ej hindrar, att hon i och för sig sjelf betraktad, kan vara sin egen position, liksom uttrycket att hon är den rent subjectivea wetenskapen ej innebär att hon saknar object, och med det samma sjelf wore omöjlig, utan att hon är wetenskapen om subjectet sjelft poseradt såsom sitt eget object. Men — invändes nu — såsom Religion verkligblifwen har ju Philosophien upphört att vara blott förberedelse, och om hon egentligen ej är annat, verkligblifven tanke sig sjelf med det samma hon upphört att vara sig sjelf? — Det må till en början tillåtas mig att på frågan svara med andra frågor. Det är således helt otillämpligt att häданefter tala om en till verklighet öfvergången tanke, ett verkligblifvet i samslag och handling lefande tänkesätt? — Det will ju säga, att denna tanke, detta tänkesätt, som bliwit verklig, förut existerat såsom icke verklig? Och om man skulle säga, att tankan sjelf såsom fri handling, och således produceraude sig sjelf, wore det medlunde begreppet emellan dessa motsatser, så är en sådan fri handling, hvilken, såsom sin egen osak, egentligen är innan den är, först det rått absurdum — allt enlige principium contradictionis.

Om det fallsta bruk, som Rec. här gjort af denna princip kan han underrätta sig i Kant's Critik d. rein. Berühmtste Uppl. p. 191. (Som dem obersten Grundsätze aller äster analytischen Urtheile.) Kast utz, det principien så. Intet subject tillkommer ett prædicat, som moträger det samma — En annan bekant formel af samma princip neml: en ting kan ej på samma gång vara och icke vara —

ogillar han — "weil der Satz durch die Bedingung der Zeit affizirt ist. — Ein Ding A, welches etwas B ist, kann nicht zu gleicher Zeit noch B seyn; aber es kann gar wohl beides (B so wohl, als non B) nach einander seyn — Der missverständ kommt bloß daher: daß man ein Prædicat eines Dinges zuvörderst von dem Begriff desselben abspricht, und nachher sein Gegenthell mit diesem Prædicate verknüpft, welches niemals einen Widerspruch mit dem Subjecte, sondern nur mit dessen Prædicate, welches mit jedem synthetisch verbunden worden, abgiebt, und zwar nur denn, wenn das erste und zweyte Prædicat zu gleicher Zeit gesetzt werden." Det är detta missverständ hvarpå Rec. bygger sitt argument. Om jag t ex. säger en tanke är först genom handling verkligblifwen, och nu med hela detta subject en verkligblifven tanke jämför predicat icke verklig; så är det egentligen det förra prædicatet verkligblifwen, som derigenom upphävs, ej sjelfva subjectet tanke, hvars blotta position ju visar, att den förrut haft en verklighet, fast i en annan och motsatt mening, neml. ideell. Allt blifvande i tiden är på detta sätt ett upphörsligt upphävsande af den satsen: ingen ting kan på en gång vara och icke vara; och så må väl också Rec tillåta, att Philosophien om hon från att vara ideell tillika blir reell vid upphäfva den samma. Att hon derigenom skulle upphört att vara sig sjelf, eller att vara ideell, följer ej för det hon nu är båda delarna. Här man först i och genom ett annat kan rätt vinna och vara sig sjelf: ja i detta afseende (enligt det bibiska uttrycket som gäller om alt högre lls) endast vinna sit lls, derigenom att man färlorar det — detta förvändande, om jag så far säga, af principium contradictionis i ett principium amoris — denna egentliga hafvindanla i hela minhet synes öfver allt fullkomligt ha undflytt Rec:nsenten.

Men just deraf att Philosophien nu på ett innerligt sätt är båda delarna följer, att hon sätta riktigt kan genom båda delarna

betecknas, antingen såsom en i mera! han till icke idealitet uppgången, d. w. s. färrad Uppenbarelse — hvilket jag kallat Christesig Philosophi — eller såsom en genuin en Gaddatlig princip i känsla, simslag och handlingssjärt realiseras övertygelse — Religion. Begge förekomma genom hela min skrift, ja redan i företrädet, förs i lika gällande utryck för det från olika idrot sedda högsta. Att jag om begge prädicerar det samma kan i helslva verket ej unoftala någon upp närmare Läseare. Endast Rec. kan aldeles ej finna det — o hrebacterar upphörligen samma argument: att en fört genom Religion verkligblivit Philosophi endera förut måste vara iugentlig, eller, om hon varit någonting, dock upphör att vara detta och upphäfver sig helslvid med det samma hon blir Religion. Man måste förundra sig öfver att han ej för omhjutes full användt samma argument på Religionen, och tvortom visat, huru den ej kan övergå till Philosophi utan att upphäfva sig helsl. Han gör dock ingen någon anstalt dertill, då han förmålet, att Philosophi och Religion åro motsatser, emedan den ena har sin grund i begreppet och den andra i känslan, hvars före det måste blifva en ren omöjlighet, att den ena kan undanträffa och tråda i stället för den andra². Kanste ej heller den ena övergå i den andra, då likväl hela det intellectuella lismets rörelse består i att förvandla känslor i begrepp och tvorton? Men erindrar sig, sedan han ordentligen berettnat motsässens poler genom A. och B., att det lär finnas någonting som kallas iifferens-punkt emellan poler. Ta han erindrar sig till och med att vår tankare (d. v. s. joa) för ett ögnablick erinrar sig d. s. samma, då jag sagt s. 115. att Uppenbarelsen såsom förmästers upphörlelse — Förmästets såsom Uppenbarelsen's fortäsning är — Religion — all funslaps på en gång hjas och hjerta" — Hvilket dock ej räknas deuna tankare på minsta sätt till godt; emedan han här, sås i på flera ställen, företrädesvis vakt den första leden i anfördra farsen (Philosophien ligger uttryckt i

den andra, eller förmästet såsom uppenbarelsens föräsning) till betecknandet af helslva enheten. Att Philosophien på andra ställen, i synnerhet uttryckligen i Tilläggzinjen och den korta framställningen af Philosophiens fortgående förekommer åfven här som uttryck af denna högsta enhet, det bryt Rec. foga. Han har i almnähet åt hela denna Tilläggning, hvilken dock för skriften rätta förstånd ej är oviktig, släkt foga uppmärksamhet.*)

Det missförstånd jag nys blottat återvänder på många sätt, och åfven i Rec:s uppfattning af hvad jag sagt om Abstractionen; der till abjurbiteten fulländning blett det påstående färtas, att jag ej blott upphäfvit all Philosophi utan all slags trinke: en consequens, som af Rec. sätts att framställa mina tankar med allt stål skulle kunnat dragas. Han anförs af mig följande satser: "Abstractionen i sin enklaste betydelse är den intelligenseus handling, hvarigenom den urskiljer sig helsl från allt annat, eller lämner sig som ett jag." s. 19. Widare: Abstractionen är i sin rena betydelse ej annat än Begreppet helsl. s. 28. Således, tillägger Rec., som jag nu vill kalla vår tankare: "Hvad som nys var begreppets fundament och upphof å nu begreppet helsl." — Förträffliga sätt att ge Recensioner anseende af djupinnighet! — Jag frågar om Rec. förmår underrossa mig, hvari begreppet kan ha sitt fundament och upphof anmärkades än i sig helsl, då det i sig helsl just är medvetandets egen fria constitutiva act. — Om denna fråga efter begreppets grund möjligens skulle kunnna ha en djupare mening, så har denna likväl tydliggen legat utom Rec:s sikt. — Utterligare skall jag ha

*Liksom ingen åt den medföljande Tabellen, jag vet ej om af någon harm öfver det nämnd (Rec. synes fördeles böjd att af mig ta allt sådant illa) hvarmed boken slutas, och som lär menas med den snövriga afvisning, hvarmed Rec. påstår att förf. redan på förhand mött alla Critici.

påstått, att denna sätunda i allmänhet karakteriserae abstraktion osfullgården ej kan satia den rätta eller ömsesidiga enheten, och fullgården eller färdig blott kommer till det Logista noll, utarbetar sig till brist på alle innehåll och således upphävsver sig sjelf. — Hvarvid Rec. ömkar sig öfver dess öde, då den stackars abstractionen sätunda i alla fall är om en hals, han må fullgöra sitt arbete eller lenna det osfulländadt, knyta sig i werten, eller vera ut.

En så orimlig följd skulle hos en Rec., som haft minsta aktning för sin auctors förfånd, nödvändigt leda till den tankan, att man måtte mistagit sig om rätta menningen. Så förhåller det sig ock. Rec. har, såsom sedan en gång är anmärkt, förverlat sjelfwa Abstractionen, med det af mig så kallade Abstracta tänkesättet, om hvilket, men ej nödvändigt om den första, de sist anfördta satserna gälla. Om skillnaden mellan bågge har jag redan yttrat mig. Abstractionen är intelligensens egen sig sjelf urstihande handling, men som i wettenkapen reproducerar en i länskan försnummen enhet af det subjectiva och objectiva. Det abstracta tänkesättet är abstractionen utan denna länslans enhet,*)

*) Man kunde iuvända, att länskan af enhet med sig sjelf och det högsta Wäsendet genom den från menniskan oskickliga länskan af Skald gått förlorad, och att jag åfwen charakteriserae sjelfwa Abstractionen såsom ett affall från den högsta enheten. — Men denna enhet är återställbar, och så wida återställelsen är förmüsts egen fullkomlighet och hälsa, så är förmüsts sig sjelf fattande begrepp (Abstractionen, medvetanden) ingalunda nödvändigt tillika en sönדרing från det högsta.

va och formella enheten återstår, som måste sluta med att iöse sin egen negativitet. Det är denna begreppets wekamhet, om-hvilkun strax i början s. 12 sages, att den likasom all ur sic i-kvarande sammankring rykt kraft yttrar sig förtående, upplösbande. Den naturliga slutsatsen är då, att den ej verkar så uti sitt lefvande sammankäng, i sitt sunda förhållande, fastän sedan detta är en gång förlorad. Abstractionen i sättet befordandén att ensidigt återställa en till sin natur ömsesidig enhet, måste utarbeta sig ända till ren negativitet, innan det sunda förhållandet kan återställas. Det är detta som jag kallat det abstracta tänkesättets, den inom sig sluttanta abstraction-ns Crisis. — Jag har angifvit den Schellingsta Philosophien såsom utmärkande denna Crisis eller sjelfwa iuvändningspunkten. Den insikt att med uppgifwande eller föremående af den objectiva enheten den subjectiva upphävsver sig sjelf är denna Philosophis eget obestridliga, men negativa resultat. Deraf hennes Polemiska kraft mot alla det föregående abstracta tänkesättets systemer. Från deras ståndpunkt är hon oökmelig. Från sin är hon för dem säkert förstörande; ehuru åfwerthygelsen, att hon aldeles ej i lika mån som hon fullkastar hvad de andra mot henne skulle vilja uppställa, sjelf förmår att ge någon tillfredsställelse, redan från henne afvändt åfwen många af de bättre, och hos andra, som utgöra pluralsiteten, och tillstata ågonen åfwen för hennes polemiska kraft, åter tillbakakastat Speculationen i sjelfwa werket nedanom Kant, den de likväl merendels hälsa för sin mästare. Sitt positiva resultat har denna Philosophi ännu ej gifvit, åtminstone ingalunda bestämdt. Jag för min del förebrår henne mindre, att hon ej gifvit det, än att hon ej angifvit eller tillställt, hvarföre hon ej kunde gifwa det.

(Forts. c. a. 3.)

Bihang till Svensk Litteratur-Tidning.

N:o 9. 10.

Augusti

1821.

I anledning af Recensionen öfwer skriften: Thorild, tillika en philosophisk eller ophilosophisk bekännelse. Sw. Litter. Tidn. N:o 22. 23. 24. 25.

(Forts. och slut från N:o 7. 8.)

Hvad jag härmad menar kan jag ej bättre uttrycka än genom hänvisande på en af mig öfwen yttrad mening, som Rec. serdeles lägger mig till last, men som af allt det föregående är en följd, neml. att med den absoluta Identitets-lära Philosophiens förvarat sin progressiva princip på den endast theoretiska (subjectiva, aprioriska) sidan, — eller såsom detta (S. 34 och ff.) förklaras, att alla Philosophiens verkliga framsteg hädanefter måste taga med sig hela mänskän i så väl theoretisk som praktisk hänsegt, att Philosophien hself alldeles oskillaktigt från ögnablicket af denna crisis är lika mycket lära som lefwerne; hvorigenom hon fört och fått en fullt reell, ja man kan säga fruktansvärdt reell betydelse. Detta sammahänger med min egna åsikt af Kunskapens reella organ. — Förnuftet är det hos alla mänskor gemensamma. Det är hielst den subjectiva, formella och allmänna enheten, och hos alla dersöre förmöget af en

rent formell utbildning, hvilken i uppförstran meddelas hvar och en tillika med den allmänna Kunskaps-grad, hvartill tiden hunnit. Men just emedan förnuftet är det allmänna och gemensamma, så förklarar det ej individualiteten. En mänskas egnaste tankar är ej de ur förnuftets allmänna beskaffenhet formellt utbildade, de ligga tvärtom dolda i hennes böjelser. Eckså slutar hvar och en, om han ej gör sina böjelser förnuftiga, med att lämpa sitt förnuft efter sina böjelser och efter dem uppgöra sin lefnads-Philosophi. Individualiteten rot är i den dunkla delen af intelligensen. Den kan till sin uppkomst blott fattas såsom en ursprunglig syntherisk handling, af det som sedan hos mänskan slår sig såsom fritt och nödvändigt, hvilken handling emedan den faller före intelligensens uppvecknande i tiden, också förefaller det empiriska medvetandet såsom verksam i hvarad hos intelligensen är natur. Den är individens objective, reella, i begärelse förmåga och känsla sig yttrande enhet, som står i upphörlig verelverkan med den subjectiva eller allmänt förnuftiga, hvilken verelverkans beskaffenhet och mål jag fört beskrifwa: — "All bildning består deri, att bringa det dunkla af denna natur till klarhet och medvetande, hvaremud det kommer inom frihetens område, så att man kan få det i sin makt; — att förvandla

sed till rätt, samt att tvortom göra frihetens lagar till natur, och derigenom förvandla det rätta till sed. All charakters bildning sker genom denna ut- och inbildning af det nödvändiga till frihet, och af det fria till nödvändighet. Med natur begynner mänskan, fortgår med utveckling af förståndet till wilja, och slutar med en ny genom frihetens medverkan bildad natur eller irre nödvändighet, hvilken är den slutligen beständiga charakteren; hvarmed ju menas ett väist afgjordt känslor- och handlingsfått, som i sig hself är lika fritt som nödvändigt? Denna sista nödvändighet är af en högre grad, än den physiska, i begären sig röjande. Det är en moralist nödvändighet, som blifvit en annan natur, hself en gemensam alsting af wiljan och naturanlaget." s. 42, 43. — Hvarföre jag åfwjen sagt, att det verkliga, ej blott subjectiva utan objectiva, begreppet om handling är alsting eller production. (ibid.) — Åfwjen wettenlängen är, såsom vi redan sagt, en reproduction af en ursprunglig enhet, ej möjlig utan det objectivas egen concurrens i begär lust och böjelse. Den fullständiga föreställningsförmågan är dervore ej det rent formella begreppet — det är begreppet förenadt med lust eller olust s. 34, begreppet färgadt af individualiteten i och genom känslan. Sanningen finnes ej i föreställningsförmågan utan sanningens egen affect, (Plato kallar den b undran,) emedan sanningen tilsäkra är lycksalighet och lycka. Men för denuna fullständiga föreställningsförmåga, för begreppet förenadt med lust eller olust finnes ej annat uttryck än: Sinne. Sinnen är det actuella, till individualitet utbildade förmästet, känslapens reella organ. Det är ej blott, såsom förmästet, förmågan af enheten, (eburu förmästet i sin dunkla rot åfwjen är sinnligt, hvarföre jag också kallat sinnen det första och sista i känslapen s. 49.) det är enheten hself i föreställningsförmågan, — det sund. förmästet.

Men leder nu, — såsom är wisadt, — den

subjectiva enheten abstract utbildad blott till ett negatist resultat, så kan det positiva endast uppkomma genom den objectiva enhetens concurrens eller bågges (förmästs och böjels) bildning till harmoni; hvarföre jag med rätta sagt, att det positiva i den rening af känslapens organ, som är Philosophiens närmaste ändamål är begärrens renande. Detta är den sinnets rening — utan hvilken ingen verklig fattning af Philosophiens högsta object är möjlig. —

Det är denna lära, som Rec. blott finner full af contradictioner och logomachier. — Med upplösande af hans inkast i detalj behöfver jag så mycket mindre uppehålla mig, som de alä bero på samma radicala, upphörligt återvändande missförstånd. Ett såsom finne verkligblifvet förmäst är för honom en rak motsägelse; emedan finne är något annat än förmäst. Deremot har han den förtjent att i det så kallade Sens commun ha upptäckt någonting så nytt som ett negatist sinne, och förebrå mig, (emedan sens commun och sunt förmäst är det samma), att jag förklarat känslapens högsta organ för någonting blott negatist, då den likväl borde vara positif. — Jag frågar om det är möjligt att complettare wända upp ner på en författares mening? — Jag har fastat uppmärksamhet på det språkbrut, som i sens commun kallar förmäster hself sinne. Det öfversättes vanligen med sunt förmäst: en egenläp på hvilken hvar och en gör anspråk, men som i dessa allmåna anspråk i hselfva werket blott betyder förmästets förmåga, att kunna bli fundt, ej att det verkeligen är det (s. 52.) Det verkeligen funda förmästet har jag förklarat för känslapens högsta organ. Men denna sundhet, förstås så litet af sig hself, att den (såsom s. 53 wissas), blott kan vara frukten af en fullkomlig sinnesförändring och rening hos mänskan; hvilket åter på det nogaste instämmer med det förra resultatet att Philosophien

endast såsom Religion blir verkelig och får en positif charakter.

III.

Slutligen — sedan jag således undanröjt den grund, hvarpå Recis förnamsta intäkt åro hämtade egnar det mig att öppet tillstå, det en wiss twetydighet, som kan ge anledning till missförstånd, verkeligen ligger i min skrift. En sådan finnes redan i sjelfva titeln: en philosophie eller ophilosophie bekännelse — i förtolet, då jag säger, att en bland skriften ändamål är att visa otillräckligheten af alt hvad man vanligen kallat Philosophi — ändligen i skriften sjelf, då des polemiska riktning mot det abstracta tankesättets philosophiska systemer, och i högsta instansen mot hvarje Philosophi, som förmenar att Gud annorlunda än igenom sig sjelf kan erkännas, lätt förekänner mången såsom en polemik mot all Philosophi öfwer hufvud. Ehuru nu hela denne twetydighet beror på det olika begrepp, som mina läsare (t. ex. Rec.) och jag kunna fåsä vid ordet Philosophi, och sjelfva de nämnda uttrycken och ställena tydeligen förutsätta en sådant olika begrepp, hvar till kommer att jag i skriften efter förmåga utvecklat hvad som är mitt begrepp om saken, hvarigenom twetydigheten åter upphävs; så är den icke des mindre ett fel. — Detta fel sammanhänger med skriften öfver ofullkomligheter och anomalier såsom en litterär product i allmänhet; hvilka jag af naturens lus inser och will bekänna utan att Reci sagt mig dem. Skriften är nemligen i afseende på det närmaste ändamålet, som var Thorilds characteristik, utan twifvel oformalig; emedan den innehåller mycket som för detta ändamål kunde vara öfverflödig. Ännat förde mig utom mitt egentliga ämne, och så uppstod Bekännelsen, hvilken på detta rum en hissat, likväl i sig sjelf måste blifwa hufwudsak. — Sin egenskap af hufwudsak fun-

de den åter i detta förhållande ej fullt göra gällande, hvaraf många olägenheter blefwo en följd, som, om den framträdt ensam, kunnat undvikas. — Emellertid må man nu tagga den sådan den är. Att någon Läsfare, som öfver den har ett omdöme, hellre skulle sett den ogjord än åfwen på detta sätt gifven, derpå twiflar jag. Af den som fattar des hufvudtanka besparar jag intet missförstånd, liksom han åfwen lätt skall kunna fylla de lucror i bewielen, hvilka en så stor forthet k ett sådant ämne gjort nödvändiga.

Detta fattande af sjelfva skriften egentliga mening är hvad jag fullkomligt saknar hos Rec. Ej under att således han å sin sida saknar alt sammanhang i den samma! Ja, ehuru han påstår sig ha träffat åtskilliga strödda förträffligheter i samma skrift — glansande ideer, — fruktbringande åsigter, — blixtar i natten — gullådror i grästen, så synes han ej ens för sig uppkastat följande dilemma: att endera dessa glansande ideer o. s. v. (som stundom åfwen skola befinnas uttalade i en poëtisk form) är renä enskilda; då är de här ej bättre än falska och förkastliga prydnader — eller dock, om de hänvisa på hvarandra, om de finns emellan stå i något sammanhang, så lönre det väl mödan att förla trånga till den rot, hvarur de uppspirat — till deras princip. — Rec. gör sig denna möda lätt. Sjelfva principen för min speculation skall neml. vara den Chaotiska, som om hvarattnat föder af sig hujset och mörkret m. m. — hvarmed jag slutligen, si diis placet, befinner mig construerad och färdig att genast intaga min illa plats i Anteckningarnas till Historien om det Philosophiska studium i Sverige. — Här gå. — Sedan salunda af gjort blifvit, att sjelfva principlosheten är min princip, återstod wiserligen ej annat, än att företaga ett slags inventering af de der strödda förträffligheterna, för att rädda dem ur det chaos, hvori de lära simma. En så-

dan begynner Nec. också; men som han i allmänhet blott brukar göra endera långa eller Forta hastwerk, och det långa haffswerket eller Recensionen, i hvars critiska retort min Philosophi blifvit präcipiterad till ett slags chaotisk massa, ändå upptagit för mycken tid, så återstod för nämnde inventering så liten tid, att de mest artiklarna måste sammanslås i ett: m. m., som ej så noga kan specificeras. Hwad det anförmålta Chaos angår, så har likväl Nec. ej mot mig begagnat sig af sina fördelar, då han synes ha förgötit det ställe i min bok, der jag (s. 16, 17.) just anänder detta uttryck på den närvarande tiden — och således under detsamma wizerligen tyckes inbegripa mig sjelf såsom ett tidsens barn. — Ett tillstånd af obeståndhet eller mångbeståndhet, det andeliga chaos, har jag sagt, inträder, endå Philosophien hunnit till sitt negativa resultat, eller till sjelfva indifferenspunkten emellan de motsatta; emedan det positiva resultatet (eller deras ömsesidiga enhet) blott kan finnas theoretiskt i samma mån som det finnes praktiskt, hvilket ej är möjligt utan en vishans och tänkesätters verkliga renning. Då detta, ehuru den enda rätta vägen, likväl är en ganska alswarsam vändning af den Philosophiska faken, så är ej heller underligt, att just på denna vändningspunkt afgågar uppkomma — Jag will i synnerhet anmärka twenne sådana. Den ena uppkommer derigenom, att man, då motsatsernas indifferens är en åtminstone negativ försoning dem emellan, begagnar sig af den obeståndhet, som denna negativitet ger, såsom en näring för fantasién, hvilken här erhåller ett oändligt spelrum att, lekande med oläktheter och likheter, af allt göra ett, och af ett åter allt: ett fantastiskt spel med sken af wettkap, som utan egentlig lifskraft roar sig med sina egna lätta liggande som upplösta bubbler. Det är den falska, erfarenheten föraktande, Natur-philosophien. — Den andra afgången är, att man med det förrämnda Phi-

losophiens negativa resultat förklarar förnuftets hela räkning engång för alla affslutad, och i stället för att medge eller inse, att förnuftet helsl genom Religionen är förmöget af en högre, samt positiv utbildning, anser Religionen för wäsendetsligen förnuftslös (blott tillhörande känslan), förnuftet med det samma för wäsendligen irreligion, — och i denna sällunda fattade, förnuftslösa Religion söker den dystra hämmen. Det är den affecterade, svårmande Religionskänslan (affecterad; ty det är en onaturlig, med allt yttradt förakt för theorien, likväl theoretiserad känsla). Begge åro tidens kamp af verlande förnufts-svärmeri och känstlösvarmeri. Det är svårt att behålla sig ren från någon af dessa afgågar — svårt i och för sig sjelf, svårt åsven derigenom, att för den oklara betraktaren också den rätta vägen så lätt synes infalla än med den ena, än med den andra afgågen. Det rätta finnes uttalat i den satzen, att all verklig enhet är ömsesidig, är enighet, att samlingen ej kan winnas utan den rena energien af både det subjectiva och objectiva, att förnuftet såsom den subjectiva principen, ju renare desf egen verksamhet är, ju mer erkänner och söker enheten med det objectiva. Det will i allmänhet säga, att all verklig kunskap är erfarenhetskunskap, och (med användande af denna sats på kunskaps högsta föremål) att ej heller Gud utan Gud kan fattas. Dersöre är å ena sidan den Gudomliga Uppenbarelsen, af förnuftet erkänd och fattad, mig det högsta, å den andra det renaste sinnet, utan hvilket denna fattning ej är möjlig. Det är i synnerhet vid detta sista, som jag uppehållit mig. Jag har utsagt hwad som enligt min öfverthgelse är vägen till det högsta; emedan jag sjelf är på vägen, och talar till dem, som med mig äro stadde på vägen. Jag har mer utsagt detta, än sjelfva det högsta; emedan jag ej kan rätt utsäga detta; emedan jag ej är wärdig dertill. Den wärdigare skall komma, — wärdigare i samma mån, som han

ej talar af sig sjelf, utan af Honom, som sjelf är huset och klarheten. Jag talar med blott aning af den högsta sanningen, osärmögen att framställa henne i sin fulla, enkla kraft, och räknar mig således wiserligen (ehuru ej i Rec:s mening) sjelf för fangen i det Chaos, som, väckt genom förkänslan af det annalkande hujset, väl kan försöka bildningar på egen hand, men flyende och lått förgängliga. Jag gör anspråk på det verkligt goda blot för affigten: — Och förlitar sig denna, från ett bättre bröst uttalad, bättre, så kan jag med så mycket sannare resignation underlästa mig det Gudomliga öde, att för det bättre fullkomligen glömmas, som mina författnarförslag, mest utgående från mitt egen behof, mer varit en privat-angelägenhet emellan mig och mina tankar, än i sig sjelfva egnade att bli en offentlig angelägenhet.

Jag har framställt Rec:s hufwudsakliga missförstånd af mitt sätt att se sjelfva kunstapsförmågan och dess förhållande till sitt högsta objekt: ett missförstånd, hvars möjlig-
het han sjelf med en upprightighet, som hedrar honom, medgivit. Fullständigheten kunde for-
dra att jag uppehölle mig äfven vid hans
öfriga intakt. — T. ex. att jag betraktar det
Rätta och det Goda, båda såsom uttryck af
den moraliska ideen, sedd under synpunkten en-
dera af det allmänna eller enskilda, att sam-
ma idé, objecktför betraktad, söndrar sig i
låran om det fullkomliga sambället, och lä-
ran om den fullkomliga mänskan skall wa-
ra en förläjad Dualism; hvarvid jag ville
utbe mig underrätelse, huru någon construc-
tion utan Dualism är möjlig, nemligen en säs-
dan, som sjelf är en ömsesidig enhet. — Vi-
dare: — Gud skall enligt Rec. vara person-
lig, men åter icke vara det; emedan det för-
ra wore ett otillbörligt sammansmältsande af
Gudomlighet och mänskligitet. Det som be-
stårndt constituerar mänskligheten, säger Rec, är

medvetandet; men detta vaktar, enligt mitt eget vidgaende, med en känsla af skuld. Då nu en sådan känsla, det mänskliga medve-
tandet förläggas, omöjliggen hos Gud kan
förläggas, så kan man icke heller rimligen
tillägga Gud någon mänsklighet (personlighet
medvetande!) — På detta vis är vi på
härsta väg att få en Gud utan medvetande.
Det enkla fetet är, att Rec. blott fattar med-
vetandet såsom inskränkning; men det är til-
lika sjelfinskränkning, sjelfbesämning. Hvar-
est nu sjelfma inskränkningen ej är annat än
ren och fullkomlig sjelfbesämning, der upphör
inskränkningen såsom sådan. Gud är utan
gräns, så wida han allena är fullkomligen
iin egen gräns, och ej af något annat be-
stämnd eller begränsad; och ej annorlunda
kan man föreställa sig det Gudomliga medve-
tandet upphöjd öfver de stränder, som åtfölja
det mänskliga. — Språket att Gud skapade mä-
niskan efter sitt belåte, kan, enligt Rec., blott
betyda, att mänskan blifvit skapad efter den
innom Gudomien lefsvande mänsken för det hög-
sta af all organism. — Förunderligen riktigt!
— Men det högsta af all organism är ju
personlighet — Min öfwerthyelse att det är
blott en enda personlig Gud, men som på
treggehanda sätt sig uppenbarat, will Rec.
förläggas med anförande af ett långt, mig ej
obekant, ställe af Jacob Böhme. Rec. bör
akta sig för citationer. Wid en sådan utom-
ordentlig litterarist werksamhet som hans,
händer det lätt, att man i brådskan räkar ci-
tera nägonting, som bewisar rakt emot det
man wille besyrka. I det nämnda stället sä-
ger neml. Jacob Böhme, som för öfright lika
litet som jag nekar Treenigheten: "Gott
ist keine Person als nur in Christo" —
men, tillägger jag, detta är han nödvändigt
af ewighet och har (ehuru denna samnings
fullkomliga uppenbarelse faller i en bestämd
tidepunkt) ej först blifvit det, såsom andre

wåga att lära. *) — Hwad försoningen angår säger Rec., att han vet ingenting mer trostånde än att föreställa sig den såsom offer. Jag respecterar hwars och ens öfvertygelse, serdeles då den är en källa till verklig trost. Jag will således ej strida med Rec. om hans. Jag will blott ånnu en gång uttala min egen. — Försoningen är en återsåld inverlig förbindelse emellan Gud och den fallna människan. Den är således wiffligen en försoning både af menniskan i anseende till Gud och af Gud i anseende till menniskan. Men märk! af Gud i anseende till menniskan, det will säga sådan som den ommånda menniskan måste ha förnummit Honom, neml. såsom wredgad hämnare. Denna föreställning, ehuru r.ell., är dersöre likväl entropopathist, eller har i sin grund i menniskans eget missförhållande till Gud. Dersöre har jag sagt; "att då menniskan känner Gud endast såsom straffande hämnare, känner hon egenteligen ej Honom (d. v. s. ej hela hans osiljaktiga, oförändrliga wäsende, som är kärleken sjelf, hvilket genomb Christus är för verldon uppenbaradt) utan den i henne sjelf genom synden förbittrade Gudomliga principen; emedan genom Gudomlig lag och ordning Synden är fitt eget straff." s. 112 Åfven detta följer rent af den Sanningen, att Gud endast igenom sig sjelf kan känna. Hur kan Gud nu känna i och för sig sjelf genom en Honom sjelf aldeles motsatt princip, genom det egenvilliga och syndfulla mänskliga wäsendet? Så kan Han blott känna såsom en förtärande eld; ehuru Han sjelf intet ögonblick är annat än kärleken, som will

*) Hwad Theologerne kalla Guds ewiga födelse af sig sjelf måste vara öfwer all tid: ett ewigt varande eller en ewig handling på sig sjelf. Dervid får således ej något blifwande tänkas; men wäl äger detta blifwande rum uti Guds uppenbarelse i tiden och i stationerna af menniskans klarnande begrepp om Gud.

ingen syndares död, utan att han ommånder sig och lefver. Subjectist eller i afseende på menniskan och hennes nödvändiga känslor och förfallningar äger verkeligen en ömsesidig försoning rum — och dermed är ju hela det trostånde af försoningen bibehållet? Objectist betraktadt, eller i afseende på Gud sjelf, hellså, att en Gudomsperson skulle offra sig för att tillfridsställa och försona en annan, leder detta ämne till foljder, med hvilka jag åtminstone ej kan förlikta mig.

Och härmed lät det förnämsta af Rec:s anmärkningar vara besvaradt. Det enda som kunde återsåa wore wiſa uttryck, i hvilka jag, med all möjlig god wiſja att ej misstyda Rec:s affigter, dock ej kunnat undgå att finna en wiſ bitterhet, som, låt vara att det åfwen skett utan tydligt medvetande, i afseende på skriften synes tagit sitt parti, men genom öfverdrifvet berön öfver enkilda ställen och i det hela ett fristofigt bruk af orden genialitet och märkwärdighet liksom will nedtysta sig sjelf. — Här till skulle latt först och framst kunnna räknas den vid håret framdragna anmerkningen om stället: "De Mänskliga och Gudomliga ringen, enligt de Gamla uttryck eller, såsom det egnar en christen att säga, Naturaens och Nådens riken, är mänskliga kunskapens både stora föremål." Rec. säger sig ej förstå detta. Deri är intet ondt. Jag shall förklara det. En wän har redan muntligen gjort mig derpå uppmärksam, att i de Gamla indelning, res divinæ betydde den obysiska, res humanae den moraliska verlden, och att således det förra motswarade Naturen. Jag erkänner och vet detta; men, tillägger jag, just detta förklrarar tillägget: "såsom det egnar en christen att säga", ja gör detta, som Rec. i synnerhet finner så obegripligt, aldeles nödvändigt. Charakteren af hedendomen var att se det Gudomliga i Naturaen, och således ordna mänskligheten under denna, såsom en del under det hela. Med det samma

var ock ett Nådens rike, ej ännu för menniskan i och för sig hälften uppenbaradt; så den naturliga menniskan är under logen, såsom Kristen säger. Först med Christendomen upptog mänskheten afgjordt uppdiwer naturen, såsom ur det Gudomliga renu ursprungen, offallen, men genom verkan af det sig i mänskligheten uppenbarande Gudomliga åter med Gud förenad — eller Nådens rike uppgick. Att Rec. icke förtäste denna min mening, detta är, såsom sagde, väl förslägtigt. Men att han af detta icke förestånd tagit sig till onledning till det positiva oförstånd, som uppat sig i den bisogade anmärkningen, att neml. deha ord, "säom det egnar en Christen att säga;" synas hårda skämpeln af frömleri, sen sak för hvilken Rec. föremålen att den redlige Swenken ej har något ord men som han ej har rent ut benkar kalla brycker), detta, churu jag tror Rec:s försakran, att han aldeles ej förföre mislänker mig, är något mindre förlägtigt. Här gäller den regeln, att om man ej tror något infamte om någon, så bdr man ej beller tillåta sig att, i någon direct eller indirect förbindelse till personen, säga det. Men man får med denna Rec. ej vara så nogräntad. Jag tar den förföre för ett af de barocka hugskott, som då hans litterära hana öfverflöda, och tror upprigtigt, att han derörd varit mild från all esak mening. — Jag vill ej beller föra besvara den anmärkningen att filen i min skrift shall vara ojämna och märdslös. Det är möjligt; churu jag ej behandlat den utan sorgfälighet, och aldeles ej är af den tankan, att märdsldheten är ett prosans behag, eller att man skler likna Vehing, då man i alla ämnen skrifter derpa lös, och kunde göra bättre; hvilken contrasannering jag önskar att Rec. ville mödligast låta gå sig till stanes. — — Att min fil är affeterad, hvilket kundom shall förekomma, deraf har jag åtminstone sjelf intet medvetande. Den shall, vidare, här och där antaga en viss air hautain; hvilken förefallit Rec. hängst vidri. Han påstår att åtminstone de sista läsare delat denna känsla i fråga om den besynnerliga Dedicationen, som gerna ville vara å la Claudius om den råkt kunde. — Att det rena finnet är mig det hvästa i kunstapens organ, att jag sätter d:s en fald ej blott uppåfwer den rå maskan af dals-upplysning, utan läsaledes uppåfwer mig hels, såsom ett föremål för min ganska osfärslöda kärlek o h wärdbnad, denna i Dedicationen på fämt, såsom i Dokten vä alstrar uttryckta tanka, är af mig så ofta framställd, utgående från den egentliga grundideen i hela min litterära verksamhet, att den, framträdande under hvad drägt som helst, aldrig kan förfalla mig hels annorlunda än såsom hängst naturlig. Vill säljdes någon sätta sig på den, vill någon, o alkadt denna tanka naturlighet hos mig, likväl

med Rec. finna, att den, t. ex i beröbre Dedication, blott är en utreckad imitation, affeterad till den grond att den måste väcka hängst widriga känslor, så är det nägonting, som jag blott kan beklaga, men ej helsva. Jag har ej wetat att ett uttryck af ödmjukhet är ea air hautain. Dänto måste då föremåletigen ligga i helsva den onvända formen, sifsom rosre det mig besti otillständigt att leka med Allmänheten. Jag vet ej om det just är Rec. som kall lära mig respekt för denna. Jag kan blote emot den växtdöda pluraliteten af hans vittnen för Dedicationens obråglighet, framvisa andra, som förtäst bökens systerina och anda, och i Dedicationen ej funnit annat, än hvad den åtminstone till sin åfjät är — ett oskoldigt fämt — i alla fall en obetydlighet. Men åtminst det obetydligaste är ej obetydligt för ett så starkt öga som Recensentens. Så far jag i onledning af en liten not strax i förtalet, der det säges, att mina bök är tillkommen under promenader bland Värmlands flogar och berg, och således hör till den Teriplate tisca Scholan, ganska hårdla leror, så som: "att denna lilla not förtienas ett ej mindre allmånt misktag än Dedicationen" (hvilkens sätter vi häre väcka hängst widriga känslor), och att det ej lönar midden vara quick i otid, utan att man dermed säger nägonting, ju utan att man ens dermed är rolig." — Det läter verhdigt alswarsamt och betänkeligt. Jag är säker att de stäckars var raderna, om hvilka är fråga, gerna af ren sasa dosde fr i jorden, om de kunde. Då detta ej är möjligt, emedan de engång står svart på hvitt, så måste väl jag svara i deras ställe. Jag säger då: att den Recensent, som ej aktar för ros, att med beha roigkeit af censorial märdigheit falla öfver nägonting så list och oskoldigt, väcker emot sig grundad misstank att både vid bökens lösande och recenserande någon vis mänsklighet honom wederfarits. Jag kommer slutligen till det, som tyckes vara helsva corpus delicti, eller den så kallade snöpliga afvisningen till Granskare, hvilken shall ligga dels i helsva den merordrade Dedicationer, der det talas om "Värde, som är svage i trone," dels i de vid helsva staten af böken förekommende orden, der den åtföljande Tabellen säges blixtvis bisogad, ibland annat öfven dersöre "att den kan tjena till oskoldigt nöje och idje för critici och andra, neml. om man noga aktar sig att förtäta hvad den hetyder." — Detta är således också ett fämt, som jag far dyrt betala; och det läter verkeligen ej annat återstå, än att räcka denna churu obilda Magister för nädige straff och losva alswarlam förbättring. — Hvad helsva den snöpliga afvisningen beträffar, så är, tror jag, Rec. ändeligen derutinnan med mig ense, att en afvisning med råson ej är någon snöplig afvisning. Det kommer således derpa an, om, sedan han utan mitte

förväxlande ur minna ord utsetat åt sig den först nämnda, den närvarande behagar honom bättre.

E. G. Geijer.

Svar på Anmärkningar i Stockholms Posten N:o 161, 163.

Översättningen, som der angripes, är en afbild af sin urbild, icke allestädes hel och hållen, utan för desfs storlek skall med förbigående på flera ställen af mindre drag, för att få rum för större. I bland dem råknas och det Arabiska namnet Yscha på som märsolståndet, som utan skada för Låsaren P. I. p. 516 saknas. För öftright; och angående hselfva översättningen, har icke heller den blifvit ord från ord, utan efter meningens författad. Och, i hänseende till förmrente misstag deruti, upplyses i korthet:

1:o att Anmärkaren upptäckt på anfördta fälle ett tryckfel Chorasan för Chavarezem i Översättarens handskrift, men begått sjelf derstädes ett fel, då Chazaz, tryckfel i grundtexten för Chazar, toikas Charasos (lege; Chasaros) dristig förändring hvilken bort gifva anledning til den tankan, att dermed menas Bahar elchazar Caspika havet; och hvarigenom hans anmärkning vid Sid. 504 även förfaller.

2:o att namnet Abakerd läter ej mera arabiskt än Arabkerd; som hvardera är, icke en Arabisk, utan en främmande stads benämning, och att om Abakerd ej finnes i urskriften, hvilken förvaras i Carolinska Academiens Bibliothek, begripes så mycket

mindre, bvarföre det är öfverflödigt, som det i den verbala översättningen deraf förekommmer.

3:o att den Casanska tolkningen, sammanställd med den tryckta P. I. p. 515, Intra ad ripam Dshanku urbs Savaich sita est, är så mörk som grundtexten, hvilken i sammanhang lyder ordagrant: Prope ostium commemorati fluminis (Bajku) urbs, cui Kasmina Zar nomen, jacet — Illinc vero ulterius prope fluvium Kefel urbs, cui Katabuzi nomen, jacet. Atque hinc interior jacet urbs Savajech in ripa fluvii Gjanku etc. Den senare eller tryckta är klar, men prövas och efter närmare granskning origtig. Det mångtydiga talesättet, interior jacet, kan äfven tolkas mediterranea est (urbs); då meningan blifver i öfverensstämmelse med det föregående och eftersöljande lät och oväntvungen.

4:o att namnet Gjulius Kajsar P. I. p. 316 blifvit i likhet med andra uttryckt efter bokstaven i urskriften, utan jämförelse antingen med Julius eller Julianus Cæsar, och att talesättet fastigium imponere, som och brukas för sinne, icke heller blifvit missbrukadt. Affligent med detta genmåle är dock icke att till alla delar rättfärdiga i frågavarande översättning. Der förekomma visst många fel, som likväl ursäktas, isynnerhet der språket äfvensom faken är tvetydigt. E-medieritid göra de väl, som bemöda sig, att dem uppdaga och rätta. När så sker, uppår omsider ljus i ett ämne, som på afstånd blifvit bitintills sedt i skuggan.

M. Norberg.

B i h a n g

iii

S w e n s k L i t e r a t u r - T i d n i n g.

N:o II.

September

1821.

Uppsala:

Utgifne Disputationer Wärtermin 1821.

(Sorts. fr. N:o 5.)

Under Mathes. Prosehorn, Riddaren af
R. N. O. M. a. Jöns Swanberg:

Disquisitiones Arithmeticae. pro Gradu.
P. III. Ol. Gust. Öngren, Wermel. — P. IV.
Per Joh. Beurling, Stockh. Hwardera 1 o.
ett halft ark. — P. V. Elof Wallquist, Su-
derm. Nier. — P. VI. Lars Magn. Kinnan-
der, ÖGoth. Hwardera 1 o. 1 4:dels ark. —
P. VII. pro Ex Carl Fr. Rapp, Nob. Smo'.
1 o. ett halft ark.

De principio Virium vivarum Com-
mentationes. P. I. pro Gradu. Auct. Fredr.
Rudberg, Calm. 1 o. 3:4:dels ark.

Under Ch. o. Polit. Prosehorn, Doctor
Nils Fr. Viberg:

Commentationum Stoicarum P. XIV.
pro Gradu Jos. Elliot. — P. XV. Ol. Ulv.
Hedblad, Westm. Dalecarli. Hwardera 1 o. 1 4:
dels ark — P. XVI. Carl Pousette, Upl. 1
o. ett halft ark.

Diss. Notionem Juris, quæ Fichtio ori-
ginem debet, examinatura. P. I. pro Gradu.
Auct. Carl Ol. Dellaén, Boih. 1 o. 1 4:
dels ark.

Systematum in Jure Naturæ potiorum
Analysis Sciagraphica. P. I. pro Gradu. Ol.
Arrhenius, Wermel. 1 o. ett halft ark.

Under Coqu. & Poës. Prosehorn, Mag.
Carl Joh. Lundwall:

De lubrica Textus emendandi ratione,
quæ solam habet commendationem Elegan-
tiae scriptoris aut Dignitatis vindicandæ. P. I.
pro Gradu. Eman. Mart. Luther Malmgren,
Suderm. Nier. 1 o. ett halft ark.

Under Log. & Metaph. Prosehorn, Mag.
Sam. Grubbe, Akad. Hector Magnificus:
Diss. Parallelismum inter Monadologiam
Leibnitzii & Idealismum recentioris ævi
Transcendentalem sistens. P. I. pro Gradu.
Auct. E. Ol. Sundberg, Boih. 1 o. 1 4:
dels ark.

Under Græc. Litt. Prosehorn, Mag. Jos.
Otto Höijer:

De Sitalce, Odrysarum rege, Athenien-
ibus in bello Peloponnesiaco auxiliante. pro
Gradu. P. I. Em. Schram. — P. II. Joh.
Gust. Elfsberg, Uplandi. Hwardera 1 o. 1 4:
dels ark. — P. III. Pet. Hallenberg, Smol.
1 o. ett halft ark.

Bacchus, sive Latrones, hymnus Ho-
mericus Svetlice redditus. pro Gradu. Sam.
Georg Finell, ÖGoth. 1 o. ett halft ark.

In Apollinem hymnus Homericus Sve-
thice redditus. pro Gradu. P. I. Joh. Alb.
Butsch. — P. II. Joh. Lundblad, WGoth.
Hwardera 1 o. ett halft ark. — P. III. Carl
Gust. Viborgh, ÖGoth. — P. IV. Er Jac.
Ainer, Rosl. — P. V. Magn. Mour, Nor-

king, Stockh. Hwardera 1 o. 1:4:dels ark — P. VI. Gust. Rudolph Lagersträhle, Nob. OGoth. 1 o. ett halft ark.

Platonis Euthyphron Græce & Svethice. P. I. pro Ex. Auct. And. Er. Knös, WGoth. 2 ark.

De Atheniensibus potentiaz culmen ad- secutis proxima ante bellum Peloponnesium zetate. pro Gradu. Auct. Ivar Alric Nordblad, Stockh. 1 o. ett halft ark.

De perversis moribus Græcorum a bello Peloponnesiaco oriundis. pro Gradu Auct. And. Arv. Arvedson, OGoth. 1 o. 1:4:dels ark.

Pindari Olympiorum Ode Secunda Sve- thice reddita. P. I. pro Gradu Auct. Imma- nuel Billberg, WGoth. 1 o. 1:4:dels ark.

De pugna ad Thermopylas instituta. pro Gradu. P. I. Jon. Scherdin, Bothn. — P. II. Carl Joh. Fant, Stockh. Hwardera 1 o. 1:4:dels ark.

De Glossariis Græcis Manuscriptis in Bibliotheca Reg. Acad. Upsaliensis adser- tis. P. I. pro Gradu Auct. Carl Eman. Au- rivillus, Upl. 1 o. ett halft ark.

Under Histor. Prosehorn, Eric Gust. Geijer:

Acta & Litteræ ad Historiam Svecanam, Fasc. XI V. pro Ex. Carl M. K. Bettyson, Wernel. 1 o. ett halft ark.

De situ Reidgothiæ. P. I. pro Gradu Auct. And. Fryxell, Wermel. 1 o. 1:4:dels ark.

Supplementa ex Chronicis Manuscriptis ad Historiam R. Gustavi I. ab Erico Georgii Tegel conscriptam. pro Gradu. P. I. Joh. Gust. Höjer, Upl. — P. II. Carl Henr. Pfef- fer, Stockh. Hwardera 1 o. 1:4:dels ark.

Under Prosehorn, Litt. Hum. Adjuncten, Joh. Tranér:

Decima Iliadis Homericæ Rhapsodia Græ- ce & Svethice. P. VII. pro Ex. Frih. Carl G. J. von Knorring, Upl. 1 o. 1:4:dels ark.

Undecima Iliadis Homericæ Rhapsodia Græce & Svethice. P. I. pro Ex. Carl Jac. af Nordin, Nob. Bothn. 1 o. ett halft ark. —

P. II. pro Gradu. Ol. Sjöstrand, Smol. 1 o. ett halft ark — P. III. pro Gr. Gust. Er. Pasch. OGoth. Chem. Adjuncte vid Med. Chir. Institutet i Stockholm. — P. IV. pro Ex. Sven Ad. Varenius, Gothob. — P. V. pro Gr. And. Laur. Linck, OGoth. Hwardera 1 o. 1:4:dels ark. — P. VI. pro Ex. Joh. Hä- ggenberg, OGoth. 1 o. ett halft ark. — P. VII. pro Ex. Ad. Vilh. Lindblad, OGoth. 1 o. 1:4:dels ark.

Nosfidis, Græcanicæ Poetriæ, quæ ex- stant, residua. pro Gradu. P. I. Joh. Ulr. Wallenberg. — P. II. Joh. J. Strömersten. — P. III. Joh. Magn. Hollertz, OGothi, hwardera 1 o. 1:4:dels ark. — P. IV. Carl Fr. Koræn, Smol. 1 o. ett halft ark. — P. V. pro Ex. Carl Dybeck, Westm. Dalek. 1 o. ett halft ark. — P. VI. pro Gradu. Carl Ferd. Klinberg, Stockh. 1 o. 3:4:dels ark.

Suadæ Chrysotomicæ Specimen. pro Gradu. P. II. Er. Gusti Cellerström. — P. III. Joh. Pet. S. shoultze, OGothi. Hwardera 1 o. 1:4:dels ark.

Under Prof. Sören, Med. Adjuncten, Doct. Henr. Wilh. Romanson:

Myologisk Dissectioner eller Åhandling om Musklerne i Menniskokroppen. Et. III. Er. Gust. Melén, Colm. 1 o. ett halft ark.

Exercitationum in Nosocomio Reg. Acad. Upsal. Chirurgicarum. P. I. Carl A. Ljung- blom, WGoth. — P. II. Åbr. Gottskalk, Geno. Hwardera 1 o. 1:4:dels ark.

Under Chem. Adjuncten och Laboratorii, Mag. Lars Pet. Walmsley:

Disquisitionum Mineralogico-Analyticarum P. I. Pet. Linderholm, Wermel. 2 o. 1:4:dels ark.

Under Mathes. Adjuncten, Mag. Peter Schönb erg:

Nova Disquisitio de Hydrogenio. 1 o. ett halft ark *).

*). Denna Åhandling är insenmad till Philos. Ga- culteten strax förrattaren, som ännu väntas på utrikes ort, såsom Specimen för lediga Chem.-Professionen.

Under E. O. Græc. Litt. Adjuncten, Mag. And. Södermark:

Capita Prælectionum privatarum de Rhythmo ut Poëseos ita & Eloquentiæ forma pulchra. Joh. Niska, Fennio. 2 o. 3 4:dels ark 8:o.

Capita Commentationis de Stylo Ciceroniano & Eloquentia vera. Gregor Ammonoff. Nob. Fennio. I ark 8:o.

Under D. d. B. bl. Aman, Histor. Litt. Docens, Mag. Joh. Henr. Schröder:

Monumenta Diplomatica Svecana nunc primum in lucem edita atque animadversioribus Historicis illustrata. Fasc. I. P. III. Malcolm Gust. von Schantz, Nob. Calm. — P. IV. Bengt Gust. Geijer, Wermel. Hwardera i o. et halft ark. — P. V. Pehr Conrad Arosenius, OGoth. I o. 1 4:dels ark. — P. VI. Georg Erasmus Sundström, Westm. Dokl. i o. ett halft ark.

Under E. O. Bibl. Aman, Gede. Litt. Docens, Mag. Gust. Wilh. Gumalius:

ΠΤΟΛΗΜΑΙΟΥ Καρυω Πολεων Επισημων ε Codice Benzeliano Linconensi editus. P. I. Gust. Magn. Helledaij, Suderm. Mer. I o. 1 4:dels ark. — P. II. Aron Georg Wangstadius, Suderm. Mer. I ark 8:o.

Under Thol. Adjuncten vid K. KrigsAkad. på Carlberg, Mag. Pehr Wallinder:

Diss. Exegetico Theol. de sensu genuino Matth. XI: 12 & Luc. XVI: 16 (ex spec. S. R. M. gratia). Per Ol. Zethrin, Upl. 2 ark.

Under Correctorn Mag. Pehr Swedius:

De Gratia Dei in Christo data meditationes. (ex spec. S. R. M. gratia). Joh. Gust. Schram, Upl. 2 ark.

Under ScholäAdjuncten, Mag. Gust. O. Södermark:

Vaticinia Prophetæ Malachiæ Latine versa & notis Crit. atque Philolog. illustrata. P. IX. Gust. Gerh. Swebelius, Caim. — P. X. Ol. Hoffman, Gohl. Hwardera i o. 1 4:dels ark.

Under E. O. Bat Predikanten vid Upplands Regie, Mag. Joh. Chr. Wallensteen:

De variis Criticorum super Vaticiniis Zachariæ sententiis Obss. Joh. Chr. Lindblad, OGoth. 2 ark.

Under Mag. Pehr Dan. Amad. Återbom:

Nicolaus Rienzi Tribunus Romanorum. P. I. Joh. Pet. Forssbäck, OGoth. I och ett halft ark.

Under Mag. Jonas Lundstedt:

De Aberratione & Parallaxi Annua, quatenus & seorsim & conjunctim positiones Stellarum fixarum mutant, atque in lineas secundi quartique ordinis collocant. P. I. And. Bernh. Lundquist. S. M. Adj. — P. II. Per Herm. Forsslöf. Hwardera i o. 3 4:dels ark. — P. III. Carl Ephr. Lohman. — P. IV. Carl Robergsson. — P. V. Joh. Er. Forsell, Gestr. Helsingi. — P. VI. Joh. Jac. Smitt, Gothob. Hwardera i o. ett halft ark. c. Tab.

Lärda Nyheter

Stockholm:

Kongl. Directionen öfver Hufvudstadens Lärwerk har d. 5 sifl. Jun. till Eloqu. & Poet. Lector vid Gymnasium hafslades nundmae E. O. Adjuncten vid Uppsala Akad. Mag. Joseph Wallin. Meddelande E. O. Græc. L. Adjuncten vid samma Akad. Mag. A. Södermark. Likaledes har Directionen till Matheos Lector utnämnt Mag. Jonas Lundstedt, Gestr. Helsingius, (Primus vid Magistero Promotionen i Uppsala 1818). Meddelande Prosefförna vid LandesGruksAkad. i Stockholm Mag. Ol. Carling och Phys. Adjuncten vid Lundsg Akad. Mag. A. Smedeman, hvilka öfwer dena na nundning antörde underdåniga besvär. — Öfiske lärkande från Lunds Akademi till såda Lectorerna dro här icke antörde, såsom de icke intynt sig till ofläggande af de i K. ScholäOrdn. stodgade specimenna.

Uppsala:

Kongl. Maj:t har i nåder utnämmt Oscar, Adjuncten härtilldes Mag. Nils J.c. Sillén att vara Oeconomia Practica Professor Borges fideiianus, i ledigheten efter framl. Professorum Doct. Sam. Ulfblad.

Likaledes har Kongl. Maj:t i nåder utnämmt E. O. Bibl. Ammanuelsen, Theol Docenten och Licentiaten, M.c. And. Jac. Breman att vara Regementis Pastor vid Bohus Läns Infanteri Regt.

D. 11 sif. Mjfi ades på Östgötha Nationens Sal en Sorgetest öfwer Akademiens framl. Prof Canzler, Eke. Biskopen Doct. Jacob Ar. Lindblom, (Nationens l. d. Inspector åren 1781-86), då ett Swenskt Åminnes-Tol, å Nationens vägnar, hölls af E. O. Bar. Prisdikanter Mag. Carl Job. Gru, till hvars afhörsande Akademieus ProCanzler, Rector Mag. nisticus samt härmorande Stater och Corpser, så långt rummet medgaf, woro icbjudne.

Sedan ordningen till Upsala Akademii återskommit, att hortigisra Byzanti seu Resectioneum *), uppsörde Philosophiska Faculteten d. 23 sif. Majt ibland 8 Skokande på förslag: 1:o Philos. Cand. Olof Arhenius Wermel, 2:o Philos. Cand. Elof Wallquist, Suderm Mer. 3:o Philos. Theor. Docens Mag. Eric Aug. Schröder, Gothob. Följande dagen, d. 24 sammaftid föddde samel. Studerande Nationernas, enligt stipendii reglementet röstgående Ledamöter och Seniorer till val af Stpendiat, som iā uiförlit at af 103 röstgående, Arhenius erhöll 21 samt Wallquist och E. A. Schröder hvarefter 41 röster, hvadon de begeg sista nämnde, enligt T-stators förfrist, genost sinsemellan anförlde lottnings, som utsöll till förmon för Wallquist.

A förslag till den genom Chem. Professorum och Ridd. af K. W. O. Mag. Job. Afzelii ofredstagande lediga Chemia Professionen har Consistorium Academicum uppsört Chem. Adjuncten och Laboratorum Mag. Lars Pet. Walms

*) Stiftadt af framl. Envoyén P. D. von Asp. Se Dih. 1814 Maj. No 6.

stedt och Mathes. Adjuncten Mag. Peter Schönb erg, utom hvilka äggen skända sia anmält.

E. O. Bibl. Ammanuelsen Mag. Peter Wilh. Afzelius entredde i sist. Jan. månad en utländsk resa. Wägen rögs öfver Köpenhamn, Kiel och Hamburg till Götingen, dit ankomsten födde i sluce af Juli. Enlig sist ankomna underdanieler har Mag. Afzelius i Augusti månad, i sällskap med Peter Lundh ifrån Christiania och Bergmästaren Norrköpings förd från Åbo, föregåit en resa till sois genom R. haländs derna, och ämnode decunder besöka Universiteterna i Heidelberg och Bonn. — Likaledes har E. O. Bibl. Ammanuelsen, Mag. Docens Gust. Wilh. Guinalius under sommarferierne gjort en förtresa genom Norra Tyskland och besökt Universiteterna i Köpenhamn, Kiel, Leipzig, Berlin och Greifswald.

D. 15 Jun. födde Rectorsombypo, då Log. et Metaph. Professorum Mag. Sam. Gahns öfwerleminade Akademiske Recitorat till G. de. Licet. Professorum Mag. Joseph Otto Höijer. — S. D. Decant i Theologiska Faculteten; Professorum Doct. And. Hultz. i Juridiska Fac. Professorum Doct. E. G. Robenius i Medicinska Fac. Professorum Doct. Adam Afzelius. i Philosophiska Fac. Eloqu. et Poet. Professorum Mag. E. I. Lundwall.

Lund:

På förslag till den efter framl. Professorum och Ridd. af K. N. O. Mag. M. Fremling lediga Philos. Theor. Professionen har Consistorium Academicum d. 21 Jun. uppsört: 1. Juris Adjuncten, 2. U. Cand. Mag. Ebbe Sam. Boing 2. E. O. Theol. Adjuncten, Professorum Mag. Fab. Wilh. Ekenstam. 3 f. d. Grdc. L. Adjuncten, nu mera Rector Schold i Helsingborg, Mag. Carl Chr. Ebrest-in.

Likaledes har Philosophiska Faculteten d. 26 Jun. på förslag till ledigworande L. O. Adjuncturen uppsört: 1. Eloqu. Rem. Docens Mag. Åke Kohl. 2. Seminaristi Docens Mag. H. Neuerdahl 3. L. O. Docens Mag. L. G. Wimmersköld.

B i h a n g

iii

S w e n s t L i t e r a t u r - T i d n i n g.

N:o 12,

October

1821.

Prisutdelning, Prisämnen m. m.

Stockholm:

G anledning af de Prisämnen R. Mis-
serhets-Historie- och Antiquitets Akademien för
år 1820 uppgjorts, hade i välviligheten zne
Fräfier inkommit, som ej kunnat belöna. I
Antiquiteterna hade ibland zne insända id-
élinaskrifter Akademien suonit skäl att med den
utsatta Priset 15 Ducater belöna: Annärknin-
gar öfwer Runorna och Runminnesmårs-
ken i Norden af Profsorn, Mag. Job. Gust.
Ljegren, E. O. Hister. Adjunct vid Lunds Aka-
demii. En annan osbandlig innehållande His-
torisk undersökning om en Asiatisk Folkvans-
dring till Norden. 1:sta afdeln. om Asy-
ane hade öfven dragit sig Akademiens uppmärks-
samhet, att Akademien gernia tillägt Författaren
ett Pris; oakta årbergets ofullbordade skick, om
den hafte eronie att utdela, men önskar ett med
Förfis tillstånd, insöra Skriften i sina Hand-
lingar, under hopp, att han will gifwa arbe-
tet den fullständig, som intämmar med hans
plan och gisna löfte. Författaren, som seders
mera blifvit bekant, är Philos. Magistern Joh.
Hagq. Wollman. — För innewarande års räf-
sen upphörde Akademien i Historien, Antiquite-
terna samt Inskriften och Simebildskonsten iame-
ma Prisämnen som tilldrogne (se Bib. N:o 5.
Apr. 1820). I välviligheten ett rykt ämne:
"Här mensfliga säller i sittende på förtärand och
redbär kunstap warit med tidens lopp i beståns-

dla tillvärxt, eller har væri slägtes odling i os-
liko tider af, och tilltagit skiftewis, och i sådane
fall, hvad är orsaken det till? Priset 26 Ducater,
Tidlingskriftena böra i ova d. 20 näste Jan-
till Akademien insändas.

I R. Winterh Hist. och Antiquitets Aka-
demien böll Professorn, L. N. O. Dec. f.
M. Franzén d 17 Apr. sit intedestal: om
colonien Rhos från Skandinawien. Som-
ma daa intog Över-Kammarherren C. N. O.
m. m. Frih. A. L. Scierneb med ett Tal
sitt rum bland Heders-Ledomsternas antal.
Ärtesom Theos. Prof. hörta i Uppsala L. N. O.
Doct. Samuel Odman intagd sitt rum ibland
Akademiens orberönde Ledombiter, med ett in-
sände Tal om det lhus Sveriges Naturals
historia hämtar af Nordiska Sagorna, hvil-
ket i Akademiens sammankonst af Secreterarens
blifvit upplöst. — Till Correspondent har Akae-
demien icke längesedan fallat Hr Chaumette de
Rozés, Kongl. Franse Consul i Göteborg och
Riddare af R. Nordsj. Orden.

Framl. Bergmästaren G. A. Lindhoms
årliga Pris stort 100 R:de B:co, för den bå-
sta afhandling eller Rön af Chemist, Physiske
eller Mathematicke innehåll, som under året
lopp til R. Veterinärs Akademiens Handlingar
intemmas, blef i nämnde Akademies som-
manträde d. 18 Apr. iðe år 1820 till lika be-
lopp fördelade och tillerkadade åt Decen. Ab-
junten i Lund Mag. Sven Nilsson och Va-
tailionsläkaren Doct. Aug. Lindbergsson.

R. Wetenskaps-Akademien hör d. 2 Maj till utländskt Ledamöter valt och kallat följande, Lärde, neirl. i 1:sta Clasen: Report i Brüel; i 2:ra Cl. Gush i Götingen; i 3:de Cl. Telford i England; i 4:de Cl. Brewster i Edinburgh; i 5:te Cl. Haub, G. plussac och Thépard i Paris; i 6:te Cl. Lortet i Paris, Baron Jacquin i Wien, Schulze i Bayern; i 7:de Cl. Cooper i England, Scarpio i Pavia, Botanus i Wilna, Herboldt i Kopenhagen och Hosack i Newyork.

Kongl. Samfundet, för utgivandet af Handlingar till Skandinaviens Historia, sände d. 12 Maj för första gången sin Högstdag med en ollmän sammankomst, hvorvid till Correspondentane Ledamot af Samfundet valdes Kammarjunkaren Leonard Rådås. — Nionde Delen af Samfundets Handlingar är nu färdig.

Prof. Horn, Mag. J. G. Etsegren E. O. Histor. Adjunct i Lund, hör blifvit kallad till correspoderande Ledamot af Skandinaviska Litteratur-Sällskapet i Kopenhagen. I det nyligen utkomna 17:de bandet af Sällskapets Skrifter finns Prof. Etsegrens Anteckningar, rörande Versar skrefne med Runor, inskrift.

Uppsala:

D. 13 sifl. Majt, som är von Linné's födelsedag, tilldelade Kongl. Wetenskaps Societen, af Linnéiska Prämie-Medlen, 66 Rik. 32 st. åt Studeranden af Bohmiska Nation Gabriel Marklin för en af honom utarbetad Afhandling, de Hymenopteris Sveciaz non aculeatis.

I R. Wetenskaps Societetens sammankomst d. 19 Junii valdes till Heders-Ledamot Hans Excellence, En af Rikets Herrar, Riks-Marsalken m. m. Hr. Grefve Claës Fleming, till arbetande Ledamot Medicinal Prof. Horn härslades Doct. Carl Zeiterstam och till Utländskt Ledamot Kjellberg, Ryska Statsrådet Alex. Nic. Scherer och Physices Prof. vid Akad. i Leipzig Endv. W. Gijber, till hvilka val H. R. H. Kronprinsen, R. Wet. Societ. Präses illustris, läckts lemma till Nådiga Bisfall.

Värda Nyheter.

Uppsala:

Med Akademien härställes negjorde Studenterande Unionsmens antal sifl. Hösttermin 1335 och hvilka 886 varo undervarande och 449 främvarande, neirl. 133. Ställe, 293 Pröfslader, 195 Borgaresöner, 90 Bondesöner, 242 leder af officielle Civile Embetshåll, 70 af oficielle Misslitarer och 212 af ondra Grändspersoner. — Till åldern är antalet sifl. emellan 20--25 år 528; emellan 15--20 år 438; emellan 25--30 år 211, emellan 30--35 år 44, samt under 15 år 35, o. s. m. — 281 studerade Logologi; 273 Logoforesitet; 79 Lekarkunst; 49 Philosophi; 273 hade ännu icke valt vitre genuss. — Inskrifte under Terminen 53. — Hde studerande utlänningar 2. Russka Nationens undervarande medlemmar 13.

Hans Kongl. Höghet Kronprinsens Majestater och hrigre Officerors, som bude den påden att förflytta H. R. H. till Uppsala, Hösttermin 1819, och derunder othördre Professör Geijers essentiella föreläsningar öfver Käderneslandets Historia, hafsmo till minne deraf öfverlämnat till berättare Professor en dressankt beständige af en stor Silfverpokal, hvorpå i upphördt arbete (under Prof. Westins intende mästerligrar utfördt af Holmberg) föreställer Vikingen der siste Kampen och siste Skalden å ena sida & andres sidan Giso föklarande beredelsen af Thorsemärtet och Kunstristen å en Boutosten för en grupp af unga krigare. Öfverst är följande versfritt ur Södmundar Eddo: "Sigur sonom mælko manwrom ok manvit sirom. Theim er fyrtha fiquist at lisa er wel mart wito." Nedert läses: Till E. G. Geijer af H. R. H. Kronprinsens Officerare hösttermin 1819. — Hans Kongl. Höghet Kronprinsen högode hlef näraast inwigia denna Pokal d. 17 Jun. samma dag Locksgäst i Stockholms Cavalleri hölls för H. R. H. Hovmarskalk. Grefve Pose blef till Professor Geijer i Upsala öfverlämnad.

Sund:

Efter utfärdat Program öfverlennade Akademiens Rector Magisterius, Chem. Professorn, Mag. Jon. Albin Engestöm d 23 sifl. Jun. Recoratet till Aktion. Professor, Mag. Jonas Brag.

Decan för nästörhående Akademisko är dro i Theologiska Faculteten: Professor Doc. M. E. Ahlman. I. Juridiska Fac. Prof. Doc. G. Holmbergson. I. Medicinska Fac. Art. Obst. Prof. Dr. C. H. Lilljewalch samt i Philosophiskt Fac. Jun. & Moral. Professor Mag. K. Everschöld.

Sundernde Ungdomens antal har under sista året varit Hösttermini 382 och Värttermini 271. Justitiae års 118 och avgängne med Testimoniier 64.

Akademiens Siffror har erhållit 3:e ne betydliga tillskrifter, 1:o har framl. Envoyén och N:o 2:o R. N. O. Knut Bildts Enkesru, Apollonia Billt donerat en Summa of 666 Rdlr 32 fl. Bro till minne af sin vid Akademien häftades icke längesedan med döden förförna förförningsskulla Son. 2:o af framl. Prosten och Kyrkoh. i Gustrosta och Espinge P. G. Weidman 2500 Rdlr Bro. 3:e af framl. Händelunden häftades C. Lebedour 2777 Rdlr 32 fl. Bro — Till Akademiens Naturalhistoriske Museum har framl. Philos. Professor och Ridd. Mag. Matth. Fremling restamenterat en wacker samling af Conchylier, Coraller och Mineralier. Eg: ganska berödiglig tillskrifter har samma Museum erhållit genom Botan. Professor och Gymnasie-dörn Doc. C. P. Thunbergs frikostigheter, hvarsigenom Duppletterna ur deß till Upsala Akademien donerade rika Naturaliesamlingar, tld eiter annan blifvit hic neffickade. Af Neapolitaniska Ministern vid Kongl. Svenska och Danska Hofwen Paul Ambresio har Akademiens Mineralie samling, likasom den i Upsala, erhållit förskrifter.

Decan. Adjuncten Mag. Sven Nilsson har erhållit Professors namn, heder och wärderigheter, samt en extra lön å Akademiens Stat.

C. O. Theol. Adjuncten Mag. C. G. Wadensjö har blifvit utnämnd till Rector Schola i Carlstad samt Arctis Pädagogisch Doct. Mag. A. Cronside förste Domkyrko Committee häftades.

Hist. Nat. Professor emeritus, Mag. A. G. Mezius, som sifl. sommar häftan flyttade till Stockholm, afgick derförd med döden d. 6 Oct. 79 år gammal.

Christiania:

Till Examen artium i Augusti månad anmälde sig 47 Candidater, men hvataf 2 bärde sjukdomsfall, 1: stblef med sitt Scriptum och 4: blefvo vid prövningen af detta minne rejisterade. Af de 40 som underaingo Examen erhölo 8 häfta bepræt: Laudabilis, 22 Hand illaudabilis och 10 Non contemnendas.

Detta års Storthing har under förra året de 3 år af Statemedlen bemiljat sön Konstskott till Universitetet 25,000 Spd. Utkaledes till en offentlig Konst-Schola häftades 2700 Spd. Till Achouchemens inräckningen 1000 Spd.

Hvad den vid detta års Storthinga dröven ventilerade Fundats för Universitetet beträffar, så har Kongl. Maj:t under d. 21 Augusti lärt gifwa Storthinget i näder tillkänna, att Kongl. Maj:t icke har kunnat i näder gifwa sin sancction åt Storthingets sifflag i detta ämne, såsom innehållande bestämmelser, som det endast tillkommer den verkställande magten att gifwa.

Stockholm:

Bid Husvudstadens allmåns undervisningsanstalter har Studerande ungdomens antal;			
Västertermini 1821, varit som följer			
F. d. Cathedra Scholan	—	—	132.
Clara Trivial Schola	—	—	99.
Mariæ Trivial Schola	—	—	89.
Jacobs Apologist Schola	—	—	109.
Catharinæ Dio	—	—	87.
Hedvig Eleonoræ Dio	—	—	85.
Adolph Fredriks Dio	—	—	82.
Utrica Eleonoræ Dio	—	—	30.
			Summa 717.

När till detta antal skades Norrmalmens
allmanna Barnskola 128. Öddermalmens Dio
340. Djurgårdsscholen 38. Johannis Dio
23 så blir antalet inalles 1042.

En allmän Barnskola för sista staden
är nu åtminstone inrättad, hvorendi Mag. C. O.
Ginman, Wermel. d. 16 Sept. blifit utnämnd
till lärares.

D. 4 Oct. blef Stockholms Gymnasium i
H. R. H. KronPrinsens öfvervaro högtidli-
gen invigd, efter sju års utvärdat swenskt Pres-
gram (3 och ett halft ark fol) af EkkeBiskopen
och ProCanzern m. m. Doc. Carl von Ros-
senstein. Efter hällen Predikan i Storkyrkan
af Postor Primarius Doc. J. O. Wallin upps-
trädde Reip. Sioter och Corpser i det för Gym-
nasium inredda s. d. CathedraScholähuset å
Nordholmen, der EkkeBiskopen med ett Las-
tinkt Tal föredroddde invigningsakten och fram-
kallade utnämnde Theol. Lectorn Mag. Pehr Alm,
Philos. Lectorn Mag. Lars Magn. Enberg och
Eloqu. & Poet. Lectorn Mag. Joseph Wallin
att ofölgaa Embetsiden, hvorpå Lectorn Mag.
Enberg, som till Rector Gymnasii för första året
utnämndes, in-og Cathedern och slutade akten med
ett Latinsk Tal.

D. vid Gymnasium rebon införslne Stu-
derande uträda hittills 44. — Till växterende
Mathes. Lector är Mag. Jonas Lundström förs-
ordnad ifrån som Mag. Abs. Nordström, Stock.
till vic. Gymn. Utjunget. Intendenten för Vers-
gianska Trädgården Doc. J. Em. Wikström har
förgöt sig underroldingen i Naturalhistorien.

S t r e n g n a s :

Västeråsens Slutades d. 21 Jun. då Rec-
tor Gymnasii Histor. Lectorn Theol. Cand. Mag.
Elias Kjelleen, efter häller Tal: om de före-
nämsta författare af Swenska Historien öf-
werlemnads Rectorare till Theol. Lectorn, Th.
Cand. Mag. Joh. Bodin.

Sunderande Udgomens antal har under
förl. lägear varit:

Bid Gymnasium hittilbes	—	—	—	119.
TivioScholan Dio	—	—	—	133.
Dio i Malmö	—	—	—	79.
Dio i Örebro	—	—	—	212.

Theol. Lectorn. Posten i Åspö Doc. J.
Hultzin har erhållit transport till ÖverSöd
Påbendepostorat, som genom Prof. Doc. G.
Bruhn, död blifvit ledigt, hvarejente Doc.
Hultzin blifvit förordnad till Post i Över-
Söd Contract.

Eloqu. & Poet. Lectorn, Mag. P. Ol.
Grewander har blifvit förordnad till Kurköhe-
de i Åspö Påbendepostorat samt af H. H.
Biskopen utnämnd till Post.

Consistorii Notarien Th. Cand. Mac. Hans
Ol Holmstedt har blifvit utnämnd till Philo-
los. Lect, efter fram! Poetorn Doc. Gruhn.

Vice Rector Mac. P. Ekenwall har blif-
vit utnämnd till RectorSchold i Örebro, sedan
designatus Rector, Th. Cand. Mag. C. G. Lind-
berg, erhållit Kongl. Majest. rådiga tillstånd
att qvarstanna vid sin förra Rectorsbeställning
i Nyköping.

Westerås:

D. 14 Jun. öfwerlemnade Recr. Gym-
nasii Eloqu. & Poet. Lectorn, Mag. Reinhold
Scherington, efter hällen Oration: de diver-
sitate sitt inprimis Poeticci, Rectorare till
Philos. Lectorn Mac. Sac. Borelius.

Bid Gymnasium har Studieande Udg-
domens antal varit 69, hvarav 4 Selomän
16 Prästbörner 19 Borgere Dio, 5 Bonde Dio,
och 25 Siändspersoners Dio. 13 hafmo öfju-
tit Sipendier. Till Akademien dimitterade 15,
hvarav 2 erhölo Trotska Scriptorium.

Under läseåret har Scholungdomens antal
varit i Westerås 184 och i Fahlun 123.

Ett nytt Scholähus i Fahlun har denna
sommar varit under byggnad och är nu i des-
närmaste färdigt.

B i h a n g

viii

S w e n s k L i t e r a t u r - T i d n i n g.

Nro 13.

November

1821.

U p s a l a :

Catalogus Prælectionum in Academia Regia Upsaliensi publice et privatim a die 1 Octobris MDCCXXI ad idem tempus anni sequentis instituendarum. 2 ark. fol.

Professorer i Theologiska Faculteten:

Joh. Winbom, Theol. Doct. Primar. Theol. Professor och DomProst, L. M. O. håller Theologico-exegistica föreläningar öfver Davids Psalmer, Månd. och Tisd. öfwer Pauli Epistolar Thorsd. och Fred. kl. 8 f. m.

Sam. Odmann, Theol. Doct. Theol. Pastoral. Professor, L. M. O. har såsom Director vårdens öfwer Seminarii öfningar.

And. Hultén, Theol. Doct. och Professor: Theologia Dogmatica och Moralis, kl. 10.

Sven Lundblad, Theol. Doct. Theol. Professor Ralsentanus: Prænotiones Theologicae Månd. och Tisd. Kyrko-Historien Thorsd. och Fred. kl. 12.

Joh. Thorander, Theol. Doct. E. O. Theol. Professor, håller Historico-Apologiska föreläningar öfwer Symboliska Dokterna Onsd. och Vrd. kl. 9.

Juridiska Faculteten:

Joh. Dan. Drissel, Phil. och Juris Doct., Juris Patr & Rom. Professor: Civil-Lagfarenheten kl. 11.

Lars Georg Rabenius, Phil. och Juris Doct. Jurispr. Econ. & Commert. Professor: National-Oeconomien, Höstterm. Cameral-Lagfarenheten Wärterm. kl. 12.

Medicinska Faculteten:

Carl Pet. Thunberg, Med. Doct.

Med. & Botan. Professor, Commendör af R. W. O. Botaniken Höstterm. Zoologien Wärterm. kl. 10.

Pehr von Afzelius, Med. Doct. Phil. och Chir. Mag. Konungens förre Archiatre, Med. Theor. Pract. Professor emeritus, R. N. O. leder den Cliniska undervisningen såsom Präficus för Academissa Dissecomium, hvilket han besöker hvarje morgon kl. 9. Anmäter särskilda sina föreläningar på obeständiga tider.

Jac. Åkerman, Med. Doct. och Chir. Mag. Anat. & Chir. Professor: Höstterm. Ostiologien Månd. och Tisd. om Sår, deras karakter och behandling. Thorsd. och Fred. Wärterm. Myologien och Arteriologien. Enskildt leder han under wintermånaderna de Anatomiska dissecioerna.

Carl Bettersgröm, Med. Doct. Med. Theor. & Pract. Professor: Menniskokroppens Sjukdomar och deras behandlingslätta, kl. 12.

Adam Afzelius, Phil. och Med. Doct. Mater. Med. & Diät. Professor E. O. Maria Medica kl. 4 e. m. Enskildt Medicamenta simplicia Höstterm. Materia Medica Botanica Wärterm.

Philosophiska Faculteten:

Pehr Fabian Aurivillius, Acad. Bibliothecarius, Liter. Hum. Professor: Bibliotheten, kl. 9.

Zacharias Norbmark, Phys. Professor, R. N. O.: Physiken kl. 10.

O. Kolmodin, Geoq. & Polit. Professor Skotianus: Civius Månd. och Tisd. Ecopas Statistik Thorsd. och Fred. kl. 8.

Gustaf Knuds, Theol. Doct. Linguar. Oriental. Professor: Eatas, kl. 12.

Jöns Svanberg, Mathem. Jaf. Professor, R. N. O.: Aquations-Theorien, kl. 8.

Nils Fr. Biberg, Phil. och Juris Doct. Eth. & Polit. Professor: Naturrätten och derafster MoralPhilosophien, kl. 8. Enskilda Jus Civile.

Joh. Gredman, Astron. Professor, läser öfver Melanderhjelms Astronomi, kl. 11.

Carl Joh. Lundwall, Eloqu. & Poes. Professor: Cicero de Oratore och derefter Brutus Månd. och Tass Virgilius Thorsd. och Fred. kl. 11. Enskilde Horatius, särvisom Latiniska Sällsningars.

Sam. Grubbe, Log. & Metaph. Professor: Philosophiens Historia, kl. 10. Enskilde Psychologia Empirica Höstterm. Philosophia Sermonis Humanii Västerm.

Joseph Otto Höijer, Græc. Litt. Professor: Thycydides Lib. VI. kl. 10. Enskilde Gräkiska Archæologien.

Eric Gustaf Geijer, Histor. Professor: Europas Historia, efter Ost-Roms fall, kl. 12. Enskilde Svenska Historien.

Nils Jac. Sillén, Decon. Prect. Professor Borgstömianus: Svenska Agriculturens Theori, kl. 11.

Chemia. Professionen vacant. Förestås af Chem. Laboratorn Lars P. Walmstedt, som läser öfver Chemiens organiska del, kl. 9, samt leder de praktiska övningarna på Laboratorium Qnsbd. och Lärdrådet.

Adjuncter i Theologiska Faculteten:
Er. Berastrom, Theol. Licent. och Adjunct.
Nils Kellström, Professor: Seminarii: Kyro Lagfarenheten i Seminarium, kl. 9.

Severin Löwenhielm, Theol. Licentiat och Adjunct: Catechetiken i Seminarium, kl. 11.

Juridiska Faculteten: Carl Joh. Haagren, Phil. och Juris Doct. Juris Patr. & Nom. Adjunct; Hans Sam. Collin, Phil. och Juris Doct. Jurispr. Decon. & Commerce. Adjunct.

Medicinska Faculteten: Henr. Wilh. Romayson, Med. Doct. Med. Theor. & Pract.

Adjunct, Professor, Chirurg vid Acad. Nosocomium; Göran Wahlenberg, Med. Doct. Botan. Demonstrator; Carl Pet. Forsberg, Med. Doct. och Chir. Mag. E. O. Botan. Demonstrator.

Philosophiska Faculteten: Ol. G. Schilling, Astron. Observator; Joh. Tranér, Litter. Hum. Adjunct, Professor; Lars Pet. Walmstedt, Chem. Laborator; El. Chr. Grenander, Phil. Theor. & Pract. Adjunct, Professor; Pehr Sjöbring, Linguar. Orient. & Græc. Adjunct; Pehr Schönberg, Mathem. & Phil. Nat. Adjunct (ettervändas från sin utländska resa); And. Södermark, E. O. Græc. Litt. Adjunct.

Magistri Docentes:

Theologiska Faculteten: Carl Georg Rogberg, Theol. Cand. Seminarii Docens och Theol. Fac. Notarius, läjer åsver Homiletiken i Seminarium Qnsbd. och Lärdr. kl. 8; Jon. Arv. Winbom, Theol. Cand. Erege. S. Docens, Conslt. Eccl. v. Notarius; Gustaf Nihelius, Theol. Licentiat, Theol. Dogm. & Moral. Docens; And. Jac. Broman, Theol. Licentiat och Docens.

Juridiska Faculteten: Joh. Edv. Boëtius, Phil. och Juris Doct. Juris Patr. Docens; Stephan Joh. Wiktorian, Phil. och Juris Doct. Juris Pract. Docens.

Philosophiska Faculteten: Sven Lundblad; Politiken; Pehr Wilh. Zetterstedt, Litterärf. Bibliotheks Amanuens: Astrofisiken; Lars Is. Lindahlz. Mathematiken; Henr. Falk: Experimental Physiken; Joh. Henr. Schröder, Ord. Bibliotheks Amanuens, Professor Numerophylacis: Lärdoms Historien; Hans Pet. Nordemark, Theol. Cand.: Orientaliörden; Ol. Biedberg: Romerska Historien; Gustaf Wilh. Gunnadius, E. O. Bibl. Amanuens: Gräkiska litteraturen; Isaël Bergman: Astronomien; Adolph Törneros: Latiniska Språket; And. A. Grafström: Svenska Historien; Eric Alauist Schröder: Theoretiska Philosophien; Christian Er. Fohlerantz: Arabiska Språket; Pehr Dan. Amad. Attelbom: Universal Historien.

Språk och Exercitii. Mästare:

Ol. Molnerfeldt, Stallmästare, R. S. O.;
Israël Strömberg, Dyst Språkmästare; Ol. Gr. Roselius, Niemästare; Joh. Chr. Fr. Höfsser,
Kongl. Hof Capellmästare; Maximil. de Brühne;
Franck Språkmästare; Jon. Kullenberg, Dans-
mästare; Gu. van Heidenstierna, Flöt-mästare.

Akademiska Bibliotheket är för län af Ude-
ker öppet alla söndagar i veckan kl. 3 till 4
e. in åkvensom tillräcke lemnas till Academiens
officiala Mäster och Juratningar. Efter särskilt
anslag vällas Kongl. Wetenskaps Societetens N-
turalieSamlings i October månad Hösttermin-
nen samt Apr. och Maj Vårtterminen.

Värda Nyheter.

Utsalat:

Kongl. Maj: har i råder constituerat och
förordnat E O Bibliotheks Amanuensen och His-
tor. Patr. Docens Mag. And. Abr. Grossström
att vara Lector i Historien vid R. Krigs-Aka-
demien på Karlberg.

Hans Kongl. Höghet KronPrinsen, Akad.
Carzler har nödigst undått och förordnat till
Exroord. Amanuenser vid Akademiens Bibliot-
hik Philos. Magistrarne Carl Emanuel, Nurioth-
lius Ue: och Claes Ol. Ramström Suderm.
Maj:.

Theol. Professorn och Ko-koharden i Hogky
och Ronsta, Doc. Sven Lundblad har
biträvt förordnad till Contractis. Prost öfwer Has-
sunda Contract.

Mathes. Docens Mag. Lars J. Lindahl
har blifvit undått till Adjuncti vid Ral. Gymna-
sium i Göte.

Efter utfradadi Program af Akademiens
Rektor Mathematicus, blef Docens. Proct. Profes-
sor Vorastromianus Mag. Nils J: c. Silvén d.
28 fäst. Octobr. inställd och holl derwid sic
Societatis de Oeconomia, quatenus digni-
tatem mere scientificam sibi vindicet.

Ramnja-rådet Lars Holmblad, som till-
skræne med hydionde äfswor ibäckommit Akade-
miens Bibliothek och Dyns-Cabinet, har å nyo
gjort en betydlig disposition till Akademiens
södman, bestående af 2:ae i Södermanland be-

lägne Hemmen, hvaraf intraderns komma, ef-
ter Consistorii Akademici beproswande, ett an-
väntas ontigen till Studerandes understöd eller
till den årliga Bibliotheksfondens förbättring.

Den af framl. Borgmästaren Sam. Conr.
Fodin i Stockholm till södman för Studerande
af Östgötha och Stockholms Nationer donerade
Sipendifond, som är ståld under Stockholms
Välföf. Magistrats och 50 Ålders värd och
södwalmina, har numera blifvit så fördad, att
3:ne nyo Sipendifond af 100 R:ib. Dio hwar-
dera blifvit inråttade till understöd för Studer-
ande af Stockholms Nation.

Till Akademiens Astronomiska Observato-
rium har BruksPatronen, Philos. Magistern Sam.
Berglindestamenterat en Achromatisk Tub af
Dollond; åfwanledes har ProtocolsSecretaroren
Bern: ord Beskaff till Akademiens Dyn-Cabis-
sene förberet diverse utländska gångbara Mynt,
hvilka bemålta ProtocolsSecretarate under sin
utrikes resa samlat.

Lund:

Kongl. Maj: har i osläten nödig Grifves
se anförfallt Consistorium Ecclesiasticum häftadis,
att inkomma med sic underståndiga beräkande
angående inråttningen af ett Gymnasium för
Lands Sölf.

Stockholm:

Philos. Magistern Jonas Lundstedt har er-
hållit fullmekt att vara Matheseos Lector vid
Stockholms Gymnasium, sedan Kongl. Maj: i
råder offslag de af Professor i Landbruks-
Akad. Mag. Ol. Celsing samt Mathes. Adjunc-
ten vid Lunds Akad. Mag. N. Smedeman ans-
förde underståndiga berär. (Se Bib. No 1:.)

Linckping:

Philos. Lectorn Mag. Sven Fr. Lidman
har efter gjord ansökning och oflagde specimina
erhållit transporth till den efter undåttne Bis-
koppen, L. M. O. Doc. Marcus Wollenberg
ledigblefna Ordno. Linigu. Lectionen härstades. —
L. et. Lidman har under sommarferierne företag-
it en resa till Liffland, för att derfådes åfvers-
enskoma om begagnandet af sin i Orienten af-
Riksamrat Ritters efterlemnade handskrifter,

som nu mera besinna i deh fabers, Landstädet Ritters ägo.

Eramen Anniversarium med Gymnasi och Scholäggdomen anställdes d. 16, 18 och 19 Jun. Den 21 öfverlemnade Histor. Lectorn, CanzliRådet Mag. G. A. Silverstolpe Rectorat till Græc. Lingv. Lectorn och Kyrkohöden Mag. Sven Fr. Lidman, efter förrut hållit Tal innehållande: *Observationes nonnullæ circa Studium Historicum.*

Strengnæs:

Efter utfärdat Proarom af Rector Gymnasi, blef Philos. Lectorn Theol. Cand. Mag. Hans Ol. Holmström å Gymnasi Stora Läröial d. 11 Oct. inställtad, och häll dervid sitt intäcktesat: *de dignitate Scientiæ Logicæ viodiscandatal.*

Kongl. Maj: har i näder tillagt f. d. Lingv. Hebre. & Græc. L: corn härtädes, numera Profsen och Kyrkoh. i Ekeby och Gellesta Doc. L. Lindén, Theologid Professors namn, heder och värdighet.

Wexiö:

D. 25 Sept. afled i sit 72 års ålder Årste Theol. Lectorn, Prosten och Led. af R. N. O. Doc. Petr. Nordstedt. Han har från 1784 varit Lärare vid Werid Gymnasium med oförerträdt nit och utmärkt fiktligitet. ConRectorum Mag. Theolander är föroordnad att förestå den lediga Theologiska Sectionen.

Magister Forsander är af Exhorus föroordnad att vara Lärare i Nocturnal Historien vid Gymnasium. Apologisten Mag. P. Lüberg förestår Gymnasi Adiucturen under Ordinarii Mag. Dufwæs fiktligitet.

Consistorii Notarien Mag. Ahlstrand ernerndskommende är utgivna en ny upplaga af Wexiö Stads Matrikel, som senast utgått 1810 af d. v. Consist. Notarien Forsander.

Calmars:

Eramen Anniversarium anställdes på Gymnasium d. 7 och 8 Jun. och i Trivial Scholan d. 13. Till Akademien blefwo 4 dimitterade.

Rector Gymnasi, Græc. L. Lectorn Theol. Cand. Mag. L. Persén öfverlemnade Rectorat

set, efter hållen Oration: *de idoneo Scripturæ Sacrae interprete, till Philos. Lectorn, Med. & Philos. Doc. L. Berggren.*

En swår förlust har ifråsat vårt Årso werk genom Hist. Lectorn, Mag. J. M. Welans död, efter en lågvarig anvisning i hedesat, d. 6 fisl. Aug. Han var född 1787. Promoverad Magister i Upsala 1806, och Lector sedan 1819.

Hernsand:

Efter sinrude Examina, sedde Rectorsombyte d. 9 Jun. då Philos. Lectora och Prosten, Doc. Nils Man. Berlin, efter hållen Oration: *de Speculationis Philosophicæ a Realismo ad Idealismum regressu Libertati Morali amico, öfverlemnade Rectoret till Hist. Lectorn, Theol. Cand. Mag. Ol. Fr. Forsberg.*

I fisl. Jul. Månad har fullmäkt blifvit utfärdat för E. O. Profehorn vid Lunds Akademii, utn. ConRector, Mag. J. Norrman att vara andre Theol. Lector vid Gymnasium häftades, sedan Kongl. Maj: under d. 9 Jun. Consistorii öfverläggade utnämning i näde förfälle.

Kam. Prosten och Kyrkoh. i Gudmundrä Doc. Isaac Norberg har, inom de till Upsala Akademies Skipendisonder donerade 4000 R:do. B:co, åtven till härvarande Gymnasium testamenteat ett Capitol af 1000 R:do. Banco, hvaraf 6 per cent räntan 60 R:do. V:co utges till en Gymnasi, von offsende på stånd och landst: p, inom S:t tet. Skipendium upphöres i 2 år och till Skipendioren vid ostråder vara skyldig att för Latiniska Theier, under en Lectors prästdiu respondera, hvarvid lärdeles de Studerande, som till detta understöd derväst önska att blifäva skhulvna, må das tillfälle att såsom Opponenter ådagalda sin fiktligitet i Latiniska Språket, hvarpå vid Skipendi bortgående Testator önskar att offsende måste göras.

Prosten Doc. P. Tollessons Boksamling sålls på Akad. AuctionsKammare i början af nästkommande Vårttermin, efter tryckt Catalog.

B i h a n g

III

S w e n s s L i t e r a t u r - T i d n i n g.

N:o 14.

December

1821.

U p s a l a :

Utgifne Disputationer Höst-termin 1821.

Under E. O. Theol. Professorn Doct. Joh. Thorsanders Präsidium:

Revelationis Divinæ progredientis Adumbratio Biblica. P. II. pro Licent. Theol. Mag. And. Jac. Broman, Gothob. Pastor vid. Bohusländs Regte. 2:o. 14:dels ark.

Under Med. & Botan. Professorn, Commissarien af L. W. O. Doct. Carl P. Thunberg:

Obss. in Cynanchum. Fr. Ad. Alner, Nost. 1 ark. Under Med. Professorn Doct. Carl Setterström:

Initia Historicæ Vaccinationis in Svecia. P. XX. Erland Gahr. Engberg, W. Goth. Chir. Mag. Botanique Läkare. 1:o. ett halft ark.

Under Græc Litt. Professorn Mag. Jos. Otto Höijer, Akad. Rector Magnificus:

Orationes Corcyrorum et Corinthiorum coram Atheniensi populo ex L. I. Thucydidis C. XXVII—XLIV. in Svecanam linguam translatæ. Auct. Græch. Hugo Adolph. Hamilton, Suderm. Merit. 2:o. ett halft ark.

Under Histor. Professorn, Mag. Cr. Gust. Geijer:

De Templo et Paroecia Hagbyensi (in Upplandia) P. I. Auct. Fred. Ad. Westerling, Upl. 2 ark.

Under Professorn, Litt. Hum. Adjuncten, Mag. Joh. Tranér:

Undecima Iliadis Homericæ Rhapsodia Græce et Svetbice. P. VIII. Gust. Wilh. Stånggren. — P. IX. Sven Joh. Roback. — P. X. Isr. Rosengren, Ogothi. Hwardera 1:o. 14:dels ark. — P. XI. Joh. Ludv. Friesberg, Ogoth. 1 ark.

Duodecima Iliadis Homericæ Rhapsodia. Græce et Svetbice. P. I. Pehr Aug. Wassrin, Ogoth. — P. II. Fridr. Gust. Runström, Suderm. Merit. Hwardera 1:o. ett halft ark.

Under Ord. Bibl. Amanuenssen, Histor. Litt. Docens Mag. Joh. Henr. Schröder: Monumenta Diplomatica Svecana nunc primum in lucem edita atque animadversoribus Historicis illustrata. Fasc. I. P. VII. Carl August Nicander, Suderm. Merit. 1:o. 14:dels ark.

Under E. O. Bibl. Amanuenssen Mag. Carl Eman. Aurivillius:

De Glossariis Græcis Manuscriptis in Bibliotheca Reg. Acad. Upsaliensis asservatis. P. II. Fredr. von Friesen, Nob. Upl. 1 ark. — P. III. Pehr Ludv. Hæger, Upl. 1:o. ett halft ark.

Under Physices Docens, Mag. Henr. Galef:

De Triangulo Plano Sphærici limite. P. I. Joachim Tydén, Stockh 1:o. 14:dels ark c. Tab.

Under RegementsPastern vid Bohus Län

Reg:te, Theol. Licentiaten, Mag. And. Sac. Bröman:

Revelationis Divinæ progredientis adumbratio Biblica. P. III. Lars Gullbransson, Gothob. 1 o. 3:4:dels ark. — P. IV. Joh. Christian Kull, Gothob. 1 o. ett halft ark.

Under Mag. And. Arv. Arvedson:

De Lingua et Litteratura Persarum. P. I. Gust. Leonh. Fogelmark. — P. II. Jac. Ax. Torenstedt, OGothi. 1 o. 1:4:dels ark. — P. III. Jac. Lundberg, Suderm. Neric. 1 o. 1:4:dels ark. — P. IV. Arv. Moberger, OGoth. 1 o. ett halft ark.

Under Mag. Anders Gryrell:

De situ ReidGothiz. — P. II. Laur. Er. Edström, Suderm. Neric. 1 o. 1:4:dels ark. — P. III. Fredr. Otto Söderlund, Gest. Hess. 1 o. ett halft ark. — P. IV. Adolph Berggren, Gothob. — P. V. Eman. Matth. Olss., Stockh. hvarmede 1 o. 3:4:dels ark.

Under Mag. Nils Lorentzon:

Historico-Criticum in Vaticinium Machiæ Tentamen. Joh. Gust. Edgren, Berm. 1 o. ett halft ark.

Under Mag. Fredr. Rudberg:

De Principio Virium Vivarum. P. II. Joh. Ad. Häger. Upl. 1 o. 1:4:dels ark.

Under Mag. Carl. Ol. Deldén:

Diss. Acad. Notionem Juris, quæ Fictio originem debet, examinatura. P. II. Abr. Berg, Bothn. 1 o. 1:4:dels ark. — P. III. Henr. Jac. Berlin, Bothn. 1 o. ett halft ark.

Ester förrut utfördade Program, öfverlemnnode Akademiens Rector Magnificus, Græc. Lit. Professor, Mag. Joh. Olof Höijer d. 14 Dec. ester hållne Oration:

An hodierni Græci iis virtutibus sunt prædicti, ut libertate frui possint, eamque proprio Marte, neque faventibus, neque obstantibus ceteris Europæ populis, valeant sibi vindicare? Rectoratet till Histor. Professor Mag. Et. Gust. Geijer:

S. D. tillsattes Decani. I Theologiska

Faculteten: Professor Cassianus Doct. Sw. Lundblad. I Juridiska Fac Prof. horn Doct. J. D. Dihl. I Medicinska Fac. Professor Deci. C. Zetterström. I Philosophiska Fac. Log. & Metaph. Professor Mag. S. Gubbe.

Prisgåmen Prisutdeln. m. m.

Stockholm:

R. KrigsVerenskaps-Akademiens offentliga Sammankomst d. 12 Nov. kypnaades med det manliga årsberättelsen, hvarafestet Åminnelsetal öfver e under året ofödne Ledamöter upplästes. I anledning af Akademien's uppgifte Täflingsämnen hade å strågon huru Håstasweln må kunna upphelpas till lättend för goda Resmont. båtars erhållande, hade 2 hvar inkommit, hvaraf ett omågs wärda belöning, i fölle hvaraf författaren, Överste Lieutenanten, och Ridd. D. W. Liljeblad förför des Correspondande Ledamot af Akademien 1822 års Täflingsämnen se Post. o. Inv. Tidn. 1221. N:o 284.

Under d. 1 Dec. har Kongl. Maj: i näder fallat och förodnat Stats Rådet m. m. Grelwe A. G. Mörner och vara Director vid R. Landbruks Akademien, efter os. Presidentsen Frih. Edelcrantz.

Kongl. Patriotiska Sällskapet har icke funnat belöna någotdera af de Sware som inkommit i anledning af de 4 Prisfrågor Sällskapet för år 1821 utsatt. För nästkommande år insättaas samma Frågor. (Se Post. och Inv. Tidn. N:o 11) Priset är en GuldMedalj af 25 Ducater. Swaren bbra innan d. 1 October 1822 till Sällskapets Sekreterare, Medicinal Rådet Doct. Rutström insändas.

D. 20 Dec. förode Svenska Akademien sin högtidsdag med en offentlig sammankomst hvarvid desz n. re. Director, StatsSekreteraren A. C. af Kullberg i ett Tal tilltänagaf ett ibland inkomma Täflingsfrågor i Wältsligheten och i Skaldkonsten, hade Akademien illsödmt dubbia stora Priser i Wältsligheten af Boron. Professor i Lund Mag. C. Asaich förf ett Åreniune öfwer Carl von Linné, afsvenska i Skaldkonsten Stora Priset är Kam-

marherren f. d. Enqvist, C. N. O. Carl Gust. von Brinckman, sör Skoldestrycket: Snilletts verld i 3 Sånger. Derasster uppläste Professoen Dec. Franzén ett minne öfver General Lieutenant Baron Carl Magnus Sture (k. Carl XIII:s Läromästare i Rikskonstn.) hvilken Akademien lätit präglia den åt iga Minnespenningen, som vid denna sammanstift uddelades.

Täflingsämnen för 1822. I Västligi heten: Åshandling om Wittenkopernas och Witterhetens gemensamma inflyrande på mänskan i samhällsställänd.

I. Skaldekonsten: Sång öfver Kon. Carl XIII:s Arrest.

Priset 25 Ducater. Täflingskrifterna insändas inom d. 8 Oct. 1822 till Akademiens Sekreteraren i Akademien intog Kongl. Öfver Hofpredikanien Decr. C. P. Hagberg d. sist. Dec med ett Tal öfver sin förrädare fram. Presidenten Fis. A. N. Edelcrantz.

Johan Lundblad

Var född d. 13 Februar. 1753 i Tönnersjö socken i Hasland. Hans Fader, Knut Larsson, Corpore under Stjernarys säteri, dog, då denne sonen ännu icke var 2 år gammal, och lärde sin hustru och 5 barn i de torftigaste omständigheter, hvorefter Modren trödde å myo i giste. Vid nära 6 års ålder kunde Han huvarken gå eller tala, och sedan Stjernadren lört Honom kostning och innanläsning, besördje Hon midare Hans undervisning hos en bonde, som handledde almögens barn, och som lärde Honom att skriva; och både dit och dädom blets Han om vintern buren af denne sin stoffoder, under det att Han dessemellan gick wall med sätren. Vid tillagande åder nyttjades Han, ehus tu sjen till vätj och frostar, vid åkerbruket, tillsvids Han upprätt 17:de året, och använde under den tiden sina lediga stunder att läsa och skriva, ehuu Hans jemnriga idébrämde besönom den sättangan att växa blixtvis lerd, som

en prest. — Vid förenande åber war hon i begrepp att, på 2:ne Prismäns tillstyrkan, bliwa intagen i Laholms Schola; men under vadgen die mötte Hon dä worande Adjuncten i Härpinge Nils Gab. Lund, som tog Honom under sia enskilda handledning och, ehuu sjelf färtig, bar för Honom i alt den faderliga ems wördnad, att Han, af tackslighet för denne sin Välgörare, kallade sig efter Honom. På 2:ne års tid gjorde Hon under Honom de framsteg, att Hon är 1772 blev upptagen i öfre Clasen af Göteborgs Gymnasium. Ibiand sine der warande Lärare hokom Hon alltid med största wördnad och förbindelse fram. Lectura Doctor Joh. Rosén, åtversom Hon med öjupasse tack samhæc alltid omtalte sin Välgörare under denna tiden fram. Kongl. Lf. Medicus och Ridd. Engelhardt, i ihmars hus Hon upptogs och idkade gemensama studier med Hans Son, nu mera Professor och Prosten i Helsingbro Doct. Eng gelhardt. Efter 2:ne års vistande vid detta Lärössete, begaf Hon sig 1774 till Leipzig, hvarest Hon upptogs ibland de Studerandes antal, begagnade flitigt de der warande upperslige Professorenes Ernesti den äldies, Reizli, Mori, Clodii, Ecks, Platners och fleres föreläsningar och blev Philos. Magister derstädes 1776. Under denna tiden hade Hon den lyckan att blixtvis fånd af nu mera Hans Excelleunce En af Rikeis Herrar m. m. Hr Grefwe Brahe och korrt derpå af Högsta. Hans Kongl. Höghet Hertig Fredrik Adolf af Östergötland, som begge stodde på resor till Italien, besökte Leipzig och möt Honom vistade inomrät frikostigheter. Med några Fransyska verser, som finnas införde i Tredje Delen af Gidewells Allmänna Bibliotek sid. 332, uppvaltade Hon nyhådmade Hans Kongl. Höghet, som föräranade Honom zo ducater, under försäkron att framsdeles halsa Honom i nädia åranka. Medan Hon vistades här, antogs Hon också till Ledamot i det der inräckade Prediger-Geselschoft. Sedan Hon tillbragt nära 4 år i Leipzig, begaf Hon sig föst till Halle, hvarest Hon lärde fåns

na varde herdmade Landsman Professor Thunewan, och sedan till Dresden, hvareft han inföll i en svår sjukdom; men sedan han tillfrisknat, uppehöll han sig någon tid hos Svenne Ministern Grefve Löwenhjelm, hvarefter han genomför Lauhaz och belägg norra delen af Välen, anmodad af en Grefve Karuuse att följa hans unge Son till Wurtscham. Efter nägra månaders uppehåll för hon genom Schlesien till Greisswald, och sedan han rittdes der nöra ett hälft års tid, antog han, på sina Männers tillstyrkan, condition hos Majoren och Ridvaren Ankarrona på desh lätesgård Bosarp i Skåne, i trakten af Helsingborg. Knapt hade hon tilleradt den, ibrån han företog en resa till Stockholm, för att, i hopp om Hans Kongl. Höghet Hertig Fredrik Adolfs höga förord skaffa sin förstnämnde Fostersfader och Wälgivare Adjuncten Lund besöfdran till ett ledige warande Regale pastorat i Göteborgs Stift. Denna önskan uppnåddes wäl, sultmokten utföll, men samma år, då denne mannen tilleradde sin lagenhet, ofgick han med döden. — Lundblad begaf sig följande året till K. Academien i Lund, hvareft han, på förendmnde Hans K. Höghets nödiga recommendation, med synnerlig godhet omfattades af då warande Biskopen och ProCanzlern Doct. Ol. Celsius. År 1780 blef han Eloqu. et Poës. Docens distädies och samma år Prestwiggd på kallelse af fram. General Majoren och Commendeuren von Salza att wara Extr. Battalions Predikant vid Desh i Göteborg förlagda Wärsvade Regemente. Eloqu. et Poës. Professor d. 16 Octob. 1787, och erhöll samma år privilegium att i Lund inedita ett eget Voletryckeri *), hvaremot han förbant sig att årligen beröla till Svenska Akademien en summa af 50 R:dr, för att såsom belöning tilldelas den författare, som, under årets lopp, utsigtsvis någon skrift, som Academien prövat mest förtjent till belönning. Kykoherde vid St.

*). Nedan 1783 hade han i Lund anlagt Boklada.

Peders Klosters och Nöbbelöfs församlingar, såsom präbende 1793. Honor. Prost 1795. Historiarum Professor d. 5 Nov. 1798 med förbindelse ott tillika förestå Eloqu. och Poës. Professionen. Åter flyttad till sistnämnde profession ensom d. 2 April 1799. Theol. Doctor 1800. Wana transport till Hardeberga och Sandby präbende pastorat 1806. Ledamot af Kongl. Nordisk Orden d. 28 April 1817. Arbetande Ledamot af Kongl. Winterhe:s-Hist. och Antiqu. Academien d. 18 Maji 1819. Eholl tidskrifts-tjänstefriher d. 6 Octob 1819. War Kongl. Accademiens Doctor åren 1816 och 1817. Promotor i Philosophiska Faculteten 1805. Gifte d. 18 Juli 1790 med Margareta Beata Sjöberg, som med 4 Söner och 1 Dotter öfverlevde Honom, och är Hon dotter af framtidne Prosten och Kykoherde i Söderhveddinge Mdg. Joh. Fredr. Sjöberg. — Odd i Lund d. 18 Junii 1820. Af Hans Carmina och Orationes som nu utsigtsvis i Tyskland in 8:o har 1:sta Delen nyheter utkommit. Af Hans förttryckta arbeten finnas Hans Carmina öfwer Secundus vid Helsingborg och Marva, sör hvilka båda Han erhöll stora priser af Kongl. Winterhe:s-Hist. och Antiqu. Academien 1792 och 1793, i bemålte Accademies Handlinger D. 6 och 7. Af Hans Orationes harwa och serfält utkommit de öfwer Feden emellan Sverige och Nyland 1790 i bunden stil, och öfwer Hästhol. Konung Gustaf III; f. d. Konung Gustaf IV Adolfs och Desh Gemåls förmålnings; Hertig Fredrik Adolfs och Hans Kongl. Höghet Kron-Prinsen Carl Augusts död same öfwer Accademiens Canzlerer, Deras Excellencer Herr Nils Niderna Grefv warne Falkenberg och Hjörne, i obunden stil, alla på Latin. Pi Modersmålet äger man af Honom blott en oriffr ift öfver fram. Biskopen i Göteborg Doc. or Lambeta, anonymt utsigtsvis, och Underrättningar öfwer Professor Dahl's Latiniska Grammatica, intyckta i periodiska Fests. Carolina.

Register

öfver

Swensk Literatur-Tidning för år 1821.

Theologiska Kunskapsartet:

Liturgik.

Jesus Christi Guds Sons Evangelium, eller de 4 Evangelisternas skrifter sammanstälde i en berättelse, såsom förfog till en Swensk Evangelii Bok.	Sid. 195.
Utwold samling af Kristens språk, såsom förslag till en ny Epistelbok.	193.
Versregister öfver nya Psalmbooken.	640.
Concordans öfver Nya Psalmbooken.	640.

Homiletik.

Tal vid ungdomens första notvardesgång, af Sturm, öfvs. af Sonbén.	285.
Predikaningar af J. P. Münster.	633.
Predikaningar af C. Sylvan.	634.
Predikaningar åt min mor och mina syskon.	634.
Predikaningar och andra heliga Tal, af G. G. Ljungqvist.	634, 641.
Predikaningar af J. S. Hebrén.	634, 641.
Vossenspredikaningar af C. P. Högberg.	634, 657.
Andeliga Tal af C. F. af Wingeård.	824.

Bibliska Historien.

Bibliska Historien, af J. Thonboe, öfw.	506, 513, 556.
Veråtelser ur Bibeln, af D. A. Croné & D. I., II.	507, 513, 557.
Wälda Veråtelser ur D. H. Skift, efter Hübner.	507, 513, 557.

Kyrkohistoria.

Christina kyrkans historia i Sverige af J. J. Thoméus.	225, 270, 279.
Historisk utveckling af Christina kyrkans äden, af Thym, öfvs. af Lilljenwaldh 3:de D. 283.	

Juridiska Kunskapsartet:

Kyrkolagfarenhet.

Försök till en Pastoral-Calender i Skara Stift, af B. J. Carlsson.	817.
Försök till en Pastoral-Calender för Lunds stift af J. J. Malmström.	817.

Historiska Kunskapsarter:

Historia.

Les Cours du Nord, de John Brown Tom. I – III.	112.
Sveriges och Norrares Historia och Statsk. Skop för Sölungdom af G. G. Thomæus.	469.
Svenska Folke's Historia under Västgårdens 2:dra D.	471.
Sverige under Ulrica Eleonora och Fredrik I.	615.

Biographi.

Baron Bergamis Lefnadsmärkvärdigheter (Hmita Väsen, 1:sta häftet).	15.
Höfteckning på Svenska Läkarefälffapers boksamling.	144.
Minne af P. Hernqvist, af L. Tidén.	416.
Minne af J. H. af Chapman, af N. Hallström.	432.
Äminnelsetal öfwer H. Ex. Gen. Amiralen Gr. J. Duke, af C. J. Åmén.	432.
Äminnelsetal öfwer E. E. Vibl. J. A. Lindblom, af C. J. Åmén.	512.
Äminnelsetal öfwer L. U. Sandberg; C. Edérstedt, Frih. C. Dunge, Frih. N. Maclean, Gr. J. C. Toll, Frih. N. N. Edelcrantz, J. C. Palmérård, Gr. C. Wibner.	702.
Samtidens märkvärdigaste Personer. Biographist Tidskrift 2:dra och 3:de Häftet.	814.

Archæologi.

Södanska valceboken, af N. H. Sjöborg.	255, 287.
Anteckningar om Myrdeltidens andeliga brödraskap i Lund, af N. H. Sjöborg.	256, 558.

Bibliographi och Lärbomshistoria.

Memorabilia Bibliothecæ Lundensis Auct. Andr. Lidbeck T. I.	31.
Handlingar ur H. Ex. Greswe L. von Engeströms Bibliothek 3 H.	411, 431.
Höfteckning på Vermebref i H. Ex. Greswe von Engeströms Bibliothek af G. G. Liljegeen.	412, 431.

Geographi och Statistik.

Beskrifning om seglingen genom Grekiska Archipelagen m. m. af G. E. Lundstedt.	577.
Handbok för Resande i Sverige, 2. Uppl.	606.
A Trip to Trollhättan.	607.
Örjensund.	608.
John Mawes Resa till Brasilien, öfws.	689.

Critik.

Anmärkningar vid skriften. Testin och Testiniana.	217, 235.
---	-----------

Historiska samlingar.

Handlingar om Truldomswäsendet i Dalarne af C. G. Kröningsvärd.	477, 501.
---	-----------

Philosophiska Kunskapsarter:

Philosophi.

Thorild. En Philosophisk eller Ophilosophisk. B. kändelse af E. G. Geijer. 337, 353, 369, 398.

Mythologi.

Samling af de äldsta Folkslags religionskunder, 2:dra D. 289, 305.

Pädagogik.

Handlinger till upplysning i Manhem-sförbundets historia. 70, 101, 113.

Om Manhemsförbundets föreslogna organisation, Recension af områdena derdför. 128.

Philologe.

Klipp till en svenska språkåra, af P. G. Boivie. 317, 321.

Witterheit.

Dramatik.

Ridoren mot vete och vilja. Komedi efter Kotzebue.	80.
Runesvärder och den förste Ridoren af K. A. Nicander.	257, 273.
Maria Stuart. Sorgespel af Schiller, öfws.	465.
Den återfundna Makon, Skädespel i 3 akter, öfws.	480.
Nichus Pumpernickel. Farce i 3 akter.	327.
Arilla. Tragedi af K. L. Z. Werner, öfws. af Djurshööm.	545.
Freyas altare. Lustspel af Detenschläger.	543.

Lyrik.

Lässor i Saron, 1:sta Häftet. 481, 497.

Epik.

Markalls sminlösa Mätter, Andra Natten. 385.

Natiwårdsbarnen af Esaias Tegnér. 221, 239.

Satirer, Fäabler m. m.

Jerusalem-skomakares resor i Månen. 333.

Romaner.

Kalckenberg. Af Carola Pichler.	367.
Övstrasseingen, Novell af G. Reinbeck.	368.
Sju timmar på Hittja. Noveller.	401.
Lustseglaren af Batoniene D. I - III.	415.
Potpourri af Romanlitteratur i Saml.	6:4.

Wärtalighet.

Tal vid Jubelfesten 1817 af Geijer, 2:dra Upl.

495.

Wittsamlingar.

Sednare Dikter af Vitalis 2:dra häfvet.	27.
Dikter af Vitalis, 2:dra Upl.	421.
Skaldesocken af N. L. Sjöberg.	81, 97.
Iduna 8:de häfvet.	33, 49, 65.
Carl Joh. Hallmans skrifter.	124, 129.
Swenska språkets Schönhet i vers och prosa, eller Swenskt Anthologi D. I.	145, 156.
Försök till Skaldesnicken af C. von Becker.	161.
Thomas Thorilds samlade skrifter 2:dra belen.	169, 186.
Poetisk Kalender för 1821, af Åtterbom.	241, 258.
Theateralmanach för 1821.	366.
Johannis Lundblad Poëmata & Orationes, T. I.	827.

Ekna Konster.

Lärobok i de första grunderna för Musik och Sång af Stieler.

609, 625.

Medicinska Kunskapsarter:

Journal för Animal Magnetism af P. G. Ederschöld, 6:e h.	406, 445.
Om förhållanden under smittosamma Huldomar af J. G. C.	672.

Physiska Kunskapsarter:

Geologi.

Ideer om orsakerna till Jordytans närvärande form, af Cuvier, öfvs. af Sijsen stolpe.	686, 697.
--	-----------

Afhandlingar:

Om Hinduernas Pantheism och deras föreställningar om Ewigheten och de Ondas kraff. 5, 171 Hjelteidigen om Eid.	177, 200, 209.
Öfver vår Historias begynnelse och Jordens sista revolution. 433, 449, 529, 561, 584, 593.	
Om Kyrkomusik och de så kallade kyrkoconerna, af Hössner.	663, 673, 705.
Bodan och Buddha, af A. W. Schlegel.	713.
Översigt af Sveriges nuvarande Dagblads Literatur.	721, 737, 753, 769, 785, 801.

